

**ΥΠΕΠΘ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΕΑΕΚ: ....

**A. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΓΙΑ ΚΩΦΟΥΣ ΚΑΙ ΒΑΡΗΚΟΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ:**

- 1. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**
- 2. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ**
- 3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΘΕΑΤΡΟΥ**
- 4. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ**
- 5. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**
- 6. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ 'ΕΡΕΥΝΩ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΟΣΜΟ'**

B. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

**ΒΑΘΜΙΔΕΣ: Έγκαιρη παρέμβαση
Νηπιαγωγείο
Δημοτικό**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ: ΒΕΝΕΤΤΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ**

Α΄ ΤΟΜΟΣ

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Μάρτιος 2004

Η ομάδα για την κατάρτιση των αναλυτικών Προγραμμάτων για κωφούς και βαρήκοους μαθητές:

Επιστημονική υπεύθυνη: Βενέττα Λαμπροπούλου

Έγκαιρη παρέμβαση: Άννα Λαλένη, Βενέττα Λαμπροπούλου

Νηπιαγωγείο: Παναγιώτα Ανδρικοπούλου, Βασιλεία Βενέρη, Άννα Λαλένη, Μάγδα Νικολαραϊζή, Μαριάννα Χαντζοπούλου.

Δημοτικό

Ελληνική Γλώσσα: Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Μάγδα Νικολαραϊζή, Σοφοκλής Πλιακοπάνος, Μάγδα Σαμαρά, Χατζηκακού Κίκα.

Εικαστική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου

Θεατρική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου, Τώνια Σταυροπούλου

Μελέτη Περιβάλλοντος: Μαρία Σαραντοπούλου

Φυσικές Επιστήμες: Μαρία Σαραντοπούλου, Χρυσάνθη Θρασυβουλίδου

Μαθηματικά: Βασίλης Αργυρόπουλος

Ιστορία: Κίκα Χατζηκακού

Κοινωνική και πολιτισμική ιστορία της Ελληνικής Κοινότητας των Κωφών:

Παρασκευή Κάτου

Γυμνάσιο

Ελληνική γλώσσα: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Ελληνική Λογοτεχνία: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Αρχαία Ελληνικά από πρωτότυπο: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Εικαστική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου

Θεατρική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου, Τώνια Σταυροπούλου

Ιστορία: Κίκα Χατζηκακού, Ρουθ Κυρτάτα

Κοινωνική και πολιτισμική ιστορία της Ελληνικής Κοινότητας των Κωφών:

Παρασκευή Κάτου

Νοηματική γλώσσα για όλες τις βαθμίδες:

Υπεύθυνος Βασίλης Κουρμπέτης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

.....
.....
.....
.....

Η Υπεύθυνη του προγράμματος

Βενέττα Λαμπροπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό Σημείωμα

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

- 1.1 ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ
- 1.2 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ/ΒΑΡΗΚΟΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
- 1.3 ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΩΦΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
- 1.4 ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ
- 1.5 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ
- 1.6 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
  - 1.6.1 Έγκαιρη παρέμβαση
  - 1.6.2 Περιβάλλον επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης
  - 1.6.3 Διαθεματική προσέγγιση
  - 1.6.4 Βιωματική και ολιστική προσέγγιση στη διδασκαλία
  - 1.6.5 Επικοινωνιακή προσέγγιση
  - 1.6.6 Οι διαθεματικές ενότητες
  - 1.6.7 Η γλώσσα ως ολότητα
  - 1.6.8 Εξατομικευμένα προγράμματα
- 1.7 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
  - 1.7.1 Ομιλία-κατανόηση / παραγωγή
  - 1.7.2 Σχέσεις ανάμεσα στην ανάπτυξη της γραφής και την ανάγνωση
  - 1.7.3 Δυσκολίες στην ανάγνωση
  - 1.7.4 Δυσκολίες στη γραφή
  - 1.7.5 Ανάγνωση-γραφή: πρακτικές προσεγγίσεις

2. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ-ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ-ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΩΦΩΝ/ ΒΑΡΗΚΟΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

- 2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΣ
- 2.2 Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΤΟΜΟΣ Α΄

- 2.3 ΕΓΚΑΙΡΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
- 2.4 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ
- 2.5 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
- 2.8 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ
- 2.9 ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- 2.10 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- 2.11 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΤΟΜΟΣ Β΄

- 2.6 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ
- 2.7 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ
- 2.12 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ (από πρωτότυπο και μετάφραση)
- 2.13 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ
- 2.14 ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- 2.15 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- 2.16 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.1 ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ

Η εξέλιξη της παιδαγωγικής επιστήμης κατέστησε φανερή την αναγκαιότητα των αναλυτικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση, για το χώρο της ειδικής αγωγής όμως η κατάσταση είναι αρκετά συγκεχυμένη στη χώρα μας: τυπικά και επισήμως και στον χώρο αυτό ισχύουν τα αναλυτικά προγράμματα της γενικής εκπαίδευσης, τα οποία όμως μπορούν να προσαρμόζονται στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών (Φ. Εφημερ. Κυβ. Γ\287\20.1.82 και 167\30.9.85 Α.Τ.). Η "προσαρμογή" αυτή ρυθμίζεται, είτε από αποσπασματικές ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, είτε από την εκάστοτε και κατά σχολική μονάδα εκπαιδευτική πρακτική, η οποία συχνά γίνεται αντιληπτή και υλοποιείται ποικιλοτρόπως από κάθε εκπαιδευτικό. Η απουσία συνέχειας και συνέπειας (Λαμπροπούλου, 1999) στα προγράμματα των σχολείων αυτών είχε σοβαρές συνέπειες στην εκπαίδευση των κωφών μαθητών και κατέστησε επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας αναλυτικών προγραμμάτων για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Λαμπροπούλου 2001, ΥΠΕΠΘ 2002).

Η εκπαίδευση των κωφών διήνυσε μακρόχρονη πορεία έως ότου αποκτήσει σαφή και ρεαλιστική αντίληψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών (Λαμπροπούλου, 1999). Την τελευταία εικοσαετία αναπτύχθηκε και στη χώρα μας έντονος προβληματισμός για τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις, τη μεθοδολογία και τα αναλυτικά προγράμματα για τους κωφούς μαθητές.

Μετά την ανάπτυξη των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης (ΥΠΕΠΘ Π.Ι., 2002) δρομολογήθηκε και η ανάπτυξη των αναλυτικών προγραμμάτων για την ειδική αγωγή. Οι βασικές αρχές της ειδικής αγωγής, όπως προσδιορίζονται και στο εισηγητικό κείμενο των ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ (ΥΠΕΠΘ Π.Ι., 2002) και στο συνολικό Εθνικό και Κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι οι εξής:

- η ισοτιμία
- η κατάλληλη υποστήριξη για ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση
- το δικαίωμα στο όσο το δυνατόν λιγότερο περιοριστικό περιβάλλον
- η συμμετοχική εκπαίδευση (inclusion)
- ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των γλωσσικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων
- η εφαρμογή των διεθνών κανόνων στα θέματα της εκπαίδευσης και της ισότιμης πρόσβασης

1.2 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ/ΒΑΡΗΚΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ακριβή στοιχεία για τον πληθυσμό των κωφών/βαρηκώων δεν έχουμε. Κατά υπολογισμούς, σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα από άλλες χώρες, όπου ένα στα χίλια παιδιά περίπου γενιέται κωφό, οι κωφοί/βαρήκοοι μαθητές της Ελλάδας πρέπει να είναι 1500-2000, κατανεμημένοι σε ειδικά σχολεία, ειδικές τάξεις και στη γενική εκπαίδευση (Λαμπροπούλου, 2001). Δεν έχουμε επίσης στοιχεία για τον αριθμό των κωφών παιδιών που μένουν έξω από κάθε εκπαιδευτικό πλαίσιο, εξ αιτίας δυσμενών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών κυρίως.

Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών για κωφούς μαθητές μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τις παρακάτω ομάδες του πληθυσμού των κωφών μαθητών:

1. Κωφοί και βαρήκοοι μαθητές των *ειδικών σχολείων κωφών-βαρηκόνων*
2. *Κωφοί και βαρήκοοι μαθητές τμημάτων ένταξης* σε σχολεία της γενικής εκπαίδευσης
3. *Κωφοί-βαρήκοοι μαθητές ενταγμένοι ατομικά ή σε ολιγομελείς ομάδες σε τάξεις της γενικής εκπαίδευσης*
4. *Ενήλικες κωφοί-βαρήκοοι* σε νυχτερινά σχολεία ή σε ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων

Στοιχεία του προγράμματος μπορούν να αξιοποιηθούν και για την ανάπτυξη εξατομικευμένων προγραμμάτων διδασκαλίας κωφών μαθητών με *πολλαπλές αναπηρίες*.

Ο πληθυσμός των κωφών/βαρηκόνων μαθητών δεν είναι ομοιογενής. Ένας αριθμός παραγόντων διαφοροποιεί σημαντικά τον πληθυσμό αυτό:

1. Με βάση την ακουολογική κατάσταση διακρίνουμε δύο βασικές ομάδες, *τους κωφούς και τους βαρήκοους*. Η χρήση του ενός ή του άλλου όρου καθορίζεται από παράγοντες κοινωνικούς, γλωσσικούς, οικογενειακούς, ακουολογικούς, εκπαιδευτικούς, προσωπικής επιλογής και ταυτότητας, αλλά στο πρόγραμμα αυτό θα χρησιμοποιήσουμε τους κοινά αποδεκτούς εκπαιδευτικούς ορισμούς (Mooges 2000, Λαμπροπούλου 1999). Δηλαδή «Κωφός είναι αυτός που είτε φοράει ακουστικά είτε όχι δεν μπορεί να αντιληφθεί την ομιλία μέσω της ακοής του μόνο, ενώ βαρήκοος είναι αυτός που αντιμετωπίζει δυσκολίες στην αντίληψη της ομιλίας».

Με την ακουολογική κατάσταση συνδέεται *η χρήση ή μη ακουολογικών βοηθημάτων ή άλλης υποστηρικτικής τεχνολογίας για την κώφωση και ο χρόνος έναρξης καθώς και η ποιότητα της υποστήριξης αυτής*.

Στον πληθυσμό των κωφών μαθητών έχει προστεθεί την τελευταία δεκαετία και *η ομάδα των μαθητών με κοχλιακά εμφυτεύματα*. Ο αριθμός των μαθητών αυτών την τελευταία δεκαετία παρουσιάζει πολύ μεγάλη αύξηση (στις Ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί το μισό περίπου πληθυσμό των κωφών μαθητών)

2. *Ο χρόνος εμφάνισης της ακουστικής απώλειας*. Οι «προγλωσσικοί» κωφοί (όσοι δηλαδή έχασαν την ακοή πριν από τα 2-3 χρόνια τους, μέσα στα οποία αποκτάται η βασική δομή της γλώσσας) έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους «μεταγλωσσικούς» κωφούς, που χάνουν την ακοή τους σε ηλικίες που έχουν ήδη κατακτήσει τις βασικές δομές της ομιλούμενης γλώσσας.

3. *Ο χρόνος έναρξης, η διάρκεια και η ποιότητα της έγκαιρης παρεμβατικής υποστήριξης* προς την οικογένεια των εκπαιδευτικών υπηρεσιών διαφοροποιεί εξαιρετικά τους κωφούς μαθητές. **Ιδιαίτερα σημαντική είναι η κρίσιμη περίοδος των τεσσάρων πρώτων χρόνων της ζωής του παιδιού, κατά την οποία κατακτάται η γλώσσα και η σκέψη. Οι απώλειες κατά την χρονική αυτή περίοδο είναι μη αναστρέψιμες.** Από την άποψη αυτή τα κωφά παιδιά από οικογένειες κωφών, δηλαδή το 5-10%, βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση.

4. *Η έγκαιρη έκθεση του παιδιού σε γλώσσα*, στην οποία έχει φυσική προσβασιμότητα (τη νοηματική κατά πρώτο λόγο). Το *γλωσσικό περιβάλλον* του παιδιού παίζει πρωταρχικό ρόλο. Αν το παιδί προέρχεται από οικογένεια με κωφά μέλη, αποκτά έγκαιρα και επαρκώς φυσική γλώσσα, τη νοηματική, πράγμα που δεν επιτυγχάνεται στον ίδιο βαθμό αν οι γονείς είναι ακούοντες (με αποτέλεσμα να μην γνωρίζουν ούτε τη νοηματική ούτε πώς να διδάξουν στα κωφά παιδιά τους όσα στοιχεία της προφορικής γλώσσας μπορούν να προσλάβουν).

5. *Η έγκαιρη και κατάλληλη εκπαίδευση*.

6. *Η προσβασιμότητα σε κατάλληλη εκπαιδευτική τεχνολογία*.

7. *Κοινωνικοί παράγοντες* (στάσεις και πρακτικές προς τα Κωφά άτομα).

8. *Η ύπαρξη ή μη άλλης αναπηρίας*.

9. *Ατομικοί παράγοντες*.

1.3 ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΩΦΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην πορεία της εκπαίδευσης των κωφών παιδιών στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές μέθοδοι επικοινωνίας και διδασκαλίας. Οι πιο γνωστές είναι ο *προφορισμός*, η *ολική επικοινωνία* και στα τελευταία χρόνια η *δίγλωσση προσέγγιση*. Στον *προφορισμό* που κυριάρχησε μέχρι το 1980 περίπου, δινόταν έμφαση στην ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας, με την αξιοποίηση των υπολειμμάτων της ακοής, μέσω των τεχνολογικών βοηθημάτων και άλλων πρόσφορων χειρισμών και μαθημάτων, όπως η χειλεανάγνωση, η ορθοφωνία, η χρήση γραπτού λόγου κλπ.

Η χαμηλή αποτελεσματικότητα της προφοριστικής προσέγγισης σε καθαρά γλωσσικό, γνωστικό αλλά και συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο, δημιούργησε έντονες αμφισβητήσεις τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο κυρίως από το χώρο των κωφών. Αυτοί οι προβληματισμοί οδήγησαν την προφοριστική προσέγγιση σε ριζική αναθεώρηση των μεθόδων της. Η ανανεωμένη εκδοχή της προφοριστικής προσέγγισης παράλληλα με την εξαντλητική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, εστιάζει το ενδιαφέρον της σε θέματα που είχαν αναδειχθεί ως σημαντικά από άλλες εκπαιδευτικές φιλοσοφίες, όπως η σύνδεση μορφής και περιεχομένου κατά την γλωσσική διδασκαλία και η εφαρμογή περισσότερου επικοινωνιακών μεθόδων στην τάξη.

Η *ολική επικοινωνία* αποτέλεσε μια νέα τάση που εξαπλώθηκε κατά την δεκαετία του '80 στην Ελλάδα ως εναλλακτική του αδιεξόδου της παραδοσιακής προφοριστικής φιλοσοφίας. Το περιεχόμενο του όρου 'ολική επικοινωνία' είναι αρκετά ασαφές, καθώς προωθεί τη χρήση κάθε μέσου και μεθόδου στην εκπαίδευση των Κωφών, αρκεί να επιτυγχάνεται η επικοινωνία. Η πολυσημία του όρου δημιούργησε μεθοδολογικές δυσχέρειες και αντιφάσεις, καθώς και προβλήματα ορισμού, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη και η εφαρμογή και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της προσέγγισης αυτής στην εκπαίδευση των κωφών.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η εκπαιδευτική φιλοσοφία που κερδίζει έδαφος διεθνώς στην εκπαίδευση των κωφών είναι η *δίγλωσση προσέγγιση*. Παρόμοια και στην Ελλάδα η τάση αυτή φαίνεται να γίνεται αποδεκτή από την εκπαίδευση των κωφών τα τελευταία χρόνια.

1. ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ

Η *δίγλωσση εκπαίδευση* αποτελεί σύγχρονη εκπαιδευτική τάση. Στη δεκαετία του '60, με τη μεγάλη άνοδο του μεταναστευτικού ρεύματος, η χρήση της μητρικής γλώσσας από τα παιδιά των μεταναστών θεωρούνταν μεγάλο μειονέκτημα για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους και γινόταν συστηματική προσπάθεια *αφομοίωσης* της μητρικής γλώσσας από την κυρίαρχη δεύτερη γλώσσα. Ωστόσο, ερευνητικά δεδομένα στα τέλη της δεκαετίας του '70 ανέτρεψαν την αντίληψη αυτή αναδεικνύοντας τα ευεργητικά αποτελέσματα της χρήσης και των δύο γλωσσών, όσον αφορά στη γλωσσική ανάπτυξη και τη γνωσιολογική πλαστικότητα των παιδιών.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι αρχές της *δίγλωσσης εκπαίδευσης* έχουν ευρεία εφαρμογή και στα σχολεία των κωφών (Λαμπροπούλου 1999, Κουρμπέτης 2001, Mooges 2001). Η τάση αυτή διαμορφώθηκε κατ' αρχήν με την αλματώδη εξέλιξη της έρευνας των νοηματικών γλωσσών, που κατέρριψε τους μύθους για την 'κατωτερότητα' τους και ιδιαίτερα με την ανάπτυξη της κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας και συνειδητοποίησης στις κοινότητες των Κωφών (Padenn and Humphries, 1988). Η φιλοσοφία της διγλωσσίας

απεμπλέκει οριστικά το ζήτημα της εκπαίδευσης των κωφών από το *ιατρικοπαθολογικό μοντέλο και το τοποθετεί σε γλωσσικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά πλαίσια*. Ήδη έχουν αναπτυχθεί αρκετά προγράμματα με δίγλωσση προσέγγιση σε αρκετές χώρες, με πρωτοπόρους τις Σκανδιναβικές χώρες και τις ΗΠΑ. Οι μέχρι τώρα έρευνες για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές.

Στη δίγλωσση εκπαίδευση των κωφών παιδιών, αναγνωρίζεται ως πρώτη γλώσσα η Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) και ως δεύτερη γλώσσα η Ελληνική, κυρίως η γραπτή.

Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα των προγραμμάτων της δίγλωσσης εκπαίδευσης κωφών παιδιών είναι η ραγδαία άνοδος του επιπέδου τους στο γραμματισμό.

Οι πρώτοι κωφοί μαθητές των δίγλωσσων τάξεων στη Δανία και Σουηδία αποφοίτησαν έχοντας το ίδιο περίπου επίπεδο στην ανάγνωση και στα μαθηματικά με τους ακούοντες συνομηλίκους τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνα, οι αναγνωστικές δεξιότητες δωδεκάχρονων κωφών παιδιών που εκπαιδεύονταν με δίγλωσσία στη Δανία είχαν βελτιωθεί σημαντικά, σε σύγκριση με το γενικότερο αναγνωστικό επίπεδο των κωφών παιδιών (Hansen, 1989). Ενώ στο παρελθόν μόλις το 10-15% των κωφών παιδιών διάβαζε και κατανοούσε γραπτά κείμενα, μετά την εφαρμογή του συγκεκριμένου δίγλωσσου προγράμματος, το 55% των παιδιών του δείγματος ήταν ικανό να διαβάσει στη δανέζικη γλώσσα σε επίπεδο αντίστοιχο της ηλικίας του. Το 22% του δείγματος βρισκόταν σε *μεταβατικό αναγνωστικό επίπεδο*, δηλαδή δυσκολευόταν στη σημασία μεμονωμένων λέξεων, ιδιωματισμών και συγκεκριμένων γραμματικών δομών, ενώ το υπόλοιπο 23% μπορούσε να κατανοεί λίγες γραπτές λέξεις και μέσω αυτών προσπαθούσε να καταλάβει το νόημα του κειμένου βασιζόμενο σε υποθέσεις.

Τα κωφά παιδιά που εντάσσονται στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης παρουσιάζουν όμοια -και σε κάποιες περιπτώσεις καλύτερη- επίδοση από ακούοντες αποφοίτους, αλλά και ψηλότερες επιδόσεις στην ανάγνωση και από τους κωφούς συνομηλίκους τους αλλά και από κωφούς ενήλικες της προηγούμενης γενιάς. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση έξι κωφών μαθητών, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα "Saturday School" (Svartholm, 1994). Το πρόγραμμα αυτό καθοδηγούσε τους γονείς, πώς να μεγαλώσουν ένα κωφό παιδί χρησιμοποιώντας τη Νοηματική γλώσσα. Οι γονείς επί πλέον είχαν την ευκαιρία να έρχονται σε επαφή με μια ομάδα κωφών γονέων, των οποίων τα παιδιά ήταν στην ίδια ηλικία με τα δικά τους. Αυτά τα έξι παιδιά διδάχτηκαν τη Σουηδική γλώσσα ως δεύτερη γλώσσα μέσω μεταφράσεων και οι επιδόσεις τους ήταν αρκετά ψηλές. Οι επιδόσεις αυτές συγκρίθηκαν με τις επιδόσεις στο ίδιο τεστ μιας ομάδας ενηλίκων κωφών, που παρακολουθούσαν εκπαιδευτικά τμήματα ενηλίκων σ' ολόκληρη τη Σουηδία: στην έρευνα αποδείχθηκε ότι από ένα δείγμα πενήντα ενηλίκων κωφών μόνο δύο ήταν σε θέση να απαντήσουν σ' όλες τις ερωτήσεις, πέντε έδωσαν αποδεκτές απαντήσεις σε γενικές γραμμές, ενώ η πλειοψηφία δεν κατέβαλε καμιά προσπάθεια αποδεικνύοντας ότι το τεστ ήταν πολύ δύσκολο για αυτούς.

Επίσης τα κωφά άτομα της δεκαετίας του ογδόντα στη Σουηδία που είχαν πρόσβαση στην οπτική/νοηματική επικοινωνία, είχαν καλύτερη επίδοση σ' όλα τα τεστ που αξιολογούσαν την ικανότητα κατανόησης και χρήσης των γραπτών σουηδικών, από τους κωφούς συνομηλίκους τους της δεκαετίας του '60, που είχαν εκπαιδευτεί με την προφορική μέθοδο (Norden και άλλοι, 1989).

Επιπρόσθετα, οι επιδόσεις των μαθητών στις δίγλωσσες τάξεις κωφών της Κοπεγχάγης κατά την αποφοίτησή τους, βρίσκονταν στο μέσο ή σε ανώτερο του μέσου επίπεδο. Όλοι αυτοί οι μαθητές πέρασαν τις τελικές εξετάσεις την ίδια χρονική περίοδο με τους ακούοντες συνομηλίκους τους –εξετάσεις, οι οποίες στο παρελθόν θεωρούνταν ιδιαίτερα δύσκολες για τους κωφούς μαθητές.

Έρευνες που έγιναν και στην Ολλανδία έδειξαν τα ευεργετικά αποτελέσματα της δίγλωσσης εκπαίδευσης σε κωφούς μαθητές προσχολικής ηλικίας. Συγκεκριμένα οι Bure και Bonder (2000) αναφέρουν ότι τα αποτελέσματα της εφαρμογής του δίγλωσσου προγράμματος σε παιδιά προσχολικής ηλικίας στην Ειδική Σχολή Κωφών "H.D. Guyot" στην Ολλανδία ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Έμπειροι δάσκαλοι παρατήρησαν τη διαφορά σε σύγκριση με προηγούμενες

επιδόσεις κωφών μαθητών. Έκπληκτοι ανέφεραν ότι τα κωφά παιδιά που εκπαιδεύονταν σε δίγλωσσο πρόγραμμα συζητούσαν θέματα ανάλογα της ηλικίας τους. Άρχισαν να παίρνουν πρωτοβουλίες και να καταλαβαίνουν ακόμα και ανέκδοτα στην ομιλούμενη γλώσσα.

Άλλη έρευνα που έγινε στην Ολλανδία έδειξε ότι παιδιά ηλικίας επτά και οκτώ ετών, που παρακολουθούσαν δίγλωσσο πρόγραμμα εκπαίδευσης, μπόρεσαν να ανταποκριθούν με επιτυχία στην ανάγνωση και κατανόηση άγνωστων κειμένων με τη χρήση χειλεανάγνωσης, νοημάτων ή του δακτυλικού αλφαβήτου (Bure και Bonder, 2000).

Η Padden (1996), με βάση την έρευνα περιπτώσεων κωφών παιδιών στις ΗΠΑ που φοιτούσαν σε Ειδικό Σχολείο Κωφών και γνώριζαν την Αμερικανική Νοηματική Γλώσσα, επεσήμανε ότι οι γονείς εισήγαγαν γραπτή αγγλική γλώσσα σε παιδιά ηλικίας τριών ετών. Όταν τα παιδιά αυτά έφτασαν στην ηλικία των τεσσάρων ετών χρησιμοποιούσαν αποτελεσματικά και τη νοηματική και τη γραπτή αγγλική γλώσσα. Η Padden επιπλέον αναφέρει ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι μαθητές αυτοί ήταν σύνθετη και στις αφηγήσεις τους περιλάμβαναν αλληλένδετα επεισόδια, στα οποία μάλιστα μετακινούνταν με ευελιξία από την Αμερικανική Νοηματική Γλώσσα προς την Αγγλική και αντίστροφα.

Άλλοι λόγοι που έχουν επιβάλει τη δίγλωσση εκπαίδευση στις μέρες μας είναι η αναγνώριση των νοηματικών γλωσσών σε πολλές χώρες ως ισότιμων με τις ομιλούμενες γλώσσες. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με έρευνες που έγιναν, γνωρίζουμε ότι οι κωφοί απόφοιτοι προτιμούν να χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα μετά την αποφοίτησή τους: Έρευνα που διεξήγαγε η Gregory και οι συνεργάτες της (1995) έδειξε ότι το 38% των νεαρών κωφών του δείγματός της προτιμούσε να χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα ως πρώτη και μόνη γλώσσα.

Η εμπειρία και η έρευνα στο χώρο των δίγλωσσων προγραμμάτων εκπαίδευσης Κωφών έχει εμβαθύνει στον ιδιαίτερο χαρακτήρα που παρουσιάζει η διγλωσσία στην εφαρμογή της σ' αυτούς τους μαθητές. Οι ιδιαιτερότητες αυτές είναι τόσο σημαντικές, ώστε μπορούμε να αναφερόμαστε στην «Διγλωσσία για Κωφούς μαθητές» (Swanvick, 1998). Από μια ποικιλία τύπων δίγλωσσων προγραμμάτων (Μεταβατικό, Συντήρησης, Εμπλουτισμού, Με δύο κατευθύνσεις και Εισαγωγής, Orlando and Collier 1985) στις περισσότερες περιπτώσεις έχει επιλεγεί για τους κωφούς ο τελευταίος τύπος διγλωσσίας.

Ωστόσο, πρέπει να λάβουμε υπόψη (όπως θα δούμε στη συνέχεια) ότι η εξασφάλιση συνθηκών πραγματικής διγλωσσίας απαιτεί κατάλληλη υποδομή και στο σχολικό και στο κοινοτικό πλαίσιο.

1.5 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΓΛΩΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΩΦΩΝ

Μετά την αναγνώριση της ΕΝΓ στο νόμο 2817/2000 ως επίσημης γλώσσας των Κωφών, τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα των κωφών στην Ελλάδα ακολουθούν την φιλοσοφία της «Διγλωσσης Εκπαίδευσης για Κωφούς» (Sign bilingualism). Η ΕΝΓ αναγνωρίζεται ως η πρώτη γλώσσα της εκπαίδευσής τους. *Επομένως, τα κωφά παιδιά εκτίθενται σ' ένα πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα στη νοηματική γλώσσα ως πλήρη και φυσική γλώσσα, όσον το δυνατόν πιο νωρίς, με αποτέλεσμα να αποκτούν με απολύτως φυσικό τρόπο μια γλώσσα, εξασφαλίζοντας έτσι την φυσιολογική γλωσσική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη, αυτή δηλαδή που αντιστοιχεί στην ηλικία τους.* Αντιθέτως στην ομιλούμενη γλώσσα η πρόοδος είναι πολύ αργή. Παρά το γεγονός ότι συχνά τα κωφά παιδιά και οι ειδικοί καταβάλλουν τεράστια προσπάθεια χρησιμοποιώντας τα ακουστικά, είναι γεγονός ότι η πλειοψηφία των κωφών παιδιών αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες στην παραγωγή και πρόσληψη της ομιλίας. Το να

περιμένουμε για πολλά χρόνια από ένα κωφό παιδί να φτάσει σ' ένα ικανοποιητικό επίπεδο ομιλίας -που μπορεί πολλές φορές να μην επιτευχθεί ποτέ- και το να του στερούμε το δικαίωμα της πρόσβασης σε μια γλώσσα που ανταποκρίνεται στις άμεσες ανάγκες και δυνατότητές του, τη νοηματική, ισοδυναμεί ουσιαστικά με το να διακινδυνεύουμε να μείνει το παιδί πίσω από τη φυσιολογική ανάπτυξη της ηλικίας του - γλωσσικά, γνωστικά, κοινωνικά ή σε προσωπική ανάπτυξη (Grosjean, 1999). Επομένως, η δίγλωσση εκπαίδευση με τη νοηματική ως γλώσσα εισαγωγής, θεμελιώνεται πάνω στις γλωσσικές και νοητικές δομές, ανάγκες και δυνατότητες του παιδιού.

- ***Δίγλωσση εκπαίδευση και έγκαιρη παρέμβαση***

Για να επιτευχθεί η αποτελεσματική δίγλωσσία, απαιτείται *έγκαιρη και κατάλληλη παρέμβαση μέσω ενός υποστηρικτικού δικτύου για τους γονείς. Η πρόσβαση στις κατάλληλες υπηρεσίες οδηγεί στην ενδυνάμωση των γονέων.* Αποκτούν έτσι γνώσεις και δεξιότητες, απαραίτητες για την επιτυχή ένταξη των παιδιών τους στην οικογένεια και για το πετυχημένο μεγάλωμά τους. *Ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η οικογένεια κατά την προσχολική παρέμβαση είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την ανάπτυξη πρώιμων γλωσσικών ικανοτήτων των παιδιών* (Χατζηκακού, 2003). Είναι ωστόσο γνωστό ότι το 90-95% των κωφών παιδιών γεννιούνται σε οικογένειες ακουόντων, που η πρώτη τους γλώσσα είναι η Ελληνική. *Η οικογένεια πρέπει, επομένως, να ενημερωθεί για τη δίγλωσση φιλοσοφία, αλλά και να γνωρίσει, να εκτεθεί και να μάθει συστηματικά τη νοηματική γλώσσα.* Η επιλογή για το κατά πόσο ή όχι θα πρέπει να υιοθετηθεί μια δίγλωσση προσέγγιση, πρέπει να βασίζεται στα δεδομένα των γλωσσικών αναγκών των παιδιών.

Η ευκαιρία να αποκτήσουν τα παιδιά τη νοηματική γλώσσα εξασφαλίζεται μέσω των ενήλικων χρηστών της. Όταν οι ενήλικες κωφοί που χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα αρχίζουν τη συνεργασία με την οικογένεια, είναι σημαντικό να ενθαρρύνεται με θετικό τρόπο η γνωριμία και εξοικείωση με τη νοηματική γλώσσα, στη βάση της ανάγκης του παιδιού για επικοινωνία. *Οι γονείς που βλέπουν τα αποτελέσματα της έγκαιρης αλληλεπίδρασης των παιδιών τους με ενήλικες κωφούς, αναγνωρίζουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που επιδεικνύουν και αναγνωρίζουν τη συμβολή των ενήλικων Κωφών στην οικογένεια* (Pickersgill, 1992). *Γίνεται κάθε προσπάθεια για να μη διακόπτεται η επικοινωνία στην οικογένεια και οι κωφοί δάσκαλοι μπορούν να λειτουργήσουν ως μοντέλα στους γονείς δείχνοντας στην πράξη πώς μπορεί να αναπτυχθεί η καθημερινή αλληλεπίδραση μέσα από απλές στρατηγικές.*

Είναι σημαντικό επίσης οι γονείς να ανταποκρίνονται θετικά στις πρώτες "αρθρώσεις" των παιδιών τους, όποια μορφή και αν έχουν, και να θεωρούν τις πρώτες "αρθρώσεις" με νοήματα ως σημαντικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής τους ανάπτυξης. Οι γονείς που επιλέγουν να χρησιμοποιούν την ΕΝΓ στο σπίτι, πρέπει να είναι προετοιμασμένοι να δεχτούν ότι οι πρώιμες απαντήσεις των παιδιών μπορεί να ταυτίζονται με τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι ενήλικες κωφοί και να περιέχουν χαρακτηριστικά της νοηματικής γλώσσας παρά της προφορικής (Pickersgill, 1992).

Η συνεργασία σχολείου και γονέων είναι απαραίτητο να συνεχιστεί σ' ολόκληρη την εκπαιδευτική πορεία του κωφού παιδιού.

- ***Δίγλωσση εκπαίδευση στο σχολείο***

Όσον αφορά στην εκπαιδευτική πράξη, η Δίγλωσση Εκπαίδευση είναι δυνατόν να παρέχεται είτε στα σχολεία *Κωφών, είτε στις τάξεις ένταξης, είτε στα σχολεία ακουόντων* (εφόσον υπάρχει το κατάλληλο υποστηρικτικό πλαίσιο). Κάθε φορά λαμβάνουμε υπόψη το δικαίωμα της οικογένειας και του μαθητή να έχουν τη δυνατότητα επιλογής σχολείου.

Στα σχολεία ακουόντων και στις τάξεις ένταξης είναι απαραίτητη η ύπαρξη και η υποστήριξη από διερμηνείς.

Το κωφό παιδί έχει a priori τις ίδιες ικανότητες με το ακούον παιδί. Έχει, επομένως το δικαίωμα της ποιοτικής εκπαίδευσης, όπως και το δικαίωμα να βιώνει τις ίδιες εμπειρίες μ' ένα ακούον παιδί (Mas, 1994).

Η νοηματική γλώσσα εισάγεται από την αρχή του σχολικού προγράμματος ως γλώσσα στην οποία το κωφό παιδί έχει μεγαλύτερη αισθητηριακή προσβασιμότητα. Η διδασκαλία της γίνεται σε κλίμα αποδοχής και με κατάλληλους εκπαιδευτικούς, υλικά και μεθοδολογία. Αξιοποιείται η νοηματική πλήρως για τη γλωσσική, γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του μαθητή. Επιπλέον η γνώση της νοηματικής και το γνωστικό, γλωσσικό και μεταγλωσσικό υπόβαθρο που εξασφαλίζεται με την καλλιέργειά της ως μητρικής γλώσσας λειτουργεί ενισχυτικά στην επιτυχή διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.

Η ελληνική διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα και η διδασκαλία της, επομένως, γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της διδασκαλίας δεύτερης γλώσσας. Είναι αναγκαίο να γίνεται με μεθοδικό και εντατικό τρόπο, ώστε όλοι οι απόφοιτοι της βασικής εκπαίδευσης να κατέχουν πλήρως την Ελληνική γλώσσα στη γραπτή της μορφή. Η νοηματική γλώσσα και η γραπτή Ελληνική πρέπει να χρησιμοποιούνται σ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης και πρέπει να αναμένονται υψηλά επίπεδα ικανότητας και επάρκειας και στις δύο γλώσσες. Πρέπει να ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση γραπτής και νοηματικής γλώσσας και η αμοιβαία ανατροφοδότησή τους, καθώς και η μεταφορά δεξιοτήτων μεταξύ των δύο γλωσσών διότι είναι γνωστό ότι έννοιες και γνωστικά σχήματα που αναπτύσσονται στην πρώτη γλώσσα εύκολα μεταφέρονται και στη δεύτερη γλώσσα.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η νοηματική και η ομιλούμενη γλώσσα (προφορική ή γραπτή) πρέπει να διαχωρίζονται ανάλογα με τους εκπαιδευτικούς στόχους. Παραδείγματος χάριν στις πρώτες τάξεις είναι καλό να ορισθεί χωριστή «γωνιά» της ελληνικής και «γωνιά» της νοηματικής γλώσσας, όπου θα χρησιμοποιείται μόνο η μία ή η άλλη γλώσσα αντίστοιχα.

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε, ότι κάθε φορά πρέπει να προσδιορίζεται με σαφήνεια η χρήση *τεχνητών ή κωδικοποιημένων συστημάτων νοηματικής γλώσσας (π.χ. Ελληνικά με νοήματα)* που χρησιμοποιούνται σε ειδικές περιπτώσεις και να δίνονται οι σχετικές πληροφορίες στους μαθητές.

Μ' αυτούς τους τρόπους εξασφαλίζεται ένα πραγματικά δίγλωσσο αναλυτικό πρόγραμμα, με υψηλούς γλωσσικούς και γνωστικούς διδακτικούς στόχους και στις δύο γλώσσες.

Για να γίνει, ωστόσο, πραγματικότητα η εξασφάλιση ενός *δίγλωσσου σχολικού περιβάλλοντος*, πρέπει να τηρούνται και κάποιες άλλες βασικές προϋποθέσεις. *Προτεραιότητες* των προγραμμάτων αυτών αποτελούν, εκτός από τη διδασκαλία της ΕΝΓ, και η *πληροφόρηση και συνειδητοποίηση των μαθητών σχετικά με τα θέματα που αφορούν τους κωφούς καθώς και η ανάπτυξη της ταυτότητας του κωφού στους μαθητές*. Είναι απαραίτητο να αναγνωρίζεται και εκτιμάται η κουλτούρα και η γλώσσα της *Κοινότητας των Κωφών*, στην οποία εντάσσονται σταδιακά τα κωφά παιδιά. Η χρήση της κοινοτικής γλώσσας δίνει περηφάνια και αυτοπεποίθηση στα παιδιά για την κουλτούρα και την Κοινότητά τους.

Η εκπαίδευση επίσης πρέπει να πραγματοποιείται σε συνεργασία με την Κοινότητα των Κωφών, για να προετοιμάσει ρεαλιστικά τους μαθητές για τη γλωσσική, πολιτισμική και κοινωνική ζωή (Mas, 1994).

Για να γίνουν όμως πραγματικές αλλαγές στα δίγλωσσα προγράμματα πρέπει να αλλάξει συνολικά η στάση του σχολικού περιβάλλοντος και να εκπαιδευτούν ή/και να προσληφθούν δίγλωσσοι, ενημερωμένοι, ευαισθητοποιημένοι και συνειδητοποιημένοι εκπαιδευτικοί. Το προσωπικό στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι δίγλωσσο, συμπεριλαμβανομένου και του διευθυντή, να συμπλέει και να ανταποκρίνεται στις γλωσσικές, τις πολιτισμικές και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών. Η συμμετοχή στα προγράμματα αυτά των φυσικών χρηστών της νοηματικής γλώσσας, δηλαδή η πρόσληψη κωφών διδασκόντων με τα κατάλληλα ακαδημαϊκά προσόντα στα δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης κωφών παιδιών είναι απαραίτητη (Gregory, 1995). Το δίγλωσσο προσωπικό δεν πρέπει απλά να γνωρίζει τη νοηματική γλώσσα, αλλά πρέπει να έχει και τη βασική γλωσσολογική γνώση για τις δομές και τα χαρακτηριστικά της γλώσσας. Πρέπει επίσης να διαθέτει την απαραίτητη συνείδηση και ευαισθητοποίηση για τη λειτουργία και τη σημασία της νοηματικής, αλλά και της Ελληνικής και των γλωσσών γενικότερα. Πρέπει επίσης να είναι ευαισθητοποιημένος για τη σχέση ανάμεσα στην κουλτούρα των κωφών και τη νοηματική γλώσσα αλλά και σε θέματα που συνδέονται με την πολιτισμική και διαπολιτισμική λειτουργία των γλωσσών.

Όσον αφορά στις ομάδες των κωφών και ακουόντων που συγκροτούν το προσωπικό, σύμφωνα με την Coleman και τους συνεργάτες της (2000), είναι απαραίτητο να καλλιεργείται η πολιτισμική ευαισθητοποίηση και να υποστηρίζεται η διαπολιτισμική συνείδηση: Παραδείγματος χάριν πρέπει να αναγνωρίζεται ο τρόπος με τον οποίο διαφορετικές κουλτούρες χρησιμοποιούν το άγγιγμα, το συγχρονισμό, τη γλώσσα του σώματος, την επαφή με το βλέμμα, το χώρο και την απόσταση και είναι πολύ χρήσιμο τα μέλη της σχολικής κοινότητας να δημιουργούν τις συνθήκες της αλληλοαποδοχής. Χάρη στην ομαλή συνεργασία των κωφών και των ακουόντων μελών της σχολικής κοινότητας, οι μαθητές και τα εμπλεκόμενα άτομα μπορούν να γνωρίσουν και τις δύο κουλτούρες μέσα από τις μαθησιακές εμπειρίες.

Οι εκπαιδευτικοί, κωφοί και ακουόντες, πρέπει να φροντίζουν για την παροχή ενός καλά σχεδιασμένου προγράμματος για τους μαθητές τους, συνεργαζόμενοι μεταξύ τους και μοιράζοντας ισότιμα ευθύνες και δραστηριότητες. Τέλος, πρέπει να παρέχεται επιμόρφωση εντός του σχολείου για να μπορέσει το προσωπικό να εργαστεί συνεργατικά σ' ένα δίγλωσσο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Ο τελικός στόχος των δίγλωσσων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ο σεβασμός και η αναγνώριση της κουλτούρας των κωφών και των ακουόντων και η ομαλή ένταξη των μαθητών τόσο στην κοινότητα των κωφών, όσο και στην ευρύτερη κοινωνία.

1.6 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

1.6.1 Έγκαιρη παρέμβαση

Η έγκαιρη παρέμβαση, η συμβουλευτική και η διαμόρφωση του εξατομικευμένου οικογενειακού προγράμματος σε συνεργασία με τους γονείς, έχει ιδιαίτερη σημασία, έτσι ώστε, μεταξύ των άλλων, το παιδί να έρθει σε επαφή με τη νοηματική και την ελληνική γλώσσα έγκαιρα, από τη βρεφική ηλικία, μέσα από το κατάλληλο γλωσσικό-επικοινωνιακό περιβάλλον.

Ο βασικός στόχος της έγκαιρης παρέμβασης είναι η πρώιμη έκθεση του παιδιού σε κατάλληλα γλωσσικά περιβάλλοντα α) νοηματικής και β) ελληνικής γλώσσας, ώστε να αποφευχθεί η γλωσσική και επικοινωνιακή αποστέρωση που αντιμετωπίζουν τα κωφά παιδιά στα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Η εξασφάλιση κατάλληλου γλωσσικού περιβάλλοντος στην κρίσιμη πρώιμη ηλικία είναι ο μοναδικός τρόπος για να αναπτυχθεί

το κωφό παιδί φυσιολογικά, δηλαδή γλωσσικά, γνωστικά, συναισθηματικά και κοινωνικά. Διαφορετικά θα αντιμετωπίζει στην εκπαίδευση και σε όλη του την ζωή συνέπειες μη αναστρέψιμες.

Ωστόσο, ακόμα κι όταν δεν υπάρχει έγκαιρη παρέμβαση, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση θα είναι ατελέσφορη. Αντιθέτως από όποια χρονική στιγμή κι αν αρχίζει η εκπαίδευση είναι εξαιρετικά σημαντική για τους κωφούς. Στην πραγματικότητα η εκπαίδευση αποτελεί τη μοναδική δυνατότητα ατομικής και κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης.

Στις περιπτώσεις επομένως της αργοπορημένης εκπαιδευτικής παρέμβασης προς το κωφό παιδί, προσαρμόζεται κατάλληλα το ατομικό πρόγραμμα του μαθητή, έτσι ώστε να αναπληρωθεί ο χαμένος χρόνος, όσο αυτό είναι εφικτό, και να προσεγγίσει ο μαθητής τους στόχους του προγράμματος για την απόκτηση της νοηματικής γλώσσας και την πλήρη εκμάθηση της ελληνικής, με έμφαση στο γραπτό λόγο. Σε κάθε περίπτωση βεβαίως ο βασικός στόχος είναι η γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών.

1.6.2 Περιβάλλον επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης

Το περιβάλλον του σχολείου θα πρέπει να παρέχει πολλές ευκαιρίες για την ανάπτυξη γνωστικών και γλωσσικών δεξιοτήτων, έτσι ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος.

Δημιουργούμε το κατάλληλο περιβάλλον μέσα στο οποίο η γλώσσα κατακτάται από το παιδί μέσω επικοινωνίας. Η ανάπτυξη της γλώσσας είναι μία κοινωνική διαδικασία μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση και δεν απομονώνεται από αυτήν. Επομένως:

- Στο σχολείο πρέπει να υπάρχει περιβάλλον πραγματικής επικοινωνίας για όλους.
- Το σύστημα επικοινωνίας πρέπει να είναι ενιαίο για όσους αποτελούν το περιβάλλον του σχολείου και πλούσιο για τους κωφούς μαθητές τόσο σε νοηματική, όσο και σε ομιλούμενη (γραπτή) γλώσσα. *Εκπαιδευτικοί και προσωπικό γνωρίζουν πολύ καλά και χρησιμοποιούν και την ΕΝΓ στην επικοινωνία στο χώρο του σχολείου, και την ελληνική γλώσσα.*
- Φροντίζουμε για τη δημιουργία περιβάλλοντος μάθησης γλώσσας στο σχολείο. Διαμορφώνουμε πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον επικοινωνίας, πρακτικής και αλληλεπίδρασης, ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν επαρκείς γλωσσικές δεξιότητες και να ανταποκριθούν στους στόχους του προγράμματος για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.
- Το σχολικό περιβάλλον δημιουργεί τις συνθήκες για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του μαθητή (Furth, 19..), έτσι ώστε να αναπτύσσεται τόσο η γλώσσα όσο και η σκέψη.
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού, που γνωρίζει τα στάδια της γνωστικής και γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού είναι να παρέχει και να τροφοδοτεί αυτό το περιβάλλον, για τη γλωσσική ανάπτυξη του κωφού παιδιού στην ολότητά της, σε φυσικό, επικοινωνιακό πλαίσιο γλώσσας. Ο εκπαιδευτικός διευκολύνει το μαθητή να ανακαλύπτει τη γνώση, δεν την επιβάλλει, παρατηρεί την πρόοδο του παιδιού και την ενισχύει, παρέχοντας ευκαιρίες για πολλές και ποικίλες γλωσσικές δραστηριότητες.

Η εκπαίδευση δε στοχεύει μόνο στη γνωστική κατάρτιση του μαθητή, αλλά και στην ισχυροποίηση της προσωπικότητάς του, παρέχοντάς του πρότυπα και κίνητρα, ώστε να αποκτήσει αξίες και δεξιότητες, που θα τον βοηθήσουν στη μετέπειτα ζωή του. Ο σεβασμός της σχολικής κοινότητας στις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην τοπική κοινωνία, αλλά και στη διαφορετικότητα των μαθητών, είναι βασικό στοιχείο κάθε

αναλυτικού προγράμματος, που επιδιώκει να ικανοποιήσει τις ανάγκες όλων των μαθητών. Επομένως, τα περιεχόμενα της μάθησης δεν επιλέγονται ως αυτοσκοπός, για να εξυπηρετήσουν απλά την κατάκτηση ενός μαθησιακού στόχου, αλλά σχετίζονται και αντλούνται από τα ενδιαφέροντα, τους προβληματισμούς και τη θέση των μαθητών της συγκεκριμένης ηλικίας στην τοπική κοινωνία. *Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί στόχοι τροφοδοτούνται από τα ενδιαφέροντα των μαθητών και την δυναμική του κοινωνικού χώρου τους και βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση με αυτόν, με την επιδίωξη πάντα να βοηθήσουν το παιδί ν' αναπτυχθεί μέσα στην κοινωνία.* Με τον ίδιο τρόπο, οι μέθοδοι της διδασκαλίας προωθούν την καλλιέργεια της προσωπικότητας του παιδιού και της κοινωνικότητάς του και παραμένουν ευέλικτες, ώστε να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες, τις κλίσεις και τις δεξιότητες των μαθητών.

1.6.3 Διαθεματική προσέγγιση

Μια από τις βασικές καινοτομίες στην εφαρμογή των Αναλυτικών Προγραμμάτων (ΔΕΠΠΣ, ΦΕΚ 303-Β713-3-2003), που αφορά στη διδασκαλία της γλώσσας, είναι και η διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων. Καθώς το ζητούμενο είναι η εσωτερική συνοχή των μαθημάτων, που ανταποκρίνεται στη συνοχή της ίδιας της ζωής, η οργάνωση του αναλυτικού προγράμματος γίνεται μέσω της διαθεματικότητας. Η διαθεματική οργάνωση του αναλυτικού προγράμματος διαφέρει από τη θεματική οργάνωση του παραδοσιακού αναλυτικού προγράμματος, όπου το κάθε μάθημα, διδάσκεται χωριστά και ανεξάρτητα από τα άλλα μαθήματα. Η θεματική προσέγγιση της σχολικής γνώσης δεν ικανοποιεί πλέον τις κοινωνικές ανάγκες των μαθητών, υποχρεώνει τον δάσκαλο να παρακολουθεί πιστά το σχολικό εγχειρίδιο και το παιδί δυσκολεύεται να αντιληφθεί την ολότητα του κόσμου. Σε αντίθεση η διαθεματική προσέγγιση:

- Στηρίζεται στην ενεργό συμμετοχή του μαθητή για την κάλυψη των πραγματικών του αναγκών, στη δημιουργική σκέψη και στην κατάλληλη οργάνωση της διδακτέας ύλης κάθε γνωστικού αντικειμένου, ώστε να εξασφαλίζεται η επεξεργασία των θεμάτων από πολλές οπτικές γωνίες και να αναδεικνύεται το ουσιαστικό περιεχόμενο των γνώσεων, όπως προκύπτει μέσα από την εκπαιδευτική έρευνα και πράξη.
- Η επιλογή των περιεχομένων της μάθησης μπορεί να γίνεται από γεγονότα επίκαιρα που ενδιαφέρουν τους μαθητές, από την ίδια την εμπειρία τους, από άρθρα, διαφημίσεις, ανακοινώσεις κλπ.
- Δημιουργεί λειτουργικές σχέσεις μεταξύ των στόχων, του περιεχομένου, των δραστηριοτήτων και της αξιολόγησης (αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας και μακροαξιολόγηση του Α.Π.).
- Δίνει μεγαλύτερη ελευθερία στον δάσκαλο να επιλέξει τις μεθόδους και τα μέσα διδασκαλίας.
- Συνδέει τις σχολικές δραστηριότητες με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών.

Οι διαθεματικές δραστηριότητες και τα σχέδια εργασίας (projects) δραστηριοποιούν τους μαθητές, δίνουν τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να λειτουργεί με ευελιξία, να εκσυγχρονίζει τη μεθοδολογία της διδασκαλίας του, να διαμορφώνει το περιεχόμενό της ανάλογα και με επίκαιρα θέματα και να παίρνει πρωτοβουλίες. Ακόμη, ενθαρρύνεται η συλλογική προσπάθεια των μαθητών και δίνεται η δυνατότητα για ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Τα διαθεματικά σχέδια εργασίας, μπορούν να επεκταθούν και να καλύψουν τις περισσότερες γνωστικές και θεματικές ενότητες με στόχο να καλύψουν όλους τους τομείς εξέλιξης των μαθητών:

Στόχος μάθησης	Περιεχόμενα μαθησης	Διαδικασίες	Αξιολόγηση
Γνωστικός	<ul style="list-style-type: none"> • Θέματα • Σχέδια • Αναγνώσματα • Ασκήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Οργάνωση • Μέθοδος • Μέσα • Χρόνος 	Προφορικά Στην Ε.Ν.Γ Γραπτά Με εφαρμογές Με φάκελο εργασιών (portfolio)
Ψυχοκινητικός			
Συναισθηματικός			

Η γλώσσα από τη φύση της ως μάθημα είναι διαθεματική, γιατί διαχέεται σ' όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος. Με τη διαθεματική προσέγγιση εξασφαλίζεται η απόκτηση της δομής της γλώσσας (κάθετος άξονας), παράλληλα δε αναπτύσσονται οι γλωσσικές δεξιότητες μέσω των άλλων μαθημάτων (οριζόντιος άξονας).

Η οριζόντια διασύνδεση προϋποθέτει κατάλληλη οργάνωση της διδασκτέας ύλης με τρόπο που να εξασφαλίζεται η επεξεργασία των θεμάτων από πολλές οπτικές γωνίες, ώστε να φωτίζονται από όλες τις πλευρές και να αναδεικνύεται η γνώση και η σχέση της με την πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, κάθε στόχος της γλωσσικής διδασκαλίας θεωρείται «οριζόντιος στόχος» όλων των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος και της σχολικής ζωής. Με άλλα λόγια ως μέσο και αντικείμενο γλωσσικής άσκησης, ιδιαίτερα για την επεξεργασία του περιεχομένου και των φραστικών επιλογών, πρέπει να αξιοποιούνται όλα τα μαθήματα και η σχολική ζωή συνολικά (ΦΕΚ 303/13-3-2003). Έτσι η γνώση δε συγκροτείται στο μυαλό του μαθητή με τη μορφή ξεχωριστών θυρίδων που κλείνουν στεγανά κάποιο αντικείμενο, αλλά με τη μορφή ενός πλέγματος που αγκαλιάζει όλα τα αντικείμενα και δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να ανακαλύψει τη σχέση μεταξύ τους. Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης το περιεχόμενο της γλώσσας πρέπει να επιλεγεί και να δομηθεί με άξονες

- α) τα γνωστικά χαρακτηριστικά των μαθητών κατά τάξη,
- β) τον τρόπο που ο καθένας μαθαίνει,
- γ) τα ενδιαφέροντά τους και
- δ) τα γνωστικά αντικείμενα που κινούν τα ενδιαφέροντά τους.

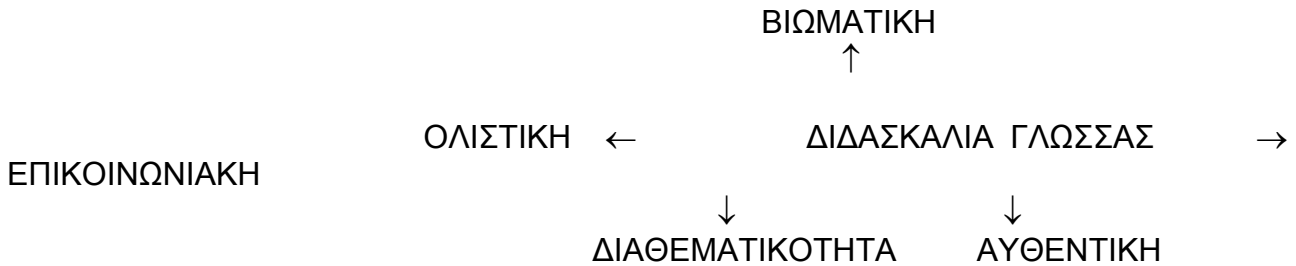
Επομένως, η απόκτηση της γλώσσας δεν είναι μόνο ατομική υπόθεση του μαθητή και δεν κατακτιέται σε ένα περιβάλλον κενό, αλλά στα πλαίσια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι διαδικασίες της αλληλεπίδρασης στα πλαίσια του κοινωνικού περιβάλλοντος έχουν ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στην απόκτηση της γλώσσας.

1.6.4 Βιωματική, επικοινωνιακή και ολιστική προσέγγιση στη διδασκαλία

Με στόχο να επιτευχθεί η αλληλεπίδραση, οι διδακτικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με τη γλώσσα, στηρίζονται στη βιωματικότητα, τη συλλογικότητα και την ολιστική αντίληψη, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ενεργός συμμετοχή του μαθητή για την περαιτέρω απόκτηση και καλλιέργεια της γλώσσας. Ειδικότερα αυτές οι προσεγγίσεις δίνουν την ευκαιρία και τις δυνατότητες στους μαθητές να καλλιεργούν και να χτίζουν τη γλώσσα στηριζόμενοι σε ήδη αποκτημένες γλωσσικές εμπειρίες και δομές, επειδή το αντικείμενο

σχετίζεται με τα ενδιαφέροντά τους. Η βιωματική προσέγγιση οδηγεί στη συλλογική δράση - επικοινωνία με την συμμετοχή του δασκάλου, ιδιαίτερα όταν οι δραστηριότητες στηρίζονται στις εμπειρίες των μαθητών. *Εάν η διδασκαλία της γλώσσας γίνεται σε αυθεντικά πλαίσια με την προσωπική και ενεργό συμμετοχή των μαθητών, τότε οι μαθητές αποκτούν δεξιότητες λειτουργικής χρήσης της γλώσσας και εξασφαλίζουν έτσι το βασικό εργαλείο των επικοινωνιακών ικανοτήτων με το περιβάλλον τους. Μέσα από τη γλώσσα το παιδί θα χτίσει εντός του τον κόσμο και ο κόσμος θα χτίσει την εικόνα του παιδιού. Και οι δύο αυτές εικόνες θα επανεξεταστούν και θα αναθεωρηθούν πολλές φορές στη ζωή του παιδιού και των γύρω του, καθώς καινούργια γνώση θα προστίθεται συνεχώς μέσω αυτής της αλληλεπίδρασης.*

1.6.5 Επικοινωνιακή προσέγγιση

Η λέξη επικοινωνία στην τάξη έχει την έννοια «μοιράζομαι τις σκέψεις, τις ιδέες, τα βιώματα, τα συναισθήματα και τις προτάσεις μου με τους συμμαθητές μου». Η διαδικασία της επικοινωνίας και του διαλόγου ενεργεί ως καταλύτης για την ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Η επικοινωνία δημιουργεί μια αναπτυξιακή δυναμική που επιτρέπει στους μαθητές να ξεπεράσουν τα ατομικά τους όρια σκέψης και πράξης, που κανένα από τα μέλη δε θα μπορούσε, εκτός ομάδας, να υπερβεί και να αναπτύξει (Ματσαγγούρας, 2000). Μπορούν έτσι να δοκιμάσουν και να πειραματιστούν στη χρήση της γλώσσας, να έχουν διαρκή, άμεση και αποτελεσματική ανατροφοδότηση, να βελτιώνονται συνεχώς και με βάση την εμπειρία τους στην τάξη να αναπτύσσουν κίνητρα και δεξιότητες στην επικοινωνία τους με το εξωσχολικό περιβάλλον.

Η προσωπικότητα όμως του κάθε μαθητή καλλιεργείται μέσα στο σύνολο όταν οι γλωσσικές δραστηριότητες προσεγγίζουν την ίδια τη ζωή, γιατί τότε μόνο ενεργοποιείται η ανθρώπινη ολότητα του νου, της ψυχής και του σώματος. Η προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων από διαφορετικές πλευρές, δίνει στο μαθητή πολλαπλά ερεθίσματα. Η συγκροτημένη σε βάθος εξερεύνηση ενός θέματος επιτυγχάνει την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης.

1.6.6 Οι διαθεματικές ενότητες-διαθεματικά σχέδια εργασίας

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε ένα μοντέλο διδασκαλίας των διαθεματικών εννοιών. Τα στάδια ανάπτυξης της θεματικής ενότητας που παρουσιάζονται εδώ, βασίζονται σε προσεγγίσεις της *Jacobs*:

1. Επιλογή θέματος:

Το θέμα πρέπει να αγγίζει τα παιδιά, να είναι αρκετά ευρύ, ώστε να μπορούν να εμπλακούν σ' αυτό αντικείμενα πολλών μαθημάτων χωρίς τον κίνδυνο να πλατιάσει και τέλος να μπορεί να εξερευνηθεί σε βάθος.

2. Ανταλλαγή των πρώτων ιδεών:

Τα παιδιά με την υποστήριξη των δασκάλων σχεδιάζουν την πορεία της διερεύνησης του θέματος, συζητούν και παίρνουν αποφάσεις για την πορεία δράσης και το χρόνο

ολοκλήρωσης του θέματος. Καταγράφονται σκέψεις, υποθέσεις, ερωτήματα, ιδέες και δημιουργούνται υποθέματα σαν ένα δίκτυο με κέντρο το θέμα. Τα υποθέματα αυτά είναι και διαφορετικά μαθήματα.

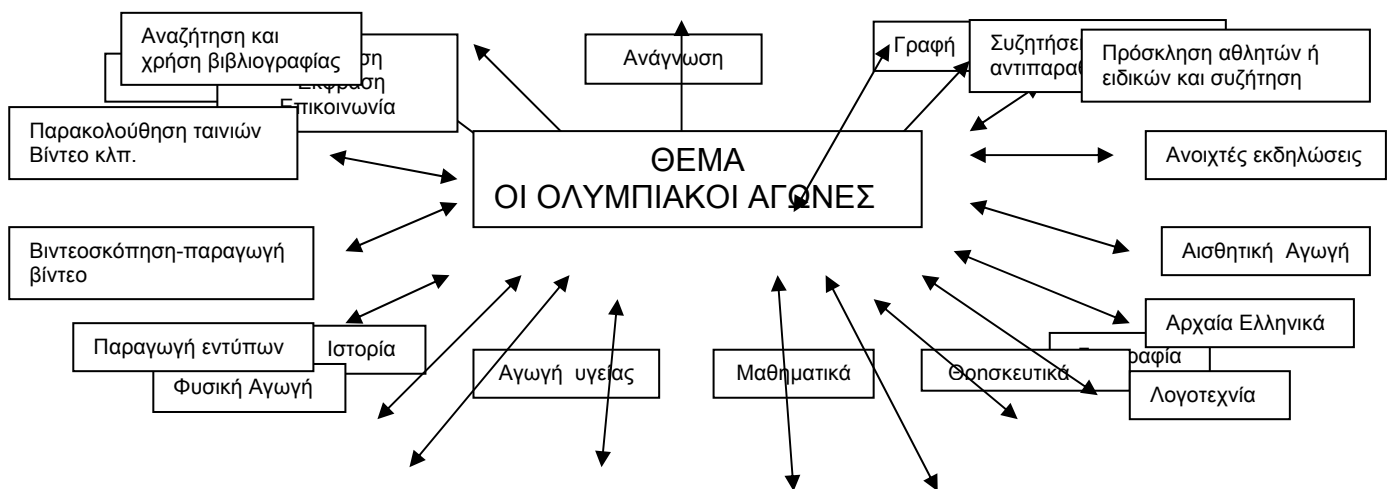
3. Οργάνωση

Στο στάδιο αυτό οργανώνονται οι ιδέες. Το αρχικό πλάνο ελέγχεται, τροποποιείται και συμπληρώνεται με νέες ιδέες. Τα υποθέματα παίρνουν την τελική τους μορφή. Καθορίζονται οι ερωτήσεις που κατευθύνουν την ανάπτυξη του θέματος. Ο δάσκαλος με τους μαθητές καθορίζουν τέσσερις με πέντε ερωτήσεις, οι οποίες θα καταδείξουν την χρησιμότητα του θέματος και θα βοηθήσουν την ανάπτυξή του.

4. Ανάπτυξη δραστηριοτήτων μάθησης

Οι δραστηριότητες θα πρέπει να οδηγήσουν στην απάντηση των ερωτήσεων του προηγούμενου σταδίου αλλά και να δώσουν ευκαιρίες για ζωντανή επικοινωνία αλλά και για την καλλιέργεια της ανάγνωσης και γραφής.

Στη συνέχεια παρατίθεται ένα σχεδιάγραμμα που απεικονίζει δραστηριότητες και γνωστικά αντικείμενα που μπορούν να συμβάλουν στην πραγματοποίηση του διαθεματικού σχεδίου εργασίας με τίτλο «οι Ολυμπιακοί αγώνες»

1.6.7 Φυσική και δομημένη μέθοδος διδασκαλίας Η γλώσσα ως ολότητα Σπειροειδής διάταξη της ύλης

Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία, η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα κωφά παιδιά θα πρέπει να είναι δομημένη και προγραμματισμένη καλά, αλλά η μάθηση να γίνεται με φυσικό τρόπο (Streng, 1972).

Η θεωρία της γενετικής μετασχηματιστικής γραμματικής του Chomsky (1972) επηρέασε τη διδακτική των γλωσσών, ώστε να γίνεται συνδυασμός των δύο μεθόδων, της φυσικής, η οποία είναι γνωστή και ως μητρική ή μέθοδος του Lexington, κατά την οποία τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν τη γλώσσα με φυσικό τρόπο, μέσω επικοινωνίας, χωρίς

τυπική διδασκαλία, και της *δομημένης*, που βασίζεται στην πολύ καλά προγραμματισμένη και βήμα-βήμα σχεδιασμένη διδασκαλία της χρήσης των γραμματικών και συντακτικών κανόνων της γλώσσας (Bunch, 1987).

Οι μαθητές μαθαίνουν συγκεκριμένους κανόνες και δομές της γλώσσας μέσα από τις διαδικασίες της μίμησης, της απομνημόνευσης, της εξάσκησης και της αυθόρμητης και δημιουργικής εφαρμογής. Η διδασκαλία λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών και στοχεύει στην ενεργητική συμμετοχή τους μέσα σε περιβάλλον επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. *Γίνεται μεθοδικός και λεπτομερής σχεδιασμός, με συνεχόμενη και εξελικτική οργάνωση του περιεχομένου του γνωστικού αντικείμενου.*

Τα διδακτικά αντικείμενα παρουσιάζονται σε ολόκληρες, έτσι ώστε το παιδί να βρίσκει νόημα. Κάθε ενότητα συνοδεύεται από δραστηριότητες και διαδικασίες *αξιολόγησης και της επίδοσης του μαθητή και της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας.*

Η διάταξη της ύλης είναι σπειροειδής και για τον προσδιορισμό του περιεχομένου λαμβάνονται υπόψη και τα περιεχόμενα συναφών γνωστικών αντικειμένων. Με τη σπειροειδή διάταξη της ύλης η γνώση εμπλουτίζεται και διευρύνεται σταδιακά, κατά επίπεδο, αλλά στηρίζεται πάντοτε στο προηγούμενο γνωστικό υπόβαθρο. Με τη σπειροειδή διάταξη της ύλης υπάρχει δυνατότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφορετικών επιπέδων του προγράμματος. Ο τρόπος της σπειροειδούς οργάνωσης φέρνει από μικρή ηλικία το παιδί σε επαφή με ιδέες και έννοιες. Αυτές επαναλαμβάνονται εμπλουτισμένες και τα επόμενα χρόνια, έτσι ώστε το παιδί να τις αναπτύξει και να εμβαθύνει σ' αυτές.

Ο κωφός μαθητής κατακτά σταδιακά τη δομή της ελληνικής γλώσσας, φτάνει σε γενικεύσεις μέσα από γλωσσικές εμπειρίες, όχι μόνο μέσα στην τάξη, αλλά και έξω απ' αυτήν και κατακτά έννοιες, γλωσσικές δομές και λειτουργικές δεξιότητες, τις οποίες σταδιακά εμπεδώνει και επεκτείνει.

Τέλος οι ενιαίες διαθεματικές ενότητες εξασφαλίζουν την υποδομή για την εκπλήρωση βραχυπρόθεσμων στόχων, οι οποίοι με τη σειρά τους οδηγούν στην ολοκλήρωση των μακροπρόθεσμων στόχων του προγράμματος.

1.6.8 Εξατομικευμένα προγράμματα

Τα εξατομικευμένα προγράμματα των κωφών μαθητών περιλαμβάνουν βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους στους εξής τομείς: *ακαδημαϊκές γνώσεις* και δεξιότητες στα διάφορα μαθήματα, *δεξιότητες γλωσσικής ανάπτυξης* και επικοινωνίας και *γενικές δεξιότητες* που διασφαλίζουν τη σχολική και κοινωνική ένταξη και την ανεξάρτητη ζωή.

Η κατάρτιση του ατομικού προγράμματος της εκπαίδευσης του κωφού παιδιού γίνεται είτε από το ΚΔΑΥ είτε από το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου σε συνεργασία με τον γονέα του παιδιού και με οποιοδήποτε άλλο μέλος της εκπαιδευτικής ομάδας, που υποστηρίζει το παιδί (π.χ. κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, διερμηνέας ΕΝΓ) και εμπλέκεται στην εκπαίδευση του παιδιού στη βάση των αξιολογημένων αναγκών του. Ο διευθυντής του ειδικού σχολείου Κωφών ή του γενικού σχολείου μεριμνά ώστε τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο να ακολουθούν το ατομικό τους πρόγραμμα και να τους παρέχεται η αναγκαία βοήθεια για τη σχολική ανάπτυξή τους σε όλους τους τομείς (συμπεριλαμβανομένων και του ψυχολογικού και του κοινωνικού τομέα).

Ιδιαίτερα, όσον αφορά στην ενότητα του ατομικού προγράμματος του μαθητή που αναφέρεται στην εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας, θα πρέπει να σχεδιάζεται με βάση τα αποτελέσματα από την αξιολόγηση του γλωσσικού επιπέδου του στην Ελληνική και σύμφωνα με τις γνωστικές και γλωσσικές του ανάγκες και σε *συνεργασία με τους γονείς.*

Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί το μαθητή και σχεδιάζει το πρόγραμμα (π.χ. στόχους και δραστηριότητες) για την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας με ενδιαφέροντα, ρεαλιστικά και καλά δομημένα μαθήματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του μαθητή.

Με παρόμοιο τρόπο ορίζονται οι στόχοι, οι δραστηριότητες και οι τρόποι αξιολόγησης του ατομικού προγράμματος του μαθητή και για τα υπόλοιπα μαθήματα, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των ατομικών προγραμμάτων, όπως ήδη αναφέραμε, πολύ σημαντικός παράμετρος είναι η συνεργασία του εκπαιδευτικού με την οικογένεια του μαθητή καθώς και η τακτική ενημέρωση των γονιών για την πρόοδο του μαθητή.

Τα εξατομικευμένα προγράμματα των κωφών μαθητών αξιολογούνται συνεχώς (τουλάχιστο ανά έτος) και τροποποιούνται όταν χρειάζεται, με στόχο ο μαθητής να αποκτήσει όλες τις προαναφερθείσες δεξιότητες.

1.7 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

1.7.1 Ομιλία-κατανόηση / παραγωγή

Στα δίγλωσσα προγράμματα κωφών δίνεται έμφαση στην πρώτη γλώσσα των παιδιών, δηλαδή την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, καθώς και στη δεύτερη γλώσσα, κυρίως στη γραπτή μορφή της. Ωστόσο, επιβάλλεται στο σημείο αυτό να αξιολογήσουμε το ρόλο της ομιλούμενης ελληνικής στα δίγλωσσα προγράμματα. Η σύγχρονη τεχνολογία παρέχει τη δυνατότητα σε κάποια παιδιά με κοχλιακά εμφυτεύματα, αλλά και σε βαρήκοα παιδιά να ωφεληθούν ακουσολογικά από τη χρήση των ακουστικών βοηθημάτων. Πολλοί από τους μαθητές αυτούς αυθόρμητα αναπτύσσουν ευδιάκριτη ομιλία. Επομένως, θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να ενισχύεται η αυθόρμητη χρήση του προφορικού λόγου των παιδιών αυτών, στο βαθμό που τα ίδια το επιθυμούν. Ο προφορικός λόγος δεν διδάσκεται μόνο μέσα από μαθήματα λογοθεραπείας, αλλά αποκτιέται κυρίως φυσικά μέσα από τη συνεχή αλληλεπίδραση των μαθητών με τον κόσμο των ακούοντων (π.χ. μέσα από τις σχέσεις τους με τα ακούοντα παιδιά στο γενικό σχολείο ή με τα ακούοντα παιδιά της γειτονιάς ή με τους ακούοντες στο άμεσο περιβάλλον και στην ευρύτερη κοινωνία).

Για όλα τα κωφά παιδιά όμως, ανεξάρτητα από την ακουστική κατάσταση και τις γλωσσικές, γνωστικές και πολιτισμικές η συστηματική έκθεση και διδασκαλία στην ελληνική γλώσσα, γραπτή και ομιλούμενη, πρέπει να είναι βασικός εκπαιδευτικός στόχος. Το σχολείο έχει την ευθύνη να εντοπίσει τις αναποτελεσματικές πρακτικές που εβάρυναν τη διδακτική παράδοση της ομιλούμενης γλώσσας στα σχολεία των κωφών και είχαν δημιουργήσει συναισθήματα φόβου και άρνησης στους κωφούς μαθητές προς την ελληνική γλώσσα αλλά και πολύ χαμηλές επιδόσεις σ' αυτήν. Το πρόγραμμα και η μεθοδολογία στη διδασκαλία των ελληνικών πρέπει να δημιουργεί στους μαθητές ισχυρά θετικά κίνητρα εκμάθησης των ελληνικών. Από την πλούσια εμπειρία και έρευνα για τη γενική δίγλωσση εκπαίδευση γνωρίζουμε πλέον πια είναι οι προϋποθέσεις της επιτυχούς δίγλωσσίας. Όλες οι έρευνες συμφωνούν στο ότι η όσο πιο σοβαρή δουλειά γίνεται με την μητρική γλώσσα των παιδιών τόσο καλύτερα είναι τα αποτελέσματα στην απόκτηση της δεύτερης. Ο βαθμός εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας εξαρτάται α) από την εκτίμηση του σχολείου προς τη μητρική γλώσσα και την προσπάθεια που κάνει για την καλλιέργειά της και β) από τη συνέπεια και

αποτελεσματικότητα στη διδασκαλία της δεύτερης. Στην περίπτωση των δίγλωσσων προγραμμάτων για κωφούς απαιτείται επομένως:

1. Ο σεβασμός και η υποστήριξη της φυσικής γλώσσας των κωφών μαθητών με κάθε τρόπο
2. Η καλλιέργεια θετικών κινήτρων για την εκμάθηση της ελληνικών στα πλαίσια της ενδυνάμωσης των κωφών μαθητών
3. Η καλλιέργεια κλίματος αποδοχής και πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο

Είναι σημαντικό, επομένως, να παρέχουμε πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον επικοινωνίας, έτσι ώστε ο μαθητής να έχει εμπειρίες και δυνατότητες να μάθει και να χρησιμοποιεί την ομιλούμενη γλώσσα στην επικοινωνία του με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, στις καθημερινές συναλλαγές και σχέσεις του, όσο αυτό είναι εφικτό με βάση τις δυνατότητες και την υπολειμματική ακοή του κωφού παιδιού. Ειδικότερα στόχοι που επιδιώκονται είναι οι εξής:

- α. να μπορεί να κατανοεί τη γλώσσα μέσω της χειλεανάγνωσης αλλά και να παράγει ομιλία αντιληπτή από τους άλλους, στα πλαίσια πραγματικών καταστάσεων επικοινωνίας
- β. να αναπτύξει μηχανισμούς επιλογής και οργάνωσης των πληροφοριών και αποκριτικής ετοιμότητας
- γ. να μπορεί να συμμετέχει σε διάλογο
- δ. να διατυπώνει ερωτήσεις και να απαντά σε ερωτήσεις
- ε. να κάνει χρήση των φραστικών επιλογών με αυτοπεποίθηση
- στ. να αφηγείται στην προφορική Ελληνική
- ζ. να ανακοινώνει επιθυμίες, σκέψεις, προτάσεις, συλλογισμούς κλπ.

Η ευχέρεια στη χρήση της ελληνικής γλώσσας προϋποθέτει την καλή ταυτόχρονη εκμάθηση όλων των επιμέρους στοιχείων της (φωνολογικά, μορφολογικά, συντακτικά, σημασιολογικά και πραγματολογικά). Επομένως η εκμάθηση δεν θα πρέπει να περιορίζεται ή να αρχίζει από την εκμάθηση μεμονωμένων ήχων ή λέξεων, αλλά από την κατανόηση και έκφραση του μηνύματος στην ολότητά του, δηλαδή με φράσεις, προτάσεις κλπ. όπως αυτό εκφράζεται σε πραγματικές καταστάσεις επικοινωνίας. Όλη αυτή η διαδικασία γίνεται σε ατμόσφαιρα παιδαγωγικής προσέγγισης και κατανόησης των δυσκολιών του κωφού παιδιού.

Λέγοντας γλώσσα ονομάζουμε το σύνολο τυποποιημένων συμβόλων, σημείων, ήχων ή κινήσεων, που συνθέτει έναν κώδικα επικοινωνίας, που αποτελεί μέσο ανταλλαγής μηνυμάτων (Μπαμπινιώτης, 1998).

1.7.2 Ανάγνωση-γραφή: δυσκολίες για τα κωφά παιδιά

Οι κωφοί παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες στην επικοινωνία, που τους διαφοροποιούν απ' όλους τους άλλους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η γλωσσική ανάπτυξη του κάθε κωφού παιδιού είναι συχνά ανομοιογενής, αφού στηρίζεται κυρίως στο βαθμό και τύπο της ακουστικής απώλειας στις 'χρήσιμες' για την ομιλία συχνότητες, στην αιτία της ακουστικής απώλειας, στην ηλικία εμφάνισης, αλλά και του εντοπισμού της κώφωσης. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες, όπως τα προσωπικά χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού, η διδακτική πράξη και μεθοδολογία, το γλωσσικό περιβάλλον του σχολείου αλλά και η προσπάθεια και η επιμονή των γονέων επηρεάζουν τη γλωσσική εξέλιξη ενός παιδιού.

Όταν ένα ακούον παιδί εισέρχεται σε κάποιο Ελληνικό δημοτικό σχολείο, είναι πολύ πιθανό να έχουν προηγηθεί έξι χρόνια έκθεσής του στην Ελληνική γλώσσα μέσα στο οικογενειακό και το ευρύτερο περιβάλλον. (Λέμε ίσως γιατί πολλά παιδιά που προέρχονται από γλωσσικές μειονότητες στην Ελλάδα, π.χ. Αλβανοί, μεγαλώνουν σε οικογένειες που τα Ελληνικά δεν είναι η πρώτη τους γλώσσα ή που δεν τα χρησιμοποιούν καθόλου στο σπίτι). Τα ακούοντα παιδιά των οποίων τα Ελληνικά είναι η πρώτη τους γλώσσα θα τα παρομοιάζαμε με σφουγγάρια στον ωκεανό, που χωρίς να το

συνειδητοποιήσουν ή χωρίς σκόπιμη σκληρή δουλειά στα πρώτα χρόνια της ζωής τους απορροφούν τόσο τη σύνθετη δομή των Ελληνικών, όσο και το εκτεταμένο λεξιλόγιό τους (Schirmer, 2000). Επομένως, το ακούον παιδί οδηγείται μέσα από την εξοικείωσή του με την ομιλούμενη Ελληνική Γλώσσα στην ανάγνωση του γραπτού λόγου.

Τα περισσότερα κωφά παιδιά όμως έρχονται σε ελάχιστη επαφή με την Ελληνική γλώσσα, πριν εισέλθουν στο σχολείο. Τα μικρά κωφά παιδιά αναπτύσσουν γλώσσα σ' ένα λιγότερο φυσικό περιβάλλον από αυτό των ακουόντων. Το πρόβλημα της ακοής δεν επιτρέπει την πρόσληψη ούτε των βασικών δομών του προφορικού λόγου, που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της δικής τους γλώσσας. Έτσι μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν χωρίς τη μακρόχρονη εξοικείωση που έχουν τα ακούοντα παιδιά με την Ελληνική γλώσσα. Η σοβαρότητα του προβλήματος αυτού γίνεται φανερή από το γεγονός ότι το 90-95% των κωφών παιδιών γεννιούνται σε οικογένειες ακουόντων που η πρώτη τους γλώσσα είναι η ομιλούμενη! Αυτό, βέβαια, δεν ισχύει για τα κωφά παιδιά κωφών γονέων που αναπτύσσουν την πρώτη τους γλώσσα, την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, με φυσικό τρόπο στα πρώτα χρόνια της ζωής τους και στη συνέχεια, με τις κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους (που θα περιγράψουμε στη συνέχεια) μεταβαίνουν με ευκολία στην εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής (Ogden, 1998).

Σε γενικές γραμμές τα ερευνητικά δεδομένα υποστηρίζουν ότι τα κωφά παιδιά ακουόντων γονέων παρουσιάζουν σημαντική καθυστέρηση στη γλωσσική τους ανάπτυξη σε σύγκριση με τα ακούοντα παιδιά (Quigley and Power, 1972 / Λαμπροπούλου, 1993).

1.7.2 Σχέσεις ανάμεσα στην ανάπτυξη της γραφής και της ανάγνωσης

Η γλωσσική ανάπτυξη συνδέεται με την καλλιέργεια της γραφής και της ανάγνωσης. Τόσο τα κωφά, όσο και τα ακούοντα παιδιά εισάγονται στις διαδικασίες της ανάγνωσης και της γραφής από μικρή ηλικία, καθώς έρχονται σε επαφή με το γραπτό κείμενο και παρακολουθούν τη χρήση του γραπτού κώδικα από τους ενήλικες. Δυστυχώς όμως, όπως οι έρευνες επισημαίνουν, τα κωφά παιδιά, παρά το γεγονός ότι διδάσκονται ανάγνωση και γραφή στο σχολείο, δεν αναπτύσσουν τις δεξιότητες αυτές με ταχύτητα ανάλογη με τα ακούοντα παιδιά (Holt, 1993 / Wolk και Allen, 1984).

Αξίζει να τονίσουμε τη στενή σχέση ανάμεσα στην ανάγνωση και στη γραφή. Τόσο η γραφή όσο και η ανάγνωση (δηλαδή η εμπέδωση και κατάκτηση του γραπτού κώδικα μιας ομιλούμενης γλώσσας) συνδέονται με τη διασαφήνιση του νοήματος μέσω του γραπτού κειμένου (Schirmer, 2000). Οι Tierney και Pearson (1983) υποστηρίζουν ότι οι διαδικασίες που ακολουθούν οι συγγραφείς στο γράψιμο ταυτίζονται με τις διαδικασίες που ακολουθούν οι αναγνώστες κατά την ανάγνωση. Οι πιο πάνω ερευνητές υποστηρίζουν ότι τόσο οι συγγραφείς όσο και οι αναγνώστες ασχολούνται:

- α. με το σχεδιασμό (δηλαδή θέτουν στόχους)
- β. με τη σύνταξη (δηλαδή ως αναγνώστες ανιχνεύουν το μήνυμα και ως συγγραφείς επιδιώκουν την αυθεντική έκφρασή του μέσα από το κείμενό τους)
- γ. με την ευθυγράμμιση (δηλαδή βρίσκουν τους 'ρόλους' τους σε σχέση με το κείμενο)
- δ. με την αναθεώρηση (revising). (δηλαδή διατυπώνουν/ερμηνεύουν, τροποποιούν υποθέσεις, αναλύουν, διαμορφώνουν στόχους) και
- ε. με τον έλεγχο-επιμέλεια (monitoring), δηλαδή αξιολογούν τον βαθμό επίτευξης των στόχων των.

Έχει επίσης διατυπωθεί η άποψη ότι η αναθεώρηση (revising) προϋποθέτει *παρόμοιες νοητικές διεργασίες κατά τη διάρκεια και της ανάγνωσης και της γραφής*, γιατί και οι αναγνώστες και οι συγγραφείς αντιπαραβάλλουν ενεργά το γραπτό κείμενο με τους στόχους και τις προσδοκίες τους. Όταν οι αναγνώστες και οι συγγραφείς αισθάνονται αρμονία μ' αυτά που γράφουν ή που διαβάζουν, συνεχίζουν το γράψιμο και την ανάγνωση

αντίστοιχα. Όταν δεν ταυτίζονται επαρκώς με το γραπτό κείμενο, και ως αναγνώστες και ως συγγραφείς, αναθεωρούν τους στόχους, τις απόψεις και τις προσδοκίες τους σε σχέση μ' αυτό (Fitzgerald, 1989).

Μια άλλη ομοιότητα που έχει διαπιστωθεί ανάμεσα στο γράψιμο και στην ανάγνωση είναι ότι κατά κανόνα τα επίπεδα ανάγνωσης και συγγραφής ενός ατόμου συμβαδίζουν. Μ' άλλα λόγια, οι καλοί αναγνώστες τείνουν να είναι και καλοί συγγραφείς. Έχει διαπιστωθεί ότι το γράψιμο και η ανάγνωση είναι παράλληλες διαδικασίες που τείνουν να ενισχύονται αμοιβαία (Shanahan, 1980). Σε έρευνα που έγινε με παιδιά της προσχολικής ηλικίας και της πρώτης τάξης του δημοτικού, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά μετέφεραν στην ανάγνωση στρατηγικές που έμαθαν στο γράψιμο όπως και από την ανάγνωση στο γράψιμο (Dobson, 1989).

1.7.3 Δυσκολίες στην ανάγνωση

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, τόσο τα κωφά όσο και τα ακούοντα παιδιά αναπτύσσονται ως αναγνώστες από πολύ νεαρή ηλικία, όταν έρθουν σ' επαφή για πρώτη φορά με το γραπτό λόγο και παρακολουθήσουν τη χρήση του γραπτού λόγου από τους ενήλικες στην καθημερινή ζωή τους. Σύμφωνα με έρευνες (Rottenberg και Searfoss, 1992) τα κωφά παιδιά που φοιτούν στην προσχολική βαθμίδα παρουσιάζουν γνώση και κατανόηση του γραπτού κώδικα ανάλογη με τα ακούοντα παιδιά, ακόμα και αν καθυστερεί η γλωσσική τους ανάπτυξη σε σύγκριση με αυτά. Ωστόσο όταν τα κωφά παιδιά εμπλακούν στο επίσημο γράψιμο και στην ανάγνωση στο σχολείο, η ανάπτυξη της ανάγνωσης και της γραφής δεν εξελίσσεται με τρόπο ανάλογο με τα ακούοντα παιδιά (Schirmer, 2000).

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, τα κωφά παιδιά υστερούν στην ανάγνωση και στη γραφή σε σύγκριση με τα ακούοντα παιδιά, όπως συνάγεται από πολλές σχετικές έρευνες. Για παράδειγμα, οι Wolk και Allen (1984) διεξήγαγαν έρευνα με 1664 κωφούς μαθητές που εμπλέκονταν σε ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα και βρήκαν ότι ο μέσος κωφός μαθητής κέρδιζε μόνο κατά το ένα τρίτο σε μαθησιακές δεξιότητες από κάθε σχολική χρονιά. Επομένως, αν ένας κωφός μαθητής χρειάζεται τρία χρόνια για να προχωρήσει στην ανάγνωση σε σύγκριση με τον ένα χρόνο που χρειάζεται ένας ακούων μαθητής, μπορεί αυτό να ερμηνεύσει το γεγονός ότι πολλοί κωφοί μαθητές αποφοιτούν από το σχολείο έχοντας επίπεδο ανάγνωσης τετάρτης δημοτικού. Σύμφωνα με την έρευνα των Kyle και Allsop (1982), το 77% από τους ενήλικες κωφούς του δείγματος της έρευνάς τους δήλωσαν ότι διαβάζουν καθημερινή εφημερίδα. Ωστόσο, το 74% απ' αυτούς δήλωσαν ότι οι καθημερινές εφημερίδες ήταν πολύ δύσκολες για τα κωφά άτομα. Ο μέσος κωφός έφηβος έχει αναγνωστική ικανότητα 9 χρόνων. Αυτό σημαίνει ότι το 50% από τα κωφά παιδιά που αποφοιτούν από το σχολείο έχουν χαμηλότερη αναγνωστική ικανότητα από έναν εννιάχρονο ακούοντα μαθητή (Ogden, 1998).

Η ανάγνωση προϋποθέτει μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στον αναγνώστη και στο κείμενο. Ο αναγνώστης 'φέρει' προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, που διαμορφώνουν τις τοποθετήσεις και τις προσδοκίες του από το κείμενο. Καθώς αυτές οι εμπειρίες και οι προσδοκίες εκπληρώνονται ή δεν εκπληρώνονται, η πληροφορία εσωτερικοποιείται και συλλαμβάνεται το νόημα από τον αναγνώστη. Σύμφωνα μ' αυτήν την άποψη το νόημα ενός κειμένου δεν δημιουργείται από το συγγραφέα αλλά κτίζεται από τον αναγνώστη. Κατά την Schirmer (2000), οι πιο κάτω παράγοντες επηρεάζουν την ικανότητα ανάγνωσης ενός συγκεκριμένου κειμένου από τον αναγνώστη:

- οι προηγούμενες γνώσεις του αναγνώστη και οι εμπειρίες του που συμπεριλαμβάνουν τη συνολική κατανόηση και συνείδηση του κόσμου
- οι ειδικές γνώσεις του πάνω στο συγκεκριμένο θέμα

- η προηγούμενη εξοικείωσή του με το ύφος του συγγραφέα
- η ικανότητά του να κατανοεί το συντακτικό και τη γραμματική καθώς και
- η ικανότητά του να αποκωδικοποιεί τις λέξεις.

▪ **Η θεωρία των νοητικών σχημάτων**

Μέσα από τη **θεωρία των νοητικών σχημάτων** μπορούν να ερμηνευτούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κωφά παιδιά στην ανάγνωση. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η γνώση οργανώνεται γνωστικά σε δομές της μνήμης που ονομάζονται **νοητικά σχήματα**. Τα σχήματα μπορεί να θεωρηθούν ως γνωστικά πλαίσια που συνδέουν τη γνώση και τις εμπειρίες κάποιου με ένα θέμα. Μέσω αυτού του πλαισίου η νέα πληροφορία ερμηνεύεται, αποθηκεύεται στη μνήμη και (αποκαθίσταται) ανακαλείται όταν χρειάζεται. Η προηγούμενη γνώση και οι εμπειρίες του αναγνώστη οργανώνονται σε σχήματα, που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο δομείται η καινούργια πληροφορία και η καινούργια εμπειρία. Ωστόσο, τα σχήματα δεν είναι στατικά. Αλλάζουν, καθώς κάθε άτομο προσλαμβάνει καινούργιες πληροφορίες και οικοδομεί καινούργιες εμπειρίες. Η μάθηση συντελείται όταν η καινούργια πληροφορία ή εμπειρία ενσωματώνεται σ' ένα ήδη υπάρχον σχήμα. Οι αναγνώστες χρησιμοποιούν σχήματα τριών ειδών για να συλλάβουν το νόημα ενός κειμένου:

- α. τα σχήματα περιεχομένου,
- β. τα σχήματα που βασίζονται στο κείμενο και
- γ. τα σχήματα επιφανειακής δομής.

▪ **Τα σχήματα περιεχομένου**

Τα **σχήματα περιεχομένου** αναφέρονται στην προηγούμενη γνώση που έχουν οι αναγνώστες για τα κείμενα που καλούνται να διαβάσουν. Έρευνες έχουν δείξει ότι η προηγούμενη γνώση επηρεάζει άμεσα την κατανόηση ενός κειμένου από κωφούς και ακούοντες αναγνώστες. Ωστόσο, τα κωφά παιδιά αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες σε διάφορες παραμέτρους των σχημάτων περιεχομένου (Schirmer, 2000):

α. **Διαθεσιμότητα σχημάτων:** Μπορούμε να πούμε ότι συχνά τα κωφά παιδιά κατανοούν σε μικρό βαθμό τα κείμενα, επειδή, εξαιτίας της επικοινωνιακής αποστέρησης που βιώνουν, δεν διαθέτουν σε ικανοποιητικό βαθμό αυτά τα σχήματα και έτσι στερούνται της απαραίτητης προϋπάρχουσας γνώσης που υποθέτουν οι συγγραφείς ότι κατέχουν οι αναγνώστες όταν προσεγγίζουν τα κείμενά τους.

β. **Επιλογή σχημάτων:** Συχνά τα κωφά παιδιά αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην επιλογή κατάλληλων σχημάτων, τα οποία ήδη κατέχουν

1. ενώ κατέχουν κάποια γνώση, δεν την χρησιμοποιούν για να αλληλεπιδράσουν με το κείμενο
2. δεν γνωρίζουν ότι κατέχουν τέτοια σχήματα
3. επιλέγουν κάποιο ακατάλληλο σχήμα, από αυτά που διαθέτουν, γιατί παραπλανούνται από κάποιο μη σημαντικό εξωτερικό χαρακτηριστικό του κειμένου
4. το κείμενο απαιτεί συνδυασμό προηγούμενων γνώσεων τις οποίες δεν έχουν.

Οι Pearson και Spiro (1982) παρατήρησαν ότι τα προβλήματα που παρουσιάζουν τα κωφά παιδιά στην επιλογή των νοητικών σχημάτων περιεχομένου συνδέονται με το γεγονός ότι επικεντρώνουν και καταναλώνουν την προσπάθειά τους στην αποκωδικοποίηση των λέξεων και των επιμέρους στοιχείων και αδυνατούν να δουν το κείμενο ως ένα σύνολο.

γ. **Διατήρηση σχημάτων:** Ενώ οι ικανοί αναγνώστες είναι σε θέση να χρησιμοποιούν ένα σχήμα όσο χρειαστεί και να το αλλάξουν όταν το απαιτεί το κείμενο, τα κωφά παιδιά

παρουσιάζουν δυσκολία καθώς αλληλεπιδρούν με τα κείμενα, και να διατηρήσουν και να αλλάξουν τα σχήματα.

- **Τα σχήματα κειμένου**

Τα σχήματα κειμένου αναφέρονται κυρίως στα σχήματα που προσδιορίζουν τη δομή της ιστορίας. (Με τον όρο ιστορία εδώ εννοούμε κάθε αφηγηματικό κείμενο σε γραπτή, ζωντανή μορφή ή βιντεοσκοπημένη μορφή, στην ελληνική ή τη νοηματική γλώσσα). Υπάρχουν τέσσερα βασικά σχήματα της ιστορίας που περιγράφουν τη δομή κάθε γραπτής ιστορίας (Mandler και Johnson, 1977):

- α. ο χρόνος και ο τόπος της σκηνικής δράσης (setting)
- β. το αρχικό επεισόδιο που εισάγει τα πρόσωπα (initiating)
- γ. μια σειρά από επεισόδια (episodes) και
- δ. η λύση (resolution).

Επειδή τα σχήματα της ιστορίας προδιαθέτουν τον αναγνώστη για την τυπική μορφή και εξέλιξη που θα έχει μια ιστορία, ο επιδέξιος αναγνώστης χρησιμοποιεί αυτά τα σχήματα για να διακρίνει τα σημαντικά στοιχεία, για να καταλάβει με ποιον τρόπο τα στοιχεία της ιστορίας ακολουθούν το ένα το άλλο και συντίθενται μεταξύ τους και για να ξανασυνδέσει μια ιστορία που έχει ήδη διαβάσει. Ωστόσο, έρευνες που έχουν γίνει έδειξαν ότι παρά το γεγονός ότι τα κωφά παιδιά χρησιμοποιούν τα σχήματα της ιστορίας για να κατανοήσουν τις ιστορίες και να γράψουν τις δικές τους, τα σχήματα της ιστορίας που κατέχουν είναι λιγότερο καλά αναπτυγμένα από εκείνα των παιδιών που ακούνε (Akamatsu, 1988 και Griffith and Ripich, 1988). Έχει αποδειχτεί ερευνητικά ότι και η εσωτερικοποίηση και η κατοχή των δομών της ιστορίας συνδέονται με την ανάπτυξη της γραφής, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

- **Τα σχήματα επιφανειακής δομής**

Οι αναγνώστες χρησιμοποιούν τα σχήματα περιεχομένου και τα σχήματα κειμένου για να έχουν πρόσβαση στη βαθιά δομή ενός κειμένου, αλλά πρέπει πρώτα να επεξεργαστούν **την επιφανειακή δομή ενός κειμένου** αποτελεσματικά. *Η κατανόηση των λέξεων ενός κειμένου προϋποθέτει την κατανόηση των στοιχείων των λέξεων, των γραφοφωνημικών στοιχείων, των στοιχείων της δομής και των στοιχείων του περιεχομένου (Schirmer, 2000).* Η κατοχή των στοιχείων της λέξης αναφέρεται στην ικανότητα του αναγνώστη να ξεχωρίζει τις λέξεις ως αυτοτελείς μονάδες μέσα στο κείμενο και η κατοχή των γραφοφωνημικών στοιχείων στην ικανότητα να συνδέει το γραπτό σύμβολο με τον ήχο που παράγει (την ακουστική αντίληψή/εκφορά του). Τα δύο αυτά στοιχεία τα κωφά παιδιά μπορούν να τα προσεγγίζουν γνωστικά από νεαρή ηλικία με τις κατάλληλες βέβαια διδακτικές μεθόδους.

Ωστόσο, τα κωφά παιδιά παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες στην κατανόηση των στοιχείων του περιεχομένου (δηλ. της σημασίας) των λέξεων και της δομής μιας πρότασης (δηλαδή της σειράς των λέξεων μιας πρότασης). Ειδικότερα έχουν επισημανθεί οι παρακάτω δυσκολίες ως προς την επιφανειακή δομή:

1. Έχει αποδειχτεί ότι τα κωφά παιδιά έχουν περιορισμένο λεξιλόγιο (κατέχουν συνήθως λέξεις καθημερινής χρήσης). Έρευνες που έγιναν έδειξαν ότι κωφά παιδιά με ακουστική απώλεια μεταξύ 70-90 dB HL έχουν λεξιλόγιο που μόλις φθάνει τις 250 λέξεις, ενώ ένα παιδί με φυσιολογική ακοή έχει λεξιλόγιο που ξεπερνά τις 5000 λέξεις.
2. Τα κωφά επίσης παιδιά παρουσιάζουν ανεπαρκή κατανόηση της πολυσημίας των λέξεων (π.χ. συνώνυμα, αντίθετα). Οι Paul και Gustafon (1991) αναφέρουν ότι τα

κωφά παιδιά μπορεί να μη συνειδητοποιούν καν ότι μια λέξη μπορεί να παίρνει πολλαπλές σημασίες. Ως εκ τούτου, παρουσιάζουν σημαντικές δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση ενός γραπτού κειμένου.

3. Τα κωφά παιδιά παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυσκολία στην κατανόηση των αφηρημένων εννοιών, αφού μια και μόνο λέξη, π.χ. δημοκρατία, ελευθερία κλπ. είναι δυνατόν να σχετίζεται με ολόκληρο πλέγμα ιδεών και εμπειριών.
4. Όσον αφορά στη δομή μιας πρότασης, παρουσιάζουν αδυναμία στην κατανόηση προτάσεων που ξεφεύγουν από την τυπική μορφή *υποκείμενο + ρήμα + αντικείμενο*.
5. Επίσης η πλειοψηφία των κωφών παιδιών δεν αναγνωρίζει τη χρήση των βοηθητικών ρημάτων μέσα στο κείμενο και επομένως δυσκολεύονται στην αποκωδικοποίησή τους μέσα σ' ένα γραπτό κείμενο.
6. Σοβαρές συνέπειες στην ανάγνωση ενός κειμένου, έχει επίσης η ελλιπής φωνολογική ενημερότητα των κωφών μαθητών αλλά και το χαμηλό επίπεδό τους όταν ομιλούμενη γλώσσα εν γένει, αφού, όπως υποστηρίζουν οι ερευνητές, οι αναγνώστες που έχουν αναπτύξει σχήματα για την αναγνώριση των λέξεων στην ομιλία, μπορούν εύκολα να αναγνωρίζουν τις λέξεις και στη γραπτή τους μορφή.
7. Και τέλος όταν ξοδεύεται περισσότερος χρόνος για την αναγνώριση των λέξεων στην επιφανειακή δομή του κειμένου (όπως συμβαίνει στα κωφά παιδιά), απομένει πολύ λιγότερος χρόνος για να κατανοήσουν ένα κείμενο στη βαθιά δομή του (που είναι και η πιο σημαντική).

Στην επιφανειακή δομή ενός κειμένου συμπεριλαμβάνεται επίσης και η **ενότητα του κειμένου**. Δηλαδή, για να μπορέσει να καταλάβει κάποιος το νόημα ενός κειμένου πρέπει να αναγνωρίζει τα συνδεδετικά στοιχεία και τα άλλα χαρακτηριστικά που συνδέουν τα επιμέρους στοιχεία των προτάσεων και εξασφαλίζουν ενότητα και σαφήνεια στο κείμενο (Schirmer, 2000). Ως εκ τούτου, τα κωφά παιδιά παρουσιάζουν πολλές δυσκολίες. Ειδικότερα αν τα κωφά παιδιά δεν έχουν επαρκώς αναπτυγμένα σχήματα για την ενότητα ενός κειμένου **δεν** θα είναι σε θέση:

1. Να αναγνωρίζουν τις δεικτικές και αναφορικές αντωνυμίες εκεί που χρησιμοποιούνται (δηλ. δεν θα κατανοούν το σημασιολογικό περιεχόμενο του 'αυτός', 'εκείνος', 'αυτή που', 'το οποίο' κλπ.)
2. Να παρακολουθούν και να κατανοούν την αλληλουχία των προτάσεων που συνδέονται με τους συνδέσμους των *δευτερευουσών* προτάσεων (π.χ. όταν, αφού, ώστε)
3. Να παρακολουθούν και να κατανοούν την αλληλουχία των προτάσεων που συνδέονται με τους συνδέσμους που συνδέουν τις κύριες προτάσεις (π.χ. και, είτε)
4. Να κατανοούν την σειρά των γεγονότων σ' ένα κείμενο, στο οποίο συναντούν εναλλαγές των χρόνων των ρημάτων. Τα κωφά παιδιά είναι περισσότερο εξοικειωμένα με τη χρήση των ρημάτων στον ενεστώτα, αόριστο και μέλλοντα, επομένως με δυσκολία θα αποκωδικοποιήσουν στο γραπτό κείμενο τα ρήματα που βρίσκονται σε άλλους χρόνους.
5. Οι συντακτικές δυσκολίες επίσης που αντιμετωπίζουν τα κωφά παιδιά μπορεί να μειώσουν την ικανότητά τους να αξιοποιούν ως αναγνώστες το λεξιλόγιο που γνωρίζουν (π.χ. μπορεί να μην αναγνωρίζουν εύκολα ποιο είναι το υποκείμενο ή το αντικείμενο μιας πρότασης, αν δεν έχουν εμπεδώσει τις αντίστοιχες μορφοσυντακτικές δομές).
6. Επίσης τα κωφά παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες με τη *σημασιολογική διαφοροποίηση των προτάσεων*, με αποτέλεσμα τη μειωμένη κατανόηση του

νοήματος ενός κειμένου (Schirmer, 2000). Για παράδειγμα, η πρόταση «Το αυτοκίνητο χτύπησε το σκυλί» οδηγεί απευθείας τον αναγνώστη στην βαθιά δομή της πρότασης. Η διαφοροποίηση της πρότασης αυτής δυσκολεύει έναν άπειρο αναγνώστη, όπως το κωφό παιδί, στο δρόμο του προς τη βαθιά δομή: Δηλαδή, η διαφοροποίηση της πιο πάνω πρότασης, δηλαδή η μετατροπή της σε ερωτηματική (Χτύπησε το αυτοκίνητο το σκυλί;), σε αρνητική (Το αυτοκίνητο δε χτύπησε το σκυλί), σε παθητική (Το σκυλί χτυπήθηκε από το αυτοκίνητο) μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα κατανόησής της από το κωφό παιδί. Επομένως, η κατάκτηση ή μη των **σχημάτων για τις διαφοροποιήσεις των προτάσεων** από το κωφό παιδί, έχει σίγουρα συνέπειες στην ικανότητά του να κατανοεί το γραπτό κείμενο. Αν μπερδεύεται στην κατανόηση των παραπάνω σχημάτων της πρότασης μπορεί να παρερμηνεύσει το νόημα ενός κειμένου.

7. Τέλος, τα κωφά παιδιά αντιμετωπίζουν φοβερές δυσκολίες στην κατανόηση των ιδιωτισμών, των μεταφορών, των παρομοιώσεων, του χιούμορ και της ειρωνείας, όταν τα συναντούν στα κείμενα, εφόσον δεν κατέχουν αυτά τα σχήματα της επιφανειακής δομής (Schirmer, 2000). Έχει υποστηριχθεί από ερευνητές όμως ότι η ικανότητα του αναγνώστη να κατανοεί τους **ιδιωτισμούς, τις μεταφορές, τις παρομοιώσεις, το χιούμορ, την ειρωνεία** του κλπ. Στα κείμενα, βασίζεται στα σχήματα περιεχομένου, κειμένου και επιφανειακής δομής που ο ίδιος (ο αναγνώστης) διαθέτει. Όταν οι έμπειροι αναγνώστες συναντούν τα πιο πάνω σχήματα λόγου (π.χ. μεταφορές, παρομοιώσεις κλπ.), τα σχήματα επιφανειακής δομής που κατέχουν τους προειδοποιούν ότι οι εκφράσεις αυτές δεν έχουν κυριολεκτική σημασία. Ως εκ τούτου, επιστρατεύουν τα σχήματα περιεχομένου και κειμένου που διαθέτουν για να θυμηθούν και να συνειδητοποιήσουν ότι στην προκειμένη περίπτωση ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μεταφορά ή παρομοιώσεις ή χιούμορ ή ειρωνεία. Τα κωφά παιδιά αντιθέτως χρειάζονται συστηματική διδασκαλία για να κατακτήσουν τις σχετικές δεξιότητες.

7.7.4 Δυσκολίες στη γραφή

Σύμφωνα με τη Schirmer (2000) το γράψιμο περιλαμβάνει τρία στάδια:

- α. *το σχεδιασμό*, δηλαδή (τη γενίκευση ιδεών) τη συγκέντρωση των αρχικών, γενικών ιδεών για ένα θέμα, καθώς και την οργάνωση και τον προσδιορισμό των στόχων. Δηλαδή στο στάδιο αυτό περιλαμβάνονται οι αρχικές πρόχειρες σημειώσεις, το αρχικό γενικό πλάνο και το πρώτο πρόχειρο γράψιμο
- β. *το γράψιμο* και
- γ. *η αναθεώρηση του γραπτού κειμένου*, που περιλαμβάνει το διάβασμα από την αρχή και το ξαναγράψιμο στη διορθωμένη, βελτιωμένη και τελική έκδοση.

Για να φτάσει στο σημείο αυτό, δηλαδή στη συγγραφή ενός κειμένου, το κωφό παιδί έρχεται αντιμέτωπο προηγουμένως με πολλές δυσκολίες. Η θεωρία των σχημάτων που περιγράψαμε προηγουμένως μπορεί να ερμηνεύσει τις δυσκολίες, μια και όπως τονίστηκε παραπάνω οι διαδικασίες της ανάγνωσης και της γραφής αλληλοσυνδέονται. Στην προηγούμενη ενότητα περιγράφεται διεξοδικά πώς οι συγκεκριμένες δυσκολίες των κωφών μαθητών επηρεάζουν τις αναγνωστικές τους επιδόσεις. Στην ενότητα αυτή θα περιγράψουμε πώς οι συγκεκριμένες δυσκολίες επηρεάζουν τις επιδόσεις τους στον

γραπτό λόγο. Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κωφά παιδιά όταν αρχίζουν να γράφουν είναι οι εξής:

1. Οι **περιορισμένες εμπειρίες** που διαθέτουν. Όπως αναφέραμε παραπάνω τα **σχήματα περιεχομένου** που διαθέτουν τα κωφά παιδιά, δηλαδή η συνολική γνώση, η επιμέρους πληροφόρηση και οι προσωπικές εμπειρίες τους, εξαιτίας της φτωχής γλωσσικής και επικοινωνιακής ανατροφοδότησης με το περιβάλλον τους, είναι πολύ περιορισμένες (Αναφερόμαστε στο 90%-95% περίπου των κωφών παιδιών, που έχουν ακούοντες γονείς). Επομένως οι γνώσεις και εμπειρίες τους σε σύγκριση με τα ακούοντα παιδιά είναι περιορισμένες, τουλάχιστον για τη συντριπτική πλειοψηφία τους.

2. Τα κωφά παιδιά **δεν κατέχουν τα σχήματα κειμένου** (δηλαδή ποια είναι η δομή μιας ιστορίας) σε ικανοποιητικό βαθμό. Αυτό δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα τόσο κατά την ανάγνωση όσο και κατά τη συγγραφή μιας ιστορίας, δεδομένου ότι οι έρευνες έδειξαν ότι η εσωτερικοποίηση των δομών της αφήγησης ενισχύει το γράψιμο.

3. Τα κωφά παιδιά δεν κατέχουν σε ικανοποιητικό βαθμό βασικά στοιχεία **των σχημάτων της επιφανειακής δομής**. Ως εκ τούτου, παρουσιάζουν πολλές δυσκολίες στο αυθόρμητο γράψιμο. Οι κυριότερες αδυναμίες, όπως αναφέρθηκε ήδη, είναι οι εξής:

α) Τα κωφά παιδιά έχουν περιορισμένο λεξιλόγιο (γνωρίζουν μόνον λέξεις καθημερινής χρήσης). Οι Paul και Quigley (1994) ανέφεραν ότι το λεξιλόγιο των κωφών παιδιών αναπτύσσεται με αξιοσημείωτα πιο αργούς ρυθμούς και σε μικρότερη έκταση σε σύγκριση με τα ακούοντα παιδιά. Τα κωφά παιδιά έχουν ανεπαρκή γνώση της πολυσημίας των λέξεων (π.χ. συνώνυμα, αντίθετα). Το πρόβλημα αυτό γίνεται ιδιαίτερα σοβαρό αν σκεφτούμε ότι οι λέξεις με πολλαπλή σημασία αποτελούν τα 2/3 των λέξεων που συναντούμε στο γραπτό και προφορικό λόγο. Ακόμη αντιμετωπίζουν προβλήματα με τη χρήση των μεταφορών, παρομοιώσεων, ιδιωματικών εκφράσεων και άλλα. Επίσης αντιμετωπίζουν ιδιαίτερη δυσκολία στην κατανόηση και χρήση των αφηρημένων εννοιών. Η άμεση συνέπεια είναι να συναντούν δυσκολία να βρουν κατάλληλο και επαρκές λεξιλόγιο να εκφράσουν τις σκέψεις τους. Έχει επισημανθεί η σημαντική διαφορά που παρατηρείται μεταξύ της εκφραστικής δεξιότητας των κωφών μαθητών στη νοηματική γλώσσα και της αντίστοιχης στη γραπτή ελληνική. Τα γραπτά κείμενα των κωφών μαθητών χαρακτηρίζονται από περιορισμένο και στερεότυπο λεξιλόγιο καθώς και ασαφή, ακατάλληλη ή αδόκιμη χρήση του λεξιλογίου (Λαμπροπούλου, 19...)

- β) Συχνά τα κωφά παιδιά καταργούν στα γραπτά τους τα επίθετα και τις αντωνυμίες
- γ) Προτιμούν τη χρήση ρημάτων στην ενεργητική φωνή και στους τρεις βασικούς χρόνους
- δ) Συγχέουν τα βοηθητικά ρήματα και κάνουν πολλά σφάλματα στο σχηματισμό τους
- ε) Συχνά παραλείπουν προθέσεις και συνδέσμους
- στ) Τα κωφά παιδιά δυσκολεύονται στον συσχετισμό και τη σωστή σύνδεση των λέξεων ή στην οργάνωση του λόγου τους βάσει των συντακτικών κανόνων
- ζ) Η σειρά των όρων της πρότασης στα γραπτά των κωφών παιδιών μπορεί να είναι λανθασμένη
- η) Προτιμούν τις προτάσεις του τύπου υποκείμενο-ρήμα-αντικείμενο και αποφεύγουν άλλου είδους προτάσεις σύνθετου τύπου
- ι) Δυσκολεύονται στην κατανόηση, αλλά και στο σχηματισμό των δευτερευουσών προτάσεων.

Η έρευνα των Moeller, Osberger, McConkey, Eccarius (1981) σε 154 κωφούς μαθητές που φοιτούσαν σε Σχολή Κωφών έδειξε ότι οι μαθητές αυτοί υστερούσαν σε δεξιότητες του συντακτικού και της γραμματικής και δεν παρουσίασαν βελτίωση μετά τα δέκα τους χρόνια όταν αξιολογήθηκαν με σταθμισμένα τεστ γλωσσικής ανάπτυξης. Η μέση επίδοση των παιδιών αυτών ήταν 67% στις προθέσεις, 44% στο σχηματισμό του ενικού και πληθυντικού αριθμού των ουσιαστικών, 38% στη χρήση των ρημάτων, 22%

στην κλίση των ρημάτων και 28% στη χρήση των αντωνυμιών. Οι παραπάνω δυσκολίες έχουν σοβαρές συνέπειες στην ποιότητα των γραπτών των κωφών μαθητών. Συγκεκριμένα....

Οι δυσκολίες επιτείνονται όταν απουσιάζει η μεθοδική και επιστημονικά προγραμματισμένη διδασκαλία του γραπτού λόγου, με βάση τις ανάγκες των κωφών μαθητών. Η έλλειψη αυτή και οι αντικειμενικές δυσκολίες αποθαρρύνουν και τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα να περιορίζονται στο ελάχιστο οι δραστηριότητες γραφής –και ιδίως της δημιουργικής γραφής- στις τάξεις των κωφών μαθητών, με συνέπεια τη συγκάλυψη και όχι την επίλυση του προβλήματος. Μακροπρόθεσμα οι συνέπειες είναι πολύ σοβαρές στο επίπεδο γραμματισμού των κωφών (έρευνα Κουσούκη)

1.7.3 Ανάγνωση-γραφή: πρακτικές προσεγγίσεις

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κωφά παιδιά στην ανάγνωση και στη γραφή δεν είναι ανυπέρβλητες. Τα κωφά παιδιά έχουν τις γνωστικές ικανότητες να γίνουν εξαιρετικοί αναγνώστες και εκφραστικοί συγγραφείς και δε χρειάζεται να περιμένουμε για ένα αφηρημένο επίπεδο γλωσσικής ανάπτυξης, για να εισαχθούν στην ανάγνωση και γραφή (Schirmer, 2000). Με κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους, με την παροχή πλούσιου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, με την εφαρμογή της σωστής δίγλωσσης εκπαίδευσης, μπορούν να φτάσουν σε ψηλό επίπεδο και να γίνουν πολύ καλοί αναγνώστες και συγγραφείς.

Αναγκαία προϋπόθεση για την κατάκτηση της ανάγνωσης είναι η γλωσσική ετοιμότητα και συγκεκριμένα η ύπαρξη **μίας τουλάχιστον** γλώσσας, μέσα από την οποία το παιδί μπορεί να επικοινωνεί με το περιβάλλον του. Όλα τα ακούοντα παιδιά έχουν κατακτήσει μία γλώσσα, όταν ξεκινάει η διδασκαλία της ανάγνωσης αλλά τα κωφά παιδιά παρουσιάζουν μία διαφοροποιημένη εικόνα. Κύρια αιτία αυτής της διαφοροποίησης είναι οι γλωσσικές εμπειρίες τους. Μερικά κωφά παιδιά (5-10%) έχουν κωφούς γονείς και κατακτούν την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ) με φυσικό τρόπο από βρεφική ηλικία. Ωστόσο, τα περισσότερα κωφά παιδιά (το 90-95%) έχουν ακούοντες γονείς και φτάνουν στο σχολείο με ελλιπείς γνώσεις στην ομιλουμένη και στην ΕΝΓ ή με ελλιπείς γνώσεις στην ομιλούμενη και απουσία κάθε γνώσης στην ΕΝΓ. Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως το κωφό παιδί καλείται συχνά να κατακτήσει την ανάγνωση χωρίς να έχει κατακτήσει μία γλώσσα (Paul, 1998).

Στο πλαίσιο ενός δίγλωσσου προγράμματος θεωρείται αναγκαίο να αναπτύξει το κωφό παιδί όσο το δυνατό πιο γρήγορα μία γλώσσα, μέσα από την οποία θα επικοινωνεί. Διαφορετικά, η συστηματική διδασκαλία της ανάγνωσης δε θα είναι εφικτή. Η γνώση μίας γλώσσας θεωρείται βασική προϋπόθεση για τη διδασκαλία της ανάγνωσης σε κάθε πρόγραμμα δίγλωσσης εκπαίδευσης, καθώς ο αναγνώστης αξιοποιεί όλες τις γλωσσικές πληροφορίες, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που κατέκτησε στην πρώτη του γλώσσα για την κατάκτηση της ανάγνωσης και της γραφής και στη δεύτερη γλώσσα του (αναφορά). Στην περίπτωση του κωφού παιδιού, η ΕΝΓ θεωρείται ως η πρώτη του γλώσσα, η οποία χρησιμοποιείται και στην επικοινωνία και στη διδασκαλία της γραφής και ανάγνωσης της δεύτερης γλώσσας, της ελληνικής στην προκειμένη περίπτωση (Paul, 1998).

Η ανάπτυξη της γλώσσας προϋποθέτει και την παράλληλη κατάκτηση των επιμέρους στοιχείων της (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, σημασιολογία). Η *ανάγνωση* και η *γραφή* είναι οι προεκτάσεις της φυσικής διαδικασίας απόκτησης/εκμάθησης της γλώσσας, είναι αλληλένδετες και συναρτώμενες η μια από την άλλη, γι αυτό μπορούν να

χρησιμοποιηθούν παρόμοιες δραστηριότητες για την ενεργοποίηση και τον εμπλουτισμό της προηγούμενης γνώσης που έχουν κατακτήσει οι μαθητές. (;)

Στην *ανάγνωση* και τη *γραφή*, οι πληροφορίες παρουσιάζονται με τρόπο σπειροειδή. Ξεκινούμε από απλές έννοιες, οι οποίες κλιμακωτά γίνονται πιο σύνθετες.

Η κατάκτηση του γραπτού λόγου είναι ένας από τους βασικότερους στόχους του σχολείου για τα κωφά παιδιά και ίσως ο πιο δύσκολος. Οι κωφοί μαθητές πρέπει να κατακτούν τη γλώσσα σε πραγματικές καταστάσεις, μέσα από την ανάπτυξη ενός συνεχώς διευρυνόμενου λεξιλογίου που θα μπορούν να το χρησιμοποιούν και εκτός μαθήματος σε συνθήκες αυθόρμητης επικοινωνίας. Ο δάσκαλος, γενικότερα πρέπει να βοηθήσει τους μαθητές να αντιληφθούν τη λειτουργία της γραπτής γλώσσας. Γίνεται ο ίδιος οδηγός και μοντέλο για τους μαθητές, διευκολύνοντας και εμπυχώνοντας τη διαδικασία ανάγνωσης και γραφής. Συμμετέχοντας επίσης ενεργητικά στις δραστηριότητες μαζί με τους μαθητές, ο εκπαιδευτικός μεταδίδει πραγματικό ενδιαφέρον και θετική στάση προς τις δραστηριότητες της ανάγνωσης και της γραφής.

Η διδασκαλία της ανάγνωσης έχει ως στόχο την κατάκτηση βασικών αναγνωστικών δεξιοτήτων αλλά αποσκοπεί, επίσης, στη διαμόρφωση θετικής και ενεργητικής στάσης απέναντι στην ανάγνωση. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, η καλλιέργεια δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής δεν είναι αρκετό να ξεκινάει με τη συστηματική διδασκαλία τους στο Δημοτικό σχολείο και να περιορίζεται μέσα στην τάξη. Αντιθέτως είναι απαραίτητο η καλλιέργεια της αναγνωστικής συμπεριφοράς του κωφού παιδιού να ξεκινάει και να εκτείνεται σ' όλη τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, μέσα σε πλούσιο αναγνωστικά περιβάλλον, στο οποίο το κωφό παιδί θα έχει πολλές ευκαιρίες να εξοικειωθεί με το γραπτό λόγο και να αποκτήσει θετικές και ενδιαφέρουσες αναγνωστικές εμπειρίες (Marschark, 2002).

Θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η απόκτηση δεξιοτήτων στα επιμέρους πεδία (ανάγνωση, κατανόηση, παραγωγή, γράψιμο) από τον κωφό μαθητή δεν είναι γραμμική όπως στους ακούοντες μαθητές και δεν ακολουθεί τυπική εξελικτική πορεία. Συνήθως διαφοροποιείται κατά μαθητή. Με την ανάγνωση στοχεύουμε να μάθει το κωφό παιδί να διαβάζει, να κατανοεί αυτό που διαβάζει και να μπορεί να εκφράσει αυτό που διαβάζει χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο επικοινωνίας. Η ανάγνωση είναι μία διαδικασία αλληλεπίδρασης. Επομένως η καλλιέργεια των αναγνωστικών δεξιοτήτων επιτυγχάνεται συνδυάζοντας όλες τις μορφές επικοινωνίας.

Μία από τις πιο σημαντικές δραστηριότητες που φέρνει το μικρό κωφό παιδί σε επαφή με το γραπτό λόγο είναι η ανάγνωση ιστοριών. Η ανάγνωση ιστοριών από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς, βοηθάει στην ανάπτυξη σχημάτων που αφορούν στο περιεχόμενο του κειμένου, καθώς και στην ανάπτυξη και στον εμπλουτισμό της γνώσης. Παράλληλα δημιουργεί ευκαιρίες για γλωσσική αλληλεπίδραση και επικοινωνία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς ή τους γονείς και το κωφό παιδί. Τέλος, η ανάγνωση ιστοριών καλλιεργεί σταδιακά θετική στάση απέναντι στην ανάγνωση και στη γραφή και παροτρύνει τα παιδιά να διαβάσουν και να γράψουν ίδιες ή παρόμοιες ή δικές τους ιστορίες στο σπίτι.

Σε συνδυασμό με την ανάγνωση ιστοριών, η επαφή και εξοικείωση του κωφού παιδιού με το γραπτό λόγο μπορεί να γίνει και με ποικίλους άλλους τρόπους όπως: γραπτός λόγος που συνοδεύεται από εικόνες, φωτογραφίες, ζωγραφίες ή αντικείμενα καθώς και με τη δημιουργία μίας γωνιάς βιβλιοθήκης, όπου τα παιδιά θα μπορούν να ξεφυλλίζουν βιβλία. +++ Σε κάθε περίπτωση, στόχος είναι η διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος μέσα στο οποίο

το κωφό παιδί θα μπορεί να αποκτήσει δημιουργικές εμπειρίες ανάγνωσης και γραφής (Schirmer, 2000 και Ogden, 1998).

Επομένως, ο κωφός μαθητής μέσα από τις προαναγνωστικές δραστηριότητες, την ενεργοποίηση της προηγούμενης γνώσης και την απόκτηση δεξιοτήτων χρήσης και κατανόησης λεξιλογίου και φράσεων θα μπορεί να αντιληφθεί το νόημα αυτών που διαβάζει. Η «ανάγνωση» των εικόνων στο προαναγνωστικό στάδιο ενεργοποιεί το γλωσσικό μηχανισμό των παιδιών και έχει ως αποτέλεσμα να μάθει το παιδί τις πρώτες βασικές λέξεις. Είναι πολύ χρήσιμο να επιδιώκεται συστηματικά η επικοινωνιακή και γλωσσική αξιοποίηση των εικόνων. Ο μαθητής έτσι αναπτύσσει δεξιότητες αναγνώρισης και κατανόησης του λεξιλογίου (αποκωδικοποίηση) και δεξιότητες ενεργοποίησης της προηγούμενης γνώσης (εξαγωγή συμπερασμάτων). Συνειδητοποιεί επίσης τη σχέση γραπτής και προφορικής γλώσσας, κατανοεί το μηχανισμό της ανάγνωσης και αρχίζει αυθόρμητα να επιδιώκει την ανάγνωση λέξεων, προτάσεων και κειμένων. Διαβάζει έτσι σιγά-σιγά και για την προσωπική του ευχαρίστηση βιβλία, εφημερίδες κτλ. και αξιοποιεί την αναγνωστική του δεξιότητα στο μάθημα της γλώσσας και στα άλλα μαθήματα. Μπορεί να επεξεργαστεί και να αξιοποιήσει κάθε είδους πληροφορίες.

Τα γραπτά κείμενα πρέπει να ανταποκρίνονται και να συνδέονται με το προαναγνωστικό στάδιο, το στάδιο της εκμάθησης του βασικού μηχανισμού της ανάγνωσης και το στάδιο της εμπέδωσης και του εμπλουτισμού του βασικού μηχανισμού της γλώσσας. Τα κείμενα που δίνονται στους μαθητές θα πρέπει να είναι αυθεντικά, να παρέχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες και ιδέες σύμφωνα με τους γλωσσικούς και αισθητικούς κανόνες και να ανταποκρίνονται στην ηλικία και στα ενδιαφέροντα των μαθητών.

Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν ευκαιρίες για επαφή με τον γραπτό λόγο από νωρίς, για να αποκτήσουν γνωστικές υποδομές (;) πρόσβαση σε γνωστικές δομές, να βιώσουν την εμπειρία όλο και περισσότερων συναισθημάτων και να αναπτύξουν γλωσσικές και επικοινωνιακές ικανότητες. Πολύ σημαντικό επίσης είναι να μπορούν να μελετούν το ίδιο θέμα από μια ποικιλία σχετικών βιβλίων, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες ηλικίες.

Κατακτώντας αναγνωστικές δεξιότητες ο κωφός μαθητής εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις να λειτουργήσει άνετα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες.

Όπως αναφέραμε πιο πάνω, η *γραφή* και η *ανάγνωση* είναι αλληλένδετες. Η ανάπτυξη της γραφής είναι αποτέλεσμα ή και συνάρτηση της ανάπτυξης της ανάγνωσης. Με τη γραφή και την παραγωγή γραπτού λόγου στοχεύουμε να μάθει το παιδί να γράφει, να γράφει σωστά, δομημένα και με νόημα, να μπορεί να διατυπώνει γραπτά τις σκέψεις του, να περιγράφει και να αναπτύσσει θέματα που του δίνονται και να μπορεί να επικοινωνεί γραπτά με τους άλλους, ιδιαίτερα όταν δεν είναι εφικτός άλλος τρόπος επικοινωνίας. Επιδιώκεται ακόμα να μπορεί ο κωφός μαθητής να ανταποκριθεί άνετα σε καταστάσεις καθημερινής συνδιαλλαγής, μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και να διαχειρίζεται τις πληροφορίες και να χρησιμοποιεί διάφορες πηγές πληροφόρησης. Ο εκπαιδευτικός ενισχύει τα θετικά στοιχεία του γραπτού λόγου του μαθητή και δε μένει στην επισήμανση των γραμματικών και ορθογραφικών λαθών. Τα παιδιά πρέπει να έχουν ευκαιρίες να γράψουν, γιατί μόνον έτσι μαθαίνουν να γράφουν καλύτερα και βελτιώνουν τις δεξιότητές τους στη συγγραφή, δοκιμάζουν τις δυνατότητές τους και τις γνώσεις τους και εκφράζουν τις εμπειρίες τους. Η γραφή μπορεί να δώσει διέξοδο στην έκφραση των σκέψεων και των συναισθημάτων του παιδιού.

Οι γραπτές δραστηριότητες περιλαμβάνουν το προγραφικό στάδιο, το στάδιο του βασικού μηχανισμού γραφής και το στάδιο της εμπέδωσης και του εμπλουτισμού των βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων (του βασικού μηχανισμού της γλώσσας). Οι πληροφορίες σχετικά με το λεξιλόγιο και τη σύνταξη παρουσιάζονται, όπως και στην ανάγνωση, με τρόπο σπειροειδή. Οι βασικές συντακτικές δομές και το βασικό λεξιλόγιο εμβαθύνονται και εμπλουτίζονται σταδιακά. Οι απλές βασικές δομές γίνονται βαθμιαία πιο σύνθετες και εξειδικευμένες στις ποικίλες χρήσεις του λόγου. Ο μαθητής έτσι αντιλαμβάνεται τη σχέση ομιλίας, ανάγνωσης και γραφής και καταφέρνει να γράφει σύμφωνα με τους συντακτικούς και ορθογραφικούς κανόνες. Τέλος όπως και στην ανάγνωση, αναπτύσσει δεξιότητες αποκωδικοποίησης και δεξιότητες εξαγωγής συμπερασμάτων.

Η διδασκαλία της γλώσσας είναι ουσιαστικά διδασκαλία «γραμματικής» σε τρία επίπεδα:

- α. γραμματική της λέξης (δομή της λέξης, λεξιλόγιο, σημασιολογία κτλ)
- β. γραμματική της πρότασης (δομή της πρότασης, σημασιολογία της πρότασης κτλ) και
- γ. γραμματική του κειμένου και της επικοινωνίας (κατανόηση της δομής και του περιεχομένου, δόμηση κειμένου κατά παραγράφους και θεματικές ενότητες κτλ. Και «γραμματική» της επικοινωνίας).

Η κατάκτηση των κανόνων της γλώσσας, γραμματικών (Chomsky 1965) και σημασιολογικών γίνεται μέσα από εντατική και συστηματική έκθεση των μαθητών σε πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον και με την σταθερή υποστήριξη των μαθητών στην «ζωντανή» και γραπτή έκφραση. Η διδασκαλία της γραμματικής δεν είναι αποκομμένη από την επικοινωνιακή λειτουργία, αλλά γίνεται μέσα απ' αυτήν. Ο διάλογος με νόημα, στο γραπτό λόγο, είναι επίσης μια σημαντική και «ζωντανή» προσέγγιση στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας για το κωφό παιδί.

Παραδείγματος χάριν για τη διδασκαλία του κλιτικού συστήματος και στην εσωτερίκευση του κλιτικού σχήματος του ρήματος και του κλιτικού σχήματος των πτώσεων από το μαθητή χρειάζεται συστηματική εξάσκηση στη λειτουργική χρήση της κλίσης στο ζωντανό και γραπτό λόγο.

2. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ- ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ - ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΩΦΩΝ/ ΒΑΡΗΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

2.1 ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΣ

Οι θεμελιακοί προσανατολισμοί της γενικής εκπαίδευσης ανταποκρίνονται πλήρως στις εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών μαθητών. Οι παρακάτω προτεραιότητες που ορίζονται στο εισαγωγικό κείμενο των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ αποτελούν βασική αναγκαιότητα και για τους κωφούς μαθητές:

- η παροχή γενικής παιδείας
- η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του μαθητή και η ανάδειξη των ενδιαφερόντων του
- η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές
- η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής κοινωνίας μας
- η ευαισθητοποίηση για την αναγκαιότητα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και η υιοθέτηση ανάλογων προτύπων συμπεριφοράς

- η προετοιμασία για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας
- η φυσική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη
- η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Οι γενικές αρχές των ΔΕΠΠΣ και των επί μέρους ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης αποτελούν το κατάλληλο πλαίσιο και για την εκπαίδευση των κωφών μαθητών. Η διαθεματική προσέγγιση εξασφαλίζει την εσωτερική συνοχή και την ενιαία οριζόντια ανάπτυξη των περιεχομένων ανάμεσα στα αποκομμένα μέχρι τώρα γνωστικά αντικείμενα, συμβάλλοντας στην δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού κλίματος.

Στα προγράμματα των κωφών ακολουθούνται δύο στρατηγικές σχεδιασμού των ΑΠΣ, ώστε να αξιοποιηθεί πλήρως η διαθεματική προσέγγιση:

- A) Τα ενιαία ανεξάρτητα «διαθεματικά» διδακτικά αντικείμενα/μαθήματα (πχ. «Μελέτη περιβάλλοντος» «κοινωνική και πολιτική αγωγή», «Ερευνώ το Φυσικό Κόσμο», «Κοινότητα και κουλτούρα κωφών»)
- B) Η οριζόντια διασύνδεση των ΑΠΣ γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται αυτοτελώς με τους εξής τρόπους:
  - α) με την παράλληλη ή διαδοχική διδασκαλία εννοιών που προβλέπεται να διδάσκονται στο πλαίσιο περισσότερων του ενός διαφορετικών μαθημάτων, δηλαδή των θεμελιωδών διαθεματικών εννοιών.
  - β) με τις διαθεματικές δραστηριότητες\ εργασίες\σχέδια εργασίας

Η ανάπτυξη «διαθεματικών» δραστηριοτήτων και εννοιών κρίνεται απαραίτητο να προωθείται μέσα από τα ΑΠΣ όλων των γνωστικών αντικειμένων έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η δημιουργική πρόσβαση στη γνώση.

2.2 Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΔΕΠΠΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Στην κατάρτιση των ΔΕΠΠΣ και των ΑΠΣ των Κωφών ακολουθήθηκε κατά το δυνατόν η δομή των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Στα ΔΕΠΠΣ δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά, εφόσον είναι κατά βάση κοινά με αυτά της γενικής εκπαίδευσης. Σχετικά με τα ΑΠΣ επισημαίνονται τα εξής:

1. Εισάγονται δύο νέα γνωστικά αντικείμενα στην εκπαίδευση των κωφών, η «Ελληνική Νοηματική Γλώσσα» και η «Ιστορία και πολιτισμός των κωφών», για τα οποία καταρτίζονται ΑΠΣ για πρώτη φορά
2. Για τα γλωσσικά μαθήματα (ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία, αρχαιοελληνική γλώσσα και γραμματεία), την εικαστική αγωγή, την αγωγή θεάτρου, την μελέτη περιβάλλοντος, τη φυσική του δημοτικού και την κοινωνική και πολιτική αγωγή, δημιουργήθηκαν αναλυτικά προγράμματα που συμπορεύονται βασικά με την γενική εκπαίδευση ως προς τους γενικούς και ειδικούς στόχους, αλλά διαφοροποιούνται αισθητά ως προς τις δραστηριότητες.
3. Για τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα, και σύμφωνα με την αρχή της δίγλωσσης εκπαίδευσης, ακολουθούνται τα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Όπου είναι απαραίτητο δίδονται οδηγίες για τις διαφοροποιήσεις (ή προσαρμογές). Δίνονται επίσης και γενικές κατευθύνσεις, που μπορεί να ακολουθεί ο εκπαιδευτικός σε όλα τα μαθήματα.
4. **Η προσχολική αγωγή περιλαμβάνει και Πρόγραμμα Έγκαιρης Παρέμβασης. Η έγκαιρη παρέμβαση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.**

2.3 ΕΓΚΑΙΡΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση των παιδιών στις δομές που ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας αρχίζει από την ηλικία εγγραφής τους στα νηπιαγωγεία, δηλαδή στα 4 περίπου χρόνια. Ωστόσο τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά (και όλα τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες) χρειάζονται εκπαιδευτική παρέμβαση πολύ πριν από αυτή την ηλικία. Όταν το ακούον παιδί εγγράφεται στο νηπιαγωγείο, έχει ήδη αποκτήσει αντιληπτικά αλλά και εκφραστικά τις περισσότερες δομές της μητρικής του γλώσσας και έτσι έχει την δυνατότητα να επικοινωνεί και να συνδιαλέγεται με τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του. Είναι φανερό ότι αυτό δεν ισχύει για το κωφό παιδί, το οποίο όχι μόνον τις περισσότερες φορές μπορεί να φθάσει στην ηλικία του νηπιαγωγείου με ελάχιστη - ή χωρίς καθόλου - γλώσσα, αλλά και συχνά μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον με πολλές αρνητικές φορτίσεις που επέφερε (επιφέρει) η κώφωση μέσα στην οικογένεια. Οι γονείς δεν μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στον γονεϊκό τους ρόλο (Meadow-Orlans, 1994) και η επικοινωνία του κωφού παιδιού με τα αδέρφια και την ευρύτερη οικογένεια είναι προβληματική ή και ανύπαρκτη. Όλοι αυτοί οι παράγοντες λειτουργούν ανασταλτικά στην εξέλιξη του παιδιού, όχι μόνον στον γλωσσικό τομέα αλλά και στον κοινωνικο-συναισθηματικό. Όταν τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στην γλώσσα επικοινωνίας της οικογένειάς τους δημιουργείται ένα είδος "αποσύνδεσης" και αποστασιοποίησης του παιδιού από την οικογένεια (Padden & Humphries, 1988) που μπορεί να έχει πολύ αρνητικές επιπτώσεις στην πορεία της ανάπτυξης των μικρών παιδιών. Από την άλλη πλευρά, όταν η διάγνωση της κώφωσης γίνεται νωρίς και ακολουθεί άμεση παραπομπή σε κατάλληλες υπηρεσίες Έγκαιρης Παρέμβασης, τα παιδιά αναμένεται να αποκτήσουν γλωσσικές και γραμματικές δεξιότητες σε χρόνο (και με τρόπο) που θα προσεγγίζουν εκείνον των ακουόντων συνομηλίκων τους (Moeller, 2000 και Yoshinaga-Itano, 2003).

Είναι κοινή άποψη όλων των ειδικών ότι η εκπαίδευση των κωφών και βαρήκοων παιδιών είναι ανάγκη να αρχίζει όχι στην ηλικία εισαγωγής τους στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά πολύ πριν, από την στιγμή της διάγνωσης. Αποτελεί λοιπόν άμεση αναγκαιότητα η δημιουργία και η οργάνωση εκπαιδευτικών υπηρεσιών που θα αναλάβουν

αυτό το έργο σε εθνική εμβέλεια. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να είναι προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν παιδιά από την βρεφική τους ηλικία εφόσον με τα σημερινά μέσα που διαθέτει η σύγχρονη Ιατρική (ωτοακουστικές εκπομπές, προκλητά δυναμικά κλπ.), η ανίχνευση και η διάγνωση μπορούν να γίνουν από τις πρώτες εβδομάδες μετά την γέννηση του παιδιού.

Ο ρόλος της οικογένειας

Βρέφη και νήπια είναι άμεσα εξαρτημένα από το οικογενειακό περιβάλλον για την επιβίωσή τους. Η οικογένεια τους παρέχει όχι μόνον την ικανοποίηση των βασικών βιολογικών αναγκών, αλλά και το συναισθηματικό πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο συντελείται η ανάπτυξή τους σε όλους τους τομείς. Η οικογένεια είναι ο φυσικός χώρος μέσα στον οποίο μπαίνουν τα θεμέλια όλων των δεξιοτήτων. Στην περίπτωση όμως της πλειοψηφίας των κωφών παιδιών η οικογένεια δεν μπορεί να παίξει με επιτυχία αυτόν τον ρόλο. Ένα ποσοστό 90% περίπου των κωφών παιδιών γεννιούνται από ακούοντες γονείς (Shein, 1989) οι οποίοι δεν έχουν καμία προετοιμασία για τον ερχομό ενός κωφού παιδιού και καμία προηγούμενη γνώση επάνω στην κώφωση και τις επιπτώσεις της. Αυτό προκαλεί ρωγμές στην λειτουργία της οικογένειας και προξενεί (δημιουργεί) την αναγκαιότητα για άμεση στήριξη και βοήθεια. Είναι φανερό από τα παραπάνω ότι ένα κωφό παιδί τόσο μικρής ηλικίας δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί έξω από το οικογενειακό σύστημα, στο οποίο ανήκει, εφόσον σε καμιά κατάσταση δεν λειτουργεί ως ανεξάρτητη μονάδα. Σε όλο τον δυτικό κόσμο τα σύγχρονα προγράμματα έγκαιρης παρέμβασης έχουν υιοθετήσει την "οικογενειοκεντρική" προσέγγιση, την προσφορά δηλαδή υπηρεσιών όχι άμεσα στο παιδί αλλά δια μέσου της οικογένειας, μέσα στην οποία αναπτύσσεται. Είναι σημαντικό οι ειδικοί που παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες να γνωρίζουν πώς λειτουργεί το οικογενειακό σύστημα.

Τα προγράμματα Έγκαιρης Παρέμβασης για κωφά παιδιά πρέπει να διέπονται από ένα θεωρητικό πλαίσιο που θα υιοθετεί μια "οικολογική" προοπτική, βάσει της οποίας η ατομική συμπεριφορά θα εξετάζεται μόνον μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, όπου συμβαίνει (Bronfenbrenner, 1979). Αυτό μπορεί να δημιουργήσει κάποιες δυσκολίες στους ειδικούς της παρέμβασης που προέρχονται από τον χώρο της εκπαίδευσης και που έχουν συνηθίσει σε ένα παιδοκεντρικό μοντέλο παροχής υπηρεσιών, όπου ο ρόλος των γονιών στον σχεδιασμό του προγράμματος ήταν περιορισμένος. Οι ειδικοί αυτοί εκτός από τις γνώσεις που έχουν σχετικά με την εκπαιδευτική αντιμετώπιση των κωφών παιδιών πρέπει να αποκτήσουν επιπλέον ενημέρωση, που θα τους επιτρέψει να δουλέψουν με επιτυχία με τις οικογένειες και με τα παιδιά πολύ μικρής ηλικίας.

Σχεδιασμός προγράμματος Έγκαιρης Παρέμβασης - Εξατομικευμένο Οικογενειακό Πρόγραμμα

Για να σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα Έγκαιρης Παρέμβασης θα πρέπει να γίνει κατ'αρχήν μια αξιολόγηση των αναγκών, τις οποίες θα επιχειρήσει να καλύψει. Στην οικογενειοκεντρική προσέγγιση λαμβάνονται υπόψη εκτός από τις ανάγκες του παιδιού και εκείνες της οικογένειας. Οι ανάγκες της οικογένειας έχουν πρωτεύοντα ρόλο στο σχεδιασμό του προγράμματος για τρεις βασικούς λόγους (Winton & Bailey, 1994):

1. Για την καλύτερη γνωριμία και κατανόηση του παιδιού
2. Για να σχεδιαστεί ένα κατάλληλο πρόγραμμα παρέμβασης και
3. Για να εκτιμηθούν οι δυνατότητες της οικογένειας να εφαρμόσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Οι ανάγκες του παιδιού καθορίζονται από κοινού από τους ειδικούς και την οικογένεια. Στην διαδικασία ανάπτυξης του προγράμματος ο ρόλος της οικογένειας είναι εξίσου αποφασιστικός με εκείνον των ειδικών.

Στην Έγκαιρη Παρέμβαση αντί του Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος εφαρμόζεται το Εξατομικευμένο Οικογενειακό Πρόγραμμα (ΕΟΠ). Για να αναπτυχθεί ένα ΕΟΠ πρέπει να προϋπάρχουν τρεις προϋποθέσεις:

1. Διεπιστημονική αξιολόγηση των δυνατοτήτων και των αναγκών του παιδιού και καθορισμός των απαραίτητων υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση αυτών των αναγκών.
2. Αξιολόγηση των πόρων στήριξης, πληροφόρησης και ενδυνάμωσης της οικογένειας (η οποία θα είναι κατευθυνόμενη από την ίδια την οικογένεια) και καθορισμός των τρόπων στήριξης και των υπηρεσιών που χρειάζονται για να ενισχυθεί η δυνατότητα της οικογένειας να ανταποκριθεί καλύτερα στις ανάγκες του παιδιού.
3. Ένα διάγραμμα εξατομικευμένων υπηρεσιών που θα συνταχθεί από διεπιστημονική ομάδα, μέλη της οποίας θα είναι και οι γονείς του παιδιού.

Το Εξατομικευμένο Οικογενειακό Πρόγραμμα περιέχει (Harrison, 1994):

- α) Ακουολογική αξιολόγηση του παιδιού και αναφορά των επιπέδων στα οποία βρίσκονται η φυσική, νοητική, επικοινωνιακή, κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη και η *προσαρμοστική συμπεριφορά* του, βασισμένη σε αντικειμενικά κριτήρια.
- β) Αναφορά των πηγών στήριξης και ενδυνάμωσης, των προτεραιοτήτων και των ενδιαφερόντων της οικογένειας σε σχέση με την καλύτερη ανάπτυξη του παιδιού τους.
- γ) Αναφορά των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων που αναμένεται να επιτευχθούν για το παιδί και για την οικογένεια, καθώς και των σχετικών κριτηρίων και των διαδικασιών. Ορίζεται επίσης το διάστημα που θα μεσολαβεί μεταξύ των περιοδικών αξιολογήσεων της παρέμβασης, ώστε να γίνονται αν χρειαστεί αναπροσαρμογές ή αναθεωρήσεις στα αναμενόμενα αποτελέσματα.
- δ) Αναφορά των συγκεκριμένων υπηρεσιών που χρειάζονται για την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών του παιδιού και της οικογένειας, συμπεριλαμβανομένων της συχνότητας, έντασης και μεθόδου που θα ακολουθηθεί.
- ε) Αναφορά των χώρων, όπου θα προσφέρονται οι υπηρεσίες.
- στ) Οι ημερομηνίες έναρξης των υπηρεσιών και η αναμενόμενη διάρκεια για κάθε μία από αυτές.
- ζ) Ο καθορισμός του συντονιστή των υπηρεσιών. Ο συντονιστής θα είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση του προγράμματος και την συνεργασία με άλλες υπηρεσίες ή ειδικούς που ίσως χρειαστούν.
- η) Τα μέτρα που θα παρθούν και οι ενέργειες που θα γίνουν για να στηριχτεί η ομαλή μετάβαση του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο ή στο δίκτυο υπηρεσιών που θα ακολουθήσει την έγκαιρη παρέμβαση.

Τα προγράμματα Έγκαιρης Παρέμβασης για κωφά και βαρήκοα παιδιά πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της επικοινωνίας και να προσφέρουν σε σταθερή

βάση στήριξη και αντικειμενική πληροφόρηση στους γονείς, ώστε να έχουν πλήρη γνώση των συνθηκών και των επιπτώσεων κάθε επιλογής όταν αποφασίζουν για το παιδί τους. Είναι επίσης αναγκαίο να προετοιμάζονται οι γονείς κατάλληλα ώστε να γίνονται αποτελεσματικοί κοινωνικοί συνήγοροι για το παιδί τους και να εξασφαλίζουν στο μέλλον για αυτό τις καλλίτερες δυνατές υπηρεσίες καθώς και κοινωνική αποδοχή.

Πολύ σημαντικό επίσης είναι το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας της Έγκαιρης Παρέμβασης, που είναι η **μετάβαση στο σχολικό σύστημα**. Η κατάλληλη υποστήριξη της οικογένειας σ' αυτό το στάδιο είναι θεμελιώδης για την θετική προσαρμογή του παιδιού (Sass-Lehger, 2003). Η επιλογή του κατάλληλου προγράμματος πρέπει να γίνει από τους γονείς με την βοήθεια των ειδικών. Ο ειδικός της παρέμβασης ενημερώνει την οικογένεια για τα υπάρχοντα προγράμματα και αν χρειαστεί τα επισκέπτεται μαζί τους. Η άποψη του ειδικού πρέπει να ανακοινώνεται στην οικογένεια, *αλλά τελικά οι γονείς πρέπει να στηρίζονται στην επιλογή τους ακόμα κι αν διαφέρει από εκείνη των ειδικών*.

Παράγοντες για μια επιτυχημένη παρέμβαση

Στόχος της Έγκαιρης Παρέμβασης για τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά και τις οικογένειές τους είναι να δομηθεί το περιβάλλον του κωφού παιδιού με τέτοιο τρόπο ώστε να αναπτυχθεί μέχρι την σχολική ηλικία χωρίς το γεγονός της κώφωσης να επιδράσει ανασταλτικά σε κανέναν από τους αναπτυξιακούς τομείς. Είναι βασικό να αναφερθούν τα στοιχεία που συντελούν στην επιτυχία των προγραμμάτων Έγκαιρης Παρέμβασης:

- Η διάγνωση σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία και η άμεση εισαγωγή της οικογένειας στο πρόγραμμα έχει αποδειχθεί ότι επηρεάζει αποφασιστικά την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού (Moeller, 200). Θα πρέπει οι φορείς που προσφέρουν αυτές τις υπηρεσίες να συνεργάζονται με τα κέντρα διάγνωσης με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η άμεση παραπομπή των οικογενειών.
- Η οικογενειοκεντρική προσέγγιση βοηθά στην προσαρμογή της οικογένειας, την ικανότητα λήψης αποφάσεων και την δυνατότητα να φροντίζει σωστά την ανάπτυξη και την εκπαίδευση του παιδιού (Carney & Moeller, 1998). Τα βασικά στοιχεία που καθορίζουν την οικογενειοκεντρική προσέγγιση είναι:
  - α) η ισότιμη συμμετοχή της οικογένειας στο τραπέζι των ειδικών όπου γίνεται ο σχεδιασμός του προγράμματος και
  - β) η προσφορά υπηρεσιών σε ολόκληρη την (ευρεία) οικογένεια και όχι αποκλειστικά στο κωφό παιδί ή στη δυάδα παιδιού-μητέρας.
- Η δυνατότητα παροχής υπηρεσιών στο πραγματικό, το φυσικό περιβάλλον του παιδιού. Φυσικό περιβάλλον είναι το σπίτι, ο παιδικός σταθμός και γενικά όλα τα μέρη που ζει και κινείται καθημερινά το παιδί και εκεί όπου συντελείται η ανάπτυξή του. Είναι ευνόητο ότι η παρέμβαση που γίνεται στους χώρους αυτούς είναι πιο αποτελεσματική. Ο ειδικός έχει την ευκαιρία να απευθυνθεί σε όλη την οικογένεια και να αξιολογήσει τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος. Οι γονείς είναι πιο χαλαροί και λειτουργικοί στο χώρο τους και μπορούν άμεσα να εφαρμόσουν τις επικοινωνιακές κλπ. παρατηρήσεις, που ο ειδικός επισημαίνει, στο χώρο όπου φυσικά διαδραματίζεται η καθημερινότητα του παιδιού (Klass, 1996).
- Η συμμετοχή στο πρόγραμμα ενηλίκων κωφών, που είναι σημαντική πηγή στήριξης και μπορούν να βοηθήσουν τις οικογένειες να προσαρμοστούν και να λειτουργήσουν παραγωγικά προς όφελος του κωφού παιδιού (Meadow-Orlans et al., 2003). Επίσης οι γονείς έτσι έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν μια μακροπρόθεσμη εικόνα για την κώφωση και να χτίσουν, στο μυαλό τους μια εικόνα-μοντέλο για το παιδί τους όταν ενηλικιωθεί.

- Η επαφή των οικογενειών με άλλες οικογένειες που έχουν κωφά παιδιά αναφέρεται επίσης σαν μια πολύ βασική πηγή στήριξης. Τα προγράμματα Έγκαιρης Παρέμβασης πρέπει να δημιουργούν τις ευκαιρίες τέτοιων ομαδικών συναντήσεων (Meadow-Orlans et al., 2003).

Είναι απαραίτητο οι υπηρεσίες Έγκαιρης Παρέμβασης να γενικευθούν και να αποτελέσουν αναπόσπαστο μέρος των εκπαιδευτικών υπηρεσιών προς τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά. Εκτός από τα κενά στην νομοθεσία που αποτελεί αντικειμενική αλλά όχι αξιόπιστα δυσκολία για την επίτευξη αυτού του στόχου, κύρια πρόκληση είναι η υιοθέτηση νέου ρόλου και η απόκτηση επιπλέον γνώσεων από την πλευρά των ειδικών. Οι υπεύθυνοι της παρέμβασης είναι απαραίτητο να είναι εκπαιδευτικοί και να έχουν εκπαιδευθεί να δουλεύουν παιδοκεντρικά. Χρειάζεται επίσης να αποκτήσουν γνώσεις γύρω από τις οικογένειες και την λειτουργία τους. Οι επιπτώσεις που επιφέρει η παρουσία ενός κωφού παιδιού στην οικογένεια, στοιχεία συμβουλευτικής και τα χαρακτηριστικά του παιδιού βρεφικής ηλικίας, είναι περιοχές που πρέπει να γνωρίσουν οι δάσκαλοι των κωφών που θα δουλέψουν σε προγράμματα Έγκαιρης Παρέμβασης. Κυρίως όμως χρειάζεται η υιοθέτηση μιας διαφορετικής φιλοσοφίας που θα διέπει την σχέση του ειδικού με τους αποδέκτες των υπηρεσιών του προγράμματος, τις οικογένειες των κωφών παιδιών. Οι ειδικοί της παρέμβασης θα πρέπει να μπορούν να αντιμετωπίσουν εκπαιδευτικά παιδιά βρεφικής ηλικίας, να προσφέρουν υπηρεσίες συμβουλευτικής στους γονείς, να καταρτίζουν και να επιβλέπουν την υλοποίηση του Εξατομικευμένου Οικογενειακού Προγράμματος, να δίνουν στους γονείς σύγχρονη και αμερόληπτη πληροφόρηση, να λειτουργούν ως μέλη διεπιστημονικής ομάδας αλλά και ως κοινωνικοί συνήγοροι.

2.4 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

I. Σκοπός

Στα αναλυτικά προγράμματα των νηπιαγωγείων γενικής εκπαίδευσης, αναφέρεται ότι: "Σκοπός του Νηπιαγωγείου σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης". *Τα κωφά/βαρήκοα παιδιά δικαιούνται και μπορούν να κατακτήσουν τους ίδιους στόχους της προσχολικής εκπαίδευσης, μέσα από προγράμματα προσαρμοσμένα, όπου χρειάζεται, στις ανάγκες τους.*

Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως, ενώ για τα ακούοντα νήπια το Νηπιαγωγείο αποτελεί μεν βασικό φορέα κοινωνικοποίησης, αλλά ο κυριότερος και αρχικός είναι η οικογένεια, για την πλειοψηφία των κωφών/βαρηκόνων παιδιών που προέρχονται από ακούοντες γονείς, το σχολείο συχνά καλείται να αντισταθμίσει τα κενά που αφήνει το οικογενειακό περιβάλλον ως προς αυτόν τον τομέα και να γίνει ο κατ' αρχήν φορέας της ομαλής και ολόπλευρης κοινωνικοποίησής τους.

II. Προγράμματα για την Εκπαίδευση των κωφών/βαρηκόνων παιδιών προσχολικής ηλικίας

Τα προγράμματα του Νηπιαγωγείου για κωφά/βαρήκοα παιδιά, για να έχουν θετικά και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα που θα αναλογούν με εκείνα των ακούοντων συνομηλίκων τους θα πρέπει να βασίζονται:

α. Στη γνώση για το πώς μαθαίνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά.

β. Στη γνώση για το πώς επηρεάζεται η ανάπτυξη των παιδιών από την κώφωση, ποιοι νέοι παράγοντες δημιουργούνται και πώς αυτοί αντιμετωπίζονται παραγωγικά (αποτελεσματικά).

γ. Στην πεποίθηση ότι η κώφωση/βαρηκοΐα δεν αποτελεί "μειονέκτημα" που εμποδίζει τα παιδιά να προοδεύσουν όσο τα ακούοντα, αλλά μια διαφορά που με την κατάλληλη αντιμετώπιση δεν έχει καμία αρνητική επίδραση στα εκπαιδευτικά επιτεύγματα του παιδιού. **Το γεγονός αυτό θέτει προκλήσεις, στις οποίες το εκπαιδευτικό σύστημα είναι υποχρεωμένο να ανταποκριθεί.**

δ. Στις σχετικές θεωρητικές συζητήσεις και στα εμπειρικά δεδομένα για το σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων δίγλωσσης εκπαίδευσης για κωφά/βαρήκοα παιδιά.

Ειδικότερα:

Τα κωφά/βαρήκοα παιδιά, όπως αναφέραμε, δεν είναι ομοιογενής πληθυσμός. Στο σχεδιασμό των προγραμμάτων τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη εκτός από την κώφωση/βαρηκοΐα, η ατομικότητα κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες του, οι κοινωνικές αξίες και τα πολιτισμικά αγαθά (της κοινωνίας μας), οι πολιτισμικές συνιστώσες που θέτει η κώφωση και οι προσδοκίες των γονέων. Επειδή συχνά οι γονείς δεν έχουν πάρει καμιά βοήθεια πριν από την είσοδο του παιδιού στο εκπαιδευτικό σύστημα και οι προσδοκίες τους μπορεί να είναι ασαφείς, το σχολείο πρέπει να είναι προετοιμασμένο να προσφέρει βοήθεια σ' αυτόν τον τομέα, για να εξασφαλιστεί, μεταξύ της φιλοσοφίας της

εκπαίδευσης και των προσδοκιών των οικογενειών η συμβατικότητα, που είναι απαραίτητη για την επιτυχία κάθε εκπαιδευτικού συστήματος.

Τέλος, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην αξιολόγηση ώστε να γίνεται με τρόπο και μέσα προσαρμοσμένα στις συνθήκες που δημιουργεί η κώφωση/βαρηκοΐα. Ο εκπαιδευτικός αλλά και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει να γνωρίζουν πως συχνά οι τρόποι και τα μέσα αξιολόγησης των παιδιών της γενικής εκπαίδευσης δεν μπορούν να ισχύσουν για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά.

III. Βασικές αρχές του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο Κωφών / Βαρηκών

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο κωφών/βαρηκών, προκειμένου να είναι κατάλληλο και αποτελεσματικό, εκτός των χαρακτηριστικών που αφορούν το ΔΕΠΠΣ για τα νηπιαγωγεία της γενικής εκπαίδευσης θα πρέπει να μπορεί επιπλέον:

- Να παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη και την στήριξη της ιδιαίτερης ταυτότητας των κωφών/βαρηκών παιδιών που θα τους επιτρέψει όχι μόνο να αποδεχτούν την διαφορετικότητά τους αλλά και να είναι περήφανα γι αυτήν, όπως και για όλα τα άλλα εθνικά, πολιτισμικά και ατομικά χαρακτηριστικά τους.

- Να παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη και την στήριξη της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας.

- Να στηρίζει την πορεία των οικογενειών προς την αποδοχή της κώφωσης/βαρηκοΐας και να ενισχύει την αλληλεπίδραση των παιδιών με τις οικογένειές τους, το ευρύτερο περιβάλλον του σπιτιού και του σχολείου και γενικά με όλη την κοινωνία, τόσο αυτήν των ακουόντων όσο και με την κοινότητα των Κωφών.

- Να εγγυάται τη διαθεσιμότητα των πηγών γνώσης, που θα είναι προσβάσιμες στα κωφά/βαρήκοα παιδιά, π.χ. την επιλογή και την χρήση πλούσιου οπτικού υλικού. Να διασφαλίζει επίσης την προσέγγιση και παρουσίαση όλων των θεμάτων με πολλούς τρόπους συμβατούς προς τις επικοινωνιακές ανάγκες των κωφών/βαρηκών παιδιών.

- Να είναι εξοπλισμένο με μέσα που θα κάνουν τις πληροφορίες του περιβάλλοντος, αλλά και τα συνήθη μέσα επικοινωνίας προσβάσιμα στα κωφά/βαρήκοα παιδιά: Κουδούνια Οπτικά για την πόρτα και το διάλειμμα, συναγερμό φωτιάς κλπ. με φωτεινά σήματα, κειμενοτηλέφωνο, φαξ, τηλεόραση - κάμερα - βίντεο κλπ.

- Να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις ραγδαίες μεταβολές που σε όλο τον δυτικό κόσμο χαρακτηρίζουν τον πληθυσμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για κωφά και βαρήκοα παιδιά (όπως τα κοχλιακά εμφυτεύματα και άλλες πιθανές τεχνολογικές εξελίξεις, το φαινόμενο της μετακίνησης των πληθυσμών και ο αυξανόμενος πληθυσμός των κωφών/βαρηκών παιδιών με πολλαπλές αναπηρίες).

IV. Προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο κωφών/βαρηκών προσδιορίζει τις κατευθύνσεις των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων στους διάφορους τομείς, με τρόπο που συνήθως δεν διαφέρει καθόλου από των γενικών νηπιαγωγείων, όσον αφορά τους γενικούς εκπαιδευτικούς στόχους. Ωστόσο σε αρκετούς τομείς έχουν προστεθεί περιοχές που είναι απαραίτητες για την ισότιμη ανάπτυξη των κωφών/βαρηκών παιδιών.

Πιο συγκεκριμένα:

A. Παιδί και γλώσσα: Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων γλώσσας για το νηπιαγωγείο κωφών / βαρηκών

Για το νηπιαγωγείο κωφών/βαρηκόν ισχύουν οι αρχές της δίγλωσσης εκπαίδευσης και η αναγκαιότητα καλλιέργειας της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας (βλέπε πρόγραμμα ΕΝΓ). Όσον αφορά τους τομείς της γλώσσας και της επικοινωνίας εδώ πρέπει να δοθεί ακόμα μεγαλύτερη έμφαση διότι τα κωφά/βαρήκοα παιδιά συχνά φτάνουν στο νηπιαγωγείο, όχι μόνο χωρίς να έχουν ολοκληρώσει καμία γλώσσα, αλλά και χωρίς καν να έχουν εγκαταστήσει και σταθεροποιήσει βασικές επικοινωνιακές λειτουργίες. Επίσης προστέθηκαν προγράμματα ακουστικής εκπαίδευσης και ομιλίας που θα δώσουν στα παιδιά την ευκαιρία να καλλιεργήσουν τις δυνατότητές τους σε αυτούς τους τομείς.

Β. Παιδί και περιβάλλον: Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος για το νηπιαγωγείο – ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση

Η σχέση με τους άλλους είναι μια περιοχή που παρουσιάζει ιδιαίτερες προκλήσεις για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά, που μπορεί να φθάνουν στην ηλικία του νηπιαγωγείου χωρίς να έχουν επικοινωνήσει σε επίπεδο ανάλογο με την ηλικία τους ούτε με την ίδια τους την οικογένεια. Επίσης, τα περισσότερα δεν έχουν συναντήσει άλλα κωφά παιδιά, και φυσικά ούτε κωφούς ενήλικες. Τους λείπουν λοιπόν βασικές παραστάσεις, απαραίτητες για τον σχηματισμό αυτο-εικόνας και την ανάπτυξη ταυτότητας. Στα προγράμματα του νηπιαγωγείου για κωφά/βαρήκοα παιδιά στην περιοχή που αφορά το ανθρωπογενές περιβάλλον έχουν προστεθεί νέοι στόχοι και δραστηριότητες που φιλοδοξούν να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές ανάγκες που προκύπτουν από τα παραπάνω κενά.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, από τα περισσότερα κωφά/βαρήκοα νήπια (ιδιαίτερα όταν αυτά έχουν ακούοντες γονείς) λείπουν δεξιότητες και πληροφόρηση που οι ακούοντες συνομήλικοί τους έχουν αποκτήσει φυσικά στη διαδικασία της ανατροφής τους από τις οικογένειές τους. Εξάλλου, οι οικογένειες των κωφών/βαρηκόν παιδιών συχνά χρειάζονται βοήθεια για να μπορέσουν να παίξουν το ρόλο τους που είναι τόσο σημαντικός για το υγιές μέγιστο των παιδιών τους. Για τον λόγο αυτό προστέθηκε στον τομέα "Παιδί και περιβάλλον" ένα επιπλέον κομμάτι, που στοχεύει στην παρέμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον. Έχει στόχους και δραστηριότητες που απευθύνονται σε ζεύγη (ή ομάδες) ενηλίκων και παιδιών και αποτελεί την *οικογενειοκεντρική συνιστώσα του νηπιαγωγείου κωφών/βαρηκόν*.

V. Περιβάλλον

A. Χαρακτηριστικά στοιχεία μεθοδολογίας

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο κωφών/βαρηκόν χρησιμοποιούνται πρακτικές που είναι κατάλληλες για κωφά/βαρήκοα παιδιά. *Οποιαδήποτε πληροφορία υπάρχει στο περιβάλλον, είτε αυτή αφορά άμεσα τα παιδιά είτε όχι, είναι προσβάσιμη από αυτά.*

Οι δραστηριότητες που προτείνονται είναι ενδεικτικές, αφού πολλές προκύπτουν από τα τρέχοντα γεγονότα και τα αυθόρμητα ενδιαφέροντα των παιδιών. Ο εκπαιδευτικός σε μόνιμη βάση και ιδιαίτερα στον τομέα "Παιδί και οικογενειακό περιβάλλον" συνεργάζεται στενά με τους γονείς και βρίσκεται σε διαρκή διάλογο με το περιβάλλον όπου ζει κάθε παιδί.

B. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Ο εκπαιδευτικός που διδάσκει σε κωφά/βαρήκοα παιδιά πρέπει να γνωρίζει την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και να είναι σε θέση να επικοινωνεί αποτελεσματικά και αμφίδρομα με τα παιδιά. Επίσης πρέπει να είναι πρόθυμος να συνεργαστεί με τις οικογένειές τους και να γνωρίζει τις καταστάσεις μέσα από τις οποίες αυτές μπορεί να

έχουν περάσει, -και ίσως ακόμα να περνάνε- μετά την διάγνωση της κώφωσης/βαρηκοΐας. Να είναι ευρηματικός, ευέλικτος και να δέχεται την αναγκαιότητα της εμπλοκής του σε διαδικασίες δια βίου μάθησης για να μπορεί να ανταποκρίνεται στις γρήγορα μεταβαλλόμενες εξελίξεις στο χώρο της εκπαίδευσης των κωφών/βαρηκών παιδιών.

VI. Αξιολόγηση

Τα κωφά/βαρήκοα παιδιά πρέπει να αξιολογούνται μόνον από ανθρώπους που επικοινωνούν μαζί τους αμφίδρομα και αποτελεσματικά και με διαδικασίες που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από την κώφωση/βαρηκοΐα. Η αξιολόγηση των παιδιών που είναι κωφά ή βαρήκοα είναι ένας πολύ ευαίσθητος και πολυσυζητημένος τομέας που πρέπει να προσεγγίζεται με μεγάλη προσοχή.

VI. Υποστηρικτικό υλικό για το διδάσκοντα

Οδηγός ανάπτυξης και σχεδιασμού δραστηριοτήτων

Εκτός από την συγγραφή οδηγού για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας-Έκφρασης και Πληροφορικής που προβλέπεται για το Γενικό Νηπιαγωγείο, για να στηριχθεί αποτελεσματικά το διδακτικό έργο του εκπαιδευτικού σε σχέση με τις προσθήκες - προσαρμογές που έγιναν στα προγράμματα για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά, θα πρέπει να αναπτυχθεί ο αντίστοιχος **οδηγός**, που επίσης θα συνοδεύεται και από ενδεικτικές δημιουργικές δραστηριότητες θα συνοδεύεται και από εκπαιδευτικό υλικό (έντυπο και ηλεκτρονικό) κατάλληλο για δίγλωσση εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα ηλεκτρονικά βιβλία με νοηματική, παραμύθια- ιστορίες στη νοηματική, βιβλία για παιδιά με ΕΝΓ κλπ.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ

Αντιληπτική Προφορική Γλώσσα

Μέσα σε ένα δίγλωσσο νηπιαγωγείο η ανάπτυξη δεξιοτήτων προφορικής αντιληπτικής γλώσσας έχει τη θέση της, η οποία όμως διαφέρει από εκείνη που έχει στο νηπιαγωγείο ακουόντων. Θα πρέπει να δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να καλλιεργούν την κατανόηση της προφορικής γλώσσας, χωρίς αυτό να αποτελεί προτεραιότητα. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει ότι τα παιδιά θα διαφέρουν κατά πολύ σε αυτόν τον τομέα και να είναι έτοιμος να ανταποκριθεί στην πρόκληση που δημιουργεί αυτή η ποικιλία.

Πρέπει να τονιστεί πως ο εκπαιδευτικός όταν απευθύνεται στα παιδιά προφορικά, χρησιμοποιεί φυσική γλώσσα. Δεν επιτρέπονται γλωσσικά λάθη υπεραπλούστευσης χάριν ευκολίας ή ευκρίνειας («Σήμερα είναι μέρα Δευτέρα»). Επίσης ο κυματισμός της φωνής είναι φυσικός και για κανένα λόγο δεν προφέρονται οι λέξεις συλλαβιστά ούτε «σέρνονται» οι συλλαβές. Τα παιδιά που έχουν αρκετά ακουστικά υπολείμματα θα πρέπει να συλλαμβάνουν φυσικά το ηχόχρωμα της γλώσσας. Επίσης δε συνιστάται να γίνονται υπερβολές στην χειλεαναγνωστική εικόνα, για να είναι αναγνωρίσιμη όταν την συναντούν σε φυσικές επικοινωνιακές καταστάσεις της καθημερινής ζωής.

Στις δραστηριότητες που αφορούν την προφορική γλώσσα, τα παιδιά κάθονται σε κυκλική διάταξη και ο εκπαιδευτικός απέναντί τους στο ίδιο ύψος. Το πρόσωπό του είναι πλούσιο εκφραστικά και πολλές φορές η ομιλία συνοδεύεται με Ελληνικά με Νοήματα. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο να αντλούν τα παιδιά ευχαρίστηση από αυτήν την επικοινωνία

Μεγάλη προσοχή πρέπει να δοθεί στο ότι τα παιδιά πρέπει κάθε φορά να γνωρίζουν ποια θα είναι η γλώσσα επικοινωνίας και δεν μπορεί αυτή να αλλάζει τυχαία και μάλιστα με τρόπο που δεν είναι εξίσου προσβάσιμος εκείνη την ώρα σε όλα τα παιδιά. Οι προφορικές δραστηριότητες πρέπει να είναι οργανωμένες και αναμενόμενες.

ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ αντιληπτικής προφορικής γλώσσας

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο /Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Στο χώρο του νηπιαγωγείου θα πρέπει να διαμορφώνονται συνθήκες αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας έτσι ώστε τα παιδιά να ενθαρρύνονται για:		
Να αναπτύξουν αρχικά οπτική επαφή με την/τον εκπαιδευτικό και με τους συμμαθητές τους αντιλαμβανόμενα ότι το πρόσωπο μεταφέρει σημαντικές πληροφορίες.	<p>Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να κάθονται κοντά στον εκπαιδευτικό και σε θέσεις που επιτρέπουν την εύκολη οπτική επαφή με τον ίδιο αλλά και με τους συμμαθητές τους. Δίνονται πλούσια και ενδιαφέροντα επικοινωνιακά ερεθίσματα μέσα στο οπτικό πεδίο των παιδιών και όσο το δυνατόν κοντά στη περιοχή του προσώπου της νηπιαγωγού¹ έτσι ώστε αυτά να έχουν εύκολη πρόσβαση στις πληροφορίες που προσφέρει το πρόσωπο (Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Μουσική)</p> <p>Ο εκπαιδευτικός κρύβεται πίσω από μάσκες, πίσω από ένα ύφασμα, μια γαντόκουκλα και βγαίνει ξαφνικά τραβώντας την προσοχή των παιδιών.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός φοράει παράξενα γυαλιά, και κάνει παράξενες και αστείες γκριμάτσες πριν πει κάτι ή πριν δείξει κάτι στα παιδιά .</p>	Αλληλεπίδραση- επικοινωνία- ανταλλαγή
Να παρακολουθούν το βλέμμα των άλλων αντλώντας πληροφορίες από αυτό.	<p>Τα παιδιά παροτρύνονται να παρακολουθούν το βλέμμα των άλλων για να πάρουν πληροφορίες σχετικά με τις προθέσεις και τις επιδιώξεις τους.</p> <p>Παίζονται στην τάξη παιχνίδια του τύπου: "Μάντεψε τι βλέπω στην αίθουσα". Ο εκπαιδευτικός κατευθύνει το βλέμμα του σε ένα αντικείμενο. Όποιο παιδί βρει τι κοιτάζει κερδίζει το αυτοκόλλητο που ο πρώτος έχει τοποθετήσει δίπλα στο αντικείμενο. Νικητής είναι αυτός που έχει τα περισσότερα αυτοκόλλητα.</p> <p>Παραλλαγή του παιχνιδιού:</p> <p>α) στη θέση του εκπαιδευτικού μπορεί να μπει ένα παιδί</p> <p>β) όποιος παρατηρήσει σωστά να συνεχίζει το παιχνίδι, ενώ οι υπόλοιποι προσπαθούν να βρουν τι κοιτάζει.</p> <p>"Κοίτα όπου κοιτάζω: όλοι προσπαθούμε να</p>	Μεταβολή Διάσταση (χώρος)

	κατευθύνουμε το βλέμμα μας στο ίδιο αντικείμενο που κοιτάζει το παιδί που ορίζεται ως αρχηγός κ.λ.π	
Να παρακολουθούν αντικείμενα και εικόνες που δείχνουν οι άλλοι και να αντλούν πληροφορίες από την παρουσίαση.	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρακολουθούν όταν οι άλλοι δείχνουν κάποιο αντικείμενο και χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που πήραν από αυτήν την παρουσίαση σε επόμενη δραστηριότητα.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει αντικείμενα με εντυπωσιακό τρόπο ώστε να δημιουργήσει έκπληξη στα παιδιά, πχ. κρύβοντας κάτι μέσα σε ένα παράξενο κουτί.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να μπουν σε διαδικασία «εξερεύνησης»: να μυρίσουν, να πιάσουν, να αισθανθούν, ακόμη και να ακούσουν, πριν την παρουσίαση ενός αντικειμένου (Μελέτη περιβάλλοντος, Ακουστική).</p>	Επικοινωνία – πληροφορία Ομοιότητες- διαφορές
Να συμμετέχουν σε παιχνίδια αλλαγής ρόλων.	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εμπλακούν σε συμβολικό και φανταστικό παιχνίδι παίρνοντας το ρόλο των γονέων τους, των δασκάλων τους, και άλλων ενηλίκων, αναπαριστώντας πραγματικές και φανταστικές καταστάσεις.</p> <p>Οργανώνεται στο νηπιαγωγείο μια συλλογή πραγματικών αντικειμένων, άχρηστων υλικών, ρούχων, υφασμάτων, παιχνιδιών και δημιουργούνται γωνιές στο χώρο ώστε να δοθούν ερεθίσματα στα παιδιά να ξεκινήσουν φανταστικό παιχνίδι (παιχνίδι ρόλων).</p> <p>Τα παιδιά δραματοποιούν ιστορίες σχετικές με ένα θέμα ώστε να πάρουν περισσότερες και πιο ακριβείς πληροφορίες, να το επεξεργαστούν νοητικά και να το κατανοήσουν καλύτερα (δραματική τέχνη).</p> <p>Τα παιδιά γίνονται αγάλματα και αναπαριστούν εικόνες.</p>	Επικοινωνία – Αλληλεπίδραση Συνεργασία Πολιτισμός Μεταβολή
Να μιμούνται παιχνίδια και δραστηριότητες αναπτύσσοντας την παρατηρητικότητα τους.	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε παιχνίδια μίμησης αναπτύσσοντας την παρατηρητικότητά τους και βελτιώνοντας τις δεξιότητές τους σε όλους τους τομείς (γλωσσικό, κινητικό κ.α).</p> <p>Τα παιδιά παίζουν παιχνίδια καθρέφτη (ομαδικά ή σε ζευγάρια). Ο εκπαιδευτικός ή ένα παιδί δραματοποιεί μια σειρά πράξεων σαν παντομίμα. Τα άλλα πρέπει να επαναλάβουν τις πράξεις του στη σωστή σειρά μετά από αυτό. Καθισμένα σε κύκλο παίζουν ένα παιχνίδι μνήμης και παρατηρητικότητας με κινήσεις ή με λέξεις. Το πρώτο κάνει μια κίνηση ή λέει μια λέξη. Το δεύτερο επαναλαμβάνει την κίνηση ή τη λέξη και προσθέτει μια δικιά του. Το τελευταίο πρέπει να θυμάται όλες τις κινήσεις ή τις λέξεις των προηγούμενων στη σωστή σειρά και να προσθέσει και άλλη μια δικιά του.</p> <p>Τα παιδιά βρίσκουν ποιο αντικείμενο ή ποια εικόνα εξαφανίστηκε από μια σειρά αντικειμένων αφού πρώτα έχουν παρατηρήσει τη σειρά καλά.</p> <p>Βρίσκουν τι λείπει από μια εικόνα, παρατηρούν</p>	Συνεργασία Μεταβολή

	ομοιότητες και διαφορές.	
Κατανοούν απλές εντολές που δίνονται προφορικά και που αφορούν την καθημερινή ρουτίνα.	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να κατανοούν απλές οδηγίες που δίνονται προφορικά και αφορούν συμπεριφορές που επαναλαμβάνονται συχνά στην καθημερινή ρουτίνα της τάξης (πχ να αρχίζουν και να σταματούν μια δραστηριότητα όταν το ζητά ο εκπαιδευτικός π.χ. «Κλείσε την πόρτα», «Σταμάτησε», «Έλα εδώ» κλπ).	Αλληλεπίδραση Πολιτισμός
Τα παιδιά βοηθούνται να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι και τα αντικείμενα έχουν ονόματα στην Ελληνική προφορική γλώσσα όπως ακριβώς και στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.	<p>Ο εκπαιδευτικός οργανώνει πολλές εναλλακτικές δραστηριότητες και συγκρίνει την απεικόνιση ενός σημείου της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας με τη γραπτή απεικόνιση μιας λέξης – όνομα αντικείμενου – της Ελληνική προφορικής γλώσσας (πρώτη γραφή και ανάγνωση) .</p> <p>Τα παιδιά κατασκευάζουν ένα κολλάζ με τα πρόσωπα της τάξης και τα ονόματά τους.</p> <p>Τοποθετούνται παντού τα ονόματα των παιδιών – απεικόνιση του ονόματός τους στη νοηματική γλώσσα και του βαφτιστικού τους ονόματος σε γραπτή μορφή (πρώτη γραφή και ανάγνωση) – πχ στα ανθρωπάκια που χρησιμοποιούμε για το παρουσιολόγιο, σε αντικείμενα που τους ανήκουν όπως το συρτάρι τους, η τσάντα τους, το μπουφάν τους κ.λ.π.</p> <p>Τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό κατασκευάζουν έναν κατάλογο εργαζομένων στο σχολικό χώρο και καταγράφουν τα ονόματά τους, μαζί με την ιδιότητά τους: κωφός – ακούων, γνωρίζει Νοηματική Γλώσσα ή όχι, τι δουλειά κάνει κ.λ.π. (μελέτη περιβάλλοντος) Φτιάχνουν ένα κατάλογο επισκεπτών όπως παραπάνω. Φτιάχνεται το οικογενειακό δέντρο κάθε παιδιού, όπου καταγράφονται τα ονόματα των μελών της οικογένειάς του και η ιδιότητά τους ως προς τη σχέση συγγένειας που έχουν με το παιδί.</p> <p>Τοποθετούνται παντού καρτέλες με τα ονόματα των αντικειμένων (γραπτή μορφή και απεικόνιση του νοηματικού σημείου). Υποδεικνύεται στα παιδιά ότι οι μικρές ταμπέλες με τα γράμματα αναπαριστούν τα ονόματα που έχουν τα αντικείμενα στην Ελληνική γλώσσα. Σε κάθε ευκαιρία διαβάζονται τα ονόματα αυτά, εκθέτοντας τα παιδιά σε προφορική γλώσσα (εκφραστική γλώσσα).</p>	Επικοινωνία (κώδικας) Ομοιότητες-διαφορές Ταξινόμηση
Να κατανοούν και να εκτελούν απλές καθημερινές οδηγίες.	<p>Τα παιδιά βοηθούνται να κατανοούν και να εκτελούν καθημερινές οδηγίες του τύπου «βάλε το μπουφάν σου, πέταξε τα σκουπίδια, φέρε το ψαλίδι» όταν αυτές τους δίνονται σε Ελληνική προφορική γλώσσα (χειλεαναγνωστικά και ακουστικά).</p> <p>Καθισμένα σε κύκλο παίζουν παιχνίδια του τύπου «ο ελέφαντας λέει:....» χρησιμοποιώντας μια γαντόκουκλα. Δίνονται εντολές που εκθέτουν τα παιδιά σε λεξιλόγιο καθημερινών αντικειμένων ή στοχεύουν στην</p>	Επικοινωνία – κώδικας – πληροφορία

	<p>κατανόηση λεξιλογίου σχετικού με τα μέρη του σώματος ή απλά ρήματα (« Γιώργο πιάσε το αυτί σου» , « Γιάννη πήγαινε στο τραπέζι» κ.λ.π.).</p> <p>Ο εκπαιδευτικός ζητάει τη βοήθεια των παιδιών για την εκτέλεση μιας πράξης, ενθαρρύνοντάς τα να κατανοήσουν και να εκτελέσουν μικρές εντολές.</p> <p>Φτιάχνοντας ένα κολλάζ δίνονται συστηματικά εντολές και οδηγίες στα παιδιά σε απλή προφορική Ελληνική γλώσσα και ενθαρρύνονται να εκτελέσουν σωστά.</p> <p>Τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό εκτελούν μια συνταγή. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει πρώτα ζωγραφισμένη τη συνταγή σχηματικά στα παιδιά και μετά δίνει προφορικές εντολές όπως «τώρα βάλε λάδι», «τώρα βάλε το καλαμπόκι» κ.λ.π. για να εκτελέσουν τα παιδιά.</p>	
<p>Να ανταποκρίνονται στις κλήσεις της νηπιαγωγού παιδιού –</p>	<p>Οργανώνονται παιχνίδια αφενός για να εκτεθούν τα παιδιά στην επικοινωνιακή λειτουργία του καλέσματος και στον τρόπο με τον οποίο καλούμε στην Ελληνική προφορική γλώσσα και αφετέρου για να ασκηθούν ακουστικά. Ο εκπαιδευτικός φοράει τη μάσκα του κλόουν ώστε να κρύβεται το στόμα του. Καλεί κάποιο παιδί. Το παιδί που θα διακρίνει το όνομά του θα πρέπει να κερδίσει κάτι π.χ. ένα αυτοκόλλητο.</p> <p>Παίζονται παιχνίδια όπου προτρέπονται τα παιδιά να προσέξουν τον τρόπο που καλεί ο ένας τον άλλον όταν συνδιαλέγονται στην Ελληνική Νοηματική γλώσσα. Κατόπιν τα παιδιά ενθαρρύνονται να προσέξουν την αντίστοιχη λειτουργία στην Ελληνική γλώσσα.</p>	<p>Επικοινωνία Πολιτισμός Συνεργασία</p>
<p>Να παρακολουθούν μια μικρή ιστορία με εικόνες και να δείχνουν κάποιες από τις εικόνες της ιστορίας όταν τους τις ονομάζουμε</p> <p>Να παρακολουθούν ιστορίες- παραμύθια ή διηγήσεις χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρακολουθούν μικρές ή και μεγαλύτερες ιστορίες και παραμύθια σε απλή Ελληνική προφορική γλώσσα, διανθισμένη με χειρονομίες και έντονες εκφράσεις ώστε να είναι προσβάσιμες σε όλα τα παιδιά.</p> <p>Παρουσιάζεται μια ιστορία με εικόνες, από ένα βιβλίο στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Αφού τα παιδιά κατανοήσουν την ιστορία, παρουσιάζεται με απλές προτάσεις επαναληπτικά. Τα παιδιά μπορούν να μεταφέρουν την ήδη αποκτημένη γνώση από την πρώτη γλώσσα στη δεύτερη.</p> <p>Αν τα παιδιά έχουν ήδη κατακτήσει την Ελληνική προφορική γλώσσα σε μεγάλο βαθμό, μπορεί να τους παρουσιαστούν ιστορίες-παραμύθια ή άλλα θέματα απευθείας σε αυτή τη γλώσσα.</p> <p>Διασφαλίζεται η κατανόηση της ιστορίας με ερωτήσεις που θα παροτρύνουν τα παιδιά να δείξουν πχ τα πρόσωπα της ιστορίας όταν υπάρχουν στις εικόνες, κάποιον τόπο, ένα γεγονός, να δραματοποιήσουν την ιστορία, να απαντήσουν σε λεπτομέρειες κλπ.</p>	<p>Διάσταση – Χρόνος</p> <p>Μεταβολή – εξέλιξη</p> <p>Πολιτισμός</p>

Εκφραστική Προφορική Γλώσσα

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων εκφραστικής προφορικής γλώσσας γίνεται στο νηπιαγωγείο των κωφών και βαρήκων παιδιών χωρίς ωστόσο να αποτελεί τον πρωτεύοντα τρόπο επικοινωνίας. Τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά στην ελεύθερη επικοινωνία τους συνδιαλέγονται κύρια με οπτικοκινητικό τρόπο, είτε αυτός είναι ήδη διαμορφωμένη Νοηματική Γλώσσα είτε νοηματική (επικοινωνία) στα αρχικά στάδια είτε -για την πλειοψηφία των παιδιών με ακούοντες γονείς- χειρονομίες, εκφράσεις κλπ. Στο σχολείο δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να καλλιεργήσουν την προφορική έκφραση της Ελληνικής, ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε παιδιού.

Υιοθετείται το φυσικό μοντέλο ανάπτυξης της Ελληνικής προφορικής γλώσσας και δίνεται η ευκαιρία στα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά φυσικά και αβίαστα να περάσουν από τα στάδια που περνούν όλα τα παιδιά στην διαδικασία της ανάπτυξης ομιλίας. Δεν ασκείται καμιά πίεση και κινείται το ενδιαφέρον των παιδιών με ποικίλες, ευχάριστες δραστηριότητες. Ο εκπαιδευτικός δεν "διορθώνει" ποτέ τα παιδιά. Όταν γίνονται λάθη, φροντίζει να δοθούν έμμεσα στο παιδί πολλές ευκαιρίες να έρθει σε επαφή με το σωστό γλωσσικό σχήμα ή φώνημα. Η προφορική έκφραση μπορεί να υποβοηθείται από την Ελληνική με Νοήματα.

Είναι γεγονός ότι όλα τα παιδιά δεν θα φτάσουν στο ίδιο επίπεδο προφορικής γλώσσας. Επειδή υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ των παιδιών (παιδιά κωφά, βαρήκοα, χρήστες κοχλιακών εμφυτευμάτων) σε αυτόν τον τομέα, απαιτείται αντίστοιχα διαφορετική αντιμετώπιση έτσι ώστε να μη δημιουργείται πρόβλημα. Θα μπορούσε να γίνεται χωρισμός σε υπο-ομάδες ή εξατομικευμένη δουλειά.

Ικανότητες/δεξιότητες που επίδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο /Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Στο χώρο του νηπιαγωγείου θα πρέπει να διαμορφώνονται συνθήκες αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας έτσι ώστε τα παιδιά να ενθαρρύνονται για:		
Να παίρνουν την σειρά τους στην επικοινωνία αλλάζοντας ρόλους ομιλητή/ ακροατή, (χειρονομώντας, νοηματίζοντας, παίρνοντας το λόγο κ.λ.π.).	Τα παιδιά ενθαρρύνονται σε κάθε τους προσπάθεια να χρησιμοποιούν την Ελληνική προφορική γλώσσα και ιδιαίτερα όταν βρίσκονται μέσα στον κύκλο που έχει οριοθετηθεί ως χώρος της γλώσσας αυτής. Οργανώνονται καθημερινές ομαδικές συζητήσεις όπου τα παιδιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους αλλά και με τον εκπαιδευτικό ο οποίος παίζει κυρίως συντονιστικό ρόλο. Τα παιδιά παρουσιάζουν τον εαυτό τους, το όνομά τους, τους γονείς τους, το αγαπημένο τους παιχνίδι, ζώο, ή αντικείμενο παίρνοντας καθένα με τη σειρά του τη θέση του ομιλητή και ακροατή. Νέα: Τα παιδιά ανακοινώνουν νέα από τη ζωή τους στο	Επικοινωνία

	<p>σπίτι που ο εκπαιδευτικός καταγράφει με κάποιο απεικονιστικό τρόπο (ζωγραφίες – φωτογραφίες – γραπτά σύμβολα) σε ένα μεγάλο ημερολόγιο τάξης (Γλώσσα, Ανάγνωση, Γραπτή έκφραση, Μελέτη περιβάλλοντος)</p> <p>Τα παιδιά σε ζευγάρια παίζουν το παιχνίδι του καθρέφτη: ο ένας οδηγεί, ο άλλος ακολουθεί. Αλλάζουν ρόλους.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια – επιτραπέζια ή άλλα π.χ. μπάλα - όπου ο καθένας περιμένει τη σειρά του για να παίξει.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός εξηγεί σε μια ανυπόμονη κούκλα ότι πρέπει να περιμένει τη σειρά της και να λει «ευχαριστώ», «παρακαλώ» κ.λ.π.</p>	
<p>Να εκφράσουν τις επιθυμίες τους δείχνοντας, χειρονομώντας, ζωγραφίζοντας νοηματίζοντας, μιλώντας.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εκφράζουν ρητά τις επιθυμίες τους για τα πρόσωπα, τις δραστηριότητες και τα αντικείμενα της επιλογής τους, χρησιμοποιώντας φράσεις όπως «θέλω/ ...», «μου αρέσει/ ....» στην Ελληνική προφορική γλώσσα ή στην Ελληνική με Νοήματα.</p> <p>Παιχνίδια επιλογών: «Διαλέγω το φρούτο που μου αρέσει να τρώω» «Διαλέγω την καρτέλα που θα ζωγραφίσω» «Διαλέγω το χρώμα που μου αρέσει» για να χρωματίσω μια επιφάνεια. «Διαλέγω τη φωτογραφία του συμμαθητή μου», που σήμερα θα είναι υπεύθυνος τάξης κ.α. «Διαλέγω τι θα κάνω τώρα».</p> <p>«Μάντεψε τι μου αρέσει ...» Τα παιδιά παρουσιάζουν σε παντομίμα το παιχνίδι που τους αρέσει. Δραματοποιούν το επάγγελμα που θέλουν να κάνουν όταν θα μεγαλώσουν κ.α.</p> <p>Ο δάσκαλος καθοδηγεί τα παιδιά για να φτιάξουν πίνακες ή κολλάζ επιλογών με φωτογραφίες και λέξεις. Τα παιδιά λένε το όνομα του αγαπημένου τους θείου και κολλούν τη φωτογραφία του. Λένε το όνομα του αγαπημένου τους γλυκού και κολλούν τη φωτογραφία του. Λένε το όνομα του αγαπημένου τους ζώου, του αγαπημένου τους ήρωα. Συνεργαζόμενα φτιάχνουν ένα κολλάζ των αγαπημένων ζώων της τάξης.</p> <p>«Προσωπική καρτέλα επιλογών» Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τα παιδιά για να φτιάξουν μια προσωπική καρτέλα επιλογών για κάθε μαθητή που αφορά σε συγκεκριμένα αγαπημένα πρόσωπα, πράγματα, δραστηριότητες.</p> <p>«Ημερήσιο πρόγραμμα επιλογών» Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί τα παιδιά για να φτιάξουν ένα ημερήσιο πρόγραμμα επιλογών με φωτογραφίες, εικόνες, απλά σχέδια και λέξεις με θέμα: «Τι θα ήθελες να κάνεις σήμερα;»</p>	<p>Επικοινωνία Αλληλεπίδραση</p>

<p>Να αναφερθούν σε κάτι δείχνοντας, χειρονομώντας, ζωγραφίζοντας, νοηματίζοντας, μιλώντας.</p>	<p>Μέσα σε ένα πλούσιο περιβάλλον από πλευράς ερεθισμάτων τα παιδιά ενθαρρύνονται να απευθύνονται στον εκπαιδευτικό ελεύθερα για να αναφερθούν σε πρόσωπα, αντικείμενα, καταστάσεις και γεγονότα που θεωρούν άξια προσοχής.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός επικοινωνεί και αλληλεπιδρά γλωσσικά με τα παιδιά σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά τους, δίνοντάς τους ευκαιρίες να εκφράσουν αυτό που σκέφτονται, επαναλαμβάνοντας και επεκτείνοντας τη γλώσσα που χρησιμοποιούν.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν ότι τα πράγματα και οι άνθρωποι γύρω μας έχουν ονόματα.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει ευκαιριακά θέματα επεκτείνοντας αυτά που προκύπτουν από την αναφορά των παιδιών, σύμφωνα με το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους.</p>	<p>Επικοινωνία- κώδικας Μεταβολή</p> <p>Αυτός ο στόχος έχει μπει εδώ για να καλλιεργηθεί η λειτουργία της αναφοράς</p>
<p>Να τραβούν την προσοχή σε πρόσωπα, αντικείμενα ή γεγονότα χρησιμοποιώντας τη φωνή τους ή ένα σχετικό λεξιλόγιο.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τη φωνή τους, το όνομα του εκπαιδευτικού ή κάποιο σχετικό λεξιλόγιο όπως «κοίτα», «μύρισε», ή να ονομάζουν το αντικείμενο ή κάποιο γεγονός όταν θέλουν να τραβήξουν την προσοχή των άλλων.</p> <p>Τα παιδιά παίζουν παιχνίδια ρόλων και δραματοποιούν διάφορες σκηνές, στις οποίες ο στόχος είναι να ασκηθούν στους τρόπους που χρησιμοποιούμε για να τραβήξουμε την προσοχή των άλλων: χρησιμοποιώντας τη φωνή τους, το όνομα αυτού στον οποίον απευθύνονται ή κάποιο σχετικό λεξιλόγιο όπως κύριε, κυρία, συγνώμη κ.α..</p> <p>Με γαντόκουκλες ή πάνινες κούκλες υποδεικνύονται στα παιδιά τρόποι για να τραβούν την προσοχή.</p> <p>Τα παιδιά παίζουν το παιχνίδι: «Ποιος άκουσε το όνομα του;» (ακουστική)</p> <p>Ο εκπαιδευτικός αντιπαραβάλλει τους διαφορετικούς τρόπους που οι κωφοί τραβούν την προσοχή (καλούν κάποιον κωφό στο σχολείο), με αυτούς που χρησιμοποιούν οι ακούοντες (μελέτη περιβάλλοντος).</p> <p>Κάνουμε δραματοποίηση. Γινόμαστε όλοι κωφοί, γινόμαστε όλοι ακούοντες, είμαστε κωφοί και ακούοντες, γίνεται μια Βαβυλωνία, αλλάζουμε ρόλους.</p>	<p>Επικοινωνία- κώδικας</p>
<p>Να χρησιμοποιούν λέξεις ή μικρές φράσεις συνδεδεμένες με καθημερινές ρουτίνες μιμούμενα ή αυθόρμητα.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν συγκεκριμένες φράσεις για διάφορες καθημερινές ρουτίνες απευθυνόμενα προς τον νηπιαγωγό αλλά και μεταξύ τους σε προφορική γλώσσα.</p> <p>Τα παιδιά παριστάνουν την νηπιαγωγό και ανταλλάσσουν χαιρετισμούς (πρωινό, μεσημεριανό), ρωτούν για τον καιρό, διαλέγουν τον υπεύθυνο της τάξης, δίνουν εντολή για το μάζεμα των παιχνιδιών, για το άνοιγμα της πόρτας κ.α.</p>	<p>Επικοινωνία- κώδικας Μεταβολή Σύστημα –ταξινόμηση</p>
<p>Να αναφέρονται σε παρόντα ή απόντα</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να ονοματίζουν αντικείμενα, πρόσωπα, εικόνες αντικειμένων, φωτογραφίες και να απαντούν σε ερωτήσεις του τύπου : «Τι είναι αυτό;</p>	

<p>αντικείμενα ή πρόσωπα και να απαντούν σε απλές ερωτήσεις χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο.</p>	<p>Που είναι ; Ποιος είναι;» χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο για διάφορες κατηγορίες αντικειμένων στην ομιλούμενη γλώσσα.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει απλές, επαναληπτικές ιστορίες με εικόνες στα παιδιά και χτίζει τις ιστορίες αυτές με περιγραφή των εικόνων μέσα από την αναφορά στα αντικείμενα που τα ίδια τα παιδιά κάνουν.</p> <p>Τα παιδιά κάνουν συλλογές αντικειμένων που ανήκουν στις ίδιες κατηγορίες τα ταξινομούν –ταξινομήσεις-, ονοματίζουν τα αντικείμενα που συλλέγουν και φτιάχνουν για παράδειγμα το βιβλίο των φαγητών, των ζώων, των ρούχων κ.α. (αντιληπτική γλώσσα).</p> <p>Τα παιδιά παίζουν παιχνίδια μνήμης. Τοποθετούνται έξι αντικείμενα στη σειρά. Ένα παιδί κλείνει τα μάτια του και πρέπει να βρει ποιο αντικείμενο λείπει ονομάζοντας το καθένα. Ο εκπαιδευτικός αλλάζει ρόλους με τα παιδιά.</p> <p>Τα παιδιά παίζουν παιχνίδια μαντέματος όπου ο δάσκαλος βάζει ένα αντικείμενο ή την εικόνα ενός αντικειμένου μέσα σε ένα κουτί και ζητάει από τα παιδιά να μαντέψουν τι είναι μέσα. Φτιάχνονται αινίγματα όπως: είναι κίτρινο και πολύ ζεστό, τι είναι; «ο ήλιος» ή «είναι ο ήλιος».</p> <p>Φτιάχεται το οικογενειακό δέντρο του κάθε παιδιού. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να ονοματίζουν τα κοντινά συγγενικά τους πρόσωπα, να πουν το βαπτιστικό τους όνομα και να ορίζουν τις σχέσεις πρώτου βαθμού συγγένειας.</p> <p>Φτιάχεται πίνακας των εργαζομένων στο σχολικό περιβάλλον με φωτογραφίες, απεικόνιση των ονομάτων τους στη νοηματική γλώσσα και των βαπτιστικών τους ονομάτων σε γραπτή μορφή (πρώτη γραφή και ανάγνωση). Καθένας έχει ένα όνομα. (αντιληπτική γλώσσα, μελέτη περιβάλλοντος). Τα παιδιά ενθαρρύνονται να πουν το βαπτιστικό όνομα των προσώπων.</p> <p>Φτιάχεται πίνακας των μαθητών της τάξης. Ο κάθε μαθητής έχει τη φωτογραφία του, το νοηματικό του σημείο, το βαπτιστικό του όνομα. Τα παιδιά βρίσκουν ποιος απουσιάζει σήμερα.</p> <p>Τοποθετούνται καρτέλες με τα ονόματα των αντικειμένων στην τάξη, στο σχολείο, στην αυλή κλπ. Συνδυάζεται η γραπτή μορφή του ονόματος του αντικειμένου και η απεικόνιση του νοηματικού του σημείου. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιήσουν το προφορικό όνομα του αντικειμένου .</p>	
<p>Να εκφράζουν άρνηση χρησιμοποιώντας ένα σχετικό λεξιλόγιο/λέξεις ή</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν αρνητικό λεξιλόγιο ή αρνητικές φράσεις σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις για πράγματα που δεν έκαναν, για πρόσωπα που δεν είναι παρόντα, για γεγονότα που δεν γνωρίζουν στην προφορική γλώσσα.</p>	<p>Επικοινωνία- κώδικας Μεταβολή</p>

αρνητικές φράσεις.	<p>Τα παιδιά παίζουν το παιχνίδι της παντομίμας. Παροτρύνονται να διαλέξουν έναν ρόλο συσχετιζόμενο πιθανά με ένα θέμα που επεξεργάζεται ο εκπαιδευτικός. Διαλέγουν δηλαδή να υποδυθούν έναν ήρωα, παριστάνουν ένα ζώο, ντύνονται μασκαράδες. Με τη σειρά του το κάθε παιδί θα πρέπει να απαντήσει σε ερωτήσεις που του κάνουν οι συμμαθητές του με αρνητικές φράσεις ελεύθερα ή μετά από υπόδειξη του εκπαιδευτικού μέχρι οι άλλοι να βρουν ποιον υποδύεται.</p> <p>Τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό φτιάχνουν μια ιστορία για κάποιον κύριο που έλεγε όλο «όχι». Τι φράσεις έλεγε αυτός ο κύριος; Όλοι μαζί φτιάχνουν ένα βιβλίο με εικόνες – ζωγραφιές των παιδιών - και πιθανές αρνητικές φράσεις που χρησιμοποιούσε ο κύριος «ΟΧΙ» σε διαφορετικές επικοινωνιακές περιστάσεις, δημιουργώντας ένα υλικό στο οποίο μπορούν να ανατρέχουν τα παιδιά και να θυμούνται διάφορους τρόπους άρνησης.</p> <p>Στον κύκλο της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας τα παιδιά ψάχνουν να βρουν τρόπους άρνησης στη νοηματική γλώσσα, με το κεφάλι, το πρόσωπο και τα χέρια. Τι θα έλεγε ο κύριος όχι αν θα ήξερε μόνο νοηματική γλώσσα στις διάφορες περιστάσεις; Τον ζωγραφίζουν.</p>	
<p>Να εκφράζουν απλές ερωτήσεις με μικρές φράσεις χρησιμοποιώντας τα αντίστοιχα σχήματα επιτονισμού.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να διατυπώνουν αυθόρμητα ερωτήσεις του τύπου «Τι είναι αυτό; Πού είναι; Ποιος είναι; Πώς σε λένε; Πού πας; Είναι δικό σου; Τι κάνει;» κ.α. χρησιμοποιώντας το σωστό σχήμα επιτονισμού κατά την παραγωγή της ερώτησης στην προφορική γλώσσα.</p> <p>Κάθε παιδί κάνει την νηπιαγωγό, διαλέγει μια εικόνα και την παρουσιάζει στα υπόλοιπα παιδιά διατυπώνοντας ερωτήσεις.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παίζουν με κούκλες σώματος ή γαντόκουκλες και να παράγουν διαλόγους με απλές ερωτήσεις.</p> <p>Φτιάχεται ένας πίνακας ζώων. Στην πρώτη στήλη του πίνακα ένα παιδί κολλάει με χρατς την εικόνα ενός ζώου. Στη συνέχεια καλείται να κάνει στα άλλα παιδιά ερωτήσεις του τύπου «Ποιο είναι; Τι τρωει; Πού ζει; Τι χρώμα έχει;»</p> <p>Τα παιδιά απαντούν στις ερωτήσεις και κολλάνε την αντίστοιχη καρτέλα- όνομα, εικόνα- τροφή, εικόνα-τόπο, χρώμα στη σωστή στήλη. (:)</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναπτύξουν τον διάλογο μεταξύ τους κάνοντας ερωτήσεις το ένα στο άλλο.</p> <p>Αντιπαραβάλλονται οι τρόποι των ερωτήσεων στην Ελληνική προφορική γλώσσα με αυτούς που χρησιμοποιούμε στην Ελληνική Νοηματική γλώσσα.</p>	Επικοινωνία- κώδικας Ομοιότητες – διαφορές
<p>Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο/ λέξεις ή φράσεις για να</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράφουν προσωπικές τους εμπειρίες: επισκέψεις σε χώρους, γεγονότα που έγιναν και να απαντούν σε ερωτήσεις του τύπου « Τι κάνει; Τι έγινε; Πώς... ; Τι σου άρεσε; » κλπ. στην</p>	Διάσταση Μεταβολή

<p>περιγράφουν ενέργειες, καταστάσεις και να απαντούν σε ερωτήσεις που αφορούν τη δράση των ιδίων ως υποκείμενα ή άλλων προσώπων και έμψυχων όντων.</p>	<p>Ελληνική προφορική γλώσσα.</p> <p>Φτιάχεται ένα ατομικό βιβλιαράκι για το κάθε παιδί που έχει τον τίτλο π.χ. « Τι κάνει ο Νίκος» . Φωτογραφίζεται το παιδί να γελάει, να τρέχει, να τρώει, να πίνει, να κλαίει, να χασμουριέται, να χορεύει κ.α. –παριστάνει ότι τα κάνει όλα αυτά- και οι φωτογραφίες τοποθετούνται στο ατομικό βιβλιαράκι. Από κάτω γράφεται μια απλή πρόταση του τύπου «ο Νίκος τρώει» ή «εγώ τρώω».</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν στους συμμαθητές τους ο καθένας το δικό του βιβλίο. Οι προσωπικές φωτογραφίες αποτελούν ένα πολύ ενδιαφέρον και εύκολο για χρήση υλικό, πέρα από το γεγονός ότι τα παιδιά ενθουσιάζονται ιδιαίτερα και με την όλη διαδικασία της δραματοποίησης των ενεργειών και της φωτογράφησής τους.</p> <p>Φτιάχνονται βιβλία εμπειριών με φωτογραφίες των παιδιών που συμμετείχαν σε επισκέψεις, ή σε γεγονότα που συνέβησαν, με υλικά που πιθανά μαζεύτηκαν, εικόνες, ζωγραφιές των παιδιών σχετικές με το θέμα και υποτιπλίζονται με μικρές προτάσεις. Φτιάχνονται συγκριτικά λεξιλόγια στο τέλος των βιβλίων όπου υπάρχουν απεικονίσεις των νοηματικών σημείων των ενεργειών-δράσεων και το όνομα της ενέργειας σε γραπτή μορφή.</p> <p>Τα παιδιά καλούνται να κάνουν ανάγνωση εικόνων. (πρώτη ανάγνωση).</p> <p>Φτιάχνονται βιβλία δραστηριοτήτων στο σχολείο και στο σπίτι για το κάθε παιδί με εικόνες ή φωτογραφίες και τα υποτιπλίζουμε .</p>	
<p>Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο / λέξεις ή φράσεις για να περιγράψουν τη μετακίνηση προσώπων ή αντικειμένων που έχουν αλλάξει θέση.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράψουν την αλλαγή της θέσης προσώπων και αντικειμένων χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο, λέξεις, φράσεις ή απλές προτάσεις δύο ή τριών λέξεων στην προφορική γλώσσα.</p> <p>Μπορούν να γίνουν δραστηριότητες όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω ή να παιχθούν παιχνίδια κρυμμένου θησαυρού και άλλα όπου τα παιδιά λένε πού βρίσκεται κάποιος ή κάτι.</p> <p>Ένα ομαδικό παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού θα μπορούσε να είναι το ακόλουθο: Δημιουργούνται ομάδες παιδιών. Σε κάθε ομάδα ένα παιδί ξεκινάει πρώτο και κρύβει ένα αντικείμενο πάνω, κάτω, δίπλα μπροστά, μακριά κ.λ.π. από ένα σημείο αναφοράς στο χώρο. Στη συνέχεια ανακοινώνει στον διπλανό του με προφορική ή γραπτή γλώσσα πού βρίσκεται το αντικείμενο. Το δεύτερο παιδί αφού κατανοήσει την φράση του πρώτου κρύβει με τη σειρά του το αντικείμενο σε κάποιο άλλο σημείο και δίνει αυτήν την πληροφορία στον επόμενο. Στόχος είναι να μη σπάσει η αλυσίδα και το αντικείμενο να γυρίσει στον πρώτο μαθητή. Τα παιδιά δουλεύουν ομαδικά για να κερδίσουν κάποιο κοινό έπαθλο ανταγωνιζόμενα με μια δεύτερη ομάδα σε σχέση με το χρόνο. Ο εκπαιδευτικός συντονίζει και βοηθά τα παιδιά για την παραγωγή των</p>	<p>Μεταβολή Ομοιότητα - Διαφορά</p>

	σωστών φράσεων και την κατανόησή τους όταν χρειάζεται.	
Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο / λέξεις ή φράσεις για να περιγράψουν ιδιότητες αντικειμένων.	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράψουν τις ιδιότητες των αντικειμένων και τα χαρακτηριστικά των προσώπων χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο και φράσεις, προτάσεις δυο ή τριών λέξεων ή ακόμη και μεγαλύτερων στην Ελληνική προφορική γλώσσα.</p> <p>Κάνουν ταξινομήσεις υλικών με βάση τις ιδιότητές τους και συζητάν για αυτές (μελέτη περιβάλλοντος, μαθηματικά, γλώσσα).</p> <p>Κάνουν συγκρίσεις σε σχέση με το μέγεθος, το βάρος, την γεύση, την αφή των αντικειμένων.</p> <p>Φτιάχνουν την εικόνα τους, μετριοούνται, ζυγίζονται κ.λ.π., περιγράφουν τον εαυτό τους στους άλλους.</p> <p>Περιγράφουν εικόνες, δημιουργούν βιβλία εμπειριών από ένα πείραμα που πραγματοποιήθηκε, για παράδειγμα σχετικά με την αλλαγή στη γεύση του νερού αν σε ένα ποτήρι με νερό βάλουμε αλάτι ή ζάχαρη.</p> <p>Τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό εκτελούν συνταγές και φτιάχνουν γλυκά ή φαγητά ή άλλες συνθέσεις ή κατασκευές. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναφερθούν στην Ελληνική προφορική γλώσσα στις ιδιότητες των αντικειμένων.</p>	Επικοινωνία – κώδικας Σύστημα
Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο / λέξεις ή φράσεις για να περιγράψουν κτήσεις προσώπων και να απαντούν σε σχετικές ερωτήσεις.	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο ή φράσεις που δηλώνουν κτήση και να απαντούν σε ερωτήσεις του τύπου «Ποιανού είναι; Τίνος είναι;» στην προφορική γλώσσα.</p> <p>Κάθε παιδί ζωγραφίζει τα αντικείμενα που του ανήκουν και εξηγεί στους άλλους τι είναι δικό του. Ο εκπαιδευτικός συλλέγει σε μια τσάντα αντικείμενα που ανήκουν στα παιδιά και μετά κάθε παιδί τραβά ένα αντικείμενο από την τσάντα. Ο ρόλος του παιδιού που τραβά το αντικείμενο μπορεί να είναι είτε να διατυπώσει μια ερώτηση σε σχέση με τον κτήτορα «ποιανού είναι το ...;» περιμένοντας κάποιο άλλο παιδί να απαντήσει ή απευθείας να δηλώσει τον κτήτορα του αντικειμένου.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός κόβει μέλη σώματος από ζωγραφίες διαφόρων ζώων, την ουρά της αλεπούς, την προβοσκίδα ενός ελέφαντα, τα μάτια μιας γάτας, τα αυτιά ενός ποντικού. Τα βάζει μέσα σε ένα κουτί και ρωτάει τα παιδιά «Τίνος είναι τα αυτιά;» Τα παιδιά πρέπει να βρουν το σωστό.</p> <p>Παίζουν πολλά τέτοιου είδους παιχνίδια.</p>	Επικοινωνία - κώδικας
Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο / λέξεις ή φράσεις για να περιγράψουν τη σειρά των γεγονότων και αλλαγές που	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράψουν, να αφηγούνται και να διηγούνται προσωπικές τους εμπειρίες: επισκέψεις σε χώρους, γεγονότα που συνέβησαν κλπ., χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο, λέξεις ή φράσεις, που περιγράφουν τη σειρά των γεγονότων ή αλλαγές που σχετίζονται με το χρόνο εξασκούνται επίσης να απαντούν σε ερωτήσεις του τύπου «Πότε ...; Τι έγινε μετά;» στην Ελληνική</p>	Διάσταση Μεταβολή

<p>σχετίζονται με το χρόνο, και ακόμη να απαντούν σε ερωτήσεις που σχετίζονται με τη χρονική διαδοχή.</p>	<p>προφορική γλώσσα.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να περιγράφουν, να αφηγούνται, να διηγούνται μικρές γνωστές τους ιστορίες, ακολουθώντας τη σειρά των γεγονότων και χρησιμοποιώντας ένα βασικό λεξιλόγιο, λέξεις ή φράσεις, για να δηλώσουν τη χρονική διαδοχή στην Ελληνική προφορική γλώσσα.</p> <p>Κάνουμε σειροθετήσεις εικόνων και φωτογραφιών μιας ιστορίας, μιας επίσκεψης.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει εξελίξεις συσχετιζόμενες με διάφορα θέματα όπως η γέννηση ενός μωρού, το μεγάλωμα ενός φυτού, η μεταμόρφωση μιας κάμπιας κ.α. και ζητάει από τα παιδιά να αναδιηγηθούν κάθε εξελικτική διαδικασία με απλή προφορική γλώσσα και να αναπλάσουν τη σειρά των γεγονότων.</p>	
<p>Να χρησιμοποιούν ένα βασικό λεξιλόγιο / λέξεις ή φράσεις για να εξηγούν και να ερμηνεύουν απλές αιτιολογικές σχέσεις και να απαντούν σε απλές ερωτήσεις που απαιτούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εξηγούν, να ερμηνεύουν τα γεγονότα και να διατυπώνουν μια στοιχειώδη επιχειρηματολογία χρησιμοποιώντας ένα βασικό σχετικό λεξιλόγιο ή απλές φράσεις για τη διατύπωση αιτιολογικών σχέσεων στην προφορική γλώσσα.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αιτιολογούν την συμπεριφορά τους και τη συμπεριφορά των συμμαθητών τους και άλλων προσώπων.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να επιχειρηματολογούν για μελλοντικές επιλογές τους και να διατυπώνουν πιθανές υποθέσεις για τα αποτελέσματα των πράξεών τους ή των πράξεων άλλων.</p> <p>Τα παιδιά μαντεύουν τι θα γίνει μετά ή τι έγινε πριν σε σχέση με τους δικές τους εμπειρίες. Δείχνουμε εικόνες στα παιδιά, π.χ. ένα αγόρι που κλαίει, και τα ρωτάμε γιατί κλαίει το αγόρι. Θα πρέπει να είναι σε θέση να απαντήσουν κάνοντας κάποιες υποθέσεις. Ακόμη τα ρωτάμε τι θα γίνει μετά.</p> <p>Τα παιδιά αιτιολογούν τη συμπεριφορά του αγαπημένου ήρωα τους σε μια ιστορία.</p> <p>Τα παιδιά ανακαλύπτουν τη σχέση αιτίας αποτελέσματος που διέπουν μερικά απλά και οικεία για αυτά φυσικά φαινόμενα (μελέτη περιβάλλοντος) και είναι σε θέση να την διατυπώσουν χρησιμοποιώντας απλή προφορική γλώσσα.</p> <p>Τα παιδιά παροτρύνονται να δίνουν εξηγήσεις για διάφορες επιλογές και προτιμήσεις τους και να αιτιολογούν τις απόψεις και τις πράξεις τους.</p>	<p>Μεταβολή Διάσταση</p>
<p>Να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία με σωστές κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις.</p>	<p>Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να συνειδητοποιούν ότι σε κάθε συζήτηση οι συμμετέχοντες είναι διαδοχικά ομιλητές και ακροατές και επομένως παίρνουν το λόγο εκ περιτροπής. Ενθαρρύνονται στην ανάπτυξη μιας στοιχειώδους επιχειρηματολογίας ώστε να αιτιολογούν τις απόψεις τους και να μπορούν να πείθουν τους συνομιλητές τους.</p> <p>Τα παιδιά μαθαίνουν να παρακολουθούν τους</p>	

	συνομιλητές τους, χωρίς να τους διακόπτουν, και να μιλούν την κατάλληλη στιγμή, αφού λάβουν υπόψη τους τι έχει προηγηθεί.	
Να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο.	Τα παιδιά απομνημονεύουν μικρούς ρόλους στην Ελληνική προφορική γλώσσα στο πλαίσιο των παραστάσεων που θα παρουσιάσουν μέσα στην τάξη. Τα παιδιά ασκούνται στο να κατανοούν απλές μορφές της μεταφορικής χρήσης των λέξεων στην Ελληνική προφορική γλώσσα (π.χ. να μπορούν να διακρίνουν την ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στις εκφράσεις «με τρωει η μύτη μου» και «τρωω το φαγητό μου») συμμετέχοντας σε παιχνίδια.	Ομοιότητα- Διαφορά
Να αποκτήσουν φωνολογική επίγνωση.	Γλωσσικά παιχνίδια, απλές ρύμες που δημιουργούμε παίζοντας με τα παιδιά (π.χ. περπατάμε σαν γίγαντες χτυπώντας τα πόδια μας στο πάτωμα και λέμε: «χτυπώ, χτυπώ περπατώ») συμβάλουν στην συνειδητοποίηση και διάκριση των φωνημάτων στις λέξεις.	

Ανάγνωση

Η επαφή και εξοικείωση του κωφού και του βαρήκοου παιδιού στα γραπτά ερεθίσματα του περιβάλλοντος, μπορεί να γίνει αβίαστα σε ένα περιβάλλον με γραπτά λεκτικά σύνολα που συνοδεύουν φωτογραφίες, εικόνες, ζωγραφίες, αυθεντικά αντικείμενα (κουτί από γάλα κτλ.), την ύπαρξη μίας γωνιάς βιβλιοθήκης, όπου τα παιδιά θα μπορούν να ξεφυλλίζουν βιβλία, καθώς και την ύπαρξη ενός χώρου με χαρτιά, μολύβια και μαρκαδόρους όπου τα παιδιά θα μπορούν να ασχολούνται με το γραπτό λόγο. Σε κάθε περίπτωση, στόχος είναι η διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα ενθαρρύνει την κατάκτηση εμπειριών ανάγνωσης και γραφής από το κωφό και το βαρήκοο παιδί.

Μία ιδιαίτερα σημαντική δραστηριότητα που φέρνει το κωφό παιδί σε επαφή με το γραπτό λόγο είναι η ανάγνωση ιστοριών, η οποία βοηθάει στην ανάπτυξη σχημάτων που αφορούν στο περιεχόμενο του κειμένου, καθώς και στην ανάπτυξη και στον εμπλουτισμό της γνώσης. Παράλληλα, δημιουργεί ευκαιρίες για τη γλωσσική αλληλεπίδραση και επικοινωνία. Τέλος, η ανάγνωση ιστοριών καλλιεργεί μία θετική στάση απέναντι στην ανάγνωση και στη γραφή και παροτρύνει τα παιδιά να διαβάσουν και να γράψουν.

Πολλά κωφά και βαρήκοα παιδιά φτάνουν στο σχολείο με φτωχές προηγούμενες γλωσσικές εμπειρίες και χαμηλό γλωσσικό υπόβαθρο, με αποτέλεσμα να συναντούν σοβαρές αναγνωστικές δυσκολίες. Για την αντιμετώπιση αυτών των δυσκολιών, ο ρόλος του νηπιαγωγείου είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς η εργασία που συνδέεται με την ανάγνωση στο Νηπιαγωγείο έχει ως στόχο την κατάκτηση αναγνωστικών δεξιοτήτων μέσα από την έκθεση του παιδιού σε ένα πλούσιο αναγνωστικά περιβάλλον. Εκεί θα δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες εξοικείωσης με το γραπτό λόγο και απόκτησης αναγνωστικών εμπειριών μέσα από ένα επικοινωνιακό τρόπο που θα αποσκοπεί στη γνωστική και γλωσσική ανάπτυξή τους μέσα από την ανάγνωση. **Οι στόχοι της ανάγνωσης για τα κωφά και τα βαρήκοα νήπια παραμένουν στο μεγαλύτερο βαθμό ίδιοι με εκείνους που αναφέρονται στα προγράμματα των κοινών νηπιαγωγείων με ελάχιστες τροποποιήσεις, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, λαμβάνοντας υπόψη τις γλωσσικές ανάγκες των κωφών και βαρήκων παιδιών. Επίσης, έχουν γίνει τροποποιήσεις στις ενδεικτικές δραστηριότητες, ώστε να ανταποκρίνονται πιο αποτελεσματικά στο κωφό και**

βαρήκοο παιδί. Τέλος, πολλές από τις ακόλουθες δραστηριότητες μπορούν να εμπλουτιστούν και να συνδυαστούν με άλλες δραστηριότητες στην ΕΝΓ, για τη διεξαγωγή των οποίων ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί το σχετικό μέρος στο αναλυτικό πρόγραμμα που αφορά στην ανάπτυξη της ΕΝΓ.

Ικανότητες/δεξιότητες που επί- διώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές Δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Ειδικότερα, η εργασία που συνδέεται με την ανάγνωση στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνει ευκαιρίες στα κωφά παιδιά ώστε να:		
Παρατηρούν και να περιγράφουν μία σειρά εικόνων, φωτογραφιών.	<p>Αρχικά τα παιδιά παροτρύνονται να βάλουν σε σωστή χρονική σειρά τις εικόνες, ώστε να δημιουργηθεί μία λογική ιστορία. Όταν οι εικόνες ποθετηθούν σωστά, περιγράφουν την ιστορία που δημιουργείται από τις εικόνες ή η εκπαιδευτικός κάνει την περιγραφή. Ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο των παιδιών, η εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει ερωτήσεις και να ζητήσει από τα παιδιά να απαντήσουν γλωσσικά ή να δείξουν.</p> <p>Τα παιδιά παρατηρούν μία σειρά από εικόνες και προσπαθούν να βρουν αν κάποιες εικόνες δεν συνδέονται λογικά με άλλες εικόνες. Επίσης, μπορεί να λείπει η τελευταία εικόνα και το παιδί να προσπαθήσει να μαντέψει ποια μπορεί να είναι η τελευταία εικόνα. Με αφορμή αυτή τη δραστηριότητα, δίνονται ευκαιρίες περιγραφής των εικόνων και ολόκληρης της ιστορίας.</p>	
Αναγνωρίζουν τις βασικές εκδοχές του γραπτού λόγου με βάση τα εξωτερικά – τυπογραφικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο και να συνειδητοποιούν ότι οι διαφορετικές αυτές εκδοχές μεταφέρουν μηνύματα.	Παρατηρούν εικόνες από εικονογραφημένα βιβλία, περιοδικά, αφίσες και συζητούν για το μήνυμα της εικόνας και δίνουν ένα τίτλο στην ΕΝΓ. Στη συνέχεια μαζί με τον εκπαιδευτικό βρίσκουν ένα αντίστοιχο γραπτό τίτλο. Ο εκπαιδευτικός κολλάει κάθε εικόνα σε ένα πίνακα και δίπλα γράφει τον τίτλο.	
Υιοθετούν βασικές συμβάσεις ανάγνωσης του αλφαβητικού συστήματος γραφής.	Ο εκπαιδευτικός ξεκινάει την ανάγνωση ενός βιβλίου και δείχνει πώς ανοίγουμε ένα βιβλίο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα μεγενθυμένο βιβλίο, το οποίο θα τοποθετηθεί σε ένα βιβλιοστάτη. Πριν ξεκινήσει να διαβάζει ο εκπαιδευτικός εξηγεί στα παιδιά και δείχνει με το δάχτυλό του από πού ξεκινάει η ανάγνωση του βιβλίου. Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης σταματάει σε διάφορα σημεία του κειμένου και δείχνει στα παιδιά πού βρίσκεται, ώστε να γίνει κατανοητό πως γίνεται ανάγνωση του κειμένου και όχι των εικόνων, καθώς επίσης και πως ανάγνωση του κειμένου γίνεται από αριστερά προς τα δεξιά και από πάνω προς τα κάτω.	

<p>Προσέχουν και κατανοούν μία διήγηση, ένα κανόνα παιχνιδιού ή απλά κείμενα που κάποιος τα διαβάζει.</p>	<p>Με αφορμή την ανάγνωση μίας ιστορίας γίνεται συζήτηση για τα συναισθήματα και τις πράξεις των ανθρώπων. Ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο των παιδιών, ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματάει σε κάποιο σημείο και να παροτρύνει το παιδιά να κάνουν προβλέψεις για το τι θα ακολουθήσει και στη συνέχεια να ελέγξουν αν η συνέχεια ήταν αυτή που προβλέψανε ή διαφορετική. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει πριν το τέλος της ιστορίας και να ζητήσει από κάθε παιδί να δημιουργήσει ένα φανταστικό τέλος.</p>	
<p>Διακρίνουν σε ένα κείμενο τα διαλογικά από τα μη διαλογικά μέρη.</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός διαβάζει μία οδηγία ή μία ιστορία και ζητάει από τα παιδιά να εκτελέσουν την οδηγία, να απαντήσουν σε ερωτήσεις, να ζωγραφίσουν ή να παίξουν κάποιο παιχνίδι ρόλων. Στο τέλος της διήγησης ενός βιβλίου, γίνεται παιχνίδι ρόλων, όπου κάποιο παιδί είναι ο αφηγητής, ενώ όπου υπάρχει διάλογος δύο ή περισσότερα παιδιά υποδύονται τους ρόλους.</p>	
<p>Απομνημονεύουν πολύ μικρά κείμενα.</p>	<p>Ενθαρρύνονται να αναδιηγηθούν ή δίνουν μία μικρή περίληψη του κειμένου.</p>	
<p>Αναγνωρίζουν οικείες λέξεις στο περιβάλλον και μέσα σε κείμενα.</p>	<p>Στους τοίχους του νηπιαγωγείου υπάρχουν πίνακες αναφοράς με αναρτημένες εικόνες που συνοδεύονται από γραπτά ερεθίσματα (π.χ. τα ονόματα των παιδιών είναι γραμμένα δίπλα στις φωτογραφίες, τα μέσα συγκοινωνίας δίπλα στην αντίστοιχη εικόνα κτλ). Ο εκπαιδευτικός και τα παιδιά παρατηρούν στην αρχή την εικόνα και βρίσκουν τη λέξη που αντιστοιχεί στην εικόνα στην ΕΝΓ. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να επικεντρώσουν την προσοχή τους στη γραπτή λέξη που είναι δίπλα στην εικόνα ενώ ο ίδιος δακτυλοσυλλαβίζει και προφέρει τη λέξη.</p>	
<p>Παίρνουν πληροφορίες από διάφορες πηγές όπως αφίσες ταινίες, σήματα, έργα τέχνης, στις οποίες συνυπάρχουν γραπτός λόγος και εικόνα.</p>	<p>Για κάθε γραπτή λέξη στον πίνακα αναφοράς υπάρχουν αντίστοιχες καρτέλες με την ίδια γραπτή λέξη. Στις καρτέλες δεν υπάρχουν εικόνες και τα παιδιά αναζητούν το νόημα της λέξης της καρτέλας αναζητώντας την γραπτή λέξη που βρίσκεται δίπλα σε κάποια εικόνα στον πίνακα αναφοράς. Αφού κάνουν τη σωστή αντιστοίχιση προσπαθούν να αποδώσουν τη σημασία της λέξης γλωσσικά και επίσης ο εκπαιδευτικός δακτυλοσυλλαβίζει τη λέξη. Κατά τη διάρκεια των περιπάτων και εκδρομών τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναγνωρίσουν τα ονόματα δρόμων ή ορισμένες από τις επιγραφές των καταστημάτων και συζητούν για το νόημα διαφόρων επιγραφών. Επίσης, μπορούν να τραβηχτούν φωτογραφίες, οι οποίες θα αποτελέσουν στην πορεία το υλικό για ένα καινούργιο πίνακα αναφοράς και τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων με καρτέλες.</p>	
<p>Χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη και κάνουν συγκεκριμένες επιλογές βιβλίων, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους ή το θέμα με το οποίο απασχολούνται κάθε φορά.</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός αναθέτει στα παιδιά να αναζητούν, να επιλέγουν και να ξεφυλλίζουν βιβλία ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, είτε γιατί κάποιος του έχει διαβάσει το βιβλίο και του αρέσει η ιστορία, είτε γιατί του αρέσει το εξώφυλλο και η εικονογράφηση. Με αφορμή τις επιλογές των παιδιών ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαβάσει ένα βιβλίο και να επισημάνει τα σημαντικά στοιχεία ενός εξώφυλλου (π.χ. ο τίτλος, ο συγγραφέας, ο εικονογράφος, ο εκδοτικός οίκος</p>	

	κ.α.). Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αναγνωρίσουν τις θέσεις αυτών των στοιχείων στο κάθε βιβλίο.	
Εντοπίζουν τον τίτλο, το συγγραφέα και άλλα στοιχεία του βιβλίου.	Αφού τα παιδιά έχουν επιλέξει από τη βιβλιοθήκη τα βιβλία που τους ενδιαφέρουν, ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ένα τίτλο τον αποδίδει στην ΕΝΓ και τα παιδιά ψάχνουν να βρουν το βιβλίο με τον αντίστοιχο τίτλο.	
Κατανοούν γενικά στοιχεία από τη σχέση προφορικού-γραπτού λόγου. Συνειδητοποιούν σταδιακά τη σχέση ανάμεσα στα φωνήματα της ομιλούμενης γλώσσας, τα γράμματα και το δακτυλοσυλλαβισμό.	Όπως ήδη προαναφέρθηκε, ο εκπαιδευτικός κάνει διάφορες δραστηριότητες μέσα από τις οποίες τα παιδιά παροτρύνονται να αναγνωρίσουν γραπτές λέξεις, να αποδώσουν το νόημα των λέξεων. Επίσης, ο εκπαιδευτικός δακτυλοσυλλαβίζει με διάφορες αφορμές μεμονωμένες γραπτές λέξεις και τις προφέρει, ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν σταδιακά φωνολογική επίγνωση και να κατανοήσουν πως στο δακτυλικό αλφάβητο και στα φωνήματα αντιστοιχούν τα γράμματα των οικείων λέξεων που υπάρχουν στο περιβάλλον του Νηπιαγωγείου.	

Γραφή και γραπτή έκφραση

Η ανάπτυξη του γραπτού λόγου αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τα κωφά παιδιά, γιατί η έκφραση μέσα από το γραπτό λόγο απεικονίζει πληρέστερα από κάθε άλλο μέσο τις γλωσσικές δεξιότητες του παιδιού στην ελληνική γλώσσα. Οι κωφοί μαθητές αντιμετωπίζουν επιπλέον δυσκολίες σε σχέση με τους ακούοντες στην ανάπτυξη του γραπτού λόγου, γιατί η γλώσσα στην οποία πρέπει να εκφραστούν γραπτά δεν τους είναι προσβάσιμη δια μέσου της ακοής, οπότε χρειάζεται διαφοροποιημένη προσέγγιση και περισσότερη ενασχόληση. Για το λόγο αυτό η γραπτή γλώσσα και οι στόχοι που αφορούν δεξιότητες γραφής πρέπει να αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της διαθεματικής προσέγγισης. Η εργασία που συνδέεται με το γραπτό λόγο στο Νηπιαγωγείο δίνει στα κωφά παιδιά ευκαιρίες να αντιληφθούν τη λειτουργία του γραπτού λόγου ως ένα μέσο έκφρασης στην ελληνική γλώσσα και να αρχίσουν να συνειδητοποιούν τις πολλαπλές διαστάσεις της γραφής στην ανθρώπινη επικοινωνία.

Τα κωφά παιδιά στο νηπιαγωγείο θα έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν τις γνωστικές αλλά και τις κινητικές δεξιότητες που απαιτούνται **στο πλαίσιο των στόχων που αναφέρονται στο πρόγραμμα των νηπιαγωγείων γενικής εκπαίδευσης** καθώς και μέσα από τους ακόλουθους επιπρόσθετους στόχους που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες του κωφού παιδιού:

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές Δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Ειδικότερα, η εργασία που συνδέεται με το γραπτό λόγο στο		

<p>Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνει ευκαιρίες στα κωφά παιδιά ώστε:</p> <p>να κατανοήσουν την δυνατότητα έκφρασής τους δια μέσου γραφικών συμβόλων.</p>	<p>Μετά από μια εκδρομή, επίσκεψη κλπ. τα παιδιά ενθαρρύνονται να ζωγραφίσουν πώς πέρασαν και τι τους έκανε εντύπωση.</p> <p>Ενθαρρύνονται να "διηγηθούν" μια μικρή ιστορία ή μια άμεση εμπειρία ζωγραφίζοντας 2-3 εικόνες που θα απεικονίζουν τις διαφορετικές φάσεις του γεγονότος. Αυτό μπορεί να γίνει και ομαδικά, όπου τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες και κάθε ένα αναλαμβάνει να ζωγραφίσει την αρχή, την μέση ή το τέλος της εμπειρίας.</p>	<p>Διάσταση (χώρος – χρόνος) Επικοινωνία</p>
<p>να ενθαρρύνονται να δακτυλοσυλλαβίζουν απλές λέξεις και σταδιακά να αντιληφθούν την σχέση του δακτυλικού αλφάβητου με τα γράμματα.</p>	<p>Σε ένα παιχνίδι γνωριμίας ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα ονόματα των παιδιών στο δακτυλικό αλφάβητο. Επίσης, σε κάθε ευκαιρία παρουσιάζει στα παιδιά μικρές λέξεις στο δακτυλικό αλφάβητο που σχετίζονται λειτουργικά με το θέμα που επεξεργάζονται και τα ενθαρρύνει να τις επαναλαμβάνουν.</p> <p>Στο χώρο του Νηπιαγωγείου, υπάρχει αφίσα με το δακτυλικό αλφάβητο, ώστε τα παιδιά να εξοικειώνονται οπτικά και πιθανά να το αξιοποιούν κατά τη χρήση του.</p>	<p>Επικοινωνία (Κώδικας)</p>
<p>να αντιληφθούν ότι η γραπτή γλώσσα και ο δακτυλοσυλλαβισμός είναι μια δυνατότητα έκφρασης με την οποία μπορούμε να εκφράσουμε ότι και με την νοηματική γλώσσα.</p>	<p>Στο τέλος μιας δραστηριότητας ή θεματικής δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να παίξουν με ένα σύνολο λέξεων που σχετίζονται με την πρόσφατη εμπειρία τους. Τους δίνεται η ευκαιρία να συσχετίσουν το νόημα με την εικόνα της λέξης να σχηματίσουν τη λέξη γραπτά με έτοιμα κομμένα γράμματα να τη δακτυλοσυλλαβίσουν να τη γράψουν.</p>	<p>Κώδικας</p>
<p>να χρησιμοποιούν την γραφή λειτουργικά κατά την διάρκεια του καθημερινού τους προγράμματος.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται:</p> <ul style="list-style-type: none"> • να επικοινωνούν μεταξύ τους με "σημειώματα" που θα αποτελούνται από λέξεις, εικόνες κλπ., • με τον ίδιο τρόπο να "γράφουν" το πρόγραμμα της μέρας τους • ή την σειρά των δραστηριοτήτων/καθηκόντων, που πρέπει να ολοκληρώσουν μέσα στην επόμενη ώρα. 	<p>Επικοινωνία (κώδικας, πληροφορία)</p>
<p>να ενθαρρύνονται να γράφουν όπως μπορούν.</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός προκαλεί και ενθαρρύνει τα παιδιά σε κάθε ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν γραπτό λόγο. Δεν παρεμβαίνει ποτέ επικριτικά ή διορθωτικά, αποδέχεται τα τυχόν λάθη που κάνουν τα παιδιά επιχειρώντας να γράψουν και συνδέει συνέχεια τον γραπτό λόγο με την νοηματική (ή και την προφορική, όσο είναι σκόπιμο) γλώσσα.</p>	<p>Επικοινωνία (κώδικας, πληροφορία)</p>

Ακουστική εκπαίδευση

Οι εξελίξεις στην τεχνολογία (ψηφιακά ακουστικά, κοχλιακά εμφυτεύματα) οδηγούν στην αναγκαιότητα να δοθεί περισσότερη έμφαση στον τομέα της ακουστικής εκπαίδευσης για τα κωφά/βαρήκοα νήπια. Η ακουστική εκπαίδευση στοχεύει στην καλλιέργεια της χρήσης της υπολειμματικής ακοής και την καλλίτερη αξιοποίηση των ακουστικών ή του εμφυτεύματος.

Στην διαδικασία της ακουστικής εκπαίδευσης το παιδί ενθαρρύνεται να εντείνει την (ακουστική) προσοχή του για να προσέξει διάφορους ήχους, να μάθει να τους διακρίνει μεταξύ τους, να αναγνωρίζει τις πηγές τους, να γνωρίζει τα βασικά χαρακτηριστικά τους, να κατανοεί από το ακουστικό κανάλι λέξεις, εντολές, φράσεις κτλ. Η ακουστική εκπαίδευση συνήθως γίνεται με καλυμμένη την πηγή του ήχου. Ο/η εκπαιδευτικός όμως πρέπει να έχει υπόψη του/της τα εξής:

- Στην πρώτη φάση και όταν εξηγεί στο παιδί τι πρέπει να κάνει, η πηγή του ήχου πρέπει να είναι ορατή. Την κρύβει αργότερα, όταν είναι σίγουρο ότι το παιδί έχει κατακτήσει τους κανόνες του παιχνιδιού.

- Όταν ο εκπαιδευτικός είναι πίσω από το παιδί για να παράγει τον ήχο, πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει άλλο άτομο απέναντι από το παιδί που θα του επιστήσει την προσοχή και θα το βοηθά αν χρειαστεί. Αν αυτό δεν είναι δυνατόν, είναι καλλίτερο ο εκπαιδευτικός να κάθεται απέναντι από το παιδί και να καλύπτει την πηγή του ήχου με άλλον τρόπο (παραβάν, χαρτί κλπ).

- Όταν στόχος είναι η ανίχνευση του ήχου και ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει το πρόγραμμα καλύπτει το στόμα του, είναι καλό να χρησιμοποιείται χαρτόνι και όχι χαρτί και να τοποθετείται στην κορυφή της μύτης κάτω από τα μάτια και όχι ακριβώς πάνω από το στόμα.

- Οι στόχοι είναι στα πρώτα στάδια οι ίδιοι για όλα τα παιδιά **αλλά δεν επιδιώκεται για όλα το ίδιο τελικό στάδιο**. Το πόσο θα προχωρήσει το πρόγραμμα για κάθε παιδί εξαρτάται κατά κύριο λόγο, *αλλά όχι μόνον*, από την υπολειμματική του ακοή (ή το επίπεδο χρήσης του εμφυτεύματος).

- Η ακουστική εκπαίδευση γίνεται συνήθως (αλλά όχι αποκλειστικά) ατομικά.

- Τα παιδιά προειδοποιούνται όταν πρόκειται να αρχίσει οποιαδήποτε δραστηριότητα με μειωμένο οπτικό ερέθισμα που θα στοχεύει στην εξάσκηση της ακοής τους. Αυτές οι δραστηριότητες δεν "μπερδεύονται" ποτέ απροειδοποίητα μέσα στο καθημερινό πρόγραμμα, όπου τα οπτικά ερεθίσματα πρέπει να παραμένουν σταθερά ορατά.

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Στο χώρο του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να οργανώνονται δραστηριότητες που θα έχουν ως στόχο την εξάσκηση της υπολειμματικής ακοής των παιδιών και την όσο γίνεται καλλίτερη χρήση των ακουστικών/κοχλιακού εμφυτεύματος, που		

<i>πιθανά χρησιμοποιούν. Έτσι τα παιδιά ενθαρρύνονται:</i>		
Να αντιληφθούν την έννοια του ήχου καθώς και το ότι τα ακουστικά ερεθίσματα μπορούν να μας δώσουν χρήσιμες πληροφορίες για το περιβάλλον	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να προσέχουν τους ήχους του περιβάλλοντος και να χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που αυτοί παρέχουν (ένα αεροπλάνο περνάει έξω, κάποιος χτυπά την πόρτα για να μας επισκεφτεί κτλ). Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να εξασκήσουν την ακουστική τους προσοχή σε σχέση με ένα αναμενόμενο ηχητικό σήμα (το ταμπουρίνο σημαίνει το τέλος της δραστηριότητας, ο Γιώργος πήγε να φέρει κάτι και θα χτυπήσει την πόρτα πριν μπει κτλ).	Επικοινωνία (κώδικας)
Να μπορούν να δείξουν πότε ακούν έναν συγκεκριμένο ήχο (ανίχνευση ήχου).	Το παιδί κάνει μια συγκεκριμένη ενέργεια, όπως πχ. προσθέτει ένα κομμάτι στην κατασκευή που φτιάχνει, μόλις ακούσει έναν ήχο (όργανο, ανθρώπινη φωνή κλπ).	
Να μπορούν να διακρίνουν διάφορους ήχους του οικείου περιβάλλοντος και να αναγνωρίζουν την πηγή τους.	Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρατηρούν και να δείχνουν πως κατάλαβαν από ποια πηγή προήλθε γνωστός ήχος. (Κάποιος που καρφώνει κάτι στη διπλανή αίθουσα, κάποιος που φωνάζουν ή χορεύουν σε γειτονικό χώρο, αν δουλεύει η ηλεκτρική σκούπα, ποιο ζώο φώναξε κτλ).	Ομοιότητα - Διαφορά
Να διακρίνουν την ανθρώπινη φωνή από τους υπόλοιπους περιβαλλοντικούς ήχους	Οι μαθητές ενθαρρύνονται μέσα στις διάφορες δραστηριότητες της ημέρας να ξεχωρίζουν την ανθρώπινη φωνή από τους άλλους ήχους και να αρχίσουν να δίνουν σημασία στον επικοινωνιακό της χαρακτήρα.	Επικοινωνία (κώδικας)
Να αναγνωρίζουν ακουστικά το όνομά τους και να το διακρίνουν από άλλα ονόματα.	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να ακούσουν το όνομά τους σε διάφορες καταστάσεις. Σε ολιγομελή ομάδα παιδιών (2,3) με όχι πολύ διαφορετικό βαθμό βαρηκοΐας, καλείται κάθε ένα παιδί από τον εκπαιδευτικό με το όνομά του για να του ανατεθεί μια δουλειά. Αναμένεται το παιδί να διακρίνει το όνομά του από τα ονόματα των άλλων παιδιών.	Αλληλεπίδραση
Να αντιληφθούν τα χαρακτηριστικά των ήχων (ένταση – συχνότητα – διάρκεια).	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να συνειδητοποιούν ότι οι ήχοι διαφέρουν μεταξύ τους σε βασικά χαρακτηριστικά και σε κάθε προσφερόμενη ευκαιρία συζητούνται αυτά τα χαρακτηριστικά (ο ήχος της βροντής είναι δυνατός, ο λύκος στα «επτά κατσικάκια» έχει χοντρή φωνή κτλ). Γίνονται ασκήσεις στα παιδιά με ήχους δυνατούς ή σιγανούς, υψηλής, χαμηλής ή μέτριας συχνότητας, μεγάλης ή μικρής διάρκειας και τα παιδιά καλούνται να τους αναγνωρίσουν ακουστικά.	Ομοιότητα – Διαφορά – Μεταβολή

<p>Να διακρίνουν την γυναικεία από την ανδρική φωνή</p>	<p>Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά κατά την διάρκεια της μέρας να αλληλεπιδράσουν με μια γυναίκα και έναν άνδρα και παροτρύνονται να αναγνωρίσουν ποιος από τους δύο τα φωνάζει.</p> <p>Δίνονται στο παιδί φωτογραφίες άνδρα-γυναίκας ώστε να δείχνει κάθε φορά από ποιον νομίζει πως προέρχεται η φωνή ή η φράση που άκουσε.</p>	<p>Αλληλεπίδραση – Επικοινωνία</p>
<p>Να αναγνωρίζουν τα βασικά ηχητικά σχήματα που υπάρχουν στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις (θυμωμένη ομιλία, λυπημένη, χαρούμενη, τρομαγμένη, «απλή»)</p>	<p>Τα παιδιά ασκούνται στο να δίνουν προσοχή στις ηχητικές πληροφορίες που χαρακτηρίζουν κάθε επικοινωνιακή κατάσταση.</p> <p>Προσέχουν πχ και αναγνωρίζουν σε ένα παραμύθι με εικόνες ποια είναι η εικόνα όπου η μαμά μιλά θυμωμένη, το παιδί κλαίει κτλ.</p> <p>Σε αυτήν την περίπτωση ο εκπαιδευτικός μιμείται το "ηχώχρωμα" θυμωμένης, λυπημένης, γελαστής κλπ. ομιλίας και το παιδί δείχνει την αντίστοιχη εικόνα.</p>	<p>Επικοινωνία – Πολιτισμός</p>
<p>Να προσέχουν ότι οι λέξεις διαφέρουν σε μέγεθος και σε φωνήματα.</p> <p>Να αρχίσουν να επιχειρούν να διακρίνουν λέξεις από τα στοιχεία που μπορούν να ακούσουν, ακόμα κι όταν όλες οι λεπτομέρειες δεν τους είναι ακουστικά αντιληπτές.</p>	<p>Δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να διακρίνουν μεταξύ τους</p> <p>I) λέξεις που διαφέρουν πολύ σε μέγεθος και σε φωνήματα (μπάλα – αυτοκίνητο),</p> <p>II) λέξεις που διαφέρουν μεταξύ τους σε μέγεθος αλλά έχουν παρόμοια φωνήματα (τοίχος – τηλεόραση),</p> <p>III) λέξεις παρόμοιες σε μέγεθος και σε φωνήματα (κουτάλι – κεφάλι).</p>	<p>Ομοιότητα- Διαφορά- (κώδικας)</p>
<p>Να αντιλαμβάνονται ότι οι φράσεις μπορεί να γίνουν αναγνωρίσιμες από λογικό συνδυασμό μέρους των στοιχείων τους που μπορούν να προσεγγίσουν ακουστικά.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να προσπαθούν να διακρίνουν φράσεις (πρώτα ανά ζεύγη και μετά ανά τρεις, τέσσερις κλπ), οι οποίες διαφέρουν</p> <p>α) ως προς το υποκείμενο και το αντικείμενο (η Μαρία τρώει κουλούρι – ο Γιώργος τρώει παγωτό)</p> <p>β) ως προς το υποκείμενο (η Μαρία τρώει παγωτό – ο Γιώργος τρώει παγωτό) και</p> <p>γ) ως προς το αντικείμενο (η Μαρία τρώει κουλούρι - η Μαρία τρώει παγωτό).</p> <p>Ενθαρρύνονται για τέτοια «μαντέματα» με κάθε ευκαιρία που παρουσιάζεται, όπως παραμύθι, δραματοποίηση, ιστορία με εικόνες κτλ.</p>	<p>Επικοινωνία (πληροφορία)</p>

<p>Να ξεχωρίζουν βασικούς ρυθμούς σε γνωστά παιδικά τραγούδια.</p>	<p>Μέσα από τα τραγούδια, που λέγονται στην τάξη επιδιώκεται να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά σταδιακά την έννοια του ρυθμού και όσο γίνεται της μουσικής και να διακρίνουν τα τραγούδια μεταξύ τους σε σχέση με αυτά τα χαρακτηριστικά.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά την εικόνα ενός κουνελιού και διδάσκει το τραγούδι "αχ, κουνελάκι" τραγουδώντας το στην ελληνική, παρουσιάζοντάς το ρυθμικά στην ΕΝΓ, χτυπώντας το ρυθμό στο ταμπουρίνο και με άλλους πρόσφορους τρόπους.</p> <p>Γίνεται το ίδιο με την εικόνα ενός παιδιού που κοιμάται και ο εκπαιδευτικός διδάσκει ένα νανούρισμα.</p> <p>Αφού τα παιδιά εκτεθούν αρκετά και στα δύο τραγούδια, ο εκπαιδευτικός τραγουδάει ένα από τα δύο και τα παιδιά καλούνται να δείξουν την ανάλογη εικόνα.</p>	<p>Πολιτισμός</p>
--	--	-------------------

Ομιλία

Τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά δυσκολεύονται στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου λόγω των περιορισμένων ακουστικών γλωσσικών ερεθισμάτων. Η κατάσταση αυτή διαφοροποιείται από παιδί σε παιδί και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες: Τα ακουστικά υπολείμματα, τον χρόνο διάγνωσης και εφαρμογής ακουστικών, το είδος των ακουστικών, από το αν είναι χρήστης κοχλιακού εμφυτεύματος, από το χρόνο ένταξης σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανάπτυξης ομιλίας κλπ.

Το νηπιαγωγείο κωφών/βαρηκόων υποστηρίζει την ανάπτυξη της ομιλίας χωρίς όμως αυτό να είναι προτεραιότητα. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην σωστή παραγωγή φωνής, στον έλεγχο της αναπνοής και γενικότερα στην απόκτηση δεξιοτήτων προφορικού λόγου.

Οι στόχοι είναι στα πρώτα στάδια οι ίδιοι για όλα τα παιδιά **αλλά δεν επιδιώκεται για όλα το ίδιο τελικό στάδιο**. Το πόσο θα προχωρήσει το πρόγραμμα για κάθε παιδί εξαρτάται κατά κύριο λόγο αλλά όχι μόνον από την υπολειμματική του ακοή (ή το επίπεδο χρήσης του εμφυτεύματος).

Οι δραστηριότητες για την ανάπτυξη ομιλίας γίνονται συνήθως (αλλά όχι αποκλειστικά) ατομικά.

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο/Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<p><i>Στο χώρο του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να οργανώνονται δραστηριότητες που θα έχουν σαν στόχο την εξάσκηση της</i></p>		

ομιλίας		
<p>Να αποκτήσουν έλεγχο της αναπνοής τους μέσα από παιχνίδια και καθημερινές ρουτίνες</p>	<p>Τα παιδιά παροτρύνονται να φυσάνε έτσι ώστε να αποκτήσουν έλεγχο της αναπνοής τους σε διάφορες καταστάσεις και με αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια αναπνοής μικρού βαθμού δυσκολίας: Φυσάν σαπουνόφουσκες, χαρτάκια, αλεύρι, κεριά, φτερά, βαρκούλες μέσα σε νερό, αφρό.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια αναπνοής μεγαλύτερου βαθμού δυσκολίας: Φυσάν μπαλάκι πλαστελίνης, μπάλες πινκ – πονκ , κάνουν μπουρμπουλήθρες, δοκιμάζουν μύλους, σφυρίχτρες, καραμούζες , φυσάν με καλαμάκι ή όχι ρευστή μπογιά, φουσκώνουν μπαλόνια, κατευθύνουν μικρά αντικείμενα – μπαλάκια , βαμβάκι, χαρτί – σε συγκεκριμένες διαδρομές.</p> <p>Οργανώνονται αγώνες φυσήματος.</p> <p>Παίζουν «ποδόσφαιρο» φυσώντας μια χάρτινη μικρή μπάλα με καλαμάκι.</p> <p>Τα παιδιά ασκούνται σε μεγάλης και μικρής διάρκειας αναπνοές ακολουθώντας διάφορες διαδρομές.</p>	
<p>Να συμμετέχουν σε παιχνίδι με τη γλώσσα και τα χείλια.</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παίξουν παιχνίδια με τη γλώσσα: έξω, πάνω , κάτω, δεξιά , αριστερά , μακριά πιο μακριά, ακουμπά τη μύτη μου, το σαγόني μου, κάνει κύκλο κ.α.</p> <p>Παίζουν όλοι μαζί "κάνε ό,τι κάνω" με τη γλώσσα: «Τραβώ το λαιμό μου-η γλώσσα βγαίνει έξω, τραβώ το δεξί μου μάγουλο-η γλώσσα πάει δεξιά, τραβώ το αριστερό μου μάγουλο-η γλώσσα πάει αριστερά, τραβώ το λαιμό μου-η γλώσσα στο κέντρο, χτυπώ το μέτωπο μου και καταπίνω τη γλώσσα μου».</p> <p>Παίζουν το ίδιο παιχνίδι σε ζευγάρια, ο ένας οδηγεί ο άλλος ακολουθεί, αλλάζουν ρόλους.</p> <p>Γλύφουν παγωτά και γλειφιτζούρια.</p> <p>Παίζουν παιχνίδι με τα χείλη: «τα τεντώνω, τα σουρώνω, τα ανοίγω πολύ, κάνω ου, α, ι, παχύ σ και λεπτό σ κλπ.»</p> <p>Παίζουν καθρέφτη με τα χείλη ομαδικά ή σε ζευγάρια όπως προηγουμένως.</p> <p>Παίζουν μπροστά σε καθρέφτη το παιχνίδι με τα χείλη.</p> <p>Βάφουν τα χείλη με κραγιόν και κάνουν διάφορα αποτυπώματα σε χαρτί.</p>	<p>Επικοινωνία</p>
<p>Να χρησιμοποιούν τη φωνή τους και να παράγουν ή-χους επαναλαμβάνοντας την ίδια συλλαβή ή συνδέοντας διαφορετικές συλλαβές σε</p>	<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να παράγουν ήχους.</p> <p>Κάνουν φωνητικό παιχνίδι παράγοντας διάφορους ήχους, όταν παίζουν με διάφορα αντικείμενα.</p> <p>Δραματοποιούν διάφορες καταστάσεις που συνδέονται με την παραγωγή ήχων.</p>	<p>Επικοινωνία-κώδικας</p>

<p>φωνητικό παιχνίδι με μίμηση ή αυθόρμητα</p>	<p>"Παίζουν" πως μιλάνε στο τηλέφωνο, πως τραγουδάνε, "παίζουν" τους μεγάλους που μιλάνε.</p> <p>Κάνουν τα ζώα και πώς φωνάζουν. Γίνονται όλοι μαζί ή ένας-ένας στη σειρά σκύλοι, γάτες, λιοντάρια κλπ.</p> <p>Κάνουν τα αεροπλάνα που πετάν στον αέρα "βββ...", τις μηχανές, τα αυτοκίνητα που τρέχουν στο δρόμο.</p> <p>Γίνονται μουσικά όργανα.</p> <p>Κάνουν πως πονάνε «άου, άου, άου», πως κλαίνε κ.α.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται ενώ παίζουν με πάνινες κούκλες να παράγουν ήχους και να κάνουν φωνητικό παιχνίδι.</p> <p>Όταν τα παιδιά παράγουν ήχους ο εκπαιδευτικός τα επιβραβεύει με την προσοχή του και δείχνει ότι τα άκουσε.</p>	
<p>Να αποκτήσουν φωνητικές δεξιότητες απαραίτητες για την ανάπτυξη ομιλίας.</p>	<p>- Ο εκπαιδευτικός κρατά ένα αντικείμενο για "μικρόφωνο" (π.χ. ένα κουτάλι) με τρόπο που τα παιδιά να βλέπουν το στόμα του και λέει πολλές φορές ρυθμικά μερικά φωνήεντα: "ΑΑ-ΑΑ-ΑΑ" ή "ΟΟ-ΟΟ-ΟΟ". Ενθαρρύνονται τα παιδιά να κάνουν το ίδιο και επαινούνται για οποιαδήποτε προσπάθεια.</p> <p>Για τα παιδιά που θα το κατορθώνουν επαναλαμβάνεται το ίδιο παιχνίδι με έμφαση στον αριθμό των συλλαβών. Π.χ. ο νηπιαγωγός λει "ΑΑ-ΑΑ" και το παιδί ενθαρρύνεται να πει " _ _", όπου δίνεται σημασία στην πιστότητα του αριθμού των συλλαβών και όχι του φωνήεντος.</p> <p>Το παιχνίδι συνεχίζεται με προοδευτική αύξηση της δυσκολίας, που επιτυγχάνεται με εναλλαγές φωνηέντων μέσα στην ίδια επανάληψη, με εισαγωγή απλών συμφώνων ("ΛΑ-ΛΑ-ΛΑ"), με αύξηση των συλλαβών κλπ.</p>	
<p>Να αρχίσουν να μιμούνται φωνητικούς ήχους μεγάλης και μικρής διάρκειας.</p>	<p>Τα παιδιά σπρώχνουν ένα αυτοκινητάκι σε ένα "μικρό" δρόμο φτιαγμένο από λουρίδα χαρτιού περίπου 20 εκατ. και μετά σε ένα "μεγάλο" 40-50 εκατ. και συνοδεύουν την κίνησή τους με συνεχή φωνή "ΑΑΑΑΑ". Γίνεται συζήτηση για το "μικρό" δρόμο που βγάζει "μικρή" φωνή και αντίθετα.</p> <p>Σχηματίζονται στο πάτωμα ή στην αυλή ένας μεγάλος και ένας μικρός δρόμος (γραμμές) και ένα-ένα τα παιδιά ζητούν από τον εκπαιδευτικό να περπατήσει στον ένα ή τον άλλο δρόμο. Όση ώρα ο νηπιαγωγός περπατάει, το παιδί τον συνοδεύει με συνεχή φωνή.</p> <p>Παρουσιάζεται στα παιδιά ένα σακουλάκι με μεγάλες και μικρές λουρίδες χαρτιού. Κάθε παιδί τραβάει μια λουρίδα και ανάλογα με το μήκος της πρέπει να βγάλει "μεγάλη" ή "μικρή" φωνή. Όση ώρα το παιδί φωνάζει, ο εκπαιδευτικός περπατάει γύρω στην τάξη ή γύρω από το τραπέζι και συνεχίζει όσο το παιδί εξακολουθεί να φωνάζει. Αν το παιδί σταματήσει, ακόμα και για να πάρει</p>	

	ανάσα, σταματάει και το βάδισμα. Αν ξαναρχίσει, το βάδισμα ξαναρχίζει.	
<p>Να αρχίσουν να αποκτούν επίγνωση της έντασης της φωνής τους και να προσπαθούν να την διαφοροποιούν συνειδητά.</p> <p>Να αποκτήσουν καλλίτερο έλεγχο της αναπνοής τους και να μάθουν να παράγουν ήχους ψιθυρίζοντας.</p> <p>Να χρησιμοποιούν απλές φράσεις/ προτάσεις.</p>	<p>Τοποθετούνται μπροστά στα παιδιά ένα μικρό και ένα μεγάλο κουτί με αντίστοιχες σχισμές σαν κουμπαραδες καθώς και μικρά και μεγάλα κουμπιά. Με μια δυνατή φωνή το κάθε παιδί τοποθετεί ένα μεγάλο κουμπί στο κουτί του και με μια σιγανή ένα μικρό. Το ίδιο γίνεται με μπαλάκια, αυτοκινητάκια κλπ.</p> <p>Μια κούκλα (ένα ζωάκι κλπ) κοιμούνται. Υποδεικνύεται στα παιδιά πως πρέπει να ψιθυρίζουν. Αν ένα παιδί φωνάζει, η κούκλα ξυπνάει (<i>αυτή η δραστηριότητα είναι καλλίτερο να γίνεται ατομικά</i>).</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά εικόνες με καταστάσεις όπου απαιτείται η χρήση δυνατής φωνής (κάποιος καλεί σε βοήθεια, κάποιος φωνάζει τον φίλο του από μακριά, ο πατέρας θυμωμένος μαλώνει ένα παιδί κλπ.), κανονικής (δύο φίλοι συζητάν, κάποιος μιλά στο τηλέφωνο) και ψιθυριστής (δύο παιδιά λεν μυστικά, ένα δωμάτιο νοσοκομείου, ένα μωρό κοιμάται). Καλύπτονται οι κάρτες και κάθε παιδί παίρνει στην τύχη μια. Την βλέπει και μιμείται ομιλία στην ένταση που ταιριάζει στην εικόνα που του έτυχε.</p> <p>Δίνουμε εικόνες με γνωστό λεξιλόγιο στα παιδιά.</p>	<p>Να επεκταθεί στη φωνολογία, συλλαβές, ήχους, λέξεις, φράσεις, προτάσεις</p>

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Η απόκτηση προμαθηματικών και μαθηματικών εννοιών είναι σημαντικό στοιχείο των γνώσεων που περιλαμβάνονται στα προγράμματα του νηπιαγωγείου. Στον τομέα αυτόν δεν υπάρχει καμία σοβαρή διαφοροποίηση που πρέπει να γίνει για τα αναλυτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής των κωφών και βαρήκων παιδιών. Η αρίθμηση στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (βλέπε προγράμματα Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας) προσφέρεται για ποιήματα και «δακτυλοπαιχνίδια» με αριθμούς, που θα αντικαταστήσουν τα αντίστοιχα τραγούδια και ποιήματα στην Ελληνική προφορική γλώσσα που περιλαμβάνονται στις δραστηριότητες για τα κοινά νηπιαγωγεία. Ιδιαίτερη προσοχή και έμφαση θα πρέπει να δοθούν από τον εκπαιδευτικό στους στόχους και τις δραστηριότητες που σχετίζονται και με την γλώσσα, όπως η διαδικασία «επίλυσης προβλημάτων» όπου απαιτείται υποθετικός λόγος (και σκέψη) / (η σκέψη και η διατύπωση της υπόθεσης): «Τι θα συμβεί αν...». Τα γλωσσικά αυτά σχήματα (και η ανάλογη διαδικασία σκέψης) συχνά λείπουν από τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά που μπορεί να φθάνουν στο νηπιαγωγείο με γλώσσα λιγότερο αναπτυγμένη από αυτήν των ακουόντων συνομηλίκων τους. Θα πρέπει ο νηπιαγωγός να επιμείνει σε αυτό το σημείο μέχρι να βεβαιωθεί πως τα παιδιά έχουν κατακτήσει τα λίγο σύνθετα γλωσσικά αυτά σχήματα – καθώς και τους μηχανισμούς σκέψης που απαιτούνται για να απαντηθούν τα ερωτήματα που εκφράζουν.

**ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση**

Η πλειοψηφία των κωφών και βαρήκων παιδιών προέρχονται από οικογένειες που δεν έχουν άλλα κωφά ή βαρήκοα μέλη. Το γεγονός αυτό επηρεάζει με πολλούς τρόπους την σχέση τους με το ανθρωπογενές περιβάλλον, μια και η μοναδικότητά τους είναι δεδομένη και η οικογένεια δεν αποτελεί (καταφέρνει να λειτουργήσει σαν) προστατευτικό κέλυφος με τον ίδιο τρόπο που λειτουργεί για τα ακούοντα παιδιά. Συνήθως το κωφό παιδί έρχεται στην προσχολική εκπαίδευση χωρίς να έχει αποκτήσει συνείδηση της ταυτότητάς του και να έχει κάνει τις απαραίτητες για την ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη ταυτίσεις που κάνουν όλα τα παιδιά σε αυτές τις ηλικίες.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει πλήρη συνείδηση αυτής της διαφορετικότητας και να είναι σε θέση **να πραγματοποιήσει για τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά τους στόχους που θέτει το αναλυτικό πρόγραμμα για όλα τα νηπιαγωγεία** αλλά και να εκτιμήσει σωστά τις επιπλέον ανάγκες που έχουν σε αυτόν τον τομέα ώστε να υπηρετήσει με την ίδια αποτελεσματικότητα τους επιπλέον στόχους που προκύπτουν.

Από την άλλη πλευρά, επειδή η οικογένεια παίζει ακόμα πρωτεύοντα ρόλο για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού της προσχολικής ηλικίας και εφόσον η οικογένειες του 90% των κωφών και βαρήκων μαθητών δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να λειτουργήσουν με την ίδια αποτελεσματικότητα που ισχύει (εξασφαλίζεται) για τα ακούοντα παιδιά τους, η προσχολική αγωγή για τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά θα πρέπει, για να πετύχει τους στόχους της, να επιφορτιστεί με το επιπλέον καθήκον να λειτουργήσει πιο "οικολογικά" (οικοσυστημικά) και να απευθυνθεί όχι μόνον στα ίδια τα παιδιά αλλά και στο άμεσο περιβάλλον τους.

Ικανότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Μέσα σε ένα περιβάλλον όπου η κώφωση δεν αποτελεί ελάττωμα αλλά απλό χαρακτηριστικό, καθώς και στο ευρύτερο περιβάλλον της πλειοψηφίας των ακουόντων που ισχύει έξω από την τάξη, δίνονται πολλές ευκαιρίες στα παιδιά ώστε:		
Να γνωρίσουν τον εαυτό τους και να μπορούν να αυτοκαθορίζονται σε σχέση με την κώφωσή τους.	Τα παιδιά φέρνουν φωτογραφίες δικές τους και των άλλων μελών της οικογενείας τους και τις τοποθετούν σε δύο ταμπλό, ένα για τους κωφούς και ένα για τους ακούοντες. Το ίδιο γίνεται και με τις φωτογραφίες του εκπαιδευτικού και άλλων παιδιών και ενηλίκων που φοιτούν ή εργάζονται στο σχολικό	Ταυτότητα – Ομοιότητα – Διαφορά Αλληλεπίδραση

	<p>συγκρότημα.</p> <p>Κάθε φορά που ένα νέο πρόσωπο συνδιαλέγεται με τα παιδιά, γίνεται συζήτηση για την κατηγορία (κωφοί/ακούοντες) στην οποία ανήκει.</p>	
<p>Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους και να αποκτήσουν θετική εικόνα για τον εαυτό τους συμπεριλαμβανομένης και της κώφωσής τους.</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός διηγείται στα παιδιά κλασσικά ή άλλα παραμύθια ελαφρά παραλλαγμένα ώστε ο ήρωας να είναι κωφός. (Κωφή Χιονάτη, Κωφός πρίγκιπας, Κωφός παπουτσωμένος γάτος κλπ).</p> <p>Λέγονται στα παιδιά ιστορίες που αφηγούνται γεγονότα και εμπειρίες που συμβαίνουν στην καθημερινότητα του κωφού παιδιού και αφορούν τη σχέση του με την κοινωνία των ακούοντων.</p>	<p>Ταυτότητα</p>
<p>Να γνωρίζουν ότι υπάρχουν Κωφοί σε όλη τη χώρα και σε όλη τη γη.</p>	<p>Στις δραστηριότητες της γνωριμίας με την πόλη πρωτεύουσα σημασία έχει η επίσκεψη σε σωματείο κωφών αν υπάρχει.</p> <p>Επίσκεψη σε άλλα σχολικά πλαίσια με κωφά παιδιά.</p> <p>Αλληλογραφία (απλή και ηλεκτρονική) ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών για οποιοδήποτε θέμα εξετάζουν στην τάξη με κωφά παιδιά (και ενήλικες) σε άλλες πόλεις ή και χώρες.</p>	<p>Επικοινωνία</p> <p>Ομοιότητα- Διαφορά</p> <p>Χώρος – Χρόνος</p>
<p>Να γνωρίσουν ότι υπάρχει ιστορία της κοινότητας των Κωφών καθώς και διάσημοι Κωφοί στην ιστορία της ανθρωπότητας.</p>	<p>Με κάθε αφορμή γίνεται αναφορά στην ιστορία των κωφών και αναπτύσσονται δραστηριότητες (κολλάζ, δραματοποίηση ζωγραφική κ.α.) που κάνουν πιο οικεία αυτήν την ιστορία.</p> <p>Οργανώνεται ομαδική κατασκευή εφημεριδούλας, τριπτύχου κλπ. ώστε να γνωστοποιήσουν τα παιδιά και στο έξω από την τάξη περιβάλλον σημαντικά γεγονότα που αφορούν τους κωφούς ή βιογραφίες διάσημων κωφών.</p>	
<p>Να γνωριστούν αμοιβαία με το εγγύς ανθρωπογενές περιβάλλον</p>	<p>Κατά την οργάνωση επισκέψεων στη γειτονιά αλλά και σε άλλα μέρη της πόλης τα παιδιά είναι προετοιμασμένα να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους και το σχολείο τους.</p> <p>Κατασκευάζουν υλικό (χειροτεχνίες, φράσεις, κλπ) για να μοιράσουν στους χώρους που επισκέπτονται.</p> <p>Διοργανώνουν θεματικές γιορτές ή απλά πάρτι όπου καλούν άλλες τάξεις, παιδιά ή και ενήλικες. Διδάσκουν νοήματα στους ακούοντες που προσκαλούν.</p>	<p>Αλληλεπίδραση – συνεργασία, Ταυτότητα</p>
<p>Να αρχίσουν να αναγνωρίζουν την σχέση της επιστήμης με την καθημερινή ζωή, να αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα των μηχανών και των επινοήσεων που</p>	<p>Τα παιδιά επισκέπτονται ένα κατάστημα ή μια εταιρεία όπου θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν αυτές τις συσκευές και τη χρήση τους.</p> <p>Με κολλάζ από καταλόγους τέτοιων εταιρειών, ζωγραφική κλπ. τα παιδιά κατασκευάζουν ταμπλό που πληροφορούν γι αυτά τα θέματα.</p> <p>Οργανώνονται εκδηλώσεις (παζάρια, λαχνοί</p>	<p>Συνειδητοποίηση αναγκών , Ομοιότητα – Διαφορά</p>

στοχεύουν στο να κάνουν την πληροφόρηση από το περιβάλλον προσιτή στους κωφούς.	κλπ) για τη συλλογή χρημάτων για την αγορά τέτοιων συσκευών. Γράφεται από όλα τα παιδιά και τον εκπαιδευτικό γράμμα προς τον Διευθυντή του σχολείου, τον σύλλογο Γονέων, τον Δήμαρχο κλπ. όπου αιτιολογείται η αναγκαιότητα μιας τέτοιας συσκευής και ζητείται η προμήθειά της για το σχολείο.	
Να μάθουν βασικούς κανόνες σχετικά με την σωστή χρήση και συντήρηση των ακουστικών τους.	Στα παιδιά δίνονται καθημερινά ευκαιρίες να αντιλαμβάνονται τη σημασία της σωστής χρήσης των ακουστικών τους. Η περιποίηση του ακουστικού (αλλαγή μπαταριών, καθαρισμός, αφύγρανση, τοποθέτηση κλπ) γίνεται μέρος της καθημερινής ρουτίνας της τάξης.	

Παρέμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον - οικογενειοκεντρική συνιστώσα του νηπιαγωγείου κωφών/βαρηκών

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της παραγράφου τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά τις περισσότερες φορές δεν έχουν αρκετή επικοινωνία με το οικογενειακό τους περιβάλλον με αποτέλεσμα να μην έχουν πάρει τις γνώσεις και δεξιότητες που σε όλες τις κοινωνίες μεταβιβάζονται φυσιολογικά από γενιά σε γενιά. Το νηπιαγωγείο δεν μπορεί και δεν πρέπει να υποκαταστήσει την οικογένεια που είναι απαραίτητη για την σωστή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Δεν μπορεί όμως να κατακτήσει τους στόχους του στους περισσότερους τομείς αν τα παιδιά επιστρέφουν σε ένα οικογενειακό περιβάλλον που δεν είναι κατάλληλα πληροφορημένο και διαμορφωμένο για να παίξει τον ρόλο που φυσικά του ανήκει. Γι αυτό ένα μέρος του προγράμματος της προσχολικής αγωγής των κωφών/βαρηκών πρέπει να σχεδιαστεί έτσι ώστε να απευθύνεται στην ανάγκη των παιδιών για ένα οικογενειακό περιβάλλον που τους εξασφαλίζει παραδοχή, και είναι προσβάσιμο επικοινωνιακά και προσαρμοσμένο στις ανάγκες του κωφού/βαρήκοου μέλους της οικογένειας.

Για τον λόγο αυτό προβλέπονται στόχοι και δραστηριότητες που αφορούν όχι μόνον τα παιδιά αλλά και τα ενήλικα μέλη της οικογένειας που έχουν την ευθύνη της καθημερινής φροντίδας τους. Σε τακτά χρονικά διαστήματα (πχ την πρώτη εργάσιμη Παρασκευή κάθε μήνα) τα παιδιά έρχονται μαζί με έναν τουλάχιστον γονέα (ή και παππού, γιαγιά κλπ) και σχεδιάζονται δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχει όλο το φάσμα των γενεών που παρίσταται. Αν υπάρχει δυνατότητα μπορεί ένα μέρος κάθε συνάντησης να αφιερώνεται σε μαθήματα Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας.

Παρακάτω προτείνονται μερικές ενδεικτικές δραστηριότητες που εξυπηρετούν τους κυριότερους οικογενειοκεντρικούς στόχους που πρέπει να κατακτηθούν. Ωστόσο θα πρέπει να αποτελεί μια ευέλικτη διαδικασία που θα απευθύνεται σε ανάγκες που εξελίσσονται και μεταβάλλονται. Ο εκπαιδευτικός, σε συνεργασία με τους γονείς, το ΚΔΑΥ και τον Σύμβουλο Ειδικής Αγωγής, θα μπορεί να διαμορφώνει το πρόγραμμα αυτών των συναντήσεων έτσι ώστε να εξυπηρετούνται πιο αποτελεσματικά οι ανάγκες που

εμφανίζονται κάθε σχολική χρονιά. Όταν το πρόγραμμα μιας συνάντησης δεν απευθύνεται τόσο στα παιδιά, οι ενήλικες εναλλάξ αναλαμβάνουν την απασχόλησή τους.

Κατά τις συναντήσεις αυτές είναι αναμενόμενο ότι κάποια ζευγάρια ενήλικα-παιδιού θα είναι πιο λειτουργικά από άλλα. Ο εκπαιδευτικός εστιάζεται περισσότερο στα θετικά παρά στα αδύναμα σημεία που παρατηρεί και ενθαρρύνει τους υπόλοιπους να δοκιμάσουν τις επιτυχημένες τακτικές με στόχο να λειτουργήσουν και γι αυτούς. Αυτό γίνεται κατά κύριο λόγο όταν τύχει να υπάρχουν κωφοί γονείς που επικοινωνούν αμφίδρομα και αποτελεσματικά με τα παιδιά τους.

Η διάρκεια των δραστηριοτήτων ποικίλλει. Μπορεί σε μία μέρα να ολοκληρωθούν δύο δραστηριότητες ή μια δραστηριότητα να διαρκέσει δυο συναντήσεις.

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<p>Γνωριμία και διασφάλιση φιλικού κλίματος όπου ενήλικες και παιδιά θα νοιώθουν άνετα και θα λειτουργούν αβίαστα.</p>	<p>Γίνεται γιορτή γνωριμίας όπου κάθε ενήλικας συνεισφέρει υλικά: Φαγητό, αναψυκτικά κλπ. Μπορεί να γίνει μέσα στην τάξη ή πικ-νικ στην αυλή ή κοντινό πάρκο.</p> <p>Κάθε ενήλικας παρουσιάζει με λίγα λόγια τον εαυτό του και το παιδί που συνοδεύει και απαντάει σε τρεις ερωτήσεις που δίνονται από τον εκπαιδευτικό και που αφορούν συλλογή χρήσιμων πληροφοριών για το προφίλ και τις ανάγκες της οικογένειας, πχ:</p> <p>α) Ποια είναι η βασική ανάγκη που θα ήθελε να καλυφθεί από αυτές τις συναντήσεις,</p> <p>β) Ποια δραστηριότητα τον ευχαριστεί περισσότερο να μοιράζεται μαζί με το παιδί που συνοδεύει και</p> <p>γ) Ποια δραστηριότητα μαζί με το παιδί θεωρεί πιο δυσάρεστη/δύσκολη.</p> <p>Δίνονται στους ενήλικες για συμπλήρωση ερωτηματολόγια που απευθύνονται στα θετικά στοιχεία κάθε οικογένειας και τις κυριότερες ανάγκες που υπάρχουν.</p>	
<p>Ενήλικες: Να αποκτήσουν μια μακροπρόθεσμη προοπτική για την κώφωση σε όλο το φάσμα των ηλικιών. Παιδιά: Να αρχίσουν να αναπτύσσουν ταυτότητα.</p>	<p>Προσκαλούνται στο σχολείο κωφοί ενήλικες -νέοι, μεσήλικες και ηλικιωμένοι. Ο καθένας μιλάει για τον εαυτό του, την οικογένειά του και τις εμπειρίες από τα σχολεία που παρακολούθησε. Μπορεί να προσκληθούν επίσης άτομα βαρήκοα ή χρήστες κοχλιακού εμφυτεύματος ανάλογα με τα παιδιά που έχουμε στην τάξη.</p> <p>Ο καθένας αναφέρει τι τον βοήθησε και τι τον δυσκόλεψε περισσότερο στην πορεία του στην ζωή (σε σχέση με την κώφωσή του).</p> <p>Απαντούν σε ερωτήσεις ενηλίκων, παιδιών και εκπαιδευτικού.</p> <p>Γίνεται συζήτηση.</p>	
<p>Ενήλικες και παιδιά να βελτιώσουν την αμφίδρομη επικοινωνία μέσα από την ενασχόληση με κοινό στόχο.</p>	<p>Κατασκευή κολλάζ. Σε κεντρικό τραπέζι τοποθετούνται διάφορα υλικά: χαρτιά χρωματιστά, περιοδικά, ψαλίδια, κουμπιά κλπ. Δίνεται σε κάθε δυάδα ενήλικα-παιδιού ένα κομμάτι χαρτί επάνω στο οποίο πρέπει να ζωγραφίσουν, να κολλήσουν κλπ έτσι ώστε το αποτέλεσμα να αρέσει και στους δυο. Τονίζεται ότι πρέπει να απασχοληθούν ισότιμα και ζητάμε από τους ενήλικες να αποφύγουν το ρόλο του καθοδηγητή. Γράφουν σε κάθε χαρτί τα ονόματά τους και οι</p>	

	τελικές κατασκευές αναρτώνται σε ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί του μέτρου που στολίζει την τάξη.	
Ενήλικες: να ενδυναμωθούν, να αποκτήσουν γνώσεις, να ανταλλάξουν εμπειρίες Παιδιά: να αναπτύξουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Κοινός στόχος: να γνωρίσουν μεγαλύτερα κωφά παιδιά.	Γνωριμία με "παλιότερους" γονείς. Προσκαλούνται γονείς (ή παππούδες κλπ, ανάλογα με τους ενήλικες που έχουμε στο τμήμα) από οικογένειες με μεγαλύτερα παιδιά. Αν είναι δυνατόν φέρνουν μαζί τους και τα παιδιά τους. Η πρόσκληση γίνεται γραπτά (ταχυδρομείο, φαξ, ηλ. ταχυδρομείο κλπ). Και το κείμενό της ετοιμάζεται από την προηγούμενη συνάντηση. Προετοιμάζουν όλοι μαζί την υποδοχή. Γίνονται αμοιβαίες συστάσεις και οι επισκέπτες παρουσιάζουν τους εαυτούς τους και μοιράζονται τις εμπειρίες τους. Δίνεται έμφαση στις θετικές εμπειρίες, στον τρόπο που ξεπεράστηκαν οι δυσκολίες, στις πηγές από όπου αντλήθηκε δύναμη. Μιλούν για τα παιδιά τους και μοιράζονται τις ελπίδες και τους φόβους τους.	
Ενήλικες: να μάθουν πώς να διαβάζουν ένα βιβλίο στα κωφά παιδιά. Παιδιά: Καλλιέργεια γλώσσας, ανάγνωση.	Επίσκεψη στη βιβλιοθήκη. Κάθε δυάδα διαλέγει και δανείζεται ένα βιβλίο. Στο σχολείο κάθε γονιός διαβάζει στο παιδί του το βιβλίο που διάλεξαν. Ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί και σημειώνει τις σωστές πρακτικές και τις αδυναμίες που διαφαίνονται. Στο τέλος γίνεται συζήτηση για τον τρόπο ανάγνωσης βιβλίων στα παιδιά, ποια βιβλία είναι κατάλληλα κλπ.	
Ενήλικες και παιδιά: να βελτιώσουν το επίπεδο της επικοινωνίας τους. Παιδιά: να γνωρίσουν την λογοτεχνία, καλλιέργεια γλώσσας, ανάγνωση.	Συλλογική ανάγνωση: Κάθε δυάδα ενήλικα-παιδιού αναλαμβάνουν να προετοιμάσουν ένα βιβλίο και να το διαβάσουν στους άλλους. Στο τέλος γίνεται συζήτηση για τον τρόπο ανάγνωσης, την ανταπόκριση των παιδιών κλπ.	
Ενήλικες και παιδιά: καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων Παιδιά: Να αντιληφθούν τις έννοιες αρχή-μέση - τέλος, να μπορούν να αναφέρονται σε παρελθοντικές εμπειρίες, να εμπεδώσουν νέο λεξιλόγιο.	Βιβλία εμπειριών: Μετά από μια προσυμφωνημένη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός δείχνει στους ενήλικες πώς να κάνουν ένα βιβλίο εμπειριών. Στην κατασκευή συμμετέχουν ενεργητικά τα παιδιά. Αφού όλη η διαδικασία και οι στόχοι της γίνουν κατανοητοί, οι γονείς ενθαρρύνονται να κάνουν στο σπίτι βιβλία εμπειριών για τα παιδιά όταν μοιραστούν μια ιδιαίτερη εμπειρία. Τα παιδιά θα φέρνουν αυτά τα βιβλία και θα τα μοιράζονται με όλη την τάξη.	
Ενήλικες και παιδιά: Να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, να γνωρίσουν κάποιες μορφές της λογοτεχνίας της ΕΝΓ	Τεχνική διήγησης ιστοριών στην ΕΝΓ: Αν είναι δυνατόν προσκαλείται ένας ενήλικας Κωφός που μπορεί να διηγηθεί ιστορίες στην ΕΝΓ. Γίνεται συζήτηση για τον τρόπο διήγησης ιστοριών σε κωφά παιδιά. Ετοιμάζονται χαρτιά με σχετικές αρχές-οδηγίες σε απλή και ευχάριστη γλώσσα. Τα παιδιά διακοσμούν τα χαρτιά που μετά πλαστικοποιούνται και δίνονται στους γονείς.	

<p>Ενήλικες: Ενδυνάμωση Παιδιά: να μάθουν κανόνες συμπεριφοράς σε δημόσια μέρη.</p>	<p>Επίσκεψη σε παιδότοπο, παιδική χαρά, Goodies κλπ. Συχνά οι γονείς των κωφών παιδιών αποφεύγουν να τα πηγαίνουν σε μέρη όπου συχνάζουν πολλά παιδιά επειδή δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν την αντίδραση των ακουόντων παιδιών και των γονιών τους στην διαφορετικότητα του δικού τους παιδιού. Έτσι οι οικογένειες κλείνονται όλο και περισσότερο στον εαυτό τους και τα κωφά παιδιά χάνουν τις κοινωνικές εμπειρίες που έχουν όλα τα άλλα παιδιά στην ηλικία τους. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν στόχο την ενδυνάμωση των γονέων είτε μέσα από την δυναμική που δημιουργείται μέσα στην ομάδα είτε με την επαφή τους με τους γονείς εκείνους που αυτή η κατάσταση δεν τους ήταν από την αρχή τόσο δύσκολη (κυρίως οι κωφοί γονείς κωφών παιδιών).</p>	
<p>Ενήλικες: Ενδυνάμωση. Παιδιά: Να αναπτύξουν τις αναγνωστικές τους δεξιότητες, να μάθουν κανόνες συμπεριφοράς στο σουπερμάρκετ και στο τραπέζι, να εμπεδώσουν καθημερινό λεξιλόγιο που σχετίζεται με τις τροφές και τα γεύματα.</p>	<p>Όλοι μαζί μαγειρεύουν και τρώνε. <i>Η δραστηριότητα αυτή είναι βέβαιο ότι θα επαναληφθεί σε περισσότερες από μια συνάντηση.</i> Η δραστηριότητα αφορά όλα τα στάδια της προετοιμασίας ενός γεύματος: Ο εκπαιδευτικός ετοιμάζει την συνταγή (με λέξεις και εικόνες) και την διαβάζουν όλοι μαζί. Γράφεται λίστα με ψώνια και κάθε δυάδα γονιού-παιδιού είναι υπεύθυνη για ένα μέρος τους. Πηγαίνουν στο σουπερμάρκετ. Το σουπερμάρκετ είναι ένα άλλο μέρος που προξενεί άγχος σε πολλούς γονείς κωφών παιδιών και αποφεύγουν να πηγαίνουν μαζί με τα παιδιά τους. Δίνει όμως και πολλές ευκαιρίες για ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων, μέσα από ένα καθημερινό λεξιλόγιο που είναι μέρος της ζωής της οικογένειας και επαναλαμβάνεται συχνά. Πριν από την μετάβαση στο σουπερμάρκετ συζητούνται οι κανόνες συμπεριφοράς που πρέπει να τηρηθούν (δεν τρέχουμε, δεν κάνουμε φασαρία, δεν ζητάμε από την μαμά να μας πάρει πάνω από ένα αντικείμενο κλπ.). Προετοιμάζουν όλοι μαζί το φαγητό. Στρώνεται το τραπέζι. Κατά την ώρα του φαγητού συζητείται η σωστή συμπεριφορά στο τραπέζι.</p>	
<p>Ενήλικες και παιδιά: Να βελτιώσουν την επικοινωνία τους σε καθημερινές δραστηριότητες της ρουτίνας του σπιτιού. Παιδιά: Να μάθουν κανόνες καθαριότητας του χώρου τους. Να αναλάβουν υπευθυνότητες σε σχέση με την συντήρηση του χώρου που χρησιμοποιούν. Να εξασκήσουν τις αναγνωστικές τους δεξιότητες σε τυποποιημένη γλώσσα που συναντούν στο</p>	<p>Καθαρίζεται η τάξη. Χωρίζεται η τάξη σε ζώνες και τις μοιράζονται τα ζευγάρια ενηλίκων/παιδιών. Κάθε ζευγάρι ψάχνει να βρει τα καθαριστικά που θα χρησιμοποιήσει. Τα παιδιά μαντεύουν από τα μπουκάλια σε τι χρησιμεύει κάθε υλικό. Η δουλειά και οι υπευθυνότητες μοιράζονται. Δίνεται βάρος στην διασφάλιση της αποτελεσματικής επικοινωνίας ώστε να συντονίζεται η ομαδική δουλειά.</p>	

περιβάλλον.		
<p>Ενήλικες: Ενδυνάμωση. Παιδιά: Να αρχίσουν να αναπτύσσουν συνείδηση του ότι αποτελούν μέρος της κοινότητας όπου ζουν. Να είναι ικανά να παρουσιάσουν τον εαυτό τους σε ξένους. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους. να αποκτήσουν ενδιαφέρον για το περιβάλλον τους.</p>	<p>Παιδιά και ενήλικες καθαρίζουν το πάρκο της γειτονιάς. Παίρνουν μεγάλες σακούλες, φοράνε όλοι γάντια μιας χρήσης και καθαρίζουν το πάρκο της γειτονιάς. Πριν ξεκινήσουν ετοιμάζουν μικρά προσωπικά σημειώματα που θα μοιράζουν τα παιδιά στους περαστικούς και θα εξηγούν ποιοι είναι, τι κάνουν κλπ. Επιδιώκεται η επικοινωνία των παιδιών με τους περαστικούς αλλά, αν ο γονιός δεν νοιώθει άνετα να κάνει τον μεσάζοντα και να διευκολύνει αυτήν την επικοινωνία, αναλαμβάνει αυτόν τον ρόλο ο εκπαιδευτικός.</p>	
<p>Ενήλικες: Ενδυνάμωση, να δείξουν στα κωφά παιδιά τους χαρακτηριστικά μέρη του τόπου όπου ζουν Παιδιά: Να γνωρίσουν καλλίτερα την πόλη τους μαζί με τους γονείς τους.</p>	<p>Οργανώνονται διάφορες επισκέψεις στην πόλη, σε μέρη που μπορεί να έχουν ενδιαφέρον για τα παιδιά και που οι "συνηθισμένες" οικογένειες πηγαίνουν τα παιδιά τους: Πλατείες, πάρκα, εκκλησία, κοινοτικό κέντρο κλπ. Στην επιστροφή κάθε δυάδα τοποθετεί επάνω σε ένα ταμπλό κάτι που κατά την γνώμη τους παραπέμπει στην εμπειρία που είχαν: Μια ζωγραφιά, μια κάρτα, ένα βότσαλο κλπ.</p>	
<p>Να γίνει στήριξη και ενημέρωση όλης της οικογένειας. Να στηριχτεί η αποκατάσταση της δυναμικής των σχέσεων των μελών της οικογένειας. Για τα παιδιά: να επικοινωνήσουν και να παίξουν κοινά παιχνίδια με τα ακούοντα αδέρφια τους.</p>	<p>Οργανώνεται γιορτή για τα ακούοντα αδέρφια. Για τα μοναχοπαίδια μπορεί να είναι ξαδέλφια, ένας ακούων φίλος κλπ. Γίνεται συζήτηση για το ότι οι καλεσμένοι θα είναι ακούοντες και αποφασίζουν όλοι μαζί για τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο της γιορτής. Προετοιμάζονται τα κέρασματα και στολίζεται ο χώρος. Παραγγέλλονται μπλουζάκια για όλα τα παιδιά με μια εικόνα ή λογότυπο που θα σχετίζεται με την δραστηριότητα και που έχουν επιλέξει από κοινού ενήλικες και παιδιά.</p>	

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

Στον τομέα αυτόν τα προγράμματα για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά δεν διαφοροποιούνται καθόλου από εκείνα των γενικών νηπιαγωγείων. Τα κωφά/βαρήκοα παιδιά έχουν την ίδια ανάγκη να ανακαλύψουν τον κόσμο και το ίδιο δυναμικό για κίνηση, εξερεύνηση και

αλληλεπίδραση. Μέσα σε ένα περιβάλλον προσβάσιμο επικοινωνιακά που θα ενθαρρύνει την πρωτοβουλία για έρευνα, την χρήση εργαλείων και το παιχνίδι γνωριμίας και δημιουργίας με κάθε είδους υλικό, τα κωφά/βαρήκοα παιδιά θα αναπτύξουν δεξιότητες σε όλους τους τομείς της ανάπτυξής τους και θα αποκτήσουν νέες γνώσεις αντίστοιχες ποσοτικά και ποιοτικά με εκείνες των ακουόντων συνομηλίκων τους.

ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

Τα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων εικαστικών για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά δεν διαφέρουν καθόλου από εκείνα των γενικών νηπιαγωγείων. Τα κωφά/βαρήκοα νήπια, για τα οποία η όραση είναι η αίσθηση με την οποία κατεξοχήν αντιλαμβάνονται τον κόσμο, μέσα σε ένα περιβάλλον αισθητικά όμορφο και πλούσιο σε υλικά και ερεθίσματα μαθαίνουν να εκφράζονται και να επικοινωνούν δια μέσου των εικαστικών τεχνών. Ο εκπαιδευτικός φροντίζει εκτός των άλλων να εκθέτει τα παιδιά σε έργα Κωφών καλλιτεχνών και να συζητά μαζί τους για το έργο και για τον καλλιτέχνη.

ΠΑΙΔΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η δραματική τέχνη παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου για τα κωφά και βαρήκοα παιδιά, επειδή συμβάλλει αφενός στην συνειδητοποίηση της ταυτότητάς τους και αφετέρου στην καλλιέργεια και την ανάπτυξη της ιδιαίτερης γλώσσας τους, δηλαδή της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας.

Κατά την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων δραματικής τέχνης τα κωφά και βαρήκοα παιδιά θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να βιώσουν εμπειρικά:

α) τις διαφορές που υπάρχουν/προκύπτουν κατά την επικοινωνία ανάμεσα σε ανθρώπους που χρησιμοποιούν μια οπτικο-κινητική γλώσσα, όπως είναι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, και σε αυτούς που χρησιμοποιούν μια ακουστικο-φωνητική γλώσσα όπως είναι η Ελληνική ομιλούμενη γλώσσα

β) τις πολιτισμικές διαφορές που προκύπτουν εξαιτίας του διαφορετικού τρόπου επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους που χρησιμοποιούν κύρια το οπτικό τους κανάλι για να αντιληφθούν τον κόσμο και σε αυτούς που χρησιμοποιούν κύρια το ακουστικό τους κανάλι.

Με τη χρήση του θεατρικού παιχνιδιού, της δραματοποίησης και της δραματικής τέχνης γενικότερα τα κωφά και βαρήκοα παιδιά θα πρέπει να βοηθηθούν για να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι στον εαυτό τους και στους άλλους, αναγνωρίζοντας τη διαφορά αλλά και την ομοιότητα ως δυο φυσικές εκδοχές της ζωής. Το θέατρο Κωφών αποτελεί παγκοσμίως κύριο εκφραστικό μέσο για την κοινότητα των Κωφών, μέσα από το οποίο εκφράζονται οι αντιλήψεις των μελών της κοινότητας για τον κόσμο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους αλλά και γιατί μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την καλλιέργεια της ομιλούμενης γλώσσας, η δραματική τέχνη είναι ιδιαίτερα σημαντική στο διαθεματικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου για κωφά και βαρήκοα παιδιά.

Το πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων δραματικής τέχνης των σχολείων γενικής αγωγής είναι στο μεγαλύτερο μέρος του εφαρμόσιμο για τα κωφά παιδιά,

αρκεί να μην ξεχνάμε ότι η κύρια γλώσσα έκφρασης του δραματικού/θεατρικού παιχνιδιού στην περίπτωση αυτή θα είναι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Πρέπει ο εκπαιδευτικός να έχει υπόψη πως μια θεατρική παράσταση για να είναι προσβάσιμη στα κωφά παιδιά, πρέπει να γίνεται στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ή να έχει κατάλληλη διερμηνεία. Επίσης ότι κάποιες από τις θεατρικές δραστηριότητες που απευθύνονται στα ακούοντα παιδιά δεν είναι κατάλληλες για κωφά παιδιά. Τέτοιες είναι το κουκλοθέατρο (εκτός από γαντόκουκλες και κούκλες σώματος), το θέατρο σκιών κλπ.

Ειδικότερα για τα κωφά παιδιά και εκτός των δραστηριοτήτων που υπάρχουν στο αναλυτικό πρόγραμμα των νηπιαγωγείων γενικής αγωγής:

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο / Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
<i>Μέσα σε χώρο όπου τα παιδιά νοιώθουν ελεύθερα να εκφραστούν και όπου κάθε επικοινωνιακή πράξη τους είναι προσβάσιμη, τα παιδιά ενθαρρύνονται ώστε:</i>		
Να καλλιεργούν δεξιότητες σύγκρισης των δύο γλωσσών (Ελληνικής Νοηματικής γλώσσας και Ελληνικής ομιλούμενης γλώσσας)	Να αναπτύσσουν γλωσσικές και εκφραστικές δεξιότητες στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα καθώς και δεξιότητες σύγκρισης των δύο γλωσσών, με τον αυτοσχεδιασμό, το διάλογο, τη δημιουργία, την επεξεργασία και τη δραματοποίηση αφηγήσεων. Ενθαρρύνονται να «διασκευάζουν» σε Ελληνική Νοηματική Γλώσσα τους διαλόγους ενός σεναρίου δοσμένου σε ελληνική προφορική γλώσσα και να συγκρίνουν εμπειρικά τις δύο γλώσσες μέσα από το θεατρικό παιχνίδι. Ενθαρρύνονται να «παίζουν» και να «διασκευάζουν» σε Ελληνική Νοηματική Γλώσσα μικρά τραγούδια, ανέκδοτα, μύθους από την Ελληνική παράδοση. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους και με ασφάλεια την τεχνολογία (βίντεο, τηλεόραση, κάμερα, φωτογραφική μηχανή κ.ά.).	Μεταβολή (εξέλιξη)
Να εκφράζονται με τον αυτοσχεδιασμό και τη μίμηση.	Να χρησιμοποιούν το πρόσωπό τους και τα χέρια τους για να εκφραστούν. Να δοκιμάζουν να παράγουν πρωτότυπες εκφράσεις και ρόλους, να παράγουν μορφές και εικόνες (πχ. Να πειραματίζονται με υλικά για να αποδώσουν την εικόνα της βροχής, του αέρα, της θάλασσας κ.α.). Παροτρύνονται να παίζουν με τις σκιές και τις κινήσεις των χεριών. Βλέπουν βιντεοσκοπημένες παραστάσεις από θέατρα κωφών ή παντομίμες και εμπνέονται για να παίζουν ρόλους.	Αλληλεπίδραση (ενέργεια)
Ν' αποκτούν θεατρική παιδεία.	Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να παρακολουθούν παραστάσεις του θεάτρου κωφών ή παραστάσεις κουκλοθέατρου με κούκλες σώματος ειδικά φτιαγμένες ώστε να επιτρέπουν τη χρήση νοηματικής γλώσσας,	

ΠΑΙΔΙ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Τα προγράμματα για τα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά που αφορούν την Φυσική Αγωγή είναι τα ίδια με εκείνα των γενικών νηπιαγωγείων. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει πως ο αθλητισμός έχει ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία των Κωφών. Φροντίζει να μάθουν τα παιδιά την γλώσσα – ορολογία της Ελληνικής Νοηματικής και ανάλογα με την περίπτωση της Ελληνικής γλώσσας (ανάγνωση–κατανόηση), που χρησιμοποιείται στα δημοφιλή παιχνίδια αλλά και στα σπορ. Αν είναι εφικτό συνοδεύει τα παιδιά και παρακολουθούν αθλητικούς αγώνες στους οποίους συμμετέχει ομάδα κωφών. Αν ο χρόνος διεξαγωγής αυτών των αγώνων είναι εκτός των ωρών λειτουργίας του σχολείου, ειδοποιεί σχετικά τις οικογένειες των παιδιών (οικογενειοκεντρική συνιστώσα του νηπιαγωγείου κωφών) ώστε να συνοδέψουν εκείνοι τα παιδιά τους.

ΠΑΙΔΙ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Επειδή η μουσική γίνεται αντιληπτή αποκλειστικά σχεδόν μέσω της ακοής, είναι εύλογο πως δεν μπορεί να παίζει στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου για τα κωφά/βαρήκοα παιδιά τον ίδιο ρόλο που παίζει στο πρόγραμμα για τα ακούοντα. Παρόλα αυτά την συναντάμε σε πολλά προγράμματα για κωφά παιδιά, είτε σαν μέρος της ακουστικής εκπαίδευσης, είτε σαν ρυθμό–κίνηση κτλ. Εξάλλου η μουσική δεν λείπει από τις κοινωνικές εκδηλώσεις της κοινότητας των κωφών, πολλά μέλη της οποίας αναφέρουν ότι έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με συγκεκριμένα μουσικά κομμάτια. Επίσης υπάρχουν παγκόσμια γνωστά σχήματα επαγγελματικού χορού με Κωφούς χορευτές. Υπάρχουν επίσης γνωστοί κωφοί δημιουργοί που έχουν αναπτύξει μια ιδιαίτερη Μουσική Τέχνη, που εκφράζει το μουσικό πολιτισμικό βίωμα των κωφών. Ως εκ τούτου, η μουσική έχει την θέση της στο διαθεματικό πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου για κωφά/βαρήκοα παιδιά.

Οι ικανότητες που επιδιώκονται και οι στόχοι δεν αλλάζουν δραματικά, αλλά μάλλον διαφοροποιούνται ποσοτικά. Για τα παιδιά που είναι χρήστες κοχλιακού εμφυτεύματος η μουσική έχει μεγάλη σημασία και οι διαφοροποιήσεις από το γενικό πρόγραμμα μπορεί να είναι ελάχιστες.

Όσον αφορά το τραγούδι, τα κωφά παιδιά συμμετέχουν με τον δικό τους τρόπο, νοηματίζοντας τα λόγια του τραγουδιού «με οπτικοχωροκινητική αρμονία» που αντιστοιχεί στη μουσική. **Μπορεί λοιπόν ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιήσει το πρόγραμμα μουσικής για την γενική εκπαίδευση, προσαρμόζοντάς το στο κάθε παιδί κυρίως ανάλογα με τον βαθμό βαρηκοΐας του.** Εκτός από αυτό, παρακάτω παραθέτουμε ικανότητες που αφορούν εξειδικευμένα τα κωφά/βαρήκοα παιδιά και μερικές ενδεικτικές δραστηριότητες.

1^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο-Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
--	---	--

<i>Τα παιδιά θα πρέπει να ασκούνται με κατάλληλες δραστηριότητες ώστε:</i>		
Ν' αναπτύσσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απαιτούνται για να γνωρίσουν την έννοια του τραγουδιού και της μουσικής.	Να νοηματίζουν τα τραγούδια του νηπιαγωγείου και να συγχρονίζονται με τον ρυθμό του τραγουδιού. Σε καταστάσεις ένταξης να συμμετέχουν νοηματίζοντας στο ομαδικό τραγούδι. (Μουσική, Γλώσσα, Δράμα). Να μπορούν να ακολουθούν σε βασικούς ρυθμούς με κίνηση ή και με κρουστό όργανο.	Αλληλεπίδραση (συνεργασία)
Ν' αναγνωρίζουν και να αναπαράγουν με διάφορους τρόπους ποικίλους απλούς ρυθμούς	Να κινούνται ανάλογα με ρυθμό που μεταβάλλεται, να συνδέουν εύθυμες καταστάσεις με ζωηρούς – γρήγορους ρυθμούς και το αντίστροφο (Μουσική, Γλώσσα, Δράμα, Φυσική Αγωγή).	Επικοινωνία (κώδικας)
Ν' αντιληφθούν την θέση της μουσικής και του τραγουδιού στις κοινωνικές εκδηλώσεις.	Να αναπαριστούν ή/και να συμμετέχουν σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις που συνδέονται άμεσα με μουσική, τραγούδι και χορό: Γιορτές, γάμοι, κάλαντα κτλ (Μουσική, Δράμα, Παιδί και ανθρωπογενές περιβάλλον).	Αλληλεπίδραση

2^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΥΝΘΕΣΗ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ικανότητες/δεξιότητες που επιδιώκεται να αναπτυχθούν	Περιεχόμενο-Ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες	Θεμελιώδεις Έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
Να μπορούν να εκφράζονται παράγοντας ρυθμικά σχήματα με αρμονική ακολουθία.	Να παίζουν ανά δύο επικοινωνιακό παιχνίδι χτυπώντας το τραπέζι με εναλλασσόμενο ρυθμό (διάλογος με ταμ-ταμ) (Μουσική, Γλώσσα, Δράμα).	Επικοινωνία (κώδικας)

ΠΑΙΔΙ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Στον τομέα της πληροφορικής στα κωφά και στα βαρήκοα νήπια εφαρμόζονται τα ίδια προγράμματα με εκείνα των γενικών νηπιαγωγείων. Ο εκπαιδευτικός φροντίζει να εγκαταστήσει στον υπολογιστή του σχολείου γραμματοσειρά με το δακτυλικό αλφάβητο και να προμηθευτεί για το σχολείο ό,τι λογισμικό υπάρχει που θα βοηθήσει την καλλιέργεια της ΕΝΓ στα παιδιά (λεξικά ΕΝΓ κλπ.).

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΩΦΩΝ –ΒΑΡΗΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. ΔΕΠΠΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
2. ΑΠΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
Α. ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ανάγνωση Α΄- Β΄ Δημοτικού
Ανάγνωση Γ΄- Δ΄ Δημοτικού
Ανάγνωση Ε΄- ΣΤ΄ Δημοτικού
3. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
4. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
5. ΑΠΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
6. ΑΠΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ
7. ΑΠΣ ΕΡΕΥΝΩ ΤΟΝ ΦΥΣΙΚΟ ΚΟΣΜΟ
8. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ, ΤΩΝ
ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ
9. ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΩΦΩΝ;
10. ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ;
11. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΥΦΛΟΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ;

2.5 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο σκοπός του μαθήματος παραμένει ίδιος όπως στα ΔΕΠΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, η γλώσσα δε νοείται αποκλειστικά ως σύστημα επικοινωνίας με βάση τον αρθρωμένο λόγο, αλλά δίνεται έμφαση στην επικοινωνία μέσα από την Ε.Ν.Γ. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις αρχές της Διγλωσσίας και αναλόγως με τις προηγούμενες γλωσσικές εμπειρίες του κωφού παιδιού, η γλωσσική ανάπτυξη περιλαμβάνει τη χρήση και αξιοποίηση της Ε.Ν.Γ. ως κύριας γλώσσας για την επικοινωνία και τη διδασκαλία του γραπτού λόγου ή/και τη χρήση της ομιλούμενης γλώσσας, όπου αυτό θεωρείται αναγκαίο

και ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες των κωφών παιδιών της τάξης. Μέσα από αυτό το πρίσμα αναγνωρίζονται οι διαφορετικές γλωσσικές ανάγκες των κωφών παιδιών και η σημαντικότητα του ρόλου της Ε.Ν.Γ. στη γλωσσική ανάπτυξη του κωφού παιδιού.

2. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης

Οι άξονες, οι γενικοί στόχοι και οι θεμελιώδεις έννοιες της Διαθεματικής προσέγγισης παραμένουν ίδιοι όπως στα ΔΕΠΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, αναφορικά με τους γενικούς στόχους σε θέματα ανάπτυξης της ομιλούμενης γλώσσας, υπάρχουν οι ακόλουθες διαφοροποιήσεις:

Η ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας (προφορικής) όπως αυτή καλλιεργείται στα προγράμματα των γενικών σχολείων δεν μπορεί να ισχύσει στην εκπαίδευση των κωφών και των βαρήκων παιδιών, εξαιτίας της ύπαρξης αντικειμενικών δυσκολιών στην ανάπτυξη ολοκληρωμένης και άνετης αμφίδρομης προφορικής επικοινωνίας. Επίσης, στο πλαίσιο της δίγλωσσης προσέγγισης, η Ε.Ν.Γ. θεωρείται ως η κύρια γλώσσα επικοινωνίας και διδασκαλίας, προκειμένου το παιδί να αποκτήσει πρόσβαση στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα μέσα από το γραπτό λόγο κυρίως. Συνεπώς, όλοι οι στόχοι που τα αναλυτικά προγράμματα των γενικών σχολείων θέτουν για τον προφορικό λόγο μπορούν να κατακτηθούν από τα κωφά παιδιά στην Ε.Ν.Γ. Έτσι, τα κωφά παιδιά θα αποκτήσουν γλωσσική επάρκεια στην πρώτη τους γλώσσα, επάνω στην οποία θα στηριχτούν για να καλλιεργήσουν την ελληνική γλώσσα στην γραπτή της μορφή, ώστε να έχουν πλήρη και ισότιμη πρόσβαση στην πληροφόρηση και στη μόρφωση.

Ωστόσο, ο πληθυσμός των κωφών παιδιών που έχουμε σήμερα στα σχολεία μας είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής και τα αναλυτικά προγράμματα πρέπει να ανταποκρίνονται στις διαφοροποιημένες ανάγκες τους. Η έγκαιρη διάγνωση, οι δυνατότητες εισαγωγής σε προγράμματα παρέμβασης από την προγλωσσική περίοδο του παιδιού, η ανάπτυξη της τεχνολογίας (ψηφιακά ακουστικά-κοχλιακά εμφυτεύματα) δίνουν στα κωφά και τα βαρήκοα παιδιά περισσότερες δυνατότητες ανάπτυξης του προφορικού λόγου, τόσο αντιληπτικά όσο και εκφραστικά. Κάποια παιδιά έχουν πολλά ακουστικά υπολείμματα ή είναι χρήστες κοχλιακών εμφυτευμάτων θα έχουν αρκετά προχωρημένο προφορικό λόγο, θα υπολείπονται όμως των ακουόντων συνομηλίκων τους. Γι' αυτά τα παιδιά ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει ποσοτικές προσαρμογές του προγράμματος προφορικού λόγου των γενικών σχολείων ή να καταφεύγει στα Αναλυτικά Προγράμματα του Νηπιαγωγείου για τα κωφά παιδιά, όπου υπάρχει ειδική ενότητα αφιερωμένη στον τομέα «ομιλία-ακουστική εκπαίδευση». Βέβαια, για την περαιτέρω καλλιέργεια του προφορικού λόγου είναι αναγκαία η συμβολή του ειδικού λογοπεδικού για τον οποίο ο νόμος προβλέπει οργανική θέση στα σχολεία κωφών. Ο εκπαιδευτικός μπορεί ανά περίπτωση να συνεργάζεται με τον λογοπεδικό, ώστε να στηρίζουν εκατέρωθεν το έργο τους -αλλά και πάλι ο προφορικός λόγος δεν θα αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών. Το βασικό μέλημα της εκπαίδευσης είναι η αρμονική ανάπτυξη όλων των γνωστικών τομέων και δεξιοτήτων και η υποστήριξη ολοκληρωμένων στόχων μέσα από τις δυνατότητες και όχι μέσα από τις δυσκολίες του παιδιού. Η έρευνα στο χώρο της εκπαίδευσης των κωφών έχει αποδείξει ότι οι μαθητές που κατέχουν τη σημασία, τη δομή και τη χρήση της (γραπτής) ελληνικής είναι πολύ καλύτεροι χρήστες και της προφορικής επικοινωνίας σε σύγκριση με όσους εκπαιδεύονται σε προγράμματα που εστιάζονται στην λογοθεραπεία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ειδικοί σκοποί

Οι ειδικοί σκοποί παραμένουν ίδιοι με τους ειδικούς σκοπούς των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, λαμβάνονται υπόψη οι διαφοροποιημένες ανάγκες των κωφών παιδιών όσον αφορά στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου, όπως αυτές έχουν ήδη διασαφηνιστεί στους γενικούς στόχους των ΔΕΠΠΣ. Επίσης, ακολουθούνται οι αρχές της Διγλωσσίας σχετικά με την κατάκτηση της Ε.Ν.Γ. ως πρώτης γλώσσας και της ελληνικής ως δεύτερης. Ειδικότερα, ο μαθητής μαθαίνει την Ε.Ν.Γ. ως πρώτη του γλώσσα και την αξιοποιεί προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση στην ελληνική γλώσσα, δηλαδή να την καταλαβαίνει, να τη διαβάζει, να τη γράφει με άνεση, με απώτερο στόχο να αποκτήσει τις γλωσσικές και κοινωνικές δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να συμμετέχει ενεργά στη σχολική κοινωνία, στην κοινότητα των κωφών και στην ευρύτερη κοινωνία.

ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ)

Για την ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας (προφορικού λόγου) ανατρέξτε στο σχετικό κομμάτι των γενικών στόχων των ΔΕΠΠΣ, όπου δίνονται οι σχετικές πληροφορίες.

Φτάνει;

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ανάγνωση

Η διδασκαλία της ανάγνωσης ενθαρρύνει την καλλιέργεια των αναγνωστικών δεξιοτήτων μέσα από δραστηριότητες με νόημα, ώστε το παιδί να συνειδητοποιήσει πως η ανάγνωση αποτελεί ένα μέσο για την άντληση πληροφοριών και γνώσεων, αλλά επιπλέον και εμπειρίας ενδιαφέρουσας και πλούσιας.

Ανάγνωση

Α΄-Β΄ Δημοτικού

Σκοπός: Η λογική οργάνωση της γλώσσας μέσα από την οποία ο μαθητής επικοινωνεί και η ορθή χρήση απλών δομών και απλού λεξιλογίου.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε να:</p> <p>Συνειδητοποιεί τη σύνδεση ελληνικής ομιλούμενης, νοηματικής και γραπτής γλώσσας.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Για αρχάριους αναγνώστες ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ιδέες για δραστηριότητες από αυτές του νηπιαγωγείου.</p> <p>Τα παιδιά παροτρύνονται να αναγνωρίσουν γραπτές λέξεις σε «ερεθίσματα» του περιβάλλοντος χώρου (αφίσες, πινακίδες, συσκευασίες κ.τ.λ.) και</p>

<p>Αντιλαμβάνεται ότι η γραφή χρησιμοποιείται, για να μεταφέρει ένα μήνυμα.</p> <p>Αποκτά φωνολογική επίγνωση και κατανοεί το βασικό μηχανισμό της ανάγνωσης που στηρίζεται στη σχέση φωνημάτων-γραμμάτων, καθώς επίσης και στη σχέση δακτυλικού αλφαβήτου και γραμμάτων.</p> <p>Διαβάζει και κατανοεί μικρά λεκτικά σύνολα και μεμονωμένες λέξεις.</p>		<p>να σκεφτούν ποιες γραπτές λέξεις συναντούν καθημερινά στο περιβάλλον τους (σπίτι, στο δρόμο για το σχολείο κτλ.). Αφού έχει γίνει κατανοητή η σημασία της γραπτής λέξη μέσα από συζήτηση στην Ε.Ν.Γ., ο εκπαιδευτικός δακτυλοσυλλαβίζει και προφέρει τη λέξη. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να δακτυλοσυλλαβίσουν τη λέξη.</p> <p>Τα παιδιά παρατηρούν εικόνες με αντικείμενα και καλούνται να αποδώσουν το νόημα τους στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός δίνει τη γραπτή εκδοχή της λέξης, την προφέρει και τη δακτυλοσυλλαβίζει.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός έχει προετοιμάσει καρτέλες με τα ονόματα των παιδιών και τις μοιράζει στα παιδιά. Ο κάθε μαθητής παροτρύνεται να αναγνωρίζει τη γραπτή μορφή του ονόματός του και των άλλων μαθητών και να το δακτυλοσυλλαβίσει.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός διαβάζει μία γραπτή οδηγία, την εξηγεί στα παιδιά στην Ε.Ν.Γ. και στη συνέχεια τα παιδιά ενθαρρύνονται να την εκτελέσουν.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει μία λέξη και μαζί με τα παιδιά προσπαθούν να την αποδώσουν στην Ε.Ν.Γ.. Αφού έχει αποδοθεί το νόημα της γραπτής λέξης στην Ε.Ν.Γ., τα παιδιά ενθαρρύνονται να κάνουν χειλεανάγνωση της λέξης και να την δακτυλοσυλλαβίσουν καθώς και να προσπαθήσουν να την αρθρώσουν ή απλά να τη σχηματίσουν στα χείλη τους. Σε κάθε περίπτωση, η προσοχή δεν επικεντρώνεται στη σωστή άρθρωση αλλά στην προσπάθεια άρθρωσης. Επίσης, γίνονται αντιπαραθέσεις στην Ε.Ν.Γ., ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν πώς ένα νόημα στην Ε.Ν.Γ. αποτελείται από τα δικά του «φωνολογικά» συστατικά (χειρομορφή, θέση, κίνηση).</p> <p>Σε όλη την πορεία εκμάθησης των γραμμάτων γίνονται δραστηριότητες παρατήρησης των οπτικών χαρακτηριστικών των γραμμάτων (π.χ. σχήμα και κατεύθυνση των γραμμάτων), αντιστοίχισης με το δακτυλικό αλφάβητο και στο τέλος χειλεανάγνωσης και ακουστικής προσοχής του φωνήματος του αντίστοιχου γράμματος και άρθρωσής του ή απλά σχηματισμού στα χείλη.</p>
---	--	---

<p>Διαβάζει και κατανοεί μικρό κείμενο για να αντλήσει πληροφορίες ή να εκτελέσει ορισμένες ενέργειες.</p> <p>Αποδίδει γλωσσικά μικρά κείμενα, μικρούς ρόλους για δραματοποίηση και μικρά λεκτικά σύνολα που διευκολύνουν τη μάθηση.</p> <p>Διαπιστώνει αν ένα κείμενο είναι έμμετρο ή πεζό, διαλογικό ή περιγραφικό κτλ..</p> <p>Διαπιστώνει αν ένα κείμενο έχει ανακρίβειες ή ανακολουθίες.</p> <p>Εισάγεται στη χρήση</p>		<p>Η εκπαιδευτικός γράφει μία λέξη στον πίνακα και εξηγεί το νόημά της στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια την αναλύει μέσα από διάφορες τεχνικές, επικεντρώνοντας την προσοχή των παιδιών στις γραφοφωνημικές, οπτικές πληροφορίες της λέξης (ορθογραφία, προθέματα, γραμματικές καταλήξεις κ.τ.λ.), το δακτυλοσυλλαβισμό της λέξης, τη χειλεανάγνωση και την άρθρωσή της. Ακολουθούν διάφορα παιχνίδια, όπου τα παιδιά καλούνται να αποδώσουν το νόημα μίας λέξης και να την αναλύσουν αξιοποιώντας τις παραπάνω τεχνικές.</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν μία πρόταση ή ένα μικρό κείμενο και δείχνουν πως το κατανοούν μέσα από: α) την εκτέλεση μίας οδηγίας, β) τη μίμηση και τη δραματοποίηση, γ) την αντιστοίχιση εικόνων με το κείμενο ή μέρους του κειμένου, δ) τις απαντήσεις σε ανοιχτές ερωτήσεις ή ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, και γ) την αναδιήγηση στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Μετά την ανάγνωση του κειμένου, ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να εντοπίσουν τους διάφορους χαρακτήρες στα κείμενα. Γίνεται συζήτηση για τα χαρακτηριστικά των χαρακτήρων. Οι μαθητές συζητούν στην Ε.Ν.Γ. για τα συναισθήματα που τους προκαλεί το κείμενο, καθώς και για τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες αισθάνονται παρόμοια.</p> <p>Μετά την ανάγνωση και την κατανόηση ενός κειμένου το παιδί παροτρύνεται να αποδώσει ένα κείμενο στην Ε.Ν.Γ. ή μέσα από τη δραματοποίηση.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά διαφορετικά κείμενα και τα κατατάσσει σε κατηγορίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους.</p> <p>Κατά την ανάγνωση ενός κειμένου ο εκπαιδευτικός διαβάζει το κείμενο και σταματάει σε κάποια σημεία για να παροτρύνει τα παιδιά να κάνουν προβλέψεις για το περιεχόμενο που ακολουθεί ή για το τέλος της ιστορίας. Επίσης, στην πορεία, κάνει διάφορες ερωτήσεις για να ωθήσει τα παιδιά να σκεφτούν αν μία ιστορία είναι λογική, αν υπάρχει κάτι παράξενο κτλ.</p> <p>Τα παιδιά παροτρύνονται να διαβάσουν ένα κείμενο σιωπηρά. Ο εκπαιδευτικός</p>
--	--	--

<p>αλφαβητικών λεξιλογίων, απλών λεξικών και παιδικών εγκυκλοπαιδειών.</p> <p>Ασκείται στη χρήση του πίνακα περιεχομένων.</p> <p>Επισημαίνει το συγγραφέα και τον τίτλο των βιβλίων.</p>		<p>επισημαίνει πως όταν τα παιδιά συναντούν άγνωστες λέξεις θα αναζητούν στο λεξικό τη σημασία τους. Ο εκπαιδευτικός κάνει μία συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για τη χρήση του λεξικού και το ρόλο του στην κατανόηση του κειμένου και δείχνει τη χρήση του με αφορμή 1-2 άγνωστες λέξεις που τα παιδιά διακρίνουν στην αρχή του κειμένου. Η χρήση του λεξικού χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, γιατί αν είναι πολύπλοκη μπορεί να μπερδέψει το παιδί. Ενδείκνυται η χρήση δίγλωσσων ηλεκτρονικών λεξικών (Ε.Ν.Γ.- γραπτός λόγος), καθώς και γενικά έντυπων ή ηλεκτρονικών λεξικών που περιλαμβάνουν πολλές οπτικές πληροφορίες και δίνουν παραδείγματα χρήσης της λέξης.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει ένα βιβλίο με το οποίο τα παιδιά είναι οικεία και παρουσιάζει τη λειτουργία του πίνακα περιεχομένων. Γράφει στον πίνακα κάποιους τίτλους περιεχομένων και ζητάει από τα παιδιά να βρουν τις σελίδες που καλύπτουν το συγκεκριμένο περιεχόμενο.</p> <p>Πριν την ανάγνωση ενός κειμένου, ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τον τίτλο και τον συγγραφέα μίας ιστορίας και ζητάει από τα παιδιά να σκεφτούν ποιο μπορεί να είναι το πιθανό περιεχόμενο του κειμένου. Επίσης, τα παιδιά εξασκούνται στον εντοπισμό του τίτλου και του συγγραφέα σε διάφορα βιβλία που τα ίδια επιλέγουν.</p>
--	--	--

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΑΝΑΓΝΩΣΗ Γ΄-Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε να:</p> <p>Διαβάζει, κατανοώντας συγχρόνως το περιεχόμενο κάθε είδους λόγου κατάλληλου για την ηλικία του.</p> <p>Συγκρίνει κείμενα με το ίδιο θέμα που όμως ανήκουν σε διαφορετικό είδος λόγου.</p> <p>Διαβάζει το κείμενο, είτε ως σύνολο για την απόκτηση μιας γενικής εικόνας, είτε λεπτομερειακά, είτε επιλεκτικά για την ανεύρεση συγκεκριμένων στοιχείων.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Τα παιδιά παροτρύνονται να διαβάσουν διαφορετικά κείμενα, όπως παραμύθια, ιστορίες, επιστολές, ημερολόγια κ.α. . Ακολουθεί συζήτηση στην ΕΝΓ σχετικά με τα διαφορετικά είδη του γραπτού λόγου και τα χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν. Τα παιδιά καλούνται να κατατάξουν τα διαφορετικά είδη του γραπτού λόγου στις κατηγορίες τους και σχηματίζουν σχετικό πίνακα όπου τα κατατάσσουν. Επίσης, στο πλαίσιο των άλλων μαθημάτων (π.χ. <i>Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο</i>) τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διαφορετικά είδη γραπτού λόγου.</p> <p>Δίνονται δυο κείμενα με το ίδιο θέμα αλλά διαφορετικό είδος λόγου π.χ. διάλογος- αφήγηση και οι μαθητές αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του κάθε είδους λόγου. Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες χρησιμοποιείται κάθε είδος λόγου.</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν ένα κείμενο και δίνουν μία γενική εικόνα του βιβλίου μέσα από: α) τη δραματοποίηση ή την αναδιήγηση στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός κάνει συγκεκριμένες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου , π.χ. Τι κάνει; Γιατί...; ή κλειστού τύπου, π.χ. Πέρασε καλά; Είχε κρύο;. Οι απαντήσεις των ερωτήσεων θα πρέπει να βρίσκονται σε συγκεκριμένο σημείο μέσα στο κείμενο. <i>Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να γίνει σε ποικίλα κείμενα όχι μόνο γλωσσικών αλλά και</i></p>

<p>Αναπτύσσει την ικανότητα να διαβάζει κείμενα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος.</p> <p>Διαβάζει σιωπηρά, είτε για προσωπική ευχαρίστηση, είτε για να ανακοινώσει το κείμενο σε άλλους.</p> <p>Συνειδητοποιεί τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ της Ε.Ν.Γ. και της ελληνικής γλώσσας.</p>		<p><i>άλλων μαθημάτων (π.χ. Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο).</i></p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν ένα κείμενο και προσπαθούν να διαχωρίσουν τα πραγματικά από τα φανταστικά γεγονότα, τα γεγονότα του παρελθόντος από τα γεγονότα που αναφέρονται στο παρόν κτλ.</p> <p>Πραγματοποιείται μία επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του σχολείου. Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού τα παιδιά επιλέγουν βιβλία της αρεσκείας τους (αλλά και του γλωσσικού τους επιπέδου). Ανατίθεται στα παιδιά η ανάγνωσή τους στο σπίτι. Στην τάξη αποδίδουν το περιεχόμενο του βιβλίου στην Ε.Ν.Γ. και απαντούν σε σχετικές ερωτήσεις του εκπαιδευτικού και των παιδιών (π.χ. ποιος είναι ο πρωταγωνιστής, κ.α.).</p> <p>Πραγματοποιείται επίσκεψη στο σούπερ-μάρκετ. Σε κάθε μαθητή δίνεται ένας κατάλογος προϊόντων. Ο μαθητής συλλέγει πληροφοριακό σχετικά με τα είδη των προϊόντων, τις τιμές τους κ.α. και ενημερώνει την τάξη.</p> <p>Με αφορμή επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία ή άλλους χώρους συγκεντρώνεται σχετικό γραπτό πληροφοριακό υλικό, το οποίο διαβάζεται από τα παιδιά και παρουσιάζεται στην τάξη στην Ε.Ν.Γ. Σχολιάζεται στην Ε.Ν.Γ. το περιεχόμενο αυτού του εκπαιδευτικού υλικού και συζητείται ο σκοπός αυτών των φυλλαδίων (πληροφοριακό υλικό).</p> <p>Μετά την ανάγνωση μίας ιστορίας τα παιδιά εκφράζουν τις εντυπώσεις και τα συναισθήματα που προκάλεσε το κείμενο. Επίσης, παροτρύνονται να εκφράσουν προσωπικές εμπειρίες.</p> <p>Τα παιδιά παρακολουθούν μία ιστορία ή την περιγραφή ενός γεγονότος στην Ε.Ν.Γ., η οποία γίνεται από τον εκπαιδευτικό ή μέσα από μία βιντεοταινία. Μετά τη συνολική παρουσίαση της ιστορίας ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά τη γραπτή απόδοση της ιστορίας και ενθαρρύνει τα παιδιά να τη</p>
--	--	---

<p>Εξοικειώνεται με τον ιδιωματικό λόγο και επισημαίνει τις δομικές διαφορές από τον διδασκόμενο κανόνα της κοινής νεοελληνικής γλώσσας και της Ε.Ν.Γ..</p>		<p>διαβάσουν σιωπηρά. Αφού ολοκληρωθεί η ανάγνωση ο εκπαιδευτικός χωρίζει το κείμενο σε μικρότερα κομμάτια και επαναλαμβάνει τη διήγηση της ιστορίας χωρισμένη σε κομμάτια σύμφωνα με τα κομμάτια του γραπτού κειμένου. Τα παιδιά καλούνται να αντιστοιχίσουν τα κομμάτια της διήγησης με τα γραπτά κομμάτια που έχουν το ίδιο νόημα. Επίσης, ο εκπαιδευτικός επιλέγει μεμονωμένες εκφράσεις της Ε.Ν.Γ. μέσα από τη διήγηση της ιστορίας και παροτρύνει τα παιδιά να βρουν εκφράσεις με το ίδιο ή παρόμοιο νόημα στο γραπτό λόγο. Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να γίνει και αντίστροφα από το γραπτό λόγο στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Γίνονται διάφορα παιχνίδια μετατροπής εκφράσεων από την Ε.Ν.Γ. στο γραπτό λόγο. Μία ομάδα παιδιών λέει προτάσεις στην Ε.Ν.Γ. (καταφατικές, ερωτηματικές, αρνητικές) και μία άλλη ομάδα παιδιών προσπαθεί να αποδώσει το νόημα στο γραπτό λόγο. Σε κάθε δραστηριότητα μετατροπής γίνεται συζήτηση για τις σημασιολογικές και συντακτικές διαφορές ανάμεσα στις δύο γλώσσες.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ιδιωματικές λέξεις και εκφράσεις και μοιράζει στα παιδιά καρτέλες με γραπτά παραδείγματα χρήσης των ιδιωματικών λέξεων και εκφράσεων. Για κάθε ιδιωματική έκφραση στον πίνακα τα παιδιά αναζητούν την καρτέλα με το αντίστοιχο παράδειγμα. Ακολουθεί συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για το νόημα των ιδιωματικών εκφράσεων.</p>
---	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄	Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ	Οι ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄ τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Γι αυτό,

<p>τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Για αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τους προαναφερθέντους στόχους των Γ'-Δ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθοι στόχοι συνοδεύονται από επιπρόσθετες δραστηριότητες για τα παιδιά των Ε-Στ' τάξεων.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε να:</p> <p>Συγκρίνει κείμενα με το ίδιο θέμα που όμως ανήκουν σε διαφορετικό είδος λόγου.</p> <p>Διαβάζει το κείμενο, είτε ως σύνολο για την απόκτηση μιας γενικής εικόνας, είτε λεπτομερειακά, είτε επιλεκτικά για την ανεύρεση συγκεκριμένων στοιχείων.</p> <p>Διαβάζει σιωπηρά, είτε για προσωπική ευχαρίστηση, είτε για να ανακοινώσει το κείμενο σε άλλους.</p>	<p>της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τις προαναφερθείσες ενδεικτικές δραστηριότητες των Γ'-Δ' τάξεων και να τις αξιοποιήσει για τις ανάγκες των μαθητών των Ε'-Στ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθες δραστηριότητες προστίθενται για τα παιδιά των Ε-Στ' τάξεων.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά ένα γραπτό κείμενο που αποδίδεται με διάλογο και ένα γραπτό κείμενο με το ίδιο νόημα που αποδίδεται με αφήγηση. Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο σιωπηρά και συγκρίνουν τα δύο κομμάτια. Στη συνέχεια μπορούν τα παιδιά να διαβάσουν ένα κείμενο που είναι αφηγηματικό και να το μετατρέψουν σε διαλογικό ή το αντίθετο.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να διαβάσουν ένα κείμενο σιωπηρά. Πριν την ανάγνωση ενημερώνει τα παιδιά πως στο τέλος της ανάγνωσης θα αναδιηγηθούν το κείμενο και θα απαντήσουν σε ερωτήσεις. Συμβουλεύει τα παιδιά να εντοπίσουν τα σημαντικά για την αναδιήγηση σημεία και να τα υπογραμμίσουν. Στο τέλος της ανάγνωσης κάθε παιδί δείχνει στους υπόλοιπους ποια σημεία θεώρησε σημαντικά για την αναδιήγηση και αναδιηγείται το κείμενο στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός κάνει ερωτήσεις ώστε κάθε παιδί να ανατρέξει και να διαβάσει επανειλημμένα το κείμενο προκειμένου να δώσει απαντήσεις. Το είδος των ερωτήσεων θα ποικίλει και θα περιλαμβάνει απλές αλλά και πιο σύνθετες ερωτήσεις, ώστε να γίνεται πλήρης κατανόηση ενός κειμένου.</p> <p>Τα παιδιά σε ομάδες των 2-3 ατόμων διαβάζουν ένα κείμενο και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού εντοπίζουν τα σημαντικά στοιχεία της ιστορίας. Στη συνέχεια, αναλαμβάνουν να αναδιηγηθούν διαφορετικά κομμάτια της ιστορίας (αρχή, μέση, τέλος).</p>
---	---------------------------------	---

<p>Επιλέγει και διαβάζει κείμενα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος</p> <p>Εξοικειώνεται με τον ιδιωματικό λόγο και επισημαίνει τις δομικές διαφορές από τον διδασκόμενο κανόνα της κοινής νεοελληνικής γλώσσας και της Ε.Ν.Γ..</p>		<p>Τα παιδιά αναζητούν πληροφορίες από εφημερίδες: α) για το χρόνο έναρξης και το είδος των έργων που παίζονται στους κινηματογράφους της περιοχής τους, β) για το πρόγραμμα της τηλεόρασης. Επίσης, αναζητούν πληροφορίες για εκπομπές τους τους ενδιαφέρουν (κανάλι, ημέρα, ώρα).</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τη χρήση των βιβλιογραφικών πηγών για την αναζήτηση και συλλογή πληροφοριών και συζητάει μαζί τους τον σκοπό της χρήσης κάθε βιβλιογραφικής πηγής. Για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός θέτει ένα ερώτημα και στη συνέχεια δείχνει στα παιδιά πώς θα αποφασίσουν ποιες πηγές (εφημερίδα, εγκυκλοπαίδεια) είναι σημαντικές σε σχέση με αυτό ερώτημα και πώς μπορούν να αναζητηθούν οι αναγκαίες πληροφορίες.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός θέτει διάφορα ερωτήματα ή στο πλαίσιο ενός διαθεματικού σχεδίου εργασίας αναθέτει σε διαφορετικές ομάδες παιδιών να αναζητήσουν πληροφορίες σε εφημερίδες, εγκυκλοπαίδειες, περιοδικά, Χρυσούς Οδηγούς, προκειμένου να βρουν απαντήσεις ή να παρουσιάσουν ένα θέμα μέσα στην τάξη. Τα παιδιά παρουσιάζουν τις πληροφορίες, δείχνουν στα υπόλοιπα παιδιά σε ποια πηγή εντόπισαν τις πληροφορίες και σε ποιο σημείο αυτής της πηγής βρήκαν τις χρήσιμες πληροφορίες.</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν και αναζητούν σε ένα κείμενο τις ιδιωματικές εκφράσεις. Στη συνέχεια προσπαθούν να μαντέψουν μέσα από τα συμφραζόμενα τη σημασία των ιδιωματικών εκφράσεων και να τις αποδώσουν μέσα από δραματοποίηση ή στην Ε.Ν.Γ..</p>
--	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η διδασκαλία της γραφής ενθαρρύνει το κωφό παιδί να γράψει μέσα από δραστηριότητες που έχουν νόημα και εστιάζει στη συνολική διαδικασία της δημιουργίας ενός γραπτού κειμένου, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζεται ένα γραπτό κείμενο, πώς γίνονται οι απόπειρες γραφής του, ο έλεγχος και η αναθεώρησή του, ώστε τελικά να παραχθεί το τελικό γραπτό κείμενο.

ΓΡΑΦΗ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ Α'-Β' Δημοτικού

Σκοπός: Η ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού να παράγει γραπτά λεκτικά σύνολα με νόημα.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Αντιλαμβάνεται ότι οι άνθρωποι διατυπώνουν τις σκέψεις τους όχι μόνο μέσα από την ομιλούμενη γλώσσα ή την Ε.Ν.Γ. αλλά και γραπτά.</p> <p>Αντιλαμβάνεται τη στενή σχέση ακρόασης, χειλεανάγνωσης, ομιλίας, ανάγνωσης, γραφής. Επίσης, αντιλαμβάνεται το ρόλο του δακτυλικού αλφαβήτου στη γραφή.</p> <p>Αντιγράφει πιστά και γράφει σωστά με σχετική ταχύτητα και με αποδεκτά</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Τα παιδιά παρατηρούν εικόνες με διάφορα αντικείμενα και αποδίδουν τη σημασία της στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια, ψάχνουν να βρουν την αντίστοιχη γραπτή λέξη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει στα παιδιά κάποιες γραπτές λέξεις και τα παιδιά να επιλέξουν τη σωστή και να την τοποθετήσουν στο σωστό σημείο (δίπλα σε διάφορα αντικείμενα, δίπλα σε εικόνες, φωτογραφίες). Επίσης, τα παιδιά μπορούν να παράγουν τις γραπτές λέξεις με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού.</p> <p>Τα παιδιά περιγράφουν τα πρόσωπα ή τα ζώα μίας εικόνας στην Ε.Ν.Γ.. Κατά τη διάρκεια της περιγραφής ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα χρήσιμες λέξεις και στο τέλος τα παιδιά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού δημιουργούν γραπτές προτάσεις για την περιγραφή της εικόνας.</p> <p>Γίνεται η περιγραφή μίας εικόνας στην Ε.Ν.Γ. και στη συνέχεια τα παιδιά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού βρίσκουν ένα γραπτό τίτλο για την εικόνα ή κάποιες γραπτές προτάσεις για να περιγράψουν την εικόνα.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει λέξεις στον πίνακα και παροτρύνει τα παιδιά να τις διαβάσουν σιωπηρά και να προσπαθήσουν να τις αποδώσουν στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός δείχνει μία λέξη, τη δακτυλοσυλλαβίζει και την προφέρει. Στο τέλος ενθαρρύνει τα παιδιά να κάνουν το ίδιο.</p> <p>Γίνεται η περιγραφή μίας εικόνας/μίας σειράς εικόνων που αποδίδουν μία ιστορία. Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα κάποιες γραπτές προτάσεις που περιγράφουν την/τις εικόνα/ες. Στο τέλος,</p>

<p>γράμματα, λέξεις, φράσεις και προτάσεις τηρώντας τις σωστές αποστάσεις ανάμεσα στα γράμματα και τις λέξεις.</p>		<p>τα παιδιά παροτρύνονται να αντιγράψουν αυτές τις προτάσεις και να τις τοποθετήσουν κάτω από την/τις εικόνα/ες.</p>
<p>Γράφει προτάσεις με τελεία και ερωτηματικό.</p>		<p>Με αφορμή ένα θέμα συζήτησης ή μία εικόνα ο εκπαιδευτικός γράφει μία λέξη ή μία πρόταση και συζητάει το νόημά τους στην Ε.Ν.Γ.. Ο εκπαιδευτικός επικεντρώνει την προσοχή των παιδιών στα κενά ανάμεσα στις λέξεις και ρωτάει τα παιδιά στην Ε.Ν.Γ. γιατί υπάρχουν τα κενά. Μάλιστα, τα κενά μπορούν να χρωματιστούν για να ενισχυθεί η οπτική προσοχή των παιδιών. Στη συνέχεια τα παιδιά ενθαρρύνονται να διαβάσουν προτάσεις στις οποίες τα κενά δεν είναι κατάλληλα και τους ζητείται να ξαναγράψουν τις προτάσεις με σωστά κενά ανάμεσα στις λέξεις, ώστε οι προτάσεις να είναι πιο ευανάγνωστες. Επίσης, ενθαρρύνονται να δημιουργήσουν δικές τους προτάσεις.</p>
<p>Γράφει με υπαγόρευση λέξεις.</p>		<p>Μετά την ανάγνωση μίας ιστορίας, η εκπαιδευτικός επισημαίνει τα σημεία στίξης και το ρόλο τους στο κείμενο. Στη συνέχεια γράφει στον πίνακα κάποιες προτάσεις, τις εξηγεί στην Ε.Ν.Γ. και ενθαρρύνει τα παιδιά να βρουν αν στο τέλος της πρότασης χρειάζεται τελεία ή ερωτηματικό. Στη συνέχεια το παιδί παροτρύνεται να βάλει τελείες ή ερωτηματικά σε προτάσεις με περιεχόμενο που το ενδιαφέρουν ή δημιουργεί μία πρόταση με τελεία ή ερωτηματικό.</p>
<p>Γράφει με υπαγόρευση λέξεις.</p>		<p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να γράψουν διάφορες λέξεις που ο εκπαιδευτικός δακτυλοσυλλαβίζει ή τους υπαγορεύει στην Ελληνική με Νοήματα. Επίσης, κατά περίπτωση, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να γράψουν μία λέξη που υπαγορεύεται προφορικά αξιοποιώντας τα ακουστικά υπολείμματα των παιδιών και τις δυνατότητες χειλεανάγνωσης.</p> <p>Τα παιδιά δημιουργούν το δικό τους ατομικό λεξικό με λέξεις που μαθαίνουν καθημερινά. Χρησιμοποιούν το λεξικό τους κάθε φορά που θέλουν να περιγράψουν μία εικόνα, να γράψουν κάποια ιστορία, κλπ.</p>
<p>Γράφει προτάσεις για να σχολιάσει μία εικόνα</p>		<p>Με αφορμή ένα θέμα (π.χ. γενέθλια, μία επίσκεψη) συλλέγονται εικόνες και φωτογραφίες και τίθεται ο στόχος της παραγωγής ενός γραπτού κειμένου.</p>
<p>Γράφει ένα μικρό κείμενο για να σχολιάσει μία</p>		<p>Αρχικά γίνεται συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. όπου περιγράφονται οι εικόνες και οι</p>

<p>εικόνα.</p> <p>Εξιστορεί γραπτά με χρονολογική σειρά μία προσωπική του εμπειρία. Περιγράφει την εμπειρία (σχολική ή οικογενειακή) του.</p>		<p>εμπειρίες των παιδιών. Μ' αυτό τον τρόπο συλλέγονται διάφορες πληροφορίες και ενεργοποιείται η προϋπάρχουσα γνώση των παιδιών. Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα κάποιες χρήσιμες λέξεις ή εκφράσεις. Σε αρχικό στάδιο τα παιδιά γράφουν προτάσεις (με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού) κάτω από τις φωτογραφίες, εικόνες και σταδιακά παράγεται ένα μεγαλύτερο κείμενο.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει ανακατεμένες εικόνες (προτιμότερο μέσα από τις εμπειρίες των παιδιών, π.χ. πρωινό ξύπνημα). Ζητείται από τα παιδιά να βάλουν τις εικόνες σε λογική σειρά. Στη συνέχεια γίνεται η περιγραφή των εικόνων μέσα από συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. και τα παιδιά ενθαρρύνονται να γράψουν κάποιες προτάσεις για να τις περιγράψουν. Ο τελικός στόχος είναι η παραγωγή ενός μικρού ολοκληρωμένου κειμένου.</p> <p>Τα παιδιά βάζουν τα μπερδεμένα κομμάτια μίας γραπτής ιστορίας σε σωστή χρονολογική και λογική σειρά, ώστε να υπάρχει μία χρονική ακολουθία και αλληλουχία. <i>Τα κείμενα αυτής της δραστηριότητας επιλέγονται από διαφορετικές θεματικές ενότητες.</i></p> <p>Συμπληρώνουν την αρχή ή το τέλος μία ιστορίας.</p> <p>Περιγράφουν στην Ε.Ν.Γ. μία προσωπική τους ιστορία βάζοντας τα γεγονότα σε σωστή χρονολογική σειρά. Στη συνέχεια μπορεί να σχεδιαστεί η δομή της ιστορίας στην Ε.Ν.Γ. και γραπτός, και στο τέλος να παραχθεί το γραπτό κείμενο.</p>
---	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ Γ'-Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών	Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.	Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.

<p>παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Κρίνει ο ίδιος, αν χρειάζεται να ξαναγράψει για να βελτιώσει ένα δύσκολα αναγνώσιμο κείμενο.</p> <p>Συμβουλευέται λεξικά για να ελέγχει και διορθώνει τα ορθογραφικά του λάθη</p> <p>Μετασχηματίζει κείμενα σε διαφορετικό είδος λόγου, για διαφορετικό σκοπό.</p> <p>Χρησιμοποιεί διάφορα είδη λόγου και συντάσσει διάφορους τύπους κειμένων για διάφορους σκοπούς και για διάφορους αποδέκτες.</p> <p>Γράφει μικρά κείμενα με βάση τον κόσμο της εμπειρίας του.</p>		<p>Οι μαθητές χωρίζονται κατά ζεύγη και ελέγχουν τα γραπτά τους κείμενα, ώστε να τα αλληλοδιορθώσουν. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί και σημειώνει στον πίνακα τι χρειάζεται να ελεγχθεί.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία, στην οποία τα παιδιά χρησιμοποιούν τη γραφή στο πλαίσιο διαφορετικών θεματικών εννοιών και μαθημάτων (π.χ. <i>Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο, Ιστορία</i>), ώστε να παροτρύνει τα παιδιά να ψάξουν σε έντυπα ή ηλεκτρονικά λεξικά για να βρουν πληροφορίες σχετικά με την ορθογραφία των λέξεων. Τα παιδιά διορθώνουν μόνοι τα λάθη τους αφού κοιτάζουν τις σχετικές λέξεις στα λεξικά.</p> <p>Τα παιδιά παρακολουθούν α) μία ιστορία που προβάλλεται στο βίντεο στην Ε.Ν.Γ. ή ένα διάλογο ανάμεσα σε δύο μαθητές και προσπαθούν να το μετατρέψουν σε αφηγηματικό κείμενο και να το αποδώσουν γραπτά.</p> <p>Τα παιδιά δίνουν γραπτές απαντήσεις προσκλήσεις, επιστολές (π.χ. <i>δέχομαι αρνούμαι</i>).</p> <p>Η εκπαιδευτικός παροτρύνει τα κωφά παιδιά να γράφουν ημερολόγιο. Είναι δυνατό τα κωφά παιδιά να επιλέξουν ένα ακούον παιδί από το γειτονικό σχολείο και να ανταλλάσσουν το ημερολόγιο αυτό με το ακούον παιδί εβδομαδιαίως, ώστε να υπάρχει καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των δύο σχολείων.</p> <p>Με αφορμή μία σειρά εικόνων τα παιδιά ενθαρρύνονται να δημιουργήσουν μία ιστορία και να την αποδώσουν γραπτά. Η προσοχή των παιδιών επικεντρώνεται στην παραγωγή ενός κειμένου με νόημα και παράλληλα δίνονται διάφορες συμβουλές για τα γραφοσυμβολικά στοιχεία (ορθογραφία, καλλιγραφία</p>
--	--	--

<p>Αναπτύσσει συνήθειες ορθής γραφής, στίξης και τονισμού μέσω όλων των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος.</p> <p>Επεξεργάζεται ένα κείμενο με ενότητες και παραγράφους.</p> <p>Συνειδητοποιεί τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ της Ε.Ν.Γ. και του γραπτού λόγου.</p> <p>Χρησιμοποιεί κειμενικούς δείκτες για τη σύνδεση φράσεων, παραγράφων και νοηματικών ενοτήτων, δηλαδή συνδετικές</p>		<p>κτλ.).</p> <p>Με αφορμή μία πρόσφατη ή παλιότερη προσωπική ή σχολική εμπειρία ή ακόμα μετά την παρακολούθηση μιας βιντεοταινίας με υποτίτλους τα παιδιά παροτρύνονται να γράψουν ένα κείμενο.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός προβάλλει σε μία διαφάνεια προτάσεις με διαφορετικά σημεία στίξης. Χρωματίζει το κάθε σημείο στίξης με διαφορετικό χρώμα και συζητάει για το ρόλο τους σε σχέση με το νόημα της κάθε πρότασης. Στη συνέχεια προβάλλει μία διαφάνεια με προτάσεις χωρίς σημεία στίξης. Μοιράζει στα παιδιά καρτέλες με τα σημεία στίξης όπου κάθε χρώμα αντιπροσωπεύει διαφορετικό σημείο στίξης. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν ποιο σημείο στίξης λείπει σε κάθε πρόταση, να το αναζητήσουν μέσα από τις καρτέλες και να το δείξουν στα υπόλοιπα παιδιά.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός συζητάει ένα θέμα στην Ε.Ν.Γ. που άπτεται των εμπειριών (π.χ. πρόσφατη εκδρομή), καθώς και των ενδιαφερόντων των παιδιών και συζητάει μαζί τους ώστε να συλλεχθούν ιδέες. Καταγράφει μερικές από τις ιδέες των παιδιών στον πίνακα. Τα παιδιά καλούνται να αναπτύξουν το θέμα σε τρεις παραγράφους με τη χρήση βοηθημάτων που τους δίνει ο εκπαιδευτικός, δηλαδή μέσα από διαγράμματα, λίστα με κύρια σημεία, λέξεις κ.α..</p> <p>Προβάλλεται η περιγραφή μίας ιστορίας στην Ε.Ν.Γ. και στη συνέχεια γίνεται η επεξεργασία της και η απόδοσή της σε γραπτό λόγο. Γίνονται συγκρίσεις των γλωσσολογιών στοιχείων των δύο γλωσσών. <i>Επίσης, αντίστροφα, κάθε φορά που τα παιδιά έρχονται σε επαφή με κείμενα διαφορετικών θεματικών ενοτήτων και με διαφορετικά είδη γραπτού λόγου ενθαρρύνονται να αποδίδουν το νόημα στην Ε.Ν.Γ..</i></p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει κείμενα διαφορετικών θεματικών ενοτήτων και υπογραμμίζει τις εκφράσεις και λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνδέσουν προτάσεις και παραγράφους. Εξηγεί τη σημασία και το ρόλο των διαφορετικών εκφράσεων και επίσης παροτρύνει τα παιδιά να κάνουν</p>
---	--	---

<p>λέξεις και φράσεις όπως: <i>γι' αυτό, έτσι, ενώ, ύστερα από όλα αυτά κτλ.</i></p>		<p>συγκρίσεις με συνδετικές λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στην Ε.Ν.Γ.. Τα παιδιά καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις συνδετικές λέξεις σε ασκήσεις συμπλήρωσης κενών, όπου τα παιδιά επιλέγουν και συμπληρώνουν την κατάλληλη συνδετική έκφραση.</p>
--	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ Ε'-ΣΤ' Δημοτικού

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ'-Δ' και Ε-ΣΤ' τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Για αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τους προαναφερθέντους στόχους των Γ'-Δ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθοι στόχοι συνοδεύονται από επιπρόσθετες δραστηριότητες για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Κρίνει ο ίδιος, αν χρειάζεται να ξαναγράψει για να βελτιώσει ένα δύσκολα αναγνώσιμο κείμενο.</p> <p>Χρησιμοποιεί διάφορα είδη λόγου και συντάσσει διάφορους τύπους κειμένων για διάφορους σκοπούς και για διάφορους αποδέκτες.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ'-Δ' και Ε-ΣΤ' τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Γι αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τις προαναφερθείσες ενδεικτικές δραστηριότητες των Γ'-Δ' τάξεων και να τις αξιοποιήσει για τις ανάγκες των μαθητών των Ε'-ΣΤ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθες δραστηριότητες προστίθενται για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Οι μαθητές χωρίζονται κατά ζεύγη και ελέγχουν τα γραπτά τους κείμενα, ώστε να τα αλληλοδιορθώσουν. Χρησιμοποιούν λίστες ελέγχου, ώστε να ελέγχουν όλα τα απαραίτητα σημεία. Στη συνέχεια προσπαθούν να αναδημιουργήσουν το αρχικό κείμενο με βάση τις διορθώσεις που έχουν κάνει.</p> <p>Με αφορμή μία σχολική γιορτή τα παιδιά σχεδιάζουν και δημιουργούν το πρόγραμμα της γιορτής με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, το οποίο θα μοιράσουν στα υπόλοιπα παιδιά του σχολείου.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να γράψουν κείμενα που απευθύνονται σε διαφορετικό κοινό και έχουν διαφορετικούς στόχους, όπως ηλεκτρονικά μηνύματα, συνταγή γιατρού, ημερολόγιο, προσκλήσεις, αγγελίες, λίστα καθηκόντων των παιδιών της τάξης. Μερικά από αυτά τα γραπτά κείμενα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο τέλος μέσα στην τάξη και στο σχολείο και να</p>

<p>Καταγράφει σκέψεις, το σχέδιο μίας εργασίας, μίας ομιλίας κ.τ.λ., με τρόπο που να μπορεί να το αναπτύξει προφορικά ή γραπτά.</p> <p>Χρησιμοποιεί κειμενικούς δείκτες για τη σύνδεση φράσεων, παραγράφων και νοηματικών ενοτήτων, δηλαδή συνδετικές λέξεις και φράσεις όπως: <i>γι' αυτό, έτσι, ενώ, ύστερα από όλα αυτά κτλ.</i></p>		<p>αναρτηθούν στην πινακίδα ανακοινώσεων.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τα στάδια που ακολουθούνται για το σχεδιασμό, την οργάνωση και την τελική παραγωγή ενός κειμένου και δίνει έμφαση στα αρχικά στάδια. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει στα παιδιά ένα διάγραμμα, μία λίστα των σημαντικών σημείων ενός γραπτού κειμένου, μία λίστα λεξιλογίου, χρήσιμες εκφράσεις και να διδάξει στα παιδιά πώς αξιοποιούνται αυτά τα βοηθήματα στην παραγωγή του κειμένου. Η έμφαση δε δίνεται στο τελικό κείμενο αλλά στην προσπάθεια οργάνωσης του γραπτού κειμένου.</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν κείμενα και καλούνται να αναγνωρίσουν τις εκφράσεις και λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνδέσουν προτάσεις και παραγράφους. Στη συνέχεια, τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιήσουν κάποιες συνδετικές λέξεις για να δημιουργήσουν ένα δικό τους κείμενο.</p>
---	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μέσα από τη λογοτεχνία το κωφό παιδί θα έρθει σε επαφή με διάφορα λογοτεχνικά κείμενα και θα εξοικειωθεί με το εξωσχολικό βιβλίο. Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης παραμένουν ίδιοι, ωστόσο λαμβάνονται υπόψη οι γενικές αρχές της Διγλωσσίας, ώστε να επιτυγχάνεται η επαφή και εξοικείωση των παιδιών με λογοτεχνικά κείμενα ελλήνων και ξένων Κωφών και ακουόντων συγγραφέων. Επίσης δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να παρακολουθήσουν διηγήσεις, ιστορίες, παραμύθια και ποίηση στην Ε.Ν.Γ. έτσι ώστε να έρθουν σε επαφή από νωρίς με τη λογοτεχνία.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Α' - Β' Δημοτικού

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία,</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p>

<p>ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Εξοικειώνεται βιωματικά με τη μορφή και το περιεχόμενο των λογοτεχνικών κειμένων, Ψυχαγωγείται με τα κείμενα και τα απολαμβάνει ως ακροατής.</p> <p>Αποκτά την αίσθηση του χιούμορ μέσα από επιλεγμένα λογοτεχνικά κείμενα και οξύνει τη φαντασία του.</p> <p>Ενθαρρύνεται στη δημιουργία και έκφραση δικών του ιστοριών και εξοικειώνεται με τη χωροχρονική αντίληψη.</p>		<p>Ο εκπαιδευτικός διηγείται στην Ε.Ν.Γ. μικρά λογοτεχνικά κείμενα ακουόντων και Κωφών συγγραφέων (μικρών ιστοριών, διηγημάτων, παραμυθιών) και ανάλογα με το κείμενο μπορεί να γίνει παιχνίδι ρόλων δραματοποίηση ή αναδιήγησή της ιστορίας στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Ο εκπαιδευτικός εισάγει τα παιδιά σε λογοτεχνικά κείμενα, το περιεχόμενο των οποίων εμπεριέχει χιούμορ. Μία ιστορία προβάλλεται σε βίντεο στην Ε.Ν.Γ. και μέσα από δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων τα παιδιά προσπαθούν να αποδώσουν τις χιουμοριστικές εκφράσεις.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός λέει μία ιστορία στην Ε.Ν.Γ. και τα παιδιά μαντεύουν το τέλος της. Επίσης, τα παιδιά διαβάζουν μία ημιτελή ιστορία, μαντεύουν και αφηγούνται το πιθανό τέλος της στην Ε.Ν.Γ..</p>
--	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Γ'-Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Διευρύνει την αναγνωστική ικανότητα προσεγγίζοντα και το βιωματικό λόγο.</p> <p>Κατανοεί τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα, για να προκαλέσει τις εντυπώσεις που θέλει.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Τα παιδιά παροτρύνονται να κάνουν σιωπηρή ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων (μικρών ιστοριών, διηγημάτων, παραμυθιών) και να τα αναδιηγηθούν στην Ε.Ν.Γ. ή μέσα από τη δραματοποίηση.</p> <p>Τα παιδιά επιλέγουν βιβλία της αρέσκειάς τους και κατά τη διάρκεια της ώρας της ελεύθερης ανάγνωσης το μελετούν και το παρουσιάζουν στην τάξη. Μετά την ανάγνωση, το κείμενο προβάλλεται με μία</p>

<p>Εξοικειώνεται με στοιχεία δομής και περιεχομένου των λογοτεχνικών κειμένων.</p> <p>Εξηγεί το νόημα κειμένων με απαιτητική σύνταξη, λεξιλόγιο και νοηματική δομή.</p>		<p>διαφάνεια. Κατά την προβολή του κειμένου ο εκπαιδευτικός επισημαίνει συγκεκριμένα σημεία του κειμένου, όπου ο συγγραφέας προκαλεί συγκεκριμένες εντυπώσεις (π.χ. θαυμασμό, απορία, υπερβολή). Ακολουθεί συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για τα γλωσσικά μέσα (μεταφορά, προσωποποίηση) μέσα από τα οποία ο συγγραφέας προκαλεί τις εντυπώσεις. Ανάλογες δραστηριότητες μπορούν να γίνουν με αφορμή την παρακολούθηση μίας ιστορίας στην Ε.Ν.Γ. σε μία βιντεοταινία.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει γραπτώς διαφορετικά λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. διηγήματα, ποιήματα, μυθιστορήματα, μύθους). Σε συζήτηση που γίνεται στην τάξη στην Ε.Ν.Γ. εντοπίζονται και υπογραμμίζονται τα κύρια στοιχεία της δομής (π.χ. τα ποιήματα έχουν στροφές, ενώ τα διηγήματα παραγράφους, πώς ξεκινάει ένα ποίημα και πώς ένα πεζό κείμενο) και περιεχομένου των λογοτεχνικών κειμένων και καταγράφονται σε σχετικό πίνακα. Επίσης, γίνονται συγκρίσεις στην Ε.Ν.Γ. μέσα από την προβολή στο βίντεο ενός ποιήματος ή τη διήγηση μίας ιστορίας στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Μετά την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου ζητείται από τα παιδιά να το αποδώσουν (Ε.Ν.Γ., δραματοποίηση, κτλ.). Αν κάποιο σημείο δεν έχει γίνει κατανοητό ο εκπαιδευτικός κάνει ερωτήσεις για να παροτρύνει τα παιδιά να ανατρέξουν σε συγκεκριμένα σημεία του γραπτού κειμένου, να ξαναδιαβάσουν κάποια μέρη του κειμένου και να προσπαθήσουν να τα κατανοήσουν.</p>
---	--	--

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Ε-ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ'-Δ' και Ε-ΣΤ' τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Για αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τους προαναφερθέντους στόχους των Γ'-Δ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθοι στόχοι συνοδεύονται από δραστηριότητες για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Κατανοεί τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα, για να προκαλέσει τις εντυπώσεις που θέλει.</p> <p>Εξοικειώνεται με στοιχεία δομής και περιεχομένου των λογοτεχνικών κειμένων.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ'-Δ' και Ε-ΣΤ' τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Γι αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τις προαναφερθείσες ενδεικτικές δραστηριότητες των Γ'-Δ' τάξεων και να τις αξιοποιήσει για τις ανάγκες των μαθητών των Ε'-ΣΤ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθες δραστηριότητες προστίθενται για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες διαβάζουν λογοτεχνικά κείμενων διαφορετικών συγγραφέων και εντοπίζουν τους τρόπους μέσα από τους οποίους ο συγγραφέας δημιουργεί εντυπώσεις, όπως μέσα από το μεταφορικό λόγο τη φανταστική διάσταση, το υπερβολικό, το χιούμορ.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει γραπτώς διαφορετικά λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. διηγήματα, ποιήματα, μυθιστορήματα, μύθους) και τα παιδιά συγκρίνουν τα κείμενα όσον αφορά στα στοιχεία της δομής (π.χ. τα ποιήματα έχουν στροφές, ενώ τα διηγήματα παραγράφους) και του περιεχομένου τους.</p> <p>Γίνονται συγκρίσεις ανάμεσα σε λογοτεχνικά κείμενα και άλλα γραπτά κείμενα, όπως εφημερίδες. Σχολιάζονται οι διαφορές και ομοιότητες τους και καταγράφονται σε διαφορετικές στήλες.</p>

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Η διδασκαλία του λεξιλογίου μπορεί να γίνει μέσα από διάφορες δραστηριότητες, ωστόσο είναι αποτελεσματική όταν συνδυάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: α) ένταξη του καινούργιου λεξιλογίου στην υπάρχουσα γνώση του παιδιού, β) επαφή με την καινούργια λέξη μέσα σε πολλά και διαφορετικά κείμενα, και γ) δημιουργία ευκαιριών για τη χρήση του καινούργιου λεξιλογίου. Επίσης, η κατάκτηση του καινούργιου λεξιλογίου ενισχύεται όταν η διδασκαλία συμπεριλαμβάνει την εκμάθηση στρατηγικών μέσα από τις οποίες το κωφό παιδί μαθαίνει να αντλεί πληροφορίες για το νόημα των λέξεων, ειδικά όταν πρόκειται για την εκμάθηση λέξεων σε μία δεύτερη γλώσσα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Α'-Β' Δημοτικού

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Προσεγγίζει το λεξιλόγιο διαφόρων θεματικών περιοχών ξεκινώντας από τις πιο εύχρηστες λέξεις και χρησιμοποιώντας βαθμιαία τις περισσότερες ειδικές και κατάλληλες.</p> <p>Κατακτά και διαμορφώνει το λεξιλόγιό του από σημασιολογική και ορθογραφική άποψη.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p><i>Στο πλαίσιο διαφορετικών θεματικών εννοιών εισάγεται καινούργιο λεξιλόγιο με τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να συνδέουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους στο λεξιλόγιο με καινούργιες γνώσεις. Ενδεικτικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο σημασιολογικός ιστός. Ο εκπαιδευτικός γράφει μία λέξη στο κέντρο του πίνακα π.χ. σκύλος και την κυκλώνει. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να σκεφτούν λέξεις που συνδέονται με τη λέξη «σκύλος», όπως τα είδη του σκύλου, τα χαρακτηριστικά του σκύλου. Μ' αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένας ιστός γύρω από τη λέξη σκύλος με διάφορες κατηγορίες λέξεων που έχουν κάποια σχέση με τη λέξη «σκύλος». Οι λέξεις που δημιουργούν τον ιστό περιλαμβάνουν γνωστές λέξεις και καινούργιες λέξεις που εισάγονται από τον εκπαιδευτικό.</i></p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν γραπτές λέξεις που συναντούν με μεγαλύτερη συχνότητα και τις αποδίδουν στην Ε.Ν.Γ.. Ακολουθεί</p>

<p>Κατανοεί την έννοια των λέξεων σε σύνδεση με τα πράγματα και τα συμφραζόμενα.</p> <p>Αποσαφηνίζει τις έννοιες των λέξεων με βάση τα αντίθετα.</p> <p>Καταρτίζει απλά αλφαβητικά λεξιλόγια.</p> <p>Εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του, αξιοποιώντας τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων και τις σχολικές εκδηλώσεις.</p> <p>Χρησιμοποιεί τις νέες έννοιες-λέξεις στην Ε.Ν.Γ. και στο γραπτό λόγο, ώστε να διευρύνει τόσο το παθητικό καθώς και το ενεργητικό του λεξιλόγιο.</p>		<p>συζήτηση για την ορθογραφία των λέξεων και χρωματίζονται ή υπογραμμίζονται οι ορθογραφικές πληροφορίες που έχουν σημασιολογικό περιεχόμενο (π.χ. –ω δείχνει μία ενέργεια).</p> <p>Ο εκπαιδευτικός επιδεικνύει διάφορες εικόνες και αντικείμενα και επίσης μοιράζει στα παιδιά καρτέλες με λέξεις/εκφράσεις που αντιστοιχούν στις εικόνας ή στα αντικείμενα. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν τη γραπτή λέξη/έκφραση, να την αντιστοιχίσουν με τις εικόνες και τα αντικείμενα και να τις διαβάσουν. Επίσης, η σημασία της λέξης αποδίδεται στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Ο εκπαιδευτικός συζητάει στην Ε.Ν.Γ. για τη σημασία των αντιθέτων και γίνονται διάφορες δραστηριότητες αναζήτησης νοημάτων με αντίθετη σημασία στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια αναζητούνται γραπτές λέξεις με αντίθετη σημασία μέσα σε <i>γραπτά κείμενα διαφορετικών θεματικών εννοτήτων</i> και στο τέλος τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν δικές τους αντίθετες λέξεις.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να σχηματίσουν το δικό τους λεξιλόγιο, γράφοντας τις λέξεις που βρίσκουν μέσα στα κείμενα σε ξεχωριστό τετράδιο. Εκπαιδεύονται ώστε να ταξινομούν τις γραπτές λέξεις με βάση το αρχικό τους γράμμα, τα δύο πρώτα αρχικά τους γράμματα κ.τ.λ.. Γίνονται συγκρίσεις στην Ε.Ν.Γ. με ταξινόμηση των νοημάτων με βάση τη χειρομορφή τους.</p> <p><i>Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης, δίνεται η δυνατότητα ολοκληρωμένης κατανόησης και εκμάθησης νέων λέξεων μέσα από</i></p> <p>α) την αναζήτηση των νέων λέξεων σε διαφορετικά κείμενα και συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για τις πολλαπλές χρήσεις και σημασίες των λέξεων, β) τη δημιουργία προτάσεων στην Ε.Ν.Γ. όπου χρησιμοποιείται το νέο λεξιλόγιο και απόδοση τους στο γραπτό λόγο, δ) την καταχώρηση νέων λέξεων-εννοιών σε τετράδιο λεξιλογικών ασκήσεων, και ε) την αναζήτηση λέξεων σε απλά λεξικά.</p>
--	--	---

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Γ΄-Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Προσεγγίζει το λεξιλόγιο διάφορων θεματικών περιοχών, ξεκινώντας από τις πιο εύχρηστες και γενικού περιεχομένου λέξεις και χρησιμοποιώντας βαθμιαία τις περισσότερο ειδικές και κατάλληλες.</p> <p>Αντιλαμβάνεται το ρόλο του γλωσσικού και του εξωγλωσσικού περιβάλλοντος στον προσδιορισμό της σημασίας των λέξεων.</p> <p>Συνειδητοποιεί τις</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Το λεξιλόγιο κωδικοποιείται κατά θεματική ενότητα (οικογένεια-συγγενείς, τροφή-φαγητό, ρούχα-ντύσιμο, σχολείο, μαγειρικά σκεύη-μαγείρεμα, υγεία-ατυχήματα, συγκοινωνίες-ταξίδια, κλπ). Τα παιδιά βρίσκουν το νόημα των λέξεων στην Ε.Ν.Γ. και ενθαρρύνονται να τοποθετήσουν τις λέξεις σε ασκήσεις συμπλήρωσης κενών μέσα σε προτάσεις ή μικρά κείμενα. <i>στο πλαίσιο διάφορων μαθημάτων (π.χ. Γλώσσα, Ιστορία, Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο). Δημιουργείται γραπτό ευρετήριο των παραπάνω ομάδων λέξεων.</i></p> <p>Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να αποδώσουν τις καινούργιες λέξεις ή εκφράσεις στην Ε.Ν.Γ.. Στη συνέχεια τα παιδιά ενθαρρύνονται να γράψουν μία πρόταση μέσα στην οποία χρησιμοποιείται η καινούργια λέξη και στη συνέχεια να την αποδώσουν στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Μέσα από παραδείγματα στην Ε.Ν.Γ. τα παιδιά κατανοούν πώς η κατανόηση των λέξεων ενισχύεται ιδιαίτερα από την αξιοποίηση των εξωγλωσσικών πληροφοριών, όπως οι εκφράσεις του προσώπου και οι κινήσεις του σώματος.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα προτάσεις και εξηγεί</p>

<p>κυριότερες σημασιολογικές σχέσεις κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντωνυμία κτλ..</p> <p>Αντιλαμβάνεται τον πολύσημο χαρακτήρα των λέξεων και τη λειτουργία της πολυσημίας.</p> <p>Διαπιστώνει ότι με την παραγωγή και τη σύνθεση δημιουργούνται χιλιάδες λέξεις.</p>		<p>στα παιδιά ποιες λέξεις χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά και ποιες μεταφορικά, ποιες λέξεις είναι συνώνυμες με ποιες κ.ο.κ.. Ανάλογες δραστηριότητες γίνονται στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά διάφορα νοήματα από την Ε.Ν.Γ. που έχουν πολλαπλές σημασίες. <i>Στη συνέχεια τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τις πολλαπλές σημασίες μίας λέξης στην ελληνική γλώσσα μέσα από την ανάγνωση κειμένων διαφορετικών θεματικών ενότητων και μαθημάτων (π.χ. Ιστορία, Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο). Για παράδειγμα τα παιδιά μπορούν να βρουν σε ένα κείμενο της γλώσσας τη λέξη «φύλλο» με αναφορά το φύλλο ενός βιβλίου και σε μία θεματική ενότητα που ασχολείται με το περιβάλλον να συζητήσουν για τα φύλλα του δέντρου.</i></p> <p>Μέσα από τα συμφραζόμενα ενθαρρύνονται να βρουν τη σημασία της λέξης στις διαφορετικές περιστάσεις και να την αποδώσουν στην Ε.Ν.Γ.. Επίσης, χρησιμοποιούν τις καινούργιες λέξεις σε διάφορες ασκήσεις, όπου χρειάζεται να προσδιορίσουν τη σημασία της λέξης ή φτιάχνουν παραδείγματα με τις πολλαπλές σημασίες της λέξης.</p> <p>Η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να ανακαλέσουν στην πρώτη τους γλώσσα σύνθετες και παράγωγες λέξεις και να τις νοηματίσουν. Αφού τα παιδιά κατανοήσουν την έννοια της σύνθεσης και της παραγωγής στην πρώτη τους γλώσσα, ο εκπαιδευτικός γράφει μία λέξη στον πίνακα και τα παιδιά ενθαρρύνονται να ψάξουν να βρουν μέσα σε ένα κείμενο παραγωγικές ή σύνθετες λέξεις.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει στον</p>
---	--	---

<p>Μαθαίνει να αναζητά πληροφορίες που είναι ταξινομημένες αλφαβητικά.</p> <p>Καταρτίζει αλφαβητικά λεξιλόγια.</p>		<p>πίνακα το β' συνθετικό διαφόρων λέξεων και μοιράζει σε κάθε παιδί μία καρτέλα με το α' συνθετικό μίας λέξης. Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα το β' συνθετικό μίας λέξης και ρωτάει ποιο παιδί έχει το α' συνθετικό. Το παιδί σηκώνεται και ενώνει το α' με το β' συνθετικό δημιουργώντας μία σύνθετη λέξη.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός σχεδιάζει δραστηριότητες στις οποίες το παιδί χρειάζεται να αναζητήσει πληροφορίες οι οποίες είναι καταχωρημένες με αλφαβητική σειρά. Για παράδειγμα τα παιδιά μπορούν να αναζητήσουν ονόματα σε ένα τηλεφωνικό ευρετήριο. Επίσης, τα παιδιά μπορούν να σχεδιάσουν ένα τηλεφωνικό ευρετήριο με τα ονόματα και τα τηλέφωνα των παιδιών στην τάξη.</p> <p>Κάθε φορά που τα παιδιά συναντούν καινούργιες λέξεις, απλές παραγωγικές ή σύνθετες καταρτίζουν αλφαβητικά λεξιλόγια, στα οποία οι λέξεις τοποθετούνται με κριτήρια τα δύο, τρία ή τέσσερα πρώτα γράμματα. Επίσης, το λεξικό μπορεί να καταρτιστεί με βάση το δακτυλικό αλφάβητο. Τέλος, μπορούν να δημιουργηθούν θεματικά λεξιλόγια, όπου κατατάσσονται οι λέξεις σε θεματικές ενότητες. Στην προσπάθεια κατάρτισης λεξιλογίων τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά ή έντυπα λεξικά.</p>
--	--	--

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄ τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Για αυτό, ο εκπαιδευτικός</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄ τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Γι αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τις</p>

<p>μπορεί να συμβουλευτεί τους προαναφερθέντους στόχους των Γ'-Δ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθοι στόχοι συνοδεύονται από δραστηριότητες για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Προσεγγίζει το λεξιλόγιο διάφορων θεματικών περιοχών, ξεκινώντας από τις πιο εύχρηστες και γενικού περιεχομένου λέξεις και χρησιμοποιώντας βαθμιαία τις περισσότερο ειδικές και κατάλληλες.</p> <p>Συνειδητοποιεί τις κυριότερες σημασιολογικές σχέσεις κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντωνυμία κτλ..</p>		<p>προαναφερθείσες ενδεικτικές δραστηριότητες των Γ'-Δ' τάξεων και να τις αξιοποιήσει για τις ανάγκες των μαθητών των Ε'-ΣΤ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθες δραστηριότητες προστίθενται για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Το λεξιλόγιο κωδικοποιείται κατά θεματική ενότητα (οικογένεια-συγγενείς, τροφή-φαγητό, ρούχα-ντύσιμο, σχολείο, μαγειρικά σκεύη-μαγείρεμα, υγεία-ατυχήματα, συγκοινωνίες-ταξίδια, κλπ). Τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιήσουν το λεξιλόγιο αυτό για την αυθόρμητη συγγραφή κειμένων ανά θεματική ενότητα (π.χ. περιγραφή δυστυχήματος, συγγραφή συνταγής, περιγραφή του αεροδρομίου). Προηγείται η απόδοση των κειμένων στην Ε.Ν.Γ. από τα παιδιά. <i>Επίσης, στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων (π.χ. Ιστορία, Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο), αναζητείται και εξηγείται στην Ε.Ν.Γ. το ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται.</i></p> <p>Σχεδιάζονται δραστηριότητες στις οποίες τα παιδιά φτιάχνουν γραπτούς διάλογους μέσα στους οποίους χρησιμοποιούν τις κατάλληλες λέξεις, όπως μία συναλλαγή σε σούπερ-μάρκετ, μία επίσκεψη σε ένα κινηματογράφο, σε ένα μουσείο κτλ.</p> <p>Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες. Μία ομάδα φτιάχνει προτάσεις μέσα στις οποίες κάποιες λέξεις έχουν κυριολεκτική και κάποιες άλλες μεταφορική έννοια και η άλλη ομάδα τις αναζητάει. Επίσης, μία ομάδα φτιάχνει προτάσεις με λέξεις, οι οποίες πρέπει να αντικατασταθούν από συνώνυμες λέξεις από την άλλη ομάδα.</p> <p>Μέσα σε ένα οικείο κείμενο, τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν συνώνυμες λέξεις και στη συνέχεια να τις χρησιμοποιήσουν σε ένα δικό τους κείμενο.</p>
---	--	--

<p>Αντιλαμβάνεται τον πολύσημο χαρακτήρα των λέξεων και τη λειτουργία της πολυσημίας.</p> <p>Χρησιμοποιεί το λεξικό με πολλαπλούς τρόπους.</p>		<p>Τα παιδιά σε ομάδες διαβάζουν διαφορετικά κείμενα μέσα στα οποία συναντούν τη χρήση των πολλαπλών σημασιών της ίδιας λέξης. Η κάθε ομάδα παρουσιάζει στην άλλη τη σημασία της λέξης και το πλαίσιο μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται.</p> <p>Τα παιδιά ενθαρρύνονται να ψάξουν ένα λεξικό όχι απλά για να κατανοήσουν το νόημα μίας λέξης αλλά προκειμένου να αναζητήσουν διάφορες πληροφορίες για μία λέξη όπως είναι η προφορά της λέξης, η ετυμολογία της, τα συνώνυμά της, η ορθογραφία, τα παράγωγα, και ο τονισμός της.</p>
--	--	---

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μέσα από τη διδασκαλία της γραμματικής τα κωφά παιδιά θα αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με τη δομή του γραπτού λόγου και τη μετάβαση από την ελληνική νοηματική στην ελληνική γλώσσα.

Γραμματική Α΄ - Β΄ Δημοτικού

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Αισθητοποιεί με πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής.</p> <p>Μαθαίνει τα βασικά σημεία</p>	<p>Παραμένουν ίδιες όπως στα γενικά αναλυτικά προγράμματα</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά κάρτες διαφορετικών χρωμάτων με λέξεις που αποτελούν διαφορετικά μέρη του λόγου (Υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο) και ζητάει να τα συνθέσουν για να φτιάξουν προτάσεις. Γίνονται ερωταποκρίσεις του τύπου ποιος κάνει τι; ποιος είναι τι; κτλ. Ακολουθούν συγκρίσεις της δομής του γραπτού λόγου με τη δομή της Ε.Ν.Γ..</p> <p>Μέσα από την επαφή με γραπτές λέξεις, προτάσεις και</p>

<p>στίξης και κατανοεί πως τα σημεία στίξης χρησιμοποιούνται για διαφορετικούς λόγους.</p> <p>Κατανοεί και χρησιμοποιεί την απαραίτητη για τη διεξαγωγή του μαθήματος μεταγλωσσική ορολογία.</p> <p>Κατανοεί το ρόλο του ρήματος μέσα στην πρόταση</p> <p>Χρησιμοποιεί το ουσιαστικό με το άρθρο ως υποκείμενο, αντικείμενο και κατηγορούμενο.</p>		<p>μικρά κείμενα, τα παιδιά μαθαίνουν για τη λειτουργία των σημείων στίξης. Μέσα από την ανάγνωση προτάσεων και μικρών κειμένων, εντοπίζονται τα σημεία στα οποία υπάρχουν τελείες και ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το ρόλο των τελειών. Επίσης, σημειώνεται πως μετά από κάθε τελεία ακολουθεί κεφαλαίο γράμμα.</p> <p>Σε κάθε περίπτωση η διδασκαλία των σημείων στίξης γίνεται με διάφορα οπτικά ερεθίσματα (π.χ. υπογράμμιση, χρωματισμός). και στο πλαίσιο ενός κειμένου, ώστε τα παιδιά να αποσπάσουν σημαντικές πληροφορίες για τη χρήση και το ρόλο τους στην κατανόηση ενός κειμένου.</p> <p>Συζήτηση σχετικά με τη δομή του γραπτού λόγου και συγκρίσεις με την Ε.Ν.Γ., ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο του παιδιού. Ο εκπαιδευτικός γράφει διάφορες βασικές προτάσεις στον πίνακα, ώστε να γίνει κατανοητό ότι οι λέξεις μπαίνουν με συγκεκριμένη σειρά σε μία πρόταση και πως αυτή η σειρά επηρεάζει το νόημα. Στη συνέχεια γίνονται διάφορες δραστηριότητες τοποθέτησης των λέξεων στη σωστή συντακτική σειρά, συμπλήρωσης μίας λέξης (π.χ. ρήμα), αλλαγής της θέσης των λέξεων μέσα σε μία πρόταση. Ανάλογα παιχνίδια μπορούν να γίνουν στην Ε.Ν.Γ., ώστε να γίνει κατανοητό πως η αλλαγή της δομής των μερών του λόγου κάθε γλώσσας επηρεάζει το νόμά της.</p>
--	--	---

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Γ΄-Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι όπως στο γενικό αναλυτικό πρόγραμμα με μικρές διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Αισθητοποιεί με πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής.</p> <p>Αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες αφαίρεσης, προσθήκης και αλλαγής της σειράς στοιχείων μιας πρότασης, καθώς τις δυνατότητες μετασχηματισμού της για τις ανάγκες της επικοινωνίας.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν γενικά ίδιες όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει μία πρόταση στον πίνακα από την οποία λείπει μία λέξη (π.χ. προσωπική αντωνυμία). Στη συνέχεια δίνει στα παιδιά καρτέλες με διαφορετικά μέρη του λόγου (ουσιαστικό, ρήμα, κτλ.) και ζητάει από τα παιδιά να επιλέξουν τη σωστή λέξη που ταιριάζει στο κενό. Ανάλογες ασκήσεις μπορούν να γίνουν στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή μέσα από τη χρήση του κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού. Γίνονται προσπάθειες απόδοσης των προτάσεων στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τα παιδιά σε ομάδες. Δίνει στην κάθε ομάδα καρτέλες (που αναγράφουν διαφορετική λέξη) και ζητά από τα παιδιά να βάλουν τη θέση των καρτελών (δηλαδή των λέξεων) στη σωστή σειρά. Επίσης, μπορούν να μοιραστούν καρτέλες με περισσότερες λέξεις και τα παιδιά να πρέπει να αφαιρέσουν 1-2 λέξεις που δεν είναι σχετικές με το νόημα της πρότασης προκειμένου να σχηματίζουν μία πρόταση. Η κάθε ομάδα καταγράφει τις προτάσεις που σχημάτισε και αναδεικνύεται νικήτρια η ομάδα που παράγει τις περισσότερες προτάσεις. Αντίστοιχες δραστηριότητες γίνονται και στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Ο εκπαιδευτικός καταγράφει στον</p>

<p>Διαπιστώνει ότι ο λόγος οργανώνεται γύρω από το όνομα και το ρήμα.</p> <p>Αναγνωρίζει τα δομικά συστατικά μίας πρότασης.</p> <p>Αναγνωρίζει και κατανοεί τους χρόνους των ρημάτων.</p> <p>Εσωτερικεύει ένα κλιτικό σχήμα ρήματος και ένα κλιτικό σύστημα πτωτικού στα τρία γένη.</p>		<p>πίνακα μια πρόταση. Εξηγεί στους μαθητές στην Ε.Ν.Γ. ποιο μέρος της πρότασης αποτελεί το ονοματικό μέρος της πρότασης και ποιο το ρηματικό μέρος. Στη συνέχεια δίνει γραπτές προτάσεις στους μαθητές και τους ζητά να υπογραμμίσουν με διαφορετικό χρώμα και να νοηματίσουν το ρηματικό και ονοματικό μέρος της πρότασης. Γίνονται ακόμα μέσα στην τάξη και κάποιες άλλες ασκήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ασκήσεις συμπλήρωσης του ονοματικού ή ρηματικού μέρους της πρότασης, εάν δίνεται αντίστοιχα το ρηματικό ή το ονοματικό μέρος. Ασκήσεις αντιστοίχισης ρήματος-υποκειμένου. -Ασκήσεις για τον εντοπισμό της σειράς του ονοματικού και ρηματικού μέρους της πρότασης σε ερωτηματικές και καταφατικές προτάσεις. -Ασκήσεις για τη μετακίνηση των γλωσσικών συνόλων. <p>Ο εκπαιδευτικός καταγράφει κάποιες προτάσεις στον πίνακα και υπογραμμίζει με διαφορετικό χρώμα τα δομικά συστατικά της. Δίνει πληροφορίες σχετικά με τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες (το άρθρο συμφωνεί με το ουσιαστικό, το υποκείμενο με το ρήμα) μέσα από διάφορα παραδείγματα. Στη συνέχεια δίνονται γραπτές ασκήσεις του πιο κάτω τύπου μέσα στο πλαίσιο προτάσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> -ασκήσεις για το γένος των ονομάτων, για την πτώση και τον αριθμό. -ασκήσεις για συμφωνία επιθέτου-ουσιαστικού. <p>Κατά τη συμπλήρωση των πιο πάνω ασκήσεων ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τους μαθητές να έχουν δίπλα τους τα βιβλία της γραμματικής, ώστε να τα συμβουλευούνται για την ορθή κλήση των αρσενικών, θηλυκών, ουδετέρων</p> <p>Ο εκπαιδευτικός αποδίδει στην Ε.Ν.Γ. προτάσεις σε διαφορετικούς χρόνους ανάλογα με την περίπτωση (π.χ. χθες, σήμερα, αύριο). Επίσης, συζητάει</p>
---	--	--

<p>Αντιλαμβάνεται τις διαφορετικές χρονικές βαθμίδες των ρημάτων μέσα στην πρόταση.</p> <p>Αντιλαμβάνεται ότι η επιλογή, η συχνότητα των τύπων των συντακτικών δομών και των γραμματικών τύπων έχει σχέση με το είδος του κειμένου και τη σκοπιμότητά του.</p> <p>Συνειδητοποιεί τον μορφολογικό πλούτο της ελληνικής και τον πολυσήμαντο ρόλο των καταλήξεων.</p>		<p>με τους μαθητές στην Ε.Ν.Γ., ώστε να γίνει κατανοητή η διάκριση των χρονικών βαθμίδων (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Τα παιδιά αφού συνειδητοποιήσουν τη σημασία των διαφορετικών χρόνων στην πρώτη τους γλώσσα, καλούνται να μετατρέψουν προτάσεις στην ελληνική γλώσσα σε διαφορετικούς χρόνους.</p> <p>Οι μαθητές μαζί με τον εκπαιδευτικό συζητούν την γραμματική ορολογία των χρόνων και αποδίδουν τους όρους περιφραστικά στη νοηματική.</p> <p>Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες. Η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να διαβάσει ένα τύπο κειμένου (αφηγηματικό, ποίημα, οδηγίες εκτέλεσης) και να εντοπίσει τα γραμματικά χαρακτηριστικά τους. Δημιουργούν μία λίστα με τα χαρακτηριστικά του κάθε τύπου κειμένου. Ακολουθεί συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για το ρόλο των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών σε κάθε τύπο κειμένου.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός προβάλλει σε μία διαφάνεια προτάσεις μέσα στις οποίες υπάρχουν λέξεις χωρίς καταλήξεις. Γίνεται συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. σχετικά με το νόημα της πρότασης και τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό αναζητούν την κατάληξη που ταιριάζει. Όταν συμπληρωθεί η κατάληξη δακτυλοσυσλλαβίζεται όλη η λέξη από τον εκπαιδευτικό και από κάθε παιδί ξεχωριστά.</p>
--	--	---

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄ τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Για αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τους προαναφερθέντους στόχους των Γ΄-Δ΄ τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθοι στόχοι</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης των Γ΄-Δ΄ και Ε-ΣΤ΄ τάξεων έχουν πολλές ομοιότητες. Γι αυτό, ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευτεί τις προαναφερθείσες ενδεικτικές δραστηριότητες των Γ΄-Δ΄ τάξεων και να τις αξιοποιήσει για τις</p>

<p>συνοδεύονται από πιο σύνθετες δραστηριότητες για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να:</p> <p>Αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες αφαίρεσης, προσθήκης και αλλαγής της σειράς στοιχείων μιας πρότασης, καθώς τις δυνατότητες μετασχηματισμού της για τις ανάγκες της επικοινωνίας.</p> <p>Αναγνωρίζει τα συστατικά των παραγράφων και συνειδητοποιεί το ρόλο των κειμενικών δεικτών στη σύνδεση των παραγράφων.</p> <p>Αντιλαμβάνεται ότι η επιλογή, η συχνότητα των τύπων των συντακτικών δομών και των γραμματικών τύπων έχει σχέση με το είδος του κειμένου και τη σκοπιμότητά του.</p> <p>Αντιλαμβάνεται τις διαφορετικές χρονικές βαθμίδες των ρημάτων μέσα στην πρόταση.</p>		<p>ανάγκες των μαθητών των Ε'-ΣΤ' τάξεων. Επίσης, οι ακόλουθες δραστηριότητες προστίθενται για τα παιδιά των Ε-ΣΤ' τάξεων.</p> <p>Ο εκπαιδευτικός γράφει προτάσεις(καταφατικές, ερωτηματικές) στον πίνακα. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να αλλάξουν τη σειρά των λέξεων μέσα στην πρόταση και να διερευνήσουν αν το νόημα παραμένει ίδιο ή αλλάζει. Αντίστοιχες δραστηριότητες γίνονται στην Ε.Ν.Γ..</p> <p>Στην ανάγνωση μίας παραγράφου εντοπίζονται τα στοιχεία που δομούν μία παράγραφο (αρχή, μέση, τέλος) και τα γραμματικά και συντακτικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στη σύνδεση και αλληλουχία των παραγράφων. Ακολουθεί συζήτηση στην Ε.Ν.Γ., σχετικά με τον τρόπο που αξιολογούνται αυτά τα στοιχεία στην κατανόηση του κειμένου και τα παιδιά φτιάχνουν παραγράφους και ενσωματώνουν τα κατάλληλα συντακτικά και γραμματικά χαρακτηριστικά.</p> <p>Τα παιδιά σε ομάδες διαβάζουν 2-3 κείμενα διαφορετικού τύπου και κάνουν συγκρίσεις όσον αφορά στα γραμματικά χαρακτηριστικά τους (χρόνοι ρημάτων, εμφάνιση συγκεκριμένων μερών του λόγου κτλ.. Στη συνέχεια επιλέγουν ένα τύπο κειμένου και δημιουργούν ένα κείμενο με βάση τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (π.χ. επιλέγουν να φτιάξουν μία εφημερίδα).</p> <p>Τα παιδιά διαβάζουν μία μικρή ιστορία. Ακολουθεί συζήτηση στην Ε.Ν.Γ. για το νόημα της ιστορίας. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να εντοπίσουν πως τοποθετείται το κείμενο χρονικά και ενθαρρύνει τα παιδιά να μετατρέψουν την ιστορία (που είναι στον ενεστώτα) στο παρελθόν ή</p>
--	--	--

<p>Αναγνωρίζει και κατανοεί τους χρόνους των ρημάτων.</p>		<p>μέλλον. Αυτή δραστηριότητα μπορεί να γίνει πρώτα στην Ε.Ν.Γ. και μετά γραπτά. Στο τέλος κάποιο παιδί ανακοινώνει το αποτέλεσμα στα άλλα παιδιά γράφοντας το κείμενο στον πίνακα ή προβάλλοντας το σε μία διαφάνεια. Υπογραμμίζονται οι λέξεις που άλλαξαν γραμματικά και δακτυλοσυλλαβίζονται.</p> <p>Παρατηρούν σε κείμενα της ελληνικής από διάφορα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Ιστορία, Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο) την εκφορά του ρηματικού χρόνου. Κάνουν συγκρίσεις μεταξύ των δύο γλωσσών και διατυπώνουν γραπτά ομοιότητες και διαφορές που παρατηρούν.</p> <p>Φτιάχνουν προτάσεις στην ελληνική και στην Ε.Ν.Γ. ως παραδείγματα ορθής χρήσης του χρόνου του ρήματος.</p> <p><i>Μετατρέπουν κείμενα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Ιστορία, Ερευνώ το φυσικό μου κόσμο) από το παρελθόν στο μέλλον και αντίστροφα, από το παρόν στο παρελθόν κλπ.</i></p>
---	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ Α'-Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Ο στόχος παραμένει ίδιος με το στόχο των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να:</p> <p>Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης γλωσσικές ή μη.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες με τις ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Επίσης, προστίθεται η ακόλουθη δραστηριότητα:</p> <p>Στο πλαίσιο ενός διαθεματικού σχεδίου εργασίας, ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τον τρόπο αναζήτησης και συλλογής πληροφοριών μέσα από διάφορες πηγές. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να μάθουν τη λειτουργία του</p>

		τηλεφωνικού καταλόγου και να φτιάξουν ένα τηλεφωνικό κατάλογο. Επίσης, μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες για παιδικές εκδηλώσεις σε αφίσες και να φτιάξουν μία αφίσα με αφορμή μία εκδήλωση του σχολείου τους.
--	--	---

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ Γ'-Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι με τους στόχους των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να:</p> <p>Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης γλωσσικές ή μη.</p> <p>Αναλύει και συνθέτει δεδομένες πληροφορίες.</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες με τις ενδεικτικές δραστηριότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Επίσης, προστίθεται η ακόλουθη δραστηριότητα:</p> <p>Ο εκπαιδευτικός αναθέτει στα παιδιά να βρουν πληροφορίες σχετικές με ένα θέμα (τα ζώα στη χώρα μας). Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να αναζητήσει πληροφορίες σε δύο πηγές (π.χ., εγκυκλοπαίδειες, διαδίκτυο, βιβλία). Η κάθε ομάδα ανακοινώνει στην Ε.Ν.Γ. στα υπόλοιπα παιδιά τα αποτελέσματα της. Ακολουθεί συζήτηση σύγκρισης και σύνθεσης των πληροφοριών με τελικό στόχο την παραγωγή ενός μικρού κειμένου σε σχέση με αυτό το θέμα.</p>

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ Ε'-ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σκοπός: Παραμένει ίδιος όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι με τους στόχους των ΑΠΣ</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ της</p>

<p>της γενικής εκπαίδευσης.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να:</p> <p>Εντοπίζει και αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης γλωσσικές ή μη.</p> <p>Αναλύει και συνθέτει δεδομένες πληροφορίες.</p>	<p>ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>γενικής εκπαίδευσης. Επίσης, προστίθεται η ακόλουθη δραστηριότητα:</p> <p>Τα παιδιά αναλαμβάνουν να διερευνήσουν ένα θέμα και να αναζητήσουν πληροφορίες για αυτό σε διάφορες βιβλιογραφικές πηγές, μέσα από το εκπαιδευτικό λογισμικό, καθώς και μέσα από τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με τους κατάλληλους ανθρώπους. Τα θέματα ποικίλουν και μπορούν να είναι γλωσσικά, κοινωνικά, ιστορικά και πολιτισμικά.</p>
--	--	--

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Τα θέματα για τα διαθεματικά σχέδια εργασίας για τα κωφά παιδιά παραμένουν ίδια με τα διαθεματικά σχέδια των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Προστίθενται κάποιες ιδέες στα υπάρχοντα διαθεματικά σχέδια, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις αρχές της Διγλωσσίας και τις ιδιαίτερες εμπειρίες που μπορεί να έχουν τα κωφά παιδιά στην καθημερινή τους ζωή.

Θέμα: Εφημερίδα. Η επιλογή των εφημερίδων πιθανό να περιλαμβάνει εφημερίδες που εκδίδονται από τα σωματεία των Κωφών, ώστε να έρθουν σε επαφή με τα θέματα που απασχολούν την Κοινότητα των Κωφών.

Θέμα: Θέατρο. Η επιλογή των έργων θα συμπεριλάβει έργα ελλήνων και ξένων Κωφών και ακουόντων συγγραφέων. Επίσης, στο πλαίσιο της επεξεργασίας των διαθεματικών σχεδίων εργασίας μπορούν να πραγματοποιηθούν επισκέψεις σε θέατρα Κωφών και ακουόντων.

Θέμα: Τουριστικός Οδηγός. Ο οδηγός των κωφών μαθητών θα περιλαμβάνει πληροφορίες για την τοποθεσία και τρόπο λειτουργίας των σωματείων των Κωφών (π.χ. κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες) σε διαφορετικές χώρες.

Θέμα: Λεξικό (βαπτιστικών) ονομάτων. Η δημιουργία λεξικών μπορεί να συμπεριλάβει τη γραφή του ονόματος με το δακτυλικό αλφάβητο, καθώς επίσης και τα νοηματικά τους ονόματα. Γίνεται απόπειρα να ερμηνεύσουν την προέλευση των νοηματικών τους ονομάτων.

Θέμα: Λέξεις και φράσεις σε διαφορετικές γλώσσες. Ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο των παιδιών μπορούν να γίνουν παιχνίδια αναζήτησης λέξεων στην Ε.Ν.Γ. και στο γραπτό λόγο, παρουσίασης των βασικών στοιχείων των δύο γλωσσών και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών των χρηστών τους.

Στόχοι και δραστηριότητες δια μέσου των υπόλοιπων μαθημάτων:

Οι οριζόντιοι στόχοι της διαθεματικότητας για τα κωφά παιδιά παραμένουν ίδιοι με τους οριζόντιους στόχους της διαθεματικότητας της γενικής εκπαίδευσης. Σε όποιο σημείο γίνεται αναφορά στην ομιλούμενη γλώσσα, γίνονται διαφοροποιήσεις σύμφωνα με τις αρχές της Διγλωσσίας και το ρόλο του προφορικού λόγου. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει περισσότερες πληροφορίες στο σχετικά κομμάτι των γενικών στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος του Δημοτικού.

Διδακτική μεθοδολογία

Εκτός από τις οδηγίες σχετικά με τη διδακτική μεθοδολογία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στη γενική εκπαίδευση προστίθενται κάποιες στρατηγικές που αφορούν στη διδασκαλία της ανάγνωσης και της δημιουργικής γραφής.

Η διδασκαλία της ανάγνωσης στα κωφά παιδιά

Αποκωδικοποίηση

Απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση ενός κειμένου αποτελεί η πετυχημένη αποκωδικοποίησή του. Αρχικά, τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα γράμματα βάση τα οπτικά τους χαρακτηριστικά (μέγεθος, σχήμα, κατεύθυνση, ακολουθία) και στη συνέχεια μαθαίνουν πως τα γραπτά σύμβολα αντιστοιχούν σε φωνολογικές μονάδες. Πριν ξεκινήσει η συστηματική διδασκαλία της ανάγνωσης, τα ακούοντα παιδιά έχουν αποκτήσει φωνολογική επίγνωση, έχουν δηλαδή ήδη συνειδητοποιήσει μέσα από τη καθημερινή τους επικοινωνία στην ομιλούμενη γλώσσα πως κάθε λέξη αποτελείται από μικρές φωνολογικές μονάδες. Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει για το κωφό παιδί, το οποίο έχει περιορισμένη ακουστική πρόσβαση στα φωνήματα, με αποτέλεσμα να έχει περιορισμένη φωνολογική επίγνωση όταν φτάνει στο σχολείο και στη συνέχεια να συναντάει δυσκολίες στην αντιστοίχιση γραφημάτων και φωνημάτων. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες οπτικές μέθοδοι, ο συνδυασμός των οποίων ανάλογα με τις ανάγκες του παιδιού μπορούν να βοηθήσουν σε κάποιο βαθμό την κατάκτηση της αποκωδικοποίησης.

Αρχικά, μία οπτική προσέγγιση είναι η χειλεανάγνωση, η οποία δίνει ελλιπείς και ανακριβείς πληροφορίες για την αντίληψη του προφορικού λόγου, μια και το 30% της ομιλίας δεν είναι αναγνωρίσιμη οπτικά. Αποτελεί, ωστόσο, ένα μέσο που επιτρέπει στο κωφό παιδί να αποκτήσει μία μορφή φωνολογικής επίγνωσης και να προχωρήσει στην αντιστοίχιση των γραφημάτων σε φωνολογικές μονάδες (Perfetti & Sandak, 2000). Βέβαια, είναι αναγκαίο να τονισθεί πως η χειλεανάγνωση απαιτεί ώρες εξάσκησης σε εξωσχολικό επίπεδο και είναι πιο αποτελεσματική όταν συνδυάζεται με ακουστικά υπολείμματα και με καλό επίπεδο γλωσσικής ανάπτυξης (Paul, 1988).

Άλλα οπτικά μοντέλα για την κατάκτηση της αποκωδικοποίησης αφορούν στην αξιοποίηση των ορθογραφικών και γραμματικών πληροφοριών (καταλήξεις, προθέματα) και στη χρήση του δακτυλικού αλφάβητου, καθώς ο δακτυλοσυλλαβισμός μπορεί να δράσει υποστηρικτικά στην κατάκτηση της αποκωδικοποίησης ενισχύοντας κυρίως την ορθογραφική ανάγνωση (Gaustad, 2000).

Κατανόηση

Η αποκωδικοποίηση είναι απαραίτητη προϋπόθεση της κατάκτησης της ανάγνωσης, ωστόσο, ο κύριος στόχος της αναγνωστικής διαδικασίας για κάθε παιδί είναι η κατανόηση. Ειδικά, όσον αφορά στο κωφό παιδί είναι αναγκαίο να διασαφηνιστεί πως οι δραστηριότητες που συνδέονται με την κατανόηση παροτρύνουν την σιωπηρή ανάγνωση. Η κύρια προτεραιότητα του εκπαιδευτικού δεν αποτελεί η φωναχτή και ορθή εκφορά των λέξεων αλλά η αναγνώριση και ερμηνεία τους καθώς και η επεξεργασία των σημασιολογικών, μορφολογικών, συντακτικών και πραγματολογικών πληροφοριών ενός κειμένου με στόχο την εξαγωγή του συνολικού νοήματος του (Paul, 1988).

Στρατηγικές και τεχνικές για τη διδασκαλία της ανάγνωσης σε κωφά παιδιά

Λεξιλόγιο

Η ανάπτυξη του λεξιλογίου είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην κατανόηση ενός κειμένου. Η διδασκαλία του λεξιλογίου είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική όταν συνδέεται με την υπάρχουσα γνώση του παιδιού, όταν γίνεται στο πλαίσιο πολλών και διαφορετικών κειμένων, και όταν δίνονται ευκαιρίες για τη χρήση του καινούργιου λεξιλογίου. Επίσης, η

κατάκτηση του καινούργιου λεξιλογίου ενισχύεται όταν η διδασκαλία περιλαμβάνει την εκμάθηση στρατηγικών με βάση τις οποίες το κωφό παιδί μαθαίνει να αντλεί πληροφορίες για το νόημα των λέξεων, ειδικά όταν πρόκειται για την εκμάθηση λέξεων σε μία δεύτερη γλώσσα. Μερικές από αυτές τις πληροφορίες είναι οι εξής: α) Μία λέξη έχει διαφορετικές χρήσεις και λειτουργίες ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται, β) μία λέξη δεν έχει πάντα μία σημασία αλλά πολλές διαφορετικές γ) μία λέξη έχει παράγωγες λέξεις. Η γνώση της αρχικής σημασίας της λέξης και η αξιοποίηση των μορφολογικών πληροφοριών των παράγωγων λέξεων βοηθούν στην εξαγωγή του νοήματος της παράγωγης λέξης, και δ) η μάθηση της καινούργιας λέξης γίνεται πιο εύκολα αν βρεθεί η αντίστοιχη λέξη στην πρώτη γλώσσα (Paul, 1998).

Μεταφορικός λόγος

Η διδασκαλία των μεταφορικών εκφράσεων στα κωφά παιδιά παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες, κυρίως εξαιτίας του φτωχών γλωσσικών εμπειριών του κωφού παιδιού και της έλλειψης μίας κοινής γλώσσας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και στο κωφό παιδί. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τη διδασκαλία του μεταφορικού λόγου είναι ο εμπλουτισμός των γλωσσικών εμπειριών του παιδιού. Η εξοικείωση με το μεταφορικό λόγο απαιτεί συνεχή εξάσκηση καθώς και ευκαιρίες επαφής και χρήσης μεταφορικών εκφράσεων μέσα στην καθημερινότητα. Επίσης, η διδασκαλία των μεταφορικών εκφράσεων μπορεί να ξεκινήσει με εκφράσεις που έχουν μία λογική βάση, περιέχουν λεξιλόγιο που είναι γνωστό στο παιδί και περιγράφουν οικείες καταστάσεις (Paul, 1988). Βέβαια, είναι αναγκαίο να επισημανθεί πως στη διδασκαλία των μεταφορικών εκφράσεων, ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί τις γνώσεις του παιδιού στην πρώτη του γλώσσα, προκειμένου να βοηθήσει το παιδί να κατανοήσει τα μεταφορικά σχήματα στη δεύτερη γλώσσα.

Ενεργοποίηση προηγούμενης γνώσης

Πριν την ανάγνωση ενός βιβλίου, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενεργοποιήσει την προηγούμενη γνώση του αναγνώστη σχετικά με το περιεχόμενο ενός κειμένου μέσα από διάφορες δραστηριότητες (προ-οργανωτές κειμένου, περιλήψεις, συνοπτική παρουσίαση). Για παράδειγμα, μπορούν να οργανωθούν επισκέψεις που σχετίζονται με το περιεχόμενο του κειμένου ή να προβληθούν σχετικές ταινίες με υποτίτλους, ή να αποδοθεί η ιστορία του κειμένου στην Ε.Ν.Γ.. Επιπρόσθετα, μέσα από διάφορες ερωτήσεις του εκπαιδευτικού τα παιδιά ενεργοποιούν προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες για το θέμα που διαπραγματεύεται ένα κείμενο, για τη δομή της ιστορίας, για το λεξιλόγιο κτλ. (Paul, 1988· Schirmer, 2000).

Δημιουργία υποθέσεων

Η ενθάρρυνση των παιδιών να κάνουν προβλέψεις για το περιεχόμενο του κειμένου μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση. Στην αρχή, αυτή η διαδικασία γίνεται από τον εκπαιδευτικό, με τη χρήση ερωτήσεων που θα παροτρύνουν τα παιδιά να κάνουν προβλέψεις. Τα παιδιά αιτιολογούν τις προβλέψεις τους στην αρχή και στη συνέχεια ελέγχουν αν αυτές συμφωνούν ή έρχονται σε αντίθεση με το περιεχόμενο του κειμένου. Η χρήση αυτής της στρατηγικής βοηθάει στην ενεργοποίηση και σύνδεση της προηγούμενης γνώσης με την καινούργια, καθώς επίσης και στην παρακολούθηση του νοήματος του κειμένου.

Ο ρόλος των ερωτήσεων

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να απευθύνει ερωτήσεις που θα ενισχύσουν την καλλιέργεια δεξιοτήτων κατανόησης. Σε συνδυασμό με απλές

ερωτήσεις, οι απαντήσεις των οποίων βρίσκονται σε ένα συγκεκριμένο σημείο του κειμένου, ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει ερωτήσεις, οι απαντήσεις των οποίων απαιτούν από τον αναγνώστη είτε να συνδυάζει πληροφορίες του κειμένου για να απαντήσει, είτε να ενεργοποιήσει την προηγούμενη γνώση του προκειμένου να βρει τη σωστή απάντηση. Μ' αυτό τον τρόπο, το παιδί θα εξασκηθεί στην αναζήτηση πληροφοριών μέσα στο κείμενο, την επανειλημμένη ανάγνωση, την εξαγωγή συμπερασμάτων, καθώς και την αξιοποίηση προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών (Paul, 2000· Schirmer, 2000).

Αναδιήγηση και δημιουργία περιλήψεων

Η αναδιήγηση βοηθάει το κωφό παιδί να δει ένα κείμενο συνολικά και ενισχύει την κατανόηση του κειμένου. Η αναδιήγηση μίας ιστορίας μπορεί να είναι περισσότερο κατευθυνόμενη με την παροχή βοήθειας από την πλευρά του εκπαιδευτικού μέσα από ερωτήσεις. Στη συνέχεια, καθώς το παιδί εξασκείται στην αναδιήγηση, η βοήθεια περιορίζεται και η αναδιήγηση μπορεί να γίνει λιγότερο κατευθυνόμενη και αφήνει στο παιδί μεγαλύτερη δυνατότητα δημιουργίας. Σε συνδυασμό με την αναδιήγηση, η δημιουργία περιλήψεων ενισχύει την κατανόηση καθώς μέσα από αυτή τη διαδικασία το κωφό παιδί μαθαίνει να αναζητάει την κεντρική ιδέα της ιστορίας, τους κύριους χαρακτήρες καθώς και τις σημαντικές πληροφορίες ενός κειμένου.

Η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής σε κωφά παιδιά

Σύμφωνα με τη Schirmer (2000) η παραγωγή ενός γραπτού κειμένου περιλαμβάνει τρία στάδια: α. *το σχεδιασμό*, δηλαδή τη γενίκευση ιδεών για ένα θέμα, καθώς και την οργάνωση και τον προσδιορισμό των στόχων (π.χ. πρόχειρο γράψιμο), β. *τη σύνθεση* γ. τον έλεγχο και την *αναθεώρηση του γραπτού κειμένου*, που περιλαμβάνει το διάβασμα από την αρχή και τη δημιουργία του τελικού κειμένου. Η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής με βάση τα παραπάνω στάδια μπορεί να προσαρμοστεί στο γλωσσικό επίπεδο του κωφού παιδιού, μέσα από επιλογή γλωσσικών συνόλων με διαφορετική έκταση και δυσκολία.

Σχεδιασμός

Στο σχεδιασμό γίνεται η επιλογή ενός θέματος, καθορίζεται ο στόχος της γραφής και επιλέγεται ο τρόπος γραφής. Όσον αφορά στην επιλογή του θέματος η οποία αποτελεί μία ιδιαίτερα δύσκολη διαδικασία για πολλά παιδιά τα παιδιά ενθαρρύνονται να σκεφτούν τις προηγούμενες εμπειρίες τους, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν υλικό για διάφορα θέματα και να καταγραφούν σε ένα τετράδιο. Η λίστα των θεμάτων μπορεί να δημιουργηθεί βασισμένη στις προσωπικές εμπειρίες τους, καθώς και στις εμπειρίες άλλων παιδιών. Επίσης, κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενεργοποιήσει την προηγούμενη γνώση των παιδιών μέσα από ερωτήσεις και συζήτηση στην Ε.Ν.Γ., προκειμένου να βρουν τα παιδιά ιδέες για το περιεχόμενο και τη μορφή του κειμένου.

Σύνθεση

Σ' αυτή τη φάση τα παιδιά κάνουν την πρώτη απόπειρα δημιουργίας ενός γραπτού κειμένου, όπου μαθαίνουν να χρησιμοποιούν σχεδιαγράμματα, σημασιολογικούς χάρτες και άλλα βοηθήματα που προκειμένου να αναπτύξουν ένα θέμα, να ξεκινήσουν μία πρόταση ή μία παράγραφο να παράγουν ένα κείμενο με χρονική και λογική αλληλουχία. Σ' αυτό το στάδιο, οι εκπαιδευτικοί ενισχύουν το παιδί μέσα από τη διδασκαλία στρατηγικών οργάνωσης του κειμένου (π.χ. περίγραμμα, πλαίσιο κειμένου), εμπλουτισμού λεξιλογίου (π.χ. συμπλήρωση κενών, σημασιολογικός ιστός, λεξικά) οργάνωσης των συντακτικών και μορφολογικών (π.χ. συμπλήρωση κενών, μετατροπές και

αντικαταστάσεις λέξεων, φράσεων και προτάσεων) καθώς και των γραφοσυμβολικών συστατικών ενός γραπτού κειμένου (π.χ. τοποθέτηση σημείων στίξης σε ένα κείμενο) (Παντελιάδου, 2001). Αν και η επιφανειακή δομή ενός κειμένου, δηλαδή πως ένα κείμενο είναι σωστό γραμματικά, συντακτικά και ορθογραφικά, εμπεριέχει σημαντικά στοιχεία, ιδιαίτερη προσοχή θα χρειαστεί να δοθεί στην εκμάθηση των στρατηγικών μέσα από τις οποίες το κωφό παιδί θα μάθει να διαχειρίζεται θέματα επιφανειακής δομής καθώς και θέματα περιεχομένου και δομής του γραπτού λόγου.

Έλεγχος – Αναθεώρηση

Στο στάδιο του ελέγχου και της αναθεώρησης τα παιδιά αξιολογούν το γραπτό τους λόγο καθώς και το γραπτό λόγο των υπόλοιπων παιδιών. Σ' αυτό το στάδιο προσπαθούν να αλλάξουν, να εμπλουτίσουν και γενικά να βελτιώσουν το γραπτό τους κείμενο με αφορμή τα σχόλια των παιδιών και της εκπαιδευτικού. Μαθαίνουν να θέτουν ερωτήσεις, όπως «Τι έχω γράψει μέχρι τώρα; Πώς αλλιώς μπορώ να το γράψω; Τι θα σκεφτεί ο αναγνώστης μου καθώς θα διαβάζει;

Δημιουργία τελικού κειμένου

Κάθε γραπτό κείμενο δε φτάνει στη τελική φάση, αλλά αυτό το στάδιο είναι ιδιαίτερα σημαντικά ειδικά για τα μικρά παιδιά καθώς δημιουργεί την αίσθηση ότι το κείμενό τους απευθύνεται σε ένα τελικό αποδέκτη, πως υπάρχει κάποιος κοινό.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των μαθητών γίνεται με τις μεθόδους που προτείνονται στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, ωστόσο λαμβάνεται υπόψη το γλωσσικό επίπεδο των κωφών παιδιών, ώστε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης να είναι αντικειμενικά. Η έμφαση δίνεται στην γραπτή αξιολόγηση ή στην αξιολόγηση μέσα από τη γλώσσα στην οποία το παιδί έχει ολοκληρωμένη πρόσβαση (Ε.Ν.Γ. ή γραπτός λόγος).

Διδακτικό Υλικό

Το διδακτικό υλικό για τα κωφά παιδιά μπορεί να αξιοποιεί καταρχήν το εγχειρίδιο και τα επιμέρους βοηθήματα για τους ακούοντες μαθητές, το γενικό φύλλο οδηγιών για τον δάσκαλο, το εγχειρίδιο σχολικής γραμματικής για τις τάξεις Ε' και Στ' και το ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων για τους κύκλους α'-β', γ'-δ' και ε'-στ'.

Επιπρόσθετα, συνίσταται η χρήση συμπληρωματικού υλικού για την κατάκτηση της ανάγνωσης και της γραφής, το οποίο ανταποκρίνεται στις ανάγκες των κωφών παιδιών (π.χ. η σειρά «Έλα να γράψουμε», βιβλία που έχουν σχεδιαστεί με βάση τις αρχές της Διγλωσσίας, υλικό για παιδιά με δυσκολίες στην ανάγνωση και στη γραφή, καθώς και γενικό υλικό με συμπληρωματικές ασκήσεις στη γλώσσα και ειδικά τη γραμματική των Ελληνικών). Επίσης, συνίσταται η χρήση της τεχνολογίας (τηλεόραση, βίντεο, επιδιασκόπιο, ηλεκτρονικός υπολογιστής), προσφέρει πολλαπλές οπτικές δυνατότητες για την αναζήτηση πληροφοριών, την απόκτηση και τον εμπλουτισμό των εμπειριών, την καλλιέργεια πολλών δεξιοτήτων και την πρόσβαση του παιδιού στο αναλυτικό πρόγραμμα. Ενδεικτικά, η χρήση ηλεκτρονικών λεξικών δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να μεταβαίνουν από τη μία γλώσσα στην άλλη και να κατακτούν ποιο εύκολα το καινούργιο λεξιλόγιο. Επίσης, η χρήση και η επέκταση παραγωγής λογισμικών προγραμμάτων που έχουν σχεδιαστεί με κριτήριο τις ανάγκες του κωφού παιδιού (π.χ. η Γλώσσα μου) καθώς και άλλων λογισμικών που αν και απευθύνονται σε ακούοντα παιδιά μπορούν να

αποτελέσουν ένα σημαντικό μέσο για τη διδασκαλία της ανάγνωσης και γραφής στα κωφά παιδιά, μπορούν να αξιοποιηθούν ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες των κωφών παιδιών.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

1. Σκοπός της Διδασκαλίας των Εικαστικών στους Κωφούς Μαθητές

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας των Εικαστικών στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο είναι να γνωρίσει ο κωφός μαθητής τις Εικαστικές Τέχνες, να εμβαθύνει σ' αυτές και να τις απολαύσει μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων, αλλά και μέσα από τη γνώση και την κατανόηση του φαινομένου της τέχνης, ώστε να καλλιεργηθεί ως δημιουργός και ως φιλότεχνος θεατής.

Ειδικότερα με το μάθημα των Εικαστικών επιδιώκεται να καλλιεργηθεί:

Η δημιουργικότητα του κωφού μαθητή, η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου, η συμμετοχή του στις εικαστικές τέχνες.

Η γνώση και η χρήση των υλικών, των μέσων, των εργαλείων και των πηγών σε ποικίλες εικαστικές μορφές. (Μορφές που συμπεριλαμβάνουν βασικά σύμβολα της πολιτιστικής ταυτότητας, της οικουμενικής και παράλληλα της τοπικής κοινότητας κωφών).

Η συνειδητοποίηση εκ μέρους των κωφών παιδιών και εν δυνάμει μελλοντικών ενηλίκων κωφών ότι η καλλιτεχνική δημιουργία λειτουργεί ως δίοδος κατανόησης και έκφρασης της κοινότητας, συνηγορώντας στην ανάπτυξη πολιτισμικής ταυτότητας.

Η κατανόηση της πολιτιστικής διάστασης και η συμβολή των τεχνών στον πολιτισμό διαχρονικά και συγχρονικά. Η κατανόηση της δυνατότητας θετικής συμβολής των τεχνών στην ενδυνάμωση της ταυτότητας των μελών της κοινότητας των κωφών.

Η ευαίσθητη ανταπόκριση, η κατανόηση, η κριτική προσέγγιση και η ανάλυση του εικαστικού έργου αλλά και του φαινομένου της Τέχνης γενικότερα. Η γνωριμία των ανά τον κόσμο συλλογικών ή ατομικών εικαστικών εκφράσεων κωφών καλλιτεχνών.

Η καλλιέργεια καλλιτεχνικής έμπνευσης ούτως ώστε τα κωφά παιδιά να δημιουργούν έργα τέχνης με πρόθεση να εκφράσουν την εμπειρία της Κώφωσης μέσω οπτικής Τέχνης.

Τα πλεονεκτήματα της διδασκαλίας των εικαστικών σε κωφά παιδιά έχουν σθεναρά υποστηριχθεί. Οι δουλειές των κωφών ζωγράφων, γλυπτών, και αρχιτεκτόνων επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι πολλοί κωφοί είναι αληθινά προικισμένοι και συναγωνίζονται άνετα με άλλους του τομέα τους. Αυτό μπορεί να βασίζεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί επέδειξαν επιμονή και προσήλωση στην ανάπτυξη των ταλέντων τους, παρά στην ύπαρξη ενός υποστηρικτικού και ενθαρρυντικού εκπαιδευτικού συστήματος. Ένα αναλυτικό πρόγραμμα που εστιάζεται στην διδασκαλία των εικαστικών μπορεί κάλλιστα να ανοίξει πολύ περισσότερους ορίζοντες σε πολύ περισσότερα κωφά παιδιά.

Τα κωφά παιδιά μπορούν να είναι το ίδιο δημιουργικά και το ίδιο εκφραστικά στην τέχνη όπως και τα ακούοντα παιδιά εάν τους δοθεί η ευκαιρία να αναπτύξουν το δυναμικό τους. Τα κωφά παιδιά έχουν υψηλή αντίληψη των οπτικών τεχνών και εκφράζουν δίψα για μάθηση.

Στην τέχνη, μπορούν να βρεθούν κλειδιά αξιολόγησης της αντιληπτικής ικανότητας του παιδιού ως προς τον εαυτό του και ως προς τους άλλους. Επιπρόσθετα, οι τεχνικές του σχεδίου δύνανται να αποτιμήσουν και να αναπτύξουν τις γνωστικές λειτουργίες-ανακαλώντας διαδοχικά, αναπαραστικές και συνθετικές έννοιες και συλλαμβάνοντας και αναπαριστώντας χωρικές σχέσεις. Η διδασκαλία των εικαστικών τεχνών δύναται να παίξει κρίσιμο ρόλο στην νοητική, αντιληπτική και συναισθηματική ανάπτυξη των κωφών μαθητών.

Ως κεντρικός άξονας του μαθήματος ορίζεται μία πρώτη αισθητική, εικαστική προσέγγιση της ταυτότητάς τους ως κωφά παιδιά, χρησιμοποιώντας μορφολογικά πλαστικά στοιχεία με πρόθεση την έκφραση εγγενών πολιτισμικών ή φυσικών εμπειριών.

2. Άξονες, Γενικοί Στόχοι, Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης

Ο ρόλος της τέχνης στα αναλυτικά προγράμματα για κωφά παιδιά έχει υποτιμηθεί. Το δυναμικό για εξαιρετικές επιδόσεις και ατομική ανάπτυξη υπάρχει χωρίς να αντλείται. Βάσει των δεδομένων, πιθανολογείται τόση ποικιλία στο περιεχόμενο και στην φιλοσοφία της διδακτικής της τέχνης, όσα και τα σχολεία των κωφών. Οι δάσκαλοι βρίσκονται σε συνεχή αναζήτηση τρόπων δημιουργίας ενός θετικού, γόνιμου και πλήρους ερεθισμάτων μαθησιακού περιβάλλοντος. Η τέχνη δύναται, πράγματι, να παρέχει τρόπους πραγμάτωσης αυτού του στόχου. Ως βασικοί στόχοι της καλλιτεχνικής αγωγής για κωφούς μαθητές προτείνονται:

- α) Η ενδυνάμωση της οπτικής αντίληψης
- β) Η ανάπτυξη προ-καλλιτεχνικών δεξιοτήτων
- γ) Η διεύρυνση της φαντασίας
- δ) Η ανάπτυξη ατομικής έκφρασης και πειραματισμού
- ε) Η ανάπτυξη της ανεξαρτησίας

Το σχολείο χρησιμοποιεί τις οπτικές και παραστατικές τέχνες «ως ένα ζωτικής σημασίας μέσον κατανόησης όλων των θεματικών αντικειμένων στον κόσμο του κωφού μαθητή».

Γενικός απώτερος στόχος είναι η περαιτέρω ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων των μαθητών και η πραγμάτωση εικονοπλαστικών ομαδικών-συνεργατικών και ατομικών εργασιών σε θέματα που σχετίζονται με την κώφωση.

Ειδικότερα επιδιώκεται:

1. Η επίδραση στην αναγνώριση και ανάπτυξη της ίδιας της Νοηματικής Γλώσσας. Αυτή καθαυτή η γλώσσα παρουσιάζεται ως μία «παλλόμενη νέα μορφή τέχνης, μία οπτική ποίηση». Η αισθητική αξία της γλώσσας αναγνωρίζεται από τους κωφούς μαθητές με σκοπό την ενθάρρυνση ενός ήπιου συναπαντήματος της ρηματικής (γλωσσικής, λεκτικής) και της οπτικής εκφραστικής γλώσσας. Η αποδοχή της ως γλώσσας πλούσιας σε εκφραστικές και οπτικο-αισθητικές αξίες θα βοηθήσει στην ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας των κωφών μαθητών.

2. Η ανάπτυξη στόχων και δυνατοτήτων (πλεονεκτημάτων), που επικεντρώνονται στη λέξη «εαυτός», συμπεριλαμβάνοντας την αυτο-κατανόηση, αυτο-εξέλιξη, αυτο-γνώσια, αυτο-εκτίμηση, αυτο-εξερεύνηση, αυτο-αποδοχή, αυτο-υπόληψη, αυτο-εμπιστοσύνη και αυτο-έκφραση.

3. Η χρήση των αισθήσεων, η οπτική αντίληψη. Στον τομέα αυτό δίδεται σημαντική έμφαση όσον αφορά στα κωφά παιδιά. Δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση της έννοιας του ρυθμού και στην ανάπτυξη της ψυχογλωσσωσωματικής συνείδησης. Οι οπτικές τέχνες μπορούν να θεωρηθούν ως πρωτεύοντα δημιουργικά μέσα για την ενδυνάμωση της γλωσσικής ανάπτυξης. Στο βαθμό που η καλλιτεχνική εμπειρία επιτρέπει στα κωφά παιδιά τη συμμετοχή τους σε φαντασιακές δράσεις, και που ενδεχομένως τις ενισχύει ή τις προεκτείνει, μπορεί να παρέχει ευκαιρίες για αφηρημένη σκέψη, όπως και να ενισχύσει ή να επιβάλλει γλωσσικά πρότυπα.

4. Η αύξηση της εστίασης σε οπτικές εμπειρίες, οπτικά ερεθίσματα, και οπτικούς μετασχηματισμούς των πληροφοριών, σε μία προσπάθεια να μεγιστοποιηθεί το δυναμικό του συστήματος επεξεργασίας των οπτικά δομημένων πληροφοριών.

5. Η άμεση προσέγγιση με τη διαμεσολάβηση της οπτικής σκέψης που δίδει έμφαση στη διαδικασία, παρά στο αποτέλεσμα.

6. Η συνεργασία στην επίλυση προβλημάτων, η ενδυνάμωση των σχέσεων ανάμεσα σε κωφούς και βαρήκοους συμμαθητές, και η κοινωνική αλληλεπίδραση.

7. Η ενσωμάτωση χωρίς τη διαμεσολάβηση της προφορικής γλώσσας όταν κωφά παιδιά εργάζονται από κοινού με ακούοντα παιδιά.

8. Η βελτίωση των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων.

9. Η διοχέτευση συγκινήσεων σε εποικοδομητικές οδούς και η επικοινωνία μέσω μη ρηματικών διαύλων.

10. Η προσέγγιση της λογοτεχνίας και άλλων μορφών τέχνης.

11. Η λειτουργία της εικαστικής τέχνης ως μέσον διδασκαλίας άλλων μαθημάτων (ιστορία, ανάγνωση, κοινωνιολογία) αλλά και ως δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου.

12. Ο θετικός προσανατολισμός των κωφών μαθητών προς τις καλές τέχνες ως δυνατότητα επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

13. Η μετάδοση της αυθεντικής καλλιτεχνικής κληρονομιάς των κωφών ως μέσο αυτοεπιβεβαίωσης των κωφών παιδιών και των δυνατοτήτων τους.

I. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Άξονες Γνωστικού Περιεχομένου	Γενικοί Στόχοι (Γνώσεις, Δεξιότητες, Στάσεις και Αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης
--	--	---

<p>Εξοικείωση με υλικά, μέσα και τεχνικές. Μορφικά στοιχεία. Μορφοπλαστικά στοιχεία καλλιτεχνικών δράσεων με πρόθεση την έκφραση εγγενών πολιτισμικών ή φυσικών εμπειριών λόγω κώφωσης.</p> <p>Θεματική προσέγγιση, περιεχόμενο, νόημα. Βιωματική προσέγγιση. Εισαγωγή στις αισθητικές αξίες. Εισαγωγή στην αισθητική προσέγγιση. Εισαγωγή στην αισθητική προσέγγιση της νοηματικής γλώσσας. Μορφές εικαστικών τεχνών. Οπτικές τέχνες. Έργα τέχνης. Έργα τέχνης βασισμένα στην εμπειρία της κώφωσης. Ιστορία τέχνης. Ιστορία της τέχνης των κωφών. Εικαστικά κινήματα κωφών. Καλλιτέχνες. Κωφοί καλλιτέχνες. Απλά στοιχεία αισθητικής, κριτικής και ανάλυσης έργου. Πλαστικές αξίες. Πλαστικές αξίες και εννοιιακές παράμετροι έργων κωφών καλλιτεχνών.</p>	<p>Επιδιώκεται ο μαθητής: Να εξοικειωθεί με τα υλικά μέσα και τα βασικά στοιχεία της εικαστικής γλώσσας. Να ερευνά, να πειραματίζεται και να χρησιμοποιεί διάφορα υλικά και τεχνικές δημιουργώντας εικαστικά έργα. Να ενθαρρύνεται να δημιουργεί έργα που θα εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης. Να εκφράζει και να αναπτύσσει ιδέες, εμπειρίες και συναισθήματα μέσα από τα έργα του. Να χρησιμοποιεί σύμβολα. Να εξερευνά τα σημειώματα της νοηματικής γλώσσας και να τα μετατρέπει σε εικαστικά δρώμενα. Να αποκτά γνώσεις και πληροφορίες για τις εικαστικές τέχνες, κατανοώντας ότι τα έργα τέχνης εκφράζουν απόψεις, αξίες και ιδέες του πολιτισμού μας και άλλων πολιτισμών. Να κατανοεί τις ιδέες της κοινότητας των κωφών. Να ανακαλύπτει ότι η τέχνη είναι σπουδαίος τρόπος έκφρασης και να την χρησιμοποιεί διαθεματικά με τα άλλα μαθήματα. Να κατανοεί και να χρησιμοποιεί την ορολογία, για να εκφράσει τις σκέψεις, τις απόψεις και τα συναισθήματά του για τα έργα τέχνης ακουόντων και κωφών καλλιτεχνών. Να χρησιμοποιεί πληροφορίες για κωφούς καλλιτέχνες, για τις προθέσεις αυτών των καλλιτεχνών και να κατανοεί το κοινωνικό ή πολιτικό περιεχόμενο των έργων τέχνης που εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης. Να γνωρίζει τις ιστορικές παραμέτρους που διέπουν αυτά τα έργα. Να επιδεικνύει τις ικανότητές του σε ατομικές και σε ομαδικές καλλιτεχνικές εργασίες. Να συνεργάζεται με άλλα κωφά ή ακούοντα παιδιά. Να αναγνωρίζει διάφορα εικαστικά επαγγέλματα και τις ικανότητες των ατόμων που ασχολούνται με αυτά.</p>	<p>Ύλη, Χρώμα, Μορφή, Δομή, Κίνηση, Δυναμική, Όγκος, Χώρος, Νοηματικός χώρος, Βάθος, Σύνθεση, Ισορροπία, Ρυθμός, Εικόνα, Ιδέα, Δημιουργία, Πολιτισμός, Πολιτιστική ταυτότητα, Αυτοπεποίθηση, Ταύτιση, Παράδοση, Κληρονομιά, Χρόνος, Μεταβολή, Εξέλιξη, Πρωτοτυπία, Καινοτομία, Έμπνευση, Υπέρβαση, Πειραματισμός, Εξερεύνηση, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Εξάρτηση, Μήνυμα, Ενθάρρυνση, Σύμβολο, Ομοιότητα- Διαφορά, Διαπολιτισμικότητα, Ενδυνάμωση.</p>
---	---	--

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

Ι. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Α΄ Τάξη

Σκοπός:

Να γνωρίσουν τα κωφά παιδιά απλές τεχνικές ζωγραφικής, να πειραματιστούν με τα υλικά, να αποκτήσουν χειροτεχνικές δεξιότητες, να δοκιμάσουν τρόπους εικαστικής γραφής, να παρατηρήσουν και να αναπαραστήσουν εικόνες που έχουν σχέση με το περιβάλλον. Να γνωρίσουν τα δομικά στοιχεία της νοηματικής γλώσσας μέσω της εικαστικής γλώσσας.

Άσκηση:

A) Ασκήσεις με καθαρά χρώματα, πρώτες αναμείξεις.

B) Εικαστικές δράσεις με τα νοήματα των χρωμάτων και παράλληλη σύνδεση με τις αντίστοιχες ελληνικές λέξεις.

- Γ) Ασκήσεις με γραμμές, ασκήσεις οπτικού ρυθμού. Περιγράμματα χεριών. Αποτυπώματα παλάμης.
 Δ) Κατασκευή φιγουρών ζώων, ανθρώπων. Κατασκευή χειρομορφών της ελληνικής νοηματικής γλώσσας.
 Ε) Βιωματικές ψυχογλωσσοσωματικές ασκήσεις μέσω του χρώματος.

Θέματα:

Εικόνες από παραμύθια, εικόνες ζώων και μορφών από το περιβάλλον των κωφών παιδιών και από τον κόσμο της φαντασίας.

Χειρομορφές που μετατρέπονται σε αντικείμενα ή ζώα.

Β΄ Τάξη

Σκοπός:

Διεξοδικότερη επεξεργασία προηγούμενων πληροφοριών που σχετίζονται με το χρώμα, πλουσιότερη διακόσμηση, περισσότερες πληροφορίες που αφορούν τεχνικές και υλικά. Προσπάθεια αναπαράστασης πραγμάτων από το περιβάλλον με συνειδητή παρατήρηση. Πρώτη συνειδητή προσέγγιση στα μορφοπλαστικά στοιχεία της νοηματικής γλώσσας.

Άσκηση:

Α) Χρωματισμός σχημάτων με αρμονίες και αντιθέσεις. Ένταξη χειρομορφών σε απλά γεωμετρικά σχήματα.

Β) Ασκήσεις ματιέρας με διαφάνειες, με μονοτυπίες. Σχεδιασμός παλάμης σε ποικίλα υλικά, εξερεύνηση υφής.

Γ) Κολάζ με χρωματιστά χαρτιά ή με φιγούρες ζωγραφισμένες και κομμένες με ψαλίδι ή κομμένες ελεύθερα και ζωγραφισμένες.

Ομαδική άσκηση κολάζ με επιζωγραφισμένες παλάμες.

Θέματα:

Εικόνες από τη μυθολογία και την παράδοση.

Εικόνες που αφορούν τις διάφορες εποχές και τα γεγονότα που συμβαίνουν.

Ήπια ενσωμάτωση των αρχετυπικών συμβόλων της κοινότητας των κωφών σε εικαστικές δράσεις με εποχιακό χαρακτήρα (ευχετήριες κάρτες, στεφάνι από χειρομορφές).

Γ΄ Τάξη

Σκοπός:

Πειραματισμοί με τεχνικές, σύνθεση, οργάνωση, σχημάτων, ανάλυση μορφών και αναγωγή σε απλές γεωμετρικές φόρμες.

Άσκηση:

Α) Ασκήσεις σχετικά με τις χρωματικές ποιότητες.

Β) Ασκήσεις οργάνωσης του χώρου, ισορροπίες. Καθρεπτικός σχεδιασμός χειρομορφών και δημιουργία νοήματος.

Γ) Επεξεργασία χειρομορφών ελληνικής νοηματικής γλώσσας. Επιλογή από τα παιδιά χειρομορφών. Εύρεση νοημάτων σχετικών με τις επιλεγμένες χειρομορφές και επεξεργασία της εικαστικής αναπαράστασης των νοημάτων.

Θέματα:

Σχέδιο και ζωγραφιές διαφόρων αντικειμένων από τη φύση, απεικόνιση επίκαιρων θεμάτων και εορτασμών, κατασκευή μάσκας με χαρτί, με χαρτοπολτό.

Δ΄ Τάξη

Σκοπός:

Εμβάνθυνση σε ήδη γνωστά προβλήματα. Αναλύσεις σε προβλήματα σύνθεσης, σε προβλήματα υφής. Μελέτη σε υλικά και τεχνικές. Επεξεργασία προβλημάτων με παρατήρηση της φύσης. Σύνδεση εαυτού με τη φυσική γλώσσα. Αποδοχή της κώφωσης, υπέρβαση της ματαίωσης. Η αισθητική διάσταση της γραφής.

Άσκηση:

A) Σχέδιο και ζωγραφική από τη φύση.

B) Χρησιμοποίηση διαφόρων υλικών σε μια κατασκευή. Γλυπτή κατασκευή χειρομορφής.

Γ) Ασκήσεις με ματιέρες, με διάφορους τρόπους γραφής. Το όνομα του παιδιού με ζωγραφισμένο δακτυλικό αλφάβητο.

Δ) Ομαδική εργασία με αυτοπροσωπογραφίες των παιδιών και το μονόγραμμά τους στο δακτυλικό αλφάβητο.

Θέματα:

Πορτρέτο, σχέδιο και χρώμα.

Αυτοπροσωπογραφία που νοηματίζει.

Ζωγραφιά με ερέθισμα ζωγραφικό πίνακα κωφού καλλιτέχνη ή επίσκεψη σε ατελιέ κωφού εικαστικού.

Κατασκευή κούκλας με χαρτοπολτό (η κούκλα να είναι ήρωας μιας ιστορίας που θα δημιουργήσουν τα ίδια τα κωφά παιδιά ή ενός παραμυθιού ή μίας κωφής κούκλας που νοηματίζει). Το δακτυλικό αλφάβητο ως εικαστική γλώσσα.

Ε΄ Τάξη

Σκοπός:

Εμβάθυνση σε προβλήματα αναπαράστασης του χώρου. Σχέσεις τεχνικής και εκφραστικών δυνατοτήτων.

Άσκηση:

A) Ασκήσεις για τη διάκριση και την απόδοση των επιπέδων.

B) Σύνδεση του υλικού με τη φόρμα και τις χρωματικές διαβαθμίσεις.

Γ) Ασκήσεις υφής, χαρακτηριστική. Χαρακτική σε λινόλευο του δακτυλικού μονογράμματος του κωφού μαθητή.

Θέματα:

Εικόνες από καθημερινά θέματα της σχολικής κοινότητας των κωφών μαθητών, από επαγγέλματα, από εκδρομές, εικόνες της πόλης.

Λινοτυπίες, κατασκευές με χαρτοπολτό (π.χ. ζώα, μάσκες, διακοσμητικά).

ΣΤ΄ Τάξη

Σκοπός:

Διεξοδική επεξεργασία παλαιών προβλημάτων. Αναλυτική ανάπτυξη και αντιμετώπιση των ποιότητων του χρώματος. Λεπτές παρατηρήσεις των φυσικών αντικειμένων.

Άσκηση:

A) Απεικόνιση χώρου.

B) Χρωματικές αντιθέσεις.

Γ) Οργάνωση σχημάτων, επαναλαμβανόμενα σχήματα, μοτίβο. Στάμπες σε χαρτί και ύφασμα.

Δ) Χρωματικός κύκλος, βασικά και συμπληρωματικά χρώματα. Ασκήσεις.

Ε) Δημιουργία παραμυθιού με κωφούς χαρακτήρες. Αφήγηση στη νοηματική γλώσσα, συγγραφή της ιστορίας και εικονογράφηση φιγουρών που νοηματίζουν.

Θέματα:

Εικόνες από το σχολικό χώρο, από καθημερινά θέματα της κοινότητας των κωφών. Δρόμοι, κτήρια σε προοπτική.

Συνθέσεις με αντικείμενα, «νεκρή φύση».

Εικονογράφηση κειμένου, κόμικ.

Παράδειγμα Διαθεματικού Σχεδίου Εργασίας (Project)

Παράδειγμα διαθεματικού σχεδίου εργασίας (project) με άξονα την Αισθητική Αγωγή στο Δημοτικό με τίτλο «Πηλός». Η επιλογή του πηλού ως κεντρικού αντικείμενου έχει ως επιδίωξη:

α) Για τους εκπαιδευτικούς: να αποκτήσουν διδακτική ικανότητα στην πηλοπλαστική και ικανότητα στη διαθεματική μεθοδολογία.

β) Για τους μαθητές: να γνωρίσουν αυτό το υλικό και κατάλληλες τεχνικές, να συνδέσουν τον πηλό με αρχαία ελληνική, βυζαντινή και σύγχρονη τέχνη, να γνωρίσουν το επάγγελμα του κεραμίστα, να αναπτύξουν διάφορες ιδέες χρησιμοποιώντας τον πηλό.

Διαθεματικά συνδέεται με τα άλλα αντικείμενα ως εξής :

α) Στην ελληνική γλώσσα γίνεται γλωσσική επεξεργασία κειμένων με θέμα τον πηλό.

β) Στην ιστορία γίνεται σύνδεση, επεξεργασία και ταξινόμηση των κεραμικών όλων των περιόδων που εξετάζονται (Μινωική, Μυκηναϊκή κτλ.).

γ) Πραγματοποιείται οργανωμένη και προετοιμασμένη επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής.

δ) Στην αισθητική αγωγή, τα παιδιά δημιουργούν μία χειρομορφή από ψυχρό πηλό.

ε) Στη νοηματική γλώσσα, οι μαθητές μαθαίνουν τα νοήματα των λέξεων και των όρων και πειραματίζονται ως γλωσσοπλάστες σε μία λεξικολογική και παράλληλα θεατρική απόδοση της δημιουργικής διαδικασίας της κεραμικής τέχνης. Αναλύουν τα δομικά στοιχεία των νοημάτων που χρησιμοποιούνται στην ειδικότητα του κεραμίστα.

Εργαστήρια Εικαστικών για το Δημοτικό

Το μάθημα της Εικαστικής Αγωγής πρέπει να γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο με κατάλληλη υποδομή για τη χρήση ποικίλων υλικών, αποθηκευτικό χώρο, βιβλιοθήκη, δυνατότητα προβολών, συσκότισης και πρόσβασης σε συστήματα πληροφορικής. Όταν δεν υπάρχει μόνιμο εργαστήριο, δημιουργούμε συνθήκες εργαστηρίου στις κοινές με τα άλλα μαθήματα αίθουσες μεταφέροντας, στο μέτρο του δυνατού, τα απαραίτητα υλικά και μέσα.

Το εργαστήριο Εικαστικών πρέπει να έχει ως ελάχιστες προϋποθέσεις:

Ευρυχωρία, καλό φωτισμό, παροχή νερού με κατάλληλη αποχέτευση, σωστό αερισμό του χώρου, υποστηρικτικά τεχνολογικά βοηθήματα κωφών.

Ράφια, ντουλάπια και ιδιαίτερο αποθηκευτικό χώρο για τη φύλαξη έργων, υλικών και εργαλείων.

Τα απαραίτητα μέσα, για να εξυπηρετούνται οι πολλαπλές ανάγκες εργασίας των παιδιών, όπως μεγάλοι πάγκοι για εργασία ατομική ή κατά ομάδες, καβαλέτα, επίπεδες επιφάνειες έκθεσης έργων.

Δυνατότητες προβολής (προβολέα σλάιτς, οθόνη, κουρτίνες συσκότισης και άλλα) τηλεόραση, βίντεο, υπολογιστή και εκτυπωτή.

Υλικά και εργαλεία ανάλογα με την ηλικία των παιδιών.

Βιβλιοθήκη, αρχείο εποπτικού υλικού και βιντεοθήκη.

Πλήρη ειδικό εξοπλισμό για διάφορα είδη εικαστικών τεχνών με συνθετότερες δυνατότητες και μεγαλύτερες απαιτήσεις, δημιουργία επιμέρους εργαστηρίων - γωνιών για τα αντικείμενα που προτείνει το πρόγραμμα σπουδών.

Προτεινόμενο Διδακτικό Υλικό για το Μάθημα των Εικαστικών Όλων των Βαθμίδων

Βιβλία μαθητή:

Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου.

Στα βιβλία χρησιμοποιούνται στοιχεία της κοινότητας των κωφών.

Τετράδια εργασιών και ασκήσεων:

Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού.

Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού.

Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού.

Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου.

Στα τετράδια χρησιμοποιούνται στοιχεία της κοινότητας των κωφών. Στις ασκήσεις ενσωματώνονται εικονοπλαστικά σύμβολα της πολιτιστικής ταυτότητας των κωφών.

Βιβλία εκπαιδευτικών:

Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού.

Ένα βιβλίο καθηγητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου.

Εποπτικό υλικό:

Μία σειρά 30-50 διαφανειών που θα συνοδεύουν τα τρία βιβλία δασκάλου (3 βιβλία X 1 σειρά = 3 σειρές).

Μία σειρά 30-50 διαφανειών που θα συνοδεύει το βιβλίο του καθηγητή.

Μία σειρά 30-50 διαφανειών με έργα τέχνης που να εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης.

Μία βιντεοκασέτα διάρκειας 1 ώρας που θα συνοδεύει τα 3 βιβλία δασκάλου (συνολικά 3 βιντεοκασέτες) στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική με υπότιτλους .

Μία βιντεοκασέτα διάρκειας 1 ώρας που θα συνοδεύει το βιβλίο του καθηγητή στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική με υπότιτλους .

Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Δημοτικό.

Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Γυμνάσιο.

Μία σειρά από 10 αφίσες με έργα τέχνης κωφών και με επεξηγηματικές πληροφορίες για όλες τις βαθμίδες.

Ένα CD - ROM (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Δημοτικό στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική γλώσσα με υπότιτλους.

Ένα CD - ROM (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Γυμνάσιο στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική γλώσσα με υπότιτλους.

Ένα CD - ROM στην ελληνική νοηματική γλώσσα (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Δημοτικό με εικαστικές δράσεις που να εκφράζουν τα πολιτιστικά στοιχεία της κοινότητας κωφών.

Ένα CD - ROM στην ελληνική νοηματική γλώσσα (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Γυμνάσιο με εικαστικές δράσεις που να εκφράζουν τα πολιτιστικά στοιχεία της κοινότητας κωφών.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Διδακτέα ύλη: Τα κωφά παιδιά μπορούν να διδάσκονται το αναλυτικό της ιστορίας που έχει σχεδιαστεί για τα ακούοντα παιδιά που φοιτούν στα γενικά σχολεία αν τηρηθούν δύο βασικές προϋποθέσεις:

α. Αν έχουν εκπαιδευτεί δίγλωσσα και κατά την άφιξή τους στο γυμνάσιο έχουν ήδη μια σταθερή πρώτη γλώσσα, τη νοηματική, και

β. Αν ληφθούν σοβαρά υπόψη οι ακόλουθες μεθοδολογικές εισηγήσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος:

Μεθοδολογία: Πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη υπόψη ότι τα κωφά παιδιά πρέπει να εκπαιδεύονται δίγλωσσα και γλώσσα της διδασκαλίας είναι η πρώτη, η φυσική γλώσσα των κωφών παιδιών, δηλαδή η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, ως αυτοδύναμη και αυθόρμητη γλώσσα με τη δική της γραμματική και συντακτική δομή, ενώ δεύτερη γλώσσα θα είναι η ελληνική κυρίως στη γραπτή της μορφή. Οι σημειώσεις στον πίνακα ή τα φύλλα εργασίας ή στις διαφάνειες θα δίνονται βέβαια στη δεύτερη γλώσσα, γραπτώς.

Λόγω των ιδιομορφιών της διγλωσσίας αυτής, προκύπτει έντονη ανάγκη για δημιουργία λεξικού με λεξιλόγιο και ορολογία για το μάθημα της ιστορίας στην ΕΝΓ, ώστε να χρησιμοποιούνται κοινά νοήματα απ' όλα τα κωφά παιδιά και τους διδάσκοντες πανελληνίως.

Για τη διδασκαλία της Ιστορίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι είναι πολύ σημαντική η χρήση διάφορων διδακτικών μέσων για τη διδασκαλία του μαθήματος. Ειδικότερα, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι κωφοί δεν έχουν ακουστικές παραστάσεις από το περιβάλλον τους, χρησιμοποιούν κυρίως το οπτικό κανάλι επικοινωνίας. Ως εκ τούτου, πρέπει να χρησιμοποιούνται όλα τα δυνατά εμποπτικά μέσα. Για παράδειγμα, χάρτες, πίνακες, δισκία.

Ιδιαίτερα χρήσιμη για τη διδασκαλία της Ιστορίας για τα κωφά παιδιά είναι και η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και ιδιαίτερα του βίντεο και του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Πολύ χρήσιμη είναι και η προβολή βιντεοταινιών με ιστορικό περιεχόμενο κατά τη διάρκεια του μαθήματος (πάντοτε βέβαια με υποτίτλους). Επίσης σημαντική είναι και η χρήση ιστοσελίδων από το διαδίκτυο, τόσο κατά τη διάρκεια του μαθήματος από το διδάσκοντα και τους μαθητές, καθώς και με ανάθεση στους μαθητές για ανεύρεση και εξερεύνηση των ιστοσελίδων αυτών στο σπίτι. Τα κωφά παιδιά μπορούν να βοηθηθούν από τη χρήση ψηφιακών δίσκων με ιστορικό περιεχόμενο που κυκλοφορούν στην αγορά, καθώς και από τη δημιουργία τέτοιων δίσκων από τους διδάσκοντες ή αρμόδιους φορείς. Ακόμα η χρησιμοποίηση λογισμικών προγραμμάτων, όπως παιχνιδιών περιπέτειας (π.χ. γραφικές παραστάσεις) ή προγράμματα που ασχολούνται με την ιστορική γραμμή του χρόνου (π.χ. Ταξιδιώτης στο χρόνο).

Ιδιαίτερα βοηθητική για τη διδασκαλία της Ιστορίας είναι η παραγωγή φύλλων εργασίας από τον διδάσκοντα για ενεργητική μάθηση των μαθητών, καθώς και ο χωρισμός τους σε ομάδες για αλληλεπίδραση και εμπέδωση του μαθήματος.

Ακόμα, επειδή τα κωφά παιδιά έχουν περιορισμένες εμπειρίες (εξαιτίας της περιορισμένης ανατροφοδότησης από το περιβάλλον τους) πρέπει να τους δίνεται κάθε ευκαιρία για εξοικείωση με τα ιστορικά γεγονότα μέσω επισκέψεών τους σε διάφορα ιστορικά μνημεία (π.χ. Παρθενώνας, ανάκτορο της Κνωσού, αρχαίες εκκλησίες), σε μουσεία (π.χ. Αρχαιολογικό μουσείο, Κυκλαδικό μουσείο, μουσείο Φυσικής Ιστορίας). Πολύ σημαντικό μέσο για την εμπέδωση των ιστορικών γεγονότων και την εξοικείωση των μαθητών με τα θέματα που καλύπτει το μάθημα της ιστορίας θα μπορούσε να αποτελέσει και η δραματοποίηση κάποιων ιστορικών γεγονότων.

Τους μαθητές επίσης μπορεί να τα βοηθήσει και η χρήση και η παρουσίαση στην ΕΝΓ διάφορων ιστορικών πηγών, και η συζήτηση και επεξεργασία τους με τον διδάσκοντα.

Ενδεικτικά κεφάλαια και δραστηριότητες:

α. Η εποχή του χαλκού στην Ελλάδα (μινωικός πολιτισμός) - Α΄ Γυμνασίου

Διοργάνωση εκπαιδευτικής εκδρομής στην Κρήτη για γνωριμία των κωφών μαθητών με το μινωικό πολιτισμό. Επίσκεψη στα ανάκτορα της Κνωσού και στο αρχαιολογικό μουσείο του Ηρακλείου. Ξενάγηση στην ΕΝΓ. Συμπλήρωση σχετικού φύλλου εργασίας ή βιβλιαρίου εργασίας (που θα ετοιμαστεί από τον εκπαιδευτικό ή που παρέχεται από το μουσείο) κατά την επίσκεψή τους στους χώρους αυτούς.

β. Τα αρχαϊκά χρόνια (το κράτος της Αθήνας και το κράτος της Σπάρτης) - Α΄ Γυμνασίου

Ανάθεση εργασίας στους κωφούς μαθητές. Χωρισμός τους σε δύο ομάδες. Ανάθεση παρουσίασης με δραματικό τρόπο του τρόπου ζωής των αρχαίων Αθηναίων και Σπαρτιατών. Εκπρόσωποι των δύο ομάδων θα ντυθούν με ρούχα της εποχής και θα συζητήσουν στην ΕΝΓ για τον τρόπο ζωής τους, προσπαθώντας να παρουσιάσουν τα υπέρ και τα κατά. Θα προηγηθεί η προετοιμασία της εργασίας μέσα στις ομάδες.

γ. Η εποχή του Ιουστινιανού – Β΄ Γυμνασίου

Προβολή βιντεοταινίας (αφού προηγηθεί η διδασκαλία στην τάξη) με θέμα «Ιουστινιανός- μια ιστορική διαδρομή σαν ψηφιδωτό» (υποτιτλισμένη) με θέμα τη ζωή και έργο του Ιουστινιανού. Συζήτηση μετά την προβολή της βιντεοταινίας στην ΕΝΓ και ανάθεση εργασιών.

δ. Τα Γράμματα, οι Επιστήμες και η Τέχνη από το 15^ο αιώνα ως τις αρχές του 17^{ου} αιώνα- Γ΄ Γυμνασίου

Γνωριμία με τα έργα του κάθε αναγεννησιακού καλλιτέχνη μέσα από τη μελέτη των έργων του σε κατάλληλα βιβλία. Επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του σχολείου και φυλλομέτρηση των βιβλίων της ιστορίας της τέχνης. Δυνατή και η προβολή έργων των καλλιτεχνών σε μορφή σλάιντς. Συζήτηση με τους μαθητές στην ΕΝΓ της τεχνικής, των έργων και της συμβολής του κάθε καλλιτέχνη.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των μαθητών είναι δυνατόν να γίνεται με διάφορους τρόπους, π.χ.:

- α. με τον καθιερωμένο τρόπο αξιολόγησης (π.χ. γραπτές εργασίες, διαγωνίσματα), αλλά και
- β. με εναλλακτικούς τρόπους, πχ με παρουσίαση εργασιών στην ΕΝΓ.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η πρώτη γλώσσα των κωφών παιδιών είναι η ΕΝΓ και δεύτερη γλώσσα η γραπτή μορφή της ομιλουμένης. Αξιολογούνται πάντα οι γνωστικές ικανότητες στο συγκεκριμένο μάθημα και όχι οι γλωσσικές τους ικανότητες.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ

1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Για τους κωφούς, όπως για κάθε ανθρώπινη κοινότητα, η ιστορική συνείδηση είναι πολύτιμο εφόδιο: αναπτύσσει αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση, καλλιεργεί κοινοτικούς δεσμούς και αξίες και σφυρηλατεί διακοινοτική συνείδηση και ανθρώπινη στάση ζωής. Ιδιαίτερα για τις «μικρές» και «αφανείς» κοινότητες, όπως είναι η κοινότητα των κωφών, η γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού τους αποτελεί παιδευτικό εργαλείο μεγάλης αξίας. Μέσα από τη «δική τους ιστορία» οι μαθητές κατανοούν και προσεγγίζουν βαθύτερα και την ιστορία της ευρύτερης κοινότητας, της ελληνικής. Μ' αυτόν τον τρόπο το σχολείο συμβάλλει στο χτίσιμο της *συμμετοχικής κοινωνίας* που επιδιώκουμε.

2. Η ιστορία των κωφών

Πηγές για την ιστορία των κωφών υπάρχουν λιγοστές: σκόρπιες, 'τυχαίες' και περιορισμένες αναφορές, μέσα από τις οποίες 'διαβάζονται' οι αντιλήψεις της εκάστοτε εποχής για τους κωφούς. Στη νεότερη ιστορία και γραμματεία οι αναφορές πυκνώνουν: είναι οι απόψεις και οι διηγήσεις των εκπαιδευτικών των κωφών, που μιλούν για τους κωφούς μαθητές τους.

Μαρτυρίες από τους ίδιους τους κωφούς μόνο πρόσφατα εμφανίζονται. Έτσι είναι σχεδόν αδύνατο πια να αποκτήσουμε αυθεντικές και αξιόπιστες πηγές για την ιστορία των κωφών όπως οι ίδιοι την είχαν βιώσει.

Εδώ και μερικές δεκαετίες οι κωφοί σε όλες στις χώρες έχουν συνειδητοποιήσει πόσο σημαντικό είναι να μελετούν, να μοιράζονται και να διαφυλάττουν την ιστορία τους, την «ιστορία της καθημερινότητας» και την ιστορία της κοινότητάς τους.

Οι παραδόσεις, οι μύθοι και οι αφηγήσεις των κωφών «φέρουν» και μεταφέρουν από γενιά σε γενιά την ιστορική παράδοση της κοινότητας των κωφών. Εκφράζουν επίσης μια ολοκληρωμένη και ενιαία σύλληψη του ελλαδικού ιστορικού χρόνου και τόπου: αποτελούν μια αφαιρετική εκδοχή της εθνικής μας ιστορίας όπως την έχουν βιώσει οι έλληνες κωφοί.

Η προφορική ιστορική παράδοση της κοινότητας των κωφών (εδώ ο όρος «προφορική» έχει το νόημα ότι δεν ήταν μέχρι τώρα καταγραμμένη) περνούσε από γενιά σε γενιά με τη ζωντανή επικοινωνία στη νοηματική γλώσσα. Εδώ και δυο δεκαετίες με τη χρήση του βίντεο οι ιστορίες απέκτησαν και τρόπο καταγραφής. Οι βιντεοσκοπημένες ιστορίες αποτελούν αξιόλογες ιστορικές πηγές.

3. Η έρευνα της ιστορίας της ελληνικής κοινότητας .

Η έρευνα της ιστορίας των Ελλήνων κωφών είναι περιορισμένη. Πληροφορίες και ερευνητικά δεδομένα προέρχονται από ερευνητικές εργασίες που δεν είχαν ως κύριο ερευνητικό στόχο την ιστορία των κωφών, αλλά άλλα ζητήματα αιχμής του κινήματος των κωφών. Στοιχεία που μαρτυρούν την ύπαρξη άτυπης κοινότητας κωφών στην Ελλάδα αναφέρονται γύρω στο 1920. Ο πόλος μαζί με τον οποίον γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η κοινότητα των κωφών ήταν τα πρώτα εκπαιδευτικά ιδρύματα για κωφούς. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε και σε άλλες εθνικές κοινότητες κωφών. Είναι χαρακτηριστικό ότι για τους κωφούς τα σχολεία που φοίτησαν είναι κεντρικό σημείο αυτοπροσδιορισμού, σημαντικότερο από το άλλα στοιχεία της ταυτότητάς τους. Για το λόγο αυτό στο παρόν αναλυτικό πρόγραμμα η ιστορία της εκπαίδευσης αποτελεί κεντρικό θέμα.

4. Θεματικό περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος.

Η απουσία ερευνητικών δεδομένων προσδιόρισε τη θεματολογία και τη μεθοδολογία του αναλυτικού αυτού προγράμματος. Ο κεντρικός προσανατολισμός βασίσθηκε στην ενότητα «τοπική ιστορία» των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, με τις απαραίτητες διαφοροποιήσεις, εφόσον

οι κωφοί αποτελούν μια ομάδα του ελληνικού πληθυσμού, συγκροτημένη σε τοπικές κοινότητες στα αστικά κέντρα κυρίως. Ωστόσο σε όλες τις βαθμίδες καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η μελέτη του θέματος να αρχίζει από το άμεσο περιβάλλον των μαθητών δηλαδή το σχολείο τους και στη συνέχεια από την τοπική κοινότητα των κωφών. Το περιεχόμενο του προγράμματος βεβαίως δεν περιορίζεται στην τοπική κοινότητα των κωφών, αλλά μελετά την πορεία της κοινότητας των κωφών σ' όλη την Ελλάδα. Επιπλέον ένα σημαντικό μέρος αφιερώνεται στην ιστορία των κωφών στη βιομηχανική δύση, όπου εμφανίσθηκαν δυναμικές κοινότητες κωφών από τις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης.

Στις χώρες αυτές αναπτύχθηκαν επιτυχημένα εκπαιδευτικά προγράμματα για κωφούς μαθητές, στην κατάρτιση και υλοποίηση των οποίων έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο κωφοί εκπαιδευτικοί.

5. Πηγές για την κατάρτιση του αναλυτικού προγράμματος

Σε πολλά από τα παραπάνω προγράμματα αυτά διδάσκεται η ιστορία των κωφών. Η σχετική βιβλιογραφία υπήρξε εξαιρετικά χρήσιμη και προκάλεσε γόνιμες σκέψεις για την κατάρτιση του παρόντος προγράμματος. Ιδιαίτερα θέλουμε να αναφερθούμε στον «Οδηγό αναλυτικών προγραμμάτων για θέματα που αφορούν τους κωφούς μαθητές», ... Kental (Deaf studies curriculum guide, M. Miller-Nomeland and Sara Gillespie. Pre-College Programmes, Gallaudet university, Wasington D.C., 1993). Το πρόγραμμα αυτό έχει χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε πολλά σχολεία των κωφών και με βάση τις αξιολογήσεις αναθεωρείται συνεχώς. Επειδή η θεματολογία του δεν ανταποκρίνεται στις συνθήκες της ελληνικής κοινότητας των κωφών, ούτε στη δομή και τη φιλοσοφία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, θεωρήσαμε ότι δεν είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για το ελληνικό πρόγραμμα. Επιδιώξαμε όμως να τηρήσουμε τις βασικές αρχές του προγράμματος αυτού: το σεβασμό στην κοινότητα και την ιστορία των κωφών και την επικοινωνιακή και μαθητοκεντρική διδακτική προσέγγιση, όπως άλλωστε ορίζεται και στα ΑΠΣ της δικής μας γενικής εκπαίδευσης.

Στη σύνταξη του προγράμματος αξιοποιήθηκε η υπάρχουσα διδακτική εμπειρία από την ελληνική εκπαίδευση των κωφών. Ιδιαίτερα χρησιμοποιήθηκε η εμπειρία από ενότητες για την ιστορία των κωφών που έχουν διδαχθεί σε άλλα γνωστικά αντικείμενα (λογοτεχνία, γλώσσα) ή σε πολιτιστικές και διαθεματικές δραστηριότητες των σχολείων κωφών της Αγίας Παρασκευής, της Αργυρούπολης και των Αμπελοκήπων.

6. Οδηγίες για το ωρολόγιο πρόγραμμα

Το παρόν πρόγραμμα βασίζεται και συμπορεύεται με την ελληνική ιστορία της γενικής εκπαίδευσης. Τα ειδικά θέματα της κοινότητας των κωφών εντάσσονται στο συνολικό ιστορικό πλαίσιο, του ελληνικού αλλά και του ευρύτερου ιστορικού χώρου. Για το λόγο αυτό παρόλο που «Η ιστορία της κοινότητας των κωφών» αποτελεί αυτοτελές διδακτικό αντικείμενο, το ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας του ορίζεται σε συνάρτηση με το μάθημα της γενικής ιστορίας. Ενδείκνυται οι διδακτικές ενότητες της ιστορίας των κωφών

να κατανέμονται στα συναφή κεφάλαια της γενικής ιστορίας. Για το λόγο αυτό η ύλη του γυμνασίου κατά τάξη οργανώθηκε όπως η γενική ιστορία:

Προϊστορία-Αρχαιότητα στην Α' τάξη

Μεσαιωνική ιστορία στη Β' τάξη και

Νεότερη και σύγχρονη ιστορία στη Γ' τάξη.

Τα θέματα της ιστορίας των κωφών είναι προτιμότερο να διδάσκονται στην ανακεφαλαίωση της σχετικής ενότητας της γενικής ιστορίας. Παραδείγματος χάριν, το κεφάλαιο για τις απαρχές της εκπαίδευσης των κωφών είναι σκόπιμο να διδαχθεί στην ανακεφαλαίωση της ενότητας του Διαφωτισμού.

Η ύλη του δημοτικού συνδέεται λιγότερο με την γενική ιστορία και είναι σκόπιμο να διδάσκεται ανεξάρτητα.

Οπωσδήποτε το πρόγραμμα εισάγεται ως πιλοτικό στα σχολεία των κωφών και οι προτεινόμενες διδακτικές ενότητες καθώς και οι ενδεικτικές δραστηριότητες μπορεί να προσαρμοσθούν από τους εκπαιδευτικούς στις υπάρχουσες ανάγκες και δυνατότητες.

7. Αρχές, μεθοδολογία, στρατηγικές, υλικά

Ο βασικός τρόπος προσέγγισης του διδακτικού αυτού αντικειμένου είναι βιωματικός και διερευνητικός. Οι δραστηριότητες αποσκοπούν στην συνειδητοποίηση των μαθητών ως *υποκειμένων* της ιστορίας (P. Freire, 1972, Kappappelle, 1989). Οι μαθητές ενθαρρύνονται να αποκτήσουν την ικανότητα να διακρίνουν το ιστορικό γίνεσθαι μέσα στην καθημερινότητα. Να αποκτήσουν τη δεξιότητα να χρησιμοποιούν τα γνωστικά και ερευνητικά εργαλεία της ιστορίας, με απλό και αποτελεσματικό τρόπο. Να διακρίνουν σχέσεις, αλληλεπιδράσεις, αιτίες και συνέπειες. Ο βιωματικός χαρακτήρας του μαθήματος διευκολύνει την απόκτηση τέτοιων δεξιοτήτων, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και για την καλή επίδοση στο μάθημα της γενικής ιστορίας, στο οποίο οι επιδόσεις των κωφών μαθητών δεν είναι κατά τις έρευνες ιδιαίτερα ικανοποιητικές.

Βασική πηγή ανατοφοδότησης για τη διδασκαλία του μαθήματος είναι η κοινότητα των κωφών. Πολλές από τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται έρχονται από την επιστημονική γνώση και εμπειρία για την «προφορική ιστορία». Είναι σημαντικό οι μαθητές να αποκτήσουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν τις πηγές από την κοινότητα για καλύτερη κατανόηση των θεμάτων που μελετούν.

Πολλές δραστηριότητες χρησιμοποιούν τέτοιο υλικό πολύ συχνά. Συνιστάται οι μαθητές να αποκτούν άνεση στην συγκέντρωση και μελέτη τέτοιου υλικού. Είναι χρήσιμο να γνωρίζουν από ποιους, πώς και με ποιους στόχους θα παίρνουν συνεντεύξεις ή θα κάνουν αυθόρμητες συζητήσεις τις οποίες θα βιντεοσκοπούν. Είναι απαραίτητο επίσης να αναζητούν και να χρησιμοποιούν με αποτελεσματικότητα υπάρχουσες πηγές, γραπτές ή βιντεοσκοπημένες. Αποκτούν έτσι ιστορικό κριτήριο, ενδιαφέρον και συνείδηση κοινική και εθνική.

Το συνολικό γνωστικό κέρδος είναι προφανές και συνδέεται άμεσα με τους στόχους της εκπαίδευσης των κωφών.

Γλώσσα διδασκαλίας είναι η νοηματική και κρίνεται σκόπιμο το μάθημα να διδάσκεται από εκπαιδευτικό που συνδέεται με την κοινότητα των κωφών.

Η διδασκαλία του μαθήματος αρχίζει στην τετάρτη τάξη του δημοτικού.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ

2 Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, διαθεματικά σχέδια εργασίας

ΤΑΞΗ Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Στόχοι	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>Τοπική ιστορία. Κοινωνική ιστορία των κωφών :</i>	
Η σχέση γενικής-τοπικής-κοινωνικής ιστορίας	
Έχουν ιστορία οι κωφοί;	
<i>Ποιο είναι το περιεχόμενο της ιστορίας των κωφών;</i>	

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται:</p> <p>Να προσεγγίσουν την έννοια της «τοπικής ιστορίας»</p> <p>Να αποκτήσουν βιωματική σχέση με την έννοια αυτή.</p> <p>Να συνδέσουν την έννοια της «τοπικής ιστορίας» με την ιστορία της «κοινότητας των κωφών»</p>	<p><i>Οι μαθητές συζητούν για την έννοια της τοπικής ιστορίας και αναφέρουν παραδείγματα με σχετικά θέματα</i></p> <p><i>Συζητούν τη διαφορά της γενικής από την τοπική ιστορία</i></p> <p><i>Μελετούν έναν λεπτομερή χάρτη της περιοχής τους και σημειώνουν τοποθεσίες και χώρους που συνδέονται με την ιστορία του τόπου τους</i></p> <p><i>Ερευνούν και συγκεντρώνουν πληροφορίες για ανθρώπους διαφορετικής καταγωγής, γλώσσας, θρησκείας ή άλλων χαρακτηριστικών που ζουν στην περιοχή τους.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια λίστα με τα ονόματα των ομάδων αυτών.</i></p> <p><i>Ζωγραφίζουν έναν χάρτη της περιοχής με γειτονιές ή οικισμούς που κατοικούνται από τις ομάδες αυτές, ή με τα μέρη που συχνάζουν και συναντιούνται.</i></p> <p><i>Προσθέτουν στο χάρτη και τους χώρους που συναντιούνται οι κωφοί, αν υπάρχουν τέτοιοι.</i></p> <p><i>Επιμελούνται τον χάρτη εικαστικά και τον αναρτούν στη τάξη.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια λίστα με ιδέες και προτάσεις για τα παραπάνω θέματα της τοπικής ιστορίας, που θα ήθελαν να δουλέψουν.</i></p> <p><i>Σχολιάζουν το κάθε θέμα και εκτιμούν το πόσο ενδιαφέρον μπορεί να έχει για τους ίδιους.</i></p> <p><i>Ξεχωρίζουν από την παραπάνω λίστα –αν υπάρχουν- θέματα, που μπορεί να μπουν κάτω από τον τίτλο «Ιστορία των κωφών»</i></p> <p><i>Συζητούν κατά ομάδες και γράφουν απορίες και προβληματισμούς τους για την ιστορία των κωφών.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια λίστα με τα θέματα που θα μπορούσε να περιλαμβάνει η ιστορία των κωφών</i></p> <p><i>(ιστορία, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, γλώσσα, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p>
<p>Οι κοινότητες των κωφών-η ελληνική κοινότητα των κωφών</p>	

<p>Να κατανοήσουν τα κοινοτικά χαρακτηριστικά της ομάδας των κωφών</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα που συνδέονται με την παράδοση και την ιστορία των κωφών στο άμεσο περιβάλλον τους.</p>	<p>Οι μαθητές συμμετέχουν σε παιχνίδι «καταιγισμού ιδεών» απαντώντας στην ερώτηση «τι θέλω να μάθω για τους κωφούς και την ιστορία τους;».</p> <p>Συγκεντρώνουν όλα τα ερωτηματικά τους και φτιάχνουν αφίσες που τις αναρτούν στην τάξη.</p> <p>Συζητούν για το περιεχόμενο της ιστορίας και κάνουν αντιπαραθετική συζήτηση σχετικά με το ερώτημα «έχουν ιστορία οι κωφοί?».</p> <p>Καταγράφουν σε δυο στήλες στον πίνακα τα επιχειρήματα της μιας και της άλλης άποψης.</p> <p>Συζητούν και προτείνουν επιχειρήματα που υποστηρίζουν την άποψη ότι οι κωφοί μπορεί να έχουν ιστορία.</p> <p>Καταγράφουν όσα σημαντικά γεγονότα γνωρίζουν από τη ζωή και την ιστορία των κωφών.</p> <p>Συζητούν τους όρους «άγραφη ιστορία», «προφορική ιστορία», «ανεπίσημη ιστορία» «ιστορία των μειονοτήτων» «τοπική ιστορία», «ιστορία των φύλων».</p> <p>Αναζητούν αντιστοιχίες και διαφορές.</p> <p>Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν αν υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά που ενώνουν τους κωφούς και τους κάνουν ομάδα ή κοινότητα. Φτιάχνουν μια λίστα με τα χαρακτηριστικά αυτά (γλώσσα, συνήθειες, κοινές δραστηριότητες, τρόπος ζωής κλπ).</p> <p>Αναζητούν τις διευθύνσεις οργανώσεων κωφών στην περιοχή τους και αλλού. Συγκεντρώνουν φυλλάδια ή σχετικές κασέτες</p> <p>Φτιάχνουν χάρτη με τις κοινότητες των κωφών στην Ελλάδα</p> <p>(ιστορία, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, γλώσσα, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Τα σχολεία των κωφών</p> <p>Η σημασία του σχολείου για τους κωφούς</p>	
<p>Να συνειδητοποιήσουν την σημασία του σχολείου στην ζωή των κωφών</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν το ρόλο του σχολείου στην προσωπική τους εξέλιξη</p>	<p>Οργανώνουν συζήτηση με τις υπόλοιπες τάξεις του σχολείου για την σημασία που έχει το σχολείο στη ζωή των κωφών.</p> <p>Αναφέρουν παραδείγματα που δείχνουν πόσο σημαντικό ρόλο παίζει το σχολείο στη ζωή του κάθε κωφού το σχολείο στο οποίο έχει φοιτήσει.</p> <p>Παίρνουν βιντεοσκοπημένες συνεντεύξεις από μαθητές του Γυμνασίου για το θέμα αυτό.</p> <p>Συγκεντρώνουν, καθαρογράφουν και τυπώνουν σύντομες μαρτυρίες κωφών για τους δεσμούς που τους συνδέουν με το σχολείο τους.</p> <p>Φτιάχνουν ένα φιλμάκι με τις συνεντεύξεις και το παρουσιάζουν στο σχολείο.</p> <p>Φτιάχνουν σε ομάδες κολλάζ με θέμα «το σχολείο μου» και τα εκθέτουν σε ανοιχτή εκδήλωση</p> <p>Συμμετέχουν σε ενδοσχολικό διαγωνισμό Αφίσας με θέμα το σχολείο τους</p> <p>Συζητούν την έννοια «σχολική κοινότητα». Φτιάχνουν και παρουσιάζουν ένα δρώμενο με τίτλο «Η κυψέλη του σχολείου μας».</p> <p>(ιστορία, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, γλώσσα, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Το σχολείο μας</p> <p>Τα μέλη και η λειτουργία της σχολικής κοινότητας</p>	

<p>Να παρατηρήσουν, να περιγράψουν και να κατανοήσουν τα επιμέρους στοιχεία (ανθρώπινο δυναμικό, υποδομή και δραστηριότητες), που αποτελούν μέρη του σχολικού «συστήματος».</p> <p>Να αποκτήσουν σαφή εικόνα για τις κοινοτικές λειτουργίες του σχολείου, ενδοσχολικές και στα πλαίσια της ευρύτερης κοινότητας</p>	<p><i>Οι μαθητές αναλαμβάνουν κατά ομάδες εργασίες σε θέματα όπως:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ποια είναι τα μέλη της σχολικής κοινότητας; 2. Ποιες είναι οι δραστηριότητες και οι ρόλοι τους; 3. Ποιες είναι οι μεταξύ τους σχέσεις; 4. Με ποιους ανθρώπους ομάδες συνδέεται το σχολείο τους; με ποιες σχέσεις και δραστηριότητες; 5. Ποιες απ' αυτές τις σχέσεις είναι με ακούοντες; 6. Ποιες είναι με κωφούς; <p><i>Οι μαθητές φτιάχνουν χάρτες, αφίσες, κολλάζ, ανάγλυφους χάρτες ή κατασκευές για να περιγράψουν με λεπτομέρειες την χωροθεσία και τη λειτουργία της σχολικής κοινότητας.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν ετικέτες με τα ονόματα και τους ρόλους των μελών της σχολικής κοινότητας (πχ. κ. Ε. Παππά, υποδιευθύντρια, κ. Δ. Ξένος, υπεύθυνος κυλικείου), τα ονόματα των χώρων (αποδυτήρια, εργαστήριο χημείας, πίσω υπόστεγο), τα άτομα και τους φορείς με τους οποίους συνεργάζεται το σχολείο (Γ. Μελά, αντιδήμαρχος, Χ. Βουτσάς, πρόεδρος του συλλόγου κωφών).</i></p> <p><i>Οι μαθητές αναπαριστούν θεατρικά «τις καθημερινές δραστηριότητες της σχολικής κοινότητας» και βιντοεσκοπούν το δρώμενο.</i></p> <p><i>Με βάση την κασέτα αυτή και τα εικαστικά έργα τους γράφουν ένα σύντομο κείμενο στο οποίο καταδεικνύουν ότι οι δραστηριότητες της σχολικής τους κοινότητας είναι πολύ σημαντικές.</i></p> <p><i>(Νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, γλώσσα, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>
---	---

Το σχολείο μας έχει ιστορία

Γιατί ερευνούμε την ιστορία του σχολείου μας

Από πού και με ποιο τρόπο θα μάθουμε την ιστορία του σχολείου: Μέθοδοι έρευνας και πηγές

Η «προφορική ιστορία»

Ο ιστορικός χρόνος

<p>Να συνδέσουν την έννοια της «ιστορικότητας» με το άμεσο περιβάλλον του σχολείου τους</p> <p>Να δοκιμάσουν τρόπους προσέγγισης ιστορικών θεμάτων</p> <p>Να γνωρίσουν την πρόσφατη ιστορία του σχολείου τους</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν και να αναζητήσουν την ιστορία του σχολείου τους από την ίδρυσή του έως τώρα</p> <p>Να γνωρίσουν παλιούς μαθητές του σχολείου και να πάρουν πληροφορίες για τη ζωή των κωφών μαθητών παλιότερα</p>	<p><i>Αναζητούν πληροφορίες για την ιστορία του σχολείου, από την εποχή της ίδρυσής του.</i></p> <p><i>Αποφασίζουν και καταγράφουν ποια ζητήματα της ιστορίας του σχολείου τους θα ερευνήσουν.</i></p> <p><i>Καταγράφουν τις πιθανές πηγές και τον τρόπο που θα τις αναζητήσουν και θα τις χρησιμοποιήσουν.</i></p> <p><i>Βρίσκουν φωτογραφίες, γραπτές πηγές, φιλμάκια, βιντεοκασέτες κλπ, που αναφέρονται στο σχολείο.</i></p> <p><i>Καλούν παλιούς απόφοιτους του σχολείου για να γνωριστούν μαζί τους.</i></p> <p><i>Βιντεοσκοπούν τη συνάντηση.</i></p> <p><i>Μελετούν τα υλικά που έχουν συγκεντρώσει, ανακεφαλαιώνουν και καταγράφουν τα «ευρήματά» τους.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν έναν χρονολογικό πίνακα με τα σπουδαιότερα γεγονότα της ιστορίας του σχολείου τους και τον αναρτούν στην τάξη.</i></p> <p><i>Συνδέουν τα σχολικά γεγονότα με σημαντικά γεγονότα στην κοινότητα των κωφών και στην ελληνική ιστορία</i></p> <p><i>Φτιάχνουν άλμπουμς με τα ονόματα και τις φωτογραφίες των προηγούμενων απόφοιτων του σχολείου.</i></p> <p><i>Σημειώνουν σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή τους και τη δράση τους, στην κοινότητα των κωφών και στην ευρύτερη κοινωνία.</i></p> <p><i>Επιλέγουν μερικές χαρακτηριστικές παλιότερες σχολικές φωτογραφίες και τις κάνουν πόστερ για την τάξη τους.</i></p> <p><i>Οργανώνουν έκθεση με υλικά, που έχουν «ιστορική αξία» για τα θέματα που ερευνούν.</i></p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
--	---

<i>Ε΄ Τάξη</i>	
Τα σχολεία των κωφών άλλοτε και τώρα	
Η ιστορική εξέλιξη και οι αλλαγές στην εκπαίδευση των κωφών	
<p>Να αναζητήσουν και να συνειδητοποιήσουν ομοιότητες και διαφορές στην εκπαίδευση των κωφών παλιότερα και τώρα</p>	<p><i>Οι μαθητές συζητούν για τις πιθανές αλλαγές που έγιναν στο σχολείο τους με το πέρασμα των χρόνων.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν ένα ερωτηματολόγιο και ζητούν από παλιούς απόφοιτους του σχολείου να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Ποιες αλλαγές παρατηρούν ότι έγιναν στο σχολείο από τότε που ήταν εκείνοι μαθητές;</i> <i>2. Σε ποια θέματα βλέπουν ότι δεν άλλαξε τίποτα από τότε;</i> <p><i>Δίνουν το ίδιο ερωτηματολόγιο για συμπλήρωση και στους εκπαιδευτικούς, σημερινούς και παλιότερους.</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν τα ερωτηματολόγια και τα μελετούν.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν έναν φάκελο με τις απαντήσεις.</i></p> <p><i>Με βάση τις απαντήσεις φτιάχνουν δύο μεγάλους πίνακες με τις ΔΙΑΦΟΡΕΣ και τις ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ στο τότε και το τώρα, όπως περιγράφονται στα ερωτηματολόγια. Τους αναρτούν στην τάξη.</i></p>
<p>Να συνειδητοποιήσουν ότι οι ιστορική εξέλιξη δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέεται με ιστορικούς παράγοντες</p>	<p><i>Συζητούν για τις αλλαγές που παρατηρούνται στις ανθρώπινες κοινότητες με το πέρασμα των χρόνων. Διερευνούν το «πώς» και το «γιατί» σ' αυτές τις εξελίξεις.</i></p> <p><i>Αναφέρουν και συζητούν παραδείγματα από τη σχολική τους εμπειρία.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μερικά σύντομα δρώμενα με όσα θέματα από τα παραπάνω τους έχουν αγγίξει και τα παρουσιάζουν στο σχολείο.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν στη βιβλιοθήκη της τάξης τους μια «Γωνιά της δικής μας ιστορίας» και βάζουν ό,τι σχετικό υλικό συγκεντρώνουν (κασέτες, φωτογραφίες, βιβλία, περιοδικά, αφίσες κλπ).</i></p> <p><i>(Γλώσσα, μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>

Τα σχολεία των κωφών στην Ελλάδα	
<p>Να γνωρίσουν πλευρές της εκπαιδευτικής πραγματικότητας των κωφών στην Ελλάδα</p> <p>Να εξοικειωθούν με την ιστορία των σχολείων των κωφών</p> <p>Να γνωρίσουν τα πρώτα βήματα για την εκπαίδευση των κωφών στην Ελλάδα</p>	<p><i>Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για τα σχολεία των κωφών που υπάρχουν στην Ελλάδα.</i></p> <p><i>Γράφουν στον υπολογιστή μία λίστα με τον τίτλο, τη βαθμίδα κλπ κάθε σχολείου καθώς και την διεύθυνση, τα τηλέφωνα, τα FAX και τα E-mails κάθε σχολείου.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν έναν χάρτη της Ελλάδας με τα σχολεία των κωφών.</i></p> <p><i>Γράφουν μια επιστολή και την στέλνουν ηλεκτρονικά σε σχολεία κωφών, με τα οποία θέλουν να έχουν μια επικοινωνία.</i></p> <p><i>Ζητούν από κάθε σχολείο πληροφορίες για τη δική του ιστορία.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν έναν πίνακα με τη χρονολογία ίδρυσης του κάθε σχολείου.</i></p> <p><i>Αναζητούν περισσότερες πληροφορίες για τα σχολεία των κωφών στην Ελλάδα από βιβλία ή από ζωντανές πηγές.</i></p> <p><i>Βρίσκουν σχετικές πληροφορίες από το διαδίκτυο.</i></p> <p><i>Συμπληρώνουν τη λίστα των σχολείων των κωφών με τις βασικές ιστορικές πληροφορίες που έχουν συγκεντρώσει για το κάθε ένα.</i></p> <p><i>Εκδίδουν έναν «Οδηγό σχολείων κωφών στην Ελλάδα»</i></p> <p>(Γλώσσα, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
Ο παγκόσμιος χάρτης της εκπαίδευσης των κωφών	
<p>Να γνωρίσουν πλευρές της εκπαιδευτικής πραγματικότητας των κωφών στον κόσμο</p> <p>Να εξοικειωθούν με την ιστορία των κωφών στον κόσμο</p> <p>Να γνωρίσουν τα πρώτα βήματα για την εκπαίδευση των κωφών διεθνώς</p>	<p><i>Αναζητούν πληροφορίες για τα σχολεία κωφών σε άλλες χώρες.</i></p> <p><i>Ζητούν από μέλη της Ένωσης Κωφών να τους μιλήσει για αυτά και να τους φέρει αφίσες ή κασέτες να δουν.</i></p> <p><i>Βρίσκουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και αρχίζουν ηλεκτρονική αλληλογραφία με σχολεία κωφών από άλλες χώρες</i></p> <p><i>Ανταλλάσσουν έντυπα, φωτογραφίες και βιντεοκασέτες.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν τον χάρτη της Ευρώπης με τα σχολεία των κωφών.</i></p> <p>Φτιάχνουν τον παγκόσμιο χάρτη με τα σχολεία των κωφών</p> <p><i>Φτιάχνουν μια αφίσα με τα αρχαιότερα σχολεία των κωφών στον κόσμο με την χρονολογία της ίδρυσής τους</i></p> <p><i>Εκδίδουν έναν έντυπο Οδηγό με τις βασικές πληροφορίες για τα σχολεία των κωφών στον κόσμο.</i></p> <p><i>Μελετούν πηγές και καταγράφουν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν τους κωφούς μαθητές στον κόσμο.</i></p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>

<p>Η ιστορία της ζωής των κωφών παλιότερα</p>	
<p>Να αναζητήσουν πληροφορίες για τη ζωή των κωφών από την αρχαιότητα έως την εποχή μας</p>	<p>Οι μαθητές συζητούν διεξοδικά με την εκπαιδευτικό για τους τρόπους που ζούσαν οι άνθρωποι σε παλιότερες εποχές:</p> <p><i>στην αρχαιότητα, στο μεσαίωνα και στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία.</i></p> <p><i>Διαβάζουν ή βλέπουν σχετικό υλικό (αφίσες, κόμικς, ταινίες κλπ)</i></p> <p><i>Συζητούν σε ομάδες και κάνουν υποθέσεις για τη ζωή των κωφών εκείνες τις εποχές. Πού έμοιαζε και πού διέφερε από τη ζωή των συγχρόνων τους; Φτιάχνουν μερικά δρώμενα από διαφορετικές εποχές με πρωταγωνιστές κωφούς.</i></p> <p><i>Βιντεοσκοπούν τις ιστορίες αυτές και τις τοποθετούν με ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο στη «γωνιά της ιστορίας»</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν ό,τι σχετικό υλικό βρίσκουν και το μελετούν.</i></p> <p><i>Μελετούν βιβλία για την ιστορία των κωφών και τα παρουσιάζουν στην τάξη τους.</i></p> <p><i>Κρατούν σημειώσεις από τα διαβάσματά τους για τα γεγονότα που τους εντυπωσιάζουν.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν ένα πανώ με την «αλυσίδα των σπουδαίων γεγονότων της ιστορίας των κωφών» και την παρουσιάζουν σε άλλες τάξεις.</i></p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>

ΤΑΞΗ ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

<p>Στόχοι</p>	<p><i>Ενδεικτικές Δραστηριότητες</i></p>
<p>Νεότερη ιστορία: η εποχή της αλλαγής και συνειδητοποίησης η ιστορική εποχή για τους κωφούς</p>	

<p>Να αποκτήσουν βασικές πληροφορίες για τις συνθήκες της ζωής των κωφών στην αρχαιότητα και το Μεσαίωνα</p> <p>Να μελετήσουν τις πολιτισμικές και τεχνολογικές αλλαγές της νεότερης εποχής από τη σκοπιά της βελτίωσης της ζωής των κωφών.</p> <p>Να κατανοήσουν τα συγκεκριμένα βήματα που έγιναν στην ζωή των κωφών</p>	<p>Οι μαθητές παίρνουν βασικές πληροφορίες για το πώς οι αρχαίες και μεσαιωνικές κοινωνίες αντιμετώπιζαν τους κωφούς. Συζητούν και εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Υποδύονται κωφά παιδιά των εποχών εκείνων, που διηγούνται περιστατικά της ζωής τους. Γράφουν μια λίστα με ευκαιρίες και δυνατότητες που δεν είχαν τότε οι κωφοί.</p> <p>Αναζητούν εικαστικές αναπαραστάσεις της καθημερινής ζωής από διάφορους ιστορικούς λαούς της αρχαίας και της μεσαιωνικής εποχής (Αιγύπτιοι που εργάζονται, Ελληνίδες που ετοιμάζουν γεύμα, Έλληνες που αθλούνται, Ρωμαίοι σε γιορτή, βυζαντινοί άγιοι, πολεμιστές ή ταξιδιώτες, μεσαιωνικές συντεχνίες σε στιγμές εργασίας κλπ). Συζητούν σε μικρές ομάδες και μετατρέπουν τις εικόνες σε δρώμενα. Ορίζουν σε κάθε δρώμενο έναν κωφό πρωταγωνιστή, που αφηγείται και σχολιάζει τις δραστηριότητες της κάθε εικόνας.</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν πανώ (με ζωγραφική, σχέδια, σλόγκαν κλπ): 1. Για την Αναγέννηση και τον Ανθρωπισμό 2. Για τα υπερπόντια ταξίδια 3. Για την πρόοδο της τεχνικής και την Ανακάλυψη της τυπογραφίας 4. Για την εποχή του Διαφωτισμού 5. Για τη Γαλλική επανάσταση και τις παράλληλες αλλαγές στην Ευρώπη</p> <p>Αναπαριστούν θεατρικά συνομιλίες κωφών σε κάποιες από τις παραπάνω εποχές.</p> <p>Μελετούν την ιστορία του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα και καταγράφουν τα σημαντικότερα γεγονότα. Συζητούν κατά ομάδες αν και πώς αυτά τα γεγονότα έχουν επηρεάσει τη ζωή των κωφών.</p> <p>Το σχολείο οργανώνει μια συνάντηση με καλεσμένους από την κοινότητα των κωφών, που δίνουν πληροφορίες στους μαθητές για τις αλλαγές που έζησαν οι κωφοί τους δύο τελευταίους αιώνες και ιδιαίτερα μετά το 1960. Οι μαθητές κρατούν σημειώσεις και συζητούν απορίες και σκέψεις τους. Βιντεοσκοπούν τη συνάντηση και τη συζήτηση. Με βάση αυτό το υλικό φτιάχνουν ένα πανώ-κολλάζ με τα σημαντικότερα γεγονότα της ελληνικής κοινότητας των κωφών τα τελευταία 60 χρόνια.</p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
--	--

Τα πρώτα βήματα στην εκπαίδευση των κωφών

<p>Να γνωρίσουν οι μαθητές τους πρωτοπόρους στην εκπαίδευση των κωφών</p>	<p><i>Οι μαθητές μελετούν την εποχή μετά την Αναγέννηση και καταγράφουν τις συνθήκες της εποχής που θεωρούν ότι επηρέασαν ευνοϊκά τη ζωή των κωφών</i> <i>Αναζητούν πληροφορίες για τα πρώτα βήματα στην εκπαίδευση των κωφών και τα πρώτα σχολεία κωφών στον κόσμο.</i> <i>Μελετούν βιβλία για τη ζωή και τη δράση του Pedro Ponce de Leon και συζητούν για την εποχή του.</i> <i>Σχεδιάζουν τον χάρτη της Ευρώπης την εποχή εκείνη.</i> <i>Σημειώνουν τις περιοχές που εμφανίζονται οι πρώτες προσπάθειες εκπαίδευσης των κωφών.</i></p> <p>Βρίσκουν γκραβούρες της εποχής και κάνουν πόστερ για την τάξη τους Ψάχνουν σε εγκυκλοπαίδειες το ονόματα και τις βιογραφίες των πρωτοπόρων και φιλοτεχνούν αφίσες που τις αναρτούν στην τάξη.</p> <p><i>Διαβάζουν τη βιογραφία του Abbe de L' Epree και την μεταφράζουν στην ελληνική νοηματική γλώσσα</i> <i>Βλέπουν βιντεοκασέτες για το εκπαιδευτικό ίδρυμα Gallaudet. Φτιάχνουν ένα άλμπουμ με πληροφορίες και φωτογραφίες για το σχολείο και τον ιδρυτή του.</i></p> <p><i>Παρατηρούν στο χάρτη της εποχής τον ελλαδικό χώρο και με βάση την γενική ελληνική ιστορία της περιόδου φτιάχνουν μια σύντομη αφήγηση για τη ζωή ενός κωφού την εποχή της τουρκοκρατίας.</i> <i>Δραματοποιούν την ιστορία και την παρουσιάζουν στη γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν συστηματικά πληροφορίες για την εκπαίδευση των κωφών στον 20^ο αιώνα στην Ελλάδα και στον κόσμο από σχετικά βιβλία και περιοδικά.</i> <i>Φτιάχνουν σχετικούς πίνακες και γραφήματα και παρουσιάζουν μια ομιλία στη νοηματική γλώσσα για το θέμα αυτό στους μικρότερους συμμαθητές τους.</i> <i>Παίρνουν συνεντεύξεις από κωφούς ενήλικες για να κατανοήσουν την εξέλιξη στον τομέα της εκπαίδευσης. Φτιάχνουν μια λίστα με τις προόδους που σημειώθηκαν τα τελευταία 20 χρόνια στην Ελλάδα στην εκπαίδευση των κωφών.</i></p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
<p>Να συνδέσουν τις προσπάθειες αυτές με τις συνθήκες της εποχής</p>	
<p>Να κατανοήσουν την πρόοδο στην εκπαίδευση των κωφών τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα</p>	

Η ανάπτυξη των κοινοτήτων των κωφών	
<p>Να κατανοήσουν πώς δημιουργήθηκαν οι κοινότητες των κωφών στις μεγάλες πόλεις</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημαία των κοινοτήτων για την Πολιτισμική και κοινωνική Ανάπτυξη των κωφών</p>	<p>Οι μαθητές με βάση τα προηγούμενα μαθήματα της γενικής ιστορίας φτιάχνουν έναν χάρτη των μεγάλων πόλεων του κόσμου που δημιουργήθηκαν μετά τη βιομηχανική επανάσταση</p> <p><i>Μελετούν πληροφορίες (γραπτές και σε βίντεο) για τον τρόπο που δημιουργήθηκαν οι κοινότητες των κωφών στη νεώτερη και ιδίως στη σύγχρονη ιστορία</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια λίστα με τις αρχαιότερες γνωστές κοινότητες κωφών στον κόσμο και τις σημειώνουν στον παγκόσμιο χάρτη.</i></p> <p><i>Μελετούν υλικό σχετικά με τις κοινότητες των κωφών στην εποχή μας, σε διάφορες χώρες.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν χάρτες με τις σύγχρονες κοινότητες των κωφών στον κόσμο. Βρίσκουν τα αντίστοιχα νοήματα του σωματείου, της πόλης, της χώρας</i></p> <p><i>Συλλέγουν αφίσες, πόστερς, σήματα, κονκάρδες, μπλουζάκια και αναμνηστικά από ελληνικές και ξένες οργανώσεις κωφών και δημιουργούν μια μόνιμη έκθεση, την οποία εμπλουτίζουν σταδιακά.</i></p> <p><i>Μελετούν τα υλικά αυτά και φτιάχνουν ένα κείμενο για τα θέματα που απασχολούν τις κοινότητες των κωφών.</i></p> <p><i>Παρακολουθούν φιλμ σχετικά με την Ελληνική κοινότητα των κωφών. Συζητούν τις παρατηρήσεις τους.</i></p> <p><i>Καλούν μέλη της κοινότητας να παρουσιάσουν σχετικά θέματα.</i></p> <p>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
Η ιστορία των νοηματικών γλωσσών	
<p>Να κατανοήσουν τη λειτουργία και την αξία της γλώσσας στη ζωή κάθε κοινότητας</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημασία της νοηματικής γλώσσας για την κοινότητα των κωφών</p> <p>Να γνωρίσουν τις προόδους που σημειώθηκαν στην αναγνώριση των νοηματικών γλωσσών</p>	<p>Οι μαθητές συγκεντρώνουν βιντεοκασέτες, λεξικά, αλφάβητα, αφίσες, κλπ από διάφορες νοηματικές γλώσσες και το μελετούν.</p> <p><i>Εκθέτουν το υλικό αυτό σε ειδική εκδήλωση του σχολείου, στην οποία γίνεται συζήτηση για τη σημασία που έχει η νοηματική γλώσσα.</i></p> <p><i>Καταγράφουν τα συμπεράσματά τους.</i></p> <p><i>Μελετούν κασέτες και βιβλία που αναφέρονται στην πρώτη επιστημονική έρευνα της νοηματικής γλώσσας. Βρίσκουν πληροφορίες για τις επόμενες έρευνες .</i></p> <p><i>Συζητούν και γράφουν τα αποτελέσματα που είχαν οι έρευνες της νοηματικής στη ζωή των κωφών.</i></p> <p><i>Γράφουν χρονολογικούς πίνακες για τα αποτελέσματα αυτά σε διάφορες χώρες (πχ πότε αναγνωρίστηκε η νοηματική ως επίσημη γλώσσα των κωφών στις χώρες αυτές).</i></p> <p><i>Φτιάχνουν τον «Παγκόσμιο χάρτη των νοηματικών γλωσσών». Χρωματίζουν τις χώρες οι οποίες έχουν αναγνωρίσει τη νοηματική ως επίσημη γλώσσα των κωφών.</i></p> <p><i>Αναζητούν πληροφορίες για την αναγνώριση και την έρευνα της ελληνικής νοηματικής γλώσσας. Συζητούν για τις προοπτικές στην εκπαίδευση και τη ζωή των κωφών</i></p> <p><i>.</i></p> <p>(Γλώσσα, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
Η επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη	

<p>Να κατανοήσουν την χρησιμότητα της τεχνολογίας</p> <p>Να αποκτήσουν δεξιότητες αποτελεσματικής και ωφέλιμης χρήσης της τεχνολογίας</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα κατάχρησης της τεχνολογίας</p>	<p><i>Οι μαθητές φτιάχνουν μια χρονολογική κατάσταση με τις σπουδαίες εφευρέσεις και τις τεχνικές εξελίξεις της βιομηχανικής και της τεχνολογικής εποχής. Γράφουν παραδείγματα για τις αλλαγές που έφερε κάθε εφεύρεση στη ζωή των ανθρώπων</i></p> <p><i>Συζητούν κατά ομάδες και σημειώνουν στην παραπάνω κατάσταση αυτές που θεωρούν ότι ήταν αποφασιστικές για τη ζωή των κωφών. Αιτιολογούν την άποψή τους με παραδείγματα.</i></p> <p><i>Οι μαθητές συζητούν για τη σημασία της ανακάλυψης της τυπογραφίας. Προβληματίζονται αν και πώς οι κωφοί της εποχής εκείνης επωφελήθηκαν από αυτήν την ανακάλυψη.</i></p> <p><i>Βρίσκουν πληροφορίες και γράφουν τη βιογραφία του Graham Bell</i></p> <p><i>Καλούν ηλικιωμένους κωφούς και συζητούν μαζί τους για τους τρόπους επικοινωνίας που χρησιμοποιούσαν παλιότερα οι κωφοί.</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν πληροφορίες και εποπτικό υλικό για τη σημερινή τεχνολογία που μπορεί να είναι χρήσιμη στους κωφούς.</i></p> <p><i>Εκπαιδεύονται στην αποτελεσματική χρήση αυτής της τεχνολογίας.</i></p> <p><i>Συζητούν τρόπους για καλύτερη πρόσβαση σ' αυτή.</i></p> <p><i>Παρακολουθούν δελτία ειδήσεων στη νοηματική και διατυπώνουν προτάσεις για βελτίωσή τους.</i></p> <p><i>Συζητούν θέματα σχετικά με την ασφαλή και χωρίς κινδύνους χρήση της τεχνολογίας.</i></p> <p><i>Οι μαθητές συγκεντρώνουν πληροφορίες για τα επόμενα βήματα της τεχνολογικής προόδου. Παρουσιάζουν τις πληροφορίες στην τάξη και συζητούν γι αυτές.</i></p> <p><i>Αναφέρονται διεξοδικά σε όποια βήματα κρίνουν ότι συνδέονται στενότερα με τη ζωή των κωφών. Διατυπώνουν σκέψεις, κάνουν προβλέψεις και συζητούν με μεγαλύτερους τα θέματα αυτά. Φτιάχνουν σε ομάδες κόμικς με τις προβλέψεις τους.</i></p> <p><i>(Γλώσσα, νοηματική, μελέτη περιβάλλοντος, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>
--	---

**ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

Εισαγωγή

Η Μελέτη Περιβάλλοντος συνιστά έναν ενιαίο τομέα μάθησης με διεπιστημονικό χαρακτήρα, στον οποίο ενσωματώνονται στοιχεία από το φυσικό, κοινωνικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό, ιστορικό και οικονομικό περιβάλλον. Διδάσκεται στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου και συγκεντρώνει στοιχεία από εκείνα τα μαθήματα, που δε διδάσκονται στις τάξεις αυτές. Στο πλαίσιο της Μελέτης Περιβάλλοντος, δίνεται έμφαση στους συνδυασμούς, τις αλληλεπιδράσεις και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος ώστε να αναδύεται ένα πεδίο γνώσης που επιτρέπει την εξοικείωση του μαθητή με την πολύπλοκη, την πολυδιάστατη και τη συνεχώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα.

Η Μελέτη Περιβάλλοντος εντάσσει σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο το οποίο παρέχει δυνατότητες για διαθεματικές προεκτάσεις, στοιχεία από:

- Τις Φυσικές Επιστήμες (Φυσική, Χημεία, Βιολογία και τη Γεωγραφία)
- Τις Κοινωνικές Επιστήμες (Κοινωνιολογία, Οικονομία, Πολιτικές Επιστήμες)
- Τα Θρησκευτικά και την Ιστορία.

Επιπλέον, διασυνδέεται με προγράμματα και αξιοποιεί την εμπειρία από:

Την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Αγωγή Καταναλωτή, την Κυκλοφοριακή Αγωγή, την Αγωγή Υγείας, την Αγωγή στα Μ.Μ.Ε., και τη Σύγχρονη Τεχνολογία.

Οι άξονες περιεχομένου της Μελέτης Περιβάλλοντος προκύπτουν από το αντίστοιχο ..Ε.Π.Π.Σ., το οποίο έχει συνταχθεί με βάση τους αντίστοιχους άξονες των επιμέρους ..Ε.Π.Π.Σ. (Φυσικών, Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών), στα πλαίσια μιας διεπιστημονικής διασύνδεσης, με διαθεματικές προεκτάσεις, των επιμέρους αντικειμένων.

Οι βασικοί άξονες της Μελέτης Περιβάλλοντος αφορούν:

- i) στο ανθρωπογενές περιβάλλον
- ii) στο φυσικό περιβάλλον
- iii) στην αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος

Η προσέγγιση των θεμελιωδών εννοιών δεν περιορίζεται στην απλή εξέταση του ερωτήματος «τι είναι», χαρακτηριστικού της αναλυτικής σκέψης, αλλά, σύμφωνα με τη συστημική σκέψη, επεκτείνεται και εστιάζει το ενδιαφέρον στη διερεύνηση του «τι κάνει».

1. Ειδικοί σκοποί

Μέσα από τη Μελέτη του Περιβάλλοντος επιδιώκεται ο μαθητής:

Να διαμορφώσει τις απαραίτητες διαθέσεις και στάσεις που θα τον βοηθήσουν να ενταχθεί ομαλά στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του.

Να καλλιεργήσει την πνευματική σχέση με το Θεό, να εδραιώσει την αγάπη προς τον άνθρωπό και να αναπτύξει ευαισθησία και αλληλεγγύη με τους συνανθρώπους του.

Να αποκτήσει θετική στάση για την *ευρωπαϊκή ιδέα*.

Να αποκτήσει βασική εμπειρία και γνώσεις, ώστε να αξιοποιεί την Πληροφορική και τη Σύγχρονη Τεχνολογία.

Να εμπλουτίσει το λεξιλόγιό του και να διευρύνει την επικοινωνιακή του ικανότητα.

Για την επίτευξη του τελευταίου στόχου απαιτείται μια συστηματικότερη δουλειά, ώστε ο μαθητής να αφομοιώσει πλήρως τις κινούμενες έννοιες και το αντίστοιχο λεξιλόγιο στην νοηματική και την ελληνική γλώσσα. Ένα μέρος από το απαραίτητο αυτό γνωστικό υλικό έχει παρατεθεί ενδεικτικά στην τέταρτη στήλη του αναλυτικού προγράμματος.

2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες
ΤΑΞΗ Α΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες ¹	Προτεινόμεν ο λεξιλόγιο
Ανθρωπογενές περιβάλλον			
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται:</p> <p>Να εξοικειωθούν με το σχολικό περιβάλλον και να λειτουργούν ομαδικά στη σχολική τάξη.</p>	<p>Η τάξη μου</p> <p>Η τάξη μου (εξοικείωση με το περιβάλλον της τάξης,</p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p>Οργανώνουν δραστηριότητες εξερεύνησης της αίθουσας και συνδέουν τις «γωνιές της» με τη χρηστικότητά τους</p> <p>Με τη βοήθεια του δασκάλου εξερευνουν την αίθουσα και δίνεται στη νοηματική γλώσσα η έννοια κάθε αντικείμενου καθώς επίσης και η χρησιμότητά του. Στα αντικείμενα της αίθουσας τοποθετούνται καρτελάκια με το όνομα τους</p> <p>Ζωγραφίζουν την αίθουσα και τα αντικείμενα που έχει μέσα και κολάνε στα αντικείμενα ετικέτες με το όνομά τους.</p>	<p>Πάνω</p> <p>Κάτω</p> <p>Εμπρός</p> <p>Πίσω</p> <p>Μέσα</p> <p>Έξω</p> <p>Δίπλα</p> <p>Δεξιά</p> <p>Αριστερά</p> <p>Βάρος</p> <p>Ύψος</p> <p>Μέγεθος</p>

1 Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα προτείνονται ως διαθεματικές και ανταποκρίνονται στις προτεινόμενες διαθεματικές έννοιες της 3ης στήλης του πίνακα του αντίστοιχου .ΕΠΠΣ.

<p>Να ταξινομούν αντικείμενα του περιβάλλοντός τους.</p> <p>Να περιγράψουν την αίθουσά τους συγκρίνοντάς την με διπλανές.</p> <p>Να ορίζουν τη σχετική θέση αντικειμένων ή προσώπων στην αίθουσα ως προς σταθερά σημεία αναφοράς.</p> <p>Να συγκρίνουν και να περιγράψουν τη σχετική θέση αντικειμένων χρησιμοποιώντας τους όρους: πίσω, δίπλα, δεξιά, αριστερά.</p> <p>Να συσχετίζουν την κίνηση με τη μεταβολή της θέσης.</p> <p>Να επισημαίνουν τις κοινές ανάγκες που ικανοποιεί η τάξη (μάθηση, σχολική εργασία, ψυχαγωγία).</p> <p>Να παρατηρούν, να κατανοούν και να</p>	<p>σχετικές θέσεις αντικειμένων)</p> <p>Η ομάδα της τάξης μου (μέλη, κανόνες, ρόλοι, αλληλεπιδράσεις δεσμοί, δραστηριότητες στην τάξη (μάθηση, σχολική εργασία, ψυχαγωγία) (3 ώρες)</p>	<p>Κάνουν μετρήσεις με μονάδες μέτρησης δικής τους επινόησης και ταξινομούν τα αντικείμενα που βρίσκονται στο χώρο της τάξης ή του σχολείου, ανάλογα με το βάρος, το ύψος και το μέγεθος (Μαθηματικά, Γλώσσα)</p> <p>Μαθαίνουν να χρησιμοποιούν ζυγό με δίσκους για να συγκρίνουν το βάρος δύο σωμάτων. Συγκρίνουν το ύψος συμμαθητών τους και τους τοποθετούν με σειρά.</p> <p>Πραγματοποιούν επίσκεψη σε διπλανή τάξη, παρατηρούν και κάνουν συγκρίσεις με τη δική τους.</p> <p>Συζητείται στη Ν.Γ η σχετική θέση των αντικειμένων τας αίθουσας τους. Ζωγραφίζουν το δωμάτιο τους και συζητούν τη σχετική θέση των πραγμάτων . Τοποθετούν καρτελάκια με τα ονόματα τους</p> <p>Ασκούνται μέσα από παιχνίδια και ζωγραφιές στη κατανόηση της σχετικής θέσης των αντικειμένων.</p> <p>Περιγράφουν τη σχετική θέση αντικειμένων στο σπίτι τους, χρησιμοποιώντας τους κατάλληλους όρους.</p> <p>Παίζουν χρησιμοποιώντας τους όρους που δηλώνουν αρχική θέση και μεταβολή της θέσης.</p> <p>Συζητούν του κανόνες που πρέπει να έχει η τάξη τους για να λειτουργήσει σαν ομάδα. Επίσης τους κανόνες που</p>	<p>Πιο βαρύ</p> <p>Πιο ψηλό</p> <p>Πιο μεγάλο</p> <p>Κανόνες</p> <p>Υγεία</p> <p>Ασφάλεια</p> <p>Σήματα</p> <p>Απαγορεύεται</p>
---	---	--	---

<p>περιγράφουν την οργάνωση και τη λειτουργία της τάξης ως ομάδας.</p> <p>Να γνωρίζουν και να αποδέχονται τους κανόνες που πρέπει να τηρούνται για την καλύτερη λειτουργία της τάξης τους ως ομάδας, αλλά και για τη λειτουργία μικρότερων ομάδων μέσα στην τάξη.</p> <p>Να τηρούν κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στην τάξη.</p> <p>Να κατανοούν την έννοια της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ομάδας.</p>		<p>πρέπει να ακολουθούν για να συνεργάζονται σε μικρότερες ομάδες(πχ κοινή χρήση των εποπτικών υλικών,αλληλοβοήθεια κλπ)</p> <p>Αναλαμβάνουν, μεταξύ των άλλων, ρόλους παιδιών που τηρούν τους κανόνες και αυτών που δεν τηρούν τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας και συζητούν τις συνέπειες αυτής της συμπεριφοράς στους υπόλοιπους. Στη συνέχεια παίζουν εναλλακτικά σενάρια με διαφορετικούς ρόλους ο καθένας.</p> <p>Αναλαμβάνουν ενεργούς ρόλους, ώστε να διατηρείται συνεχώς καθαρό το περιβάλλον της τάξης. Συντάσσουν τον κώδικα οικολογικής συμπεριφοράς της τάξης τους.</p> <p>Συζητούν για την υγιεινή και ασφάλεια στην τάξη.Σχεδιάζουν σήματα που τα αναρτούν και που πρέπει να σέβονται (πχ ρίχνετε τα σκουπίδια στο καλάθι)</p> <p>Παριστάνουν με δική τους πρωτοβουλία (σχέδια, εικόνες) κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στο χώρο της τάξης και σχεδιάζουν ημερήσιες ή εβδομαδιαίες δραστηριότητες σχετικά με το θέμα αυτό.</p>	
---	--	--	--

<p>Να εξοικειωθούν με τη λειτουργικότητα των χώρων του σχολείου</p> <p>Να γνωρίσουν και να τηρούν τους κανόνες υγιεινής, ασφαλούς κίνησης και διατήρησης της καθαριότητας στο χώρο του σχολείου.</p> <p>Να περιγράψουν τη γειτονιά του σχολείου.</p> <p>Να προσεγγίσουν βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα του σχολικού και του ευρύτερου χώρου.</p> <p>Να γνωρίσουν πώς να ενεργήσουν σε περίπτωση σεισμού ή πυρκαγιάς και να εξοικειωθούν με την τήρηση κανόνων σε έκτακτες καταστάσεις.</p> <p>Να συμμετέχουν σε πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα (βλ. και ευκαιριακές ενότητες)</p>	<p><i>Το σχολείο μου</i></p> <p>Το σχολείο μου (χώρος, αισθητική του χώρου)</p> <p>Η ζωή μέσα στο σχολείο (σχολική ζωή, βασικά μέτρα προστασίας από σεισμό και πυρκαγιά, τρόποι διαχείρισης απορριμμάτων)</p> <p>Εκδηλώσεις στο σχολείο (συμμετοχή του σχολείου σε πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα)</p> <p>(3 ώρες)</p>	<p><i>Εξερευνούν ομαδοσυνεργατικά τους χώρους του σχολείου, διατυπώνουν υποθέσεις για τη λειτουργικότητά τους, ζωγραφίζουν και συνθέτουν ομαδικές καρτεπικολλήσεις (κολάζ). (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή)</i></p> <p>Συζητούν για τους τρόπους διατήρησης της καθαριότητας και διαχείρισης των απορριμμάτων στους χώρους του σχολείου και προβλέπουν τις επιπτώσεις αρνητικών συμπεριφορών.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο(με επεξήγηση στη Ν.Γ)με το τι πρέπει να κάνουν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.</p> <p>Κάνουν ασκήσεις ετοιμότητας σε περίπτωση σεισμού και πυρκαγιάς και προβλέπουν τις συνέπειες της παράλειψης των σχετικών κανόνων.</p> <p>Προγραμματίζουν επίσκεψη στο γειτονικό σχολείο, το παρατηρούν και το συγκρίνουν με το δικό τους.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο με τα βασικά ήθη και έθιμα</p> <p>Έρχονται σε επαφή με τοπικά ήθη και έθιμα και υποδύονται σχετικούς ρόλους.</p> <p>Κατασκευάζουν με φυσικά υλικά παραδοσιακά οικιακά είδη ή εργαλεία και τα χρησιμοποιούν σε σχετικά θεατρικά δρώμενα.</p>	<p>Ήθη Έθιμα Σεισμός Πυρκαγιά Επιτάφιος Ανάσταση Πάσχα Χριστούγενν</p> <p>α</p> <p>Πρωτοχρονι</p> <p>ά</p> <p>Βαφτίσια Γάμος Κηδεία Κίνδυνος Ρόλος Εργαλείο</p>
<p>Να αναγνωρίσουν ότι η</p>	<p><i>Η οικογένειά μου</i></p>	<p>Προβάλλεται βίντεο με τη ζωή σε διάφορες μορφές οικογένειας(παραδοσιακής και σύγχρονης-κωφών παιδιών με κωφούς γονείς-κωφών παιδιών με ακούοντες γονείς)</p> <p>Συζητούν την επικοινωνία στη δική τους οικογένεια.</p> <p>Ζωγραφίζουν μέλη της οικογένειας τους.</p>	

<p>οικογένεια μπορεί να έχει διάφορες μορφές.</p> <p>Να διακρίνουν το ρόλο του κάθε μέλους της οικογένειας και να επιδιώκουν τη δική τους συμμετοχή στην ευημερία της.</p> <p>Να συζητούν με τους συμμαθητές τους για τις ανάγκες που ικανοποιεί η οικογένεια, να παρατηρούν και να περιγράφουν τη λειτουργία της, να αποδέχονται τη σπουδαιότητά της και την αναγκαιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας των μελών της.</p> <p>Να αντιλαμβάνονται ότι η οικογένεια (δομή, αριθμός μελών, ρόλοι, κ.λπ.) συσχετίζεται με το περιβάλλον καθώς και με τη χρονική περίοδο στην οποία αυτή ζει.</p> <p>Να διατυπώνουν κανόνες που πρέπει να ισχύουν στην ενδοοικογενειακή και εξωοικογενειακή ζωή σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος.</p>	<p>Η οικογένεια (μορφές οικογένειας και λειτουργίες της, ανάγκες που καλύπτει η οικογένεια, κανόνες, ρόλοι)</p> <p>Η ζωή μέσα στην οικογένεια (επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας: η δομή της και το περιβάλλον)</p> <p>Οικογενειακή ζωή και περιβάλλον (αλληλεπίδραση οικογενειακού και φυσικού-κοινωνικού περιβάλλοντος, η συμμετοχή της οικογένειας στην προστασία του περιβάλλοντος)</p> <p>(3 ώρες)</p> <p>Οικογένεια κωφών με γονείς κωφούς και οικογένεια κωφών με γονείς ακούοντες.</p>	<p>Συζητούν με το δάσκαλο για τον τρόπο που ζούσαν οι οικογένειες παλιότερα και συζητούν στην τάξη για τις ομοιότητες και τις διαφορές με τις σημερινές μορφές της οικογένειας, τους ρόλους των μελών της και τον τρόπο ζωής τους. Ζωγραφίζουν μέλη της οικογένειάς τους και στοιχεία της καθημερινής ζωής (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων σε μια υποθετική οικογένεια. Στη συνέχεια συζητούν τη συμπεριφορά των μελών και προτείνουν διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης κάποιας κατάστασης, π.χ. κρίσης.</p> <p>Τους διηγείται ο δάσκαλος (Ν.Γ) αποσπάσματα από λογοτεχνικά βιβλία που αφορούν οικογενειακές εκδηλώσεις του τόπου τους, αλλά και άλλων τόπων, με βάση τη διαπολιτισμική σύνθεση της τάξης τους.</p> <p>Συλλέγουν φωτογραφίες και εικόνες από οικογένειες διάφορων μορφών που προέρχονται από διαφορετικές χρονικές περιόδους. Παρατηρούν, κάνουν συγκρίσεις και διατυπώνουν συμπεράσματα.</p> <p>Συζητούν τρόπους που μπορούν να προστατεύσουν το περιβάλλον πχ να πετάνε τα χαρτιά στους κάδους ανακύκλωσης με το ειδικό σήμα. Πηγαίνουν με το δάσκαλο σε σημείο του Δήμου που υπάρχει κάδος ανακύκλωσης χαρτιού και πετούν άχρηστα χαρτιά.</p> <p>Αναλαμβάνουν να προκαλέσουν την εμπλοκή των μελών της οικογένειας τους σε δραστηριότητες σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος, π.χ με τα απορρίμματα (διαχωρισμός, μείωση όγκου, ανακύκλωση απορριμμάτων), τρόπους εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας, νερού κ.λπ.).</p>	<p>Κωφός Ακούων Οικογένεια Παραδοσιακός Σύγχρονος Παλαιός Εκδήλωση Παρατηρώ Συγκρίνω Κάδος Άχρηστα Ανακύκλωσ</p> <p>η Περιβάλλον Προστασία</p>
---	--	--	--

<p>Να αναφέρονται στον τόπο καταγωγής των γονέων τους.</p> <p>Να περιγράψουν την οικογένειά τους (δομή, αριθμό μελών, σειρά γέννησης).</p> <p>Να συνδέσουν μεταβολές που συμβαίνουν σε πρόσωπα και πράγματα της οικογένειας στην πορεία του χρόνου.</p> <p>Να χρησιμοποιούν απλούς τρόπους μέτρησης του χρόνου.</p>	<p><i>Ο άνθρωπος και ο χρόνος</i></p> <p>Η ιστορία της οικογένειάς μου (τόπος, καταγωγή, γενεαλογικό δέντρο, σειρά γέννησης)</p> <p>Η ιστορία μου (χρονική αλληλουχία γεγονότων)</p> <p>Μετρώ το χρόνο (τρόποι μέτρησης χρόνου) (3 ώρες)</p>	<p><i>Τοποθετούν πάνω σε γραμμή του χρόνου οικογενειακές φωτογραφίες (με χρονολογική σειρά) και αναγράφουν τον τόπο καταγωγής του κάθε μέλους (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν στην τάξη προσωπικά τους αντικείμενα (παιχνιδάκια, φωτογραφίες κ.λπ.) και ο καθένας κατατάσσει τα δικά του σύμφωνα με τη χρονική τους σειρά (από βρεφική ηλικία μέχρι σήμερα).</p> <p>Συζητούν για τις ημέρες της εβδομάδας, τους μήνες κ.λπ.</p> <p>Μαθαίνουν να μετρούν το χρόνο τις μέρες τις εβδομάδας τους μήνες κλπ μέσα από παρατηρήσεις συγκρίσεις και μετρήσεις. Πχ με κλεψύδρα μετρούν τον χρόνο που χρειάζονται να ζωγραφίσουν ένα σπίτι. Μπορεί ακόμα κάθε πρωί να τους δίνεται ένα καρτελάκι που γράφει το όνομα της ημέρας με περίγραμμα για να το χρωματίσουν. Συγκεντρώνουν τα καρτελακια μιας εβδομάδας και τα μετράνε. Τις επόμενες εβδομάδες τοποθετούν στο θρανίο τους κάθε μέρα το κατάλληλο καρτελάκι.</p>	<p>Δευτέρα Τρίτη.... Έως Κυριακή Ιανουάριος Φεβρουάρι ος... Έως Δεκέμβριος Παιδί Νέος Γέρος Χρόνος Εβδομάδα Μήνας Ιστορία</p>
<p>Να περιγράψουν το σπίτι τους, το δωμάτιο τους και τους υπόλοιπους χώρους του.</p> <p>Να συζητούν και να εξηγούν τη λειτουργικότητα κάθε χώρου του σπιτιού.</p>	<p><i>Το σπίτι μου</i></p> <p>Το σπίτι μου (το δωμάτιό μου, άλλοι χώροι του σπιτιού) (1 ώρα)</p>	<p><i>Οι μαθητές ζωγραφίζουν ένα ένα τους χώρους του σπιτιού τους και Τα αντικείμενα και τοποθετούν ετικέτες με τα ονόματά τους. Συζητούν με τους συμμαθητές τους και το δάσκαλο τη λειτουργικότητα καθενός.</i> (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p>	<p>Δωμάτιο Σαλόνι Κουζίνα Μπάνιο Έπιπλα</p>
<p>Να παρατηρούν και να περιγράφουν τα σπιτία και τους κοινωφελείς χώρους της γειτονιάς τους.</p> <p>Να γνωρίζουν επαγγελματίες της γειτονιάς.</p> <p>Να συγκρίνουν τη γειτονιά τους με άλλες γειτονιές (εποπτικό υλικό) και να διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν.</p> <p>Να αναγνωρίσουν</p>	<p><i>Η γειτονιά μου</i></p> <p>Η γειτονιά μου (το άτομο και το άμεσο περιβάλλον, το περιβάλλον γύρω από το σπίτι, κτίρια, κοινωφελείς χώροι).</p> <p>Οι άνθρωποι της γειτονιάς (γείτονες, σχέσεις, οι άνθρωποι που μας εξυπηρετούν)</p> <p>Η ζωή στη γειτονιά (βελτίωση συνθηκών ζωής, εκδηλώσεις)</p> <p>Η γειτονιά και το περιβάλλον (φροντίδα του</p>	<p>Επισκέπτονται, παρατηρούν και ζωγραφίζουν χαρακτηριστικά κτίρια της γειτονιάς.</p> <p>Ζωγραφίζουν καταστήματα (πχ φούρνο, μανάβικο) και υπηρεσίες (πχ ΟΤΕ). Τοποθετούν ετικέτες με τα ονόματα.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων Πελάτη-επαγγελματία σε καταστήματα που ο επαγγελματίας καταλαβαίνει Ν.Γ η όταν δεν καταλαβαίνει.</p> <p>ημιουργούν υποθετικά σενάρια, όπως «τι θα κάναμε, αν δεν υπήρχε στη γειτονιά ο φούρναρης, ο ταχυδρόμος κ.λπ.». Συζητούν σχετικά με τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται στη γειτονιά.</p> <p>Επισκέπτονται τους χώρους του</p>	<p>Κατάστημα Φούρνος Μανάβης Σούπερ μάρκετ Φαρμακείο Περίπτερο ΟΤΕ ΔΕΗ Ζωγραφίζω Παίζω Δρόμος Πλατεία Σταυροδρό μι</p>

<p>θετικά στοιχεία του περιβάλλοντος της γειτονιάς τους.</p> <p>Να προσεγγίζουν προβλήματα επιβάρυνσης του τοπικού περιβάλλοντος.</p> <p>Να τηρούν κανόνες υγιεινής και ασφάλειας στη γειτονιά τους.</p>	<p>άμεσου περιβάλλοντος-τάξης, σχολείου, σπιτιού, γειτονιάς-προβλήματα του άμεσου περιβάλλοντος).</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>σχολείου (αίθουσες, γραφεία, εργαστήριο, αίθουσα εκδηλώσεων) και συζητούν για τη χρησιμότητα τους. Ζωγραφίζουν τους χώρους του σχολείου και τοποθετούν ετικέτες με το όνομα τους.</p> <p>Επισκέπτονται ένα χώρο (είτε του φυσικού περιβάλλοντος, είτε μνημείο πολιτισμικής αναφοράς) στη γειτονιά τους, συζητούν και αναλύουν δικές τους ενέργειες για τη διατήρηση ή τη συντήρησή του.</p> <p>Εντοπίζουν και αναλύουν ένα συγκεκριμένο παράδειγμα επιβάρυνσης του φυσικού περιβάλλοντος στη γειτονιά τους (αν υπάρχει), προτείνουν λύσεις και τις αποτυπώνουν σε αισθητικές δημιουργίες (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p>	
--	---	---	--

<p>Να εξοικειωθούν με τη διάκριση των υλικών σωμάτων σε στερεά, υγρά και αέρια.</p> <p>Να αναγνωρίσουν ότι τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης είναι κατασκευασμένα από διαφορετικά υλικά.</p>	<p><i>Αντικείμενα από το περιβάλλον μου</i></p> <p>Το περιβάλλον μου</p> <p>(στερεά, υγρά, αέρια)</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Παρατηρούν αντικείμενα του περιβάλλοντός τους, τα τζάμια του σπιτιού τους (γυαλί), τα φύλλα του τετραδίου τους (χαρτί), τη φόρμα της γυμναστικής τους (ύφασμα), και αναγνωρίζουν συγκρίνοντάς τα, ότι προέρχονται από διαφορετικά υλικά.</p> <p>Κατατάσσουν (π.χ. απαντώντας σε παιχνίδι γνώσεων) διάφορα αντικείμενα, ανάλογα με το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένα σε στερεά, υγρά και αέρια (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Για το λόγο αυτό τοποθετούνται στο πάγκο καρτελάκια με τις λέξεις στερεό, υγρό, αέριο. Δίνεται η έννοια τους στη Ν.Γ. Τους δίνονται διάφορα υλικά πχ ένα ποτήρι νερό, ένα φουσκωμένο μπαλόνι, μια κιμωλία κλπ και τα τοποθετούν στη κατάλληλη θέση.</p> <p>Παίζουν για εμπειρία με κατάλληλο CD ROM.</p>	<p>Υλικά</p> <p>Γυαλί</p> <p>Ύφασμα</p> <p>α</p> <p>Χαρτί</p> <p>Πάγκος</p> <p>Στερεό</p> <p>Υγρό</p> <p>Αέριο</p> <p>Πλαστικό</p> <p>ό</p> <p>Μέταλλο</p> <p>Ξύλο</p> <p>Πέτρα</p>
--	--	---	---

<p>Να αναφέρουν εφαρμογές της ηλεκτρικής, κυρίως, ενέργειας στην καθημερινή μας ζωή</p> <p>Να γνωρίσουν απλούς τρόπους εξοικονόμησης της ηλεκτρικής ενέργειας.</p> <p>Να κατανοήσουν ορισμένες μεταβολές που προκάλεσε η χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας στην εξέλιξη του πολιτισμού.</p> <p>Τρόποι προστασίας από το ηλεκτρικό ρεύμα.</p>	<p><i>Η ενέργεια στη ζωή μας</i></p> <p><i>Η ενέργεια στη ζωή μας</i> (Πρώτη γνωριμία με την ηλεκτρική ενέργεια)</p> <p>Πώς εξοικονομώ ηλεκτρική ενέργεια στο σπίτι και στο σχολείο (2 ώρες)</p> <p>Ηλεκτρικές συσκευές στο σπίτι και στο σχολείο.</p> <p>Τι πρέπει η τι δεν πρέπει να κάνω για να προστατευτώ από τη λειτουργία των ηλεκτρικών συσκευών.</p>	<p><i>Εργάζονται ομαδοσυνεργατικά στο σχολείο, προτείνοντας τρόπους εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας τόσο στο σπίτι, (π.χ. όχι φώτα αναμμένα την ημέρα, ψυγείο ανοικτό άσκοπα κτλ), όσο και στο σχολείο. Αναπαριστούν (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ), κ.λπ.) έναν κώδικα εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας στο σπίτι και στο σχολείο (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Σχεδιάζουν τις ηλεκτρικές συσκευές του σπιτιού τους. Κολούν επικέτες με το όνομα τους. Παίζουν θεατρικό παιχνίδι με τη λειτουργία κάθε συσκευής.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο που δείχνει πως πρέπει να προστατευόμαστε κατά τη χρήση των ηλεκτρικών συσκευών από διάφορους κινδύνους (φωτιά , ηλεκτροπληξία κάψιμο)</p> <p>Γίνεται συζήτηση με το δάσκαλο.</p> <p>Βρίσκουν σε φωτογραφικό υλικό τρόπους εξυπηρέτησης χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα και συζητούν τις διαφορές. Παίζουν με φωτεινό παντογνώστη και με CD ROM.</p> <p>Συζητούν και δημιουργούν θεατρικά δρώμενα με θέμα τη ζωή των ανθρώπων χωρίς /με τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας.</p>
<p>Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος</p>		

<p>Να περιγράψουν τα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου τους (θάλασσα, λίμνη, ποτάμι, κάμπος, νησί) χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο και να διαπιστώσουν σε αυτά τις συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας.</p> <p>Να κατατάξουν / ταξινομήσουν εικόνες τοπίων ανάλογα με τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά, π.χ. παραθαλάσσιες ή ορεινές περιοχές.</p>	<p>Ο τόπος όπου ζω Ο τόπος που ζω (οικείοι γεωγραφικοί όροι: θάλασσα, ποτάμια, λίμνες, βουνά κ.λπ.) Οι δραστηριότητες των ανθρώπων στον τόπο που ζω (απλές ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον) Δραστηριότητες στη πόλη και στο χωριό (4 ώρες)</p>	<p>Προβάλλονται βίντεο με Ν.Γ με τις δραστηριότητες του ανθρώπου ανάλογα με το φυσικό περιβάλλον(λίμνη βουνό,θάλασσα,ποτάμι κάμπος νησί) με τη ζωή στη πόλη και στο χωριό.Επίσης βίντεο στη Ν.Γ και με υπότιτλους των γεωγραφικών όρων.</p> <p>Σε κάθε ομάδα (δύο ατόμων) δίνεται ανάγλυφος χάρτης και καρτελάκια με τους γεωγραφικούς όρους που πρέπει να τοποθετηθούν ανάλογα.Γίνεται συζήτηση για τις δραστηριότητες των ανθρώπων σε κάθε περιβάλλον.Παριστάνουν σε θεατρικό παιχνίδι τον ψαρά το γεωργό τον κτηνοτρόφο.</p> <p>Ζωγραφίζουν ανάλογες δραστηριότητες.Ταξινομούν εικόνες τοπίων.Τους διηγούνται παραμύθια που αναφέρονται σε πραγματικούς η φανταστικούς τόπους.</p> <p>Συζητούν για τις ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο περιβάλλον τους: στη θάλασσα (ψάρεμα, κολύμπι κ.λπ.), στη λίμνη, στο ποτάμι, στον κάμπο, στο νησί, στο βουνό.</p> <p><i>Αναπαριστούν με διάφορα απλά υλικά (, χαρτόνια, κ.α.) χώρους πριν και μετά την επέμβαση του ανθρώπου. Επισκέπτονται διάφορους χώρους και παρατηρούν τις ανθρώπινες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον. Τοποθετούν πινακίδες με γεωγραφικούς όρους (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</i></p> <p>Συζητούν παραμύθια στα οποία γίνεται αναφορά σε τόπους πραγματικούς ή φανταστικούς και τους αναπαριστάνουν εικαστικά.</p>
<p>Να γνωρίσουν σημαντικά στοιχεία από την τοπική ιστορία και τη λαϊκή <i>Παράδοση</i>.</p>	<p>Ιστορία του τόπου μου (2 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν φωτογραφίες και γίνεται συζήτηση με το δάσκαλο, για τον τόπο που ζουν, για τα ήθη και τα έθιμα του, <i>τη λαϊκή</i></p> <p><i>παράδοση (τοπικούς ήρωες, θρύλους, ναούς, φυσικά μνημεία κ.λπ.).</i>Προβολή σχετικού βίντεο.</p>

<p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου οργανισμού.</p> <p>Να συσχετίζουν τη λειτουργία ορισμένων αισθητηρίων οργάνων με αντίστοιχες αισθήσεις και να αναφέρουν το είδος της πληροφορίας που μπορούν να αντλήσουν από κάθε αίσθηση.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τη σημασία των αισθήσεων για την αντίληψη του κόσμου και την επικοινωνία με το περιβάλλον.</p> <p>Να γνωρίσουν τις δυσκολίες</p> <p>Να γνωρίσουν τη διαφορά με τους ακούοντες.</p>	<p><i>Γνωρίζω το σώμα μου</i></p> <p>Γνωρίζω το σώμα μου (εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου οργανισμού)</p> <p>Γνωρίζω τον κόσμο με τις αισθήσεις (αντίληψη του εξωτερικού περιβάλλοντος μέσω ορισμένων αισθήσεων και αισθητηρίων οργάνων)</p> <p>Οι άλλοι άνθρωποι (άτομα με ειδικές ανάγκες και χαρίσματα)</p> <p>Η υγεία μου</p>	<p>Σχεδιάζουν το περίγραμμα σώματος κάποιου συμμαθητή τους σε χαρτί του μέτρου. Ζωγραφίζουν τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά. Κολλούν χαρτόνια με την ονομασία των ανθρώπινων χαρακτηριστικών.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια αναγνώρισης γεύσεων και οσμών.Δοκιμάζουν πχ καραμέλα και ψωμί για να ξεχωρίσουν την έννοια του γλυκού από το αλμυρό (αλάτι,ζάχαρη)</p> <p>Σε μια σελίδα γράφουμε τη λέξη γλυκό και σε άλλη τη λέξη αλμυρό .Τους δίνουμε εικόνες με διάφορα φαγώσιμα τις οποίες κατατάσσουν ανάλογα γράφοντας το όνομα της.</p> <p>Προκαλούμε κάποιους θορύβους όπως δυνατό κλείσιμο πόρτας,σχίσσιμο φύλλουκλπ και διαπιστώνουν ποιους απ αυτούς ακούνε οι κωφοί μαθητές και ποιους κάποιος ακούων.</p> <p>.ιατυπώνουν κανόνες που αφορούν στην υγεία και στην καθαριότητα (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή).</p> <p>Υποθέτουν τι θα τους συνέβαινε, αν δε λειτουργούσε κάποια αίσθηση.</p> <p>Συζητούν για τα άτομα με άλλες ειδικές ανάγκες και τη στάση που πρέπει να έχουν απέναντί τους.</p>	
<p>των ατόμων με ειδικές ανάγκες, να καλλιεργούν το σεβασμό απέναντί τους και να αναπτύξουν τρόπους επικοινωνίας μαζί τους.</p> <p>Να αναφέρουν συνήθειες που συμβάλλουν στη διατήρηση της υγείας (πλύσιμο χεριών κ.ά.).</p> <p>Να γνωρίζουν τους κανόνες συμπεριφοράς κατά την επίσκεψή τους στο γιατρό.</p> <p>Να προσδιορίσουν τη λειτουργία των δοντιών.</p>	<p>(προσωπική υγιεινή, καθαριότητα, ο ρόλος των δοντιών και η προστασία τους)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Συζητούν καταστάσεις και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής που θέτουν σε κίνδυνο τη λειτουργία των αισθητήριων οργάνων.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο που δείχνει συνήθειες υγιεινής (πλύσιμο χεριών πριν το φαγητό, πλήσιμο δοντιών, καθαριότητα, επίσκεψη στο γιατρό).</p> <p>.ραματοποίηση με θέμα την επίσκεψή τους στο γιατρό.</p> <p>Γράφουν σε κάρτες κανόνες υγιεινής και τους κολάνε σε εμφανές σημείο.</p> <p>Αναφέρουν και καταγράφουν υγιεινές συνήθειες σχετικά με τη διατροφή (επιλογή τροφής με βάση πραγματικές ανάγκες, αποφυγή διαφημιζόμενων προϊόντων που βλάπτουν την υγεία, πλύσιμο χεριών πριν από το φαγητό, καλό μάσημα της τροφής, κ.ά.).</p> <p>Γίνεται εξήγηση της έννοιας διαφήμιση.Γράφουν τη λέξη και βρίσκουν</p>	<p>Γεύση</p> <p>Γλυκό</p> <p>Αλμυρό</p> <p>Φαγώσιμο</p> <p>Θόρυβος</p> <p>Χειροκρότημα</p> <p>Αισθητήρια</p> <p>όργανα</p> <p>Διαφήμιση</p> <p>Προϊόντα</p> <p>Διατροφή</p> <p>Καθαριότητα</p> <p>Μασάζ</p> <p>Επιλογή</p>

		διαφημίσεις μέσα από περιοδικά. Συζητούν με τον δάσκαλο ποια διαφημιζόμενα προϊόντα βλάπτουν την υγεία και πρέπει να αποφεύγονται και ποια είναι απαραίτητα για τη διατροφή μας.	
<p>Να διακρίνουν βασικές ανάγκες που έχουν οι άνθρωποι για ένδυση, τροφή, στέγη, κ.λπ.</p> <p>Να αναφέρουν συνήθειες που συμβάλλουν στην ικανοποίηση ορισμένων αναγκών τους (φαγητό, ύπνος, ένδυση καθαριότητα, ψυχαγωγία).</p> <p>Να αναγνωρίσουν ότι οι βασικές ανάγκες είναι ίδιες για όλα τα παιδιά του κόσμου και επιπλέον ότι υπάρχουν παιδιά στον κόσμο που δεν έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν τις βασικές (π.χ. διατροφικές) τους ανάγκες.</p>	<p><i>Οι ανάγκες του ανθρώπου</i></p> <p>Οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>Οι ιδιαίτερες ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>(Τρόποι ικανοποίησης των αναγκών του ανθρώπου, Αγωγή υγείας)</p> <p><i>(3 ώρες)</i></p>	<p><i>Ασκοούνται στην αυτοεξυπηρέτηση (βάζουν και βγάζουν το πανωφόρι τους, δένουν τα κορδόνια των παπουτσιών τους, κ.λπ.) και αναπαριστούν αισθητικά τις κινήσεις (Αισθητική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Γλώσσα).</i></p> <p>Τρώνε όλοι μαζί το πρωινό τους στην τάξη και συζητούν για τις βασικές τους ανάγκες και τις διατροφικές τους συνήθειες.</p> <p>Παίζουν σε θεατρικό παιχνίδι με θέμα τους κανόνες που αφορούν την υγεία και την καθαριότητα.</p> <p>Προβολή βίντεο με παιδιά φτωχών χωρών που στερούνται βασικά είδη.</p> <p>Παίζουν με φωτεινό παντογνώστη αντιστιχίζοντας τις λέξεις βασικών αναγκών τροφής, ένδυσης, στέγης κλπ με το αντίστοιχο εικονίδιο.</p> <p>Σε ειδικό CD ROM που δίνεται το νόημα και η εικόνα καθενός από τα παραπάνω ο μαθητής θα γράφει την αντίστοιχη λέξη.</p> <p>Συγκεντρώνουν εικόνες, φωτογραφίες, αποκόμματα εντύπων κ.λπ. που δείχνουν παιδιά τα οποία στερούνται των βασικών αγαθών.</p> <p>Συζητούν, με αφορμή κάποιες εικόνες για διεθνείς οργανισμούς (UNICEF, ACTION AID) που έχουν αναλάβει τη βοήθεια των παιδιών αυτών καθώς και για τις δυνατότητες που έχουν τα ίδια τα παιδιά να παράσχουν τη δική τους βοήθεια.</p>	<p>Φτωχός</p> <p>Πλούσιος</p> <p>Τροφή</p> <p>Ένδυμα</p> <p>Στέγη</p> <p>Υγεία</p> <p>Υγιεινό</p> <p>Καθαριότητα</p> <p>Ψυχαγωγία</p> <p>Ανάγκη</p> <p>Βοήθεια</p> <p>Πρωινό</p> <p>Γεύμα</p> <p>Δείπνο</p>

<p>Να αναγνωρίσουν ότι πολλά αγαθά τα προσφέρει άμεσα η φύση, ενώ άλλα πρέπει να τα παραγάγουν οι άνθρωποι.</p> <p>Να αναφέρουν τις ανάγκες τους και να τις συνδέσουν με τα αγαθά που τις ικανοποιούν.</p> <p>Να συσχετίσουν διαφημιζόμενα προϊόντα με την κάλυψη πραγματικών αναγκών.</p> <p>Να συνδέσουν κάποια επαγγέλματα με την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών.</p> <p>Να γνωρίσουν παραδοσιακούς τρόπους παραγωγής διαφόρων αγαθών.</p>	<p>Αγαθά και κατανάλωση Αγαθά και ανάγκες Εργασία και επαγγέλματα (3 ώρες)</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες αγαθών, τις αξιοποιούν αισθητικά και συζητούν γι' αυτά που θεωρούν απαραίτητα για τη ζωή τους. (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή)</i></p> <p>Συζητούν για διάφορα διαφημιζόμενα προϊόντα και προβληματίζονται αν καλύπτουν πραγματικές ανάγκες.</p> <p>Γράφουν πίνακες με επικεφαλίδες «αναγκαία αγαθά» και «περιττά αγαθά» και γράφουν αυτά που θεωρούν ότι αντιστοιχούν στο καθένα.</p> <p>Προβάλεται βίντεο με σύγχρονους και παραδοσιακούς χώρους επαγγέλματος. Περιγράφουν στη Ν.Γ τις διαφορές και τα παραγόμενα αγαθά. Παίζουν φωτεινό παντογνώστη με επαγγέλματα και αγαθά. Στον Η/Υ με το σχετικό πρόγραμμα γράφουν τις σωστές λέξεις.</p> <p>Συζητούν για τα επαγγέλματα των γονέων τους και προβληματίζονται για την αναγκαιότητα ύπαρξης διάφορων επαγγελμάτων.</p> <p>Επισκέπτονται επαγγελματικούς χώρους με σύγχρονες ή παραδοσιακές εγκαταστάσεις. Παρατηρούν και περιγράφουν τα παραγόμενα αγαθά, συζητούν για τις ανάγκες που καλύπτουν καθώς και τις ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο παρασκευής των προϊόντων με σύγχρονο και παραδοσιακό τρόπο.</p>	<p>Αγαθά Αναγκαίο Περιττό Επάγγελμα Διαφορά Φύση Παραδοσιακό</p> <p>5</p>
<p>Να εξοικειωθούν οι μαθητές με βασικά μέσα επικοινωνίας.</p> <p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των προγραμμάτων της τηλεόρασης.</p> <p>Να αναγνωρίσουν κάποιους κανόνες παρακολούθησης της τηλεόρασης (ένταση ήχου, κατάλληλη απόσταση, διάρκεια και χρονική στιγμή παρακολούθησης, παρουσία ενηλίκων και συζητήσεις με αυτούς, προϋποθέσεις</p>	<p><i>Επικοινωνία, ενημέρωση και ελεύθερος χρόνος</i></p> <p>Η επικοινωνία άλλοτε και σήμερα</p> <p>Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (αγωγή στα μέσα μαζικής επικοινωνίας)</p> <p>Ελεύθερος χρόνος</p> <p>Σύγχρονα και παραδοσιακά παιχνίδια</p> <p>Επικοινωνία</p>	<p>Συζητούν στην τάξη για βασικά μέσα επικοινωνίας (σταθερή και κινητή τηλεφωνία κ.λπ.). Παίζουν σχετικά παιχνίδια (ρόλων, μίμησης κ.λπ.).</p> <p>Μαθαίνουν με ποιους τρόπους μπορούν να επικοινωνήσουν οι κωφοί με τους ακούοντες (γραπτά μηνύματα σε κινητό τηλέφωνο, αλληλογραφία ,FAX)</p> <p>Συζητούν με ποιους τρόπους ενημερώνονται οι κωφοί (εφημερίδες, περιοδικά, ειδήσεις στην τηλεόραση)</p> <p>Συζητούν στην τάξη, για τα</p>	<p>Κινητό τηλέφωνο Σταθερό τηλέφωνο Φαχ Εφημερίδα Περιοδικό Γράμμα</p>

	κωφών με ακούοντες. παραδοσιακά παιχνίδια (4 ώρες)	τηλεοπτικά προγράμματα και τις διαφημίσεις που παρακολουθούν. Αξιολογούν και επιλέγουν τους σωστούς τρόπους συμπεριφοράς κατά την παρακολούθηση της τηλεόρασης. Οργανώνουν σε ομάδες ένα υποθετικό πρόγραμμα τηλεόρασης (θεατρικό παιχνίδι). Παρατηρούν εικόνες παιδιών που παρουσιάζουν ασχολίες παιδιών κατά τον ελεύθερο χρόνο τους και συζητούν σχετικά.	
παρακολούθησης). Να προτείνουν τρόπους δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια και να βρουν ομοιότητες και διαφορές με τα σύγχρονα.		<i>Πληροφορούνται από τους ενηλίκους για τα παραδοσιακά παιχνίδια της περιοχής τους και παίζουν κάποια από αυτά, αν υπάρχει η δυνατότητα. Επίσης παρατηρούν και εκφράζουν εικαστικά τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ σύγχρονων και παραδοσιακών παιχνιδιών (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή).</i>	
Να ακροώνται και να αναγνωρίζουν ήχους. Να αναγνωρίζουν ότι ο ήχος περιγράφεται από την ένταση και το ύψος του. Να γνωρίζουν πως παράγεται ήχος. Ηχητικά σήματα που προειδοποιούν	<i>Το ταξίδι του ήχου Το ταξίδι του ήχου (οι διαφορές των ήχων) (1 ώρα) Προστασία από κίνδυνο που προειδοποιείται ηχητικά.</i>	Παράγουν ήχους μεγάλης έντασης που τους ακούνε και μικρότερης έντασης που δεν τους ακούνε.Χτυπούν με ένα σφυράκι στη μια άκρη μιας ελασματικής μεταλλικής επιφάνειας και ακουμπούν το χέρι τους στην άλλη άκρη για να αισθανθούν τη δόνηση από τον ήχο και να κατανοήσουν το ταξίδι του. <i>Γράφουν τις συσκευές του σπιτιού τους που παράγουν ήχο (τηλεόραση ,τηλέφωνο κλπ) Συζητούν με το δάσκαλο τι μπορεί να αντιληφθεί ο ακούων που δεν μπορεί ο κωφός πχ το περπάτημα κάποιου ανθρώπου, τη βοή του αυτοκινήτου, τη κόρνα του.</i> <i>Προτείνονται τρόποι προστασίας και αντίληψης αναγκαίων ηχητικών σημάτων.Πχ στο σπίτι τους να έχουν κουδούνι που να αναβοσβήνει φως όπως και στο σχολείο.Το ίδιο με το τηλέφωνο.</i> <i>Στην αυλή του σχολείου να γίνει μάθημα κυκλοφοριακής αγωγής.</i>	Ήχος Ένταση Δόνηση Κόρνα Ηχητικό σήμα Φωτεινό σήμα Κουδούνι Φανάρι Κυκλοφορία Προστασία Αναβοσβήνω

<p>Να αποκτήσουν μια πρώτη γνωριμία με τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς του τόπου τους.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με το <i>λαϊκό πολιτισμό</i> και την <i>παράδοσή</i> μας.</p>	<p><i>Πολιτισμός του τόπου μας</i></p> <p>Χώροι πολιτισμού (μουσεία, πινακοθήκες, θέατρα κ.λπ.)</p> <p>Πολιτιστικές εκδηλώσεις (προβολές, καλλιτεχνικές παραστάσεις κ.λπ.)</p> <p>Λαϊκή παράδοση (ήθη και έθιμα, τραγούδια, παροιμίες, αινίγματα, θρύλοι, διηγήσεις)</p> <p>Να διακρίνουν παροιμίες και αινίγματα. (4 ώρες)</p>	<p>Σχεδιάζουν, οργανώνουν και πραγματοποιούν επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς.</p> <p>Συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση και οργανώνουν έκθεση με τα στοιχεία αυτά (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Να παίζουν στη Ν.Γ με γνωστές παροιμίες και αινίγματα.</p>	<p>Αίνιγμα Παροιμία Τραγούδι Διήγημα Πολιτισμός Παράδοση</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της σωματικής άσκησης, κυρίως για την υγεία.</p> <p>Να συμμετάσχουν σε αθλητικές δραστηριότητες του σχολείου τους.</p> <p>Να διακρίνουν και να αποδέχονται την ανάγκη τήρησης κανόνων.</p>	<p><i>Ο αθλητισμός στο σχολείο μας</i></p> <p>Αθλητικές δραστηριότητες στο σχολείο</p> <p>Κανόνες και αθλήματα</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Παρακολουθούν αθλητικές εκδηλώσεις του σχολείου τους.</p> <p>οργανώνουν και συμμετέχουν σε αγώνες τηρώντας τους κανόνες του παιχνιδιού.</p> <p>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες αθλητών και αθλημάτων, τις ομαδοποιούν, εργάζονται σε ομάδες και δημιουργούν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) στην τάξη.</p>	<p>Κολύμπι Μπάσκετ Ποδόσφαιρο Βόλεϋ Αθλητισμός Αθλημα Γυμναστική Γυμναστήριο Αθλητής</p>
Φυσικό περιβάλλον			
<p>Να αναγνωρίζουν, να ονομάζουν και να περιγράφουν γνωστά φυτά της περιοχής τους.</p> <p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα βασικά μέρη ενός φυτού (ρίζα, βλαστός, άνθη).</p> <p>Να διακρίνουν βασικές <i>ομοιότητες και διαφορές</i> ως προς τη μορφολογία των φυτών.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τις τέσσερις εποχές και τις <i>μεταβολές</i> που συμβαίνουν κυρίως στον κόσμο των φυτών (φυλλοβόλα και αειθαλή).</p> <p>Να αναγνωρίσουν φυτά στον κήπο, στο περιβάλλον, στον αγρό, στο δάσος, κάνοντας βασικές <i>ταξινομήσεις</i>.</p>	<p><i>Φυτά και ζώα</i></p> <p>Φυτά της περιοχής μου</p> <p>(μέρη φυτού: ρίζα, βλαστός, άνθη)</p> <p>Οι εποχές και τα φυτά</p> <p>(προσαρμογή των φυτών στις εποχές και στο φυσικό περιβάλλον)</p> <p>Να γνωρίζουν ότι ο καρπός είναι μέρος του φυτού.</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p><i>Επισκέπτονται τον κήπο του σχολείου ή το κοντινό πάρκο, καταγράφουν και ζωγραφίζουν τα φυτά και δημιουργούν ομαδικές συνθέσεις. Συζητούν στην τάξη σχετικά με τις παρατηρήσεις τους (π.χ. ποιο δέντρο έχει τον υψηλότερο κορμό, ποιο φυτό έχει τα μεγαλύτερα / μικρότερα φύλλα κ.λπ.) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν εικόνες και δημιουργούν καρτεπικολλήσεις (κολάζ) με θέμα τις τέσσερις εποχές όπου εμφανίζονται οι</p>	

		<p>ομοιότητες και οι διαφορές τους.</p> <p>Συλλέγουν εικόνες φυτών ή τα ζωγραφίζουν στην τάξη και εργάζονται σε ομάδες ταξινομώντας τα σε κατηγορίες.</p> <p>Από εικόνες που τους δίνονται κατατάσσουν φυτά πχ σε φρούτα και λαχανικά. και γράφουν το ονομά τους. Ζωγραφίζουν ένα φυτό και γράφουν τα μέρη του.</p> <p>Βλέπουν βίντεο με δέντρα φυλλοβόλα και αειθαλή στις τέσσερις εποχές του έτους. Με τη βοήθεια του δασκάλου φτιάχνουν φυτολόγιο με τα πιο γνωστά φυτά που μπορούν να έχουν πχ απο μια επίσκεψη σε λαϊκή αγορά. Διακρίνουν φυτά φαγώσιμα και διακοσμητικά. Παίζουν με φωτεινό παντογνώστη.</p>	
<p>Να αναγνωρίζουν, να ονομάζουν και να περιγράφουν</p>		<p>Επισκέπτονται ζωολογικό κήπο</p> <p>Προβάλεται σχετικό βίντεο</p> <p>Παρατηρούν και περιγράφουν ζώα του τόπου τους. Συλλέγουν φωτογραφίες, έντυπα, εκτυπώσεις</p>	
<p>γνωστά ζώα της περιοχής τους.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ενός ζώου (πόδια, κεφάλι, ουρά).</p>	<p>Ζώα της περιοχής μου (εξωτερικά χαρακτηριστικά ζώων: κεφάλι, πόδια, ουρά κ.ά.) (1 ώρα)</p>	<p>υπολογιστή κλπ.</p> <p>Κατασκευάζουν με χαρτόνι μεγάλα ζώα (ψάρι, πτηνό, ερπετό κ.ά.) επάνω στα οποία κολλούν τις ονομασίες των εξωτερικών τους χαρακτηριστικών.</p> <p>Σε πρόγραμμα Η/Υ παίζουν με τα ζώα και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια που προϋποθέτουν ανάλυση και σύνθεση των μερών του ζώου.</p>	<p>Τρίχες Λέπια Κέρατα Ζωολογικός κήπος</p>

<p>Να διακρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των ζώων σε ό,τι αφορά τον τρόπο κίνησής τους (πτήση, κολύμβηση, βάδισμα, κ.λπ.).</p> <p>Να διακρίνουν τα ζώα σε άγρια και κατοικίδια, ανάλογα με τη συμπεριφορά που εμφανίζουν και το πού ζουν.</p>	<p>Οικογένειες ζώων (διάκριση οικείων ζώων στους μαθητές ως προς: τον τρόπο κίνησης, τη συμπεριφορά και τον τόπο στον οποίο ζουν)</p> <p>Τα ζώα και το περιβάλλον τους (προσαρμογή των ζώων στο περιβάλλον τους)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Προβάλεται σχετικό βίντεο.</p> <p>Ταξινομούν τα ζώα (άγρια, κατοικίδια) από φωτογραφίες τα τοποθετούν στον ίδιο πίνακα και γράφουν το όνομα τους.</p> <p>Παρατηρούν εικόνες και ταξινομούν τα ζώα σε ομάδες ανάλογα με τον τρόπο που κινούνται και τον τόπο στον οποίο ζουν. δημιουργούν ομαδικές συνθέσεις (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Εκτελούν θεατρικό δρώμενο σχετικό με παραμύθι που έχει ως θέμα τα ζώα και το περιβάλλον τους.</p>	<p>Άγρια Κατοικίδια Περπατώ Κολυμπώ Πετώ Έρπω</p>
<p>Να χρησιμοποιήσουν απλά εργαλεία ή τα χέρια τους προκειμένου να περιποιηθούν ένα φυτό ή ένα ζώο.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν για ζώα και φυτά που απειλούνται με εξαφάνιση.</p>	<p>Ο άνθρωπος, τα ζώα και τα φυτά (φροντίδα φυτών και ζώων, ζώα και φυτά απειλούμενα με εξαφάνιση, περιβαλλοντική αγωγή και εκπαίδευση)</p> <p>Συζητούν Ρωτούν</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Προβάλεται σχετικό βίντεο.</p> <p>Χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε μια με τη βοήθεια του δασκάλου φυτεύει ένα φυτό στο κήπο του σχολείου η σε γλάστρα και το περιποιείται.Κρατάει ημερολόγιο εργασιών (φύτευμα ,σκάψιμο κλπ)</p> <p>Συζητούν σχετικά με τα ζώα και τα φυτά που απειλούνται με εξαφάνιση..</p>	<p>Φυτρεύω Σκάβω Ποτίζω Περιποιούμαι Λίπασμα Γλάστρα Κήπος Πάρκο Καλλιέργεια</p>

<p>Να περιγράφουν την εναλλαγή της ημέρας από τη νύχτα.</p> <p>Να γνωρίζουν ότι κατά τη διάρκεια της ημέρας ο ήλιος βρίσκεται σε διαφορετικές θέσεις στον ουρανό και να περιγράψουν το φαινόμενο.</p> <p>Να γνωρίσουν το στοιχειώδη προσανατολισμό (ανατολή - δύση) στο χώρο τους.</p> <p>Να συνδέσουν τον προσανατολισμό και τη διαφορετική θέση του ήλιου με απλές έννοιες του χρόνου (πρωί, μεσημέρι, βράδυ, μέρα, νύχτα).</p> <p>Να γνωρίσουν ότι ο ήλιος εκπέμπει φως και θερμαίνει το έδαφος, το νερό και τον αέρα και να αναγνωρίσουν τη σχέση του με τη ζωή.</p> <p>Να γνωρίσουν τις βλαβερές συνέπειες της υπερβολικής έκθεσής τους στον ήλιο.</p>	<p><i>Ήλιος, αλλαγή ημέρας και νύχτας</i> Ο ήλιος, η μέρα και η νύκτα (ανατολή - πρωί, μεσουράνημα - μεσημέρι, δύση - βράδυ, στοιχειώδης προσανατολισμός στο χώρο) Ο ήλιος και η ζωή (ο ήλιος πηγή ενέργειας, θερμότητας και φωτός, αγωγή υγείας) (2 ώρες)</p>	<p><i>Ζωγραφίζουν τον ήλιο σε διαφορετικές θέσεις σε σχέση με τα σημεία του ορίζοντα και χρησιμοποιούν απλές χρονικές έννοιες (πρωί, μεσημέρι, βράδυ) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά).</i> Παρακολουθούν στη Ν.Γ λογοτεχνικά αποσπάσματα που αναφέρονται στην ημέρα και στη νύχτα και απεικονίζουν με όποιον εικαστικό τρόπο θέλουν τις εντυπώσεις τους. Παρατηρούν, περιγράφουν και ερμηνεύουν διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες που συνδέονται με τις εποχές (αθλητικές δραστηριότητες - κολύμβηση, χειμερινά σπορ - γεωργικές καλλιέργειες). Κάνουν υποθέσεις για το αν θα υπήρχε ζωή χωρίς τον ήλιο και πως θα ήταν αυτή. Περιγράφουν τρόπους (με θεατρικό παιχνίδι κ.λπ.), τους οποίους ο άνθρωπος χρησιμοποιεί κατά τη διάρκεια της ημέρας, για να προσαρμοστεί στη μεταβολή της θερμοκρασίας ή του ηλιακού φωτός (γυαλιά ηλίου, καπέλα, φορά επιπλέον ρούχα όταν η θερμοκρασία μειώνεται).</p>	<p>Ημέρα Νύχτα Ήλιος Θερμότητα Φως Ανατολή Δύση Πρωί Μεσημέρι Βράδι Προσανατολισμός Ζωή Γυαλιά ηλίου Γυαλιά όρασης Καπέλο</p>
---	--	---	--

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας2

Θέμα: Ήλιος, αλλαγή μέρας και νύχτας: Επιλέγουν, οργανώνουν και εκτελούν ομαδικά θεατρικά δράματα για να αναπαραστήσουν διάφορες δραστηριότητες δικές τους, των γονέων τους ή / και των παππούδων τους που συνδέονται με τις διαφορετικές θέσεις του ήλιου. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στη Φυσική Αγωγή.

2 Τα διαθεματικά αυτά σχέδια εργασίας μπορούν να συμπληρώσουν εναλλακτικά τις αναφερόμενες στο ΑΠΣ «ενδεικτικές διαθεματικές δραστηριότητες», για τις οποίες διατίθεται περίπου το 10% του διδακτικού χρόνου και ανταποκρίνονται σε όσα προτείνονται στην τρίτη στήλη του πίνακα του .ΕΠΠΣ.

Θέμα: Ο τόπος μου (Η γειτονιά μου, το σχολείο μου): Ομαδική εργασία για την αναπαράσταση του τόπου τους στην οποία αναγράφονται σε χαρτόνι οι βασικοί όροι (θάλασσα, βουνό κ.λπ.), ο αριθμός π.χ. των δένδρων, των κτιρίων κ.λπ. Μπορούν να γίνουν δυο αναπαραστάσεις για δυο γειτονικούς τόπους ή για τον τόπο τους, σήμερα και στο παρελθόν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

Θέμα: Επαγγέλματα: Εργάζονται ομαδοσυνεργατικά, επιλέγουν και αναπαριστούν ως ομαδικό δρώμενο ένα επάγγελμα, το οποίο καλούνται οι άλλοι μαθητές να μαντέψουν (γράφοντάς το και στον πίνακα) και να σχολιάσουν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Ομοιότητα – διαφορά, αλληλεπίδραση κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

Θέμα: Πολιτισμός (επίσκεψη σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς): Οι μαθητές σχεδιάζουν, οργανώνουν και υλοποιούν πολιτιστική διαδρομή σε τρία στάδια: προετοιμασία πριν την επίσκεψη, ενέργειες κατά την επίσκεψη, εργασία στο πεδίο, επεξεργασία και διαχείριση του υλικού μετά την επίσκεψη. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, επικοινωνία, ομοιότητα – διαφορά, αλληλεπίδραση κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά.

ΤΑΞΗ Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες	Προτεινόμενο λεξιλόγιο
Ανθρωπογενές περιβάλλον			
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται:</p> <p>Να προσδιορίσουν τη θέση της αίθουσάς τους σε σχέση με τις άλλες αίθουσες του σχολείου.</p> <p>Να περιγράψουν τους χώρους που βρίσκονται κοντά στο σχολείο.</p> <p>Να εντοπίσουν τα προβλήματα επιβάρυνσης του περιβάλλοντος του σχολείου τους. Να προσδιορίσουν τι μπορούν να κάνουν για την αντιμετώπισή τους.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να αποδεχτούν τη διαφορετικότητά τους.</p> <p>Να αποδεχτούν τη δική τους διαφορετικότητα</p>	<p>Το σχολείο μου Το σχολείο μου (Χώροι, σχετική θέση, απεικόνιση) Το περιβάλλον του σχολείου μου (Φροντίδα περιβάλλοντος του σχολείου) Ο εαυτός μου Αποδοχή της διαφορετικότητας μου Οι συμμαθητές μου (Μαθητές με άλλες ειδικές ανάγκες, Αποδοχή της διαφορετικότητας) (5 ώρες)</p>	<p>Οι μαθητές: Κατασκευάζουν μακέτα του σχολείου με υλικά που επιλέγουν οι ίδιοι (κουτάκια, ξυλαράκια, χαρτόνια, κ.λπ.) με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. (Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά)</p> <p>Συζητούν για τη φροντίδα του περιβάλλοντος του σχολείου τους και προτείνουν σχετικές δραστηριότητες.</p> <p>Επισκέπτονται το γραφείο του Διευθυντή και του συζητούν τις προτάσεις τους και του δίνουν γράμμα με τις παρατηρήσεις τους</p> <p>Παρατηρούν αν οι χώροι του σχολείου τους μπορούν να εξυπηρετήσουν άτομα με ειδικές ανάγκες και ζητούν παρεμβάσεις όπου χρειάζεται.</p> <p>Γίνονται επισκέψεις σε σχολεία ακουόντων και ενθαρρύνεται η επικοινωνία των μαθητών των δύο σχολείων. Οργανώνονται εκδηλώσεις στις οποίες καλούνται και ακούοντες</p>	<p>Μακέτα Περιβάλλον Εαυτός Φροντίζω Διαφορετικό Ειδικές ανάγκες Χώρος Άτομο Καλώ Εκδήλωση Οργανώνω</p>

<p>Να συσχετίσουν τα γενικά χαρακτηριστικά της γειτονιάς τους με αυτά της ευρύτερης κοινότητας.</p> <p>Να εντοπίσουν τους χώρους στη συνοικία ή στο χωριό τους που στεγάζουν βασικές υπηρεσίες σχετικές με τη διοίκηση, την ασφάλεια, την υγεία, την επικοινωνία και τον πολιτισμό.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για τη ζωή στην κοινότητα (δρόμοι, πάρκα, πλατείες) και να εντοπίσουν τα προβλήματα που σχετίζονται με την απουσία ή την κακή λειτουργία των αντίστοιχων υπηρεσιών (καθαριότητα, ύδρευση, φωτισμός δρόμων, φανάρια κυκλοφορίας).</p>	<p><i>Η συνοικία / το χωριό μου (η κοινότητά μου)</i></p> <p>Η συνοικία μου (Συσχετισμός της γειτονιάς με την κοινότητα, Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας)</p> <p>Οικογένειες και κτίρια στη συνοικία μου</p> <p>(Η γειτονιά μου χθες και σήμερα, Διαφορά πόλης – χωριού, Οικογένειες από άλλες χώρες στη συνοικία μου, στο χωριό μου, στη πόλη μου)</p> <p>Ο ναός της συνοικίας μου (Ναοί, θρησκευτικές εκδηλώσεις)</p> <p>Τα πράσινα στην περιοχή μου (Αναζήτηση και προστασία των «πράσινων περιοχών» στις γειτονιές των μαθητών)</p>	<p><i>Επισκέπτονται και καταγράφουν τους χώρους στους οποίους στεγάζονται βασικές υπηρεσίες που σχετίζονται με τη διοίκηση της κοινότητας. Συζητούν τη σημασία των υπηρεσιών αυτών για τη ζωή μας. Δημιουργούν υποθετικά σενάρια για το πώς θα ήταν η ζωή μας χωρίς αυτές τις υπηρεσίες. Αποτυπώνουν σε χαρτόνι τη σχέση της οικογένειάς τους με τις υπηρεσίες αυτές (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά).</i></p> <p>Γράφουν γράμμα στο δήμαρχο ή στον πρόεδρο της κοινότητας με τις προτάσεις τους σχετικά με τα μέτρα βελτίωσης που απαιτούνται και προϋποθέτουν τη δική του παρέμβαση.</p> <p>Αναζητούν και συγκεντρώνουν παλιές και νέες φωτογραφίες της γειτονιάς τους ή της κοινότητας και αναζητούν τις ομοιότητες, τις διαφορές και τις βασικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην πορεία του χρόνου. Οργανώνουν έκθεση με τίτλο «Η γειτονιά μου χθες και σήμερα» .</p> <p>Προβάλεται βίντεο με τη ζωή στο χωριό και στη πόλη.Α κόμα παρατηρούν κατάλληλα επιλεγμένες φωτογραφίες χωριού και πόλης, εντοπίζουν και συζητούν τις διαφορές τους.</p>	<p>Συνοικία Δημαρχείο Αστυνομικό τμήμα Υγειονομική υπηρεσία Πνευματικό κέντρο Ναός Ύδρευση Φωτισμός Κτίριο Ισόγειο Δυόροφο Τριόροφο Πολυκατοικία Οικολόγος Οικολογική συμπεριφορά Κώδικας Πάρκο Ιερέας Γειτονιά Σεβασμός Κοινωνία</p>
--	---	--	--

<p>Να συγκρίνουν τη γειτονιά του παρελθόντος με αυτήν του παρόντος.</p> <p>Να αναλύσουν και να περιγράψουν βασικές διαφορές ανάμεσα στην πόλη και το χωριό.</p> <p>Να κατανοήσουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικά, ατόμων στην κοινωνία.</p> <p>Να μάθουν να αντιμετωπίζουν με σεβασμό τις ιδιαιτερότητες των συνανθρώπων τους.</p> <p>Να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με το ναό της συνοικίας/χωριού και να εκτιμήσουν τη σημασία των θρησκευτικών εκδηλώσεων.</p> <p>Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στη συνοικία /χωριό.</p> <p>Να επισημάνουν την ανάγκη προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τη σημασία της συμβολής των ανθρώπων στη σωστή διαχείρισή του.</p>	<p>προστασία των «πράσινων περιοχών» στις γειτονίες των μαθητών) (8 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν στοιχεία σχετικά με τα ήθη και έθιμα των «οικογενειών των συμμαθητών από άλλες χώρες».</p> <p>Επισκέπτονται το ναό της συνοικίας τους και πληροφορούνται από τον ιερέα(με διερμηνία στη Ν.Γ) στοιχεία σχετικά με τη ζωή του αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός της συνοικίας/ χωριού (πολιούχος) καθώς και με τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο ναό και διερευνούν τις δυνατότητες συμμετοχής τους σ' αυτές.</p> <p>«Υιοθετούν» ένα μικρό χώρο (κήπο ή πάρκο) και τον φροντίζουν, αφού πρώτα προγραμματίσουν τις ενέργειες που απαιτούνται να γίνουν.</p> <p>Εργάζονται σε ομάδες και συντάσσουν κώδικα οικολογικής συμπεριφοράς στο σχολείο και στη συνοικία. Φροντίζουν ώστε οι οικογένειές τους και οι αρμόδιες αρχές της συνοικίας/χωριού τους να ενημερωθούν για το σχετικό κώδικα.</p>	<p>Δρόμος Πάρκο Πλατεία Φανάρι κυκλοφορίας Θρησκεία Εκκλησία Συμπεριφορά</p>
<p>Φυσικό περιβάλλον</p>			

<p>Να αναγνωρίζουν ότι το σπέρμα αποτελεί πρωταρχική μορφή ζωής ενός φυτικού οργανισμού.</p> <p>Να περιγράψουν τη διαδικασία ανάπτυξης ενός φυτού χρησιμοποιώντας κατάλληλο λεξιλόγιο.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την επίδραση διάφορων παραγόντων καθώς και των μεταβολών τους στην ανάπτυξη των φυτών.</p>	<p><i>Τα φυτά και τα ζώα του τόπου μου</i> Ανάπτυξη φυτού</p> <p>Τα φυτά και το περιβάλλον</p> <p>(Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των φυτών: φως, νερό, αέρας, θρεπτικά συστατικά)</p>	<p>Συλλέγουν σπέρματα και παρατηρούν τη μορφή και τη σύστασή τους.</p> <p><i>Φυτεύουν (σπέρνουν) σπέρματα χαρακτηριστικών φυτών. Παρατηρούν, σημειώνουν και ζωγραφίζουν την πορεία της ανάπτυξής τους. Εργάζονται σε ομάδες και κάνουν πειράματα, μεταβάλλοντας κάποιον από τους παράγοντες που επηρεάζει την ανάπτυξη των φυτών και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητικά Αγωγή).</i></p> <p>Τους διηγούνται παραμύθια, ποιήματα κ.λπ. σχετικά με την ανάπτυξη των φυτών (π.χ. «Ο Τζακ και η φασολιά»).</p>	<p>Σπέρμα Ανάπτυξη Θρεπτικά συστατικά Παράγοντες Επηρεάζω</p>
<p>Να περιγράψουν την πορεία ανάπτυξης ενός ζώου.</p> <p>Να γνωρίσουν το σημαντικό ρόλο των γονέων στην ανάπτυξη των μικρών ζώων.</p> <p>Να γνωρίσουν την επίδραση των παραγόντων του περιβάλλοντος (τροφή, θερμοκρασία, νερό, χώρος, φωλιά κ.λπ.) στην ανάπτυξη των ζώων.</p> <p>Να ταξινομήσουν τους ζωικούς οργανισμούς με κριτήριο τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά: είδος άκρων (πόδια, φτερά, πτερύγια), κάλυψη σώματος (τρίχες, λέπια, φτερά, φολίδες, όστρακο, κέλυφος).</p> <p>Να συσχετίσουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των ζώων με τις</p>	<p>Ζώα</p> <p>Ανάπτυξη ενός ζώου (Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του: τροφή, νερό, αέρας).</p> <p>Είδη ζώων</p> <p>(Ανάπτυξη ζώντων οργανισμών, .ιάκριση ζωικών οργανισμών ως προς τα εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά (είδος άκρων, κάλυψη του σώματος) και τις διατροφικές τους συνήθειες(φυτοφάγα, σαρκοφάγα).</p> <p>Τα ζώα και το περιβάλλον</p>	<p>Με τη βοήθεια του δασκάλου και από επιλεγμένο υλικό (έντυπα ,βιβλία, εγκυκλοπαίδειες κλπ) αναζητούν και συγκεντρώνουν πληροφοριακό υλικό σχετικά με την τροφή και την ανάπτυξη των ζώων σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο ζουν.</p> <p>Προβάλεται σχετικό βίντεο</p> <p>Παρατηρούν φωτογραφίες ζώων και εντοπίζουν τις ανάγκες τις οποίες καλύπτουν τα βασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά τους.</p> <p>Τους δίνονται φωτογραφίες διαφόρων τοπίων και εικόνες ζώων και τους ζητείται να τοποθετήσουν τα ζώα στο κατάλληλο περιβάλλον.</p> <p>Τους δίνονται ονόματα γνωστών τους ζώων και τα κατατάσσουν σε φυτοφάγα και σαρκοφάγα</p> <p>Εργάζονται σε ομάδες αναζητώντας και συγκεντρώνοντας φωτογραφίες, εικόνες, αντίγραφα έργων που αναπαριστούν ζώα και συνθέτουν καρτεπικολήσεις (κολάζ).</p> <p>Ζωγραφίζουν διάφορα ζώα και συνθέτουν ομαδικά καρτεπικολήσεις (κολάζ), δημιουργώντας μια ιστορία που συνδέει όλα τα ζώα που απεικονίζει η καρτεπικόλληση (κολάζ).</p> <p>Οργανώνουν θεατρικό δρώμενο (κοινωνία ζώων με κανόνες, ρόλους κ.λπ.).</p>	<p>Θερμοκρασία Φωλιά Ταξινόμηση Πτερύγια Λέπια Φολίδες Όστρακο Κέλυφος Σώμα Φυτοφάγα Σαρκοφάγα</p>

<p>νάγκες προστασίας, κίνησης και προσαρμογής στο περιβάλλον τους.</p> <p>Να διακρίνουν ζώα με διαφορετικές διατροφικές συνήθειες (φυτοφάγα-σαρκοφάγα).</p>	<p>(Προσαρμογή ζώων στο περιβάλλον). (8 ώρες)</p>		
<p>Να εντοπίζουν τις πολύ βασικές διαφορές μεταξύ εμβίων και αβίων.</p> <p>Να εντοπίζουν τις πιο γνωστές ιδιότητες των καταστάσεων της ύλης (ρευστότητα, σκληρότητα, κ.λπ.).</p> <p>Να περιγράψουν τρόπους ή διαδικασίες (θέρμανση, ψύξη, ανάμιξη, πίεση, κάμψη κ.λπ.) με τις οποίες είναι δυνατόν να μεταβληθούν ορισμένες ιδιότητες των υλικών σωμάτων.</p>	<p><i>Έμβια και άβια</i> (.ιαφορές έμβιων και αβίων, Ιδιότητες καταστάσεων της ύλης, <i>Μεταβολές</i> στις ιδιότητες των υλικών σωμάτων, <i>Μεταβολή</i> στη φυσική κατάσταση). (1 ώρα)</p>	<p>Συζητούν για τις βασικές διαφορές (π.χ. τροφή) μεταξύ εμβίων και αβίων.</p> <p>Κατατάσσουν διάφορα σώματα σε έμβια και άβια γράφοντας τα σε πίνακες αντίστοιχους</p> <p><i>Συγκρίνουν και ομαδοποιούν υλικά από την καθημερινή ζωή με κριτήριο ορισμένες ιδιότητές τους και συσχετίζουν τις ιδιότητες αυτές με τη χρήση των υλικών. Αποτυπώνουν τις συσχετίσεις με αισθητικές δημιουργίες (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Κάνουν πειράματα μελετώντας το σχήμα που παίρνουν τα υγρά ανάλογα με τα δοχεία που χρησιμοποιούνται ή τα δοχεία που τα περιέχουν.</p> <p>Παρατηρούν τη μεταβολή στη φυσική κατάσταση ενός κομματιού πάγου και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο έγινε η μεταβολή.</p> <p>Συγκρίνουν ορισμένες ιδιότητες σωμάτων που τους δίνονται όπως πχ τη ρευστότητα στο μέλι και στο νερό τη σκληρότητα στη γόμα και στη κιμωλία κλπ</p>	<p>Έμβια Αβια Φυσική κατάσταση Μεταβολή Θέρμανση Ψύξη Δοχείο Σχήμα Σκληρό Ρευστό Ελαστικό Μαλακό Πίεση</p>

<p>Να περιγράψουν οι μαθητές τον κύκλο και τις μορφές του νερού στη φύση (νερό, υδρατμοί, σύννεφα, βροχή, χιόνι, πάγος) και να συνδέουν τις μορφές αυτές με τις μεταβολές της φυσικής κατάστασης του νερού.</p> <p>Να συσχετίσουν τις εποχικές μεταβολές του καιρού με μεταβολές στη φύση και στις δραστηριότητες των ανθρώπων στον τόπο τους και αλλού.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν σε άλλους τόπους, εντοπίζοντας τα ιδιαίτερα καιρικά φαινόμενα που τους χαρακτηρίζουν, καθώς και ορισμένες ομοιότητες και διαφορές με τις καιρικές συνθήκες του τόπου τους.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι το περιβάλλον καθορίζει τη μορφή της κατοικίας.</p> <p>Να συσχετίσουν τη μορφή της κατοικίας με τις φυσικές συνθήκες κάθε περιοχής (π.χ. στέγη με κεραμίδια σε περιοχές με πολλά χιόνια, επίπεδη στέγη σε περιοχές με ήπιες κλιματικές συνθήκες).</p> <p>Να παρατηρήσουν την επίδραση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της λαϊκής τέχνης στην κατασκευή των κατοικιών.</p>	<p><i>Κύκλος του νερού</i> <i>Καιρός</i> Κύκλος του νερού Ο καιρός και οι εποχές (Καιρός, εποχές, ασχολίες) Ο καιρός σε άλλους τόπους (Καιρικές συνθήκες σε άλλους τόπους) Κατοικία και περιβάλλον (Καιρικές συνθήκες και κατοικία, Σύγχρονες επιδράσεις της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της λαϊκής τέχνης) (4 ώρες)</p>	<p>Ζωγραφίζουν το ταξίδι μιας σταγόνας.</p> <p>Προβάλεται βίντεο με τα κατάλληλα θέματα προκειμένου οι μαθητές να βοηθηθούν στις προτεινόμενες παρακάτω δραστηριότητες.</p> <p>Συζητούν στην τάξη πώς ο καιρός επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων.</p> <p>δημιουργούν θεατρικά δρώμενα ή εικαστικά έργα που να παρουσιάζουν την επίδραση των εποχικών μεταβολών του καιρού στη ζωή των ανθρώπων του χωριού και της πόλης.</p> <p>Συγκεντρώνουν αποκόμματα από εφημερίδες, φωτογραφίες, βιβλία και κείμενα που παρουσιάζουν τον καιρό σε άλλους τόπους. Καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές και τις εκφράζουν εικαστικά (ζωγραφική, κολλάζ, θεατρικό δρώμενο κ.ά.).</p> <p>Παρακολουθούν βίντεο για τον καιρό σε άλλους τόπους και συζητούν για τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ζουν κάτω από αυτές τις καιρικές συνθήκες.</p> <p>Παρατηρούν φωτογραφίες που απεικονίζουν διάφορες μορφές κατοικίας (ιγκλού, καλύβα ιθαγενών Αφρικής, τυπικό σπίτι εύκρατης περιοχής) και σχολιάζουν τα υλικά κατασκευής τους κάνοντας συσχετίσεις με τον καιρό και τις ασχολίες των κατοίκων (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Επισκέπτονται αντιπροσωπευτικά κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και παρατηρούν τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία.</p> <p>Ζωγραφίζουν κατοικίες περιοχών με διάφορες κλιματικές συνθήκες.</p> <p>Ζωγραφίζουν είδη ελληνικής λαϊκής τέχνης.</p>	<p>Σταγόνα Καιρός Εποχή Απόκομμα Βροχή Χιόνι Χαλάζι Σύννεφα Αστραπή Βροντή Κεραυνός Άνεμος Αστέρια Φεγγάρι Ξαστεριά Αίθριος Υδρατμοί Κατοικία Στέγη Κεραμίδια Λαϊκή τέχνη Ιγκλού</p>
<p>Αλληλεπίδραση ανθρώπου -</p>			

περιβάλλοντος			
<p>Να γνωρίζουν φυτά και ζώα που ζουν σε διάφορους βιότοπους στην περιοχή τους (βουνό, λίμνη κ.λπ.)</p>	<p>Ο τόπος όπου ζω Οι βιότοποι στην περιοχή μου (Οι ζωντανό οργανισμοί στους</p>	<p><i>Επισκέπτονται χαρακτηριστικούς βιότοπους στον τόπο τους. Παρατηρούν, περιγράφουν, ζωγραφίζουν και φωτογραφίζουν φυτά και ζώα που συναντούν σ' αυτούς (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p>	<p>Βιότοπος Οργανισμός Μεταβολή Συμπεριφορά</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τις μεταβολές που υφίστανται οι βιότοποι αυτοί από την ανθρώπινη δραστηριότητα, καθώς και τις επιπτώσεις της στο οικοσύστημα.</p>	<p>βιότοπους της περιοχής μου) Τα ζώα και ο τόπος που ζουν (Η ανθρώπινη παρέμβαση στους βιότοπους του τόπου μου) Οι άνθρωποι (6 ώρες)</p>	<p>Προβάλλονται σχετικό βίντεο και διαφάνειες Παρατηρούν και συζητούν πιθανές μεταβολές που διαπιστώνουν στους βιότοπους που επισκέπτονται, καθώς και τις επιπτώσεις τους στα οικοσυστήματα. Διατυπώνουν υποθέσεις για εναλλακτικές συμπεριφορές.</p>	<p>Ανθρώπινη παρέμβαση Υποθέτω</p>
<p>Να εξοικειωθούν με τον προσανατολισμό στο χώρο με βάση τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Να εξοικειωθούν με τον ορισμό της θέσης τους σε σχέση με την ανατολή και τη δύση του ήλιου.</p>	<p>Ο προσανατολισμός Ο προσανατολισμός (Ανατολή, δύση, βορράς, νότος, Πώς προσανατολίζομαι, Προσανατολισμός ως προς σημεία αναφοράς) (1 ώρα)</p>	<p><i>Παίζουν παιχνίδια προσανατολισμού στην αυλή του σχολείου (Φυσική Αγωγή).</i> Προσανατολίζονται στο φυσικό τους περιβάλλον με πρακτικούς τρόπους (π.χ. με τη βοήθεια του ιερού των εκκλησιών).</p>	<p>Βορράς-νότος Ανατολή-δύση Ιερό εκκλησίας Σημεία του ορίζοντα Προσανατολισμός Κατεύθυνση</p>

<p>Να περιγράψουν τα στάδια της ανάπτυξης, της ωρίμανσης και της γήρανσης του ανθρώπου.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία του ρόλου των γονέων, της οικογένειας και γενικά των ενηλίκων στη ζωή ενός παιδιού.</p> <p>Να συνδέσουν βασικές χρονικές έννοιες με τη δική τους βιολογική εξέλιξη και γενικότερα με τον κύκλο ζωής του ανθρώπου.</p> <p>Να γνωρίσουν τρόπους μέτρησης του χρόνου.</p> <p>Να παρατηρήσουν τις μεταβολές που συντελούνται στο περιβάλλον στην πορεία του χρόνου.</p>	<p><i>Κύκλος ζωής και χρόνος</i></p> <p>Κύκλος ζωής του ανθρώπου (Γέννηση, ανάπτυξη, ωρίμανση, γήρανση, Γραμμή του χρόνου, Χρονική αλληλουχία)</p> <p>Μετρώ το χρόνο (2 ώρες)</p>	<p><i>Παρακολουθούν βιντεοταινία σχετικά με την ανάπτυξη ενός παιδιού. Συγκεντρώνουν δικές τους φωτογραφίες από τη βρεφική τους ηλικία και τις τοποθετούν στη γραμμή του χρόνου συζητώντας τις διαφορές που παρατηρούν (π.χ. στο ύψος τους, στις δεξιότητές τους κ.λπ.), καθώς και για τις αλλαγές στα ενδιαφέροντά τους, με την πάροδο του χρόνου (Μαθηματικά, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Παίζουν ρόλους με τα στάδια βιολογικής εξέλιξης του ανθρώπου (παιδί, νέος, ώριμος, γέρος)</p> <p>Παίζουν Παιχνίδια (θεατρικά, επιτραπέζια) με τους μήνες, τις ημέρες, ώρες κ.λπ.</p> <p>Τους δίνονται ρολόγια από χαρτόνι με δείκτες και μαθαίνουν την ώρα με την εξατομικευμένη βοήθεια του δασκάλου.</p> <p>Συλλέγουν φωτογραφίες από διαφορετικές χρονικές στιγμές και παρατηρούν τις μεταβολές σε συγκεκριμένα παραδείγματα (π.χ. πρόσωπα, κτίρια κ.λπ.) του άμεσου και έμμεσου περιβάλλοντός τους.</p>	<p>Βρέφος Νήπιο Παιδί Νέος Γέρος Ωρα Λεπτό Δευτερόλεπτο Ωροδείκτης Λεπτοδείκτης Ανήλικος Ενήλικος Τώρα Πριν Μετά Χθες Αύριο Φέτος Πέρι Του χρόνου</p>
<p>Να αναγνωρίσουν μέσα μεταφοράς αγαθών και να τα ομαδοποιήσουν (ξηρά, θάλασσα, αέρας).</p> <p>Να διακρίνουν τα μέσα μεταφοράς αγαθών από τα μέσα μετακίνησης ανθρώπων (συγκοινωνίες).</p> <p>Να αναγνωρίσουν την ανάγκη της μεταφοράς των αγαθών από τον τόπο παραγωγής στον τόπο κατανάλωσής τους.</p> <p>Να εξοικειωθούν με βασικούς κανόνες του κώδικα οδικής κυκλοφορίας που αφορούν τους πεζούς.</p>	<p><i>Μεταφορές</i></p> <p>Μέσα μεταφοράς σε ξηρά, αέρα και θάλασσα (Μεταφορές και συγκοινωνίες, Μεταφορά των αγαθών)</p> <p>Κυκλοφοριακή αγωγή (2 ώρες)</p>	<p>Προβάλεται βίντεο με θέμα τις μεταφορές αγαθών και ανθρώπων.</p> <p>.ημιουργούν ομαδικές καρτεπικολήσεις (κολάζ) με τα μέσα μεταφοράς στα οποία αναγράφουν την ονομασία τους.</p> <p>Περιγράφουν τη διαδοχική μεταφορά ενός προϊόντος από το χωράφι στην κεντρική αγορά, στο μανάβη, στο σπίτι.</p> <p>Περιγράφουν τα μέσα μετακίνησης που χρησιμοποιούν οι ίδιοι και οι γονείς τους.</p> <p>Παίζουν θεατρικό παιχνίδι με θέμα τη μετακίνηση τους με τα διάφορα συγκοινωνιακά μέσα.</p> <p>Παίζουν παιχνίδια σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να κυκλοφορούν στο δρόμο οι πεζοί και τα αυτοκίνητα ακολουθώντας σήματα που έχουν ζωγραφίσει. Επισκέπτονται πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής αν υπάρχει</p> <p>Φυσική Αγωγή, Γλώσσα).</p>	<p>Μέσα μεταφοράς</p> <p>Συγκοινωνία Εισητήριο Επικύρωση εισητηρίου Λιμάνι Αεροδρόμιο Σταθμός λεωφορείων-τρένων Μετρό Ηλεκτρικός σιδηρόδρομος Εθνική οδός Επαρχιακή οδός Ανήφορος Κατήφορος</p>

<p>Να αναγνωρίσουν βασικές κοινές ανάγκες των ανθρώπων (ατομικές, τοπικές, παγκόσμιες) ως ατόμων και ως μελών της κοινότητας.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τα πλεονεκτήματα της κοινωνικής ζωής (οικογενειακής, κοινοτικής).</p> <p>Να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι ζουν σε ομάδες προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες τους</p>	<p><i>Οι ανάγκες του ανθρώπου</i></p> <p>Ζωή σε κοινωνικές ομάδες. (Γιατί οι άνθρωποι προτιμούν να ζουν σε ομάδες, Ατομική / κοινωνική ζωή και κάλυψη αναγκών, Αλληλεπίδραση)</p> <p>(1 ώρα)</p>	<p>Περιγράφουν τη ζωή μιας οικογένειας που ζει κάπου μόνη της (λ.χ. σε ένα μικρό νησί) και σχολιάζουν τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει (π.χ. σε περίπτωση ασθένειας ή ανάγκης προμήθειας ειδών που δεν είναι σε θέση να παράγει η ίδια).</p> <p><i>.ημιουργούν ομαδοσυνεργατικά υποθετικό σενάριο για τη ζωή ενός ναυαγού (μέσα κάλυψης των βασικών αναγκών του και πιθανές αλλαγές του τρόπου σκέψης, συμπεριφοράς και συνθηκών διαβίωσής του)(Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p>	<p>Κοινότητα Κοινωνία Κοινωνική ζωή Ασθένεια Ομάδα Άτομο Υπηρεσίες Τράπεζα Προμήθεια Ανάγκη Διαβίωση</p>
<p>Να εξοικειωθούν με διάφορες μορφές ενέργειας.</p> <p>Να περιγράψουν τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται η κίνηση του νερού και του αέρα στην παραγωγή διάφορων μορφών ενέργειας [ηλεκτρική, κινητική (υδρόμυλοι, ανεμόμυλοι)].</p>	<p><i>Η ενέργεια στη ζωή μας</i></p> <p>Η ενέργεια στη ζωή μας</p> <p>(Αιολική ενέργεια – Ενέργεια του νερού, Η κίνηση του νερού και του αέρα)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν τη λειτουργία του υδροστρόβιλου (σε πείραμα επίδειξης).</p> <p><i>Κατασκευάζουν ανεμόμυλο, παρατηρούν και σχολιάζουν τη λειτουργία του. Επισκέπτονται, αν υπάρχει στην περιοχή τους, αιολικό πάρκο (Γλώσσα, Τεχνολογία).</i></p> <p>Συζητούν για τα πλεονεκτήματα της αιολικής ενέργειας σε σχέση με άλλες μορφές ενέργειας όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος.</p>	<p>Αιολική ενέργεια Ηλιακή ενέργεια Ενέργεια νερού Υδρόμυλος Ανεμόμυλος Ηλιακός θερμοσίφωνα Λειτουργία</p>

<p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των προγραμμάτων των Μ. Μ .Ε. και κυρίως των εντύπων και του ραδιοφώνου.</p> <p>Να γνωρίζουν τρόπους ενημέρωσης των κωφών. Να προτείνουν τρόπους βελτίωσης της ενημέρωσης τους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα ύπαρξης κάποιων κανόνων παρακολούθησης του ραδιοφώνου (ένταση ήχου, διάρκεια και χρονική στιγμή παρακολούθησης, παρουσία ενηλίκων και συζητήσεις με αυτούς, προϋποθέσεις παρακολούθησης).</p> <p>Να αποκτήσουν την ικανότητα να εκφράζονται μπροστά σε άλλους. Να παρατηρήσουν πώς επιδρούν στην έκφραση ενός ατόμου οι αντιδράσεις των άλλων.</p> <p>Να συνδέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους με δημιουργικές και γενικότερα με ψυχαγωγικές δραστηριότητες.</p>	<p>Επικοινωνία και ενημέρωση</p> <p>Μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) (Αγωγή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης)</p> <p>Ο ελεύθερος χρόνος και η επικοινωνία</p> <p>(Έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, Αλληλεπίδραση με το «κοινό», Ελεύθερος χρόνος)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Οργανώνουν σε ομάδες ένα υποθετικό τηλεοπτικό πρόγραμμα (θεατρικό παιχνίδι), Συζητούν στην τάξη για τα τηλεοπτικά προγράμματα, τις διαφημίσεις που παρακολουθούν, συζητούν και επιλέγουν τους σωστούς τρόπους συμπεριφοράς. Συζητούν για τηλεοπτικές εκπομπές που μπορούν να παρακολουθήσουν.</p> <p>Συζητούν για τις εφημερίδες. Παίρνουν εφημερίδες και ξεχωρίζουν τα φύλλα κατά κατηγορία θεμάτων</p> <p>Παίζουν παιχνίδια έκφρασης, π.χ. το παιχνίδι του δημοσιογράφου (θεατρικό δρώμενο).</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων όπου κάποιος παρουσιάζει κάτι (ένα παραμύθι, ένα περιοδικό κ.λπ) και το κοινό έχει διαφορετικές αντιδράσεις κάθε φορά (σιωπηλό, αδιάφορο, ανήσυχο, προσεκτικό κ.ά.). Συζητούν τα συναισθήματα τους και την αντίδρασή τους στις αλλαγές του κοινού. Στη συνέχεια αλλάζουν τη διάταξη του χώρου και δοκιμάζουν ξανά τις παρουσιάσεις τους, σχολιάζοντας τότε ένοιωσαν καλύτερα, χειρότερα κ.λπ. (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>	<p>Ενημέρωση Τηλεόραση Ραδιόφωνο Ελεύθερος χρόνος Καλλιτεχνικά νέα Αθλητικά >> Οικονομικά >> Εφημερίδα Δημοσιογράφος Ελεύθερος χρόνος Κριτική ανάγνωση</p>
--	---	---	---

<p>Να γνωρίσουν καλύτερα τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς στην ευρύτερη περιοχή.</p> <p>Να γνωρίσουν τοπικούς ήρωες, πολιούχους ή τοπικούς αγίους.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την Παράδοση της ευρύτερης περιοχής</p>	<p><i>Πολιτισμός στην ευρύτερη περιοχή</i></p> <p>Ο πολιτισμός μας (Χώροι πολιτισμικής αναφοράς, Λαϊκός πολιτισμός και παράδοση).</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p>Επισκέπτονται χώρους πολιτισμικής αναφοράς π.χ. βυζαντινές εκκλησίες, μουσεία κ.λπ.</p> <p>Προβάλεται σχετικό βίντεο</p> <p>Συγκεντρώνουν στην τάξη προγράμματα παιδικών παραστάσεων ή έντυπα με ανάλογες κριτικές. Συζητούν και επιλέγουν παράσταση.</p> <p>Συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση μας (Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p>	<p>Μουσείο Ιστορικό μουσείο Λαογραφικό</p> <p>>></p> <p>Παράσταση Προβολή Αναπαράσταση</p> <p>Πολιτισμός</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της άσκησης για τη σωματική και την πνευματική τους ανάπτυξη.</p> <p>Να προσεγγίσουν το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων και να γνωρίσουν βασικά στοιχεία τους.</p> <p>Να συνδέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους με δημιουργικές και γενικότερα με ψυχαγωγικές δραστηριότητες.</p>	<p><i>Αθλητισμός και ψυχαγωγία</i></p> <p>Ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί Αγώνες (Σημασία του αθλητισμού, Αγαπημένα αθλήματα, Ολυμπιακοί αγώνες</p> <p>Ψυχαγωγία και ελεύθερος χρόνος (Σύνδεση ελεύθερου χρόνου με τις δημιουργικές δραστηριότητες και τον αθλητισμό, Χώροι για δημιουργικές δραστηριότητες)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>Συζητούν για τη σημασία του αθλητισμού και τα θετικά του αποτελέσματα. Συγκεντρώνουν φωτογραφίες από αγαπημένα τους αθλήματα και αθλητές (π.χ. Έλληνες Ολυμπιονίκες) και συνθέτουν ομαδικές καρτεπικολλήσεις (κολάζ) για κάθε άθλημα (Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα).</p> <p>Κατασκευάζουν στον ελεύθερο χρόνο τους ένα παιγνίδι ατομικό ή ομαδικό και το φέρνουν στην τάξη.</p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για χώρους ψυχαγωγίας και άθλησης που υπάρχουν στον οικισμό τους. Επισκέπτονται και χρησιμοποιούν τους χώρους αυτούς. Καταγράφουν τις εντυπώσεις και τα συμπεράσματά τους.</p>	<p>Σωματική άσκηση</p> <p>Πνευματική άσκηση</p> <p>Ολυμπιακοί αγώνες</p>

322

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Πολιτισμός: Επισκέπτονται εκκλησίες της ευρύτερης περιοχής. Παρατηρούν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές ως προς την κατασκευή και το περιβάλλον τους. Αναζητούν πληροφορίες για το βίο του Αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** χώρος- χρόνος, ομοιότητα – διαφορά, επικοινωνία, πολιτισμός. **Προεκτάσεις** στην Ιστορία, στα Θρησκευτικά, στην Αισθητική Αγωγή, στην Γεωγραφία, στη Γλώσσα.

Θέμα: Ο κύκλος του νερού: Χωρίζονται σε ομάδες και κάθε μια ζωγραφίζει ένα τοπίο ή ένα φαινόμενο που έχει σχέση με κάποια μορφή του νερού στη φύση. Γίνεται σύνδεση των επιμέρους εικόνων σε ένα ενιαίο σύνολο, είτε οργανώνεται έκθεση των επιμέρους εργασιών τους. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Σύστημα, μεταβολή, ισορροπία κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στις Φυσικές Επιστήμες.

Θέμα: Η Ενέργεια στη ζωή μας: Αναπαριστούν με κατασκευές ή ζωγραφική την διαδικασία παραγωγής ενός καταναλωτικού προϊόντος (π.χ. ψωμί, πορτοκαλάδα, λάδι, ύφασμα). Χρησιμοποιώντας κατάλληλες πρώτες ύλες και ενέργεια που προέρχεται από την κίνηση του νερού ή του αέρα. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, μεταβολή. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Φυσική, στην Τεχνολογία.

ΤΑΞΗ Γ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες	Προτεινόμενο λεξιλόγιο
Ανθρωπογενές περιβάλλον			

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να:</p> <p>Να κατανοήσουν τους λόγους που οδηγούν τους ανθρώπους να οργανώνονται σε κοινότητες και τη σημασία των κανόνων για την εύρυθμη λειτουργία τους.</p> <p>Να εντοπίσουν σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη μιας κοινότητας και να αναγνωρίσουν το σημαντικό ρόλο των ανθρώπων που εργάζονται για το κοινό καλό.</p>	<p><i>Γιατί ζούμε σε κοινότητες</i></p> <p>Οι κοινότητες και οι ανάγκες του ανθρώπου (Ανάγκες που εξυπηρετεί η κοινότητα)</p> <p>Σχέσεις και συνεργασίες στην κοινότητα (Σχέσεις επικοινωνίας, συνεργασίας, αλληλεπίδρασης, αλληλεγγύης ανάμεσα στους ανθρώπους μιας κοινότητας)</p> <p><i>(2 ώρες)</i></p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p>Εκτελούν παιχνίδια ρόλων που να εκφράζουν τις σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού ή της πόλης τους.</p> <p>Συζητούν για το πώς φτάνει το νερό ή το ηλεκτρικό ρεύμα στο σπίτι τους.</p> <p>Προβάλεται βίντεο</p> <p>Παίζουν θεατρικό παιχνίδι στο οποίο ο καθένας παίρνει ένα ρόλο μιας υπηρεσίας στη κοινότητα πχ ταχυδρόμος υπάλληλος υγειονομικής υπηρεσίας κλπ.</p>	<p>Αλληλεγγύη</p> <p>Καλώδια</p> <p>Σωλήνες νερού ΔΕΗ</p> <p>Δεξαμενή νερού Υπηρεσία</p> <p>Λογαριασμός νερού</p> <p>Λογαριασμός ΔΕΗ</p> <p>Λογαριασμός ΟΤΕ</p> <p>Συνεργασία</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη λύση των τοπικών προβλημάτων.</p> <p>Να αναφέρουν τα όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης και τον τρόπο εκλογής τους.</p> <p>Να προσεγγίσουν την έννοια της συμμετοχής των δημοτών στη λύση των προβλημάτων που αφορούν το άμεσο περιβάλλον τους και να αναφέρουν τρόπους με τους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτή η συμμετοχή (σύλλογοι, φορείς κ.λπ.).</p>	<p>.ήμοι, κοινότητες και Τοπική Αυτοδιοίκηση (Πώς αποφασίζουν για τα κοινά οι άνθρωποι σε ένα χωριό ή σε μια πόλη, Οργάνωση κοινότητας και όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης/ δήμος (Τ.Α.).</p> <p>Συμμετοχή στην τοπική αυτοδιοίκηση (.ιαδικασία ανάδειξης οργάνων Τ.Α., Βασικές αρμοδιότητες Τ.Α., Τρόποι συμμετοχής του δημότη στην Τ.Α., Προβλήματα στον οικισμό)</p> <p><i>(3 ώρες)</i></p>	<p>Οργανώνουν παιχνίδια ρόλων σχετικά με την εκλογή ενός οργάνου αυτοδιοίκησης (π.χ. εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία ένα μαθητή με κάποια αρμοδιότητα).</p> <p>Συζητούν πώς γίνεται ο καθαρισμός των δρόμων, ο φωτισμός τους, η αποκομιδή απορριμμάτων κ.λπ. και αποτυπώνουν σε χαρτί τις βασικές δραστηριότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>«Συνεδριάζουν» στην τάξη, αναφέρουν μερικά από τα προβλήματα του</p>	<p>Τοπική αυτοδιοίκηση</p> <p>Δήμος</p> <p>Κοινότητα</p> <p>Εκλογές</p> <p>Ψηφοδέλτια</p> <p>Κάλπη</p> <p>Σκουπιδιάρης</p> <p>Απορριματοφόρο</p>

		οικισμού τους, τα ιεραρχούν και προτείνουν λύσεις. Προβολή βίντεο	
Φυσικό περιβάλλον			
Να παρατηρήσουν ορισμένα φυτά του τόπου τους (ελιά, φασολιά, αμπέλι, δημητριακά), τους καρπούς τους και τους τρόπους καλλιέργειάς τους και να αναγνωρίσουν τη σημασία	Φυτά και ζώα του τόπου μου Τα φυτά και ο άνθρωπος (Χαρακτηριστικά των	Συνθετικές εργασίες για χαρακτηριστικά φυτά του τόπου (π.χ. συλλογές των φυτικών προϊόντων, η σπουδαιότητα του ελαιόλαδου κ.ο.κ.) (Αισθητική Αγωγή, Τεχνολογία). Προβάλεται βίντεο Καταγράφουν παραδοσιακά φαγητά ή φαγητά με	
στην καθημερινή διατροφή. Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα ορισμένων φυτών στη ζωή του ανθρώπου.	φυτών που καλλιεργούνται στον τόπο μας, Η σπουδαιότητα των φυτών στη ζωή του ανθρώπου)	δημητριακά και όσπρια (π.χ. φασολάδα, φακές). Συγκεντρώνουν στην τάξη εικόνες (ή επισκέπτονται αντίστοιχους χώρους) σχετικές με την καλλιέργεια των χωραφιών ή με τα διάφορα στάδια συλλογής και επεξεργασίας των καρπών. Ομαδοποιούν τις εικόνες αυτές σύμφωνα με τις εποχές του χρόνου.	Χωράφι Όσπρια Φασόλια-φασολάδα Ελιά-λάδι Σιτάρι-αλεύρι Σταφύλι-κρασί Συλλογή Επεξεργασία

<p>Να διακρίνουν και να περιγράψουν βασικές ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των φυτών.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι τα φυτά διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά τους ανάλογα με τις συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο φύονται.</p> <p>Να αναγνωρίσουν το ρόλο της ρίζας και να διακρίνουν τα διαφορετικά είδη.</p>	<p>Είδη φυτών (ι.άκριση φυτών με βάση εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά: μορφή βλαστού, υφή και σχήμα φύλλων, είδη βλαστού)</p> <p>Τα φυτά και το περιβάλλον τους (Προσαρμογή φυτών, Είδη ριζών, Η σημασία της ρίζας)</p>	<p>Συλλέγουν φύλλα διαφορετικών φυτών. Παρατηρούν τις διαφορές τους ως προς το σχήμα, τα νεύρα, το πάχος, κ.λπ.</p> <p>Συγκρίνουν φυτά με διαφορετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά σε σχέση με το Περιβάλλον τους (π.χ. πλάτανος, κάκτος).</p> <p>Κατασκευάζουν το δικό τους δέντρο με τυπώματα φύλλων.</p> <p>Παρατηρούν ρίζες φυτών και τις ταξινομούν ως προς τη μορφολογία τους. Αναφέρουν κάποιες από τις ρίζες που χρησιμοποιούνται στη διατροφή.</p> <p>Χρωματίζουν νερό και αφήνουν ένα φυτό με τις ρίζες του μέσα στο διάλυμα. Εξάγουν συμπεράσματα για το ρόλο της ρίζας.</p> <p>Σχεδιάζουν διάφορα φυτά και μέρη φυτών.</p>	<p>Συμπέρασμα Μορφολογία Συλλέγω Παρατηρώ</p>
<p>Να αναγνωρίσουν χαρακτηριστικά κατοικίδια ζώα του τόπου τους και τα προϊόντα που δίνουν στον άνθρωπο.</p>	<p>Κατοικίδια ζώα του τόπου μου</p>	<p>Συλλέγουν πληροφορίες για χαρακτηριστικά ζώα του τόπου τους και δημιουργούν συνθέσεις με τα προϊόντα που αυτά δίνουν στον άνθρωπο.</p> <p>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες σχετικά με την εκτροφή ζώων και συζητούν με έναν κτηνοτρόφο (όπου αυτό είναι δυνατό)</p>	<p>Πρόβατο Κατσίκι Κότα Κόκκορας Κουνέλι Αρμέγω Αρμεγμα Γάλα Τυρί Μυζήθρα Γιαούρτι Γαλακτοκομικά Βοσκή Εκτροφή</p>

		για τις απαιτήσεις του επαγγέλματός του. Προβάλεται βίντεο	
<p>Να γνωρίσουν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα τον τρόπο γέννησης ορισμένων ζώων και να αναγνωρίσουν ότι τα μικρά των ζώων μοιάζουν στους γονείς τους.</p> <p>Να ταξινομήσουν ζώα ως προς τον τρόπο που πολλαπλασιάζονται (ωοτόκα, ζωοτόκα, ωζωοτόκα).</p>	<p>Αναπαραγωγή των ζώων (Τρόποι αναπαραγωγής χαρακτηριστικών ζωικών οργανισμών: ωοτόκα, ζωοτόκα)</p>	<p>Παρακολουθούν βιντεοταινία και βλέπουν φωτογραφίες που παρουσιάζουν τη γέννηση ορισμένων μικρών ζώων (λ.χ. γάτας, κότας, βατράχου, πεταλούδας) και τα πρώτα βήματά τους στη ζωή. Συζητούν για τις ομοιότητες και διαφορές που παρουσιάζουν σε σχέση με τους γονείς τους. Συγκρίνουν τις πρώτες μέρες από τη ζωή ενός ζώου και ενός μωρού.</p> <p>Εργάζονται ομαδικά και ταξινομούν εικόνες ζώων ανάλογα με τον τρόπο που αναπαράγονται.</p>	<p>Ζωοτόκα Ωοτόκα Αβγά Θηλαστικά Αναπαραγωγή Αρσενικό Θηλυκό</p>
<p>Να αναγνωρίσουν και να ταξινομήσουν ζώα ως προς το περιβάλλον στο οποίο ζουν (χερσαία, υδρόβια).</p> <p>Να κατανοήσουν ότι τα ζώα (όπως και τα φυτά) προσαρμόζονται στο περιβάλλον στο οποίο ζουν προκειμένου να επιβιώσουν.</p>	<p>Τα ζώα και το περιβάλλον τους (ι.άκριση των ζωικών οργανισμών ως προς το περιβάλλον στο οποίο ζουν: χερσαία, υδρόβια, Προσαρμογή των ζώων στο περιβάλλον) (10 ώρες)</p>	<p>Εργάζονται ομαδικά και ταξινομούν εικόνες ζώων ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο ζουν.</p> <p>Συζητούν και αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους τα ζώα προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους (π.χ. η αρκούδα πέφτει το χειμώνα σε χειμερία νάρκη, γιατί η τροφή που είναι διαθέσιμη δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της).</p> <p>Προβάλλεται βίντεο Ο δάσκαλος τους διηγείται</p>	<p>Χερσαία Προσαρμογή Υδρόβια Αρκούδα Χελώνα Χειμερία νάρκη</p>

		<p>μύθους και παραδόσεις για τα ζώα. Εργάζονται ομαδικά και επιλέγουν ένα μύθο με ζώα που τον αποδίδουν θεατρικά (Γλώσσα, Ιστορία, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή).</p>	
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος			
<p>Να διακρίνουν οι μαθητές στο δικό τους χώρο τα έργα της φύσης από τα έργα του ανθρώπου, καθώς και τις σχέσεις αλληλεπίδρασης ανθρώπου και περιβάλλοντος.</p> <p>Να εντοπίσουν τα θετικά και τα αρνητικά σημεία από την ανθρώπινη παρέμβαση στο χώρο που μελετούν και να αναφέρουν ενέργειες που θα πρέπει να γίνουν, ώστε να βελτιωθεί η εικόνα του τόπου τους</p>	<p>Ο τόπος όπου ζω Το περιβάλλον (Φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον) Προστασία του τοπικού περιβάλλοντος (5 ώρες)</p>	<p>Μετακινούνται και μελετούν επιτόπου στοιχεία από το φυσικό τους περιβάλλον και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις σε αυτό</p> <p>Προβολή βίντεο. Τους δίνονται εικόνες από διάφορα τοπία και τους ζητείται να τοποθετήσουν χρήσιμες κατασκευές παρατηρώντας τα θετικά και αρνητικά αποτελέσματα.</p> <p>Εντοπίζουν και αναλύουν συγκεκριμένο πρόβλημα του χώρου που μελετούν και προτείνουν λύσεις ή αναλαμβάνουν δράσεις (επίσκεψη ή επιστολή στο δήμαρχο, προτάσεις για βελτιωτική παρέμβαση στο χώρο, εκστρατεία απομάκρυνσης απορριμμάτων, ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τα προβλήματα που διαπιστώνουν και τις πιθανές λύσεις τους κ.λπ.) (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p>	<p>Ανθρωπογενές περιβάλλον Δάσος Πεύκο Έλατο</p>

<p>Να κατανοήσουν ότι οι χάρτες είναι συμβολικές αναπαραστάσεις του πραγματικού χώρου.</p> <p>Να εξοικειωθούν με συμβολικές ή εικονικές αναπαραστάσεις χώρων και με εξειδικευμένους γεωγραφικούς όρους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν το φυσικό περιβάλλον άλλων τόπων (έρημος, ζούγκλα κ.λπ.)</p>	<p>Ο γεωγραφικός χώρος</p> <p>Αναπαραστάσεις του χώρου (Χάρτες, προπλάσματα) (2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν έναν απλό χάρτη και αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά σύμβολα απεικόνισης των στοιχείων του.</p> <p>Σχεδιάζουν έναν απλό χάρτη χρησιμοποιώντας δικά τους σύμβολα.</p> <p><i>Κατασκευάζουν με εύπλαστα υλικά προπλάσματα φανταστικών τοπίων, ορίζουν τα στοιχεία τους και τοποθετούν πινακίδες πάνω σ' αυτά (π.χ. ορεινή περιοχή - βουνό - πρόποδες, πλαγιές, κορυφή κ.λπ.)</i> Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Προβάλλεται βίντεο με θέματα από έρημο ζούγκλα κλπ</p>	<p>Χάρτης Έρημος Ζούγκλα</p>
<p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τροφής για την επιβίωση του ανθρώπου.</p> <p>Να γνωρίσουν βασικές «αποθήκες» ενέργειας.</p> <p>Να κατανοήσουν, ότι η αποθηκευμένη ενέργεια μετατρέπεται σε άλλη μορφή, όταν συμβούν μεταβολές στην ύλη μέσα στην οποία περικλείεται (τα καύσιμα καίγονται, η τροφή διασπάται κ.λπ.).</p> <p>Να εντοπίσουν και να περιγράψουν την αλληλεπίδραση των οργανισμών στη φύση: ζώα-φυτά, άνθρωπος-φυτά ή ζώα.</p> <p>Να προσεγγίσουν την έννοια της ήπιας μορφής ενέργειας μέσα από παραδείγματα και δραστηριότητες που σχετίζονται με αποθήκευση ενέργειας (π.χ. ηλιακός θερμοσίφωνας).</p>	<p><i>Τροφή και άλλες αποθήκες ενέργειας</i></p> <p>Τροφή και ενέργεια</p> <p>«Αποθήκες» ενέργειας (Μετατροπή ενέργειας, ήπιας μορφές ενέργειας) (2 ώρες)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη και ταξινομούν έντυπο υλικό με τροφές που τρώει ο άνθρωπος.</p> <p>Συζητούν, μέσα από παραδείγματα, για τις βασικές «αποθήκες» ενέργειας: τρόφιμα, καύσιμα, μπαταρίες κ.λπ.</p> <p>...ιαπιστώνουν, μέσα από δραστηριότητες ή παραδείγματα, ότι η αποθηκευμένη ενέργεια μετατρέπεται σε άλλη μορφή (τα καύσιμα καίγονται, η τροφή διασπάται κλπ.).</p> <p><i>Κατασκευάζουν μια πυραμίδα που ξεκινάει από τα φυτά και καταλήγει στον άνθρωπο ή παριστάνουν με</i></p>	<p>Καύσιμο Αποθήκη ενέργειας Καίγομαι Καύση Τροφική αλυσίδα Διάσπαση Μετατροπή Ηλιακή ενέργεια Μπαταρία</p>

		<p><i>όποιον τρόπο επιθυμούν μια τροφική αλυσίδα (έδαφος, φυτά, ζώα, άνθρωποι) (Αισθητική Αγωγή, Μαθηματικά)</i></p> <p>Κατασκευάζουν απλό κύκλωμα με μπαταρία, καλώδια, ηλεκτρικό κινητήρα (ανεμιστηράκι) ή λαμπάκι και παρατηρούν ότι η μπαταρία είναι «αποθήκη» ενέργειας η οποία μετασχηματίζεται.</p> <p>Συζητούν, μέσα από παραδείγματα, για τις ήπιες μορφές ενέργειας (ηλιακή, κ.λπ.) και οργανώνουν δραστηριότητες αξιοποίησής της (π.χ. δημιουργία βιολογικού λιπάσματος στο σχολείο).</p> <p>Ασκοούνται στα παραπάνω με CD ROM</p>	
--	--	--	--

<p>Να αναγνωρίσουν ότι τα αγαθά ικανοποιούν ανάγκες του ανθρώπου και διακρίνονται σε υλικά και μη υλικά.</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημασία της εργασίας για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την ισότητα των δύο φύλων και στον επαγγελματικό χώρο.</p> <p>Να αναγνωρίσουν το δικαίωμα προστασίας των παιδιών από την εκμετάλλευση της εργασίας τους.</p>	<p><i>Ανάγκες και αγαθά</i></p> <p>Η εργασία και οι ανάγκες του ανθρώπου</p> <p>Οι γυναίκες, τα παιδιά και η εργασία</p> <p>(Εργασία και ισότητα δύο φύλων, παιδιά και εργασία)</p> <p>(4 ώρες)</p>	<p><i>Συζητούν για συγκεκριμένα υλικά ή μη υλικά αγαθά που ικανοποιούν τις ανάγκες του ανθρώπου (π.χ. φαγητό, ανάγνωση ενός βιβλίου ή θέαση ενός έργου τέχνης) (Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Εξετάζουν διάφορα προϊόντα (αγροτικά - βιομηχανικά), τα ταξινομούν και συζητούν σχετικά με την παραγωγή τους με τη βοήθεια σύγχρονων τεχνολογιών.</p> <p>Χωρίζονται σε ομάδες και συζητούν σε κάθε ομάδα τις ανάγκες που έχει ο καθένας (υλικές και μη).Γράφουν αυτές τις ανάγκες.Μετά κάθε ομάδα συζητάει με τις υπόλοιπες τις ανάγκες της.</p> <p>Συζητούν για την παιδική εργασία (παιδιά φαναριών) στη χώρα μας και σε άλλες χώρες.</p> <p>Παρατηρούν το χάρτη των δικαιωμάτων του παιδιού της UNICEF και εντοπίζουν το σημείο που αναφέρεται στην παιδική εργασία.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο</p>	<p>Ισότητα</p> <p>Φύλο</p> <p>Υλικά</p> <p>Μη υλικά</p> <p>Εκμετάλλευση</p> <p>Τεχνολογία</p> <p>Σύγχρονος</p> <p>Ανάγκη</p>
<p>Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα της επικοινωνίας</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε άτομα που, για διάφορους λόγους,</p>	<p><i>Επικοινωνία</i></p> <p>Οι άνθρωποι επικοινωνούν</p>	<p><i>Με θεατρικό δρώμενο αποδίδουν περιπτώσεις επικοινωνίας από την καθημερινή ζωή (Αισθητική</i></p>	

		<p>Αγωγή. Γλώσσα).</p> <p>Βρίσκουν νοήματα που εκφράζουν συναισθήματα και τα αποδίδουν και γραπτά</p> <p>Συζητούν για τα προβλήματα επικοινωνίας ορισμένων ανθρώπων λόγω της κατάστασης που βρίσκονται</p>	
<p>αντιμετωπίζουν προβλήματα <i>επικοινωνίας</i>.</p> <p>Να προσεγγίσουν βασικούς «κανόνες» επικοινωνίας (λεκτικής και μη λεκτικής).</p>	<p>(Αναγκαιότητα της επικοινωνίας, Άνθρωποι με ειδικές ικανότητες και αναπηρίες, Έκφραση συναισθημάτων)</p>	<p>(πολύ μικρή ή πολύ μεγάλη ηλικία, φυσικά μειονεκτήματα ή αναπηρίες). Εξάγουν συμπεράσματα για το πώς πρέπει να τους αντιμετωπίζουν οι άλλοι.</p> <p>Παίζουν ομαδικά παιχνίδια που τους παρακινούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μπροστά σε άλλους.</p>	<p>Επικοινωνία Προφορικός λόγος Γραπτός λόγος Αναπηρία Συναίσθημα</p>

<p>Να διακρίνουν τρόπους και μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στην άμεση επικοινωνία τους.</p> <p>Να κατανοούν τη βαθύτερη σημασία των κωδίκων, λεκτικών και μη λεκτικών, στην καθημερινή ζωή.</p> <p>Να εκτιμήσουν την ανάγκη συνεχούς επαφής μεταξύ των ανθρώπων όλου του κόσμου.</p>	<p>Τρόποι επικοινωνίας των ανθρώπων (3 ώρες)</p>	<p>Προσπαθούν να επικοινωνήσουν με τους συμμαθητές τους χρησιμοποιώντας μη λεκτικούς κώδικες (νοήματα, μορφασμούς κ.λπ.) και μη λεκτικούς κώδικες.</p> <p>Εξάγουν συμπεράσματα για τη σημασία της γλώσσας (και της νοηματικής γλώσσας για τους κωφούς) ως μέσου επικοινωνίας και δημιουργίας.</p> <p>Εργάζονται ομαδικά και δημιουργούν με το αλφάβητο της νοηματικής γλώσσας.</p> <p>Κάνουν υποθέσεις και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον τρόπο επικοινωνίας των ζώων που ζουν σε ομάδες.</p>	<p>Χειλανάγνωση Νόημα Μορφασμός Κώδικας λεκτικός</p>
<p>Να διακρίνουν μέσα επικοινωνίας από απόσταση.</p> <p>Να παρατηρήσουν τη μεταβολή των μέσων επικοινωνίας από απόσταση στο πέρασμα του χρόνου.</p> <p>Να αξιολογήσουν τη σημασία των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας στην καθημερινή ζωή και να ασκηθούν στη σωστή χρήση τους.</p>	<p><i>Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)</i></p> <p>Τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας από απόσταση, άλλοτε και τώρα (3 ώρες)</p>	<p>Με υποθετικό σενάριο προσπαθούν να επικοινωνήσουν με κάποιο συγγενή ή φίλο που βρίσκεται σε άλλη πόλη και καταγράφουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να το πετύχουν αυτό σήμερα, αξιολογούν και επιλέγουν, κατά περίπτωση, τον προσηφορότερο.</p> <p>Προβάλλεται βίντεο</p> <p>Κάνουν το ίδιο υποθέτοντας ότι ζουν σε παλαιότερες εποχές και αναζητούν τρόπους επικοινωνίας από απόσταση</p>	<p>Αγγελιοφόρος Ταχυδρόμος Ταχυδρομικό περιστερί Τύμπανο Διεύθυνση Αποστολέας Παραλήπτης Φακελο Επιστολή Γραμματόσημο Επιστολόχαρτο Κάρτα Ευχές</p>

		<p>(φрукτωρίες, τύμπανα, έφιπποι αγγελιαφόροι, ταχυδρομικά περιστέρια κ.λπ.).</p> <p>Περιγράφουν το «ταξίδι» μιας επιστολής.</p> <p>Παίζουν θεατρικό παιχνίδι στο οποίο κάποιος γράφει γράμμα η κάρτα σε κάποιον άλλο το τοποθετεί σε φάκελο γράφει τα στοιχεία και το στέλνει με ταχυδρομείο.</p>	
<p>Να εξοικειωθούν με την «κριτική ανάγνωση» των ενημερωτικών ψυχαγωγικών εντύπων.</p> <p>Να προβληματιστούν και να αναγνωρίσουν την αξία της σωστής, έγκυρης αλλά και πολυφωνικής ενημέρωσης.</p>	<p>Εφημερίδες περιοδικά Έντυπα και ενημέρωση (3 ώρες)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη αγαπημένα τους περιοδικά, επιλέγουν ομαδικά ένα άρθρο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους.</p> <p>Καταγράφουν τίτλους εφημερίδων και περιοδικών που γνωρίζουν και συζητούν για την ποικιλία και την πολυφωνία της ενημέρωσης.</p> <p><i>ημιουργούν τη δική τους εφημερίδα με θέματα που ενδιαφέρουν τους ίδιους και τους συμμαθητές τους (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Ιστορία, Θρησκευτικά).</i></p>	

<p>Να αναγνωρίσουν ότι η κατανάλωση είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής των ανθρώπων και να τη διακρίνουν από την υπερκατανάλωση.</p> <p>Να προβληματιστούν για το ρόλο της διαφήμισης στην υπερκατανάλωση και να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στα διαφημιστικά μηνύματα και τα καταναλωτικά πρότυπα (τηλεοπτική αγωγή).</p> <p>Να γνωρίσουν, μαζί με τα δικά μας, τα προϊόντα που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι κυκλοφορούν προϊόντα που μπορεί να προκαλέσουν βλάβη στην υγεία τους και διακρίνουν στη συσκευασία των προϊόντων τα επιβλαβή συστατικά.</p> <p>Να αναγνωρίσουν βασικά διεθνή σύμβολα που προειδοποιούν για τη χρήση και την επικινδυνότητα υγρών και στερεών.</p>	<p><i>Κατανάλωση Κατανάλωση και υπερκατανάλωση Κατανάλωση και διαφήμιση (Ο ρόλος της διαφήμισης, προϊόντα από την Ε.Ε., προδιαγραφές προϊόντων, προστασία καταναλωτή). (3 ώρες)</i></p>	<p>Παρουσιάζουν παραδείγματα κατανάλωσης από την καθημερινή ζωή (διατροφή, ένδυση, κ.ά.) και προβληματίζονται για αντίστοιχα παραδείγματα υπερκατάλωσης.</p> <p>Καταγράφουν 10 προϊόντα που θα ήθελαν να αγοράσουν και εξετάζουν αν καλύπτουν τις πραγματικές τους ανάγκες.</p> <p>Παρατηρούν στο χάρτη που τους δίνεται τις χώρες της Ε.Ε. και ερευνούν ποια προϊόντα από αυτά που αγοράζει η οικογένεια τους προέρχονται από την Ε .Ε και ποια όχι. Κάνουν έρευνα σχετικά με τους κανόνες συσκευασίας και τυποποίησης των Τροφίμων που προέρχονται από την Ε.Ε., αναζητώντας κοινά στοιχεία και σύμβολα στη συσκευασία των προϊόντων αυτών.</p> <p>Ταξινομούν διάφορα τρόφιμα σε κατηγορίες πχ τυροκομικά, ζυμαρικά κλπ</p> <p><i>Συγκεντρώνουν στην τάξη συσκευασίες γνωστών τους προϊόντων, διαβάζουν τα συστατικά τους, εντοπίζουν ημερομηνίες παραγωγής – λήξεως, τα επιβλαβή συστατικά που</i></p>	
---	---	--	--

		<p>περιέχουν και τα διεθνή σύμβολα που αναγράφονται (Γλώσσα, Μαθηματικά).</p> <p>Συζητούν προβλήματα που δημιουργούνται από την υπερκατανάλωση. Προβάλλεται βίντεο για την Ε.Ε.</p>	
--	--	--	--

<p>Να συνδέσουν την παρουσία συγκοινωνιακών και μεταφορικών δικτύων με την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών των ανθρώπων.</p> <p>Να καταγράψουν τα κύρια μέσα μεταφοράς ανθρώπων και αγαθών.</p> <p>Να εντοπίσουν ορισμένα από τα προβλήματα που δημιουργεί η υπερανάπτυξη των μέσων μεταφοράς.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη σημασία τήρησης κανόνων ασφαλούς μετακίνησης και μεταφοράς.</p> <p>Να συνδέσουν τις μεταφορές με την κατανάλωση ενέργειας, τη ρύπανση και να προβληματιστούν για την αναγκαιότητα όλων των μεταφορών.</p>	<p><i>Μεταφορές</i> Η αναγκαιότητα των μεταφορών (2 ώρες) Μεταφορικά μέσα Ενέργεια που χρησιμοποιούν (ρυθμόνος η μη)</p>	<p>Εξετάζουν τη ζωή ενός ανθρώπου σε μια πόλη ή σε ένα χωριό και τα μέρη που είναι υποχρεωμένος να επισκεφθεί καθημερινά για τις διάφορες ανάγκες του. Προβληματίζονται για την αναγκαιότητα των συγκοινωνιών και τις συνέπειες της έλλειψής τους.</p> <p><i>Συζητούν για την ασφαλή χρήση των μέσων μετακίνησης, γράφουν και ζωγραφίζουν τους σχετικούς κανόνες τους οποίους θα πρέπει να τηρούν. ημιουργούν διαφημιστικά μηνύματα και αφίσες (Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p>Συγκεντρώνουν και αναλύουν παραδείγματα που αποδεικνύουν ότι η υπερανάπτυξη των μέσων μεταφοράς προκαλεί προβλήματα (νέφος, κυκλοφοριακό).</p> <p>Προβάλεται βίντεο.</p> <p>Περιγράφουν τον τρόπο μεταφοράς τους από το σπίτι στο σχολείο.</p> <p>Ζωγραφίζουν μέσα μαζικής μεταφοράς και γράφουν το όνομα τους. Ξεχωρίζουν ποια από αυτά προκαλούν ρύπανση και ποια όχι.</p> <p>Παίζουν θεατρικό παιχνίδι μετακίνησης τους και συμπεριφοράς (πχ προσφέρουν θέση)</p>	<p>Λεωφορείο Τρόλεϊ Τρένο Ταξί Σιδηρόδρομος Πλοίο Αεροπλάνο Ηλεκτρικός σιδηρόδρομος Μετρό Φορητό Νταλικά Κληρικός Εγκυμονούσα Μέσα μαζικής μεταφοράς</p>
---	---	---	---

<p>Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία του αρχαίου αλλά και του λαϊκού μας πολιτισμού.</p> <p>Να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς (αρχαιολογικούς χώρους, μουσεεία λαϊκής τέχνης κ.λπ.)</p>	<p><i>Πολιτισμός της χώρας μας</i> <i>Πολιτισμός της χώρας μας</i> <i>(Κλασική αρχαιότητα και λαϊκός πολιτισμός)</i> <i>(4 ώρες)</i></p>	<p><i>Συγκεντρώνουν και αναπαριστάνουν στοιχεία από τον το λαϊκό πολιτισμό (ήθη, έθιμα, παροιμίες, αινίγματα, θρύλους, διηγήσεις) (Ιστορία, Γλώσσα, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p><i>Προβάλλεται βίντεο. Ασκοούνται με CD ROM.</i></p> <p><i>Μαθαίνουν στη Ν.Γ αινίγματα και παροιμίες.</i></p> <p><i>Επισκέπτονται ι αρχαιολογικό χώρο και ξεναγούνται στη Ν.Γ (έχει προηγηθεί ενημέρωση στο μάθημα)</i></p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για παιδικές Παραστάσεις τις αναλύουν και επιλέγουν την παράσταση που θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.</p>	<p>Αρχαιολογικός χώρος Μουσείο Πολιτισμός Παράσταση Θρύλος Αρχαιότητα Λαϊκή τέχνη</p>
--	---	--	---

<p>Να συγκρίνουν τα ατομικά με τα ομαδικά αθλήματα και να εντοπίζουν τις διαφορές μεταξύ τους.</p> <p>Να γνωρίσουν την ιστορία και την εξέλιξη των Ολυμπιακών Αγώνων.</p> <p>Να γνωρίσουν την ιστορία και την εξέλιξη των Παραολυμπιακών Αγώνων.</p>	<p><i>Αθλητισμός - Ολυμπιακή ιδέα</i></p> <p>Ατομικά και ομαδικά αθλήματα</p> <p>Ολυμπιακή ιδέα</p> <p>(Ολυμπιακοί και παραολυμπιακοί Αγώνες)</p> <p>(2 ώρες)</p>	<p>..ιακρίνουν τα ατομικά αθλήματα (επίδειξη προσωπικής ικανότητας) από τα ομαδικά (μάθημα συνεργασίας μεταξύ πολλών ανθρώπων).</p> <p><i>Συγκεντρώνουν , αξιολογούν και ταξινομούν πληροφορίες για τους Ολυμπιακούς Αγώνες (αρχαία και σύγχρονη ιστορία), καθώς και για τους Παραολυμπιακούς (Ιστορία, Γλώσσα, Φυσική Αγωγή).</i></p> <p>Στη γυμναστική τους μετέχουν σε ομαδικά και ατομικά αθλήματα Προβάλλεται βίντεο.</p>	<p>Άθλημα</p> <p>Άλμα σε ύψος</p> <p>Άλμα σε μήκος</p> <p>Αθλητής</p> <p>Δρόμος</p> <p>Σκυταλοδρομία</p> <p>Δισκοβολία</p> <p>Παραολυμπιακοί αγώνες</p> <p>Ολυμπιακή φλόγα</p> <p>Μετάλλιο-χρυσό,αργυρό</p> <p>Δάφνινο στεφάνι</p> <p>Άμιλλα</p>
--	---	---	--

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Πολιτισμός: Οργανώνουν επισκέψεις σε Μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους και αξιοποιούν τις εμπειρίες και τις πληροφορίες που συλλέγουν π.χ. δημιουργούν με ζωγραφική, κεραμική κ.λπ. (π.χ. εικόνες από τη ζωή των ανθρώπων σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους). **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, Αλληλεπίδραση, Χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στην Τεχνολογία.

Θέμα: Οι μεταφορές: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές: 1) αποτυπώνουν σε χαρτί (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ) διάφορες συνθέσεις με θέμα τα μέσα μεταφοράς, τη σχέση μας με αυτά, την ιστορική τους εξέλιξη κ.ά. 2) παρουσιάζουν δρώμενα με τις εμπειρίες τους σε διαφορετικά μέσα μεταφοράς. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Μεταβολή, ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία.

Θέμα: Η εργασία: Οι μαθητές εργάζονται σε μικρές ομάδες και δημιουργούν με ζωγραφική, μουσική ή θεατρικά δρώμενα εργασίες/ συνθέσεις που έχουν σχέση με τα επαγγέλματα και την καθημερινή ζωή. **Θεμελιώδεις**

327

διαθεματικές έννοιες: Αλληλεπίδραση, Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Μονάδα – Σύνολο, Σύστημα. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Μουσική, στη Γλώσσα, στην Ιστορία.

Θέμα: Η Ενέργεια στη ζωή μας: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές δραματοποιούν ή συνθέτουν εργασίες (ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ)) με θέμα μια μορφή ενέργειας (π.χ. ηλεκτρισμός) στην καθημερινή τους ζωή και παρουσιάζουν τις διαφορές που θα είχε η καθημερινότητά τους χωρίς αυτήν. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Ομοιότητα – διαφορά κ.λπ. **Προεκτάσεις** στα εικαστικά, στην Ιστορία, στη Γλώσσα, στη Φυσική, στις Νέες Τεχνολογίες.

ΤΑΞΗ Δ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές δραστηριότητες	
Αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος			

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται:</p> <p>Να κατανοήσουν ότι το γεωγραφικό διαμέρισμα αποτελεί τμήμα της χώρας το οποίο έχει προσδιοριστεί με γεωγραφικά κυρίως κριτήρια.</p> <p>Να αναγνωρίσουν στο χάρτη της Ελλάδας τα γεωγραφικά διαμερίσματά της, να ορίσουν τη σχετική τους θέση ως προς το γεωγραφικό διαμέρισμα στο οποίο ζουν και να εντοπίσουν βασικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά σχετικά με το περιβάλλον τους.</p> <p>Να κατανοήσουν τις έννοιες ηπειρωτικό και νησιωτικό διαμέρισμα και να προσδιορίσουν τις <i>ομοιότητες και διαφορές τους</i>.</p>	<p><i>Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας</i></p> <p>Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας (3 ώρες)</p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p>Παρατηρούν το χάρτη της Ελλάδας, διακρίνουν το δικό τους και τα άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα, τα ονομάζουν, ορίζουν τη σχετική τους θέση, αναφέρουν και παρουσιάζουν με διάφορους τρόπους τα κυριότερα στοιχεία της διαφοροποίησής τους ως προς στο διαμέρισμα στο οποίο ζουν. <i>Απιστώνουν την επίδραση των γεωγραφικών και ιστορικών στοιχείων στη διαμόρφωση των γεωγραφικών διαμερισμάτων (Θρησκευτικά, Ιστορία, Γλώσσα, Μαθηματικά)</i></p> <p>Παρατηρούν το γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας και αναζητούν και καταγράφουν <i>ομοιότητες και διαφορές</i> μεταξύ των ηπειρωτικών και των νησιωτικών γεωγραφικών διαμερισμάτων.</p> <p>Απεικονίζουν γραφικά και αναπαριστούν ανάγλυφα (με πηλό, γύψο, κ.λπ.) το γεωγραφικό διαμέρισμα στο οποίο ανήκουν.</p>	<p>Σύνορα Γεωγραφικό διαμέρισμα Ηπειρωτικό ανάγλυφο Νησιώτικο ανάγλυφο Διοίκηση Γεωμορφολογικός χάρτης Πολιτικός χάρτης</p>
--	---	--	--

<p>Να αναγνωρίσουν στο χάρτη το δικό τους νομό και να περιγράψουν τη σχετική θέση του.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τους άλλους νομούς του γεωγραφικού διαμερίσματος στο οποίο ζουν και να ορίσουν τη σχετική τους θέση ως προς το δικό τους νομό.</p> <p>Να καταγράψουν τις σημαντικές πόλεις και τους χαρακτηριστικούς οικισμούς του νομού τους.</p>	<p><i>Οι νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i></p> <p>Οι νομοί του γεωγραφικού μας διαμερίσματος (3 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν το χάρτη του γεωγραφικού τους διαμερίσματος, ονομάζουν τους νομούς του και προσδιορίζουν τη γεωγραφική θέση του δικού τους νομού.</p> <p>Καταγράφουν τις πρωτεύουσες των νομών του γεωγραφικού τους διαμερίσματος.</p> <p><i>Καταγράφουν παλαιότερες ονομασίες (αν υπάρχουν) των πόλεων, βουνών, ποταμών, κ.λπ. που ανήκουν στο γεωγραφικό τους διαμέρισμα και τις συγκρίνουν με τις σύγχρονες ονομασίες. Οργανώνουν σχετικά παιχνίδια γνώσεων (Ιστορία, Γλώσσα, Θρησκευτικά).</i></p> <p>Δίνονται χάρτες χωρίς να είναι γραμμένα τα ονόματα και τα συμπληρώνουν οι μαθητές.</p> <p>Παίζουν σε ομάδες ζητώντας ο ένας από τον άλλο να του βρεί στοιχεία μέσα από τον χάρτη.</p> <p>Παίζουν χρησιμοποιώντας CD ROM.</p>	<p><i>Νομός</i></p> <p>Νομαρχία</p> <p><i>Νομάρχης</i></p> <p>Πόλη</p> <p>Πρωτεύουσα</p> <p>Κωμόπολη</p> <p>Οικισμός</p>
--	---	---	---

<p>Να γνωρίσουν οικοσυστήματα της περιοχής τους.</p> <p>Να κατανοήσουν τη σημασία της χλωρίδας και της πανίδας στη ζωή (επαγγελματική κ.λπ.) των ανθρώπων της περιοχής τους.</p>	<p><i>Οικοσυστήματα του γεωγραφικού μας διαμερίσματος</i></p> <p>Φυτά και ζώα του γεωγραφικού μας διαμερίσματος και της Ελλάδας (2 ώρες)</p>	<p><i>Με τη μεθοδολογία της μελέτης πεδίου και των περιβαλλοντικών μονοπατιών προσεγγίζουν ένα οικοσύστημα της περιοχής τους, παρατηρούν και περιγράφουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία του οικοσυστήματος, τη λειτουργία του και κάνουν υποθέσεις για τις αλληλεπιδράσεις των στοιχείων του και τους παράγοντες που θα προκαλούσαν διαταραχή στη ισορροπία του καθώς και για τις επιπτώσεις της διαταραχής αυτής(Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία).</i></p> <p>Προβάλλεται βίντεο.</p> <p>Συγκεντρώνουν φωτογραφίες για τη χλωρίδα και την πανίδα του γεωγραφικού τους διαμερίσματος και συζητούν για τη σχέση τους με το γεωγραφικό του ανάγλυφο.</p> <p>Παίζουν με CD ROM.</p>	<p>Οικοσύστημα Χλωρίδα Πανίδα Ισορροπία συστήματος Διαταραχή συστήματος Μονοπάτι Χαρακτηριστικό Αλληλεπίδραση Περιγραφή Παρατήρηση Παράγοντες</p>
--	--	--	--

328

<p>Να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν τα μέρη του καρπού και του άνθους σε χαρακτηριστικά φυτά της περιοχής τους.</p> <p>Να περιγράφουν χαρακτηριστικούς καρπούς και άνθη και να αναγνωρίσουν τη σημασία τους στην αναπαραγωγή των φυτών.</p> <p>Να διακρίνουν τα διαφορετικά σπέρματα που έχουν διάφορα φυτά, να κάνουν βασικές ταξινομήσεις και να αναγνωρίζουν το ρόλο των σπερμάτων στην αναπαραγωγή των φυτών.</p>	<p>Άνθος και καρπός (.ιάκριση άνθους – καρπού, Κύκλος ζωής των φυτών: επικονίαση, παραγωγή σπερμάτων, αναπαραγωγή, .ιάκριση χαρακτηριστικών φυτών της περιοχής τους με βάση τους καρπούς και τα σπέρματα). (1 ώρα)</p>	<p>Συγκεντρώνουν στην τάξη άνθη και καρπούς από την Περιοχή τους και μαθαίνουν τα μέρη από τα οποία αποτελούνται.</p> <p>Αντιστοιχίζουν τη διαδικασία αναπαραγωγής (άνθη, επικονίαση, γονιμοποίηση) με κατάλληλες εικόνες. Εντοπίζουν τα σπέρματα σε διάφορους καρπούς.</p> <p>Παρατηρούν τις κοτυληδόνες σε βρεγμένα σπέρματα. Σε πίνακα συλλέγουν και ταξινομούν τις παρατηρήσεις τους (μονοκοτυλήδονα- σιτάρι, καλαμπόκι, ρύζι/δικοτυλήδονα - φασόλι, κουκί, φακή, κ.λπ). .ημιουργούν συνθέσεις με σπέρματα (π.χ. ψηφιδωτά) (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Ζωγραφίζουν άνθος και γράφουν τα μέρη του.</p>	<p>Πέταλα Σέπαλα Ύπερος Στήμονες Μίσχος Γύρη Επικονίαση Γονιμοποίηση</p> <p>η</p> <p>Κύκλος ζωής Καρπός Σπέρμα Ταξινόμηση Μονοκοτυλήδ</p> <p>ονα</p> <p>Δικοτυλήδον</p> <p>α</p> <p>Κοτυληδόνες Φυτικό Έμβρυο</p>
---	--	--	--

		<p>Συλλέγουν διάφορα άνθη με τη βοήθεια του δασκάλου τα ξηραίνουν και τα κολλουν στο φυτολόγιο η συνθέτουν πίνακες.</p> <p>Συλλέγουν διάφορους καρπούς τους κολούν στο φυτολόγιο και γράφουν το όνομα τους και τη βασική ταξινόμηση.</p>	
<p>Να διακρίνουν και να ταξινομούν τα ζώα στις δύο βασικές κατηγορίες, σπονδυλωτά και ασπόνδυλα.</p> <p>Να γνωρίσουν τη ζωή χαρακτηριστικών ασπόνδυλων (μέλισσα).</p>	<p>Ασπόνδυλα και σπονδυλωτά (.ιάκριση των ζώων σε ασπόνδυλα και σπονδυλωτά, Τρόπος ζωής χαρακτηριστικών ασπόνδυλων) (1 ώρα)</p>	<p>Αναζητούν, συλλέγουν και ταξινομούν φωτογραφίες ζώων στις δύο ομάδες (σπονδυλωτά, ασπόνδυλα).</p> <p>Αναζητούν και συγκεντρώνουν στοιχεία που αναφέρονται στη ζωή των μελισσών στην Κυψέλη.</p> <p>Βλέπουν σε βίντεο τη ζωή των μελισσών.Τους δείχνουν κυρήθρα με μέλι.</p> <p>Παρακολουθούν βιντεοταινία σχετική με τη διαδικασία παραγωγής μελιού και την θρεπτική του αξία και συζητούν σχετικά. Οργανώνουν θεατρικό δρώμενο (μελισσοκόμος) (Γλώσσα, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Θεατρική Αγωγή).</p>	<p>Μέλισσα Κηφήνας Εργάτισα Βασίλισσα Μέλι Κυψέλη Κυρήθρα Κερί Σπονδυλική στήλη Θρεπτικό Τρόπος ζωής</p>
<p>Να εντοπίζουν προβλήματα του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις δράσεις που μπορούν να αναπτύξουν, ώστε να προστατέψουν το περιβάλλον.</p> <p>Να γνωρίσουν τα ζώα που βρίσκονται υπό προστασία στον τόπο μας, καθώς και τα μέτρα προστασίας τους.</p>	<p>Προστασία φυσικού περιβάλλοντος Περιβαλλοντική επιβάρυνση και μέτρα προστασίας περιβάλλοντος .ράσεις για την προστασία του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος Ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση. (8 ώρες)</p>	<p>Συλλέγουν στοιχεία, αναλαμβάνουν δράσεις (μελέτη πεδίου, περιβαλλοντικά μονοπάτια, επίλυση προβλήματος κλπ)για την αντιμετώπιση προβλημάτων του ευρύτερου περιβάλλοντος (απορρίματα, ανακύκλωση, ρύπανση αέρα-νερού-εδάφους, πυρκαγιές, καταστροφή δασών κλπ) και αξιολογούν τα αποτελέσματα των ενεργειών τους (Γλώσσα, Μαθηματικά, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Παρακολουθούν βίντεο με σχετικά θέματα.</p> <p>Επισκέπτονται δασική περιοχή.Τους δίνονται κατάλληλα φύλλα εργασίας τα οποία συμπληρώνουν στο πεδίο αφού προηγουμένως έχει γίνει συζήτηση με το δάσκαλο.Καταγράφουν ότι</p>	<p>Απορρίματα Ρύπανση Περιβάλλον Εξαφάνιση Συλλογή Δράση Δρυμός Προστασία Πυρκαγιά Συναίσθημα</p>

		<p>αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις τους και εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Αναπτύσσουν δραστηριότητες για τη γνωριμία και την προστασία ζώων που απειλούνται με εξαφάνιση.</p>	
<p>Να κατανοήσουν τη σύνδεση των προϊόντων του τόπου τους (αγροτικά, ορυκτά, βιομηχανικά κ.λπ.) με τα αντίστοιχα επαγγέλματα, παρακολουθώντας τα στη διαχρονική τους πορεία.</p> <p>Να αναλύσουν και να αναφέρουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε τρόπου ζωής (αστικού - αγροτικού). Να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των επαγγελμάτων που ασκούνται στο αστικό και το αγροτικό περιβάλλον. (</p> <p>Να κατανοήσουν τη χρησιμότητα όλων των επαγγελμάτων στη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου.</p> <p>Να αποκτήσουν ακόμη μεγαλύτερη εξοικείωση με τις συναλλαγές και με βασικές λειτουργίες της αγοράς.</p>	<p>Οικονομικές δραστηριότητες στον τόπο μας Η παραγωγή στον τόπο μας (Σύνδεση παραγωγής με τον τρόπο ζωής) Επαγγέλματα και ασχολίες των κατοίκων Εικονικές συναλλαγές (5 ώρες)</p>	<p>Κατά ομάδες συγκεντρώνουν και αναλύουν στοιχεία για τους παραγωγικούς τομείς του τόπου τους (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία κ.λπ.) και τα συνδέουν με τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του. Συζητούν για τη εξέλιξη της παραγωγικής δραστηριότητας του τόπου τους.</p> <p>Συλλέγουν πληροφορίες για ορισμένα χαρακτηριστικά επαγγέλματα τόσο του αγροτικού όσο και του αστικού περιβάλλοντος, π.χ χειριστής γεωργικού μηχανήματος και οδηγός τρόλεϋ.</p> <p>Καταγράφουν τις ασχολίες των κατοίκων στον τόπο τους, καθώς και τα παραδοσιακά επαγγέλματα Παίζουν σχετικό θεατρικό δρώμενο(Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</p> <p>Προβάλεται σχετικό βίντεο.</p> <p>Με εικονικά χαρτονομίσματα και κέρματα, κάνουν εικονικές συναλλαγές μέσα από παιχνίδια ρόλων (έμποροι, καταναλωτές κτλ).</p>	<p>Αστικός Αγροτικός Βιομηχανικός Ασχολία Παραγωγή Δραστηριότητα</p> <p>α</p> <p>Συναλλαγή Γεωργία Κτηνοτροφία Αλιεία Ορυκτά Οικονομική συναλλαγή Τράπεζα Ταμείο Χαρτονομισμ</p> <p>α</p> <p>Κέρμα Κάρτα συναλλαγής Κωδικός κάρτας</p>

<p>Να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τη σημασία των μεγάλων έργων στη ζωή των ανθρώπων. Να εξαγάγουν συμπεράσματα για τις πιθανές αρνητικές συνέπειες κάποιων έργων στο περιβάλλον τους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν και να ομαδοποιήσουν μεγάλα έργα που έχουν γίνει στο νομό τους (οδικό δίκτυο, γέφυρες, λιμάνια, αεροδρόμια, τεχνητές λίμνες, φράγματα, ζεύξεις, σήραγγες, μετρό κ.ά.).</p> <p>Να διαπιστώσουν τη συμβολή μεγάλης μερίδας επαγγελματιών διάφορων ειδικοτήτων στην επίτευξη έργων μεγάλης εμβέλειας.</p>	<p><i>Μεγάλα έργα στον τόπο μας</i> <i>Μεγάλα έργα στον τόπο μας</i> <i>(4 ώρες)</i></p>	<p><i>Συλλέγουν φωτογραφίες, σύγχρονες και παλαιότερες, με μεγάλα έργα που έχουν γίνει στο νομό τους. Αξιολογούν τη σημασία τους (π.χ. «Το φράγμα και το εργοστάσιο της .ΕΗ στην περιοχή μας έχουν μεγάλη σημασία, γιατί προσφέρουν εργασία σε εκατοντάδες ανθρώπους»)</i> (Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</p> <p><i>.ιακρίνουν και αναφέρουν πιθανές αρνητικές συνέπειες των μεγάλων έργων στην ευρύτερη περιοχή και στο γεωγραφικό τους διαμέρισμα και προτείνουν μέτρα για την αντιμετώπισή τους(στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους).</i></p> <p><i>Αναφέρουν έργα που έχουν δει να κατασκευάζονται (δρόμοι, γέφυρες κλπ) και συζητούν τη χρησιμότητα τους και τις πιθανές αρνητικές τους συνέπειες.</i></p> <p><i>Τους δίνεται σε σχέδιο η μακέτα μια φανταστική περιοχή με οικισμό, βουνό, ποτάμι κλπ και δουλεύοντας σε ομάδες ζωγραφίζουν η τοποθετούν κατασκευές (δρόμους, γέφυρες κλπ) που κατά την κρίση τους εξυπηρετούν.</i></p>	<p><i>Φράγμα</i> <i>Εργοστάσιο</i> <i>Γέφυρα</i> <i>Λιμάνι</i> <i>Αεροδρόμιο</i> <i>Σύραγγα</i> <i>Τεχνητή λίμνη</i> <i>Τεχνικό έργο</i> <i>Τοπογραφικό σχέδιο</i> <i>Αρχιτεκτονικό σχέδιο</i> <i>Οδικό δίκτυο</i> <i>Οδικός</i> <i>χάρτης</i> <i>Τεχνίτης</i> <i>Ειδικότητα</i> <i>Μηχανικός</i> <i>Εργολάβος</i></p>
---	--	---	---

<p>Να αποκτήσουν μεγαλύτερη εξοικείωση με τις χώρες της Ε.Ε. μέσα από την ευαισθητοποίηση στη διαφορετικότητα των γλωσσικών και των πολιτιστικών στοιχείων.</p> <p>Να διευρύνουν τη μελέτη και την επαφή τους, με τα Μ.Μ.Ε., και να εξασκηθούν στην κριτική ανάγνωση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων, εφημερίδων και περιοδικών.</p> <p>Να προβληματιστούν και να κατανοήσουν τη σημασία της σωστής, έγκυρης αλλά και πολυφωνικής ενημέρωσης.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή και με άλλες μορφές ενημέρωσης και <i>επικοινωνίας</i> (δορυφορική τηλεόραση, διαδίκτυο) και να προβληματιστούν για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους.</p> <p>Να προτείνουν τρόπους ενημέρωσης που να καλύπτουν τις δικές τους μορφωτικές και ψυχαγωγικές ανάγκες.</p>	<p><i>Επικοινωνία και ενημέρωση</i></p> <p>Οι διάφορες γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση</p> <p>Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)</p> <p>(Περιοδικά, Εφημερίδες, βιβλία, Τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές)</p> <p>Νέες τεχνολογίες, διαδίκτυο</p> <p>(10 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν στο χάρτη της Ευρώπης τη λέξη π.χ. «γεια σου», γραμμένη, όπως ακριβώς τη λέει ένας μαθητής από κάθε χώρα της Ένωσης στη μητρική του γλώσσα, φορώντας την εθνική του ενδυμασία.</p> <p>Μαθαίνουν για την ίδια λέξη στη Ν.Γ άλλων χωρών.</p> <p>Επισκέπτονται εγκαταστάσεις τοπικών εφημερίδων, ραδιοφωνικών σταθμών, περιοδικών και συζητούν με τους ειδικούς. Κάνουν την κριτική και τις προτάσεις τους για τα αφιερώματα στα παιδιά.</p> <p>Στέλνουν τις δικές τους ανταποκρίσεις σε θέματα άμεσου ενδιαφέροντός.</p> <p>Συζητούν στην τάξη για το αγαπημένο τους ηλεκτρονικό παιχνίδι.</p> <p>Χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για άντληση πληροφοριών.</p> <p>..ημιουργούν δική τους σελίδα και χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο προκειμένου να λαμβάνουν και να στέλνουν τα μηνύματά τους.</p> <p>Συζητούν, επεξεργάζονται ομαδικά και παρουσιάζουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των Μ. Μ. Ε..</p> <p>Παίζουν παιχνίδια ρόλων, παρουσιάζοντας για παράδειγμα ειδήσεις σε διάφορα Μ. Μ. Ε. κ.λπ.</p> <p>Συζητούν πως θα ήθελαν μια τηλεοπτική εκπομπή για κωφούς μαθητές. Παίζουν παρουσιάζοντας την.</p> <p>Χωρίζονται σε ομάδες και κάθε μια βρίσκει ένα άρθρο από εφημερίδα η περιοδικό το μελετάει και ενημερώνει τους</p>	<p>Γλώσσα</p> <p>Ενημέρωση</p> <p>Τεχνολογία</p> <p>Ηλεκτρονικό παιχνίδι</p> <p>Διαδίκτυο</p> <p>Έθνος</p> <p>Εθνικός</p> <p>Ειδήσεις</p> <p>Επιστημονικά</p> <p>νέα</p> <p>Καλιτεχνικά</p> <p>>></p> <p>Αθλητικά</p> <p>Αγγελίες</p> <p>Αγορά</p> <p>Πώληση</p> <p>Ενοικίαση</p> <p>Εφημερεύου</p> <p>Άρθρο</p> <p>Πληροφορία</p> <p>Μήνυμα</p> <p>Πλεονέκτημα</p> <p>Μειονέκτημα</p>
---	---	--	---

		υπόλοιπους.	
<p>Να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και βασικά στοιχεία από την κληρονομιά άλλων χωρών της Ευρώπης κυρίως.</p> <p>Να γνωρίσουν την Παράδοση και μέσα από συγκρίσεις να κατανοήσουν, τη σημασία των μεταβολών οι οποίες επηρέασαν τη διαμόρφωσή της.</p> <p>Να έρθουν σε επαφή με τα θρησκευτικά μνημεία και να εντοπίσουν σημασία και τη διασύνδεσήτουςμετηζωήτης διασύνδεσή τους με τη ζωή της τοπικής κοινωνίας.</p> <p>Να αναγνωρίσουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών και να εντοπίζουν βασικές ομοιότητες και διαφορές.</p>	<p><i>Πολιτισμός της Ελλάδας και άλλων χωρών</i></p> <p>Χώροι πολιτισμικής αναφοράς</p> <p>Χώρος, χρόνος και πολιτισμός (6 ώρες)</p>	<p>Πραγματοποιούν επισκέψεις (έχοντας κάνει την κατάλληλη προετοιμασία) σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος.</p> <p><i>Ετοιμάζουν ομαδικά το δικό τους έντυπο για την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και της Ευρώπης.</i></p> <p><i>(Γλώσσα, Ιστορία, Αισθητικά Αγωγή)</i></p> <p>Από φωτογραφίες</p> <p>συλλέγουν πληροφορίες για τις ενδυματολογικές συνήθειες των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και τη συγκρίνουν με τη σημερινή. (π.χ φορεσιές της Περιόδου του '21, του Μεσαίωνα και χαρακτηριστικά δείγματα σύγχρονης ενδυμασίας)</p> <p>Επισκέπτονται θρησκευτικά μνημεία του τόπου τους και αναζητούν στοιχεία σχετικά με τη</p>	<p>Πολιτισμός Κληρονομιά Μνημείο Ενδυμασία Κοστούμι Λαογραφικό μουσείο Αιώνας</p>

		<p>σχέση των μνημείων αυτών με την τοπική κοινωνία.</p> <p>Οργανώνουν εκδηλώσεις για την αναβίωση ηθών, εθίμων εορτών κ.λπ. από την Ελλάδα και άλλες χώρες (ιδιαίτερα από τις χώρες από τις οποίες πιθανόν να υπάρχουν μαθητές στο σχολείο)</p>	
--	--	---	--

330

Ανθρώπινο σώμα και άθληση			
<p>Να διακρίνουν την έννοια του αθλητισμού από τον πρωταθλητισμό.</p> <p>Να διακρίνουν την έννοια του φιλάθλου από την έννοια του οπαδού. Να προβληματιστούν για το φαινόμενο της βίας στους αθλητικούς χώρους.</p>	<p>Αθλητισμός Αθλητισμός (Φίλαθλος και οπαδός, Η βία στους αθλητικούς χώρους) (1 ώρα)</p>	<p>Συλλέγουν άρθρα από εφημερίδες που αναφέρονται στον τρόπο ζωής διαφόρων πρωταθλητών (Γλώσσα, Ιστορία, Φυσική Αγωγή).</p> <p>Συλλέγουν πληροφορίες για χαρακτηριστικά γεγονότα βίας στους αθλητικούς χώρους που συνέβησαν στο παρελθόν και καταλήγουν σε σχετικά συμπεράσματα.</p>	<p>Αθλητισμός Πρωταθλητισμός Αθλητικός χώρος Φίλαθλος Οπαδός Γήπεδο Κερκίδες Αποδυτήρια Βία Φανατικός</p>

<p>Να αναγνωρίσουν τη χρησιμότητα των οστών για τη στήριξη του σώματος, την κίνηση, την προστασία των ευαίσθητων οργάνων και για τη γενική λειτουργία και εμφάνιση του σώματος.</p> <p>Να ονομάσουν τα κύρια μέρη του ανθρώπινου σκελετού.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι η κίνηση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας οστών και μυών.</p> <p>Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με συνήθειες που συμβάλλουν στη διατήρηση της καλής κατάστασης του μυοσκελετικού συστήματος και να αναγνωρίσουν το ρόλο της άθλησης σ' αυτό.</p>	<p><i>Το ανθρώπινο σώμα</i> Το ανθρώπινο σώμα (Γνωρίζω το σώμα μου, Η κίνηση στον άνθρωπο) Αγωγή υγείας (2 ώρες)</p>	<p>Παρατηρούν τον ανθρώπινο σκελετό και τον απεικονίζουν.</p> <p>Παίζουν με εικόνες που δείχνουν εσφαλμένες και ορθές στάσεις σώματος.</p> <p>Μαθαίνουν από κάποιον ειδικό τι πρέπει να κάνουν για την καλή υγεία των οστών τους.</p> <p>Παρατηρούν τις κινήσεις που κάνουν οι μύες τους, όταν συστέλλονται και όταν είναι χαλαροί.</p> <p><i>Καταγράφουν καταστάσεις και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής που συμβάλλουν στην καλή κατάσταση του μυοσκελετικού συστήματος. Παίζουν θεατρικό Παιχνίδι σχετικά με τις σωστές στάσεις του σώματος (Γλώσσα, Φυσική Αγωγή, Θεατρική Αγωγή).</i></p> <p>Παίζουν με CD ROM.</p>	<p>Σώμα Κεφάλι Κορμός Άκρα Πόδι Χέρι Δάκτυλα Νύχια Παλάμη Πέλαμα Αυχένας Λαιμός Θώρακας Κοιλιά Μέση Μασχάλη</p>
Άλλες ενότητες			
<p>Να δημιουργούν μίγματα με ανάμιξη και ανάδευση δύο ή τριών υλικών.</p> <p>Να διακρίνουν αν ένα υλικό διαλύεται στο νερό ή όχι.</p> <p>Να παρασκευάζουν τουλάχιστον δύο διαφορετικά μίγματα συνδυάζοντας διαφορετικά τρία υλικά (π.χ. Α-Β, Α-Γ).</p>	<p><i>Αναμιγνύοντας υλικά δημιουργία μιγμάτων</i></p>	<p><i>Χρησιμοποιούν τρία είδη οσπρίων και φτιάχνουν μίγματα με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς (Μαθηματικά).</i></p> <p>Σε τρία ποτήρια με νερό προσθέτουν αντίστοιχα μικρές ποσότητες από ζάχαρη, φωτιστικό οινόπνευμα και λάδι. Αναδεύουν και παρατηρούν το αποτέλεσμα.</p>	<p>Μίγμα Ανακατεύω Υλικό Φωτιστικό οινόπνευμα Φαρμακευτικό οινόπνευμα Εργαστήριο Αδιάλυτο Διαλυτό</p>

<p>Να διαχωρίζουν μίγματα στα συστατικά τους με διαλογή, κοσκίνισμα, μαγνήτιση και διήθηση.</p>	<p>.ιαχωρισμός μιγμάτων (.ιαλογή, Κοσκίνισμα, Μαγνήτιση, .ιήθηση) (3 ώρες)</p>	<p>Εκτελούν απλά πειράματα διαχωρισμού μιγμάτων. .ιαχωρίζουν με διαλογή τα συστατικά ενός μίγματος οσπρίων. .ιαχωρίζουν με κοσκίνισμα ένα μίγμα από σουσάμι και σιμιγδάλι. .ιαχωρίζουν με μαγνήτιση τα συστατικά ενός μίγματος που αποτελείται από σίδηρο και κάποιο άλλο υλικό που δεν μαγνητίζεται. .ιαχωρίζουν με διήθηση μίγμα νερού και κιμωλίας.</p>	<p>Διαλογή Μαγνήτιση Διήθηση Σούρωμα Διαχωρίζω Κοσκινίζω</p>
<p>Να κατανοήσουν ότι οι ενδείξεις του θερμομέτρου είναι τιμές θερμοκρασίας. Να μετρήσουν τη θερμοκρασία ενός σώματος με το θερμόμετρο και να εκφράσουν τη μέτρηση αυτή χρησιμοποιώντας την κατάλληλη μονάδα (βαθμοί Κελσίου).</p>	<p>Θερμοκρασία και θερμότητα Θερμότητα και υλικά σώματα</p>	<p>Κάνουν απλά πειράματα προκειμένου να συσχετίσουν το θερμό με την υψηλή θερμοκρασία και το ψυχρό με τη χαμηλή θερμοκρασία. Μετρούν τη θερμοκρασία ποσότητας νερού, πριν και μετά τη θέρμανσή του, με χρήση θερμομέτρου κλίμακας Κελσίου.</p>	<p>Θερμότητα Θερμοκρασία Θερμόμετρο Βαθμοί Κελσίου Καυτό Θερμό Ζεστό Ψυχρό Χλιαρό Παγωμένο</p>

331

<p>Να συσχετίσουν τη μεταφορά θερμότητας με ορισμένες μεταβολές των καταστάσεων της ύλης.</p>	<p>Μεταβολές καταστάσεων της ύλης (πήξη-τήξη, εξάτμιση, βρασμός – υγροποίηση) (2 ώρες)</p>	<p>Κάνουν απλά πειράματα και παρατηρήσεις σχετικά με την πήξη του νερού, την τήξη πάγου, την εξάτμιση του οιοπνεύματος, το βρασμό του νερού, την υγροποίηση των υδρατμών.</p>	<p>Τήξη Πήξη Βρασμός Εξάτμιση Υγροποίηση</p>
<p>Να διαπιστώσουν την ύπαρξη του αέρα στην ατμόσφαιρα, στο νερό και στο έδαφος με περιγραφή και εκτέλεση απλών πειραμάτων.</p>	<p>Ατμοσφαιρικός αέρας Ατμοσφαιρικός αέρας (Η ύπαρξη του ατμοσφαιρικού αέρα: Γύρω μας Στο νερό Στο έδαφος) (1 ώρα)</p>	<p>Σε μια λεκάνη με νερό βυθίζουν ένα ανεστραμμένο ποτήρι στον πάτο του οποίου έχουν κολλήσει ένα βαμβάκι. Εξάγουν τα σχετικά συμπεράσματα. Χρησιμοποιούν πλαστική σύριγγα από την οποία έχουν αφαιρέσει τη βελόνα. Σπρώχνουν το έμβολο κρατώντας με το δάκτυλό τους κλειστό το στόμιο της σύριγγας. Αφήνουν ένα ποτήρι με νερό ακίνητο για μια ώρα και παρατηρούν τις φυσαλίδες που δημιουργούνται στα εσωτερικά τοιχώματα.</p>	<p>Λεκάνη Γύρω Έδαφος Βυθίζω Ατμόσφαιρα Ατμοσφαιρικός αέρας Βαμβάκι Σύριγγα Βελόνα Έμβολο Φυσαλίδα Περιεχόμενο</p>

		Γεμίζουν ένα πλαστικό ποτήρι που έχει μικρές τρύπες στον πυθμένα του με χώμα. Το αναστρέφουν μέσα σε μια λεκάνη με νερό, έτσι ώστε να μη χυθεί το περιεχόμενό του και παρατηρούν τις φυσαλίδες που εξέρχονται από τις μικρές τρύπες.	
<p>Να γνωρίσουν βασικές ιδιότητες του φωτός.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι τα περισσότερα αντικείμενα που εκπέμπουν φως εκπέμπουν και θερμότητα.</p>	<p><i>Το φως</i> Φως και θερμότητα (1 ώρα)</p>	<p><i>Χρησιμοποιούν υλικά καθημερινής χρήσης, εξετάζουν τη διαφάνειά τους με φακό ή προβολέα και τα ταξινομούν σε διαφανή, ημιδιαφανή και αδιαφανή (Μαθηματικά, Γλώσσα).</i></p> <p>Παρατηρούν ότι τα περισσότερα αντικείμενα που εκπέμπουν φως εκπέμπουν και θερμότητα (ήλιος, κερί, λαμπτήρας πυρακτώσεως).</p>	<p>Φως Φωτεινός Σκοτεινός Εκπέμπω Λαμπτήρας- λάμπα Διαφανές Αδιαφανές Ημιδιαφανές</p>

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέμα: Ζωή και τέχνη: Οι μαθητές παρακολουθούν βιντεοταινία, cd rom, συλλέγουν πληροφορίες από βιβλία που αφορούν την ζωή και την τέχνη (π.χ. στην Αρχαία Ελλάδα). Δημιουργούν με ζωγραφική, κατασκευές (π.χ. μακέτα), θεατρικά δρώμενα εμπνευσμένα από μια ιστορική περίοδο. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά, σύστημα κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Θέμα: Μουσική και επικοινωνία: Οι μαθητές γνωρίζουν διαφορετικά είδη Ελληνικής μουσικής (π.χ. Βυζαντινή, δημοτικά τραγούδια κλπ.) και χορού όπως και μουσική και χορούς άλλων Εθνών (με τη χρήση cd, βιντεοταινιών και του internet). Αποτυπώνουν σε χαρτί (ζωγραφική και καρτεπικόλληση (κολάζ)) π.χ τα μουσικά όργανα. Μαθαίνουν χορούς και τραγούδια. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Επικοινωνία, Ομοιότητα – διαφορά. **Προεκτάσεις** στη Γλώσσα, στη Μουσική, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες, στις Ξένες Γλώσσες, στη Μουσική.

Θέμα: Το Μουσικοκινητικό ταξίδι: Εργάζονται ομαδικά και οργανώνουν τη συλλογή τραγουδιών από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Αναγνωρίζουν τα γεωγραφικά της διαμερίσματα και ομαδοποιούν τους χορούς και τα τραγούδια ανάλογα. Παρουσιάζουν τα ευρήματά τους σε εκδήλωση. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Πολιτισμός, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Χώρος – χρόνος, Ομοιότητα – διαφορά κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Θέμα: Χώρος και χρόνος: Ομαδικές εργασίες όπου οι μαθητές παρουσιάζουν (φωτογραφία, ζωγραφική, καρτεπικόλληση (κολάζ)) παλιά και καινούργια κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά του τόπου τους ή άλλων πολιτισμών ή Εποχών. Αναπαριστούν ανθρώπινες συμπεριφορές που συμβαίνουν σε διαφορετικά κτίσματα. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Αλληλεπίδραση, χώρος – χρόνος, Ομοιότητα – διαφορά, Σύστημα κλπ. **Προεκτάσεις** στα Εικαστικά, στη Γλώσσα, στην Ιστορία, στις Νέες Τεχνολογίες.

Ευκαιριακές ενότητες

332

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν θέματα που μπορούν να αποτελούν χωριστές ενότητες και να εντάσσονται από τον εκπαιδευτικό στη Μελέτη Περιβάλλοντος, ανάλογα με τη φύση τους αλλά και τις ιδιαιτερότητες και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε κάθε σχολείο.

Τέτοια θέματα μπορούν να είναι:

1. Επίκαιρα, δηλαδή έκτακτα φυσικά γεγονότα (έκλειψη ηλίου, σεισμοί, κ.ά.), γεγονότα από τη ζωή του σχολείου (π.χ. υποδοχή νέων μαθητών, εκδηλώσεις αλληλεγγύης, επιτεύγματα μαθητών στον αθλητικό ή

άλλο τομέα κ.λπ.), της κοινότητας (π.χ. εγκαίνια σχολείου, υδραγωγείου, κ.λπ.), την εθνική ζωή και από τη διεθνή επικαιρότητα (π.χ. επιστημονικά επιτεύγματα με παγκόσμια σημασία, φυσικά φαινόμενα, κ.λπ.).

2. Εορταστικές εκδηλώσεις ποικίλου χαρακτήρα, δηλαδή, θρησκευτικές (Πάσχα, Χριστούγεννα, Πολιούχος Άγιος, κ.λπ.), εθνικές (εθνικές επέτειοι, κ.λπ.), κοινωνικές (ημέρα της Γυναίκας, ημέρα της Οικογένειας, κ.λπ.), πολιτιστικές (εικαστικά γεγονότα, κ.λπ.).

3. Εποχικά, δηλαδή θέματα που έχουν σχέση με τις εποχές και τις ασχολίες των ανθρώπων, αν και αυτά τα θέματα στο μεγαλύτερο μέρος τους έχουν ενταχθεί στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

Το περιεχόμενο, οι στόχοι και οι δραστηριότητες αυτών των ενοτήτων παραμένουν ανοιχτοί και καθορίζονται κατά περίπτωση από τον ίδιο το διδάσκοντα μέσα στο πνεύμα και στις επιδιώξεις του Προγράμματος Σπουδών και στο πλαίσιο των αντιληπτικών δυνατοτήτων και δεξιοτήτων των μαθητών. Έχουν προβλεφθεί 10-15 ώρες ετήσια για τις ευκαιριακές ενότητες κατά τάξη. Ο δάσκαλος θα πρέπει να αξιοποιεί, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης του, εορταστικές (άλλωστε θεωρείται δεδομένη η συμμετοχή του σχολείου σε εκδηλώσεις εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα), όσο και εποχικές και επίκαιρες ενότητες. Επισημαίνεται ότι τα θέματα των ενοτήτων αυτών προσφέρονται σαν μια ευκαιρία για σύνδεση του μαθήματος με άλλα γνωστικά αντικείμενα ή για επέκταση, αξιοποίηση και εφαρμογή σχετικών γνώσεων από άλλες ενότητες του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Η μεθοδολογική προσέγγιση παραμένει η ίδια και θα πρέπει και μέσα από τη διδασκαλία αυτών των ενοτήτων να δίνεται η ευκαιρία στο μαθητή να παρατηρεί, να περιγράφει, να ερμηνεύει, να κάνει υποθέσεις, να συστηματοποιεί, να καταλήγει σε συμπεράσματα, να εφαρμόζει τις γνώσεις του, να προτείνει λύσεις σε προβλήματα και να συμμετέχει ενεργά σε εκδηλώσεις και γενικότερα στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου του.

Κατάλογος Ευκαιριακών ενοτήτων		
Επίκαιρες	<i>Γεγονότα από τη ζωή του σχολείου</i>	<p>Υποδοχή πρωτοετών - τέλος σχολικής χρονιάς - άλλες τελετές με σχολικό περιεχόμενο.</p> <p>Εκπαιδευτικές εκδρομές, επισκέψεις (επίσκεψη σε μια έκθεση, αεροδρόμιο, κ.λπ.).</p> <p>Εκδηλώσεις αλληλεγγύης (έρανος, εθελοντική εργασία, επίσκεψη σε άτομα που υποφέρουν, κ.λπ.).</p> <p>Παρακολούθηση ειδικών μορφωτικών ή ψυχαγωγικών παραστάσεων (προβολή ταινιών, θεατρικών παραστάσεων, κ.λπ.).</p> <p>Ενδιαφέρουσες ατομικές δραστηριότητες - εντυπώσεις (ταξίδι, περιπέτεια, συλλογή, κ.λπ.).</p> <p>Μέτρα προστασίας και πρόνοιας (εμβολιασμοί, απολυμάνσεις κ.λπ.).</p> <p>Οργάνωση αθλητικοψυχαγωγικών εκδηλώσεων (ορειβασία κ.λπ.).</p>
	<i>Γεγονότα από τη ζωή της κοινότητας</i>	<p>Γιορτές και πανηγύρια - πολιτιστικές εκδηλώσεις.</p> <p>Εγκαίνια κοινωφελών έργων (καινούργιος ναός, μουσείο, παιδική χαρά κ.λπ.).</p> <p>Κλείσιμο εργοστασίων, επιχειρήσεων.</p> <p>Εμφάνιση έντονων κοινωνικών προβλημάτων (ανεργία, ρατσιστικές εκδηλώσεις, κ.λπ.).</p> <p>Προβλήματα που</p>

		<p>δημιουργούνται μετά από θεομηνίες (καταστροφή σοδειάς, περιουσιών, κ.λπ.).</p> <p>Επίσκεψη σημαντικών προσώπων (πρωθυπουργός, αρχηγός ξένου κράτους, νομάρχης, αρχιεπίσκοπος, κ.λπ.)</p> <p>.ωρεές ή παραχωρήσεις στην κοινότητα ή στο σχολείο.</p> <p>Οργάνωση επιστημονικών και ενημερωτικών εκδηλώσεων</p>
	<i>Γεγονότα από τη ζωή του λαού μας</i>	<p>Τοπικά επεισόδια (διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες, απεργίες, κ.ά.).</p> <p>Εκλογές.</p> <p>Ανακάλυψη πλουτοπαραγωγικών πηγών.</p> <p>Έρευνα, εκδηλώσεις αλληλεγγύης γενικότερου ενδιαφέροντος.</p>
	<i>Γεγονότα από τη ζωή της ανθρωπότητας</i>	<p>Κατακτήσεις της επιστήμης (δορυφόροι, διαστημικά ταξίδια, άλλες τεχνολογικές επιτεύξεις, ανακαλύψεις στην ιατρική, κ.λπ.)</p> <p>Πολεμικές συγκρούσεις με αποτελέσματα που επηρεάζουν τη ζωή και το περιβάλλον ολόκληρου του πλανήτη.</p>
	<i>Έκτακτα φυσικά φαινόμενα και προβλήματα</i>	<p>Ουράνια και άλλα φαινόμενα (εκλείψεις ηλίου ή σελήνης, ουράνιο τόξο, κ.λπ.).</p> <p>Γεωλογικές μεταβολές (σεισμοί, πλημμύρες, θύελλες, κατολισθήσεις, κ.λπ.)</p>

333

<p>Οικολογικά και άλλα φαινόμενα (ρύπανση ατμόσφαιρας, θάλασσα, υγροτόπων, αποξηράνσεις, κ.λπ.)</p> <p>Μύθοι σχετικοί με φυσικά φαινόμενα (ο Αίολος, ο Φαέθων, ο Εγκέλαδος, κ.λπ.).</p>		
Εορταστικές εκδηλώσεις	<i>Θρησκευτικές γιορτές και εκδηλώσεις</i>	<p>Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά.</p> <p>Των Τριών Ιεραρχών.</p> <p>Της Αποκριάς και της Καθαρής ευτέρας.</p> <p>Εορτή του Πάσχα.</p> <p>Γιορτές αγίων</p>
	<i>Εθνικές γιορτές και εκδηλώσεις</i>	<p>28η Οκτωβρίου 1940.</p> <p>25η Μαρτίου 1821.</p> <p>Η γιορτή της σημαίας.</p> <p>Η γιορτή του Πολυτεχνείου και της Εθνικής Αντίστασης.</p>
	<i>Τοπικές γιορτές και εκδηλώσεις (θρησκευτικές και εθνικές)</i>	<p>Ο πολιούχος της κοινότητας.</p> <p>Τοπικά πανηγύρια.</p> <p>Επέτειος ιστορικών και θρησκευτικών γεγονότων της περιοχής (μνήμη πεσόντων, αγίων, περιφορά εικόνων, μνήμη ηρώων, κ.λπ.).</p>

		Ανέγερση μνημείου, ναού, κ.λπ.
	<i>Κοινωνικές, πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις τοπικής και διεθνούς σημασίας</i>	Η Παγκόσμια ημέρα Υγείας. Η ημέρα του πράσινου. Η γιορτή της μητέρας και του πατέρα. Η ημέρα του παιδιού. Η εβδομάδα πρόληψης ατυχημάτων. Εκδηλώσεις με κοινωνικό πολιτιστικό και οικονομικό χαρακτήρα (γιορτή κρασιού, μελιτζάνας, κ.λπ.). Η ημέρα της οικογένειας. Η ημέρα της γυναίκας. Η ημέρα κατά των ναρκωτικών. Η ημέρα κατά του Aids. Η ημέρα των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
Εποχικές		Η φύση που αλλάζει. Συγκομιδή καρπών και σχετικές ασχολίες (θερισμός, τρύγος, μάζεμα ελιάς, κρασί, λάδι). Μετακινήσεις - Μετοικήσεις. Γιορταστικές εκδηλώσεις και αναψυχή. Αναβίωση τοπικών ηθών και εθίμων.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΡΕΥΝΩ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΟΣΜΟ»

1. Ειδικοί σκοποί

Με το μάθημα "Ερευνώ το Φυσικό Κόσμο" στο δημοτικό επιδιώκεται η συστηματική εισαγωγή του μαθητή στις έννοιες και στον τρόπο προσέγγισης και μελέτης των φυσικών επιστημών. Για τον προσδιορισμό του σκοπού διδασκαλίας του μαθήματος θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η νοητική ανάπτυξη των μαθητών, το γνωστικό υπόβαθρο που διαθέτουν, οι δεξιότητες αλλά και οι επιθυμίες (προσδοκίες) τους, το κοινωνικό τους επίπεδο και περιβάλλον, οι αναγκαιότητες που υπάρχουν σ' αυτό, ο χρόνος και ο τεχνολογικός εξοπλισμός που έχει ο εκπαιδευτικός στη διάθεσή του για τη διδασκαλία του μαθήματος. Με βάση τα παραπάνω η διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών πρέπει να συμβάλλει:

Στην απόκτηση γνώσεων σχετικών με θεωρίες, νόμους και αρχές που αφορούν τα επιμέρους αντικείμενα των Φυσικών Επιστημών, ώστε οι μαθητές να είναι ικανοί όχι μόνο να παρατηρούν τα φυσικά και χημικά φαινόμενα, τις διαδικασίες που αφορούν τους οργανισμούς και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον στο οποίο ζουν και να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους, αλλά και να τα "ερμηνεύουν", στο επίπεδο που τους επιτρέπει η αντιληπτική ικανότητα της ηλικίας τους.

Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, με την καλλιέργεια σ' αυτόν ανεξάρτητης σκέψης, αγάπης για εργασία, ικανότητας για λογική αντιμετώπιση καταστάσεων και δυνατότητας για επικοινωνία και συνεργασία με άλλα άτομα.

Στην καλλιέργεια ομαδικού και συλλογικού πνεύματος εργασίας για την επίτευξη κοινών στόχων.

Στην εξοικείωση του μαθητή με την επιστημονική μεθοδολογία (παρατήρηση, διατύπωση υποθέσεων, συγκέντρωση - αξιοποίηση πληροφοριών από διάφορες πηγές και μάλιστα με τη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορικής, πειραματικό έλεγχό τους, ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων, εξαγωγή συμπερασμάτων, γενίκευση και κατασκευή προτύπων).

Στην ανάπτυξη από το μαθητή ικανοτήτων και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων μέσα από τις πειραματικές και εργαστηριακές δραστηριότητες του μαθήματος, προκειμένου να γίνει ικανός να αξιολογεί τις επιστημονικές και τεχνολογικές εφαρμογές, ώστε ως μελλοντικός πολίτης να τοποθετείται κριτικά απέναντί τους και να αποφαινεται για τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις τους στην ατομική και κοινωνική υγεία και το περιβάλλον.

Στη διαπίστωση από το μαθητή της συμβολής των Φυσικών Επιστημών στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου.

Στη γνώση από το μαθητή της οργάνωσης και των διαδικασιών του περιβάλλοντος και στην απόκτηση της ικανότητας να συμμετέχει στις προσπάθειες για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων αξιοποιώντας τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει.

Στην εξοικείωσή του με την απλή επιστημονική ορολογία, γεγονός που θα συμβάλει στη γενικότερη γλωσσική του ανάπτυξη.

2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες: Παραμένουν ίδιοι, με τις παρακάτω διαφοροποιήσεις.

3. Οι μαθητές μαθαίνουν την έννοια των λέξεων που περιέχονται στο προτεινόμενο λεξιλόγιο. Μαθαίνουν επίσης να τις νοηματίζουν και να τις γράφουν στη Ελληνική γραπτή γλώσσα.

ΤΑΞΗ Ε΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 1:Υλικά σώματα και δομή της ύλης

Στόχοι	Ενδεικτικές δραστηριότητες	Προτεινόμενο λεξιλόγιο
Ιδιότητες των υλικών σωμάτων. Μάζα, Όγκος, Πυκνότητα		
	Κόβουν ομογενή σώματα σε μικρότερα κομμάτια και βρίσκουν τη πυκνότητά τους. Συζητούν τα αποτελέσματα των υπολογισμών τους.	Ιδιότητες Εμπειρία Παραμόρφωση/παραμορφώνω όργανα Δομή Ζυγίζω Μονάδα μέτρησης
Διαλύματα. Παρασκευή διαλυμάτων. Πως επηρεάζει η θερμοκρασία τη διαλυτότητα.		
	Φτιάχνουν μίγματα (ζάχαρη-καφέ, αλάτι-πιπέρι, σίδηρο-θειάφι κλπ.) και διαλύματα (νερό-ξύδι, νερό-αλάτι, νερό-ζάχαρι, οινόπνευμα-ιώδιο κλπ.) και διαπιστώνουν τις διαφορές τους και τις ιδιότητές τους, προσεγγίζοντας έτσι την έννοια του διαλύματος. Διαπιστώνουν ότι ο χυμός ενός πορτοκαλιού, ενός λεμονιού, είναι διαλύματα. Τα αραιώνουν με προσθήκη νερού και με τη γεύση διαπιστώνουν τη μεταβολή. Φτιάχνουν διάλυμα ζάχαρης ή αλατιού και το συμπυκνώνουν με βρασμό. Διαπιστώνουν τη διαφορά. Συζητούν τις μεταβολές που έγιναν και προβληματίζονται για το τι μπορεί να συμβεί αν το διάλυμα ψυχθεί.	Θερμοκρασία Ανάδευση/ αναδεύω Αδιάλυτος Διαλυτός Επιδρώ/ επίδραση Συστατικά Συμπέρασμα Πείραμα Θέρμανση Ψύξη/Ψύχω Συμπύκνωση Συμπυκνωμένος
Μόρια. Τα υλικά σώματα αποτελούνται από μόρια. Τα μόρια κινούνται.		
	Θεατρικό παιχνίδι: α) <i>μεγάλος αριθμός μαθητών σε περιορισμένο χώρο με την εντολή να αρχίσουν να κινούνται όλοι μαζί. (Μικρές αποστάσεις, περιορισμένες</i>	Δομικά συστατικά Καταστάσεις της ύλης Συμπεριφορά

	<p>κινήσεις, αδυναμία απομάκρυνσης από την αρχική θέση, μεγάλη πυκνότητα: Στερεά).</p> <p>β) μικρός αριθμός μαθητών σε μεγαλύτερο χώρο. (Μεγάλες αποστάσεις, μικρότερη πυκνότητα, μεγαλύτερες ταχύτητες, δυνατότητα να μεταβούν σε οποιοδήποτε σημείο του χώρου, συγκρούσεις μεταξύ τους: Υγρά).</p> <p>γ) μικρός αριθμός μαθητών σε ανοιχτό χώρο. (Πολύ μεγάλες αποστάσεις, πολύ μικρότερη πυκνότητα, μικρότερη πιθανότητα σύγκρουσης, δυνατότητα να βρεθούν σε οποιοδήποτε σημείο του χώρου που τους διατίθεται, μεγάλο μήκος ελεύθερης διαδρομής: Αέρια).</p> <p>(Νοηματική, Γλώσσα, Θεατρική αγωγή)</p>	<p>Σύγκρουση Περιορισμένος Αραιώση</p>
Αλληλεπιδράσεις ουσιών- Χημικά φαινόμενα		
<p>Να αναγνωρίζουν ποια φαινόμενα ονομάζονται χημικά και ποία φυσικά και τι τα διαφοροποιεί. Να αναγνωρίζουν ότι κατά τις καύσεις εκλύεται διοξείδιο του άνθρακα Να αναγνωρίζουν ότι το οξυγόνο είναι απαραίτητο για την αναπνοή των οργανισμών και το διοξείδιο του άνθρακα είναι τοξικό. Να γνωρίζουν τον κίνδυνο κατά την καύση π.χ κάρβουνου σε σόμπα.</p>	<p>Συζητούν και καταγράφουν ή σχεδιάζουν δραστηριότητες από την καθημερινή ζωή, όπου γίνονται καύσεις με αποτέλεσμα τη μείωση του οξυγόνου και την παραγωγή άλλων βλαβερών αερίων. Προτείνουν λύσεις.</p>	<p>Αλληλεπίδραση Χημικά φαινόμενα Φυσικά φαινόμενα Καύση Υδρατμοί Μίγμα Ανιχνεύω/ ανίχνευση Ασβεστόνερο Παρασκευάζω / παρασκευή Διαπιστώνω/ διαπίστωση Μεταβολή Αντιδρώντα/Προϊόντα Ιδιότητες Αναπνοή/αναπνέω Σόμπα-μπουρί Κάρβουνο Βλαβερό / Τοξικό</p>
Άτομα - Στοιχεία και χημικές ενώσεις		
		<p>Να γίνει σαφής διαφοροποίηση των εννοιών άτομο – άνθρωπος και άτομο – δομικό συστατικό της ύλης. Σύσταση Συνδυάζω / συνδυασμός Διάσπαση / Σύνθεση Μοντέλο Ποικιλία</p>
Συμβολίζοντας τα στοιχεία και τις χημικές ενώσεις		
		<p>Σύμβολο/ συμβολίζω Συνηθισμένος Συνηθίζω</p>
Μεταλλεύματα		
	<p>Βρίσκουν και καταγράφουν σιδερένια και αλουμινιένα αντικείμενα, που υπάρχουν στο σπίτι, στο σχολείο, στη γειτονιά τους. Συζητούν</p>	<p>Μεταλλείο Μετάλλευμα</p>

	<p>για την καταλληλότητα κάθε μετάλλου στα αντικείμενα που κατέγραψαν και αιτιολογούν την άποψή τους.</p> <p>Εξετάζουν το ενδεχόμενο να αντικαταστήσουν στα παραπάνω αντικείμενα, τον σίδηρο με αλουμίνιο ή άλλο μέταλλο και αντίστροφα και τις συνέπειες που θα έχει αυτό στη λειτουργικότητά τους.</p> <p>Γίνεται επίδειξη μεταλλευμάτων. Επίσκεψη σε μεταλλεία ή χώρους επεξεργασίας μετάλλου (π.χ. σε σιδεράδικο).</p> <p>Προβάλλεται βίντεο σχετικό με την παραγωγή και τη χρήση των πιο βασικών μετάλλων.</p>	<p>Μέταλλα Εξόρυξη Μεταλλουργία Σίδηρος Αλουμίνιο Σιδηρομέταλλευμα Εποχή σιδήρου Παράγω/ παραγωγή Σκουριά/ σκουριάζω Καμίνι Υψικάμινος Εργοστάσιο</p>
Έμβια ύλη		
		<p>Ένζυμα / Ζυμώσεις Μικροοργανισμοί Έμβια / Άβια Μούχλα/ μούχλιάζω Μικροσκόπιο Καθημερινή ζωή Ξινίζω/ ξίνισμα Ωφελώ-ωφέλιμο Βλάπτω-βλαβερό</p>
Πολυκύτταροι οργανισμοί		
	<p>Οι μαθητές σε συνεργασία με το δάσκαλο φτιάχνουν μια λίστα ή ένα άλμπουμ με εικόνες και ονόματα βασικών ζώων της Ελλάδας. Βρίσκουν πληροφορίες γι αυτά, που ζουν, σε τι πληθυσμούς, ωφέλημα-βλαβερά για τον άνθρωπο/για την βιολογική αλυσίδα και προβληματίζονται για το αν πρέπει να ληφθούν μέτρα και τι είδους για την προστασία τους, από ποιους και για το τι μπορούν να κάνουν οι ίδιοι.</p> <p>Κάνουν τομή σε ένα ψάρι (σπονδυλωτό) και σε μία γαρίδα (ασπόνδυλο).</p> <p>Παρατηρούν τη σπονδυλική στήλη και τους σπονδύλους του σπονδυλωτού, τα σχεδιάζουν, γράφουν το όνομά τους και τα αποδίδουν στη ΝΓ.</p>	<p>Κλίμα Αμφίβια Προσαρμογή στο περιβάλλον Θηλαστικά Θηλασμός/ θηλάζω Πτηνά Πετώ / πτήση Ερπετό/ έρπω Ψάρια/ ψαρεύω/ ψαράς Ιχθείς Ιχθυοπωλείο Ιχθυοτροφείο Μυτερός Σουβλερός Συλλαμβάνω Επιθετικός Σπονδυλική στήλη Σπόνδυλος</p>

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Κίνηση και δύναμη.

Κίνηση. Τι είναι κίνηση. Ταχύτητα και μεταβολές της.		
	<p><i>Μετρούν με χρήση απλού χρονομέτρου ή ρολογιού, τον χρόνο κίνησης διαφόρων παιδιών στους αθλητικούς χώρους του σχολείου, καταγράφουν τις μετρήσεις και συγκρίνουν τις ταχύτητές τους</i></p>	<p>Κατεύθυνση Ξεκινώ / Σταματώ Αντικείμενο Γρήγορος/ Ταχύς</p>

	<p>Παιχνίδι στη τάξη με έναν μαθητή (ή τον δάσκαλο) να δίνει οδηγίες για το πόσα βήματα και σε ποια κατεύθυνση να μετακινηθεί καθένας από τους υπόλοιπους μαθητές της ομάδας. Συνειδητοποίηση ότι:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. άλλαξε η θέση των μαθητών που κινήθηκαν, ως προς τον μαθητή που τους έδωσε τις οδηγίες, αλλά και ως προς τη τάξη. 1. Όσοι δεν κινήθηκαν διατήρησαν τη θέση τους. 2. 3. Η θέση που θα βρεθεί τελικά ένας μαθητής δεν εξαρτάται μόνο από την απόσταση που μετακινήθηκε, αλλά και από την κατεύθυνση στην οποία κινήθηκε (μπρος, πίσω, δεξιά, αριστερά...) <p>(Μαθηματικά, Νοηματική, Ελληνικά, Φυσική αγωγή).</p>	<p>Αργός Σώμα Μετρώ/ μέτρηση Χρονόμετρο / Ρολόι Επιταχύνω/ επιτάχυνση Κινούμαι/ κίνηση Επιβραδύνω / επιβράδυνση Διαδρομή Καμπή Στρίβω-στροφή Σταυροδρόμι</p>
Δυνάμεις. Τι είναι δύναμη. Είδη δυνάμεων. Βάρος- Βαρύτητα.		
<p>Να γνωρίζουν ότι οι δυνάμεις είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των σωμάτων.</p>	<p>Προβάλλεται βίντεο που δείχνει ασθενέστερα του γήινου βαρυτικά πεδία (σελήνη).</p>	<p>Κινητική κατάσταση Παραμόρφωση / ώνω Νήμα της στάθμης Μαγνητικές δυνάμεις Ηλεκτρικές δυνάμεις Κάμψη/ κάμπτω Επαφή Θραύση/Σπάσιμο Κατακόρυφος / Οριζόντιος Ελεύθερη πτώση Γη Ουράνια σώματα Ασκή/ ασκείται Διάστημα Σελήνη/φεγγάρι Αστροναύτης /Διαστημόπλοιο</p>
Γεωτροπισμός της ρίζας		
		<p>Ρίζα Βαμβάκι</p>
Μέτρηση δύναμης		
		<p>Δυναμόμετρο Ελατήριο Σταθμά Επιμηκύνω/ επιμήκυνση Βαθμολογώ/ βαθμολόγηση Μετρώ/ μέτρηση Προκαλώ</p>
Βάρος και μάζα		
	<p>Γίνεται συζήτηση στην τάξη για το αν τα σώματα στη Σελήνη και γενικότερα στο διάστημα έχουν βάρος και μάζα. Τι είναι αυτό που αλλάζει; Προβάλλεται το κατάλληλο βίντεο.</p>	<p>Ζυγός – ζυγαριά Διάστημα</p>
Τριβή. Η τριβή στην καθημερινή μας ζωή.		

<p>Να γνωρίζουν από ποιους παράγοντες εξαρτάται η τριβή. Να γνωρίζουν περιπτώσεις που οι τριβές είναι επιθυμητές και ανεπιθύμητες. Να αναφέρουν και να αναλύουν διαδικασίες μείωσης...</p>		<p>Συνέπεια Θετική συνέπεια Αρνητική συνέπεια Επιφάνεια Λεία επιφάνεια Τραχεία επιφάνεια Μείωση Αύξηση Επιθυμώ/ επιθυμητός ανεπιθύμητος</p>
Δύναμη και κίνηση		
<p>Να κατανοήσει ότι η δράση και η αντίδραση ασκούνται σε διαφορετικά σώματα.</p>	<p>Ασκούνται χρησιμοποιώντας κατάλληλο CD-ROM</p>	<p>Διαφοροποίησης των εννοιών: νόμος ενός κράτους – φυσικός νόμος Δράση – Αντίδραση Αδράνεια Επιτάχυνση / Επιβράδυνση</p>
Δύναμη και πίεση. Τι είναι πίεση		
	<p>Συζητείται πώς και γιατί μπορούμε να περπατήσουμε πιο άνετα (χωρίς να βουλιάξουμε) στο φρέσκο χιόνι.</p>	<p>Εξαρτάται Πιέζω</p>
Πίεση στα υγρά και τα αέρια. Τα σώματα επιπλέουν ή βυθίζονται. Πίεση και μόρια.		
<p>Να αναγνωρίζουν μερικές εφαρμογές της πίεσης και της άνωσης.</p>	<p>Παρακολουθούν βιντεοταινίες ή εικόνες για την κατασκευή και το σχήμα ενός φράγματος. Στη συνέχεια γίνεται συζήτηση για τους λόγους που φτιάχνεται το φράγμα παχύτερο στο κάτω μέρος.</p> <p>Ανοίγουν τρύπες σε ένα μεγάλο πλαστικό μπουκάλι γεμάτο νερό, σε διάφορα ύψη, παρατηρούν την εκροή του υγρού, συζητούν και δικαιολογούν τις παρατηρήσεις τους.</p> <p>Ζυγίζουν και συγκρίνουν το βάρος ενός άδειου μπαλονιού με το βάρος του όταν το φουσκώσουν με ατμοσφαιρικό αέρα. Συζητούν και δικαιολογούν το αποτέλεσμα (Άνωση).</p> <p>Στο εργαστήριο βυθίζουν ένα αυγό σε νερό και έπειτα σε άλμη μικρότερης και μεγαλύτερης συγκέντρωσης.</p> <p>Συζητούν και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους. Παράλληλα επισημαίνεται ότι αυτό αποτελεί ένα παραδοσιακό τρόπο ελέγχου της άλμης για συντήρηση τροφίμων.</p> <p>Συζητούν τη διαφορά που έχει η κολύμβηση στη πισίνα και στη θάλασσα καθώς και με σωσίβιο ή χωρίς αυτό.</p> <p>Βασισμένοι στις παρατηρήσεις συμπεραίνουν από τι εξαρτάται η άνωση.</p>	<p>Μανομετρική κάψα Βαρόμετρο Μανόμετρο Βυθίζω/ βυθός Επιπλέω/ πλεύση Ασκή πίεση Βάθος Ατμόσφαιρα Φράγμα Παχύς/ παχύτερος Εκτόξευση/ εκτοξεύω Γεμάτο / Άδειο Γλυκό νερό / Αλμυρό νερό Άλμη Κολυμβώ/κολύμβηση Επιπλέω/επίπλευση Σωσίβιο Φελλός Περιέχω Συντήρηση Βυθίζω /ομαι Πισίνα Φουσκώνω/φουσκωμένο</p>
Ανθρώπινος οργανισμός – Κυκλοφορικό σύστημα		
<p>Να γνωρίζουν ότι το κάπνισμα δημιουργεί προβλήματα στα</p>	<p>Μελετούν την καρδιά από πρόπλασμα ανθρώπινου σώματος, εντοπίζουν τη θέση της</p>	<p>Να γίνει διαφοροποίηση των εννοιών</p>

αγγεία.	και την περιγράφουν. <i>Αναπαριστούν το κυκλοφορικό σύστημα μοιράζοντας τους ρόλους των οργάνων μεταξύ τους. Παρατηρούν την αλληλουχία, τον συντονισμό και την αλληλεπίδραση κατά τη λειτουργία αυτή. Επιδιώκουν να τηρήσουν στην αναπαράσταση τους φυσιολογικούς χρόνους των φάσεων της κυκλοφορίας του αίματος. (Μαθηματικά, Νοηματική, Ελληνικά, Φυσική αγωγή).</i>	κυκλοφορικό/κυκλοφοριακό. Πιεσόμετρο Όργανα Πρόπλασμα Περιγραφή/ περιγράφων Λειτουργία Διατροφή Καρδιολόγος/Καρδιογράφημα Πίεση / Υπέρταση Καπνίζω / κάπνισμα
---------	---	--

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Ενέργεια.

Θερμότητα και υλικά σώματα		
	Παρακολουθούν πειράματα τήξης – πήξης – βρασμού σε εξομοίωση πειράματος σε υπολογιστή, όπου φαίνονται και οι μεταβολές στις κινήσεις των μορίων.	Ενέργεια Αλλαγή κατάστασης Διαφοροποίηση των εννοιών θερμοκρασία – θερμότητα Θέρμανση/Ψύξη/Κατάψυξη Πείραμα Μεταφορά Απορρόφηση Απώλεια Σιδηροτροχιές Θερμόμετρο
Ηλεκτρισμός. Στατικός ηλεκτρισμός. Ηλεκτρική δύναμη και ηλεκτρικό φορτίο. Τρόποι ηλεκτρισής		
	Χρησιμοποιούν ηλεκτροσκόπιο για να πειραματισθούν με ηλεκτρικά φορτία. Διαπιστώνουν τη παρουσία στατικών φορτίων σε νάιλον σακούλες(από super market), στην οθόνη της τηλεόρασης, στην επιφάνεια ενός δίσκου κλπ. Συζητούν και ανακαλύπτουν πως δημιουργήθηκαν.	Απωστική δύναμη Ελκτική δύναμη Ηλεκτρική δύναμη Ηλεκτρικό φορτίο Ομόσημο/Ετερόσημο Στατικό φορτίο Στατικός ηλεκτρισμός Έλξη/Απωση Φορτισμένος/ φορτίζω Ηλέκτριση Ράβδος γυάλινη Εβονίτης ηλεκτρικά ουδέτερος
Το άτομο και η δομή του		
Να γνωρίζουν ότι γύρω μας εκτός από τα ορατά σώματα υπάρχουν και μη ορατά με γυμνό μάτι αλλά ορατά με μικροσκόπιο καθώς και αυτά που δεν είναι δυνατόν να τα παρατηρήσουμε με κανένα όργανο και ότι το άτομο είναι μη ορατό.	Για να έχουν μια αντίληψη του μικρόκοσμου κάνουν μια λεπτή τομή ρίζας(με τη βοήθεια του δασκάλου), την παρατηρούν με γυμνό μάτι. Στη συνέχεια την παρατηρούν με μεγεθυντικό φακό και με μικροσκόπιο. Κάθε φορά σχεδιάζουν τι βλέπουν. Έτσι βιώνοντας τη μετάβαση στο μικρότερο, κατανοούν το ακόμα μικρότερο, το μη ορατό, όπως το άτομο με τον πυρήνα και τα ηλεκτρόνια του.	Ηλεκτρικά ουδέτερο Περίσσειμα-Έλλειμμα Δομή Ορατό Μη ορατό Μεγεθυντικός φακός Τομή Λεπτός – παχύς

Άτομο και τρόποι ηλεκτρίσης		
		Μικροσκοπικό επίπεδο
Ηλεκτρικό ρεύμα. Ηλεκτρικά κυκλώματα. Ηλεκτρικό ρεύμα και ενέργεια.		
<p>Να αναγνωρίζουν ποια υλικά είναι αγωγοί και ποια μονωτές</p> <p>Να γνωρίζουν τους κινδύνους από τον ηλεκτρισμό στην καθημερινή ζωή και τους τρόπους προστασίας.</p>	<p>Κατατάσσουν αντικείμενα σε κατηγορίες αγωγών και μονωτών.</p> <p>Συζητούν για την ηλεκτροπληξία και την ηλεκτρική ασφάλεια.</p> <p>Με παιχνίδι κατανοούν τον ρόλο της πηγής σε ένα κύκλωμα (για να γλιστρήσουν σε μια τσουλήθρα πρέπει πρώτα κάποιος να τους ανεβάσει σ' αυτήν).</p>	<p>Μπαταρία</p> <p>Λαμπτήρας</p> <p>Καλώδια</p> <p>Ελεύθερα ηλεκτρόνια</p> <p>Μετατροπές ενέργειας</p> <p>Ασφάλεια</p> <p>Ηλεκτροπληξία</p> <p>Προστασία</p> <p>Πηγή ενέργειας</p> <p>Διακόπτης</p> <p>Πρίζα</p>
Το φως. Φως και ενέργεια. Φως και σκιά.		
	<p>Εκτελούν πείραμα για να εξηγήσουν τις φάσεις της σελήνης.</p>	<p>Πηγή φωτός</p> <p>Σκιά</p> <p>Φυσικός / τεχνητός</p> <p>Ευθύγραμμη διάδοση</p> <p>Διαπερνώ</p> <p>Σελήνη</p> <p>Φάσεις σελήνης</p> <p>Όραση</p> <p>Αίσθημα/ αισθάνομαι</p>
Φωτοτροπισμός του βλαστού		
		<p>Σκεπάζω</p> <p>Άνοιγμα</p>
Φως και υλικά		
		<p>Λεία επιφάνεια</p> <p>Ανάκλαση</p> <p>Απορρόφηση</p> <p>Διαφανή / Ημιδιαφανή /</p> <p>Αδιαφανή</p>
Κάτοπτρα – Εφαρμογές κατόπτρων.		
	<p><i>Συζητούν και καταγράφουν περιπτώσεις της καθημερινής ζωής όπου χρησιμοποιούνται κάτοπτρα. Ερευνούν και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τους τρόπους έφτιαχναν κάτοπτρα σε παλιότερες εποχές.</i></p> <p><i>(Ιστορία, γλώσσα, νοηματική, τεχνολογία)</i></p>	<p>Κάτοπτρο – καθρέφτης</p> <p>Είδωλο</p> <p>Καθρεφτίζομαι</p> <p>Παραμόρφωση</p> <p>Κοίλος / Κυρτός</p>
Ο ήχος. Παραγωγή και διάδοση του ήχου. Ενέργεια και ήχος		
<p>Οι στόχοι περιορίζονται στους παρακάτω:</p> <p>Να διαπιστώσουν ότι ο ήχος παράγεται από τις παλμικές κινήσεις των σωμάτων.</p> <p>Να ορίζουν τον ήχο ως μορφή ενέργειας που προκαλεί το</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες περιορίζονται στις εξής:</p> <p><i>Εκτελούν δραστηριότητες παραγωγής ήχου με διάφορα σώματα και αναγνωρίζουν τους ήχους από τις δονήσεις που προκαλούν.</i></p> <p><i>Συζητούν και προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη δημιουργία δονήσεων.</i></p> <p><i>Ερευνούν και συγκεντρώνουν πληροφορίες για την υποστηρικτική τεχνολογία που χρησιμοποιούν οι κωφοί για να προσλαμβάνουν</i></p>	<p>Διάδοση</p> <p>Παραγόμενος</p> <p>Ενδυνάμωση</p> <p>Ελάττωση</p> <p>Ηχείο</p> <p>Μουσικά Όργανα</p> <p>Δόνηση</p> <p>Παλμική κίνηση</p>

<p>αίσθημα της ακοής αλλά και δονήσεις.</p> <p>Να περιγράφουν τις μετατροπές της ενέργειας από την παραγωγή του ήχου μέχρι να τον αντιληφθεί ο άνθρωπος.</p>	<p>τους χρήσιμους ήχους: Το κουδούνι της εξώπορτας, τον ήχο του τηλεφώνου, σταθερού και κινητού, το κουδούνι του διαλείμματος, το ξυπνητήρι, το κλάμα του μωρού, σήματα συναγερμού κλπ</p> <p>Περιγράφουν τα τεχνολογικά βοηθήματα και τη λειτουργία τους.</p> <p>Χρησιμοποιούν τη γνώση τους στη φυσική για να ερμηνεύσουν την λειτουργία τους (Ιστορία, γλώσσα, νοηματική, τεχνολογία)</p> <p>Αναφέρουν τρόπους ενδυνάμωσης ή ελάττωσης του ήχου που παράγεται.</p> <p>Γίνεται απλή αναφορά και επίδειξη οργάνων παραγωγής ήχου. Μπορεί ακόμα να γίνει ένας πίνακας με τις εικόνες και τις ονομασίες κάποιων μουσικών οργάνων.</p> <p>Γίνεται παραλληλισμός της διάδοσης και ανάκλασης του ήχου με την διάδοση και την ανάκλαση του φωτός. (Ιστορία, γλώσσα, νοηματική, τεχνολογία)</p>	
Ανθρώπινος οργανισμός - Ακοή – αυτί		
<p>Αναφορά στη κώφωση</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες περιορίζονται στις εξής:</p> <p>Παρατηρούν σε εικόνες τα μέρη του αυτιού και εντοπίζουν αυτά που φαίνονται και αυτά που δεν είναι ορατά.</p> <p>Ενημερώνονται για θέματα που αφορούν την κώφωση, τα ακουογράμματα και τον τρόπο λειτουργίας των ακουστικών.</p>	<p>Ακουστικό Ακουόγραμμα Θόρυβος Ψίθυρος</p>
Μετατροπές ενέργειας		
<p>Ο στόχος: Να αναφέρουν συσκευές που... διαμορφώνεται ως εξής:</p> <p>Να αναφέρουν συσκευές που μετασχηματίζουν μια μορφή ενέργειας σε κάποια άλλη (τον ηλεκτρικό λαμπτήρα από ηλεκτρική σε φωτεινή).</p>	<p>Οι μαθητές κάνουν μια λίστα με ηλεκτρικές οικιακές συσκευές και σημειώνουν τις μετατροπές ενέργειας που συμβαίνουν.</p> <p>Φτάνουν μια λίστα με τις υποστηρικτικές συσκευές για κωφούς που χρησιμοποιούν:</p> <p>στο σχολείο στην τάξη τους στο δωμάτιό τους στο σπίτι τους</p> <p>Επισκέπτονται μια οικογένεια κωφών και παίρνουν πληροφορίες για τον εξοπλισμό και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να παίρνουν τις χρήσιμες ηχητικές πληροφορίες.</p> <p>Καλούν έναν ενήλικα κωφό να τους παρουσιάσει όλη την υποστηρικτική τεχνολογία για κωφούς που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια. Συζητούν για την τεχνολογία που δεν ήρθε ακόμη στην Ελλάδα.</p> <p>Συζητούν και μελετούν τη λειτουργία των ακουστικών.</p> <p>Συζητούν για τα κοχλιακά εμφυτεύματα. (Ιστορία, γλώσσα, νοηματική, τεχνολογία)</p>	<p>Ηλιακός θερμοσίφωνα Ηλιακή ενέργεια Μηχανική ενέργεια Χημική ενέργεια Πετρέλαιο Κινητική ενέργεια Εισερχόμενη ενέργεια Εξερχόμενη ενέργεια Καύσιμα Φωτεινή ενέργεια Διακρίνω(βλέπω) Διακρίνω(ξεχωρίζω)</p>
Τροφικές σχέσεις ανάμεσα στους οργανισμούς (απλές τροφικές αλυσίδες).		
		Τροφή/Τροφική αλυσίδα
Ανθρώπινος οργανισμός - Πεπτικό σύστημα.		
	Σε ένα πρόπλασμα στόματος – δοντιών οι	Τερηδόνα

	<p>μαθητές αναγνωρίζουν τους διαφορετικούς τύπους δοντιών.</p> <p>Με τη βοήθεια ενός προπλάσματος ανθρώπινου σώματος οι μαθητές παρατηρούν και περιγράφουν την πορεία της τροφής στο πεπτικό σύστημα.</p> <p>Παρακολουθούν σε βίντεο η CD-ROM τη λειτουργία του πεπτικού συστήματος.</p>	<p>Υγιεινός / Ανθυγιεινός Ούλα / Ουλίτιδα</p> <p>Ακτινογραφία.</p> <p>Κόβω / Κοφτερός</p> <p>Μασάω / Μάσηση</p> <p>Μαγκώνω</p> <p>Οδοντόβουρτσα</p> <p>Οδοντόκρεμα</p>
--	--	---

ΤΑΞΗ ΣΤ΄

Στόχοι	Ενδεικτικές δραστηριότητες	Λεξιλόγιο
--------	----------------------------	-----------

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ: Υλικά σώματα

Οξέα – βάσεις – άλατα.		
<p>Να αναγνωρίζουν σήματα κινδύνου, που αναγράφονται σε συσκευασίες ή σε αποθηκευτικούς χώρους.</p>	<p>Βρίσκουν πληροφορίες για οξέα, βάσεις, άλατα και οξείδια που περιέχονται στον οργανισμό μας και στις τροφές που χρησιμοποιούμε.</p> <p>Βρίσκουν επίσης πληροφορίες για τα 'δηλητήρια' των εντόμων και της τσουκνίδας.</p> <p>Κατανοούν ότι υπάρχουν ουσίες που είναι όχι μόνο ακίνδυνες, αλλά και χρήσιμες για τον οργανισμό, ενώ κάποιες άλλες (αρκετά οξέα, βάσεις, άλατα και οξείδια), είναι επικίνδυνες και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή όταν τις χρησιμοποιούμε.</p> <p>Ζωγραφίζουν σήματα κινδύνου και γράφουν το μήνυμά τους.</p>	<p>Δείκτης</p> <p>Διαφοροποίηση των εννοιών δείκτης-δάκτυλο και δείκτης</p> <p>Εξουδετέρωση</p> <p>Μάρμαρο</p> <p>Κίνδυνος</p> <p>Επικίνδυνο</p> <p>Ακίνδυνο</p> <p>Ασφαλής</p> <p>Ανασφαλής</p> <p>Απρόσεκτος</p> <p>Προσεκτικός</p> <p>Σταγόνα</p>

		Μάρμαρο Θανατηφόρο Δηλητήριο Πέψη Ιδρώτας Ούρα
--	--	---

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Ενέργεια

Έργο, ενέργεια, ισχύς.		
<p>Να κατανοούν ότι η συσκευή που έχει μεγαλύτερη ισχύ θα καταναλώσει περισσότερη ενέργεια στον ίδιο χρόνο και αυτό θα κοστίσει περισσότερο.</p> <p>Να γνωρίζουν ότι ο ανθρώπινος οργανισμός για τις λειτουργίες του αλλά και τις δραστηριότητες του</p>	<p>Βρίσκουν από τις ετικέτες ηλεκτρικών συσκευών, την ισχύ τους και την καταγράφουν. Ταξινομούν τις συσκευές ανάλογα με την ενέργεια που θα ξοδέψουν (π.χ σε μια ώρα) και υπολογίζουν το κόστος λειτουργίας τους.</p> <p>Σε ένα λογαριασμό της ΔΕΗ υπογραμμίζουν την ενέργεια που ξόδεψαν και το κόστος της. Λύνουν προβλήματα μαθηματικών που θα τους δίνεται η ισχύς μιας συσκευής και ο χρόνος λειτουργίας της και θα βρίσκουν πόση ενέργεια θα ξοδέψει και πόσο θα κοστίσει.</p> <p>Από τη συσκευασία μερικών τροφίμων καταγράφουν την ενέργεια που μας δίνουν και ξεχωρίζουν τις πλούσιες και φτωχές σε ενέργεια τροφές.</p>	<p>Έργο</p> <p>Διαφοροποίηση των εννοιών έργο στην καθημερινή ζωή και έργο ως φυσικό μέγεθος.</p> <p>Κινητική ενέργεια</p> <p>Δυναμική ενέργεια</p> <p>Λογαριασμός</p> <p>Κατανάλωση</p> <p>Κόστος</p> <p>Ξοδεύω</p> <p>Έξοδα</p> <p>Οικονομία-σπατάλη</p> <p>Μετατόπιση</p> <p>Θερμίδες</p> <p>Προμήθεια-προμηθεύω</p>
Μετασχηματισμοί της ενέργειας και διατήρησή της.		
	<p>Βρίσκουν συσκευές καθημερινής χρήσης και καταγράφουν τις μετατροπές ενέργειας που συμβαίνουν σ' αυτές.</p> <p>Προσομοίωση ελεύθερης πτώσης σώματος σε υπολογιστή, με ταυτόχρονο υπολογισμό της κινητικής και της δυναμικής ενέργεια του σώματος ώστε να γίνει φανερή η διατήρηση της μηχανικής ενέργειάς του.</p>	<p>Θερμική ενέργεια – θερμότητα</p> <p>Μηχανική ενέργεια</p> <p>Χημική ενέργεια</p> <p>Ηλεκτρική ενέργεια</p> <p>Διατήρηση ενέργειας</p>
Πηγές ενέργειας		
<p>Να γνωρίζουν ποιες ενέργειες είναι επικίνδυνες κατά τη χρήση, αλλά και στους χώρους φύλαξης και διάθεσης εύφλεκτων υλικών.</p>	<p>Γίνεται επίδειξη πετρελαίου και μερικών προϊόντων του. Συζητούν για την επικινδυνότητα των προϊόντων και τι πρέπει να προσέχουν. Γράφουν και σχεδιάζουν φράσεις ή σήματα που έχουν σκοπό την προστασία μας (π.χ προσοχή εύφλεκτο).</p> <p>Συζητείται ο ρόλος του πετρελαίου και των παραγώγων του καθώς και το τι θα συμβεί σε περίπτωση εξάντλησης των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου.</p> <p>Να γίνει συζήτηση στην τάξη για τους πολέμους που γίνονται τακτικά με στόχο την κυριαρχία πάνω στις χώρες που έχουν αποθέματα πετρελαίου.</p>	<p>Πετρέλαιο</p> <p>Κοιτάσματα</p> <p>Καύσιμο</p> <p>Οικολογία</p> <p>Πετροχημικά</p> <p>Απόσταξη</p> <p>Εξόρυξη</p> <p>Βενζίνη</p> <p>Λιπαντικά</p> <p>Εξάντληση</p> <p>Αποστακτική στήλη</p> <p>Προσοχή</p> <p>Εύφλεκτο</p> <p>Βενζινάδικο</p> <p>Αντλία</p> <p>Πτητικό</p> <p>Άσφαλτος</p> <p>Άσφαλτόστρωση</p>

		Πίσσα Οδοστρωτήρας
Ορυκτοί άνθρακες		
Να συσχετίζουν το χαρακτηρισμό του διαμαντιού ως πολύτιμου λίθου με τις ιδιότητες του. Να γνωρίζουν μερικές από τις χρήσεις του διαμαντιού και του γραφίτη.	Να γίνει συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές του διαμαντιού και του άνθρακα στην δομή και στις ιδιότητες. Παρατηρούν γραφίτη και διαμάντι (π.χ εργαλείο κοπής τζαμιών). Προσπαθούν με αυτά να χαράξουν σκληρά αντικείμενα. Γράφουν τα συμπεράσματα τους. Βρίσκουν εικόνες και συζητούν τη χρήση του διαμαντιού ως πολύτιμου λίθου και ως εργαλείου.	Πολύτιμος λίθος Κοσμήματα Δακτυλίδι Βραχιόλι Περιδέραιο Σκουλαρίκι Χρυσό Ασημένιο Χάλκινο Αληθινό Ψεύτικο
Φυσικό αέριο		
Να γνωρίζουν τρόπους ασφαλούς χρήσης του φυσικού αερίου.	Στο εργαστήριο μαθαίνουν να χρησιμοποιούν με ασφαλή τρόπο λύχνο υγραερίου. Υπογραμμίζουμε το γεγονός ότι η χρήση του φυσικού αερίου, ως καύσιμου, επιβαρύνει λιγότερο το περιβάλλον από τα άλλα καύσιμα.	Συστατικό Πλεονέκτημα Μειονέκτημα Κολλάζ Καύσιμη ύλη Λύχνος-λυχνάρι
Μελλοντικές ενεργειακές πηγές		
	Συζήτηση στην τάξη για την μόλυνση του περιβάλλοντος από τις συνηθισμένες μορφές ενέργειας που χρησιμοποιούμε και για τις ήπιες μορφές ενέργειας (αιολική, ηλιακή κ.τ.λ.)	Ανανεώσιμος Ενεργειακή πηγή Εναλλακτικός Ήπιες μορφές ενέργειας Αιολική ενέργεια Ηλιακή ενέργεια Γεωθερμική ενέργεια Βιομάζα
Εξοικονόμηση ενέργειας		
		Εξοικονόμηση Ανακύκλωση Ανακυκλώσιμο
Η ενέργεια στα φυτά		
		Οξυγόνο Σάκχαρα Διοξείδιο του άνθρακα Διαπνοή Αναπνοή Ηλιακή ακτινοβολία Χρωστική Χρώμα-μπογιά Εξάτμιση Υγρασία
Ανθρώπινος οργανισμός – Αναπνευστικό σύστημα.		
Να κατανοήσουν γιατί οι κωφοί δεν είναι άλαλοι και τον λάθος όρο	Γίνεται συζήτηση για τη δυσκολία που έχουν στην άρθρωση οι κωφοί και τις ασκήσεις λογοθεραπείας (γίνεται κάπιο	Εισπνοή / Εκπνοή Λάρυγγας

κωφάλαλοι. Να συζητήσουν την δυσκολία άρθρωσης των κωφών. Να γνωρίζουν το σωστό τρόπο αναπνοής.	παράδειγμα άσκησης). Συζητείται ο λάθος όρος κωφάλαλοι.. Σε πρόπλασμα του ανθρώπινου σώματος να παρατηρήσουν τα όργανα του αναπνευστικού συστήματος και να τα ονομάσουν. Κάνουν ασκήσεις αναπνοής	Ρύποι Άλαλος Λογοθεραπεία Λογοθεραπευτής Άρθρωση Ομιλία/Λόγος/φωνή Φυσάω/φύσημα Χορδή Λαιμός Δύσπνοια Βήχας Φτέρνισμα Ροχαλητό Αλλεργία Αναπνοή/αναπνέω Τεντώνω/Τεντωμένο Λάστιχο Δόνηση
Η ενέργεια στα οικοσυστήματα.		
Να γνωρίζουν τι είναι οικοσύστημα	Οι συζητήσεις με τους ακούοντες γίνονται με τη βοήθεια διερμηνέα. Να γίνει επίσκεψη σε ένα οικοσύστημα (π.χ. έναν υδροβιότοπο) κοντά στο σχολείο και να καταγράψουν οι μαθητές τις παρατηρήσεις τους σχετικά με το τροφικό πλέγμα αυτού του οικοσυστήματος, αλλά και με τους κινδύνους που διατρέχει. Να προτείνουν αν μπορούν τρόπους προστασίας του.	Φωτοσυνθετικός οργανισμός Τροφική αλυσίδα Ροή Οργανισμός Αειφορία Πλέγμα Διαχείριση Βιότοπος Υδροβιότοπος Προστασία/προστατεύω Προσάτης
Ηλεκτρομαγνητισμός, Μαγνήτες.		
Να γνωρίζουν ότι οι μαγνήτες έλκουν ορισμένα μόνο υλικά (και μάλιστα δεν έλκουν όλα τα μέταλλα)	Να πειραματισθούν με μια συλλογή υλικών για τον διαχωρισμό τους σε υλικά που έλκονται από μαγνήτες και υλικά που δεν έλκονται. Να γίνει συζήτηση για τις πυξίδες και τον τρόπο χρήσης τους.	Ελκτικές δυνάμεις Απωστικές δυνάμεις Μαγνητική βελόνα Πυξίδα Έλξη/έλκω Άπωση/απωθώ
Το ηλεκτρικό ρεύμα και τα αποτελέσματά του.		
		Υδατικό διάλυμα Ηλεκτρόδια Ηλεκτροπληξία Βλάβες Ρεύμα αέρος Ρεύμα νερού Ηλεκτρικό ρεύμα
Από το μαγνητισμό στον ηλεκτρισμό.		
	Να γίνει συζήτηση για τον τρόπο παραγωγής, μεταφοράς και κατανομής ηλεκτρικής ενέργειας.	Γεννήτρια Πηγή Πηγή νερού Ηλεκτρική πηγή

		Μεταφορά Κατανομή
Θερμότητα. Διάδοση θερμότητας.		
		Διάδοση Καλοριφέρ Κλιματισμός Σόμπα πετρελαίου Ξυλόσομπα Τζάκι Καμινάδα Θερμομονωτικό/μονωτικό Μόνωση Πλεονέκτημα-υπέρ Μειονέκτημα-κατά
Φως – Φακοί – Όραση.		
Να εξηγούν τη δημιουργία του ουράνιου τόξου.	<p>Ερμηνεύουν τη δημιουργία του ουράνιου τόξου.</p> <p>Ζωγραφίζουν ουράνιο τόξο, το χρωματίζουν και καταγράφουν τα χρώματα με τη σειρά που εμφανίζονται.</p> <p>Με ένα απλό χαρτόνι και μαρκαδόρους μπορούν οι μαθητές να φτιάξουν μόνοι τους έναν απλό δίσκο του Νεύτωνα και περνώντας από το κέντρο του ένα μολύβι να τον περιστρέφουν ώστε να γίνει ορατή η σύνθεση του λευκού φωτός.</p> <p>Προσομοίωση πειράματος σε υπολογιστές για την διάθλαση και την ανάλυση του λευκού φωτός.</p> <p>Οι μαθητές καλούνται να προβληματισθούν για το χρώμα των σωμάτων. Προς αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να γίνει το εξής πείραμα: Σε μια σκοτεινή αίθουσα φωτίζουμε με έναν προβολέα αντικείμενα διαφορετικών χρωμάτων. Στη συνέχεια τοποθετούμε μπροστά από τον προβολέα χρωματιστά φίλτρα και παρατηρούμε με τι χρώμα εμφανίζονται σε κάθε περίπτωση.</p>	<p>Ερυθρό</p> <p>Ιώδες</p> <p>Κυανό</p> <p>Σύνθεση / Ανάλυση</p> <p>Ευθύγραμμο</p> <p>Φως / φωτίζω</p> <p>Φωτεινός / σκοτεινός</p> <p>Δίσκος</p> <p>Διαφανές / αδιαφανές</p> <p>Πρίσμα</p> <p>Ουράνιο τόξο</p> <p>Απόχρωση</p> <p>Φάσμα</p> <p>Ακτινοβολία</p>
Φακοί – εφαρμογές φακών.		
	Με συγκεντρωτικό φακό καίνε χαρτί για την κατανόηση της εστίασης των ακτίνων.	<p>Να γίνει διαφοροποίηση των αντικειμένων φακός-φως και οπτικός-φακός</p> <p>Επίσης να γίνει διαφοροποίηση των εννοιών είδωλο από φακό και είδωλο-άνθρωπος</p> <p>Ακτίνα-φωτεινή ακτίνα</p>
Όραση – μάτι.		
Να γνωρίζουν την ύπαρξη της υπεριώδους ακτινοβολίας και ότι είναι επικίνδυνη.	<p>Αναφέρεται η ανάγκη προστασίας από την υπεριώδη ακτινοβολία.</p> <p>Σε πρόπλασμα ματιού οι μαθητές αναγνωρίζουν τα μέρη του ματιού.</p> <p>Οι μαθητές μπορούν να βρουν</p>	<p>Όραση</p> <p>Μυωπία / Πρεσβυωπία</p> <p>Οπτική</p> <p>Ανάποδο / ανεστραμμένο</p>

	<p>πληροφορίες για τα προβλήματα όρασης (μυωπία, πρεσβυωπία κ.τ.λ.) που έχουν κάποιοι άνθρωποι και τι διαφοροποιήσεις συμβαίνουν στο μάτι τους σε σχέση με το μάτι ενός φυσιολογικού ανθρώπου.</p> <p>Επισκέπτονται κατάστημα οπτικών και παίρνουν πληροφορίες για τη χρήση φακών από άτομα με προβλήματα όρασης.</p>	<p>Όρθιο / ορθό</p> <p>Υπεριώδης ακτινοβολία</p>
--	---	--

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Ο ανθρώπινος οργανισμός.

Κυκλοφορικό σύστημα του ανθρώπου – αίμα.		
<p>Να γνωρίζουν ότι η εξέταση του αίματος μας πληροφορεί για την ύπαρξη η μη κάποιων προβλημάτων στην υγεία μας.</p> <p>Να γνωρίζουν τι λέμε πίεση (αρτηριακή)</p> <p>Να κατανοούν τι λέμε φυσιολογικές τιμές και τι σημαίνει απόκλιση απ' αυτές</p>		<p>Να γίνει διαφοροποίηση των εννοιών κυκλοφορικό – κυκλοφοριακό</p> <p>Διατροφή</p> <p>Αιμοδοσία</p> <p>Σφυγμός</p> <p>Μετάγγιση</p> <p>Εξέταση-ιατρική εξέταση</p> <p>Φυσιολογικός</p> <p>Καρδιολόγος</p> <p>Παθολόγος</p> <p>Πνευμονολόγος</p> <p>Μικροβιολόγος</p>
Μεταδοτικές ασθένειες.		
	<p>Μέσα από θεατρικό παιχνίδι μαθαίνουν βασικούς κανόνες υγιεινής</p>	<p>Μεταδοτικός</p> <p>Ασθένεια</p> <p>Μικροοργανισμοί</p> <p>Εμβόλιο</p> <p>Παθογόνος</p> <p>Αντιβιοτικό</p> <p>Φαρμακευτικές ουσίες</p> <p>Ορός</p> <p>Κανόνες υγιεινής</p> <p>Ένδειξη</p> <p>Αντένδειξη</p> <p>Βλαβερός</p> <p>Αλόγιστος</p> <p>Συνταγή γιατρού (σε σχέση με την συνταγή μαγειρικής)</p> <p>Φάρμακο</p> <p>Σιρόπι / χάπι / αμπούλα / υπόθετο</p>
Αναπαραγωγικό σύστημα του ανθρώπου.		
	<p>Καταγράφουν πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο ζωής που πρέπει να υιοθετεί μια γυναίκα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης (διατροφικές και άλλες συνήθειες)</p>	<p>Αναπαραγωγή</p> <p>Γονιμοποίηση</p> <p>Αρσενικό</p> <p>Θηλυκό</p> <p>Έγκυος</p> <p>Εγκυμοσύνη</p> <p>Έμβρυο</p>

2.9 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο σκοπός της διδασκαλίας των Φυσικών Επιστημών εντάσσεται στους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης. Για την αρμονική ένταξη του ατόμου στην κοινωνία είναι αναγκαία η διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, για την ανάπτυξη της οποίας απαιτείται ανεξάρτητη σκέψη, αγάπη για εργασία, ανάπτυξη κριτικού πνεύματος, ικανότητα επικοινωνίας και συνεργασίας με άλλα άτομα ή ομάδες. Ακόμα είναι αναγκαία η απόκτηση αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης, η καλλιέργεια δεξιοτήτων, η ικανότητα χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών και η εισαγωγή στον επιστημονικό τρόπο σκέψης.

Η απόκτηση βασικών γνώσεων, μεθόδων και τεχνικών αφ' ενός θα συμβάλλουν στην κατανόηση των φυσικών, χημικών, βιολογικών, γεωγραφικών και γεωλογικών φαινομένων και στην ανάδειξη της σημασίας τους στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου – περιβάλλοντος και αφ' ετέρου δίνουν σε κάθε άνθρωπο τη δυνατότητα της δια βίου ανανέωσης και αξιοποίησης των γνώσεων και δεξιοτήτων. Έτσι μπορεί να αναπτύξει την ικανότητα να αντιμετωπίζει λογικά καταστάσεις, να επιλύει κοινωνικά προβλήματα, να αναβαθμίζει την ποιότητα της ζωής και να διαχειρίζεται σωστά το περιβάλλον, αφού θα έχει αποκτήσει την κριτική ικανότητα επιλογής των εφαρμογών εκείνων που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής με τις λιγότερες αρνητικές συνέπειες.

Για την κατάκτηση αυτών των δεξιοτήτων έχουν ορισθεί στόχοι, θεματικές ενότητες και ενδεικτικές δραστηριότητες στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Οι ίδιοι στόχοι θα πρέπει να διέπουν και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών των Κωφών μαθητών. Οι κωφοί μαθητές έχουν τις ίδιες δυνατότητες και ικανότητες με τους ακούοντες μαθητές και γι' αυτό πρέπει να έχουν και τις ίδιες ευκαιρίες στην μάθηση. Φυσικά, αναφερόμαστε σε αμιγώς κωφούς ή και βαρήκοους μαθητές χωρίς άλλα ψυχοσωματικά ή νοητικά προβλήματα. Επίσης θεωρούμε απαραίτητη προϋπόθεση ότι οι μαθητές αυτοί έχουν παρακολουθήσει κανονικά τα γλωσσικά μαθήματα και έχουν μια γλωσσική ανάπτυξη αντίστοιχη με αυτή των ακούοντων μαθητών (γραπτό κυρίως και λιγότερο προφορικό λόγο). Έτσι στα πλαίσια αυτά των ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση για όλες τις βαθμίδες υποστηρίζουμε ότι δεν θα πρέπει σε τίποτα να παρεκκλίνουμε από τα σχολικά βιβλία και τους εκπαιδευτικούς στόχους του εκάστοτε αναλυτικού προγράμματος γενικής εκπαίδευσης που ισχύει για όλα τα σχολεία. Για την παροχή όμως ίσων με τους ακούοντες μαθητές ευκαιριών στους κωφούς μαθητές πρέπει να ακολουθηθούν τρόποι διδασκαλίας που θα τους επιτρέπουν την καλύτερη δυνατή προσέγγιση στη γνώση.

Αρχικά θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι για να επικοινωνεί και να συνεργάζεται ο δάσκαλος με τους κωφούς μαθητές όσο το δυνατόν πιο εποικοδομητικά, θα πρέπει να γνωρίζει και να χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα, που είναι η μητρική γλώσσα των κωφών. Είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει πολύ καλά τη νοηματική γλώσσα ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή επικοινωνία αφού, όπως είναι γνωστό σύμφωνα με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους, ο δάσκαλος δεν πρέπει να είναι η «αυθεντία της τάξης» αλλά να λειτουργεί ως υποστηρικτής της γνωστικής διαδικασίας. Πρέπει να αξιολογεί τις απόψεις και τις προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών για το θέμα που θέλει να διδάξει και στη συνέχεια με την καθοδήγησή του να προχωρούν οι μαθητές στην ανακάλυψη, κατανόηση και εμπέδωση της γνώσης. Επομένως για να μπορεί να καθοδηγήσει σωστά τους μαθητές θα πρέπει να γνωρίζει τη νοηματική, ώστε να επικοινωνεί με τους μαθητές αφ' ενός αλλά και να αντιλαμβάνεται τις συζητήσεις και διεργασίες στις ομάδες μεταξύ των μαθητών αφ' ετέρου.

Θα πρέπει επίσης να δοθεί βαρύτητα στη συνεργασία των μαθητών. Στην τάξη ή στο εργαστήριο να τους ανατίθενται εργασίες ή πειράματα στα οποία να μπορούν δουλεύουν σε ομάδες δύο – τριών ατόμων. Έτσι ασκούνται επιπλέον σε δεξιότητες που απαιτούν ικανότητα συνεργασίας και επικοινωνίας, κάτι το οποίο είναι ιδιαίτερης σημασίας ειδικά για τους κωφούς μαθητές που μεγαλώνουν σε περιβάλλον ακούοντων (αποτελούν το 90-95% του συνόλου των κωφών μαθητών) και έχουν μειωμένες ευκαιρίες επικοινωνίας, πληροφόρησης και ανταλλαγής εμπειριών.

Επειδή σε μια σχολική τάξη το γνωστικό επίπεδο των μαθητών συνήθως παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις, είναι χρήσιμο να χωρίζονται οι μαθητές της τάξης σε ομάδες μαθητών με

ίδιο σχεδόν επίπεδο και να τους δίνονται εργασίες, ανάλογες του επιπέδου τους, με στόχο την σταδιακή κατάκτηση του επιθυμητού με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών επιπέδου. Παράλληλα είναι σκόπιμο οι μαθητές σε άλλες περιστάσεις να μοιράζονται σε μικρότερες ομάδες όχι σύμφωνα με το κοινό γνωστικό επίπεδο, αλλά με τρόπο που ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση και την αλληλοδιδασκτική μεταξύ των μαθητών.

Θα πρέπει οι εκπαιδευτικές διαδικασίες να εισάγουν σταδιακά τους μαθητές από το πιο εύκολο, το πολύ απλό στο πιο δύσκολο και πιο σύνθετο. Αυτό είναι ιδιαίτερα απαραίτητο όταν πρόκειται για αφηρημένες έννοιες. Επιπλέον οι δραστηριότητες που θα αναλαμβάνουν οι μαθητές θα πρέπει να είναι κατάλληλα σχεδιασμένες έτσι ώστε αφ' ενός να τα «καταφέρνουν» για να ικανοποιείται και να ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους και αφ' ετέρου να κατακτούν το καινούργιο στοιχείο, το πιο δύσκολο, που με την κατάλληλη βοήθεια του δασκάλου θα τους ανεβάσει στο επόμενο σκαλοπάτι.

Θα ήταν χρήσιμο σε αυτό το σημείο να παρουσιάσουμε ένα παράδειγμα:

Έστω λοιπόν ότι θέλουμε να διδάξουμε την έννοια της πυκνότητας. Θα πρέπει πρώτα οι μαθητές να γνωρίζουν πώς γίνεται η μέτρηση της μάζας και του όγκου. Εξηγείται αρχικά στους μαθητές η έννοια της πυκνότητας: «Η ποσότητα της ύλης (μάζα) που περιέχει η μονάδα του όγκου π.χ. 1 κυβικό εκατοστό ενός σώματος». Στο εργαστήριο οι μαθητές μετράνε τη μάζα ενός κυβικού εκατοστού σωμάτων από διαφορετικά υλικά. Επισημαίνεται στους μαθητές ότι οι μετρήσεις αντιστοιχούν στις πυκνότητες. Πραγματοποιούν τις απαραίτητες μετρήσεις οι μαθητές και καταγράφουν τα αποτελέσματα των μετρήσεών τους. Στη συνέχεια για τον υπολογισμό της πυκνότητας και την εισαγωγή του τύπου, δίνεται στους μαθητές σαν άσκηση ένα σώμα με όγκο διαφορετικό από τη μονάδα του όγκου και τους ζητείται να βρουν τη μάζα, τον όγκο και την πυκνότητα. Σύμφωνα με τις εμπειρίες τους οι μαθητές θα βρουν τη μάζα και τον όγκο.

Τώρα για τον υπολογισμό της πυκνότητας θα πρέπει να βοηθηθούν από τον εκπαιδευτικό να σκεφτούν όπως σε ένα πρόβλημα αριθμητικής στο οποίο δίνεται η τιμή (μάζα) των πολλών μονάδων (όγκου) και ζητείται η τιμή της μιας (διαίρεση). Αφού σκεφτούν και κατανοήσουν ότι πρέπει να πραγματοποιηθεί διαίρεση της μάζας δια του όγκου και αφού την υπολογίσουν, στη συνέχεια θα πρέπει να τους ζητηθεί να αντικαταστήσουν την έκφραση: πυκνότητα ίσον με μάζα δια όγκο, με τα σύμβολά τους, που τους δίνονται, και να καταλήξουν στον τύπο. Έτσι ο υπολογισμός της πυκνότητας και ο τύπος διδάσκεται κατά βάση με τη συμμετοχή των μαθητών.

Για κάθε μάθημα θα πρέπει να δίνεται το αντίστοιχο λεξιλόγιο με τις λέξεις που είναι στόχος να μάθουν οι μαθητές να κατανοούν αλλά και να γράφουν. Στο λεξιλόγιο αυτό μπορεί να υπάρχουν λέξεις απλές καθημερινές όπως άνεμος, χιόνι κ.α. αλλά και λέξεις ορολογίας όπως βαρύτητα, σειсмоγράφος κ.α. Οι λέξεις αυτές συναντώνται στην πορεία του μαθήματος και θα πρέπει να αποδίδονται και στη νοηματική γλώσσα και γραπτώς. Επίσης πρέπει να δίνονται στους μαθητές φύλλα εργασίας στα οποία θα γίνεται χρήση και εμπέδωση των λέξεων αυτών και ακόμα θα πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να εκφραστούν στον γραπτό λόγο.

Σημαντικό είναι επίσης να δίνονται στους μαθητές εικόνες ή φωτογραφίες κατάλληλα επιλεγμένες για τους διδακτικούς σκοπούς του μαθήματος μέσα από τις οποίες θα μπορεί να τους ζητηθεί σαν εργασία να κάνουν μετρήσεις, συγκρίσεις, παρατηρήσεις και να εξαγάγουν συμπεράσματα. Προτείνεται λοιπόν να υπάρχει ένα αρχείο εικόνων – φωτογραφιών, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα ο εκπαιδευτικός να συμπληρώνει με οποιαδήποτε άλλη εικόνα θεωρεί απαραίτητη.

Επίσης θα πρέπει ο διδάσκων να γνωρίζει ότι απευθύνεται κυρίως στο οπτικό κανάλι επικοινωνίας των μαθητών οπότε για την καλύτερη κατανόηση των διαφόρων εννοιών καλό είναι να χρησιμοποιήσει και άλλα εποπτικά μέσα όπως χάρτες, διαφάνειες, προπλάσματα, CD – Rom 's, και video στα οποία θα δίνονται οι πληροφορίες στη νοηματική γλώσσα ή ακόμα και films με υπότιτλους και ταυτόχρονη διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.

Επιπροσθέτως είναι γνωστό ότι η διεξαγωγή πειραμάτων στις Φυσικές Επιστήμες είναι εξαιρετικά απαραίτητη αφού είναι μια σχεδιασμένη αναπαράσταση των φυσικών φαινομένων. Είναι εύλογο να προσθέσουμε ότι η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα επιτακτική όσον αφορά τους κωφούς μαθητές. Προς αυτήν την κατεύθυνση όμως απαιτείται η ύπαρξη εργαστηρίων με κατάλληλο και επαρκή εξοπλισμό ώστε να μπορεί να στηρίξει την εκτέλεση πειραμάτων από μικρές ομάδες μαθητών, δυο – τριών ατόμων. Φυσικά το πείραμα δεν είναι πάντα εφικτό, είτε γιατί τα απαιτούμενα υλικά είναι εξαιρετικά ακριβά είτε γιατί κάποια πειράματα είναι επικίνδυνα. Σ' αυτές τις

περιπτώσεις το πείραμα μπορεί να αντικατασταθεί με εξομοίωση πειράματος σε υπολογιστή ή με παρουσίαση video, που προϋποθέτει κατάλληλο λογισμικό και οπτικό υλικό στη νοηματική γλώσσα.

Τα βιβλία θα πρέπει να δίνουν το νόημα κυρίως με σχέδια και εικόνες. Ο γραπτός λόγος που θα χρησιμοποιείται θα πρέπει να είναι απλός και κατανοητός, προσεγγμένος έτσι ώστε σταδιακά, από το δημοτικό μέχρι και το λύκειο, να εισάγει το μαθητή από την απλούστερη στη συνθετότερη διατύπωση που χρησιμοποιείται από τις θετικές επιστήμες. Δεν θα πρέπει γενικά να ξεχνάμε ότι στις Φυσικές Επιστήμες και στα Μαθηματικά ο κύριος στόχος μας είναι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων τέτοιων που να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής του ατόμου (αντιμετώπιση πρακτικών προβλημάτων, φροντίδα υγείας, σεβασμός στο περιβάλλον κ.τ.λ.), ο εκπαιδευτικός λοιπόν οφείλει να σκέφτεται ότι για να πετύχει τους στόχους αυτούς ο μαθητής πρέπει να κατανοεί όσο το δυνατόν καλύτερα τις έννοιες που προσπαθεί να του διδάξει.

Μια επίσης σπουδαία διδακτική τεχνική είναι η δραματοποίηση, όπου είναι δυνατόν να συμβεί. Έτσι π.χ. μπορεί να εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιδρούν δυο χημικές ενώσεις αν αυτές παριστάνονται από δύο ζευγάρια μαθητών πιασμένα χέρι – χέρι τα οποία συγκρουόμενα αφήνουν τα χέρια (σπάει ο δεσμός) και αλλάζουν ταίρι (καινούργιος δεσμός).

Επίσης πολύ σημαντικό είναι να προωθείται η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με βιωματικό τρόπο όπως π.χ. με επισκέψεις σε μουσεία φυσικών επιστημών, τεχνολογικά κ.λ.π. Φυσικά πριν την επίσκεψη είναι απαραίτητο να γίνεται από τον εκπαιδευτικό εξέταση της καταλληλότητας των εκθεμάτων. Αν δηλαδή προσφέρονται για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος. Στη συνέχεια θα πρέπει να αφιερώνεται πριν την επίσκεψη χρόνος μέσα στην τάξη προκειμένου να ενημερωθούν οι μαθητές για το τι πρόκειται να δουν και να κατανοήσουν το λεξιλόγιο με τις αναγκαίες καινούργιες έννοιες και τις ορολογίες. Καλό είναι επίσης να τους δοθεί φύλλο εργασίας το οποίο θα συμπληρώσουν κατά την επίσκεψη τους στο μουσείο. Η ξενάγηση θα πρέπει να γίνεται στη νοηματική γλώσσα.

Εδώ μπορούμε να προσθέσουμε και ένα δεύτερο παράδειγμα βιωματικής μάθησης:

Έστω ότι πρόκειται να διδαχθεί η έννοια της μέσης θερμοκρασίας ημερήσιας και μηνιαίας καθώς και η αποτύπωση τους σε γραφική παράσταση. Δίνονται φύλλα εργασίας στα οποία οι μαθητές θα καταγράψουν τις θερμοκρασίες π.χ. στην αίθουσα διδασκαλίας (ελάχιστη – μέγιστη) για ένα μήνα, καθημερινά. Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού θα υπολογίσουν την μέση ημερήσια και την μέση μηνιαία θερμοκρασία και θα κάνουν την γραφική παράσταση. Απαιτείται προσοχή στον τρόπο σύνταξης των φύλλων εργασίας, γι αυτό καλό είναι να υπάρχει ένας σχετικός οδηγός για τον εκπαιδευτικό.

Όσον αφορά τα μαθηματικά θα πρέπει να υπάρξει μια στροφή από την στείρα απομνημόνευση στην κατανόηση βασικών μαθηματικών εννοιών. Επίσης επειδή και πάλι απευθυνόμαστε στο οπτικό κανάλι των μαθητών, θα πρέπει όπου είναι δυνατόν να κάνουμε χρήση γεωμετρικών οργάνων και κατασκευών. Όπως και στις φυσικές επιστήμες έτσι και στα μαθηματικά η ακρίβεια στη χρήση της γλώσσας των μαθηματικών και η ανάλυση και επεξήγησή της είναι απαραίτητη, όπως επίσης η χρήση μαθηματικών παιχνιδιών, μαθηματικού λογισμικού για τους υπολογιστές και video με διερμηνεία στην νοηματική γλώσσα.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ο κυριότερος στόχος στη διδασκαλία των μαθηματικών αλλά και των φυσικών επιστημών είναι να βρίσκουμε και να παρέχουμε στους μαθητές εκείνα τα υλικά και εκείνες τις δραστηριότητες που θα τους είναι όσο το δυνατόν πιο προσιτά και τα οποία θα πρέπει να μην είναι προφορικά αλλά να δίνουν ερεθίσματα και να διεγείρουν το ενδιαφέρον τους ώστε να επιζητούν όλο και περισσότερο την γνώση.

Η πορεία του κάθε μαθήματος μπορεί να αξιολογείται από τον εκπαιδευτικό μέσα από κατάλληλα tests και εκπαιδευτικά παιχνίδια ή δραστηριότητες. Ο εκπαιδευτικός γενικά γνωρίζοντας τη σημασία του κοινωνικού έργου που επιτελεί και χρησιμοποιώντας την εμπειρία, την φαντασία, την εφευρετικότητα και την αγάπη για τη δουλειά του έχει τη δυνατότητα, το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να συμπληρώσει και να επεκτείνει όλα τα παραπάνω προτεινόμενα προς επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης.

Για την εφαρμογή όμως οποιασδήποτε διδακτικής τεχνικής είναι απαραίτητη στο ξεκίνημα κάθε μαθήματος να αναπτύσσεται η κατάλληλη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών τμήματος

ώστε μέσα από την γνωριμία και την από κοινού θέσπιση κανόνων που θα πρέπει όλη η ομάδα να σέβεται και να τηρεί (π.χ. αλληλοσεβασμός, αλληλοβοήθεια, εργατικότητα, προσοχή κ.α.), θα προχωρήσει στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των διδακτικών τεχνικών.

Προτεινόμενη υλικοτεχνική υποδομή

1. Βιβλία βοηθητικά για τους μαθητές.
2. Βιβλία βοηθητικά για τους δασκάλους
3. Δημιουργία video με διερμηνεία στη νοηματική.
4. Δημιουργία Cd – Rom με ορολογία στην νοηματική
5. Αίθουσα με τις εξής προδιαγραφές:
  - A) Πάγκους εργασίας για τους μαθητές, 4 ατόμων, που να φέρουν στη μέση υποδοχή για τα υλικά και επικλινή επιφάνεια για τοποθέτηση πινάκων, ετικετών κ.τ.λ.
  - B) Καρέκλες ρυθμιζόμενου ύψους και περιστρεφόμενες, που θα διευκολύνουν την συνεχή οπτική επαφή των μαθητών μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό.
  - Γ) Πίνακας ο οποίος να φέρει δύο πλαϊνά αυλάκια μέσα στα οποία θα ξετυλίγεται οθόνη λευκή για προβολές
  - Δ) Μικρή βιβλιοθήκη
  - Ε) Τουλάχιστον δύο ηλεκτρονικούς υπολογιστές
  - ΣΤ) Βιντεοπροβολέας που να συνδέεται με τον υπολογιστή
  - Z) Τηλεόραση και video
  - H) Ντουλάπι για διάφορα μικρό – υλικά αναλώσιμα και μη και για την φύλαξη των video και cd - rom
6. Δυνατότητα παραγωγής έγχρωμων φωτοτυπιών.

Γενικές παρατηρήσεις στα μαθηματικά των ΑΠΣ για την κατηγορία «Προβλήματα Ακοής»

Εισαγωγή

Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι μεταβλητές όπως το φύλο, ο βαθμός ακουστικής απώλειας και ο τύπος της εκπαιδευτικής δομής δεν έχουν θετική συσχέτιση με τη χαμηλή απόδοση των κωφών παιδιών στα μαθηματικά. Αντιθέτως, οι περισσότερες έρευνες και μελέτες επισημαίνουν ότι η γλωσσική ανάπτυξη αποτελεί τον πυρήνα των δυσκολιών που έχουν τα κωφά παιδιά στο μάθημα των μαθηματικών (Wood, et al, 1986; Gregory, 1998).

- Γιατί είναι σημαντικό για τους μαθητές με προβλήματα ακοής να σχηματίζουν και να αναπτύσσουν, όσο γίνεται πιο ολοκληρωμένα, τις έννοιες των μαθηματικών;
- Ποιες είναι οι γλωσσικές δυσκολίες που επηρεάζουν αρνητικά την απόδοση των κωφών παιδιών στα μαθηματικά;
- Ποιες παραμέτρους πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο εκπαιδευτικός προκειμένου να βοηθήσει με έναν ολιστικό τρόπο το κωφό μαθητή του στα μαθηματικά;
- Μπορούμε να εφαρμόσουμε κάποια μεθοδολογία, ώστε να ενισχύονται οι μηχανισμοί αντίληψης των κωφών παιδιών μέσω επιπέδων κατανόησης στα μαθηματικά;

Γιατί μαθηματικά;

Έρευνες και μελέτες, έχουν δείξει ότι η ανάπτυξη και δόμηση μαθηματικών εννοιών ευνοεί την ανάπτυξη ικανοτήτων. Επισημαίνονται οι εξής πέντε περιοχές ανάπτυξης βασικών ικανοτήτων:

- α) οπτικές ικανότητες, όπου σύμφωνα με αυτές οι μαθητές θα μπορούν να χτίσουν έναν αντιληπτικό χάρτη (conceptual map) του «περιβάλλειν» και «περιβάλλεσθαι»
- β) λεκτικές ικανότητες (λεξιλόγιο, ορισμοί, διατύπωση)
- γ) σχεδιαστικές ικανότητες (χαρτογράφηση του χώρου μέσω σχεδίων ή διαγραμμάτων)
- δ) λογικές ικανότητες (ανάλυση και σύνθεση) και

ε) εφαρμοσμένες ικανότητες (πρακτικές εφαρμογές στην καθημερινή ζωή) (Hoffer, 1981).

Παράλληλα, ο Sherard (1981) επισημαίνει ότι η κατανόηση και δόμηση μαθηματικών εννοιών, ιδιαίτερα εκείνων της γεωμετρίας, αποτελεί βασικό εφόδιο για τους εξής λόγους:

α) στο καθημερινό μας λεξιλόγιο περιέχονται πολλοί μαθηματικοί όροι όπως για παράδειγμα, παράλληλες ή κάθετες γραμμές, ευθείες, τετραγωνικό ή κυκλικό οικοδόμημα, εκφράσεις όπως «στρίψε δεξιά ή αριστερά σε αυτή τη γωνία», ή περιγραφές αντικειμένων όπως «το τραπέζι είναι ορθογώνιο ή τετραγωνικό» ή «τα πλακάκια του πατώματος είναι τετράγωνα» κ.α.

β) στην ανάγνωση χαρτών χρησιμοποιούνται αρκετοί μαθηματικοί όροι και σύμβολα όπως τελείες για αναγνώριση πόλεων, καμπύλες ή γραμμές για αναπαράσταση δρόμων, ευθύγραμμα τμήματα για αναπαράσταση πολιτικών συνόρων κ.α. και

γ) διευκολύνει την ανάπτυξη διαστηματικής αντίληψης/κατανόησης του χώρου (spatial apprehension), πράγμα πολύ χρήσιμο για τους κωφούς αφού η νοηματική γλώσσα χαρακτηρίζεται ως οργανωμένη οπτικο-χωρική γλώσσα (visually-spatially-organised language) (Gregory, 1998).

Τα παραπάνω δικαιολογούν τη σπουδαιότητα της κατανόησης και καλλιέργειας βασικών μαθηματικών εννοιών, ειδικότερα στα παιδιά με σοβαρά προβλήματα ακοής, μια και η «τοπολογία» της νοηματικής γλώσσας φαίνεται να έχει συγγένεια με την «τοπολογία» των μαθηματικών, αφού η πρώτη, μεταφέρει πληροφορίες σχετικά με μέγεθος, τοποθεσία, χωρικές διαστάσεις και αιτιακές σχέσεις, πράγματα που είναι εντελώς οικεία στη δεύτερη.

Γλωσσικές δυσκολίες

Αναφέρουμε επιγραμματικά τις δυσκολίες και τις ελλείψεις που εμφανίζονται στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών:

- Εμφανίζεται έλλειψη στις προμαθηματικές έννοιες. Οι ακούοντες λαμβάνουν μια απειρία ακουστικών μηνυμάτων της καθημερινότητας όπου συνεχώς διαχέονται φράσεις που ενέχουν μαθηματικές έννοιες (όπως επισημάνθηκε και παραπάνω), ενώ οι κωφοί όχι.
- Υπάρχει δυσκολία κατανόησης συνδέσμων και άλλων λειτουργικών λέξεων, η οποία μεταφερόμενη στη γλώσσα των μαθηματικών σημαίνει δυσκολία κατανόησης λογικών σχέσεων της πραγματικότητας (π.χ. εάν.....τότε, τότε και μόνο τότε, άρα, κλπ).
- Δεν έχει αποδοθεί ακόμη αποτελεσματικά όλη η μαθηματική συμβολογραφία στη νοηματική γλώσσα, με αποτέλεσμα να υπάρχει αρκετός αυτοσχεδιασμός στην απόδοσή τους και οι κωφοί πέραν του γεγονότος ότι πολύ πιθανά να μην έχουν κατανοήσει τη συγκεκριμένη μαθηματική έννοια, να μην μπορούν να επικοινωνήσουν και μεταξύ τους σε σχετικά ζητήματα μαθηματικών.
- Το φαινόμενο των ομόηχων λέξεων όταν αυτές αναγνωρίζονται με τη χειλεανάγνωση π.χ. (έξι-έκτη, ένα-εννιά-ενώ, κ.α.)
- Το φαινόμενο των λέξεων που έχουν διάφορα νοήματα. Για παράδειγμα, οξύ, βάση, διαφορά, τετράγωνο, κύβος κλπ.;;;;
- Μαθηματικοί τύποι και φόρμουλες που πιθανά αποτελούν «ακατανόητα σχήματα» για τα κωφά παιδιά

Δυσκολίες σε σύνθετες λειτουργίες

- Της σύγκρισης (comparison)
- Της διατήρησης της ύλης και του ποσού (conservation)
- Της διάταξης (seriation)

Μια ολιστική θεώρηση

Τα βασικά χαρακτηριστικά της απόκτησης μαθηματικών δομών, που αποτελούν άξονες προσανατολισμού για οποιαδήποτε εκπαιδευτική παρέμβαση στο χώρο των παιδιών με προβλήματα ακοής θα έπρεπε να επισημαίνονται και να υπερτονίζονται τόσο για την αναγκαιότητα διαφοροποίησης του αναλυτικού προγράμματος, όσο και για την αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής παρέμβασης και τη διαδικασία της αξιολόγησης.

Οι ιδιαιτερότητες και η φύση των δυσκολιών, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω για τη σύνθεση των μαθηματικών εννοιών συνδέονται άμεσα με γλωσσικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία. Συνεπώς ένας εκπαιδευτικός θα πρέπει να θεωρεί ότι η καλλιέργεια της μαθηματικής αντίληψης στα κωφά παιδιά είναι πολυδιάστατη και εξαρτάται από τους εξής παράγοντες:

1. Ενεργητική συμμετοχή του κωφού παιδιού (καλή όραση, εστιασμένη προσοχή κλπ)
2. Αρτιότητα της νοηματικής του εκπαιδευτικού
3. Ο βαθμός της γλωσσικής δυσκολίας.
4. Η προϋπάρχουσα γνώση του κωφού παιδιού (τα ήδη υπάρχοντα γνωστικά δομήματά του).
5. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα παραπάνω σημεία δεν είναι μονοσήμαντα ορισμένα. Συνθέτουν όμως ένα πλαίσιο αναφοράς (perceptual context), το οποίο εξαρτάται από τους παραπάνω παράγοντες. Είναι απαραίτητο δε να βελτιώνονται και να καλλιεργούνται συστηματικά και οι έξι παραπάνω παράγοντες, προκειμένου να έχουμε τις σωστές αναπαραστάσεις των μαθηματικών εννοιών στα κωφά παιδιά. Αν η συνισταμένη είναι η ολοκληρωμένη σύνθεση (σύλληψη και κατανόηση;) μιας μαθηματικής έννοιας, τότε τα παραπάνω έξι «στοιχεία» μπορούν να (θεωρηθούν) ονομαστούν ως συνιστώσες, για ένα τέτοιο γνωστικό αποτέλεσμα.

Επίπεδα κατανόησης

Έχοντας υπόψη τις συνιστώσες της γνωστικής δομής για το σχηματισμό μιας μαθηματικής έννοιας, ο διδάσκων/ουσα, μπορεί συνεχώς να συνδέει το μάθημα των μαθηματικών με άλλα μαθήματα όπως της φυσικής αγωγής, της οδικής συμπεριφοράς, των εικαστικών, με πράγματα δηλαδή που συνδέονται άμεσα με την καθημερινότητα των κωφών παιδιών για να μην φαίνεται το μάθημα των μαθηματικών ασύνδετο και άσχετο με τη ζωή και δεν κινεί το ενδιαφέρον (πολυθεματική προσέγγιση).

Θα συνιστούσαμε στον εκπαιδευτικό να χρησιμοποιεί κάποια γενικότερη μεθοδολογία ως προς τη διδασκαλία των μαθηματικών και να προσπαθεί να διακρίνει τα επίπεδα κατανόησης των κωφών παιδιών. Ειδικότερα, αν οι γλωσσικές δυσκολίες που εμφανίζονται στα μαθηματικά μπορούσαν να επισημανθούν και να ταξινομηθούν σε κάποια επίπεδα κατανόησης (χωρίς να σημαίνει ότι αυτά τα επίπεδα δεν αλλάζουν ή δεν αλληλοκαλύπτονται), τότε ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να οργανώσει το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΕΠ) του κωφού παιδιού, εστιάζοντας στα αδύνατα σημεία και θέτοντάς τα ως βραχυπρόθεσμους στόχους. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει μια διάκριση επιπέδων κατανόησης θα μπορούσε να είναι η εξής (van Hiele, 1984; Pegg, 1985):

Επίπεδο 0 – Αναγνώριση: Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής/τρια χρησιμοποιεί τυπικό μαθηματικό λεξιλόγιο χωρίς να κατανοεί τις έννοιες εις βάθος.

Επίπεδο 1 – Ανάλυση: Ο μαθητής/τρια ερευνά και ανακαλύπτει τις ιδιότητες ενός σχήματος (με τη χρήση οποιουδήποτε γεωμετρικού οργάνου) ή τις ιδιότητες μιας μαθηματικής έκφρασης. Η κάθε μία ιδιότητα εμφανίζεται ως ξεχωριστή «αλήθεια» και συνήθως δεν παρατηρείται συσχέτισή τους.

Επίπεδο 2 – Διάταξη: Ο μαθητής/τρια μέσω λογικών βημάτων συνδέει τις ιδιότητες των σχημάτων ή των μαθηματικών προτάσεων που έχει ανακαλύψει ο ίδιος, δίνοντας κάποιες εξηγήσεις. Θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να ζητά κάθε φορά από το παιδί το «γιατί» και το «πώς» για να μπορέσει να καταλάβει τον τρόπο που έχει συνθέσει το κωφό παιδί το αντιληπτικό του πλαίσιο για τη συγκεκριμένη μαθηματική έννοια.

Επίπεδο 3 - Συμπερασματική Λογική: Αρχίζει και γίνεται περισσότερο σαφής στο μαθητή/τρια ο λόγος ύπαρξης και χρήσης αξιωμάτων και θεωρημάτων στα μαθηματικά. Για παράδειγμα, η χρήση κατάλληλου κριτηρίου ισότητας τριγώνου προκειμένου να αποδειχθούν ότι δύο τρίγωνα είναι ίσα.

Επίπεδο 4 - Μαθηματική Λογική: Το επίπεδο αυτό αφορά στην ανάλυση και σύνθεση λογικών προτάσεων και σχέσεων. Στο επίπεδο αυτό στοιχεία της μαθηματικής ανάλυσης κάνουν την εμφάνισή τους καθώς και οι εσωτερικές συνδέσεις μεταξύ τομέων στα μαθηματικά, όπως η Αναλυτική γεωμετρία με την Ευκλείδεια γεωμετρία.

Κάθε επίπεδο κατανόησης μπορεί να αναλυθεί σε πολλαπλά αναπτυξιακά επίπεδα (Owen, 1987). Όταν ο εκπαιδευτικός θέλει να διδάξει την αθροιστική ιδιότητα στους φυσικούς αριθμούς μπορεί να ακολουθήσει την ανάλυση έργου (task analysis) για να το πετύχει.

Για παράδειγμα:

Άθροισμα χρησιμοποιώντας τους πρώτους 5 αριθμούς
Σωστή χρήση και κατανόηση των συμβόλων της άθροισης και της ισότητας

Άθροισμα των πέντε πρώτων φυσικών αριθμών σε κατακόρυφη διάταξη
 Άθροισμα των πέντε πρώτων φυσικών αριθμών σε οριζόντια διάταξη
 Άθροισμα της επόμενης πεντάδας αριθμών (από 5 έως και το 10) κλπ

Έχοντας καθορίσει κάποια γενικά επίπεδα κατανόησης ο δάσκαλος/α, θα μπορεί να επέμβει και να βοηθήσει ουσιαστικότερα τους μαθητές και ειδικότερα εκείνους που έχουν σοβαρά προβλήματα ακοής. Παρόλα αυτά, πολλές φορές η κατανόηση από μέρος των παιδιών δεν ακολουθεί μια αυστηρή διατακτική ακολουθία. Αντιθέτως, παρουσιάζει συχνά παλινδρομήσεις από το ένα επίπεδο κατανόησης στο άλλο, πράγμα που έκανε πολλούς ερευνητές να ασκήσουν μία κριτική στην αυστηρή διάκριση που φαίνεται να έχουν τα επίπεδα κατανόησης στο μοντέλο του van Hiele (Kay, 1987· Battista, 1992· Siegler, 1995). Για αυτό το λόγο πολλοί ερευνητές – ανάμεσα και ο van Hiele - τονίζουν τη χρησιμότητα του διαλόγου μέσα στην τάξη ως μέσο για τη διαλεύκανση εννοιών και επιπέδων κατανόησης.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες για τα μαθηματικά Δημοτικού

Αριθμοί και Πράξεις

Χρήση πραγματικών αντικειμένων (πχ κέρματα, φρούτα, μπαλίτσες, κάρτες, ξυλομπογιές, βώλοι κλπ) για την έννοια του συνόλου και την απαρίθμηση στοιχείων.

Καρτέλες, αριθμητήρια, ξυλάκια διαφορετικού μήκους για να πειραματιστούν τα παιδιά με την ταξινόμηση κατά αύξουσα και φθίνουσα σειρά, βάρακια διαφορετικού βάρους για να συσχετίζουν το αυξανόμενο βάρος με την αύξηση των αριθμών και αντιστρόφως

Με τα παραπάνω μπορεί ο κωφός μαθητής να προσεγγίσει τις έννοιες της πρόσθεσης και αφαίρεσης. Με τον πολλαπλασιασμό μπορεί για παράδειγμα να χρησιμοποιήσει την κίνηση. Πηγαίνει 3 φορές και τοποθετεί σε μια συγκεκριμένη θέση 2 πράγματα κάθε φορά. Γίνεται προσπάθεια της απόδοσης της λέξης φορές (3 φορές το 2) και διαχωρισμό της από την εννοιολογική της διάσταση στην καθημερινότητα.

Γεωμετρία

Πολλές λέξεις στη γεωμετρία είναι σύνθετες και κατά συνέπεια μπορούν να αποδοθούν νοηματικά σχετικά εύκολα, ανάλογα με το περιεχόμενό τους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε:

ισοσκελές (ίσα σκέλη) τρίγωνο,

υποτείνουσα (υπό + τείνω, πλευρά απέναντι από την ορθή),

σκαληνό (λοξό, πλευρές άνισες),

ρητός αριθμός (αυτός που μπορεί να ειπωθεί),

άρρητος (αυτός που δεν μπορεί να ειπωθεί),

μιγαδικός (αυτός που αποτελείται από δύο διαφορετικά σύνολα αριθμών) κλπ

Θετικοί και αρνητικοί αριθμοί

Για να εξοικειωθούν τα κωφά παιδιά με τους θετικούς και αρνητικούς αριθμούς χρειάζεται παράλληλα να τα προσεγγίσουν τα θέματα αυτά βιωματικά μέσα από διάφορα παιχνίδια αλλά και με συμμετοχή ολόκληρου του σώματός τους. Για παράδειγμα βήματα μπροστά από μια γραμμή που θα ορίζεται ως γραμμή αναφοράς θα σημαίνει πρόσθεση, βήματα πίσω θα σημαίνει αφαίρεση. Ο αριθμός των βημάτων θα εκφράζει τον αριθμό αυτό καθαυτό. Όταν με το τέλος της πράξης θα βρίσκονται μπροστά από τη γραμμή αναφοράς, αυτό θα σημαίνει ότι το πρόσημο του αριθμού (αποτελέσματος) θα είναι θετικό και ο αριθμός των βημάτων θα ταυτίζεται με την απόλυτη τιμή του αριθμού κ.ο.κ.

Επισημάνση στην κατανόηση και απόδοση της μαθηματικής ορολογίας

Συνιστάται μια πιο ελκυστική παρουσίαση των μαθηματικών όρων με τη χρήση έγχρωμων κωδικοποιημένων σελίδων, έτσι ώστε με το ίδιο χρώμα να συνδέονται έννοιες, σύμβολα, λεξιλόγιο και ενδεικτικές δραστηριότητες. (βλ. Owen, 1987, σελ.115).

Επίσης, για να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι γλωσσικές δυσκολίες και οι ελλείψεις που εμφανίζονται στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών (ειδικά με την κατανόηση των λογικών

συνδέσμων) σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών θα μπορούσε γίνει ο παρακάτω συνδυασμός κατά την εκπαιδευτική διαδικασία:

- Ο διδάσκων/ουσα αποδίδει νοηματικά μια μαθηματική σχέση και οι κωφοί μαθητές την αποδίδουν γραπτά και την εξηγούν.
- Ο διδάσκων/ουσα αποδίδει γραπτά μια μαθηματική σχέση και οι κωφοί μαθητές την αποδίδουν νοηματικά και την εξηγούν.
- Ο διδάσκων/ουσα περιγράφει μια μαθηματική σχέση (έννοια) εξηγώντας την και οι κωφοί μαθητές την ονοματίζουν (δίνουν την αντίστοιχη μαθηματική ορολογία ή σύνολο ορολογιών) και την αποδίδουν νοηματικά.

Τα παραπάνω αποτελούν φάσεις μιας κυκλικής διαδικασίας και περιλαμβάνουν όλους τους δυνατούς συνδυασμούς για τη διδασκαλία μιας μαθηματικής έννοιας. Με τον τρόπο αυτό μπορεί ο διδάσκων/ουσα να κατανοήσει μέχρι ποιο βαθμό τα κωφά παιδιά έχουν αντιληφθεί μια συγκεκριμένη μαθηματική έννοια και να διαμορφώσει κατάλληλα το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα

Σύμφωνα με έρευνες που καταγράφονται στο “The Curriculum and the hearing impaired students. Theoretical and Practical Considerations, 1987) η διαδικασία τού project θεωρείται πολύ βοηθητική ιδιαίτερα για τα κωφά παιδιά, γιατί συνδυάζει και συσχετίζει άμεσα τη θεωρία με την εφαρμογή. Επίσης θεωρείται πολύ χρήσιμη η εντατική ενασχόληση και άσκηση με τις μαθηματικές έννοιες καθώς και η ενασχόλησή τους με υπολογιστικά προγράμματα (Owen, 1987, σελ.102)

Συνοψίζοντας

Θεωρούμε ότι τα επίπεδα κατανόησης αποτελούν ένα καλό εργαλείο πρώτης αξιολόγησης στη χαρτογράφηση της μαθηματικής αντίληψης των κωφών μαθητών. Επίσης είναι καλό να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός ότι δεν είναι απλή υπόθεση το να καταλάβει ένα κωφό παιδί μαθηματικά όταν εξαρτάται από παράγοντες όπως η προσοχή, η όραση, η κίνηση, η στάση, οι γλωσσικές δυσκολίες, η προϋπάρχουσα γνώση και οι συνθήκες (έχουν αναφερθεί και παραπάνω διεξοδικότερα).

Η εκπαιδευτική έρευνα δεν είναι τόσο εκτενής στον πληθυσμό των κωφών μαθητών όσον αφορά τους τρόπους προσέγγισης και τις στρατηγικές που εφαρμόζουν προκειμένου να αναγνωρίσουν και να κατακτήσουν κάποια μαθηματική έννοια. Κατά συνέπεια η παρέμβαση από το εκπαιδευτικό προσωπικό γίνεται καθαρά εμπειρικά χωρίς να έχει κάποια επιστημονική βάση. Το μοντέλο των επιπέδων κατανόησης μπορεί να λειτουργήσει ως αξιόπιστο εργαλείο -χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως είναι πανάκεια για τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην εκπαίδευση-, λαμβάνοντας τον κάθε μαθητή ως ξεχωριστή πραγματικότητα και προσαρμόζοντας πάνω στις ανάγκες του ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα υποστήριξης και παρέμβασης.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο πληθυσμός των κωφών παιδιών, όπως κάθε πληθυσμός, είναι ανομοιογενής και οι ανάγκες τους ποικίλες. Επομένως ο ρόλος του εκπαιδευτικού των κωφών παιδιών είναι σύνθετος, καθώς ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της πορείας της διδασκαλίας κάθε μαθήματος απαιτεί να ληφθούν υπόψη και να συνυπολογιστούν πολλοί παράγοντες, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους είναι οι ακόλουθοι:

*

888 Οι ιδιαίτερες ατομικές εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε του μαθητή, που ορίζονται και υλοποιούνται με το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κάθε μαθητή.

- Το περιεχόμενο και οι στόχοι του μαθήματος, οι οποίοι παραμένουν κατά βάση κοινοί με αυτούς της γενικής εκπαίδευσης.
- Η διαθεματικότητα, που αποτελεί βασική διδακτική προσέγγιση για όλα τα γνωστικά αντικείμενα.
- Οι γενικές συνθήκες που επικρατούν στην τάξη, όπως ο αριθμός και η σύνθεση της σχολικής τάξης, η διαθεσιμότητα εποπτικού υλικού, η εξειδίκευση των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση του κωφού παιδιού κλπ.

Παράλληλα με τους παραπάνω παράγοντες πρέπει να συνυπολογισθούν οι παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές της Φιλοσοφίας της Διγλωσσίας, σύμφωνα με την οποία έχει σχεδιαστεί το Αναλυτικό Πρόγραμμα, αλλά και κάποιες γενικότερες οδηγίες, που ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών παιδιών. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις ακολουθήσει αυτές τις αρχές και οδηγίες, προκειμένου να διευκολύνει το διδακτικό του έργο και να ενισχύσει τη μαθησιακή εξέλιξη του κωφού παιδιού:

A. Διδακτικές αρχές που βασίζονται στη Δίγλωσση Εκπαιδευτική Προσέγγιση για Κωφούς μαθητές

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της Διγλωσσίας, η γλώσσα της διδασκαλίας και της επικοινωνίας είναι η ΕΝΓ, η οποία αποτελεί τη βάση για την απόκτηση της δεύτερης γλώσσας, της Ελληνικής, κυρίως στη γραπτή μορφή της. Ειδικότερα:

- Η εισαγωγή σε κάθε μαθησιακή δραστηριότητα και σε οποιοδήποτε διδακτικό αντικείμενο γίνεται κατ' αρχήν μέσα από τη νοηματική γλώσσα. Για παράδειγμα η συζήτηση με τους μαθητές για τα περιστατικά και τα γεγονότα της καθημερινής ζωής και της επικαιρότητας στην ΕΝΓ δημιουργεί κλίμα ενδιαφέροντος και συνοχής και αφυπνίζει το ενδιαφέρον για τις μαθησιακές διαδικασίες. Αν δεν αναπτυχθεί θετικό και επικοινωνιακό κλίμα στην τάξη, οποιαδήποτε εκπαιδευτική διαδικασία είναι αδύνατη.
- Η κατανόηση και εμπέδωση των εννοιών αποτελεί το βασικό στόχο σε όλα τα μαθήματα. Η κατάκτηση των νέων εννοιών και η εξοικείωση του παιδιού με την ειδική ορολογία που χρησιμοποιείται σε κάθε μάθημα γίνεται κατά βάση μέσα από την ΕΝΓ και το γραπτό λόγο. Κάθε έννοια, ορολογία καθώς και το λεξιλόγιο συζητούνται στην ΕΝΓ, με παράλληλη υποστήριξη με γράψιμο, έντυπα καθώς και εποπτικά υλικά.
- Οι οδηγίες των γραπτών ασκήσεων και των άλλων δραστηριοτήτων εξηγούνται στην ΕΝΓ. Σταδιακά οι μαθητές ενθαρρύνονται να κατανοούν τις γραπτές οδηγίες χωρίς υποστήριξη από τη μητρική τους γλώσσα. Αυτή η μετάβαση πρέπει να γίνεται με πολύ συστηματικό τρόπο και με προσοχή ώστε να μην θυσιαστεί η γνωστική προς όφελος μιας επιφανειακής 'γλωσσικής' προόδου.
- Ο έλεγχος κατανόησης του περιεχομένου του νέου μαθήματος γίνεται με κριτική συζήτηση και ανακεφαλαιωτικές συζητήσεις στη νοηματική και με γραπτές ασκήσεις και εργασίες στην ελληνική.
- Η αξιολόγηση των μαθητών γίνεται στην Ε.Ν.Γ (ερωτήσεις, αναδιήγηση) ή μέσα από το γραπτό λόγο. Σε κάθε περίπτωση λαμβάνεται υπόψη πως ο κύριος στόχος είναι να αξιολογηθεί αν τα παιδιά έχουν κατακτήσει τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες στο συγκεκριμένο μάθημα και αν έχουν κατακτήσει επομένως τις αντίστοιχες γλωσσικές δεξιότητες (αντιληπτικές και εκφραστικές). Συμβαίνει όμως συχνά, όπως σε πολλά δίγλωσσα παιδιά, το γλωσσικό επίπεδο της δεύτερης γλώσσας τους να μην είναι επαρκές για την κατανόηση και διατύπωση πολύπλοκων εννοιών και σχέσεων. Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να γίνει διεξοδικός έλεγχος της κατανόησης και εμπέδωσης στην μητρική γλώσσα, την νοηματική, στην περίπτωση των κωφών παιδιών.

B. Προσαρμογές στο μαθησιακό περιβάλλον.

Με κριτήριο τις γενικές εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών μαθητών, ο εκπαιδευτικός συνιστάται να κάνει τις απαραίτητες προσαρμογές στο μαθησιακό περιβάλλον έτσι ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε αυτό (RNID, 2001). Ειδικότερα:

1. Όσον αφορά στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος της σχολικής τάξης:

- Το περιβάλλον της τάξης πρέπει να είναι διαμορφωμένο ακουστικά με τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολύνει την ακουστική πρόσληψη των πληροφοριών για όσα παιδιά μπορούν να αξιοποιήσουν τις ακουστικές πληροφορίες (χοντρές κουρτίνες, χαλί/πλαστικό δάπεδο, κάλυψη σκληρών επιφανειών με μαλακό υλικό).
- Η θέση του μαθητή πρέπει να του επιτρέπει την οπτική επαφή με τον εκπαιδευτικό και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης. Για το λόγο αυτό η διάταξη πρέπει να είναι ημικυκλική.
- Χρειάζεται κατάλληλος και επαρκής φωτισμός της τάξης για να διευκολύνει την οπτική επαφή του μαθητή με τον εκπαιδευτικό και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.
- Η προτεινόμενη θέση του εκπαιδευτικού είναι κοντά και απέναντι από τους μαθητές, ώστε το στόμα του και ο χώρος που νοηματίζει να είναι ορατός στα παιδιά.

2. Όσον αφορά στη διδασκαλία των μαθημάτων:

- Ο προφορικός λόγος του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι καθαρός και ο ρυθμός του κανονικός, αλλά, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, γίνονται επαναλήψεις και αφιερώνεται ο απαιτούμενος χρόνος για την ακουστική πρόσληψη των πληροφοριών.
- Είναι απαραίτητο να παρουσιάζουμε κάθε έναν που μιλάει/νοηματίζει στην τάξη, λέγοντας το όνομά του στην ελληνική ή τη νοηματική ή δείχνοντάς τον.

- Οι ερωτήσεις, οι απαντήσεις και τα σχόλια των μαθητών επαναλαμβάνονται από τον εκπαιδευτικό για να αποφύγουμε τον κίνδυνο να χαθεί κάποια πληροφορία από κάποιον μαθητή, που θα χάσει έτσι το 'νήμα' της διαδικασίας.
- Η παρουσίαση ιστοριών, γεγονότων, νέων εμπειριών, προβλημάτων γίνεται με παραστατικό τρόπο (έκφραση προσώπου, κίνηση και κάθε είδους κατάλληλα εξωγλωσσικά στοιχεία) είτε χρησιμοποιούμε την ελληνική είτε τη νοηματική στη διδασκαλία.
- Η νέα γνώση συνδέεται με τις προηγούμενες εμπειρίες των παιδιών και συνοδεύεται με πλούσιο εποπτικό και διδακτικό υλικό, με σκοπό οι μαθητές να κατανοήσουν τις νέες έννοιες.
- Δίνονται ευκαιρίες για την απόκτηση εμπειριών μέσα από επισκέψεις σε διάφορους χώρους, μουσεία και εκδρομές. Επομένως, η πρόσληψη πληροφοριών, όπου αυτό είναι δυνατόν, γίνεται με άμεση παρατήρηση των αντικειμένων, χώρων, φαινομένων κ.λ.π. Όπου είναι εφικτό, η διδασκαλία ξεκινάει στο άμεσο περιβάλλον, και στη συνέχεια επεκτείνεται, ενισχύεται και εμπλουτίζεται μέσα από το γραπτό κείμενο. Εναλλακτικά, μπορεί να ξεκινήσει από το γραπτό κείμενο και να εμπλουτιστεί ή να επεκταθεί μέσα από την επαφή του παιδιού με το άμεσο περιβάλλον. Η απόκτηση και η εμπέδωση της γνώσης ενισχύεται μέσα από τη βιωματική προσέγγιση.
- Η ενεργοποίηση της προηγούμενης γνώσης ή η κατανόηση της καινούργιας γνώσης ενισχύεται με τη χρήση οπτικού υλικού, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που απαιτείται υπέρβαση στο χώρο και στο χρόνο από το εδώ και το τώρα στο αλλού και στο άλλοτε.
- Τα φυλλάδια εργασίας καθώς και όλες οι σημειώσεις που δίνονται στους μαθητές πρέπει να είναι δακτυλογραφημένα με σαφή και κατανοητή γλώσσα, με υπογραμμισμένες τις λέξεις-κλειδιά και με οπτικές πληροφορίες που βοηθούν την κατανόησή ή συμπλήρωσή τους
- Είναι σκόπιμο καινούργιες πληροφορίες και γνώσεις να μην εισάγονται ξεκομμένες αλλά να συνδέονται με τα γνωστικά πλαίσια που έχουν είδη κατακτήσει οι μαθητές. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι πολλές από τις πληροφορίες, έννοιες και σχέσεις που παρουσιάζει, πολλοί κωφοί μαθητές τις αντιμετωπίζουν γνωστικά για πρώτη φορά. Για παράδειγμα όταν διδάσκουμε την υπεριώδη ακτινοβολία δεν πρέπει να θεωρούμε δεδομένη την στοιχειώδη, τουλάχιστον, γνωστική υποδομή που έχουν οι ακούοντες μαθητές για το θέμα αυτό από προηγούμενα ακούσματα, διαβάσματα και συζητήσεις. Για τους κωφούς μαθητές είναι πολύ πιθανόν, ιδίως στις μικρές ηλικίες και πριν αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας στην ελληνική νοηματική γλώσσα, να αντιμετωπίζουν το θέμα της υπεριώδους ακτινοβολίας που εισάγει ο εκπαιδευτικός, για πρώτη φορά.
- Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση και εμπέδωση των εννοιών, γιατί οποιαδήποτε παράλειψη δημιουργεί γνωστικά κενά. Συγκεκριμενοποιούνται και διασαφηνίζονται βασικές έννοιες μέσα από οπτικές πληροφορίες, με την ΕΝΓ και το γραπτό λόγο, όταν η άμεση πραγματικότητα δεν προσφέρεται γι' αυτό ή είναι απρόσιτη. Γίνεται επίσης έλεγχος, για να εντοπισθούν έννοιες που δεν έχουν κατανοηθεί. Σ' αυτήν την περίπτωση η ανατροφοδότηση μέσω της ΕΝΓ είναι απαραίτητη.
- Η χρήση οπτικών βοηθημάτων, όπως εικόνων, του πίνακα, των σχεδιαγραμμάτων, διαφανειών, πειραμάτων, αντικειμένων, βιβλίων, χαρτών είναι σημαντική για την κατάκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.
- Τα οπτικά βοηθήματα που έχουν κάποια γενική χρήση στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη, όπως κάποιες οδηγίες σχετικά με την επίλυση προβλημάτων ή μία λίστα λεξιλογίου ή ο εννοιολογικός χάρτης, γράφονται στον πίνακα και αναρτώνται σε εμφανές σημείο της τάξης. (Με τον ίδιο τρόπο οι επαναλαμβανόμενες ακουστικές πληροφορίες στην τάξη, ανακαλούν το σχετικό γνωστικό υπόβαθρο των ακούοντων μαθητών).
- Η προσεκτική παρατήρηση των οπτικών βοηθημάτων και η ανάλυση των στοιχείων που τις αποτελούν βοηθάει στη νοερή αναπαράσταση των γεγονότων και στην κατανόηση των σχέσεων ενός προβλήματος.
- Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει και εξηγεί τη χρήση των οπτικών βοηθημάτων και σταδιακά ενθαρρύνει τα παιδιά να τα χρησιμοποιήσουν. Ειδικότερα, τα παιδιά παροτρύνονται να παρατηρούν τις εικόνες, να ανατρέχουν στα κείμενα και να διατυπώνουν τυχόν απορίες, εντυπώσεις, υποθέσεις, συγκρίσεις και να συζητούν πάνω στο περιεχόμενό τους. Επίσης, κάθε θέμα (κείμενο, ιστορία, γεγονός) πρέπει να συνοδεύεται από εικόνες ή σχεδιαγράμματα, τα οποία

εξυπηρετούν συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους. Τέλος, δίνεται ο απαιτούμενος χρόνος, ώστε να μπορέσει ο μαθητής να αξιοποιήσει κατάλληλα τα οπτικά βοηθήματα.

- Η σύγχρονη τεχνολογία αξιοποιείται ως μέσο για την επίτευξη των διδακτικών στόχων και ιδιαίτερα η τηλεόραση, το επιδιασκόπιο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής. Ειδικά, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δίνει πολλαπλές δυνατότητες για την αναζήτηση πληροφοριών και την καλλιέργεια πολλών δεξιοτήτων μέσα από τη χρήση του κατάλληλου λογισμικού και του διαδικτύου. Επίσης, η χρήση του βίντεο είναι ιδιαίτερα σημαντική μέσα από την προβολή υποτιπλισμένων βιντεοταινιών με περιεχόμενο που εντάσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος ή την προβολή βιντεοταινιών πρόσφατων και παλιότερων δραστηριοτήτων των παιδιών (εκδρομή, επίσκεψη), που συνδέονται με το μάθημα.
- Οι διδακτικές ενέργειες για την επίτευξη των στόχων, συζητούνται με τους μαθητές, καταγράφονται στον πίνακα δραστηριοτήτων και αναρτώνται σε εμφανές σημείο της τάξης. Διαγράφονται από τους μαθητές οι δραστηριότητες που έχουν ολοκληρωθεί.
- Ανάλογα με τη σύνθεση της τάξης, δημιουργούνται συνθήκες που ευνοούν την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών μέσα από τη συνεργατική μάθηση σε μικρές ομάδες των 3-4 μαθητών.
- Καλλιεργείται η αυτενέργεια των μαθητών με σκοπό να φτάνουν μόνοι τους στην ανακάλυψη, στην απάντηση ερωτημάτων και την επίλυση πρακτικών θεμάτων. Οι μαθητές αλληλεπιδρούν με πληροφορίες, υλικά, καταστάσεις, σχέσεις, φαινόμενα και γεγονότα, θέτουν στόχους και με την διακριτική αλλά προγραμματισμένη υποστήριξη από τον εκπαιδευτικό αποκτούν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων.
- Οι δραστηριότητες των διδακτικών στόχων μπορεί να διαφοροποιηθούν ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε μαθητή.
- Δίνεται ευκαιρία για δραματοποίηση με ιδιαίτερη έμφαση στους πρότυπους ρόλους προσώπων πραγματικών, μυθικών, ιστορικών και χαρακτήρων.
- Σε κάθε μάθημα χρησιμοποιείται ένα λεξιλόγιο με την ειδική ορολογία του συγκεκριμένου μαθήματος (π.χ. μαθηματικοί, φυσικοί, γεωγραφικοί, ιστορικοί κλπ. όροι), το οποίο πρέπει να είναι κοινό για όλα τα σχολεία, ώστε να υπάρχει ένα κοινά αποδεκτό λεξιλόγιο μεταξύ όλων των κωφών παιδιών και των εκπαιδευτικών. Η διαδικασία της καθιέρωσης λεξιλογίου επιστημονικής ορολογίας στην ελληνική νοηματική γλώσσα είναι ένα σημαντικό ζήτημα της εκπαίδευσης των κωφών και χρειάζεται να γίνεται με επιστημονικό και σύμφωνα με τους κανόνες της γλωσσολογίας τρόπο.

Βιβλιογραφία

Akamatsu, C.T. (1988). Summarising stories: The role of instruction in text structure in learning to write. *American Annals of the Deaf*, 133, 294-302.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bure, M. και Bonder, F. (2000). *The Royal Institute for the Deaf "H.D. Gyot"- A Few Years beyond the Threshold towards Bilingual Education*. Sydney: ICED.

Carney, E. A., και Moeller, M. P. (1998). Treatment efficacy: Hearing loss in children. *Journal of Speech, language and Hearing Research*, 41, 561-584.

Dobson, L. (1989). Connections in Learning to Write and Read: A Study of Children's Development through Kindergarten and First Grade. Στο Mason, J.M. (Εκδ.). *Reading and Writing Connections*. Boston: Allyn and Bacon.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ(ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ) Αρ. Φύλλου 303 13\4\03

Fitzgerald, J. (1989). Enhancing two related thought processes: Revision in writing. *The Reading Teacher*, 42, 124-129.

Gaustad, M. (2000). Morphographic analysis as a word identification strategy for deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 60-80.

Graves, M. και Prenn, M. (1986). Costs and benefits of various methods of teaching vocabulary. *Journal of Reading*, 29, 596-602.

Gregory, S. (1995). Bilingualism and the Education of Deaf Children. Στο Knight, P. και Swanwick, R. (Εκδ.). *Bilingualism and the Education of Deaf Children: Advances in Practice*. Leeds: The University of Leeds.

Griffith, R.L. και Ripich, D.N. (1988). Story structure recall in hearing-impaired learning-disabled and non-disabled children. *American Annals of the Deaf*, 133, 43-50.

Hansen, B. (1989). *Trends in the Progress toward Bilingual Education of Deaf Children in Denmark*. Copenhagen, DK: Center for Total Communication.

Harrison, M. F. (1994) Preparing the Individualized Family Service Plan. Στο Roush, J. και Matkin, N.D. (Εκδ.). *Infants and Toddlers with Hearing Loss. Family Centered Assessment and Intervention* (σελ. 113-132). York Press, Baltimore MD.

Holt, J. (1993). Stanford Achievement Test – 8th edition: Reading comprehension subgroup results. *American Annals of the Deaf*, 138, 172-175.

Klass, C. S. (1996). *Home Visiting. Promoting Healthy Parent and Child development*. Paul Brookes Publishing Co., Baltimore, Maryland.

Kyle, J.G. και Allsop, L. (1982). Communicating with young deaf people. *Teacher of the deaf*, 6, 89-95.

Λαμπροπούλου, Β. (1993). Η Εξέταση της γραπτής γλώσσας των κωφών μαθητών. *Γλώσσα*, 30, 40-50.

Λαμπροπούλου, Β. (1999). Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκών. Εκπαιδευτικά Πακέτα Επιμόρφωσης. Πανεπιστήμιο Πατρών: Πάτρα.

Λαμπροπούλου, Β. (2001). *Πολιτισμικές και Εκπαιδευτικές Ανάγκες του Κωφού Παιδιού*. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πανεπιστημίων Πατρών: Πάτρα.

Mandler, J.M. and Johnson, N.S. (1977). Remembrance of things parsed: Story structure and recall. *Cognitive Psychology* 9, 111-151.

Meadow-Orlans, K. (1994). Stress, support and deafness: Perceptions of infants' mothers and fathers. *Journal of Early Intervention*, 18, 91-102.

Meadow-Orlans, K., Mertens, D., και Sass-Lehrer, M. (2003). *Parents and their deaf children: The early years*. Washington, DC: Gallaudet University Press.

Moeller, M., Osberger, M., McConkey, A., και Eccarius, M. (1981). Some language skills of the students in the residential school for the deaf. *Journal of the American Deafness and Rehabilitation Association* 14, 83-111.

Moeller, M.P. (2000). Early Intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*, 106(3), E43.

Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Norden, K., Tvingstedt, A-L. και Heiling, K. (1989). *A Longitudinal Study of Deaf Children*. Occasional paper. Lund University, Department of Education Research: Malmo, Sweden.

Ogden, P.W. (1998). *The Silent Garden: Raising your Deaf Child*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

Padden, C., και Humphries, T. (1988). *Deaf in America: Voices from a culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Padden, C.A. (1996). Early Bilingual Lives of Deaf Children. Στο Parasnis, I. (Εκδ.). *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*. New York: Cambridge.

Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη: Τι και γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Paul, P. (1988). *Literacy & Deafness: The development of reading, writing and literate thought*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Paul, P. και Gustafon, G. (1991). Hearing-impaired students' comprehension of high-frequency multimeaning words. *Remedial and Special Education*, 12 (4), 52-62.

Paul, P. και Quigley, S. (1994). *Language and Deafness*. San Diego, CA: College-Hill Press.

Pearson, P.D. και Spiro, R.J. (1982). Towards a Theory of Reading Comprehension Instruction. In K.G. Butler and G.P. Walach (Eds.). *Language Disorders and Learning Disabilities*. Rockville, MD: Aspen.

Perfetti, C. και Sandak, R. (2002). Reading optimally builds on spoken language: Implications for deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 32-50.

Quigley, S.P. και Power, D. (1972). *The Development of Syntactic Structures in the Language of Deaf Children*. Urbana, IL: Institute for Research of Exceptional Children.

RNID (2001). *Promoting access to the curriculum*. London

Rottenberg, C.I. και Searfoss, L.W. (1992). Becoming literate in a preschool class: Literacy development of hearing-impaired children. *Journal of Reading Behaviour*, 24, 463-479.

Sass-Lehrer, M., (2003). Programs and services. Στο B. Bodner-Johnson & M. Sass-Lehrer (Εκδ.), *The Young Deaf and Hard of Hearing Child. A Family-Centered Approach to Early Intervention* (σελ. 153-180). Paul Brookes Publishing Co., Baltimore, Maryland.

Schirmer, B.R. (2000). *Language & Literacy Development in Children who are Deaf*. Boston: Allyn and Bacon.

Shanahan, T. (1980). The impact of writing instruction on learning to write. *Reading World*, 19, 357-368.

Shein, J. (1989). *At Home Among Strangers*. Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Stahl, S. (1986). Three principles of effective vocabulary instruction. *Journal of Reading*, 29, 662-668.

Svartholm, K. (1994). Second Language Learning in the Deaf. Στο Ahlgren, I. και Hyltenstam, K. (Εκδ.). *Bilingualism in Deaf Education: Proceedings of the International Conference on Bilingualism in Deaf Education. International Studies on Sign Language and Communication of the Deaf*. Vol. 27. Hamburg: Signum Press.

Swanwick, R. (1995). Deaf Children's Strategies for Learning English-How do They Do It? Στο Knight, P. και Swanwick, R. (Εκδ.). *Bilingualism and the Education of Deaf Children: Advances in Practice*. Leeds: The University of Leeds.

Tierney, R.J. και Pearson, P.D. (1983). Towards a composing model of reading. *Language Arts* 60, 568-580.

Winton P. J., και Bailey D. B., (1994). Becoming family Centered. Strategies for Self-Examination. Στο Roush, J. και Matkin, N.D. (Εκδ.). *Infants and Toddlers with Hearing Loss. Family Centered Assessment and Intervention* (pp 23-39). York Press, Baltimore MD.

Wolk, S και Allen, T.E. (1984). A 5-year follow-up of reading comprehension achievement of hearing-impaired students in special education programs. *The Journal of Special Educational Research*, 18, 161-176.

Yoshinaga-Itano, C., (2003). From screening to early identification and intervention: Discovering predictors to successful outcomes for children with significant hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8(11), 11-30.

**A. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΓΙΑ ΚΩΦΟΥΣ ΚΑΙ ΒΑΡΗΚΟΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ:**

- 1. ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ**
- 2. ΕΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**
- 3. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ**
- 4. ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ /ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**
- 5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**

B. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΒΑΘΜΙΔΕΣ: Έγκαιρη παρέμβαση
Νηπιαγωγείο
Δημοτικό
Γυμνάσιο

ΥΠΕΥΘΥΝΗ: ΒΕΝΕΤΤΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ

Β΄ ΤΟΜΟΣ
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Μάρτιος 2004

Η ομάδα για την κατάρτιση των αναλυτικών Προγραμμάτων για κωφούς και βαρήκοους μαθητές.

Επιστημονική υπεύθυνη: Βενέττα Λαμπροπούλου

Έγκαιρη παρέμβαση: Άννα Λαλένη

Νηπιαγωγείο: Παναγιώτα Ανδρικοπούλου, Βασιλεία Βενέρη, Άννα Λαλένη, Μάγδα Νικολαραϊζή, Μαριάννα Χαντζοπούλου

Δημοτικό

Ελληνική Γλώσσα: Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Μάγδα Νικολαραϊζή, Σοφοκλής Πλιακοπάνος, Μάγδα Σαμαρά

Εικαστική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου

Θεατρική Αγωγή: Τώνια Σταυροπούλου

Φυσικές Επιστήμες: Μαρία Σαραντοπούλου, Χρυσάνθη Θρασυβουλίδου

Μαθηματικά: Βασίλης Αργυρόπουλος

Ιστορία: Κίκα Χατζηκακού

Μελέτη Περιβάλλοντος: Μαρία Σαραντοπούλου

Ιστορία της Κοινότητας των Κωφών: Παρασκευή Κάτου

Γυμνάσιο

Ελληνική γλώσσα: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Ελληνική Λογοτεχνία: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Αρχαία Ελληνικά από πρωτότυπο: Παρασκευή Κάτου, Ρουθ Κυρτάτα, Κίκα Χατζηκακού

Εικαστική Αγωγή: Ουρανία Αναστασιάδου

Ιστορία: Κίκα Χατζηκακού, Ρουθ Κυρτάτα

Ιστορία της Κοινότητας των Κωφών: Παρασκευή Κάτου

Νοηματική γλώσσα για όλες τις βαθμίδες:

Υπεύθυνος Βασίλης Κουρμπέτης

**ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ
ΚΩΦΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ**

1. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

- A. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**
- B. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**
- Γ. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΑΠΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ**
- Δ. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ**

2. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

3. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΘΕΑΤΡΟΥ

4. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

**5. ΔΕΠΠΣ –ΑΠΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ
ΚΩΦΩΝ**

**6. ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ,
ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. Σκοπός

Ο σκοπός της διδασκαλίας των Ελληνικών στο γυμνάσιο είναι να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές να βελτιώσουν με γοργούς ρυθμούς την επίδοσή τους στην ελληνική γλώσσα: Να γίνουν ικανοί χρήστες της γραπτής μορφής των ελληνικών και ως αναγνώστες και ως συντάκτες κειμένων κάθε είδους και επιπέδου και να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές δεξιότητές τους στην ομιλούμενη και γραπτή ελληνική.

Στο γυμνάσιο συνεχίζεται η διδασκαλία της πρώτης γλώσσας των κωφών μαθητών, της νοηματικής, της οποίας ο ρόλος εξακολουθεί και σε αυτή τη βαθμίδα να είναι κρίσιμος για την γλωσσική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξή τους. Η φυσική τους γλώσσα, η νοηματική, εξακολουθεί να τροφοδοτεί αποφασιστικά τις γλωσσικές και γνωστικές καταβολές των μαθητών και σ' αυτή την ηλικία, αλλά τους έχει ήδη εφοδιάσει με το απαραίτητο υπόβαθρο, ώστε να είναι σε θέση να κατακτήσουν και την δεύτερη γλώσσα τους, την ελληνική, σε επίπεδο ισότιμο και με το επίπεδό τους στη νοηματική αλλά και με το επίπεδο των ακουόντων συνομηλίκων τους.

Ο στόχος αυτός είναι ρεαλιστικός με την προϋπόθεση ότι οι μαθητές δεν έχουν χάσει τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες στις μικρότερες ηλικίες. Στην πραγματικότητα η μοναδική προϋπόθεση είναι να έχουν αποκτήσει οι μαθητές μία τουλάχιστον γλώσσα επικοινωνίας και γνωστικής ανάπτυξης, πράγμα το οποίο όμως δεν είναι δεδομένο πάντοτε. Για το λόγο αυτό η συστηματική και εντατική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, αποτελεί βασικό μέλημα του αναλυτικού προγράμματος και στη βαθμίδα αυτή.

Οι δραστηριότητες των ΑΠΣ των γλωσσικών μαθημάτων έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά, ιδιαίτερα στην πρώτη τάξη του γυμνασίου, στην οποία οι μαθητές, αντιμέτωποι με τη διαφορετική οργάνωση της σχολικής ζωής από αυτήν του δημοτικού, χάνουν συχνά το γνωστικό και επικοινωνιακό πλαίσιο, αποπροσανατολίζονται και μένουν πίσω. Το αναλυτικό της Α' τάξης περιλαμβάνει δραστηριότητες που βοηθούν τους μαθητές να «μεταβούν» απρόσκοπτα από το δημοτικό στις υψηλότερες απαιτήσεις του Γυμνασίου. Επίσης είναι σχεδιασμένο έτσι ώστε να γίνει μια «επανάληψη» και ένα «φρεσκάρισμα» των ελληνικών με ανακεφαλαιωτικές δραστηριότητες, ώστε να καλυφθούν πιθανά γλωσσικά κενά, που παρουσιάζει έτσι κι αλλιώς ο πληθυσμός των κωφών μαθητών με την σημαντική γλωσσική και εκπαιδευτική του ανομοιογένεια.

Στη βαθμίδα του Γυμνασίου χρησιμοποιούνται για την διδασκαλία των ελληνικών στρατηγικές και μεθοδολογία από την « δίγλωσση προσέγγιση για κωφούς μαθητές»:

1. Εντατική αξιοποίηση των μεταγλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών στην νοηματική: οι μαθητές «ξεκλειδώνουν» και κατακτούν τις μορφοσυντακτικές δομές και τον σημασιολογικό και λειτουργικό πλούτο της ελληνικής βασιζόμενοι στην γνώση/μετάγνωση, μεταγλωσσική συνείδηση της μητρικής τους γλώσσας, της οποίας η δομή κατακτάται (με φυσικό τρόπο) και με διδασκαλία ωρύτερα συνήθως και πληρέστερα από την ελληνική.

2. Η ελληνική διδάσκεται με τη μεθοδολογία της διδασκαλίας της δεύτερης γλώσσας:

- A. Με δομημένο πρόγραμμα, που εξασφαλίζει την συστηματική διδασκαλία όλων των παραμέτρων της γλώσσας (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, σημασιολογία, πραγματολογία),
- B. Με φυσικό τρόπο μέσα από επικοινωνιακές και λειτουργικές στρατηγικές και
- Γ. Με στρατηγικές που ενσωματώνουν και τον δομημένο και τον φυσικό τρόπο. (Λαμπροπούλου, 1998)

Και στις τρεις περιπτώσεις η βασική φιλοσοφία είναι λειτουργική και επικοινωνιακή. Οι δραστηριότητες στην τάξη είναι προγραμματισμένες έτσι ώστε οι μαθητές να αξιοποιούν το διδακτικό χρόνο με ενεργές επικοινωνιακές πράξεις:

Ως αναγνώστες, ενθαρρύνονται να αναζητούν πληροφορίες, να ελέγχουν την ορθότητα μιας υπόθεσης ή μιας σκέψης, να διασταυρώνουν πληροφορίες ή να ικανοποιήσουν την ανάγκη τους να μάθουν κάτι ενδιαφέρον ή να απολαύσουν μια όμορφη ιστορία ή ένα ποίημα.

Ως συνομιλητές (στην ελληνική ή στην νοηματική γλώσσα), ενεργοποιούν τη ζωτική τους ανάγκη να επικοινωνήσουν με πλούσιο και αποτελεσματικό τρόπο για να δώσουν απαντήσεις σε ερωτηματικά, διλήμματα και απορίες, να μοιραστούν συναισθήματα, σκέψεις, επιθυμίες και σχέδια και να πάρουν αποφάσεις.

Και οι δραστηριότητες γραφής έχουν λειτουργικό περιεχόμενο: οι μαθητές γράφουν για να συγκροτήσουν και να συνοψίσουν αναζητήσεις και ενέργειες που έχουν ήδη ολοκληρώσει, για να ορίσουν το πλαίσιο ενός νέου σχεδίου, για να έχουν γραπτές σημειώσεις βοηθητικές στην πραγματοποίηση μιας συζήτησης ή μιας δράσης. Γράφουν επίσης για να ενημερώσουν, να πληροφορήσουν ή να πείσουν συγκεκριμένους παραλήπτες των γραπτών τους. Γράφουν διατυπώνοντας αιτήματα, ιδέες, ευχές, προτάσεις ή για να δώσουν οδηγίες και συμβουλές. Γράφουν επίσης για να «καμαρώσουν» τις ιδέες τους διατυπωμένες είτε χειρόγραφες, είτε στον υπολογιστή και να «συνομιλήσουν» μαζί τους. Γράφουν για να εκτιμήσουν το εύρος της δημιουργικής τους σκέψης, καθώς ξεδιπλώνεται και περνάει μέσα από τις δυσκολίες του λεξιλογίου ή της σύνταξης και μορφοποιείται στο χαρτί με καθαρότητα και αρμονία.

Και το διάβασμα και το γράψιμο και η ομιλία και η ακρόαση συνδέονται λειτουργικά και αλληλοτροφοδοτούνται με δημιουργικό τρόπο, καθώς οι σχολικές δραστηριότητες έχουν λειτουργικούς και επικοινωνιακούς στόχους. Η εκμάθηση της γλώσσας δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά οι μαθητές κατακτούν την ελληνική γλώσσα μαθαίνοντας ενδιαφέροντα πράγματα μέσα απ' αυτήν, ικανοποιώντας ανάγκες μέσα απ' αυτήν και πραγματώνοντας στόχους και επιθυμίες χρησιμοποιώντας την.

3. Το θετικό και δημιουργικό κλίμα της τάξης ενισχύεται με την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων που προωθούν την αποδοχή και την καλλιέργεια των διαπολιτισμικών αξιών στο σχολικό χώρο και στην ευρύτερη κοινότητα. Η αξία της πρώτης γλώσσας των κωφών δεν περιορίζεται στο ότι αποτελεί βασικό εργαλείο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Η σημαντικότερη λειτουργία της βρίσκεται στον μοναδικό και αναντικατάστατο ρόλο της ως φορέα πολιτισμικών και αισθητικών αξιών. Στην διδασκαλία πολλών ενοτήτων των μαθημάτων της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματικό να χρησιμοποιηθεί το γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών στη μητρική τους γλώσσα, γιατί έτσι αναπτύσσεται γόνιμη αλληλεπίδραση, ενδοπροσωπική και διαπροσωπική, που εμπλουτίζει τις δεξιότητές τους και στις δύο γλώσσες. Επί πλέον με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση των μαθητών και αναπτύσσεται σέρερη διαπολιτισμική συνείδηση και ταυτότητα.

4. Η συνεργασία στην τάξη είναι βασική αρχή του προγράμματος και εναρμονίζεται με τους συναφείς στόχους: αλληλεπίδραση, επικοινωνία, αλληλοδιδασκτική και μαθητοκεντρική προσέγγιση (για το λόγο αυτό στις ενδεικτικές δραστηριότητες χρησιμοποιείται το γ' πληθυντικό πρόσωπο: οι μαθητές γράφουν, ετοιμάζουν κλπ).

5. Η αρχή της διαθεματικότητας ανταποκρίνονται ιδιαίτερα στις παραπάνω προσεγγίσεις και για το λόγο αυτό η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων πραγματοποιείται κυρίως μέσα από διαθεματικά σχέδια εργασίας και με άλλες στρατηγικές, που βασίζονται στην διαθεματικότητα. Οι δραστηριότητες του προγράμματος έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να αποκτούν οι μαθητές δεξιότητες χρήσης της γλώσσας σε οποιοδήποτε γνωστικό και επικοινωνιακό περιβάλλον.

6. Στο σχεδιασμό του αναλυτικού προγράμματος της ελληνικής γλώσσας, δόθηκε προτεραιότητα στην ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών, οι οποίοι καλούνται στα γλωσσικά μαθήματα να ολοκληρώσουν σύνθετες δραστηριότητες και σχέδια εργασίας, που απαιτούν σχεδιασμό, σύγκριση, υποθέσεις, έλεγχο, επαλήθευση, επιλογές, αιτιολόγηση, παραγωγική και επαγωγική σκέψη, εφαρμογή θεωρίας, εξαγωγή συμπερασμάτων, αναθεώρηση, διατύπωση και αναδιατύπωση στόχων, συνθετικές διεργασίες κλπ. Στην παραδοσιακή εκπαίδευση των κωφών ο τομέας αυτός «θυσιαζόταν» για να δοθεί περισσότερος χρόνος στην μονομερή διδασκαλία στοιχείων της ελληνικής γλώσσας, κυρίως φωνολογικών και

μορφοσυντακτικών. Γνωρίζουμε όμως από την έρευνα (....., 1998) ότι η γλώσσα αναπτύσσεται μόνο μέσα από αυθεντικές γνωστικές διαδικασίες, που αξιοποιούν όλο το νοητικό δυναμικό των μαθητών. Ιδιαίτερα όταν το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών στην ελληνική δεν είναι το 'αναμενόμενο', είναι ζωτικής σημασίας η κριτική και λειτουργική προσέγγιση στη διδασκαλία της γλώσσας. Στην πραγματικότητα μόνο μέσα στον ενθουσιασμό και τη δυναμική σημαντικών επικοινωνιακών πράξεων μαθαίνεται η γλώσσα η μητρική και η δεύτερη.

7. Είναι σημαντικό επίσης οι μαθητές να κατακτούν τις *στρατηγικές* για την γλωσσική ανάπτυξή τους, πράγμα που επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα μέσα από ολοκληρωμένες και απαιτητικές γνωστικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες. Με τις δραστηριότητες αυτές αποκομίζουν πολύ μεγαλύτερο κέρδος σε σχέση με τις παραδοσιακές 'ασκήσεις', οι οποίες απλώς μπορεί να προσθέσουν στο ρεπερτόριό τους μερικές επιπλέον λέξεις ή κλιτικά μορφήματα. Η έρευνα από την διδακτική της δεύτερης γλώσσας (...., 199) επισημαίνει ότι το κρίσιμο σημείο είναι να αναπτύξουν οι μαθητές *δεξιότητες στην αποτελεσματική χρήση της γλώσσας* και να κατακτήσουν τους *μηχανισμούς της ως λειτουργικού εργαλείου*. Αυτές οι δεξιότητες αποδίδουν καρπούς άμεσα αλλά και μακροπρόθεσμα. Αυτό είναι ζωτικό σημασίας για τους κωφούς μαθητές, που θα χρειαστεί να συνεχίσουν και μετά το σχολείο να βελτιώνουν την ελληνομάθειά τους.

8. Το πρόγραμμα των γλωσσικών μαθημάτων *εμπεριέχει την εξατομίκευση, κυρίως μέσα από την εφαρμογή των εξατομικευμένων προγραμμάτων των μαθητών*. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν τους μαθητές στο ατομικό τους πρόγραμμα και στις καθημερινές δραστηριότητες της τάξης, ατομικές, ομαδικές, σχέδια εργασίας κλπ. Αποτελεσματικοί τρόποι μπορεί να είναι οι εξής:

A. Οι δραστηριότητες και οι ρόλοι στις ομαδικές εργασίες κατανέμονται/αναλαμβάνονται έτσι ώστε να καλύπτονται οι διαφορετικές ανάγκες και δεξιότητες των μαθητών.

B. Οι μαθητές αποκτούν σταδιακά επίγνωση των στόχων του ατομικού τους προγράμματος και αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην πραγματοποίησή τους με συνειδητή προσπάθεια για αυτοαξιολόγηση και αυτοδιόρθωση.

Γ. Ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και η συνεργασία ώστε να επιτυγχάνονται και οι ατομικοί και οι συλλογικοί στόχοι τους.

Δ. Οι μαθητές εκτίθενται σε πλούσιο γλωσσικό περιβάλλον και ερεθίσματα και καθοδηγούνται να τα αξιοποιούν. Εκπαιδεύονται επίσης να εντοπίζουν τις ελλείψεις τους, να ορίζουν θέματα για διερεύνηση και να ανατρέχουν στις κατάλληλες πηγές, ανάλογα με τις ατομικές τους ανάγκες.

E. Το σημαντικότερο είναι να γίνεται αποδεκτή και σεβαστή η προσωπική θέση των μαθητών μέσα στο σύστημα της ομάδας και να συνδυάζονται οι ιδιαίτερες ανάγκες τους με την συνολική πορεία της τάξης.

9. Η δίγλωσση εκπαίδευση έχει στόχο να μάθουν οι κωφοί μαθητές την ελληνική γλώσσα σε τέτοιο επίπεδο, ώστε να μην χρειάζεται η υποστήριξη από την μητρική τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος των ελληνικών. Στο παρόν πρόγραμμα περιορίζεται η χρήση της νοηματικής σταδιακά και στην τρίτη γυμνασίου χρησιμοποιείται σπανιότερα. Σε κάθε περίπτωση όμως ακολουθείται η στρατηγική που είναι επικοινωνιακά προσφορότερη. Για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι η θεωρία περίπλοκων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων είναι αποτελεσματικότερο να διδάσκεται στη νοηματική. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο ο δάσκαλος των ελληνικών να κατέχει ως ομιλητής πολύ καλά τη νοηματική γλώσσα αλλά και τη γλωσσολογία της. Σε περιπτώσεις που αυτό δεν συμβαίνει είναι πολύ βοηθητική η συνεργασία με τον δάσκαλο της νοηματικής γλώσσας.

10. Στη διδασκαλία της γλώσσας σημαντικότερο ρόλο παίζει η χρήση πληροφορικής. Ο γραμματισμός των μαθητών στην πληροφορική είναι ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της εκπαίδευσής τους. Το μάθημα της πληροφορικής διδάσκεται σαν ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο στο Γυμνάσιο, ωστόσο συμπεριλαμβάνεται διαθεματικά σε όλα σχεδόν τα σχέδια εργασίας όλων των γλωσσικών μαθημάτων, στα οποία παρέχει πολλές δυνατότητες:

A. Σαν εργαλείο γραφής, καταγραφής, διόρθωσης και εξέλιξης των γραπτών των μαθητών

B. Σαν εργαλείο για την ευπρόσωπη έκδοση των εργασιών των μαθητών και

Γ. Σαν ουσιαστική πηγή πληροφόρησης.

Οι γραπτές εργασίες που ολοκληρώνουν οι μαθητές κατέχουν εξαιρετική θέση στην εκπαιδευτική διαδικασία -συχνά εξ ίσου σημαντική με αυτή των διδακτικών εγχειριδίων- και η αποτελεσματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων της πληροφορικής αναβαθμίζει την ποιότητα και την λειτουργικότητα των εργασιών αυτών ως γνωστικών εργαλείων.

Για το λόγο αυτό στο παρόν αναλυτικό πρόγραμμα χρησιμοποιείται ο όρος «Έκδοση» για την τελευταία φάση της δημιουργίας των γραπτών εργασιών των μαθητών, ατομικών και ομαδικών. Με τον όρο αυτό υποδηλώνονται οι προσπάθειες των μαθητών ώστε η γραπτή εργασία τους να φτάσει σε ικανοποιητικό επίπεδο, μέσα από αλληπάλληλες διορθώσεις και αναθεωρήσεις και να αποκτήσει γραφιστική και αισθητική μορφή που θα την κάνει περισσότερο ελκυστική και προσβάσιμη στους ίδιους τους συγγραφείς της αλλά και σε άλλους αναγνώστες. Έτσι οι μαθητές μαθαίνουν να εκτιμούν περισσότερο το αποτέλεσμα της προσπάθειάς τους και εκπαιδεύονται στην αποτελεσματική συγγραφή κάθε είδους γραπτών.

11. Έχει καταβληθεί προσπάθεια ώστε σε κάθε ενότητα να υπάρχουν δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας, κατάλληλες για διαφορετικά επίπεδα γνώσεων και δεξιοτήτων στην ελληνική. Ο εκπαιδευτικός επιπλέον θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι η ίδια δραστηριότητα μπορεί να λειτουργεί στο επίπεδο της απλής έκθεσης για κάποιους μαθητές, για άλλους 'στο επίπεδο της κατανόησης, ενώ για άλλους στο επίπεδο της παραγωγής. Μα προσεκτικό σχεδιασμό και μέσα στο συνεργατικό και διαθεματικό πλαίσιο οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των μαθητών μπορεί να εμπλουτίζουν τη μαθησιακή διαδικασία. Ωστόσο είναι πολύ πιθανόν οι μαθητές συνολικά ως ομάδα να βρίσκονται σε αρκετά χαμηλότερο επίπεδο από το απαιτούμενο για να μπορούν να ανταποκρίνονται στο πρόγραμμα των ελληνικών της τάξης τους. Σ' αυτήν την περίπτωση, αφού γίνει η αξιολόγηση θα χρειαστεί οι μαθητές να παρακολουθήσουν το κατάλληλο για το επίπεδό τους πρόγραμμα, ασχέτως της της τάξης.

Στην περίπτωση αυτή επίσης μπορεί να καταρτισθεί από τους εκπαιδευτικούς ένα πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει μαθήματα της τάξης τους σε συνδυασμό με μαθήματα επαναλήψεων από προηγούμενες τάξεις.

Η ατομική διδασκαλία επίσης ή η διδασκαλία σε υποομάδες κατά επίπεδο αποτελεί αναγκαία στρατηγική σε τέτοιες περιπτώσεις.

Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη ότι θα πρέπει να αποφύγουμε να κρατάμε την τάξη «καθλωμένη» για χρόνια στο βασικό επίπεδο των ελληνικών, περιμένοντας να μάθουν «πολύ καλά» τα στοιχειώδη ελληνικά για να εκτεθούν στα δυσκολότερα. Έχει αποδειχθεί ότι αυτή η διδακτική άποψη έχει συντελέσει στο χαμηλό επίπεδο των ελληνικών των κωφών. Είναι απαραίτητο να επιδιώκουμε υψηλούς στόχους και να τους πραγματοποιούμε εφαρμόζοντας με συνέπεια ρεαλιστικές μεθόδους.

12. Στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων των γλωσσικών μαθημάτων έχει καταβληθεί προσπάθεια να υπάρχει, όταν είναι δυνατόν, οριζόντια διασύνδεση μεταξύ των επιμέρους μαθημάτων, την οποία οι διδάσκοντες μπορούν να αξιοποιούν για την καλύτερη εμπέδωση των γνώσεων μέσα από τις διαφορετικές σκοπίες των επί μέρους γνωστικών αντικειμένων.

13. Ένας από τους στόχους των γλωσσικών μαθημάτων του γυμνασίου είναι και η ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων στην ομιλούμενη ελληνική. Οπωσδήποτε η καλλιέργεια του γραπτού λόγου αποτελεί το θεμέλιο της ελληνομάθειας των κωφών μαθητών, και για τον γραπτό και για τον ομιλούμενο λόγο. Αλλά και το ζωντανό επικοινωνιακό περιβάλλον της ομιλούμενης γλώσσας, με κατάλληλη αξιοποίηση, μπορεί να είναι χρήσιμη και γόνιμη πηγή ανατροφοδότησης. Υπάρχουν πλευρές από τον πλούτο της ομιλούμενης γλώσσας, που ενδιαφέρουν πολύ τους κωφούς μαθητές, ιδιαίτερα στην ηλικία της εφηβείας:

η νεανική κουλτούρα, η τεχνολογία, τα σημαντικά θέματα της επικαιρότητας, οι τέχνες, η παγκοσμιότητα του πολιτισμού μας, η επικοινωνία, η επικοινωνιακή τεχνολογία, οι σπουδές και η εργασία, οι ερωτικές σχέσεις, η φιλία, αλλά και πολλά ακόμη θέματα, τα οποία οι μαθητές ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν από 'πρώτο χέρι' και από γραπτές πηγές αλλά και πιο άμεσα, στην ομιλούμενη ελληνική.

Για το λόγο αυτό στο πρόγραμμα περιλαμβάνονται δραστηριότητες που ενσωματώνουν τη χρήση ομιλούμενης γλώσσας. Η συμμετοχή των μαθητών σ' αυτές παρέχει πολλά οφέλη: κατανοούν καλύτερα το ζήτημα της άμεσης επικοινωνίας με τους ακούοντες, ανασκευάζουν πιθανές λαθεμένες ιδέες και στερεότυπα και δοκιμάζουν τις ικανότητές τους στην ομιλούμενη γλώσσα -και σε επίπεδο κατανόησης και σε επίπεδο παραγωγής- μέσα σε αβίαστη και υποστηρικτική ατμόσφαιρα.

Για να λειτουργήσουν όμως αποτελεσματικά οι δραστηριότητες ομιλούμενης γλώσσας πρέπει να είναι απολύτως σαφές ότι ο στόχος είναι η λειτουργικότητα στην επικοινωνία και όχι η σωστή άρθρωση ή οποιοδήποτε μεμονωμένο στοιχείο της ομιλίας.

Για το λόγο αυτό οποιαδήποτε παρέμβαση από τους εκπαιδευτικούς που ασχολούνται με τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού πρέπει να προγραμματίζεται μέσα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής

ομάδας και με θεώρηση ολιστική. Αυτή η αρχή ισχύει ιδιαίτερα σε δραστηριότητες όπως η «μεγαλόφωνη» ανάγνωση ή η παραδοσιακή λογοθεραπεία. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να προσαρμόζονται στις δυνατότητες των μαθητών και να έχουν λειτουργικό προσανατολισμό. Ειδικότερα τα παραδοσιακά ατομικά μαθήματα από λογοπεδικούς πρέπει να αποκτήσουν ουσιαστικό γλωσσικό περιεχόμενο, κατάλληλο για τις εκπαιδευτικές ανάγκες της ηλικίας αυτής.

Στο πρόγραμμα προτείνονται δραστηριότητες με επικοινωνιακό, βιωματικό ή παιγνιώδη χαρακτήρα, που ασκούν τους μαθητές στην προφορική επικοινωνία, αποφορτίζοντάς τους από πιθανά δυσάρεστα βιώματα και ενισχύοντας τις ξεχωριστές δεξιότητές τους να παρατηρούν, να μιμούνται και να επικοινωνούν. Ο δακτυλοσυλλαβισμός σε μερικές περιπτώσεις είναι χρήσιμος. Η αξιοποίηση των ακουστικών υπολειμμάτων επίσης είναι πολύ χρήσιμη, όταν εντάσσεται στην επικοινωνιακή προσέγγιση. Τελικός στόχος είναι να εμπλέκονται οι μαθητές ουσιαστικά σε επικοινωνιακές ανταλλαγές με τον περίγυρό τους και να επιτυγχάνουν αποτελεσματική επικοινωνία.

14. Ανάπτυξη της γλώσσας μέσα από τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα. (Δες τις γενικές οδηγίες για τα άλλα γνωστικά αντικείμενα).

Τα γλωσσικά μαθήματα του Γυμνασίου, όπως και στην γενική αγωγή είναι τα εξής:

A. Ελληνικά

1. Νεοελληνική Γλώσσα
2. Νεοελληνική Λογοτεχνία
3. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία:
  - α. από μετάφραση
  - β. από πρωτότυπο

B. Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.

Ακολουθούν τα ΑΠΣ των μαθημάτων αυτών

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. Ειδικοί στόχοι

Οι ειδικοί στόχοι στο Γυμνάσιο για το μάθημα της Γλώσσας (αλλά και της Λογοτεχνίας και των Αρχαίων) διαφοροποιούνται εν μέρει για τους κωφούς μαθητές, δεδομένου ότι «ισχυρή» τους γλώσσα είναι η ΕΝΓ και η ελληνική (κυρίως η γραπτή και κατά δεύτερο λόγο η ομιλούμενη) είναι η δεύτερη γλώσσα τους. Επομένως οι επιμέρους στόχοι διαμορφώνονται με βάση αυτήν την πραγματικότητα. Ειδικότερα με τη διδασκαλία της ΕΝΓ και της ελληνικής γλώσσας επιδιώκονται οι παρακάτω επιμέρους σκοποί:

- Να συνειδητοποιήσουν οι κωφοί μαθητές τη σημασία των δύο γλωσσών (ΕΝΓ και ελληνικής γλώσσας) για τη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή. Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία των

δύο γλωσσικών συστημάτων για την ενεργή συμμετοχή τους και στην ελληνική κοινότητα των κωφών και στην ευρύτερη κοινωνία.

- Να αντιληφθούν τις δυνατότητες που εξασφαλίζει το υψηλό γλωσσικό επίπεδο στην ΕΝΓ και στην ελληνική και για την εξέλιξή τους και για την ενεργό συμμετοχή τους στα κοινά ως ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες με κριτική και υπεύθυνη στάση. Να συνειδητοποιήσουν ότι η απόκτηση διγλωσσικών δεξιοτήτων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να έχουν άποψη και για να συμμετέχουν ενεργά στα ζητήματα της κοινότητας των κωφών, στα ευρύτερα κοινωνικά και εθνικά θέματα αλλά και στα ζητήματα που αφορούν την παγκόσμια κοινότητα.
- Με την κατάκτηση των δύο γλωσσών να εξελιχθούν σε άτομα με ολοκληρωμένη προσωπικότητα, αυτοπεποίθηση και δημιουργική σκέψη.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία των δύο γλωσσών ως βασικών φορέων της έκφρασης και της κουλτούρας των κωφών αφ' ενός και του ελληνικού πολιτισμού αφ' ετέρου.
- Να επισημάνουν τη δομή και τις ιδιαιτερότητες της ΕΝΓ και της ελληνικής.
- Να εκτιμήσουν τις πολιτιστικές τους παραδόσεις ως Κωφοί και ως Έλληνες και να συνειδητοποιήσουν την αξία των δύο γλωσσών ως φορέων των δύο πολιτιστικών παραδόσεων.
- Να κατανοήσουν ότι οι αλληλοεπιδράσεις των κοινωνικών/πολιτισμικών ομάδων και των λαών αποτυπώνονται και στη/στις γλώσσες που χρησιμοποιούν.
- Να σέβονται τις γλώσσες κάθε λαού και κάθε γλωσσικής ομάδας (νοηματικές και ομιλούμενες), ως βασικά στοιχεία του πολιτισμού τους και να προετοιμάζονται να ζήσουν ως ενεργοί πολίτες της πολυπολιτισμικής Ευρώπης.

Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας

Τάξη Α΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Οι στόχοι παραμένουν γενικά ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών. Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε:	Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.	Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν κατά βάση ίδιες όπως στα ΑΠΣ με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.
1η Ενότητα: Γραπτός και προφορικός λόγος		
Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τους παράγοντες της επικοινωνίας: ποιος μιλάει / γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, πού, πότε.	Επικοινωνία: λεκτική και μη Προφορικός – γραπτός λόγος Επικοινωνία «δια ζώσης» και με τη γραφή	Οι μαθητές δοκιμάζουν σε μικρές ομάδες ή κατά δυάδες να ανταλλάξουν συγκεκριμένα μηνύματα και πληροφορίες <i>χωρίς τη χρήση γλώσσας</i> και κάθε ομάδα προσπαθεί να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα: Α. Με ποιους τρόπους γίνεται η επικοινωνία χωρίς γλώσσα; Β. Ποιες είναι οι ιδιαίτερες δυνατότητες και οι περιορισμοί της εξωλεκτικής επικοινωνίας; Γ. Σε ποιες επικοινωνιακές συνθήκες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την εξωλεκτική επικοινωνία; (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, πληροφορική)

		<p><i>Επαναλαμβάνουν την προσπάθεια ανταλλαγής μηνυμάτων κατά ομάδες χρησιμοποιώντας γλώσσα:</i></p> <p>α) Ανταλλάσσουν μηνύματα και πληροφορίες συνομιλώντας στη νοηματική κατά ομάδες ή δυάδες.</p> <p>β) Μελετούν βιντεοσκοπημένες συζητήσεις μεταξύ κωφών και ακουόντων στο σχολείο και</p> <p>γ) Παρατηρούν συζητήσεις μεταξύ ακουόντων στην ελληνική.</p> <p><i>Εργάζονται στη συνέχεια κατά ομάδες για να συνοψίσουν τα επί μέρους συμπεράσματα και φτιάχνουν κολλάζ για κάθε έναν από τους παραπάνω τρόπους επικοινωνίας.</i></p> <p><i>Συνοδεύουν κάθε κολλάζ με ένα πληροφοριακό κείμενο, βασισμένο στις παρατηρήσεις τους.</i> (λογοτεχνία, εικαστικά, ιστορία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p><i>Οι μαθητές οργανώνουν συζήτηση με θέμα «Επικοινωνία με το γραπτό λόγο» και διατυπώνουν τις απόψεις τους στα ερωτήματα:</i></p> <p>α. Πώς γίνεται η γραπτή επικοινωνία;</p> <p>β. Τι δυνατότητες και περιορισμούς έχει;</p> <p><i>Δίνουν παραδείγματα (επιστολές, ενημερωτικά σημειώματα, άρθρα σε περιοδικά, βιβλία κλπ.).</i></p> <p><i>Κρατούν σημειώσεις από τη συζήτηση και τις χρησιμοποιούν για να γράψουν κατά ομάδες εργασίες για τη σημασία της γραφής στην επικοινωνία και τον ανθρώπινο πολιτισμό.</i></p> <p><i>Κάθε ομάδα ετοιμάζει μια σχετική εικαστική δημιουργία που την παρουσιάζει στην τάξη</i> (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί τη σημασία των διάφορων κωδίκων για την επικοινωνία και τον ιδιαίτερο ρόλο του γλωσσικού κώδικα.</p>	<p>Κώδικες επικοινωνίας – Σήματα.</p>	<p><i>Οι μαθητές συγκεντρώνουν τα συστήματα κωδίκων που συναντούν στα γνωστικά αντικείμενα της τάξης τους αλλά και από άλλες πηγές.</i> (λογοτεχνία, εικαστικά, ιστορία, φυσική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p><i>Συζητούν τις διαφορές μεταξύ γλώσσας και κώδικα και ετοιμάζουν ένα βίντεο για να ανασκευάσουν την άποψη ότι η νοηματική είναι κώδικας επικοινωνίας και όχι γλώσσα. Καταγράφουν στην νεοελληνική τα σπουδαιότερα σημεία από το βίντεο και φτιάχνουν αφίσες που τις αναρτούν στις τάξεις του σχολείου.</i></p> <p><i>Στέλνουν επίσης την αφίσα με το κείμενό τους διαμορφωμένο σε επίσημη επιστολή στο δήμο, τον τοπικό τύπο και το ΥΠΕΠΘ.</i> (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p><i>Επιλέγουν κάποιους κώδικες (Κ.Ο.Κ π.χ.) και «μεταφράζουν» τη σημασία των συμβόλων τους γραπτά στην ελληνική.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν επίσης ένα βίντεο με τα σήματα του Κ.Ο.Κ στη νοηματική γλώσσα.</i></p> <p><i>Χρησιμοποιούν το βίντεο σε δραστηριότητες κυκλοφοριακής αγωγής με μικρότερους συμμαθητές τους.</i> (λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

<p>Να συνειδητοποιήσει τους παράγοντες της επικοινωνίας στο γραπτό λόγο.</p>	<p>Ιδιαιτερότητες της γραπτής επικοινωνίας.</p>	<p>Μελετούν απλά γραπτά κείμενα και εντοπίζουν τον πομπό και τον δέκτη. Καταγράφουν επιγραμματικά το θέμα και το σκοπό για τον οποίο γράφτηκε το κάθε κείμενο. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Γράφουν έναν σύντομο «Οδηγό επιτυχημένης και αποτυχημένης γραπτής επικοινωνίας» και τον αναρτούν στην τάξη. Φτιάχνουν μια κασέτα στη νοηματική με το ίδιο θέμα και την δείχνουν σε άλλες τάξεις. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οργανώνεται στην τάξη «Εργαστήριο γραφής», που περιλαμβάνει συζήτηση των μαθητών με ειδικούς καλεσμένους και θέμα την «συμβολή του γραπτού λόγου στον ανθρώπινο πολιτισμό». Οι μαθητές ύστερα εργάζονται κατά ομάδες και ετοιμάζουν στη νοηματική σύντομα δρώμενα για τη γραφή και την ιστορία της. Ενδεικτικά θέματα: α. τα πρώτα βήματα των ανθρώπων στη γλώσσα: ομιλούμενη ή νοηματική; β. τα πρώτα βήματα στη γραφή γ. η ιστορία της γραφής μέχρι σήμερα δ. γλώσσες με/χωρίς γραφή</p> <p>Οι μαθητές επεξεργάζονται τα παραπάνω και καταγράφουν τα σπουδαιότερα σημεία σε ένα συλλογικό κείμενο, που το δημοσιεύουν στη σχολική εφημερίδα. (ιστορία, νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να κατανοήσει ότι υπάρχουν διάφορα σημασιολογικά είδη προτάσεων που χρησιμοποιούνται διαφορετικά στο λόγο.</p>	<p>Απλή πρόταση Είδη προτάσεων</p>	<p>Οι μαθητές μοιράζονται κατά ομάδες τις γραπτές εργασίες που έχουν κάνει μέχρι τότε στην τάξη (κείμενα, σχόλια, συμπεράσματα, αφίσες, αξιολόγησης, μετάφραση Κ.Ο.Κ., σημειώσεις, άρθρα, επιστολές κλπ) και τα επεξεργάζονται: Χωρίζουν τα κείμενα σε περιόδους/προτάσεις (η εργασία γίνεται σε υπολογιστές). Κατατάσσουν τις προτάσεις σε κατηγορίες ανάλογα με τα σημασιολογικά τους χαρακτηριστικά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Καταφατικές προτάσεις • Αποφατικές » • Ερωτηματικές » • Θαυμαστικές » • Επιφωνηματικές » • Απορίας » <p>Μελετούν στο βιβλίο της γραμματικής και του συντακτικού τους τρόπους με τους οποίους εκφέρονται αυτές οι προτάσεις και ελέγχουν την ορθότητα των κειμένων που έγραψαν. Κάνουν τις απαραίτητες διορθώσεις. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Ερευνούν το ίδιο θέμα στη νοηματική: μελετούν σε κασέτες νοηματικής πώς εκφέρονται οι ερωτήσεις, η άρνηση και η</p>

		<p>κατάφαση στη νοηματική. Αναζητούν στη Γραμματική της Νοηματικής πληροφορίες για το θέμα αυτό . Σκέφτονται ανάλογα παραδείγματα και τα βιντεοσκοπούν. Δείχνουν το βίντεο σε μεγαλύτερη τάξη, το συζητούν και κάνουν διορθώσεις, αν χρειαστεί. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επιλέγουν από το παραπάνω βίντεο αντιπροσωπευτικά στιγμιότυπα με κινήσεις και εκφράσεις του προσώπου (μη χειρηνικά στοιχεία) που δηλώνουν με γραμματικό τρόπο άρνηση, κατάφαση και ερώτηση και τα κάνουν φωτογραφίες-πόστερς, που τα αναρτούν στην τάξη. (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
2η Ενότητα: Είδη λόγου και περιστάσεις επικοινωνίας		
<p>Να αντιληφθεί ότι υπάρχουν διαφορετικά είδη λόγου.</p>	<p>Είδη προφορικού και γραπτού λόγου.</p>	<p>Οι μαθητές παρακολουθούν βιντεοσκοπημένο υλικό από ποικίλες τηλεοπτικές εκπομπές στην ελληνική και προσπαθούν να εντοπίσουν τη θεματολογία. Ελέγχουν την ορθότητα των εκτιμήσεών τους για τη θεματολογία, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού.</p> <p>Παρατηρούν και σχολιάζουν τα εξω/παραγλωσσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν κάθε κομμάτι από τα παραπάνω. Εξετάζουν πώς η θεματολογία επηρεάζει τα εξω/παραγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας. Παρακολουθούν εκπομπές στην νοηματική και μελετούν τα εξωγλωσσικά /παραγλωσσικά στοιχεία και τον τρόπο που επηρεάζονται από τη θεματολογία. Παρατηρούν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές. Βιντεοσκοπούν στη νοηματική τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά τους. Δείχνουν το βίντεο σε άλλη τάξη και συζητούν γι αυτό. (νοηματική, θέατρο, ιστορία, κοινωνική και πολιτική αγωγή, οικιακή οικονομία, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί το ρόλο της παραγράφου σε ένα κείμενο. Να συνειδητοποιήσει τα μέρη της παραγράφου (θεματική περίοδος - σημαντικές λεπτομέρειες – κατακλείδα).</p>	<p>Παράγραφος. Η παράγραφος ως νοηματική ενότητα.</p> <p>Η παράγραφος ως μέρος του κειμένου</p>	<p>Εκτός από τις δραστηριότητες του ΑΠΣ προστίθενται οι εξής:</p> <p>Αποσαφηνίζονται στην ομάδα απορίες για τη λειτουργία της παραγράφου: Παρακολουθούν αφηγηματικά και επιχειρηματολογικά κείμενα στη νοηματική και παρατηρούν το χωρισμό σε παραγράφους. Γράφουν μια λίστα με τις περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να γίνεται αλλαγή παραγράφου. Παρατηρούν τη μορφολογία της αλλαγής παραγράφου στη νοηματική γλώσσα (παύση, κατέβασμα χεριών, αλλαγή βλέμματος, εξωχειρηνικά στοιχεία, εξωγλωσσικές υποδηλώσεις). (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, νοηματική, πληροφορική)</p> <p>Παρατηρούν σε βιντεοσκοπημένες ομιλίες στην ελληνική τους τρόπους που δηλώνουν την αλλαγή παραγράφου (παύση, εξωλεκτικά στοιχεία κλπ). (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική).</p>

	<p>Η δομή της παραγράφου</p>	<p>Μελετούν σε διάφορα είδη επιλεγμένων γραπτών κειμένων (αφηγηματικά, επιχειρηματολογικά, επιστολές, οδηγίες κλπ)</p> <p>α. την έκταση, β. το περιεχόμενο, γ. την αρχή και το τέλος των παραγράφων. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές συμπληρώνουν και διορθώνουν επιλεγμένα κείμενα που έχουν λάθη στην δομή των παραγράφων: Εντοπίζουν σε λαθεμένα κείμενα τις άσχετες παραγράφους και τις σβήνουν. Εντοπίζουν επίσης σημασιολογικές ενότητες που λείπουν από τα κείμενα αυτά και φτιάχνουν παραγράφους, που τις προσθέτουν στο κάθε κείμενο στη σωστή θέση. Αιτιολογούν τις διορθώσεις τους. (αρχαία, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Αναλύουν παραγράφους στα επί μέρους στοιχεία τους: Θεματική περίοδος, σημαντικές λεπτομέρειες, κατακλείδα. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Μελετούν επιλεγμένα κείμενα και καταγράφουν φραστικά μοντέλα, που χρησιμοποιούνται στη δόμηση των παραγράφων:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Φραστικά μοντέλα για ν' αρχίσουμε μια παράγραφο (επομένως, όμως, επιπλέον κλπ.). 2. Λειτουργικές λέξεις που συνδέουν προτάσεις, περιόδους και παραγράφους 3. Λεξιλόγιο περιεχομένου. <p>Ασκούνται στη σωστή χρήση του λεξιλογίου και των παραπάνω φραστικών μοντέλων, φτιάχνοντας δικά τους κείμενα με σωστά δομημένες και συνδεδεμένες παραγράφους. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>3η Ενότητα: Περιγραφή, Αφήγηση, Επιχειρηματολογία, Περίληψη</p>		
<p>Να εκφράζεται σε οικείο ακροατήριο ή να γράφει απλά κείμενα, λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες παραμέτρους και περιστάσεις επικοινωνίας (περιγραφή / αφήγηση, ακροατές / αναγνώστες, σαφήνεια στη διατύπωση κ.λπ.).</p>	<p>Περιγραφικός και αφηγηματικός τρόπος.</p>	<p>Οι μαθητές επιλέγουν σημαντικά γεγονότα από την σχολική, προσωπική και κοινωνική ζωή ή από την επικαιρότητα και τα αφηγούνται ζωντανά στη νοηματική σε διαφορετικούς δέκτες:</p> <p>α. σε μικρότερους και σε μεγαλύτερους συμμαθητές, β. σε ενήλικες κωφούς φίλους τους, γ. σε εκπαιδευτικούς, γ. στους φίλους τους, δ. στους γονείς τους, ε. σε παρόντα/απόντα στα γεγονότα άτομα κλπ.</p> <p>Οι αφηγήσεις βιντεοσκοπούνται και οι μαθητές παρατηρούν τις διαφοροποιήσεις και τις σημειώνουν. (λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές μελετούν τις παραπάνω κασέτες για να αντιληφθούν καλύτερα πώς και γιατί διαφοροποίησαν τις αφηγήσεις τους. (νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη και μελετούν διάφορες εκδόσεις της</p>

	<p>Οργάνωση της περιγραφής.</p> <p>Βασικά στοιχεία και τεχνικές της αφήγησης.</p>	<p>«Οδύσσειας»: για παιδιά, για ενήλικες, για σχολική χρήση, για φοιτητές, για φιλόλογους, για γαλλόφωνους, σε σενάριο για σκηνοθέτες θεάτρου ή κινηματογράφου κλπ. Μελετούν επίσης ποικίλες εκδόσεις άλλων βιβλίων (Αγία Γραφή, λεξικά, βιβλία φυσικής κλπ). Καταγράφουν τα συμπεράσματά τους και φτιάχνουν έναν σύντομο «Οδηγό αποτελεσματικής Γραφής και Επικοινωνίας» σε βίντεο στη νοηματική γλώσσα.</p> <p>(νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επεξεργάζονται αφηγηματικά κείμενα στη νοηματική γλώσσα και ξεχωρίζουν τα περιγραφικά και τα αφηγηματικά αποσπάσματα. (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επεξεργάζονται αφηγηματικά γραπτά κείμενα στην ελληνική και διαφοροποιούν με ξεχωριστά χρώματα τα περιγραφικά και τα αφηγηματικά αποσπάσματα. (λογοτεχνία, πληροφορική)</p> <p>Καταγράφουν το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται συχνά στην αφήγηση (ρήματα δράσης, χρονικοί προσδιορισμοί) και στην περιγραφή (επίθετα, περιγραφικά φραστικά σύνολα). Παρατηρούν αντιστοιχίες μεταξύ των αντίστοιχων λεξιλογίων της νοηματικής και της ελληνικής. (λογοτεχνία, νοηματική, αρχαία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές συμμετέχουν σε διαγωνισμό της τάξης για την «καλύτερη περιγραφή». Οι ίδιοι οι μαθητές αξιολογούν τα έργα τους και επιλέγουν τα καλύτερα αιτιολογώντας τις κρίσεις τους με παραδείγματα από τα κείμενα. Συζητούν τα συμπεράσματά τους και γράφουν μια λίστα, στην οποία προσπαθούν να καταγράψουν τα γνωρίσματα της πετυχημένης περιγραφής. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να προσέχει και να κατανοεί το ρόλο των λέξεων στις περιγραφές και τις αφηγήσεις.</p>	<p>Λεκτική διατύπωση στην περιγραφή και την αφήγηση</p>	<p>Διαβάζουν μερικές σύντομες αφηγήσεις στην ελληνική γλώσσα και τις αξιολογούν με αστεράκια, αιτιολογώντας τις αξιολογήσεις τους. Κάνουν μια λίστα με τα χαρακτηριστικά της καλής γραπτής αφήγησης. Συγκρίνουν τη λίστα αυτή με τη λίστα της προηγούμενης δραστηριότητας. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν δικές τους αφηγηματικές ιστορίες κατά ομάδες και τις διηγούνται στην υπόλοιπη τάξη. Οι ιστορίες βιντεοσκοπούνται και οι μαθητές αξιολογούν τις ιστορίες ως προς τις αφηγηματικές τους αρετές.</p>

		<p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές επιλέγουν κατά ομάδες ζεύγη ουσιαστικών και επιθέτων που έχουν χρησιμοποιηθεί στις παραπάνω αφηγήσεις που διακρίθηκαν και τα καταγράφουν.</p> <p>Κατατάσσουν επίσης τα επίθετα σε στήλες κατά κατηγορία:</p> <p>α. επίθετα που δηλώνουν θετική ιδιότητα</p> <p>β. επίθετα που δηλώνουν αρνητικές ιδιότητες</p> <p>γ. παραθετικά επίθετα</p> <p>(λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν λίστες με ρήματα και επιρρήματα που χρησιμοποιούνται στις αφηγήσεις.</p>
<p>Να παρακολουθεί συζητήσεις ή να διαβάζει κείμενα αξιολογώντας τα επιχειρήματα του πομπού και την αποτελεσματικότητά τους.</p> <p>Να ασκείται στη σύνταξη κειμένων με επιχειρηματολογία, σε θέματα κατάλληλα για την ηλικία του.</p>	<p>Αποφαντικός / κριτικός τρόπος. Η επιχειρηματολογία και η οργάνωσή της.</p>	<p>Παραμένουν οι δραστηριότητες των ΑΠΣ.</p>
<p>Να μπορεί να αντιληφθεί μέσα από κατάλληλα παραδείγματα τη σχέση της περίληψης με το κείμενο από το οποίο προέρχεται.</p>	<p>Περίληψη</p>	<p>Στις δραστηριότητες των ΑΠΣ προστίθενται οι εξής:</p> <p>Επιλέγουν τα κύρια σημεία μιας γραπτής αφήγησης και φτιάχνουν την περίληψή της.</p> <p>(τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Ασκούνται στην περιληπτική απόδοση μικρών κεφαλαίων από τα μαθήματα της ιστορίας και των θρησκευτικών.</p> <p>(λογοτεχνία, ιστορία, θρησκευτικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να κατανοήσει τη μορφική ποικιλία των κειμενικών ειδών σε συνάρτηση με τους επικοινωνιακούς σκοπούς που υπηρετούν.</p>	<p>Κειμενικά είδη.</p>	<p>Παραμένουν οι δραστηριότητες των ΑΠΣ.</p>

4η Ενότητα: Ουσιαστικά και επίθετα, Περιγραφή		
<p>Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού στην πρόταση και στη φράση.</p>	<p>Ουσιαστικό Ονοματική φράση. Επιθετικός προσδιορισμός.</p> <p>Οι πτώσεις</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν και σημειώνουν τα ουσιαστικά σε επιλεγμένα κείμενα από ποικίλα γνωστικά αντικείμενα. Τα κατατάσσουν σε κατηγορίες ως προς τον αριθμό και την πτώση, ανατρέχοντας στα βιβλίο της γραμματικής για πιθανές απορίες. Συζητούν το συντακτικό ρόλο των ουσιαστικών αυτών. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Συζητούν το ρόλο του ουσιαστικού στην πρόταση και με βάση τις πληροφορίες από το βιβλίο του συντακτικού, τις οποίες συνδυάζουν με τις πληροφορίες από τη γραμματική: Α. φτιάχνουν ένα αστείο δρώμενο με τους ρόλους του ουσιαστικού Β. φτιάχνουν μια αφίσα για τα ουσιαστικά και το ρόλο τους Γ. συζητούν για την απόδοση της λέξης «ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ» στη νοηματική γλώσσα Δ. συζητούν για την ετοιμολογία της λέξης και φτιάχνουν την ετοιμολογική της «οικογένεια» (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Εντοπίζουν τις διαφοροποιήσεις των πτώσεων και μαθαίνουν την τυπολογία τους. Ερμηνεύουν τη λειτουργία τους βρίσκοντας παραδείγματα από κείμενα. Διορθώνουν κείμενα με λάθη στη χρήση των πτώσεων. Παράγουν προτάσεις με ορθή χρήση των πτώσεων. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επικεντρώνονται στα ονοματικά σύνολα: τα εντοπίζουν και τα υπογραμμίζουν μέσα στα κείμενα που επεξεργάζονται. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Αποδίδουν στη νοηματική το νόημα των παραπάνω ονοματικών συνόλων α. αυτοτελώς και β. αφού τα εντάξουν σε προτάσεις που φτιάχνουν στη νοηματική γλώσσα. (λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Μελετούν περισσότερο τα σύνολα ουσιαστικό –επίθετο στην ελληνική. Επισημαίνουν: α. το δομικό τους σχήμα β. τη γραμματική συμφωνία των στοιχείων τους γ. την κλιτική διαφοροποίηση, ανάλογα με το συντακτικό τους ρόλο στην πρόταση</p> <p>Φτιάχνουν δικές τους προτάσεις με ονοματικά σύνολα και τις αναρτούν στην τάξη. (λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Συζητούν πιθανές απορίες και ανατρέχουν στο βιβλίο της γραμματικής της νοηματικής για να διευκρινίσουν ζητήματα της αντίστοιχης μορφολογικής δομής στη νοηματική. (νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

<p>Να διακρίνει τις διαφορετικές κλίσεις των ουσιαστικών και των επιθέτων.</p> <p>Να αντιληφθεί ότι υπάρχουν ομάδες ουσιαστικών που δεν κλίνονται σύμφωνα με τους κανόνες που έμαθαν προηγουμένως</p>	<p>Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων.</p> <p>Ανώμαλα ουσιαστικά</p>	<p><i>Μέσα από κατάλληλους πίνακες και ασκήσεις, εξοικειώνονται με τις κλίσεις των ουσιαστικών και των επιθέτων (με κείμενα από όλα τα γνωστικά αντικείμενα).</i> (μαθηματικά, γεωγραφία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p><i>Συλλέγουν και αναγνωρίζουν από διάφορα κείμενα τα ανώμαλα ουσιαστικά που υπάρχουν καθώς και σε τι κλίση, πτώση, αριθμό βρίσκονται. Επίσης ανιχνεύουν ποια ανώμαλα ουσιαστικά χρησιμοποιούμε ευρέως (π.χ. το μέλλον, το παρελθόν κλπ).</i> <i>Συντάσσουν ανακεφαλαιωτικό πίνακα με τις ομάδες των ανώμαλων ουσιαστικών και τον αναρτούν στην τάξη.</i> <i>Ομαδοποιούν τα ανώμαλα ουσιαστικά που βρίσκουν σε διάφορα κείμενα (π.χ. σε άκλιτα: ρεκόρ, σε ιδιόκλιτα: διερμηνέας, σε διπλόκλιτα: δεσμός κλπ)</i> (Λογοτεχνία, Πληροφορική)</p>
---	--	--

<p>Να αντιληφθεί τους κυριότερους μηχανισμούς λεξιλογικής δημιουργίας μέσω της παραγωγής και της σύνθεσης.</p> <p>Να αντιληφθούν ότι με ορισμένες καταλήξεις μπορούν να δηλώσουν μέγεθος και αισθήματα</p>	<p>Παραγωγή</p> <p>Παράγωγα ουσιαστικά: Υποκοριστικά-μεγεθυντικά</p> <p>και σύνθεση</p>	<p>Οι μαθητές ερευνούν τους τρόπους με τους οποίους η νοηματική γλώσσα δημιουργεί το λεξιλόγιό της, μελετώντας σχετικά παραδείγματα. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Συγκεντρώνουν από βιντεοσκοπημένο υλικό νοήματα που έχουν κοινά ριζικά μορφήματα και τα καταγράφουν: π.χ. ΑΓΑΠΗ-ΑΓΑΠΩ, ΔΥΟ-ΔΕΥΤΕΡΟΣ-ΔΙΠΛΟΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ-ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ Διατυπώνουν στη νοηματική τα συμπεράσματά τους και τα αποδίδουν περιληπτικά στην ελληνική κάνουν τις ίδιες εργασίες για την ελληνική. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Ζωγραφίζουν ή φτιάχνουν στον υπολογιστή εικόνες που αντιστοιχούν σε ουσιαστικά –πρωτότυπες λέξεις με τα μεγεθυντικά και τα υποκοριστικά τους. Υπογραμμίζουν σε διάφορα κείμενα τα υποκοριστικά και τα μεγεθυντικά ουσιαστικά. Αποδίδουν στη νοηματική υποκοριστικά και μεγεθυντικά ουσιαστικών της ελληνικής. (Λογοτεχνία, εικαστικά, πληροφορική)</p> <p>Συγκεντρώνουν και κατατάσσουν σε κατηγορίες παραγωγικές καταλήξεις των ονομάτων της ελληνικής (καταλήξεις ουσιαστικών, επιθέτων, παραθετικών). Τις φτιάχνουν αφίσα που αναρτούν στην τάξη (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Φτιάχνουν λέξεις χρησιμοποιώντας παραγωγικές καταλήξεις. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Γίνονται οι αντίστοιχες με τις παραπάνω εργασίες και για τις σύνθετες λέξεις, με αφετηρία τις σύνθετες λέξεις της νοηματικής. Καταρτίζεται σταδιακά από τους μαθητές βιντεοσκοπημένο «Δίγλωσσο λεξικό συνθέτων της ελληνικής», στο οποίο οι μαθητές εξηγούν τη διαδικασία της σύνθεσης της κάθε λέξης, αναφέρουν τα συνθετικά καθώς και τη σημασία α) των συνθετικών και β) της σύνθετης λέξης. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να διακρίνει το ρόλο του επιθέτου και του ουσιαστικού (κυρίως) στην περιγραφή.</p>	<p>Το ουσιαστικό και το επίθετο στην περιγραφή.</p>	<p>Παραμένουν οι δραστηριότητες των ΑΠΣ</p>
<p>Να κατανοήσει ότι η χρήση του προφορικού λόγου συνεπάγεται την εμφάνιση</p>	<p>Παραγλωσσικά και εξαγλωσσικά στοιχεία στον προφορικό λόγο.</p>	<p>Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες και βιντεοσκοπούν επιλεγμένα αποσπάσματα ζωντανής επικοινωνίας στην ελληνική σε ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις. Επεξεργάζονται το υλικό αυτό με σκοπό να παρατηρήσουν: Α. τα γλωσσικά και</p>

<p>παραγλωσσικών και εξωγλωσσικών στοιχείων.</p>		<p><i>B. τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά στοιχεία, που μπορούν να προσλάβουν.</i></p> <p><i>Επισημαίνουν τις διαφοροποιήσεις και διακρίνουν ποιες οφείλονται:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. στο χαρακτήρα του ομιλητή και</i> <i>2. στην επικοινωνιακή περίσταση</i> <p><i>(λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Οι μαθητές επιλέγουν κάποια από τα παραπάνω παραδείγματα και παρουσιάζουν στην τάξη μια απομίμηση των ομιλητών:</i></p> <p><i>Προσπαθούν να αποδώσουν με ακρίβεια τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά χαρακτηριστικά της ομιλίας τους</i> <i>(επιτονισμό, ένταση, ταχύτητα, «στοματισμούς», οπτικά στοιχεία από το πρόσωπο και το σώμα, κινήσεις, έκφραση).</i></p> <p><i>Η ομάδα ερμηνεύει τη σημασιολογία αυτών των στοιχείων.</i> <i>(λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Εργάζονται κατά ζεύγη και βιντεοσκοπούν τον εαυτό τους σε περιπτώσεις επικοινωνίας με ακούοντες στην ελληνική.</i></p> <p><i>Παρατηρούν και επισημαίνουν τις δυσκολίες τους.</i></p> <p><i>Βρίσκουν τι αλλαγές πρέπει να κάνουν οι ίδιοι για καλύτερη επικοινωνία.</i></p> <p><i>Βρίσκουν τι αλλαγές πρέπει να κάνουν οι ακούοντες συνομιλητές τους για καλύτερη επικοινωνία.</i></p> <p><i>Ορίζουν στόχους για βελτίωση της προφορικής επικοινωνίας τους.</i> <i>(λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p>
<p>5η Ενότητα: Το ρήμα, Αφήγηση</p>		
<p>Να αντιληφθεί το ρόλο του ρήματος στην πρόταση και στη ρηματική φράση.</p>	<p>Ρηματική φράση.</p>	<p>Οι μαθητές επισημαίνουν τη λειτουργία της ρηματικής φράσης στην πρόταση και τη συγκρίνουν με την ονοματική φράση μέσα από κείμενα και παραδείγματα.</p>
<p>Να συνειδητοποιήσει τη σχέση των παρεπόμενων του ρήματος με τη σημασία του.</p>	<p>Συζυγία.</p> <p>φωνή</p>	<p><i>Οι μαθητές καταρτίζουν λίστες με ρήματα κατά συζυγίες. Στις λίστες καταγράφουν ρήματα που συναντούν σε ποικίλα γνωστικά αντικείμενα.</i></p> <p><i>Αποδίδουν τα ρήματα στη νοηματική.</i></p> <p><i>Συζητούν και διερευνούν τις υποθέσεις ότι:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>A. η συζυγία σχετίζεται με την κλίση</i> <i>B. Σχετίζεται με τη σημασία</i> <i>Γ. Σχετίζεται και με την κλίση και με τη σημασία</i> <p><i>Καταλήγουν σε συμπεράσματα αιτιολογώντας με παραδείγματα και συλλογισμούς.</i> <i>(ιστορία, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Μελετούν σε λεξικά ρημάτων, σε κείμενα και σε γραμματικές πώς διαμορφώνονται τα ρήματα της ελληνικής ως προς τη φωνή και επισημαίνουν τις καταλήξεις της κάθε φωνής.</i> <i>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Φτιάχνουν λίστες με :</i></p>

	<p>ποιόν</p>	<p>A. ρήματα που απαντώνται μόνο στην ενεργητική φωνή B. ρήματα που απαντώνται μόνο στην παθητική Γ. ρήματα που απαντώνται και στις δύο φωνές (λογοτεχνία, ιστορία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές μελετούν σε βιντεοσκοπημένο υλικό της νοηματικής παραδείγματα σχετικά με το ποιόν των ρημάτων της νοηματικής και βρίσκουν παραδείγματα κατά κατηγορία:</p> <p>στιγμιαίο διαρκείας τετελεσμένο του παρελθόντος του μέλλοντος επαναληπτικό επιτατικό</p> <p>Φτιάχνουν προτάσεις στη νοηματική με κατάλληλα σχετικά παραδείγματα και συζητούν απορίες, ώστε να κατανοήσουν την έννοια «ποιόν»</p> <p>Αποδίδουν γραπτώς στην ελληνική, τα προηγούμενα παραδείγματα που έφτιαξαν στην νοηματική, αναζητώντας πληροφορίες από το βιβλίο της γραμματικής και την εκπαιδευτικό για πιθανές απορίες. (λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Γράφουν κατ' ευθείαν στην ελληνική προτάσεις με παραδείγματα ρημάτων όπως τα παραπάνω. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
	<p>διάθεση</p>	<p>Μελετούν από το βιβλίο της γραμματικής την ενότητα «διάθεση» και την αποδίδουν περιληπτικά στη νοηματική. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Κατατάσσουν τα ρήματα, που συναντούν σε επιλεγμένα κείμενα από τα μαθήματά τους, κατά κατηγορίες ως προς τη διάθεση:</p> <p>ενεργητικά, παθητικά, μέσα, ουδέτερα.</p> <p>Αιτιολογούν την κατάταξη.</p> <p>Φτιάχνουν προτάσεις με ρήματα όλων των διαθέσεων και τις γράφουν σε χειροποίητες αφίσες που αναρτούν στην τάξη Συζητούν στην τάξη για να εντοπίσουν τη διαφορά μεταξύ φωνής και διάθεσης. (λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
	<p>Χρόνος</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός αναρτά στον πίνακα κείμενα διαφόρων γνωστικών αντικειμένων σε διαφορετικούς χρόνους. Στη συνέχεια νοηματίζει τα κείμενα και εξηγεί στους μαθητές το θέμα των χρόνων στην ΕΝΓ, ώστε να κατανοήσουν τη διάκριση των χρονικών βαθμίδων (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Οι μαθητές μελετούν σε γλωσσικό υλικό της νοηματικής τη μορφολογία των χρόνων των ρημάτων. Παρατηρούν σε κείμενα της ελληνικής την αντίστοιχη μορφολογία</p>

	<p>Πρόσωπο – αριθμός του ρήματος</p>	<p>των χρόνων του ρήματος. Κάνουν συγκρίσεις μεταξύ των δύο γλωσσών και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές που παρατηρούν. (λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Επικεντρώνονται στη σημασιολογική χρήση των χρόνων του ρήματος στην νοηματική και την ελληνική γλώσσα. (λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Φτιάχνουν προτάσεις στην ελληνική ως παραδείγματα ορθής χρήσης των χρόνων του ρήματος. Μετατρέπουν αφηγηματικά κείμενα από το παρελθόν στο μέλλον και αντίστροφα, από το παρόν στο παρελθόν και αντίστροφα κλπ. (λογοτεχνία, ιστορία, αρχαία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές μελετούν και συγκρίνουν την εκφορά του αριθμού και του προσώπου του ρήματος στην νοηματική και στην ελληνική. Μεταφράζουν από και προς την ελληνική επιλεγμένα παραδείγματα. «Απομνημονεύουν» τις κλιτικές καταλήξεις των ρημάτων. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να διακρίνει τα πλήρη από τα συνδετικά ρήματα.</p>	<p>Προτάσεις με πλήρες ρήμα και με συνδετικό και επίθετο / ουσιαστικό.</p>	<p>Εντοπίζουν σε κείμενα ή φράσεις ρήματα πλήρη και ρήματα συνδετικά. Συζητούν και διατυπώνουν γραπτώς σε ένα σύντομο κείμενο τη διαφορά μεταξύ τους. Γράφουν δικές τους προτάσεις με ρήματα πλήρη και ρήματα συνδετικά. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Παρατηρούν τι συμβαίνει στη νοηματική γλώσσα με τα πλήρη και τα συνδετικά ρήματα και εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. Συμβουλευούνται τη Γραμματική της νοηματικής και τον εκπαιδευτικό για επιβεβαίωση. Μελετούν περισσότερο τη δομή των προτάσεων «με κατηγορούμενο» στη νοηματική γλώσσα. Κατανοούν ότι η νοηματική δεν χρησιμοποιεί ως αυτοτελές γλωσσικό σημείο το συνδετικό ρήμα ΕΙΜΑΙ. Παρατηρούν ότι στη νοηματική χρησιμοποιείται το ρήμα ΕΙΜΑΙ με την υπαρκτική σημασία (ΕΧΕΙΝ=υπάρχειν). Διακρίνουν τη σημασιολογική διαφορά μεταξύ του συνδετικού και του υπαρκτικού «είμαι» στην νοηματική και την ελληνική. Εντοπίζουν σε επιλεγμένα κομμάτια της ελληνικής και της νοηματικής σχετικά παραδείγματα. (νοηματική, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Μελετούν σε επιλεγμένα γραπτά κείμενα το ρόλο των συνδετικών ρημάτων στην περιγραφή. Παρατηρούν και περιγράφουν τη χρήση των συνδετικών ρημάτων. (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

		<p>Φτιάχνουν ένα κείμενο με διεξοδικές περιγραφές στη νοηματική και το βιντεοσκοπούν.</p> <p>Μεταφράζουν το κείμενο σε γραπτά ελληνικά όσο πιο πιστά μπορούν.</p> <p>Αναφέρουν τις παρατηρήσεις τους.</p> <p>(νοηματική, αρχαία, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
Να αντιληφθεί τους τρόπους παραγωγής ρημάτων.	Παράγωγα ρήματα	<p>Εντοπίζουν σε παραδείγματα / κείμενα παραγωγικές καταλήξεις για τη δημιουργία ρημάτων από διάφορες λεξιλογικές βάσεις (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ξένες Γλώσσες).</p>
Να διακρίνει το ρόλο του ρήματος (κυρίως) στην αφήγηση.	Το ρήμα στην αφήγηση.	<p>Μέσα από κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις, εντοπίζουν τη σημασία που έχουν ορισμένα ρήματα για τη λειτουργικότητα της αφήγησης.</p> <p>Φτιάχνουν λίστα με τα ρήματα αυτά και την αναρτούν στην τάξη.</p> <p>Φτιάχνουν έντυπο ερμηνευτικό γλωσσάρι με τα ρήματα αυτά.</p> <p>Οι μαθητές συμμετέχουν σε ενδοσχολικό διαγωνισμό «Αφηγηματικού έργου» κατά ομάδες:</p> <p>Οργανώνεται «Εργαστήριο Αφηγηματικής Δημιουργικής γραφής» και οι μαθητές αξιοποιούν τις μέχρι τότε γνώσεις τους για να δημιουργήσουν μια ή περισσότερες ιστορίες.</p> <p>Ανατρέχουν στο λεξιλόγιο, τη γραμματική, το συντακτικό και τις αφηγηματικές τεχνικές που έχουν διδαχθεί.</p> <p>Συζητούν πάνω σε προτάσεις και ιδέες και κάνουν επιλογές αιτιολογώντας τις. Συμπληρώνουν/διορθώνουν και δίνουν την τελική μορφή στην/στις αφηγήσεις. Στέλνουν τις τελικές μορφές των εργασιών στο διαγωνισμό.</p> <p>Αρχίζουν την κατάρτιση δίγλωσσου «Οδηγού συγγραφής αφήγησης».</p> <p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
6η Ενότητα: Σύνταξη των ουσιαστικών, Παράγραφος		
Να κατανοήσει τις λειτουργίες του ουσιαστικού στην πρόταση.	Συντακτικές λειτουργίες των πτώσεων.	<p>Παρατηρούν και κατανοούν σε επιλεγμένα παραδείγματα ότι οι πτώσεις είναι συνάρτηση της συντακτικής λειτουργίας ενός ουσιαστικού, π.χ. ονομαστική = υποκείμενο, αιτιατική = αντικείμενο.</p> <p>Εφαρμόζουν με ποικιλία ασκήσεων την παραπάνω γνώση.</p> <p>(λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Συνδέουν τις γνώσεις τους για τη σύνταξη του υποκειμένου και του αντικειμένου της νοηματικής με τις γνώσεις τους για την σύνταξη της ελληνικής.</p> <p>«Μεταφράζουν» παραδείγματα προτάσεων από και προς τη νοηματική για να κατανοήσουν ότι η διαφορετική τροπικότητα μεταξύ των δύο γλωσσών δημιουργεί και διαφορετικές γραμματικές και συντακτικές δομές, οι οποίες είναι αναγκαίες για να δηλωθεί ικανοποιητικά το σημασιολογικό τους περιεχόμενο.</p> <p>Οι μαθητές μελετούν παραδείγματα, στα οποία η λανθασμένη πτώση διαφοροποιεί τη σημασία.</p> <p>Φτιάχνουν ένα βίντεο με οδηγίες στη νοηματική με τίτλο «Πώς να χρησιμοποιείς σωστά τις πτώσεις της ελληνικής»</p> <p>(λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

<p>Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού ως ομοιόπτωτου προσδιορισμού.</p>	<p>Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί .</p>	<p>Με κατάλληλα κείμενα και ασκήσεις παρατηρούν το ρόλο του ουσιαστικού ως ομοιόπτωτου προσδιορισμού</p>
<p>Να αντιληφθεί το ρόλο του ουσιαστικού ως ετερόπτωτου προσδιορισμού.</p>	<p>Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί.</p>	<p>Διερευνούν τις διάφορες σημασίες που μπορεί να πάρει το ουσιαστικό ως ετερόπτωτος προσδιορισμός (επικεντρώνονται κυρίως στη γενική πτώση).</p> <p><i>Φτιάχνουν λίστες με ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους προσδιορισμούς που συναντούν σε κείμενα όλων των γνωστικών αντικειμένων.</i></p> <p><i>Ελέγχουν την κατανόησή τους μέσα από τη σημασιολογική διερεύνηση του κειμένου που τους περιέχει.</i></p> <p><i>Αν χρειαστεί, γίνεται έλεγχος της κατανόησης μέσα από μετάφραση των παραδειγμάτων στη νοηματική.</i></p> <p><i>(λογοτεχνία, ιστορία, χημεία, πληροφορική)</i></p>
<p>Να αντιληφθεί τους τρόπους σχηματισμού παράγωγων ουσιαστικών.</p>	<p>Παράγωγα ουσιαστικά.</p>	<p>Οι μαθητές εξετάζουν σε παραδείγματα ή σε κείμενα τους μηχανισμούς παραγωγής ουσιαστικών με συνδυασμό παραγωγικών καταλήξεων και ριζών (ριζικών μορφημάτων).</p> <p><i>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από πρωτότυπο, Ξένες Γλώσσες).</i></p>
<p>Να διακρίνει τα κύρια σημεία σε ένα κείμενο που διαβάζει, αναγνωρίζοντας τις παραγράφους του, και να χρησιμοποιεί πλαγιότιτλους.</p>	<p>Παράγραφος, κύρια σημεία, πλαγιότιτλοι.</p>	<p><i>Σε επιλεγμένα κείμενα από όλα τα γνωστικά αντικείμενα παρατηρούν και περιγράφουν τους τρόπους ανάπτυξης των παραγράφων.</i></p> <p><i>Αναλαμβάνουν κατά ομάδες να επεξεργαστούν διδακτικές ενότητες από διάφορα γνωστικά αντικείμενα:</i></p> <p><i>α. υπογραμμίζουν με χρωματιστό μολύβι τα κύρια σημεία των παραγράφων</i></p> <p><i>β. γράφουν πλαγιότιτλους</i></p> <p><i>(λογοτεχνία, θρησκευτικά, ιστορία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Τα κείμενα με τις υπογραμμίσεις και τους πλαγιότιτλους γράφονται στον υπολογιστή και δίνονται στους υπόλοιπους μαθητές ως περιληπτικές σημειώσεις για τα μαθήματα.</i></p> <p><i>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Οι μαθητές μοιράζονται για αναθεώρηση και διόρθωση τις προηγούμενες ομαδικές εργασίες τους.</i></p> <p><i>Κάθε ομάδα ελέγχει αν τα κείμενα είναι σωστά οργανωμένα σε παραγράφους.</i></p> <p><i>(Η γραφή και οι διορθώσεις των ομαδικών εργασιών γίνονται στον υπολογιστή).</i></p> <p><i>Τα διορθωμένα κείμενα ανταλλάσσονται μεταξύ των μαθητών για δεύτερη και τρίτη διόρθωση.</i></p> <p><i>Συζητώνται οι επιλογές που γίνονται με βάση τις μέχρι τώρα γνώσεις τους για την παράγραφο.</i></p> <p><i>(λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά από μετάφραση, ιστορία, βιολογία κ.ά.).</i></p>

7η Ενότητα: Άρθρα και επίθετα, Περιγραφή		
<p>Να αντιληφθεί τη διαφορά ανάμεσα στο οριστικό και στο αόριστο άρθρο.</p> <p>Να εξοικειωθεί με τους κλιτικούς τύπους των άρθρων, απλούς και σύνθετους.</p>	<p>Το οριστικό και το αόριστο άρθρο.</p> <p>Κλίση των άρθρων.</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν και αναγνωρίζουν σε κείμενα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα τους τύπους και τις σημασίες των άρθρων και τα καταγράφουν κατά γένος, αριθμό και πτώση σε έντυπη αφίσα, την οποία αναρτούν στην τάξη. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Διευκρινίζουν με ασκήσεις και παραδείγματα τη διαφορά οριστικού και αόριστου άρθρου.</p> <p>Εξετάζουν πώς άλλες γλώσσες που μαθαίνουν, π.χ. Αγγλικά και Νοηματική, εκφέρουν ή υποκαθιστούν το άρθρο.</p> <p>Βρίσκουν ομοιότητες και διαφορές.</p> <p>Φτιάχνουν λεκτικά σύνολα άρθρο-ουσιαστικό και άρθρο-ουσιαστικό-επίθετο, προσέχοντας την τήρηση της συμφωνίας γένους, πτώσης και αριθμού σε κάθε λεκτικό σύνολο.</p> <p>Εντάσσουν τα σύνολα αυτά σε φράσεις, προτάσεις, περιόδους και παραγράφους που γράφουν συνεργαζόμενοι κατά ομάδες.</p> <p>Αναρτούν τα γραπτά τους στην τάξη.</p> <p>(λογοτεχνία, αρχαία, αγγλικά, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί ο μαθητής τη λειτουργία του επιθέτου στην πρόταση.</p>	<p>Επιθετικός προσδιορισμός – ουσιαστικοποίηση του επιθέτου.</p>	<p>Μελετούν κείμενα και συζητούν το σημασιολογικό αποτέλεσμα από την προσθήκη του επιθέτου δίπλα στο ουσιαστικό.</p> <p>Διακρίνουν τη θέση του επιθέτου σε σχέση με το ουσιαστικό και συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις της μετακίνησης του επιθέτου στο νόημα της πρότασης.</p> <p>Επισημαίνουν διάφορες περιπτώσεις ουσιαστικοποίησης του επιθέτου.</p> <p>Καταγράφουν μια λίστα με τέτοια ουσιαστικά και την αναρτούν στην τάξη.</p> <p>Φτιάχνουν προτάσεις-παραδείγματα χρήσης</p> <p>α. του επιθέτου και</p> <p>β. του αντίστοιχου ουσιαστικοποιημένου επιθέτου.</p> <p>Αποδίδουν τις προτάσεις στη νοηματική.</p> <p>(λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί τους τρόπους παραγωγής επιθέτων.</p>	<p>Παράγωγα επίθετα</p>	<p>Ξεχωρίζουν σε παραδείγματα ή σε άλλα κείμενα παραγωγικές καταλήξεις για τη δημιουργία επιθέτων από διάφορες λεξιλογικές βάσεις (λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά από μετάφραση, ξένες γλώσσες).</p>
<p>Να συστηματοποιήσει τις γνώσεις του για την οργάνωση της περιγραφής στον άξονα του χώρου.</p>	<p>Περιγραφή</p>	<p>Οι μαθητές μελετούν κείμενα:</p> <p>A. βιντεοσκοπημένα στη νοηματική</p> <p>B. γραπτά στην ελληνική</p> <p>Γ. βιντεοσκοπημένα στην ομιλούμενη ελληνική και κάνουν τις εξής εργασίες:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Διακρίνουν τα περιγραφικά αποσπάσματα 2. Παρατηρούν τον τρόπο οργάνωσης της περιγραφής, ιδιαίτερα την πορεία από το γενικό στο λεπτομερές. <p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Παρατηρούν μέσα σε επιλεγμένα κείμενα την περιγραφή</p>

		<p>διαφόρων «αντικειμένων»:</p> <p>α. περιγραφή χώρου</p> <p>β. περιγραφή προσώπου</p> <p>γ. περιγραφή καταστάσεων</p> <p>Μελετούν επίσης επιλεγμένο εικαστικό υλικό και παρατηρούν πώς γίνονται οι περιγραφές στις εικαστικές τέχνες.</p> <p>Χρησιμοποιούν τις παραπάνω περιγραφές ως πρότυπα για να γράψουν τις δικές τους περιγραφές.</p> <p>Επιλέγουν και βραβεύουν τις καλύτερες.</p> <p>Αιτιολογούν τις επιλογές με επιχειρήματα και παραδείγματα. (λογοτεχνία, βιολογία, γεωγραφία κ.ά.).</p>
8η Ενότητα: Παρατακτικός λόγος, Αφήγηση		
	<p>Παρατακτική σύνδεση</p> <p>Σύνδεσμοι που συνδέουν τις προτάσεις παρατακτικά.</p>	<p>Οι μαθητές σημειώνουν παραδείγματα υποτακτικής σύνδεσης σε κείμενο, π.χ. παραμύθι, και κατανοούν τη λειτουργικότητα της παρατακτικής σύνδεσης στο κείμενο. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές μελετούν την παρατακτική σύνδεση στη νοηματική γλώσσα.</p> <p>Φτιάχνουν ομαδικά ιστορίες /παραμύθια στη νοηματική με παρατακτική σύνδεση και τα βιντεοσκοπούν.</p> <p>Συντάσσουν κατά ομάδες κείμενα γραπτά χρησιμοποιώντας παρατακτικό λόγο. (λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί τις χρήσεις της στίξης στον παρατακτικό λόγο.</p>	<p>Στίξη στον παρατακτικό λόγο.</p>	<p>Κατανοούν τη λειτουργικότητα της στίξης στην παρατακτική σύνδεση και ασκούνται στη χρήση στίξης σε αντίστοιχα κείμενα.</p>
9η Ενότητα: Συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας		
<p>Να αντιληφθεί την ευελιξία της ελληνικής γλώσσας, με το συνδυασμό συνταγμάτων και τη μετακίνηση λεκτικών συνόλων, οριζόντια, μέσα στην πρόταση.</p>	<p>Συνταγματικός άξονας</p>	<p>Οι μαθητές οργανώνουν μια δραστηριότητα με θέμα «Ο συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας».</p> <p>Η δραστηριότητα περιλαμβάνει:</p> <p>A. Παρουσιάσεις από εκπαιδευτικούς</p> <p>B. Έκθεση παραδειγμάτων για το συνταγματικό άξονα από την νοηματική και την γραπτή ελληνική</p> <p>Γ. Συζήτηση για τη σημασία του θέματος</p> <p>Δ. Ερωτήσεις, απορίες</p> <p>E. Διεξοδική παρουσίαση παραδειγμάτων για να κατανοήσουν οι μαθητές τους πιθανούς συνδιασμούς που δίνουν νόημα αποδεκτό στη Νεοελληνική γλώσσα.</p> <p>ΣΤ. Ασκήσεις με μετακινήσεις λεκτικών συνόλων, στις οποίες οι μαθητές σημειώνουν τις σημασιολογικές διαφορές που προκύπτουν (νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική).</p>
<p>Να αντιληφθεί την οικονομία της γλώσσας με την αντικατάσταση λεκτικών μονάδων στον κάθετο άξονα.</p>	<p>Παραδειγματικός άξονας</p>	<p>Εντοπίζουν λεκτικές μονάδες με την ίδια λειτουργία σε επιλεγμένες προτάσεις.</p> <p>Αντικαθιστούν το υποκείμενο ή το αντικείμενο με αντωνυμία ή με μια πρόταση.</p> <p>Παρατηρούν και ασκούνται στην αντικατάσταση λεκτικών μονάδων με άλλες που έχουν διαφορετική σημασία και παρατηρούν τις αντίστοιχες αλλαγές στο νόημα του εκφωνήματος κάθε φορά (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική).</p>

<p>Να κατανοεί το λεξιλόγιο μιας ποικιλίας κειμένων με θέματα που τον ενδιαφέρουν, κατάλληλα για την ηλικία του.</p> <p>Να αντιλαμβάνεται τη σημασία των λέξεων ανάλογα με τα συμφραζόμενα.</p>	<p>Κατανόηση του λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα.</p>	<p>Οι μαθητές ασκούνται στην κατανόηση του λεξιλογίου κειμένων από διάφορα είδη λόγου που διαβάζουν.</p> <p>Αν αμφιβάλλουν για τη σημασία ορισμένων λέξεων, προσπαθούν να αντιληφθούν το νόημά τους από τα συμφραζόμενα.</p> <p>Χρησιμοποιούν ερμηνευτικά λεξικά - θησαυρούς. (λογοτεχνία, αρχαία ελληνική γραμματεία, θρησκευτικά, μαθηματικά, βιολογία, χημεία).</p>
<p>Να ασκηθεί στο μετασχηματισμό ενός απλού κειμένου σε διαφορετικό είδος λόγου.</p>	<p>Μετασχηματισμός κειμένων.</p>	<p>Οι μαθητές εργάζονται κατά ομάδες σε μετασχηματισμό κειμένων με θέματα που τους είναι οικεία: αλλάζουν τις παραμέτρους της επικοινωνίας, ώστε να προκύψουν διαφορετικά είδη λόγου, μολονότι το θέμα παραμένει το ίδιο, π.χ. μετασχηματίζουν μια είδηση από την εφημερίδα για τη μόλυνση του περιβάλλοντος σε επιστολή προς την τοπική αυτοδιοίκηση.</p> <p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>10η Ενότητα: Υποτακτική σύνδεση – Σημεία στίξης</p>		
<p>Να αντιληφθεί την ιδιαίτερη δομή και λειτουργία του υποταγμένου λόγου.</p>	<p>Οι δευτερεύουσες προτάσεις.</p>	<p>Στις δραστηριότητες των ΑΠΣ προστίθενται οι εξής:</p> <p>Οι μαθητές διακρίνουν μέσα από κατάλληλα κείμενα την παρατακτική σύνδεση από την υποτακτική.</p> <p>Διακρίνουν σε νοηματικό λόγο παραδείγματα παρατακτικής και υποτακτικής σύνδεσης και τα μεταφράζουν σε γραπτή ελληνική.</p> <p>Μετασχηματίζουν επίσης απλό παρατακτικό λόγο σε υποτακτικό και στην νοηματική και στην ελληνική και παρατηρούν τις διαφορές.</p>
<p>Να συνειδητοποιήσει το ρόλο των υποτακτικών συνδέσμων στο σχηματισμό δευτερευουσών προτάσεων.</p>	<p>Υποτακτικοί σύνδεσμοι.</p>	<p>Διακρίνουν είδη δευτερευουσών προτάσεων στη νοηματική και την ελληνική.</p> <p>Καταγράφουν κατά κατηγορίες παραδείγματα δευτερευουσών προτάσεων της ελληνικής, επιλεγμένα από κείμενα.</p> <p>Παρατηρούν τη συντακτική τους θέση, αλλά και τις αλλαγές στο νοηματικό τους περιεχόμενο ανάλογα με τους συνδέσμους που τις εισάγουν.</p>

<p>Να αντιληφθεί τη λειτουργικότητα των σημείων στίξης γενικά και ειδικότερα της τελείας και του κόμματος στην παρατακτική και υποτακτική σύνδεση προτάσεων.</p>	<p>Τα κυριότερα σημεία στίξης.</p>	<p>Μέσα από διάφορα κείμενα (π.χ. της καθημερινής επικοινωνίας, δοκιμιακά, λογοτεχνικά, επιστημονικά) αναγνωρίζουν το ρόλο των σημείων στίξης, ιδιαίτερα της τελείας και του κόμματος, στη σύνταξη της πρότασης. Ασκοούνται στη χρήση διάφορων σημείων στίξης στα κείμενά τους.</p> <p>Συνειδητοποιούν τη λειτουργικότητα των σημείων στίξης και τη σχέση τους με τον προφορικό λόγο. Αντιλαμβάνονται π.χ., ότι η απορία, ο θαυμασμός, η έκπληξη δηλώνονται στο γραπτό λόγο με το θαυμαστικό, η απορία με το ερωτηματικό κλπ.</p> <p>(λογοτεχνία, πληροφορική, φυσική, οικιακή οικονομία, αρχαία).</p> <p>Οι μαθητές αναλαμβάνουν κατά ομάδες να κάνουν στην τάξη παρουσιάσεις με θέμα «Η στίξη στη νοηματική γλώσσα» και μοιράζονται μεταξύ τους την τελεία, το κόμμα και το ερωτηματικό.</p> <p>Οι παρουσιάσεις περιλαμβάνουν παραδείγματα και 'θεωρία'.</p> <p>Η κάθε ομάδα επίσης κάνει συγκριτική παρουσίαση της συγκεκριμένης στίξης στην νοηματική και την γραπτή ελληνική.</p> <p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές μετατρέπουν κείμενο γραπτού λόγου με πλούσια στίξη σε προφορικό, με στόχο να αποδώσουν σωστά τις παύσεις και τον επιτονισμό.</p> <p>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική).</p>
<p>Να εξοικειωθεί με τη χρήση λεξικών διάφορων ειδών και ιδίως ερμηνευτικών.</p>	<p>Χρήση λεξικών.</p>	<p>Οι μαθητές ασκούνται στη χρήση κάθε είδους λεξικών. Ασκοούνται επίσης στη λεξικογράφηση υλικού, καθώς και στη δημιουργία λεξικών σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή καθώς και σε βίντεο.</p> <p>Φτιάχνουν στην Βιβλιοθήκη της τάξης «Γωνιά λεξικών».</p> <p>(λογοτεχνία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

Τάξη Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν γενικά ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε:</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν σε γενικές γραμμές όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p>
<p>1^η Ενότητα: Το υποκείμενο, παράγραφος.</p>		
<p>Να αντιληφθεί τη λειτουργία του υποκειμένου στην πρόταση. Να συνειδητοποιήσει τις διάφορες μορφές του υποκειμένου (ουσιαστικό, αντωνυμία, πρόταση)</p>	<p>Μορφές του υποκειμένου.</p>	<p>Οι δραστηριότητες στα ΑΠΣ παραμένουν οι ίδιες. Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες.</p> <p><i>Οι μαθητές μελετούν σε γλωσσικό υλικό από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αρχαία από μετάφραση) και διερευνούν τα εξής ερωτήματα:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ποια θέση παίρνει στην πρόταση το υποκείμενο; 2. ποια μέρη του λόγου/φραστικά σύνολα/φράσεις/προτάσεις λειτουργούν ως υποκείμενα πρότασης; <p><i>Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα προτάσεις από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αρχαία από μετάφραση), που περιέχουν διαφορετικά είδη υποκειμένων.</i></p> <p><i>Στη συνέχεια νοηματίζει τις προτάσεις και με κατάλληλη καθοδήγηση ζητά από τους μαθητές να νοηματίσουν τα υποκείμενα των προτάσεων αυτών.</i></p> <p><i>Μελετούν το θέμα «το υποκείμενο στη νοηματική» και διατυπώνουν παρατηρήσεις και συμπεράσματα.</i></p> <p><i>Διαμορφώνουν ένα κείμενο για το «υποκείμενο στην ελληνική γλώσσα», που περιλαμβάνει παραδείγματα και έναν σύντομο ορισμό της συντακτικής έννοιας της λέξης.</i></p> <p><i>Συζητούν για διαφορετικά σημασιολογικά περιεχόμενα της λέξης «υποκείμενο»</i> (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

<p>Να κατανοήσει ότι το υποκείμενο συμφωνεί με το ρήμα ως πρόσωπο και τον αριθμό.</p>	<p>Συμφωνία υποκειμένου – ρήματος.</p>	<p>Οι δραστηριότητες στα ΑΠΣ παραμένουν οι ίδιες. Έπεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Ο εκπαιδευτικός βάζει σε κύκλο τις καταλήξεις και τις δακτυλοσυλλαβίζει.</p>
<p>Να ασκηθούν στη κατανόηση και χρήση των άκλιτων λέξεων που μπαίνουν μπροστά από ονόματα.</p>	<p>Τα μόρια και τα αχώριστα μόρια.</p> <p>Οι προθέσεις</p>	<p>Οι μαθητές μελετούν στο βιβλίο της γραμματικής την ενότητα για τα μόρια. Συζητούν για τη σημασία τους και τον τρόπο που χρησιμοποιούνται. Γράφουν προτάσεις που περιέχουν μόρια. Αναζητούν στο λεξικό λέξεις σύνθετες με αχώριστα μόρια και γράφουν προτάσεις μ' αυτές.</p> <p>Οι μαθητές μελετούν κείμενα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα και σημειώνουν τις προθέσεις. Φτιάχνουν πίνακα με τις προθέσεις και τις σημασίες τους και τον αναρτούν στην τάξη. Διακρίνουν ποιες προθέσεις χρησιμοποιούνται ως σύμβολα στα μαθηματικά καθώς και τις σημασίες τους (π.χ. η πρόθεση συν χρησιμοποιείται ως σύμβολο στην πρόσθεση, η πρόθεση επί στον πολλαπλασιασμό κλπ) Εντοπίζουν ποιες προθέσεις της αρχαίας εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται έως σήμερα (π.χ. προ Χριστού, μετά Χριστόν κλπ.) και ποιες ως πρώτα συνθετικά (π.χ. εντάξει, επιτέλους κλπ). Αποδίδουν τα παραδείγματα αυτά στη νοηματική γλώσσα. Σχηματίζουν γραπτώς προτάσεις με προθέσεις και τις αποδίδουν στη νοηματική. (Αρχαία ελληνικά, μαθηματικά, νοηματική, πληροφορική)</p>
<p>Να αντιληφθεί, με απλό τρόπο, την οργάνωση μιας παραγράφου με διάφορους τρόπους (αιτιολόγηση, παραδείγματα, σύγκριση, αντίθεση, διαίρεση), ώστε να μπορεί να υποστηρίξει τις απόψεις του.</p>	<p>Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου.</p>	<p>Ο εκπαιδευτικός αναρτά στον πίνακα κείμενα από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα (π.χ. Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αρχαία από μετάφραση). Στη συνέχεια νοηματίζει ένα-ένα τα κείμενα. Ζητά από τους μαθητές να μελετήσουν τα γραπτά κείμενα και να αναγνωρίσουν τους διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των παραγράφων τους. Ο εκπαιδευτικός συζητά στην ΕΝΓ με τους μαθητές για τους διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των παραγράφων. (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Παραμένει η δραστηριότητα που αναφέρεται στη σύνταξη των κειμένων.</p> <p>Οι μαθητές αφηγούνται στην ΕΝΓ ιστορίες και παραμύθια που γνωρίζουν, τηρώντας την οργάνωση του λόγου τους σε παραγράφους. Κάνουν το ίδιο στα γραπτά κείμενά τους.</p> <p>Δομούν σωρούς από σκόρπιες παραγράφους, που τους δίνονται, σε κείμενα με λογική αλληλουχία.</p> <p>Με κατάλληλες ασκήσεις βελτιώνουν την οργάνωση του γραπτού τους λόγου:</p>

		<p><i>Βάζουν τίτλους σε παραγράφους</i> <i>Χωρίζουν/συνθέτουν κατά παραγράφους κείμενα που τους δίνει η εκπαιδευτικός.</i> <i>Επαναλαμβάνουν το ίδιο με δικά τους κείμενα.</i> <i>(λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p>
2η Ενότητα: Εγκλίσεις και χρόνοι του ρήματος, Περίληψη		
<p>Να κατανοήσει τις σημασίες των εγκλίσεων στις ανεξάρτητες προτάσεις (το πραγματικό, το ενδεχόμενο, το επιθυμητό).</p>	<p>Εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις.</p>	<p>Παραμένει η πρώτη δραστηριότητα των ΑΠΣ. Διαφοροποιείται η δεύτερη ως εξής: Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στην ΕΝΓ τις σημασίες των εγκλίσεων. Ασκούνται στη συνέχεια οι μαθητές γραπτώς να χρησιμοποιούν σωστά τις εγκλίσεις με δικά τους παραδείγματα, στη νοηματική πρώτα και στη συνέχεια στην ομιλούμενη και γραπτή ελληνική.</p>
<p>Να αντιληφθεί τις διαφορετικές χρονικές βαθμίδες του ρήματος στις ανεξάρτητες προτάσεις.</p>	<p>Χρόνοι.</p>	<p>Οι δραστηριότητες στα ΑΠΣ παραμένουν οι ίδιες. Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες: <i>Οι μαθητές συζητούν την γραμματική ορολογία των χρόνων και άλλων παρεπόμενων του ρήματος και αποδίδουν τους όρους περιφραστικά στη νοηματική. Φτιάχνουν ένα βίντεο στη νοηματική, όπου εξηγούν αυτούς τους όρους της ελληνικής γραμματικής στη νοηματική, χρησιμοποιώντας και παραδείγματα.</i> <i>Παρουσιάζουν το βίντεο για συζήτηση σε άλλες τάξεις.</i> <i>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές αποδίδουν επιλεγμένα κείμενα με διάφορους χρόνους ρημάτων από την ελληνική στη νοηματική και αντιστρόφως</i> <i>(λογοτεχνία, νοηματική)</i></p>
<p>Να γράψει τον τίτλο για κάποια παράγραφο του κειμένου. Να δώσει την περίληψη ενός κειμένου σε τρεις ή τέσσερις γραμμές. Να εντοπίζει του κύριους και δευτερεύοντες χαρακτήρες. Να εντοπίζει και να διακρίνει τις σημαντικές και ασήμαντες πληροφορίες σ' ένα κείμενο. Να εντοπίζει τις λέξεις κλειδιά σ' ένα κείμενο και να συνειδητοποιεί τη σημασία και ρόλο τους. Να παρατηρεί και</p>	<p>Δομή κειμένου-παραγράφου</p> <p>Περίληψη από πλαγιότιτλους.</p>	<p>Οι δραστηριότητες στη γραπτή γλώσσα παραμένουν οι ίδιες. Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: <i>Οι μαθητές παρακολουθούν βιντεοσκοπημένες αφηγήσεις στην νοηματική και τις αποδίδουν περιληπτικά.</i> <i>(λογοτεχνία, τεχνολογία, νοηματική, πληροφορική).</i></p> <p><i>Εξασκούνται στη συγγραφή περίληψης άρθρων από εφημερίδες και περιοδικά. Παρουσιάζουν τα κείμενά τους στην τάξη.</i> <i>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p> <p><i>Επιλέγουν ενδιαφέροντα αποσπάσματα από τη νοηματική γλώσσα (ιστορίες, αφηγήσεις, ανέκδοτα, περιγραφές κλπ) και τα μοιράζονται κατά ομάδες.</i> <i>Τα αποδίδουν στη συνέχεια στην ελληνική, προσπαθώντας να τα καταγράψουν σε παραγράφους με σωστό τρόπο.</i> <i>Συζητούν μεταξύ τους και διορθώνουν σταδιακά τα κείμενα αυτά.</i> <i>Επιμελούνται γλωσσικά και εικαστικά τα κείμενα και τα εκδίδουν σε έντυπο που συνοδεύει τις αντίστοιχες κασέτες της νοηματικής.</i> <i>(λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p>

<p>να κατανοεί τις σχέσεις αιτίας-αποτελέσματος, γενικό-ειδικό, μέρος-ολόκληρο, χώρος, ακολουθία, χρόνος, αναλογίες. Να γράψει την περίληψη ενός κειμένου με τη βοήθεια πλαγιασιότιπλων.</p>		<p><i>Εργάζονται κατά ομάδες σε επιλεγμένα κείμενα από ποικίλα γνωστικά αντικείμενα (τα κείμενα που επιλέγονται είναι «δυσνόητα» για τους μαθητές).</i> <i>Αναλαμβάνουν κατά ομάδες να επεξεργαστούν τα κείμενα αυτά και να τα κάνουν περισσότερο κατανοητά:</i> <i>α. υπογραμμίζουν με διαφορετικό χρώμα τα κύρια σημεία των παραγράφων</i> <i>β. γράφουν πλαγιασιότιπλους</i> <i>γ. κάνουν τροποποιήσεις ώστε να εξασφαλισθεί ροή μεταξύ των πλαγιασιότιπλων</i> <i>γ. με βάση τους πλαγιασιότιπλους ξαναγράφουν το νόημα των κειμένων περιληπτικά.</i> <i>δ. μελετούν τις παραγράφους πάλι με προσοχή για να πετύχουν καλύτερη κατανόηση, αξιοποιώντας την προηγούμενη δουλειά που έκαναν για να 'αποκρυπτογραφήσουν' το νόημα των παραγράφων.</i> <i>ε. ελέγχουν με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού αν έχουν κατανοήσει σωστά τα κείμενα.</i> <i>στ. ξαναγράφουν τις παραγράφους ώστε να είναι κατανοητές, αλλά κοντά στο αρχικό κείμενο.</i> <i>Τα κείμενα γράφονται στον υπολογιστή και μοιράζονται σε όλες τις ομάδες με στόχο να χρησιμοποιηθούν σαν βοηθητικές σημειώσεις στα αντίστοιχα μαθήματα.</i> <i>(λογοτεχνία, ιστορία, θρησκευτικά, γεωγραφία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</i></p>
<p>3η Ενότητα: Συζυγίες του ρήματος</p>		
<p>Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής ότι η κλίση βασίζεται στη διάκριση μεταξύ των δύο φωνών.</p>	<p>Ενεργητική και παθητική φωνή.</p>	<p>Παραμένουν μόνο οι πρώτες δύο δραστηριότητες των ΑΠΣ. Προηγούνται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα προτάσεις από διάφορα γνωστικά αντικείμενα, στην ενεργητική φωνή και κάτω τις ίδιες προτάσεις στην παθητική φωνή. Νοηματίζει τις προτάσεις, ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη διαφορά στη σημασία.</i> <i>Ο εκπαιδευτικός βάζει σε κύκλο τις καταλήξεις των ρημάτων (ενεργητικών και παθητικών) και τις δακτυλοσυλλαβίζει.</i> <i>Οι κωφοί μαθητές καλούνται να μετατρέψουν προτάσεις που τους δίνει ο εκπαιδευτικός από τη μια φωνή στην άλλη.</i> <i>(λογοτεχνία, ιστορία, φυσική, νοηματική)</i></p>
<p>Να αντιληφθεί ότι η κλίση του ενεστώτα και παρατατικού των ρημάτων βασίζεται σε διπλό υπόδειγμα τόσο στην ενεργητική όσο και στην παθητική φωνή.</p>	<p>Α' και Β' συζυγία.</p>	<p>Παραμένει μόνο η πρώτη δραστηριότητα των ΑΠΣ. Ακολουθούν οι πιο κάτω δραστηριότητες: <i>Η προσπάθεια του εκπαιδευτικού επικεντρώνεται στα εξής:</i> <i>α. να αποκτήσουν οι μαθητές την ικανότητα να βρίσκουν σε ποιο ρήμα ανήκει κάποιος τύπος</i> <i>β. να κατατάσσουν τα ρήματα σε συζυγίες και φωνές</i> <i>γ. να χρησιμοποιούν σωστά εκείνους τους ρηματικούς τύπους που παρουσιάζουν κάποιες δυσκολίες για τους μαθητές (πιθανόν οι τύποι της παθητικής φωνής).</i></p> <p><i>Προσέχουν επίσης οι μαθητές ιδιαίτερα την ορθογραφία των ρηματικών καταλήξεων, οι οποίες για έμφαση γράφονται στον πίνακα και δακτυλοσυλλαβίζονται.</i> <i>Καλό θα είναι οι μαθητές να έχουν κατά τη διδασκαλία το βιβλίο της γραμματικής, για να συνηθίσουν να</i></p>

		<p>προσφεύγουν κάθε φορά στα οικεία κεφάλαια της γραμματικής. (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να εξοικειωθεί με το α' συνθετικό των σύνθετων λέξεων (ουσιαστικό, επίθετο, αριθμητικό, ρήμα, επίρρημα, πρόθεση, αντωνυμία).</p>	<p>Σύνθεση: α' συνθετικό.</p>	<p>Παραμένει η τελευταία δραστηριότητα των ΑΠΣ. Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές ερευνούν τους τρόπους με τους οποίους η νοηματική γλώσσα δημιουργεί το λεξιλόγιό της. Ο εκπαιδευτικός ζητάει από τους μαθητές να σκεφτούν σύνθετες λέξεις στη νοηματική, τις οποίες βιντεοσκοπούν. Ζητάει ύστερα από τους μαθητές να μελετήσουν βίντεο με νοηματική και να βρουν τις σύνθετες λέξεις. Οι μαθητές καταγράφουν αυτά τα νοήματα (με απλό τρόπο καταγραφής νοημάτων π.χ. ΣΑΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ, ΗΜΕΡΟΝΥΧΤΟ). Αναπαράγουν αυτά τα σύνθετα νοήματα και τα μελετούν ένα – ένα. Παρατηρούν τα συνθετικά τους μέρη και τον τρόπο που γίνεται η σύνθεση. (νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Μελετούν ύστερα παραδείγματα σύνθετων λέξεων της ελληνικής. Αντιπαραβάλλουν τις δύο ομάδες των σύνθετων (της νοηματικής και της ελληνικής) και διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους στη νοηματική και γραπτώς στην ελληνική (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Αφού συνειδητοποιήσουν την έννοια της σύνθεσης καλούνται οι μαθητές να βρουν τις σύνθετες λέξεις σε κατάλληλα παραδείγματα ή γραπτά κείμενα. Γράφουν τα α' συνθετικά των λέξεων αυτών. Συζητούν διεξοδικά ομοιότητες και διαφορές που παρατηρούν στις διαδικασίες σύνθεσης μεταξύ της ελληνικής και της νοηματικής. Χρησιμοποιούν επίσης ανάλογα παραδείγματα από την αγγλική και παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές. (Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση).</p> <p>Καταγράφουν το λεξιλόγιο συνθέτων της νεοελληνικής που συναντούν στη διάρκεια του διδακτικού έτους στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα και καταρτίζουν ένα ΛΕΞΙΚΟ ΣΥΝΘΕΤΩΝ, που οργανώνεται με βάση το πρώτο συνθετικό. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</p> <p>Οργανώνουν κατά ομάδες ένα παιχνίδι με σύνθετες λέξεις της ελληνικής που επινοούν. Γράφουν τις λέξεις στον πίνακα. Ελέγχουν στο λεξικό αν υ π ά ρ χ ο υ ν στο λεξιλόγιο της ελληνικής οι λέξεις που επινόησαν. Διορθώνουν τυχόν 'λάθη' που έκαναν στις λέξεις που</p>

		<p>έφτιαξαν. Συζητούν και διευκρινίζουν απορίες που προκύπτουν, στις περιπτώσεις που οι λέξεις που πρότειναν δεν υπάρχουν στο λεξιλόγιο της ελληνικής. Ανατρέχουν στη νοηματική για να κατανοήσουν την έννοια των ορίων στο λεξιλόγιο της κάθε γλώσσας.</p> <p>Συζητούν για την 'οικονομία' των γλωσσών. Προσδιορίζουν με παραδείγματα τις έννοιες του «αποδεκτού» και «δόκιμου» στη γλώσσα. (λογοτεχνία, αρχαία, νοηματική).</p>
4η Ενότητα: Το αντικείμενο του ρήματος, Οργάνωση ευρύτερου κειμένου		
<p>Να αντιληφθεί ότι τα ρήματα χωρίζονται σε δύο μεγάλες συντακτικές κατηγορίες (μεταβατικά και αμετάβατα) ανάλογα με το αν δέχονται ως συμπλήρωμα ένα αντικείμενο.</p>	<p>Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα και αντικείμενο.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προηγείται η πιο κάτω δραστηριότητα: Ο εκπαιδευτικός νοηματίζει προτάσεις (από διάφορα γνωστικά αντικείμενα, που περιέχουν ρήματα μεταβατικά και αμετάβατα (π.χ. ΔΙΔΑΣΚΩ, ΠΛΕΝΟΜΑΙ). Ο εκπαιδευτικός υπενθυμίζει τη χρήση των ρημάτων αυτών στην ΕΝΓ και γίνεται συζήτηση για τον τρόπο που χρησιμοποιούνται στα Ελληνικά. (λογοτεχνία, ιστορία, φυσική)</p>
<p>Να κατανοήσουν ότι υπάρχουν ομάδες ρημάτων που λειτουργούν διαφορετικά στο λόγο</p>	<p>Απρόσωπα ρήματα και ανώμαλα ρήματα</p>	<p>Συγκεντρώνουν απρόσωπα ρήματα από επιλεγμένα κείμενα και φτιάχνουν λίστα, που την αναρτούν στην τάξη. Βρίσκουν και γράφουν τις διαφορές μεταξύ προσωπικών και απρόσωπων ρημάτων. Σχηματίζουν προτάσεις με απρόσωπα ρήματα στην ελληνική γλώσσα. (Νοηματική, Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία).</p> <p>Συγκεντρώνουν ανώμαλα ρήματα από επιλεγμένα κείμενα και φτιάχνουν πίνακες με τις κατηγορίες τους. Βρίσκουν και γράφουν τις διαφορές μεταξύ ομαλών και ανώμαλων ρημάτων. Σχηματίζουν προτάσεις με ανώμαλα ρήματα όλων των κατηγοριών. Συζητούν για τους κανόνες της γραμματικής και της γλώσσας. Αναφέρονται στις εξαιρέσεις. Φέρνουν παραδείγματα. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία).</p>

<p>Να αντιληφθεί ο μαθητής το ρόλο του αντικειμένου στην πρόταση και τη σπουδαιότητά του ως συμπληρώματος του ρήματος. Να συνειδητοποιήσει τις διάφορες μορφές του αντικειμένου (με ουσιαστικό, αντωνυμία, πρόταση και εμπρόθετο αντικείμενο).</p>	<p>Μορφές του αντικειμένου.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προηγείται η πιο κάτω δραστηριότητα: Ο εκπαιδευτικός γράφει προτάσεις από διάφορα γνωστικά αντικείμενα στον πίνακα. Στη συνέχεια νοηματίζει τις προτάσεις. Ζητά από τους κωφούς μαθητές να εντοπίσουν και να νοηματίσουν τα αντικείμενα (διαφορετικών ειδών), που περιέχονται στην προτάσεις αυτές. (Λογοτεχνία, Ιστορία, Φυσική)</p>
<p>5η Ενότητα: Βαθμοί επιθέτου, Περιγραφή και αφήγηση</p>		
<p>Να συνειδητοποιήσει την έννοια της σύγκρισης μέσα από τους βαθμούς του επιθέτου. Να αντιληφθεί το μονολεκτικό και τον περιφραστικό σχηματισμό των παραθετικών του επιθέτου.</p>	<p>Βαθμοί του επιθέτου. Σύγκριση.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προηγείται η πιο κάτω δραστηριότητα: Ο εκπαιδευτικός νοηματίζει προτάσεις (από διάφορα γνωστικά αντικείμενα, π.χ. Λογοτεχνία, Ιστορία, Φυσική) με συγκριτικούς όρους στην ΕΝΓ. Οι μαθητές, αφού εξοικειωθούν με τη σύγκριση στην πρώτη τους γλώσσα μεταβαίνουν στη σύγκριση στη γραπτή γλώσσα. (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, φυσική, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να εξοικειωθεί με το β' συνθετικό των σύνθετων λέξεων και ευρύτερα με το συνδυασμό των δύο συνθετικών τους.</p>	<p>Σύνθεση: β' συνθετικό.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προτείνονται δραστηριότητες ανάλογες με τις παραπάνω στη σύνθεση: α' συνθετικό. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις πιο κάτω δραστηριότητες: Ο εκπαιδευτικός καλεί τα κωφά παιδιά να νοηματίσουν σύνθετες λέξεις στην νοηματική (π.χ. ΔΙΗΜΕΡΟ, ΤΡΙΗΜΕΡΟ). Οι μαθητές καταρτίζουν φάκελο Α. με οικογένειες λέξεων Β. με σύνθετες λέξεις και στην ελληνική και στη νοηματική γλώσσα. Καταγράφουν στην ελληνική ομοιότητες και διαφορές στις συνθετικές διαδικασίες των δύο γλωσσών. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.). Αφού συνειδητοποιήσουν την έννοια της σύνθεσης καλούνται τα παιδιά να βρουν και να αναλύσουν σύνθετες λέξεις σε κατάλληλα παραδείγματα ή γραπτά κείμενα και να διακρίνουν τα β' συνθετικά σύνθετων λέξεων. (Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση)</p>

<p>Να αφηγηθεί στην ΕΝΓ και στη γραπτή γλώσσα στον περιγραφικό και αφηγηματικό τρόπο, απευθυνόμενος, κυρίως σε δέκτη που του είναι οικείος.</p>	<p>Οργάνωση και συνοχή περιγραφής και αφήγησης.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Σε κατάλληλες περιστάσεις ο μαθητής αφηγείται μια ιστορία στην ΕΝΓ και παίρνει οδηγίες να ακολουθήσει στην αφήγησή του χρονολογική σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων.</i></p> <p><i>Αν χρησιμοποιήσει στη ροή της αφήγησης αναδρομική αφήγηση, οι συμμαθητές ή ο ίδιος εντοπίζουν την αλλαγή.</i></p> <p><i>Γίνεται συζήτηση στην τάξη για να κατανοήσουν οι μαθητές και να αιτιολογήσουν την αναδρομική αφήγηση.</i></p> <p><i>Μελετούν ύστερα κασέτες με αφηγήσεις στη νοηματική και σημειώνουν παραδείγματα αναδρομικής αφήγησης.</i></p> <p><i>Συζητούν και γράφουν μια παράγραφο για τη λειτουργία και τη χρήση της αναδρομικής αφήγησης.</i></p> <p><i>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, νοηματική).</i></p> <p><i>Σκιαγραφούν στην νοηματική με προσοχή τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στα γεγονότα των παραπάνω αφηγήσεων.</i></p> <p><i>Περιγράφουν:</i></p> <p><i>α. τη συμπεριφορά και</i></p> <p><i>β. το χαρακτήρα τους και προσπαθούν να αιτιολογήσουν / να κατανοήσουν τις πράξεις τους.</i></p> <p><i>(Λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές παρακολουθούν βιντεοσκοπημένο υλικό με επιλεγμένες αφηγήσεις στην ελληνική νοηματική γλώσσα.</i></p> <p><i>Αξιολογούν τις αφηγήσεις με ένα έως πέντε αστεράκια.</i></p> <p><i>Παρακολουθούν τις αφηγήσεις που διακρίθηκαν με στόχο να διακρίνουν γνωρίσματα και χαρακτηριστικά που τις κάνουν ξεχωριστές.</i></p> <p><i>Καταγράφουν αυτά τα χαρακτηριστικά σε μια λίστα.</i></p> <p><i>(Λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</i></p>
<p>6η Ενότητα: Προσωπικές αντωνυμίες</p>		
<p>Να εξοικειωθεί με τις σημασίες, τους συντακτικούς ρόλους και τους κλιτικούς τύπους των προσωπικών αντωνυμιών και με τις συντακτικές / μορφολογικές ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους αδύνατους και δυνατούς τύπους της.</p>	<p>Αδύνατοι και δυνατοί τύποι προσωπικών αντωνυμιών.</p>	<p>Παραμένει η πρώτη δραστηριότητα των ΑΠΣ. Προηγούνται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Οι μαθητές αναφέρουν τις προσωπικές αντωνυμίες της νοηματικής που θυμούνται.</i></p> <p><i>Αναζητούν και επιβεβαιώνουν τους τύπους των αντωνυμιών στο λεξικό (CD) της νοηματικής</i></p> <p><i>Ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να πουν στη νοηματική προτάσεις με διάφορες προσωπικές αντωνυμίες.</i></p> <p><i>Στη συνέχεια μεταφράζουν από το λεξικό (CD) τις αντωνυμίες στα ελληνικά γραπτώς.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν προτάσεις στα ελληνικά με τις αντωνυμίες.</i></p> <p><i>Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να μελετήσουν τον πίνακα με τους δυνατούς και αδύνατους τύπους των αντωνυμιών.</i></p> <p><i>(Λογοτεχνία, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</i></p>

<p>Να συνειδητοποιήσει τη λειτουργικότητα της χρήσης των προσωπικών αντωνυμιών κυρίως μέσα από τη λογοτεχνία.</p>	<p>Η λειτουργικότητα των προσωπικών αντωνυμιών.</p>	<p>Οι μαθητές καλούνται από τον εκπαιδευτικό να φτιάξουν στη νοηματική προτάσεις με τις προσωπικές αντωνυμίες που ξέρουν. Αναπαριστούν σύντομες γραπτές ιστορίες και διαλόγους χρησιμοποιώντας σωστά τις προσωπικές αντωνυμίες. Επαναλαμβάνουν την άσκηση γραπτώς. Στη συνέχεια καλούνται να αντικαταστήσουν σε γραπτά κείμενα από διάφορα γνωστικά αντικείμενα, που ετοιμάζει ο εκπαιδευτικός, τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών με δυνατούς τύπους, κάνοντας τις αναγκαίες αλλαγές. (λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά από μετάφραση, ιστορία, θρησκευτικά κ.ά.).</p>
<p>Να γνωρίσει τα άλλα είδη αντωνυμιών και να εξοικειωθεί με τους συντακτικούς της ρόλους.</p>	<p>Τα άλλα είδη αντωνυμιών.</p>	<p>Παραμένει η δραστηριότητα των ΑΠΣ. Προηγούνται οι πιο κάτω δραστηριότητες: Ο εκπαιδευτικός νοημάτιζει προτάσεις από διάφορα γνωστικά αντικείμενα, που περιέχουν άλλα είδη αντωνυμιών (κτητικές, οριστικές, δεικτικές, αναφορικές, ερωτηματικές, αόριστες) και καλεί τους μαθητές να τις αναγνωρίσουν στα κείμενα και να τις νοημάτισουν και εκείνοι. (λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά από μετάφραση, ιστορία, νοηματική) Οι μαθητές μελετούν κείμενα της νοηματικής σε κασέτες και προσπαθούν να αναγνωρίσουν τις αντωνυμίες. Καταγράφουν αυτές που αναγνωρίζουν. Συμβουλευούνται το λεξικό και τη γραμματική της νοηματικής. Οργανώνουν παιχνίδια με θέματα: «εντοπίζουμε τις αντωνυμίες της νοηματικής» «ποιος/α θα χρησιμοποιήσει περισσότερες κτητικές αντωνυμίες στην αφήγησή του/της» «Ποια ομάδα θα συμπληρώσει με τα λιγότερα λάθη κείμενα με κενά αντωνυμιών;» (λογοτεχνία, αρχαία ελληνικά από μετάφραση, ιστορία, νοηματική)</p>
<p>Να αντιληφθεί ότι οι λέξεις τόσο στην Ελληνική όσο και στην ΕΝΓ οργανώνονται σε ετυμολογικές οικογένειες με βάση ένα κοινό θέμα ή μια κοινή ρίζα, π.χ. γράφω, γραφή. Να κατανοήσει τις ετυμολογικές συγγένειες που υπάρχουν ανάμεσα σε λέξεις με την ίδια παραγωγική κατάληξη ή το ίδιο α΄ ή το β΄ συνθετικό στα Ελληνικά και στην</p>	<p>Ετυμολογικές οικογένειες λέξεων. Παραγωγή-Σύνθεση</p>	<p>Επαναλαμβάνονται και επεκτείνονται κάποιες από τις δραστηριότητες που εισηγούμαστε στην Α΄ Γυμνασίου στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πιο κάτω δραστηριότητα: Τα παιδιά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού νοημάτιζουν λέξεις με ίδιο το α΄ ή το β΄ συνθετικό και εντοπίζουν τις κοινές σημασίες (π.χ. ΔΙΩΡΟΦΟ, ΤΡΙΩΡΟΦΟ / ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ, ΔΙΠΡΟΣΩΠΟΣ). Φτιάχνουν ένα «Αντίστροφο παραγωγικό λεξικό» στον υπολογιστή, στο οποίο κατατάσσουν τις λέξεις με τις παραπάνω παραγωγικές καταλήξεις που συναντούν στα μαθήματά τους. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>

ΕΝΓ.		
7η Ενότητα: Τα επιρρήματα, Συνδυετικές λέξεις		
Να εξοικειωθεί με τα διάφορα είδη επιρρηματικών προσδιορισμών (με επιρρήματα και επιρρηματικά σύνολα).	Είδη επιρρηματικών προσδιορισμών	Παραμένουν οι δραστηριότητες των ΑΠΣ. Προηγείται η πιο κάτω δραστηριότητα: Ο εκπαιδευτικός νοηματίζει προτάσεις με επιρρήματα (τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά) και καλεί το μαθητή να τα αναγνωρίσει και να τα νοηματίσει. Οι μαθητές φτιάχνουν αφίσες με προτάσεις, με τις πέντε κατηγορίες των επιρρημάτων και τις αναρτούν στην τάξη. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).
8η Ενότητα: Η μετοχή, Επιχειρηματολογία		
Να κατανοεί τα επιχειρήματα ενός πομπού (και να κρίνει τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει (ο πομπός). Να χρησιμοποιεί επιχειρήματα με αποτελεσματικό τρόπο σε ποικίλα θέματα.	Αξιολόγηση και διατύπωση επιχειρημάτων.	Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Τροποποιείται η πρώτη δραστηριότητα όπου η συζήτηση γίνεται στην ΕΝΓ και όχι στην ελληνική. Τα θέματα συζήτησης προέρχονται από διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Χημεία). Οι μαθητές παρακολουθούν συζητήσεις στην ΕΝΓ και αξιολογούν την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούν οι ομιλητές. Αιτιολογούν τις αξιολογήσεις τους με παραδείγματα. Όπου εντοπίζουν ελλείψεις, προτείνουν καλύτερη επιχειρηματολογία. Αναπτύσσουν σταδιακά κείμενα γραπτά και στην ΕΝΓ, με επιχειρηματολογία, σε θέματα που περιέχουν αφηρημένες έννοιες. (Λογοτεχνία, Φυσική, Μαθηματικά, Εικαστικά, Νοηματική, Πληροφορική,).
9η Ενότητα: Ο ορισμός		
Να κατανοήσει τη σκοπιμότητα και την τεχνική των ορισμών στην ΕΝΓ και στη γραπτή γλώσσα.	Ορισμός.	Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προηγείται, ωστόσο, η εξάσκηση των κωφών μαθητών στην ΕΝΓ στη διατύπωση ορισμών σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσική, Χημεία).
Να μάθει να παρουσιάζει με επιχειρηματολογία και λογική αλληλουχία τις σκέψεις του στην ΕΝΓ και στη γραπτή γλώσσα σε όποιο μάθημα του δοθεί η ευκαιρία.	Η επιχειρηματολογία / λογική αιτιολόγηση στα άλλα μαθήματα.	Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προηγείται, ωστόσο, η εξάσκηση των κωφών μαθητών στην ανάπτυξη θεωρημάτων, θεωριών και νόμων διαφόρων γνωστικών αντικειμένων στη νοηματική γλώσσα. (Φυσική, Μαθηματικά, Νοηματική, Ιστορία). Οι μαθητές ασκούνται στο να παρουσιάζουν αναλυτικά και με περιφράσεις καινούργιες έννοιες από διάφορα γνωστικά αντικείμενα και στη νοηματική και στην ελληνική. Φτιάχνουν λεξιλόγιο των καινούργιων όρων και εννοιών που συναντούν σε κάθε διδακτική ενότητα (σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα). Συμπληρώνουν σταδιακά την ερμηνεία κάθε έννοιας ή όρου. Κάνουν τις απαραίτητες αλλαγές ή συμπληρώσεις καθώς προχωρούν περισσότερο στην κατανόησή της. Φτιάχνουν παραδείγματα που ταιριάζουν στην έννοια. Ερευνούν και εξελίσσουν παράλληλα και τον τρόπο

		<p>απόδοσης της κάθε έννοιας στη νοηματική γλώσσα. (Λογοτεχνία, Φυσική, Μαθηματικά, Εικαστικά, Πληροφορική, Νοηματική).</p>
<p>Να εξοικειωθεί με τη χρήση λεξικών διαφόρων ειδών (ηλεκτρονικών της ΕΝΓ, ερμηνευτικών, ετυμολογικών, ονοματικών, πραγματολογικών, λεξικών συνωνύμων και αντιθέτων, παραγώγων κτλ.).</p> <p>Να συνειδητοποιήσει ότι οι λέξεις οργανώνονται σε αλφαβητική σειρά. Αναγνωρίζουν ότι οι εισαγωγικές λέξεις είναι γραμμένες με μαύρο χρώμα.</p>	<p>Χρήση ποικίλων λεξικών.</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν οι ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Προστίθεται η εξάσκηση των κωφών μαθητών στη χρήση λεξικών της ΕΝΓ.</p> <p><i>Οι μαθητές να ασκούνται στο να γνωρίζουν την κατάλληλη σειρά των γραμμάτων στα λεξικά (για παράδειγμα αν ψάχνουν τη λέξη ψωμί δεν πρέπει να αρχίσουν να ψάχνουν από το «α»).</i></p> <p><i>Χρησιμοποιούν τηλεφωνικούς καταλόγους, με αποτελεσματικό τρόπο.</i></p> <p><i>Οι μαθητές ετοιμάζουν επίσης δίγλωσσο «οδηγό χρήσης λεξικών», στην ελληνική και τη νοηματική. Οργανώνουν έκθεση Λεξικών στο σχολείο τους. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</i></p>

ΤΑΞΗ Γ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν γενικά ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών. Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε:</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν γενικά ίδιες όπως στα ΑΠΣ με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p>
<p>1η Ενότητα: Είδη λόγου και περιστάσεις επικοινωνίας</p>		

<p>Να κατανοήσει τον τρόπο επικοινωνίας που απαιτούν οι ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις.</p>	<p>Επιλογή κατάλληλου λεξιλογίου στον προφορικό λόγο</p> <p>και στον γραπτό</p>	<p>Οι μαθητές συμμετέχουν σε παιχνίδια ρόλων ομιλητών/συνομιλητών σε ποικίλες επικοινωνιακές και θεματολογικές περιστάσεις:</p> <p>A) Ηθοποιός που διαβάζει <i>Θερβάντες/Παπαδιαμάντη</i> και απαγγέλλει <i>Σολωμό, Βρεττάκο, Moby...</i></p> <p>B) Συνομιλία μεταξύ διαιτητών, συγγραφέων, πολιτικών, ερωτευμένων, παιδιών, ηλικιωμένων</p> <p>Γ) Συζήτηση μαθητών στην αυλή του σχολείου και στην ώρα του μαθήματος</p> <p>E) Εκφωνητές της τηλεόρασης που διαφημίζουν αυτοκίνητα / ανακοινώνουν τα αποτελέσματα των εκλογών / αναγγέλλουν ένα έκτακτο ανακοινωθέν για τον καιρό ή για ένα ατύχημα</p> <p>ΣΤ) Ιερέας την ώρα της λειτουργίας ή σε κήρυγμα</p> <p>Z) Προϊστάμενοι / υφιστάμενοι στο χώρο εργασίας (αξιωματικοί του στρατού, σε εταιρείες, σε δημόσιες υπηρεσίες κλπ).</p> <p>Κατά ομάδες μελετούν χωριστά κάθε μία επικοινωνιακή /θεματολογική περίπτωση από τις παραπάνω και καταγράφουν τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά τους για τα εξής θέματα:</p> <p>A.Το λεξιλόγιο: φτιάχνουν λίστα με το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται συχνά σε κάθε περίπτωση A. λειτουργικό λεξιλόγιο B.θεματικό λεξιλόγιο, ορολογία κλπ Γ.«εθιμοτυπικό» λεξιλόγιο.</p> <p>Επισημαίνουν επίσης τις λέξεις που <i>δ ε ν</i> επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν σε κάθε περίπτωση. (νοηματική, θέατρο, οικιακή οικονομία, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Μελετούν επίσης τα υπερτεμαχικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν και συνοδεύουν τη γλώσσα σε κάθε μία επικοινωνιακή περίπτωση από τις παραπάνω. (νοηματική, ιστορία, θρησκευτικά, λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές επεξεργάζονται γραπτά κείμενα από διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις και καταγράφουν παρατηρήσεις και συμπεράσματα για:</p> <p>A. το λεξιλόγιο και B. τα μορφολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζουν την κάθε επικοινωνιακή περίπτωση (προσεκτική ή χαλαρή μορφολογία, κλπ), στίξη, συντακτικά χαρακτηριστικά (μέγεθος και πολυπλοκότητα προτάσεων, τήρηση των δομικών κανόνων, παρουσία/απουσία</p>
--	---	--

		<p>πολύπλοκων συντακτικών δομών κλπ)</p> <p>Γ. το επικοινωνιακό ύφος (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
--	--	--

		<p>Γ. το επικοινωνιακό ύφος (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
<p>Να συνειδητοποιήσει ότι κάθε είδος λόγου απαιτεί την ανάλογη γλωσσική ποικιλία και ότι το μέσο (διάυλος) και η περίσταση επικοινωνίας επηρεάζουν τη μορφή και την οργάνωση του μηνύματος.</p>	<p>Κατάλληλου επιπέδου προφορικού / γραπτού λόγου/νοηματικού λόγου</p>	<p>Οι μαθητές κάνουν παρόμοιες εργασίες σε βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα νοηματικής γλώσσας και κρατούν σημειώσεις με τις παρατηρήσεις τους. Κατατάσσουν το υλικό της νοηματικής κατά κατηγορίες επικοινωνιακής λειτουργίας. Παρατηρούν και καταγράφουν περιπτώσεις όπου έχει χρησιμοποιηθεί ακατάλληλο λεξιλόγιο, λανθασμένη μορφολογία, αταίριαστο ύφος. Συζητούν και προτείνουν καταλληλότερες επικοινωνιακά λύσεις. (νοηματική, λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Κάθε μαθητής αναλαμβάνει να φτιάξει ένα βίντεο, όπου συγκεντρώνει στιγμιότυπα που νοηματίζει ο ίδιος σε ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις. Ύστερα αφιερώνεται χρόνος στην ομάδα για να συζητηθεί και να αξιολογηθεί η κασέτα όλων των μαθητών με στόχο να εντοπισθούν σημεία που χρειάζονται βελτίωση. (λογοτεχνία, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Γίνεται επίσης αξιολόγηση των γραπτών των μαθητών, ώστε να εντοπισθούν πιθανές δυσχέρειες και να μπου στόχοι για το ξεπέρασμά τους. (λογοτεχνία, νοηματική)</p> <p>Οι μαθητές συζητούν τις έννοιες της «καταλληλότητας», «λειτουργικότητας» και «αποτελεσματικότητας» στην επικοινωνία. (λογοτεχνία, εικαστικά, τεχνολογία, νοηματική, πληροφορική)</p>
<p>Να είναι σε θέση ο μαθητής να επισημαίνει σε ένα γραπτό κείμενο τα στοιχεία της αφήγησης (πρόσωπα, γεγονότα, αίτια των γεγονότων κτλ.) και τις τεχνικές της αφήγησης (την οπτική γωνία και το χρόνο στην αφήγηση, τον αφηγητή κ.λπ.).</p>	<p>Αφήγηση</p>	<p>Οι μαθητές παρακολουθούν ένα αφηγηματικό κείμενο στη νοηματική και παρατηρούν τα εξής θέματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> - πώς εξελίσσονται τα γεγονότα - ποια μέρη είναι περιγραφικά και ποια αφηγηματικά. Τι ρόλο παίζουν τα μεν και τα δε στη δομή και την πληρότητα της αφήγησης <p>(λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p> <p>Παρακολουθούν αφηγηματικά κείμενα στη νοηματική και:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ανιχνεύουν τον αφηγητή και την οπτική γωνία της αφήγησης σε μια πρώτη προσέγγιση, - κάνουν δραματοποίηση της αφήγησης για να κατανοήσουν την παράμετρο αυτή - διακρίνουν τις αναδρομικές και τις προοικονομικές αφηγήσεις. <p>Οι μαθητές συζητούν διεξοδικά τα θέματα «οπτική γωνία της αφήγησης» και «αναδρομικές και προοικονομικές αφηγήσεις».</p> <p>Ανατρέχουν ξανά αν χρειαστεί σε επιλεγμένες</p>

		<p>βιντεοσκοπημένες αφηγήσεις στη νοηματική για να διευκρινίσουν απορίες για το θέμα αυτό.</p> <p>Διατυπώνουν απόψεις για τη λειτουργικότητα και τη σημασία αυτών των αφηγηματικών στρατηγικών.</p> <p>Αναζητούν σε γραπτά κείμενα της Λογοτεχνίας αντίστοιχα παραδείγματα (λογοτεχνία, αρχαία, ιστορία, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
2η Ενότητα: Σύνδεση των προτάσεων		
<p>Να συγκρίνει τον παρατακτικό και τον υποταγμένο λόγο.</p>	<p>Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές σχηματίζουν προτάσεις ή κείμενα μικρής εκτάσεως με συμπλεκτικούς, αντιθετικούς, διαχωριστικούς, συμπερασματικούς συνδέσμους.</p> <p>Επιλέγουν από κασέτες της νοηματικής παραδείγματα αντίστοιχων προτάσεων και τα μεταφράζουν γραπτώς στην ελληνική.</p> <p>Κατανέμουν όλα τα παραδείγματα κατά κατηγορίες.</p> <p>Γράφουν ένα εισαγωγικό κείμενο με γραμματικές πληροφορίες για την κάθε κατηγορία προτάσεων.</p> <p>Επιμελούνται και εκδίδουν με το υλικό αυτό ένα φυλλάδιο που το χαρίζουν στους συμμαθητές τους του δημοτικού. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</p> <p>Σχηματίζουν προτάσεις ή μικρά κείμενα με ειδικούς, βουλητικούς, ενδοιαστικούς, αιτιολογικούς, αναφορικούς συνδέσμους. Ενδεικτικά παραδείγματα κειμένων:</p> <p>α. επιστολές β. συνεντεύξεις γ. κείμενο που καταχωρούν στο δικτυακό τόπο της τάξης τους δ. τα πρακτικά των συνελεύσεων των μαθητικών κοινοτήτων ε. ανακοινώσεις</p> <p>Βρίσκουν από ποια ρήματα εξαρτώνται οι προαναφερθέντες σύνδεσμοι και τα ομαδοποιούν (π.χ. αισθητικά, γνωστικά δεικτικά, κελευστικά κ.ά.).</p> <p>Καταγράφουν τα γλωσσικά αυτά 'μοντέλα' (γνωρίζω ότι, πιστεύω ότι, πιστερώ να, φοβάμαι μήπως κλπ.) σε αφίσα που αναρτούν στην τάξη (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</p>
<p>Να χρησιμοποιεί το λεξιλόγιο κατάλληλα, ως προς τη σημασία των λέξεων και ως προς το είδος των κειμένων.</p>	<p>Χρήση λεξιλογίου.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές χρησιμοποιούν συνώνυμες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές.</p> <p>Βρίσκουν ισοδύναμες λέξεις ή εκφράσεις.</p> <p>Χρησιμοποιούν αντίθετες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές.</p> <p>Χρησιμοποιούν ομώνυμες και παρώνυμες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές.</p> <p>Βρίσκουν ομώνυμες ή ομόηχες λέξεις σε διάφορα κείμενα και αναγνωρίζουν τη σημασία τους.</p> <p>Χρησιμοποιούν παράγωγες λέξεις και σχηματίζουν προτάσεις με αυτές.</p>

		<p>Η εξάσκηση γίνεται μέσα από τις ποικίλες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στην τάξη (γραπτά από τα διαθεματικά σχέδια εργασίας, εκθέσεις, χρηστικά κείμενα της σχολικής και εξωσχολικής ζωής των μαθητών κλπ)</p> <p>Η διαδικασία της ορθής χρήσης περιλαμβάνει την δοκιμή, τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας και τη διόρθωση από τον ίδιο</p> <p>το μαθητή ή μεταξύ των μαθητών.</p> <p>Τα θέματα αυτά επίσης προσφέρονται ιδιαίτερα για λεκτικά παιχνίδια και παιγνίδια κατανόησης.</p> <p>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</p>
<p>3η Ενότητα: Ονοματικές προτάσεις – Κριτική αποτίμηση θεμάτων. Σχήματα λόγου</p>		
<p>Να αντιληφθεί ο μαθητής ότι οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το συντακτικό και νοηματικό τους ρόλο.</p> <p>Να εξοικειωθεί με όλα τα είδη των ονοματικών προτάσεων.</p> <p>Να αντιληφθεί ο μαθητής ότι οι ονοματικές προτάσεις λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο ή ονοματικός προσδιορισμός και συμπληρώνουν το νόημα.</p> <p>Να αντιληφθεί ο μαθητής ότι οι επιρρηματικές προτάσεις εξηγούν ένα ρήμα ως προς την αιτία, το χρόνο, τον τρόπο, το ποσό και το συμπέρασμα.</p>	<p>Ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις.</p>	<p>Στις δραστηριότητες των ΑΠΣ προστίθενται οι εξής:</p> <p>Οι μαθητές ανατρέχουν στις προηγούμενες γνώσεις τους για το υποκείμενο και το αντικείμενο. Γράφουν παραδείγματα με τους συνθετότερους τρόπους εκφοράς του υποκειμένου και του αντικειμένου.</p> <p>Σημειώνουν σε επιλεγμένα γραπτά κείμενα παραδείγματα περιόδων, στις οποίες χρησιμοποιούνται ονοματικές ή επιρρηματικές προτάσεις ως υποκείμενα ή αντικείμενα.</p> <p>Γράφουν παραδείγματα τέτοιων προτάσεων.</p> <p>Με τη βοήθεια κατάλληλων σχεδιαγραμμάτων και παραδειγμάτων κάνουν σύγκριση μεταξύ των ονοματικών και των επιρρηματικών προτάσεων.</p> <p>Γράφουν τέτοιες προτάσεις και τις μεταφράζουν στη νοηματική.</p> <p>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία)</p> <p>Συγκεντρώνουν από επιλεγμένα κείμενα και λεξικά τα επιρρήματα της νεοελληνικής και τα καταγράφουν σε αφίσες που τις αναρτούν στην τάξη.</p> <p>Γράφουν περιόδους με διάφορα είδη επιρρηματικών προτάσεων και τις μεταφράζουν στη νοηματική.</p> <p>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία)</p>
<p>Να μάθει να διακρίνει τις βουλητικές, ειδικές και ενδοιαστικές προτάσεις σε σχέση με τα ρήματα από τα οποία εξαρτώνται.</p>	<p>Βουλητικές, ειδικές και ενδοιαστικές προτάσεις.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές αναγνωρίζουν τις βουλητικές, ειδικές και ενδοιαστικές προτάσεις σε κείμενα απ' όλα τα μαθήματα ή από βιβλία ποικίλου περιεχομένου.</p> <p>Σχηματίζουν βουλητικές, ειδικές και ενδοιαστικές προτάσεις.</p> <p>(Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</p>
<p>Να συνειδητοποιήσει ότι η σημασία μιας λέξης εξαρτάται</p>	<p>Η πολυσημία της λέξης.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές βλέπουν βιντεοκασέτες νοηματικής και εντοπίζουν φράσεις με μεταφορική χρήση νοημάτων.</p>

<p>και μεταβάλλεται σε μεγάλο βαθμό από τα συμφραζόμενά της. Να είναι σε θέση να αντιληφθεί τη σημασία των λέξεων ανάλογα με τα συμφραζόμενά της.</p> <p>Να διατυπώνει αιτιολογημένες κρίσεις για διάφορα θέματα, Που περιέχουν αφηρημένες έννοιες</p> <p>Να συνειδητοποιήσει τις παράλληλες σημασίες που μπορεί να πάρει Η αρχική σημασία των λέξεων ή φράσεων σε διάφορα σχήματα λόγου</p>	<p>Κριτική αποτίμηση διαφόρων θεμάτων</p> <p>Σχήματα λόγου</p>	<p>Παρατηρούν πώς χρησιμοποιείται η μεταφορά σε επιλεγμένα κείμενα της ελληνικής. Βρίσκουν σε κείμενα το μεταφορικό νόημα που υπάρχει σ' αυτά. Ξεχωρίζουν σε ποιες φράσεις έχουμε κυριολεξία και σε ποιες μεταφορά. Βρίσκουν ποιες ανθρώπινες ιδιότητες εκφράζονται με ονόματα ζώων. Αποδίδουν τη σημασία ορισμένων μεταφορικών εκφράσεων. Γράφουν προτάσεις με λέξεις που χαρακτηρίζονται από πολυσημία παίρνοντας υπόψη τους τις διαφορετικές σημασίες τους. Μεταφράζουν τις προτάσεις στη νοηματική</p> <p>(Λογοτεχνία, νοηματική, πληροφορική)</p> <p>Αναπτύσσουν παραγράφους με βάση μια έννοια (π.χ. ANEMΟΣ, ΒΑΡΟΣ). Διαμορφώνουν διαφορετικές εκδοχές των παραγράφων και τις διαμορφώνουν έτσι ώστε να είναι κατάλληλες να μπουν σε κείμενα:</p> <p>α. λογοτεχνικά β. φυσικής γ. σε καθημερινή συζήτηση μεταξύ φίλων. Συζητούν τις προτάσεις τους και τις αιτιολογούν. (λογοτεχνία, εικαστικά, πληροφορική)</p> <p>Παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους στη νοηματική και σε γραπτό κείμενο τα πρόσωπα και το θέμα μιας συζήτησης που παρακολούθησαν. Διατυπώνουν τις ιδέες και τις απόψεις της συζήτησης με δικά τους λόγια. Παρουσιάζουν τη δική τους άποψη επί του θέματος: Συμφωνούν εν μέρει ή πλήρως. Διαφωνούν εν μέρει ή πλήρως. Συμπληρώνουν με δικές τους σκέψεις. Βλέπουν το θέμα από άλλο πρίσμα. Εκφράζουν τις κρίσεις και τα σχόλιά τους για μια θεατρική παράσταση, για μια ταινία που παρακολούθησαν, για κάποιο γεγονός κλπ. Η παρουσίαση ενός θέματος από κάποιον/α μαθητή περιλαμβάνει και συζήτηση στην τάξη. Η μαθήτρια απαντάει σε ερωτήσεις. Προσλαμβάνει τα ερωτήματα και τις απόψεις των συμμαθητών της και ανταποκρίνεται με τις κατάλληλες απαντήσεις. (Λογοτεχνία, εικαστικά, θέατρο, πληροφορική)</p> <p>Σε επιλεγμένα κείμενα εντοπίζουν σχήματα λόγου, π.χ. μετωνυμίες, συνεκδοχές, ευφημισμούς, σχήματα κατ'εξοχήν, σχήματα λιτότητας, ειρωνεία κλπ. Φτιάχνουν ηλεκτρονικές λίστες με τέτοια σχήματα, κατά κατηγορία, που τις συμπληρώνουν σταδιακά.</p> <p>Οι μαθητές γράφουν περιόδους και παραγράφους με σχήματα λόγου.</p> <p>Μελετούν κείμενα της νοηματικής και παρατηρούν πώς εκφέρονται στη νοηματική αντίστοιχα σχήματα.</p> <p>Συζητούν πώς θα μπορούσαν να αποδοθούν τέτοια</p>
--	--	---

		<p>σχήματα από τη μια γλώσσα στην άλλη και εξασκούνται σ' αυτό.</p> <p>Διερευνούν το ρόλο των σχημάτων λόγου στην προφορική και γραπτή ελληνική γλώσσα.</p> <p>Γράφουν ένα κείμενο για το θέμα, χρησιμοποιώντας παραδείγματα και επιχειρήματα. Οργανώνουν διαγωνισμό αφήγησης ή περιγραφής με τα πιο πετυχημένα σχήματα λόγου. Επιλέγουν τις καλύτερες και αιτιολογούν τις επιλογές τους. (Λογοτεχνία, Αισθητική αγωγή, Νοηματική)</p>
4η Ενότητα: Ευθείες και πλάγιες ερωτήσεις. Κυριολεξία και μεταφορά		
<p>Να διακρίνει τις ευθείες από τις πλάγιες ερωτήσεις και να εξοικειωθεί με τα είδη τους. Να συνειδητοποιήσει τις πραγματολογικές χρήσεις των ευθειών ερωτήσεων. Να αντιληφθεί ότι οι πλάγιες ερωτήσεις ανήκουν στο ευρύτερο κειμενικό πλαίσιο του πλάγιου λόγου, όπως αυτός χρησιμοποιείται σε αφηγήσεις, αναφορές κ.λπ.</p> <p>Να συνειδητοποιήσει τη δυνατότητα επιλογής, που έχει ο ομιλητής ή ο συγγραφέας, ανάμεσα στην κυριολεκτική ή στη μεταφορική χρήση της γλώσσας, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.</p>	<p>Ευθείες και πλάγιες ερωτήσεις</p> <p>Ευθύς και πλάγιος λόγος.</p> <p>Κυριολεξία και μεταφορά.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές μελετούν την εκφορά ευθειών και πλαγίων ερωτήσεων στη νοηματική και παρουσιάζουν στην τάξη παραδείγματα. Παρουσιάζουν επίσης παραδείγματα με ευθύ και πλάγιο λόγο στη νοηματική. Μεταφράζουν τα παραδείγματα στην ελληνική.</p> <p>Σε επιλεγμένα κείμενα ελληνικών εντοπίζουν και υπογραμμίζουν τις περιπτώσεις πλάγιου λόγου που υπάρχουν.</p> <p>Η εκπαιδευτικός δίνει στους μαθητές προτάσεις ή μικρά κείμενα για να τις μετατρέψουν σε πλάγιες ερωτήσεις και σε πλάγιο λόγο. Τους δίνει προτάσεις και κείμενα να τις μετατρέψουν από τον πλάγιο σε ευθύ λόγο. Μετατρέπουν στη νοηματική ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες και αντιστρόφως.</p> <p>Οι μαθητές ξεχωρίζουν σε επιλεγμένα κείμενα:</p> <ol style="list-style-type: none"> σε ποιες φράσεις έχουμε κυριολεξία και σε ποιες μεταφορά. <p>Κατανοούν και αποδίδουν τη σημασία ορισμένων μεταφορικών εκφράσεων. Σχηματίζουν φράσεις με κατάλληλα επιλεγμένες λέξεις παίρνοντας υπόψη τους τις διαφορετικές σημασίες τους. Επιλέγουν βιντεοσκοπημένα κείμενα της νοηματικής με μεταφορές σε επίπεδο λέξης, φράσης, μικροκειμένου και κειμένου. Βρίσκουν σε κείμενα ελληνικών το μεταφορικό νόημα που υπάρχει σ' αυτά. Φτιάχνουν ένα βιντεοκλίπ στη νοηματική, με μεταφορές. Φτιάχνουν μια ηλεκτρονική λίστα με μεταφορικές λέξεις – εκφράσεις της ελληνικής. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</p>
5η Ενότητα: Αναφορικές προτάσεις, συνώνυμα, ταυτόσημα, αντίθετα		

<p>Να διακρίνει όλα τα είδη των αναφορικών προτάσεων. Να εξοικειωθεί με τις χρήσεις του <i>που</i> και τη δυνατότητα αντικατάστασής του από την αναφορική αντωνυμία <i>ο οποίος</i> και το αναφορικό επίρρημα <i>όπου</i>.</p>	<p>Είδη αναφορικών προτάσεων.</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Φτιάχνουν μια αφίσα με αναφορικές αντωνυμίες της νέας ελληνικής, της αρχαίας και της αγγλικής. Σχηματίζουν αναφορικές προτάσεις στη νοηματική, την ελληνική και την αγγλική.</p>
<p>Να αντιληφθεί το πλήθος των ελληνικών λέξεων που χρησιμοποιούνται σε όλα τα γνωστικά πεδία των σπουδαιότερων ευρωπαϊκών γλωσσών.</p>	<p>Ελληνικές λέξεις σε ξένες γλώσσες.</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: <i>Αντικαθιστούν τις ξένες λέξεις με ελληνικές λέξεις σε διάφορα κείμενα (π.χ. τη λέξη 'φαξ' με τη λέξη 'τηλεομοιοτύπο').</i> <i>Φτιάχνουν λίστες με τέτοια ζεύγη λέξεων (οι ελληνικές λέξεις σε στήλη και δίπλα σε παρένθεση οι ξένες λέξεις). (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</i></p>
<p>Να αφομοιώσει τα φαινόμενα της συνωνυμίας και της σημασιακής αντίθεσης. Να αναζητά συνώνυμα και αντίθετα των λέξεων, λαμβάνοντας υπόψη το ύφος του κειμένου.</p>	<p>Συνώνυμα και ταυτόσημα. Αντίθετα.</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες: <i>Χρησιμοποιούν συνώνυμες λέξεις, δημιουργούν προτάσεις με αυτές και βρίσκουν ισοδύναμες λέξεις ή εκφράσεις. Χρησιμοποιούν αντίθετες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές. Χρησιμοποιούν ομώνυμες και παρώνυμες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές. Βρίσκουν ομώνυμες ή ομόηχες λέξεις σε διάφορα κείμενα και κατανοούν τη σημασία τους. Χρησιμοποιούν παράγωγες λέξεις και σχηματίζουν προτάσεις με αυτές (π.χ. θάρρος, θαρραλέος, κ.α.) (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, νοηματική, Πληροφορική)</i></p>
<p>6η Ενότητα: Τελικές και αιτιολογικές προτάσεις. Ομώνυμα. Παρώνυμα. Ανάλυση κειμένου.</p>		
<p>Να εξοικειωθεί με την αναγνώριση των τελικών προτάσεων στον υποταγμένο λόγο.</p>	<p>Τελικές προτάσεις.</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν τελικές προτάσεις.</p>
<p>Να διακρίνει τους αιτιολογικούς συνδέσμους και τις άλλες λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται ως αιτιολογικοί σύνδεσμοι (<i>που, καθώς, μια και, μια που κ.ά.</i>) και με τις οποίες εισάγονται οι αιτιολογικές</p>	<p>Αιτιολογικές προτάσεις.</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν αιτιολογικές προτάσεις, δίνοντας προσοχή στη σωστή διατύπωση. Φροντίζουν επίσης το περιεχόμενο των προτάσεων: η αιτιολόγηση πρέπει να είναι πραγματική και επαρκής. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, νοηματική, Πληροφορική)</p>

προτάσεις.		
Να αφομοιώσει το φαινόμενο των ομώνυμων / ομόηχων και παρώνυμων λέξεων.	Ομώνυμα και παρώνυμα.	Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: <i>Χρησιμοποιούν ομώνυμες και παρώνυμες λέξεις και δημιουργούν προτάσεις με αυτές. Βρίσκουν ομώνυμες ή ομόηχες λέξεις σε διάφορα κείμενα και αναγνωρίζουν τη σημασία τους. (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).</i>
7η Ενότητα: Χρονικές και υποθετικές προτάσεις. Υπωνυμία και ορισμός.		
Να εξοικειωθεί με τους χρονικούς συνδέσμους (λέξεις και εκφράσεις) και τις έννοιες του προτερόχρονου, του ταυτόχρονου και του υστερόχρονου που αυτοί εκφράζουν.	Χρονικές προτάσεις.	Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν χρονικές προτάσεις. Ασκούνται στην ορθή διατύπωση του προτερόχρονου, του ταυτόχρονου και του υστερόχρονου, χρησιμοποιώντας υποστηρικτικά, αν χρειαστεί, παραδείγματα από τη νοηματική.
Να αφομοιώσει τα είδη υποθετικών προτάσεων λαμβάνοντας υπόψη τον άξονα του χρόνου και του πραγματικού - αππραγματοποίητο υ.	Υποθετικές προτάσεις.	Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν υποθετικές προτάσεις. Διευκρινίζουν τη διαφορά μεταξύ χρονικών και υποθετικών προτάσεων με κατάλληλες ασκήσεις. Διευκρινίζουν τη διαφορά μεταξύ πραγματικού και αππραγματοποίητου στις υποθετικές προτάσεις, χρησιμοποιώντας παραδείγματα από την σχολική ζωή (ή με τη βοήθεια της νοηματικής αν χρειαστεί). (Λογοτεχνία, Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση, Ιστορία, Βιολογία κ.ά.).
Να αντιληφθεί τη σχέση υπωνυμίας μεταξύ εννοιών (υπερώνυμα – υπώνυμα). Να κατανοήσει τη σχέση γένους – είδους που εμπεριέχει κάθε ορισμός.	Η σχέση της υπωνυμίας και ο ορισμός.	Παραμένουν οι ίδιες δραστηριότητες
8η Ενότητα: Αποτελεσματικές και εναντιωματικές προτάσεις. Μετωνυμία.		
Να εξοικειωθεί με τους αποτελεσματικούς συνδέσμους (λέξεις και εκφράσεις) και την έκφραση αιτίου και αποτελέσματος στις αποτελεσματικές προτάσεις.	Αποτελεσματικές προτάσεις.	Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν αποτελεσματικές προτάσεις.

<p>Να αναγνωρίζει τους εναντιωματικούς / αντιθετικούς και τους παραχωρητικούς συνδέσμους (λέξεις και εκφράσεις) που χρησιμοποιούνται για την έκφραση της εναντίωσης / αντίθεσης και της παραχώρησης.</p>	<p>Εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις.</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα: Σχηματίζουν εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις.</p>
<p>9^η Ενότητα: Στίξη. Οργάνωση κειμένου. Παθητική σύνταξη</p>		
<p>Να εμπεδώσει και να χρησιμοποιεί σωστά τη στίξη στα γραπτά του.</p> <p>Να συμπληρώσει ελλείψεις στην κατανόηση της λογικής και των στρατηγικών ανάπτυξης κειμένου.</p> <p>Να χρησιμοποιεί σωστά την παθητική φωνή στην ελληνική</p>	<p>Στίξη</p> <p>Σχεδιάγραμμα-εσωτερική δομή στη σύνταξη κειμένων</p> <p>Η μορφολογία και η χρήση της παθητικής φωνής</p>	<p><i>Οι μαθητές κάνουν ανακεφαλαιωτικές εργασίες εφαρμόζοντας σωστά τη στίξη.</i></p> <p><i>Δίνουν έμφαση σε σημεία στίξης που χρησιμοποιούνται σπανιότερα στη γραφή (με ασκήσεις σε γραπτά κείμενα).</i></p> <p><i>Εξασκούνται με απαγγελία, ηχηρή ανάγνωση, θεατρικούς διαλόγους κλπ στην χρήση επιτονισμού και γλωσσικών δομών κατάλληλων για διάφορες μορφές στίξης:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ρωτούν , • απαντούν, • εκπλήσονται, • εκφράζουν αποσιώπηση, • κάνουν παρενθέσεις, • βάζουν φράσεις-περιόδους σε εισαγωγικά κλπ. <p><i>και ελέγχουν αν το κάνουν σωστά. (Λογοτεχνία, Θέατρο, Εικαστικά, Αρχαία. Πληροφορική).</i></p> <p><i>Ανακεφαλαιώνουν και εμβαθύνουν τις δεξιότητές τους στην οργάνωση κειμένου με ποικίλες δραστηριότητες: Εντοπίζουν δομικά λάθη σε κείμενα δικά τους ή συμμαθητών τους και προτείνουν διορθώσεις. Διορθώνουν τη δομή σύνθετων κειμένων. Φτιάχνουν έναν «Οδηγό σύνθεσης κειμένων» (γραπτό και σε βιντεοκασέτα στη νοηματική). Δίνουν και παραδείγματα σε κάθε οδηγία. (Λογοτεχνία, Θέατρο, Εικαστικά, Αρχαία. Πληροφορική).</i></p> <p><i>Μελετούν την παθητική φωνή μέσα από παραδείγματα και την χρησιμοποιούν συχνά στα γραπτά τους. (Λογοτεχνία, Θέατρο, Εικαστικά, Αρχαία. Πληροφορική).</i></p>

Σύνολο ωρών: 50

1. Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Θέματα:

- **Επικοινωνία: Η ιστορία της επικοινωνίας στις ανθρώπινες κοινότητες**

Οι μαθητές συλλέγουν υλικό για τη ιστορία της επικοινωνίας από την προϊστορία έως σήμερα. Με βάση το υλικό που έχουν, εργάζονται συλλογικά και αναπαριστούν με αυτοτελή δρώμενα

εποχές και δραστηριότητες που τους συγκινούν: Οι τροφосуλλέκτες, οι βραχογραφίες, οι πρώτες νοηματικές γλώσσες, ο πύργος της Βαβέλ, η ανάπτυξη της γραφής, οι αγγελιοφόροι, η τυπογραφία, η επικοινωνία στην ηλεκτρονική εποχή, η διγλωσσία, η ιστορία της νοηματικής, οι κώδικες

Προεκτάσεις: Ιστορία, Θρησκευτικά, Λογοτεχνία, Νοηματική γλώσσα, Γεωγραφία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική

- **Οι κώδικες επικοινωνίας**
Προεκτάσεις: Ιστορία, Φυσικές επιστήμες, Τεχνολογία, Πληροφορική
- **Η ιστορία της ελληνικής νοηματικής γλώσσας**
Προεκτάσεις: Ελληνική νοηματική γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία της κοινότητας των Κωφών, Κοινωνική και πολιτική αγωγή, Πληροφορική,
- **Η γραμματική και το συντακτικό της Ελληνικής νοηματικής γλώσσας**
Προεκτάσεις: Ελληνική νοηματική γλώσσα, Πληροφορική
- **Η ιστορία της γραφής**
Προεκτάσεις: Λογοτεχνία, Αρχαία ελληνικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Τεχνολογία, Πληροφορική, εικαστικά, θέατρο
- **Τα μυστικά της αποτελεσματικής επικοινωνίας στην ομιλούμενη γλώσσα**
Προεκτάσεις: Λογοτεχνία, κοινωνική και πολιτική αγωγή, πολιτισμός και τέχνες των κωφών, εικαστικά, θέατρο, πληροφορική
- **Τα λεξικά, η χρήση και η χρησιμότητά τους**
Προεκτάσεις: Λογοτεχνία, Ελληνική νοηματική, Αρχαία ελληνικά, Πληροφορική
- **Οι γλώσσες και οι κανόνες τους**
Προεκτάσεις: Ελληνική νοηματική, Αγγλική, Πληροφορική
- **Το παλιό λεξιλόγιο της ελληνικής νοηματικής**
Προεκτάσεις: Ελληνική νοηματική, Λογοτεχνία, Ιστορία των κωφών, Πληροφορική
- **Δελτία ειδήσεων στη νοηματική**

Προεκτάσεις: Ελληνική νοηματική, πληροφορική, τεχνολογία, Ιστορία των κωφών

Εκτός των παραπάνω δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στις διδακτικές ενότητες, οι μαθητές μπορούν να πραγματοποιήσουν και τις δραστηριότητες που αναφέρονται στα ΑΠΣ:

- Ένα δελτίο καιρού στην τηλεόραση.
- Θρύλοι και παραδόσεις της περιοχής μας.
- Περιγράφοντας ένα ιστορικό γεγονός.
- Η γλώσσα στις διάφορες επιστήμες.
- Ο άνθρωπος και η θάλασσα.

Οι παραπάνω διαθεματικές δραστηριότητες αφορούν όλες τις τάξεις του γυμνασίου, αρκεί να προσαρμοστούν κατάλληλα στο επίπεδο της τάξης, που τις πραγματοποιεί.

2. Διδακτική μεθοδολογία

Για τα κωφά παιδιά το μάθημα της ελληνικής γλώσσας έχει ως κύριο στόχο την κατάκτηση των κυριότερων δεξιοτήτων που συνδέονται με τη χρήση του γραπτού λόγου (γραφή / ανάγνωση).

Οι στόχοι των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης ισχύουν ως έχουν και για τους κωφούς μαθητές.

Η διδακτέα ύλη παραμένει η ίδια με των ΑΠΣ, με μικρές διαφοροποιήσεις, όταν είναι αναγκαίο. Σε αρκετά διδακτικά αντικείμενα προστίθενται συμπληρωματικές ενότητες. Περιορίζονται επίσης μερικές δραστηριότητες που βασίζονται στην ακουστική ικανότητα. Τα θέματα που περιλαμβάνονται στη διδακτική ύλη προσαρμόζονται στις αισθητηριακές και πολιτισμικές ανάγκες των κωφών μαθητών και ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις ιδιαιτερότητές τους.

Στις διαδικασίες του μαθήματος λαμβάνονται ακόμα υπόψη τα εξατομικευμένα προγράμματα των μαθητών, για την εφαρμογή των οποίων ο εκπαιδευτικός κάνει τις κατάλληλες διαφοροποιήσεις της ύλης, ανάλογα με τους διδακτικούς στόχους που έχουν ορισθεί για τον κάθε μαθητή.

Η μεθοδολογία της διδασκαλίας της γλώσσας βασίζεται στις βασικές αρχές της κειμενολογίας, της διδακτικής των γλωσσών και της διαθεματικότητας. Χρησιμοποιείται επίσης αναφορά και συσχετισμός, όπου είναι δυνατό, των καινούργιων γλωσσικών φαινομένων της ομιλούμενης γλώσσας με εκείνων της πρώτης γλώσσας των μαθητών, δηλαδή της ΕΝΓ. Επιπλέον η ΕΝΓ χρησιμοποιείται, όταν είναι απαραίτητο, στην διδασκαλία γραμματικών και συντακτικών φαινομένων της ελληνικής αλλά και σε κάθε περίπτωση που μπορεί να συμβάλει σε επαρκές και πλούσιο γνωστικό και μαθησιακό περιβάλλον στην τάξη.

Σε περιπτώσεις παιδιών που φοιτούν μεμονωμένα ή σε ολιγάριθμες ομάδες σε σχολεία της γενικής εκπαίδευσης, είναι απαραίτητη η εξατομικευμένη διδασκαλία για την ανάπτυξη δεξιοτήτων στην ανάγνωση-γραφή και στο γραπτό λόγο. Στο πλαίσιο των μαθημάτων αυτών οι γλωσσικές δραστηριότητες πρέπει να είναι χωρισμένες σε επίπεδα ανάλογα με τους μαθητές – και τα επιμέρους προβλήματα που αντιμετωπίζουν – και ανάλογα με το είδος της δυσκολίας που αντιμετωπίζουν (δηλαδή αν αφορούν σε προβλήματα γραφής, κατανόησης, εξοικείωσης με το

επικοινωνιακό πλαίσιο χρήσης του λόγου κλπ). Είναι χρήσιμο στα μαθήματα αυτά να γίνεται κατάλληλη προετοιμασία για την οργάνωση του μαθήματος της τάξης και εμπέδωση του μαθήματος με επιπρόσθετες ασκήσεις.

Η οργάνωση του μαθήματος έγινε με βάση 10 περίπου βασικές θεματικές ενότητες, που αποτελούν τον κεντρικό άξονα της διδασκαλίας. Ο εκπαιδευτικός όμως πρέπει να έχει υπόψη του ότι σε κάθε ενότητα πρέπει να συμπεριλάβει δευτερεύοντες άξονες που θα καλύψουν και τις υπόλοιπες μαθησιακές ανάγκες των μαθητών. Π.χ. στην ενότητα για την παράγραφο πρέπει να συμπεριλάβουμε και δευτερεύοντες στόχους: π.χ. την κλίση των ουδέτερων ουσιαστικών, μια σύντομη αναφορά στα απρόσωπα ρήματα κλπ. Η ένταξη των δευτερευόντων στόχων στο αναλυτικό πρόγραμμα μπορεί να γίνεται και με τυχαίο τρόπο, όταν προκύπτει στην διαδικασία του μαθήματος αλλά και με συστηματικότητα και προγραμματισμό, ώστε κατά διαστήματα να γίνονται επαναλήψεις σε δομές της γλώσσας. Είναι αυτονόητο επίσης ότι σε κάθε ενότητα εντάσσονται θέματα λεξιλογίου, σημασιολογίας και πραγματολογίας, με αφετηρία το ίδιο κείμενο.

3. Αξιολόγηση

1. Αρχική αξιολόγηση

Στην εκπαίδευση των κωφών μαθητών η αρχική αξιολόγηση αποτελεί το βασικότερο εργαλείο του εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Στον τομέα της γλώσσας είναι αναγκαίο να γίνει λεπτομερής αξιολόγηση του γλωσσικού επιπέδου του μαθητή στην νοηματική και την ελληνική γλώσσα και να σχεδιαστεί το εξατομικευμένο πρόγραμμά του με συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους.

Σημαντική είναι επίσης η αρχική αξιολόγηση της τάξης ως συνόλου, ώστε να προσδιορισθούν οι ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητές της και να προγραμματισθούν οι αναγκαίες διορθωτικές παρεμβάσεις στο αναλυτικό πρόγραμμα.

2. Αξιολόγηση μέσα από την πραγματοποίηση των επιμέρους εκπαιδευτικών στόχων, ατομικών και ομαδικών και διορθωτική αξιολόγηση

Η διαδικασία της αξιολόγησης στην εκπαίδευση των κωφών είναι λειτουργικά ενσωματωμένη στην συνολική εκπαιδευτική πράξη. Ακολουθεί τα μικρά, συγκεκριμένα βήματα-στόχους του καθημερινού μαθήματος και των εξατομικευμένων προγραμμάτων των μαθητών. Οι δραστηριότητες σχεδιάζονται με τρόπο ώστε οι μαθητές να καταφέρνουν τους επιμέρους στόχους, ατομικούς και ομαδικούς. Είναι χρήσιμο επίσης οι μαθητές να κατανοούν πλήρως τη διαδικασία της καθημερινής αξιολόγησης και να ενθαρρύνονται στην ενεργητική αυτοαξιολόγηση και αυτοδιόρθωση. Για την αυτοαξιολόγηση και αυτοδιόρθωση παίζουν αξιωματικά ενθαρρυντικό ρόλο οι ομαδικές δραστηριότητες, που δίνουν την δυνατότητα να γίνονται διορθωτικές βελτιώσεις των εργασιών και των άλλων δραστηριοτήτων (πχ διαθεματικών σχεδίων εργασίας) από τον ίδιο το μαθητή ή από τους συμμαθητές του, μέσα στο επικοινωνιακό και λειτουργικό τους πλαίσιο. Στην περίπτωση αυτή η «διόρθωση» δεν έχει το χαρακτήρα της αρνητικής και «εκ των άνω» επισήμανσης του «λάθους», αλλά ενισχύει την κριτική και ενεργητική διάθεση του μαθητή και της ομάδας να αναζητάει το «σωστότερο», με την έννοια του «λειτουργικότερου» και του «επιλεγμένου με κριτικό και δημιουργικό τρόπο μέσα από πολλές επιλογές».

Η εφαρμογή του εξατομικευμένου προγράμματος γίνεται και με ατομικές δραστηριότητες αλλά εντάσσεται και στο ημερήσιο πρόγραμμα της τάξης. Οι στρατηγικές που ακολουθεί ο εκπαιδευτικός στην τάξη απευθύνονται σε όλους τους μαθητές και είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να προωθούν ταυτόχρονα τους εκπαιδευτικούς στόχους του κάθε μαθητή.

Σημαντικό εργαλείο αξιολόγησης είναι οι ατομικοί φάκελοι αξιολόγησης και οι φάκελοι εργασιών του μαθητή. Μέσα από το υλικό αυτό ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί την εξελικτική πορεία και τις διαδικασίες που τηρεί ο μαθητής στις εργασίες του. Το υλικό αυτό αποτελεί και για το μαθητή σταθερό σημείο αναφοράς για την αυτοδιόρθωσή του.

Είναι επίσης αποτελεσματικό εργαλείο στη συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια του μαθητή, η οποία μπορεί με κατάλληλη υποστήριξη να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα υποστήριξης.

Θετικό ρόλο στην δημιουργική αξιολόγηση παίζουν και δραστηριότητες της τάξης «προς τα έξω», που δίνουν τη δυνατότητα αξιολογικής ανατροφοδότησης και από τον εξωσχολικό και τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Οι παραπάνω αξιολογικές διαδικασίες αναδεικνύουν το πραγματικό νόημα της αξιολόγησης και βοηθούν τους μαθητές να την βιώσουν ως χρήσιμο και λειτουργικό κομμάτι της εξέλιξης και της ωρίμανσής τους. Αυτή η επίγνωση συντελεί αποφασιστικά στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας αλλά και στην αποτελεσματικότερη κοινωνικοποίησή τους.

4. Τελική αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της γλώσσας ακολουθεί τις ίδιες οδηγίες που δίνονται για την αξιολόγηση της γλώσσας στα ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ, με εξαίρεση τα σημεία που αναφέρονται στην προφορική ομιλία (εκφορά και κυρίως πρόσληψη). Οι δραστηριότητες που χρησιμοποιούν ως βασικό μέσο την ομιλούμενη γλώσσα έχουν στόχο να υποστηρίξουν τις επικοινωνιακές δεξιότητες του μαθητή, αλλά *δεν* είναι υποχρεωτικές και *δεν* αποτελούν αξιόπιστο κριτήριο αξιολόγησης των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών στην ελληνική (*δεν* αποτελούν επίσης αξιόπιστο εργαλείο κατά την αξιολόγηση σε άλλα γνωστικά αντικείμενα). Για την αξιολόγηση της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή λαμβάνονται υπόψη όλοι οι τομείς του λόγου, που περιγράφονται στα ΔΕΠΠΣ εκτός από το «Ακούω» και «Μιλώ». Αξιολογείται, δηλαδή, τόσο η ικανότητα του κωφού παιδιού να παράγει γραπτό λόγο, όσο και η ικανότητά του να κατανοεί γραπτό λόγο.

Παραμένουν οι ίδιες οδηγίες των ΔΕΠΠΣ για την αξιολόγηση της γραπτής επικοινωνίας των κωφών μαθητών (ως πομπών και ως δεκτών).

Στις γραπτές εξετάσεις μπορεί να χρησιμοποιείται η νοηματική γλώσσα υποστηρικτικά, στη διευκρίνιση οδηγιών. Είναι δυνατόν επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, να αντικαθίστανται οι γραπτές εξετάσεις με εξέταση «δια ζώσης» στην νοηματική γλώσσα από εξεταστική επιτροπή με ή χωρίς παρουσία διερμηνέα (Ο διερμηνέας είναι απαραίτητος αν οι εξεταστές *δεν* γνωρίζουν νοηματική γλώσσα).

Σε περιπτώσεις μαθητών ενταγμένων στη γενική εκπαίδευση η παρουσία διερμηνέα νοηματικής γλώσσας είναι απαραίτητη.

Στην αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη τα ατομικά εκπαιδευτικά προγράμματα των κωφών μαθητών και ανάλογα με τις διαφοροποιήσεις των στόχων διαφοροποιούνται και οι δοκιμασίες της αξιολόγησης.

4. Διδακτικό υλικό και προδιαγραφές

1. Σειρά εγχειριδίων νεοελληνικής γλώσσας για διδασκαλία σε κωφούς και βαρήκους μαθητές και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου (βιβλίο μαθητή, βιβλίο καθηγητή). Κάθε τεύχος περιλαμβάνει δέκα διδακτικές ενότητες περίπου, από τις οποίες η τελευταία είναι επαναληπτική. Κάθε ενότητα συγκροτείται από επιλεγμένο κειμενικό υλικό που συμπληρώνεται με το αντίστοιχο λεξιλόγιο, τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα καθώς και σημασιολογικά και πραγματολογικά στοιχεία, που περιλαμβάνονται στους στόχους της τάξης. Στην επιλογή των κειμένων λαμβάνεται υπόψη ότι τα ελληνικά είναι η δεύτερη γλώσσα των μαθητών. Τα κείμενα όμως *δεν* πρέπει να είναι απλουστευτικά και επιλέγονται με κριτήρια αυθεντικότητας, θεματικής και δομικής πληρότητας καθώς και αισθητικής αξίας. Σε περιπτώσεις προσαρμοσμένων αποσπασμάτων κειμένων καταβάλλεται ιδιαίτερη φροντίδα, ώστε να τηρείται το ύφος και η ποιότητα του πρωτοτύπου.

Επισημένεται επίσης ότι τα εγχειρίδια πρέπει να περιλαμβάνουν και υλικό των ελληνικών όπως μιλούνται στην άμεση καθημερινή επικοινωνία, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που το γραπτό ιδίωμα

διαφοροποιείται αισθητά από αυτό της ζωντανής επικοινωνίας (σε λεξιλόγιο, εκφράσεις, δομές κλπ.).

Τα κείμενα επίσης είναι απαραίτητο να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των συγκεκριμένων μαθητών. Είναι αυτονόητο, επίσης, ότι οποιοδήποτε διδακτικό υλικό χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση των κωφών μαθητών πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις αισθητηριακές δυσχέρειες αλλά να αξιοποιεί και τις ιδιαίτερες δυνατότητές τους. Γι' αυτό τα κείμενα και όλο το υλικό των βιβλίων δεν μπορεί να θεωρεί δεδομένο το γνωστικό υπόβαθρο της ελληνικής που έχουν οι ακούοντες μαθητές. Οι κωφοί μαθητές δε διαθέτουν αυτήν την παρακαταθήκη σε βαθμό τέτοιο που να μπορούν να βασιστούν σ' αυτήν για την κατανόηση ενός κειμένου, ούτε έχουν την απαραίτητη συνεχή ανατροφοδότηση στην ομιλούμενη γλώσσα που έχουν οι ακούοντες και αυτή η συνθήκη ισχύει για όλη τη σχολική (και μετασχολική) περίοδο, άσχετα από την επίδοσή τους στην ελληνική. Επομένως το υλικό των σχολικών βιβλίων είναι η βασική και κύρια πηγή της γλωσσικής τους τροφοδότησης (και ανατροφοδότησης) στην ελληνική και γι αυτό είναι απολύτως απαραίτητο να είναι πλούσιο, ενδιαφέρον και ο τρόπος οργάνωσης και εκτύπωσής του να υποστηρίζει τους κωφούς μαθητές να το προσεγγίσουν.

Τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να περιλαμβάνουν πλούσια, ευμεγέθη και καλαίσθητη εικονογράφηση. Για την καλύτερη κατανόηση των γραμματικών και συντακτικών εννοιών βοηθούν ιδιαίτερα σχεδιαγράμματα, πίνακες, γραφήματα, σκίτσα, κόμικς, χάρτες και κάθε είδους οπτικό υλικό που διατίθεται ή θα παραχθεί για το σκοπό αυτό. Η τεχνικά άρτια παραγωγή και εκτύπωση αυτού του υλικού είναι αναγκαία. Βασικότατος είναι επίσης ο ρόλος των χρωμάτων σ' όλο το υλικό των εγχειριδίων και στα γραπτά κείμενα και την εικονογράφηση και τα γραφήματα.

Είναι επίσης απαραίτητο το υλικό αυτό για τη διδασκαλία της γλώσσας να είναι ενταγμένο σε ενιαία σημασιολογικά πλαίσια και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη διδακτική λειτουργία του, ώστε οι μαθητές να έχουν σαφές πλαίσιο αναφοράς για το κάθε θέμα που μελετούν.

Τα διδακτικά εγχειρίδια της γλώσσας πρέπει να περιλαμβάνουν διαβαθμισμένες γλωσσικές ασκήσεις που θα ανταποκρίνονται στο γλωσσικό επίπεδο του κάθε κωφού, ώστε να δίνεται η ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να διαβαθμίζει το επίπεδο της διδασκαλίας του, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών του.

Τα εγχειρίδια χρειάζεται να παραπέμπουν τους μαθητές και σε άλλες πηγές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν: στα βιβλίο της γλώσσας της γενικής εκπαίδευσης, στο βιβλίο της γραμματικής και του συντακτικού, σε βιβλία άλλων γνωστικών αντικειμένων, σε εξωσχολικά βιβλία και υλικό κλπ.

Τα εγχειρίδια εκτός από τα επιλεγμένα για τη διδασκαλία των γλωσσικών φαινομένων κείμενα, εμπεριέχουν γλωσσάρια του λεξιλογίου των κειμένων, λεξιλόγιο και ερμηνευτικό λεξικό ορισμών και εννοιών, πίνακες με πάγιες φράσεις και ιδιωτισμούς της ελληνικής κλπ.

Στα κείμενα κάθε ενότητας παρατίθενται επαρκή και αναλυτικά σημασιολογικά και πραγματολογικά σχόλια.

Κάθε ενότητα, επίσης, επικεντρώνεται σε καθορισμένα θέματα και γλωσσικά φαινόμενα, που πρέπει να διδάσκονται διεξοδικά, χωρίς να θεωρούνται δεδομένες οι προαπαιτούμενες γνώσεις.

Οι συντάκτες των εγχειριδίων πρέπει να λάβουν υπόψη τους, ότι:

- η ελληνική είναι η δεύτερη γλώσσα των μαθητών,
- η βασική πηγή της ανατροφοδότησής τους είναι η εργασία στην τάξη,
- η φυσική γλώσσα των μαθητών έχει πολύ διαφορετική δομή και μορφολογία από την ελληνική,
- η συγκριτική αντιπαραβολή με τη δομή της νοηματικής σε πολλές περιπτώσεις είναι απαραίτητη για να μη συγχέουν οι μαθητές τα δύο γλωσσικά συστήματα και να μη παράγουν ελληνικά με τη δομή της νοηματικής ή να μην αλλοιώνουν τη φυσική δομή της νοηματικής γλώσσας.

Επομένως τα παραδείγματα, η σύνδεση με τα γνωστικά προαπαιτούμενα, οι νέες πληροφορίες και οι ασκήσεις και δραστηριότητες πρέπει να είναι προσεκτικά σχεδιασμένες, λειτουργικά δομημένες και να ανταποκρίνονται στις ανωτέρω ιδιαιτερότητες. Τα εγχειρίδια αυτά συνοδεύονται από CD με απόδοση του γραπτού υλικού στη νοηματική γλώσσα.

Συνοδεύονται επίσης από CD με βιντεοσκοπημένο υλικό σε προφορική μορφή για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων στην ομιλούμενη ελληνική, (πρόσληψη ομιλούμενης ελληνικής). Το υλικό αυτό είναι με ή χωρίς υπότιτλους κατά περίπτωση.

2. Ανθολόγιο κειμένων για κωφούς/βαρήκοους μαθητές.

με ποικιλία κειμενικών ειδών για την άσκηση στην κατανόηση και παραγωγή γραπτού λόγου. Η ανθολόγηση γίνεται με ανάλογα κριτήρια όπως των παραπάνω εγχειριδίων για τη διδασκαλία της ελληνικής. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται ώστε σε εκπαιδευτικό υλικό της ειδικής (αλλά και της γενικής) εκπαίδευσης να μην παρεισφρύνουν κείμενα που χαρακτηρίζονται από προκατειλημμένες απόψεις και στάσεις προς τους ανθρώπους με αναπηρία ή διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές ή πολιτισμικές καταβολές (τέτοια κείμενα μπορούν να περιληφθούν μόνο για να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης και συνειδητοποίησης από τους μαθητές). Οι προδιαγραφές του ανθολογίου είναι όπως των εγχειριδίων της γλώσσας. Συνοδεύεται επίσης από CD με την απόδοση των κειμένων στη νοηματική καθώς και στην ομιλούμενη. Το ανθολόγιο προορίζεται και για τις τρεις τάξεις του γυμνασίου.

3. Ηλεκτρονικό διαδραστικό διδακτικό υλικό με τίτλο «Μαθαίνω να διαβάζω και να γράφω ελληνικά». Το υλικό οργανώνεται κατά τάξεις ή κατά επίπεδο ελληνομάθειας.

4. Τα παραπάνω βιβλία συνοδεύονται από «βιβλίο εργασιών» για το μαθητή.

5. Εποπτικό υλικό: Δίγλωσσες βιντεοταινίες ή CD υποτιτλισμένα στα ελληνικά για την ιστορία, τη φωνολογία, τη μορφοσύνταξη της νεοελληνικής γλώσσας.

6. Δίγλωσσα ερμηνευτικά λεξικά της ελληνικής γλώσσας (βιβλίο και CD στη νοηματική).

2.7 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της λογοτεχνίας είναι η κατανόηση και συνειδητοποίηση της πραγματικότητας. Σκοπός επίσης είναι η ενδυνάμωση της μορφωτικής επάρκειας, της επικοινωνιακής ικανότητας και της κοινωνικοσυναισθηματικής ωρίμανσης των μαθητών μέσα από την συστηματική επαφή και βίωση της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Η αρχική εξοικείωση των μαθητών με απλά λογοτεχνικά έργα της ελληνικής αλλά και της νοηματικής, έχει θεμελιωθεί ήδη στο δημοτικό σχολείο. Σκοπός του μαθήματος στη βαθμίδα αυτή είναι να κατακτήσουν οι μαθητές επαρκώς τα γλωσσικά, γνωστικά και λειτουργικά κίνητρα και τις δεξιότητες, ώστε να μπορούν απρόσκοπτα να προσλαμβάνουν και να απολαμβάνουν έργα της ελληνικής και ξένης λογοτεχνίας. Στόχος επίσης είναι και να εντάσσουν δημιουργικά το λογοτεχνικό βίωμα στην προσωπική τους ανάπτυξη.

Τα λογοτεχνικά κείμενα είναι φορείς εθνικών, οικουμενικών και διαπολιτισμικών αξιών. Η επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα της πολιτιστικής κληρονομιάς, της κοινοτικής, της εθνικής και της παγκόσμιας διευρύνει τα όρια της προσωπικής εμπειρίας και ευαισθησίας των μαθητών και τους καθιστά ικανούς να αξιοποιούν ενεργητικά τη γνώση, να καλλιεργούν τις αισθητικές αντιλήψεις τους, να παίρνουν κριτική θέση απέναντι σε βασικά ζητήματα της ατομικής και κοινωνικής ζωής και να διαμορφώνουν επιλεκτικά και υπεύθυνα τις προσωπικές τους στάσεις και πεποιθήσεις. Η επαφή με τη λογοτεχνία όταν γίνεται με αποτελεσματικό τρόπο, αφυπνίζει το αυθόρμητο και ενεργητικό αναγνωστικό ενδιαφέρον των μαθητών και τους διαμορφώνει σε ενθουσιώδεις αναγνώστες με αβίαστο τρόπο.

Επιπλέον, η μελέτη και ερμηνευτική προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων διεγείρει τη βιωματική συμμετοχή των μαθητών, καλλιεργεί μια ωριμότερη σχέση με τη λογοτεχνική δημιουργία, ευαισθητοποιεί, εμπλουτίζει την εμπειρία, αναπτύσσει τη φαντασία, καλλιεργεί τη γλώσσα και αφυπνίζει καλλιτεχνικές δεξιότητες.

Τέλος, η γνώση και η αξιοποίηση στοιχείων ιστορίας και θεωρίας της λογοτεχνίας συντελούν στην ανάπτυξη της ικανότητας αξιολόγησης των έργων και αναγνώρισης της αισθητικής ποιότητας του λόγου (νοηματικού, ομιλούμενου και γραπτού).

Η κατανόηση της θεωρίας της λογοτεχνίας έχει ιδιαίτερη αξία για τους κωφούς μαθητές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τρεις διδακτικές ενότητες των οποίων η διδασκαλία έχει αποδειχθεί στην μέχρι τώρα εκπαιδευτική πρακτική ιδιαίτερα χρήσιμη.

- i. Οι απαρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας.
- ii. Παραδοσιακή και λόγια λογοτεχνική δημιουργία.
- iii. Η μετάβαση από την ανώνυμη στην επώνυμη λογοτεχνική παράδοση.
- iv. Η παράλληλη εξέλιξη της λογοτεχνίας με την πολιτική και κοινωνική ιστορία.

Με την μελέτη των ενοτήτων αυτών αναπτύσσεται γόνιμος προβληματισμός των μαθητών σχετικά με παρόμοια ζητήματα της γλωσσικής και πολιτισμικής παράδοσης της μητρικής τους γλώσσας. Η διερεύνηση παρόμοιων θεμάτων δημιουργεί κίνητρα για περισσότερο ενεργή και δημιουργική εμπλοκή των μαθητών στην δημιουργική καλλιτεχνική έκφραση και ειδικότερα τη δημιουργική γραφή. Οι μαθητές έτσι γίνονται περισσότερο ενθουσιώδεις χρήστες (και με μεγαλύτερες πιθανότητες ίσως αργότερα δημιουργοί) λογοτεχνικού έργου.

Επιπλέον με την κριτική προσέγγιση της λογοτεχνικής διάστασης της μητρικής τους γλώσσας, οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν τη συμβολή της ιδιαίτερης γλωσσικής, πολιτισμικής, πολιτιστικής και λογοτεχνικής παράδοσης των Ελλήνων Κωφών στον Ελληνικό λόγο και πολιτισμό.

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους στη βαθμίδα αυτή είναι να ενθαρρυνθούν οι μαθητές και να αποκτήσουν τις απαιτούμενες ικανότητες ώστε να κάνουν την απαραίτητη 'μετάβαση' από την μητρική τους στην ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία. Για να διευκολυνθεί η μετάβαση αυτή αξιοποιούμε τη νοηματική γλώσσα με πολλούς τρόπους:

α) Για να διευκολύνουμε την κατανόηση δυσνόητων λέξεων – αποσπασμάτων στην ανάγνωση και επεξεργασία λογοτεχνικών έργων, (επισημαίνουμε εδώ ότι είναι χρήσιμο να καταφεύγουμε με οικονομία στην υποστήριξη της νοηματικής, μόνον όταν είναι αναγκαίο).

β) Χρησιμοποιούμε τη νοηματική για να δώσουμε εξωκειμενικές και περικειμενικές πληροφορίες, που είναι πολύτιμες για την ‘τοποθέτηση’ των έργων στο γνωστικό πλαίσιο των μαθητών. Είναι ιδιαίτερα βοηθητικό κάθε κείμενο να εντάσσεται στο ευρύτερο θεωρητικό, ιστορικό, κοινωνικό, λογοτεχνικό κλπ. πλαίσιο του και η καταλληλότερη γλώσσα γι αυτό είναι η νοηματική.

γ) Χρησιμοποιούμε επίσης πρωτογενές λογοτεχνικό υλικό της νοηματικής γλώσσας (ως πρότυπο υλικό-μοντέλο) καθώς και υλικό από δόκιμες μεταφράσεις νοηματικών κειμένων στην ελληνική γλώσσα.

Με προσεκτική σχεδίαση των επί μέρους στόχων και κινήτρων οι μαθητές θα αναπτύξουν τις απαιτούμενες δεξιότητες, ώστε να χρειάζονται όλο και λιγότερο την υποστήριξη της νοηματικής στην προσέγγιση της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το ζητούμενο είναι να καταφέρουν οι μαθητές μέχρι την τελευταία τάξη του Γυμνασίου να προσεγγίζουν τα κείμενα χωρίς διαμεσολάβηση αλλά κατ’ευθείαν στην ελληνική και να χαρούν έτσι στην πρωτότυπη μορφή τους έργα σημαντικών ελλήνων αλλά και ξένων λογοτεχνών από μεταφράσεις στην ελληνική.

3. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης

Το Πρόγραμμα Σπουδών στη λογοτεχνία διέπεται από κοινές αρχές, από σκοπούς και στόχους κλιμακούμενους κατά τάξη, οι οποίοι και συγκεκριμενοποιούνται ανάλογα με τα επιμέρους διδασκόμενα κείμενα.

Περιεχόμενα του Προγράμματος αποτελούν επιλεγμένα λογοτεχνικά κείμενα, δημοτικά ή λόγια, καθιερωμένων συγγραφέων, παλαιότερων, νεότερων ή σύγχρονων, αυτοτελή ή αποσπάσματα με σχετική αυτοτέλεια, τα οποία καλύπτουν όλα τα λογοτεχνικά είδη: ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, σενάριο, λογοτεχνικό δοκίμιο, τόσο από τη νεοελληνική όσο και από την ξένη λογοτεχνία. Ανθολογούνται λογοτεχνικά κείμενα, ποιητικά και πεζά, θεατρικά, λαογραφικά και παραμύθια, που επιλέγονται για τη λογοτεχνικότητά τους, για το περιεχόμενο και τη συμβατότητα με την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών κατά τάξη. Ένα μέρος των επιλεγμένων κειμένων θα είναι μεταφράσεις από την άγραφη λογοτεχνική παράδοση της ελληνικής κοινότητας των Κωφών, καθώς και από την λογοτεχνία άλλων εθνικών κοινοτήτων Κωφών. Η επιλογή γίνεται με κριτήρια λογοτεχνικά, παιδαγωγικά και γλωσσικά. Στην επιλογή των κειμένων λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι τα Ελληνικά είναι δεύτερη γλώσσα των μαθητών. Γι αυτό τα κείμενα συνοδεύονται από το απαραίτητο λεξιλόγιο και τα ερμηνευτικά σχόλια στην ελληνική και τη νοηματική γλώσσα (σε CD). Κείμενα που παρουσιάζουν εξαιρετικές δυσκολίες, γλωσσικές ή περιεχομένου, μπορεί να δίνονται διασκευασμένα.

Στο Γυμνάσιο τα περιεχόμενα διατάσσονται στην Α΄ και Β΄ τάξη σε 10-15 θεματικές ενότητες με κέντρο τον άνθρωπο σε σχέση με τη φύση, την κοινοτική και κοινωνική ζωή, την παράδοση, την εθνική φυσιογνωμία, την ιστορική συνέχεια, τα σύγχρονα προβλήματα, τον αγώνα για τη ζωή, τις μεγάλες αξίες, την αγάπη, τη φιλία, την αλληλεγγύη, την αλληλοαποδοχή και άλλα θέματα σχετικά με τα ενδιαφέροντα της ηλικίας των μαθητών. Στην Γ΄ τάξη, με την οποία περατώνεται η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, οι μαθητές εισάγονται με μεθοδικότερο τρόπο στη θεωρία και την ιστορία της λογοτεχνίας. Στην επιλογή και την διάταξη της ύλης όταν είναι δυνατόν λαμβάνεται υπ’ όψιν και η ιστορική και κοινωνική διάσταση και εξέλιξη της λογοτεχνικής παράδοσης, ελληνικής και ξένης.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. Ειδικό σκοπό

Στους ειδικούς σκοπούς της γενικής εκπαίδευσης προστίθενται οι πιο κάτω στόχοι:

- Να εμβαθύνουν την κατανόησή τους σχετικά με τη δημιουργία και τη λειτουργία της λογοτεχνικής παραγωγής.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η λογοτεχνία είναι βασικό στοιχείο της πολιτισμικής παράδοσης των κοινοτήτων και των κοινωνιών.
- Να ευαισθητοποιηθούν, να αποκτήσουν επίγνωση και να μελετήσουν συγκριτικά την άγραφη λογοτεχνική παράδοση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας σε σχέση με την λογοτεχνική παράδοση της νεοελληνικής.
- Να αποκτήσουν συνείδηση της σχέσης μεταξύ γλωσσικής και λογοτεχνικής παράδοσης.
- Να εργασθούν στον τομέα της προσωπικής δημιουργικής γραφής.

2. Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας

Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα προτείνονται ως διαθεματικές και ανταποκρίνονται στις προτεινόμενες διαθεματικές έννοιες της 3ης στήλης του πίνακα του αντίστοιχου ΔΕΠΠΣ.

ΤΑΞΕΙΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν γενικά ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Οι μαθητές ασκούνται βαθμιαία ώστε:</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν σε γενικές γραμμές όπως στα ΑΠΣ με κάποιες διαφοροποιήσεις, προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p>
<p>Να κατανοήσουν τους τρόπους με τους οποίους η λογοτεχνία αναπαριστά τον αστικό χώρο και να μελετήσουν τις αξίες της πόλης ή της υπαίθρου, όπως αυτές προβάλλονται στα κείμενα.</p>	<p>Ο άνθρωπος και η φύση</p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα:</p> <p><i>Οι μαθητές αναζητούν και συγκεντρώνουν καλλιτεχνικά έργα κωφών δημιουργών (π.χ. ζωγράφων) από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας. Καλούν τους καλλιτέχνες και συζητούν μαζί τους για την πιθανή αλληλεπίδραση ανάμεσα</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. στον τόπο που ζουν και εργάζονται και 2. στο έργο τους <p><i>Συζητούν επίσης μαζί τους για την πιθανή αλληλεπίδραση μεταξύ της ταυτότητάς τους ως κωφών και του καλλιτεχνικού τους έργου.</i></p> <p>(νοηματική, ελληνική γλώσσα, πληροφορική)</p>
<p>Να γνωρίσουν ποικίλες όψεις του λαϊκού πολιτισμού.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι τα παραμύθια αποτελούν ξεχωριστό αφηγηματικό είδος και να αντιληφθούν τη σημασία τους ως πεδίου αναπαράστασης κοινωνικών αξιών.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν το ενδιαφέρον που παρουσιάζει το λαϊκό θέατρο, ως παράσταση και λόγος, έξω από τα</p>	<p>Λαογραφικά θέματα, Λαϊκοί μύθοι, Λαϊκό θέατρο, Λαϊκή τέχνη</p> <p>Οι παραδοσιακές τέχνες των Κωφών</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Προσομοίωση επιτόπιας έρευνας για τη συγκέντρωση μύθων και αφηγήσεων της ελληνικής κοινότητας των κωφών. Συγκέντρωση και κατάταξη του υλικού κατά κατηγορίες ως προς τη θεματολογία.</i></p> <p><i>Απόδοση-διασκευή ορισμένων ιστοριών από τους μαθητές στη νοηματική.</i></p> <p><i>Περιληπτική απόδοση των μύθων /αφηγήσεων στην ελληνική.</i></p> <p><i>Εργασίες για τις ιστορίες με ζωγραφική και κολλάζ.</i></p> <p>(Τοπική ιστορία, Τεχνολογία, Νοηματική, Πληροφορική).</p>

<p>όρια χρόνου, χώρου και μορφωτικού επιπέδου. Να διερευνήσουν κριτικά τις αντίστοιχες δημιουργίες στη μητρική τους γλώσσα. Να γνωρίσουν την παραδοσιακή θεατρική παράδοση των Ελλήνων Κωφών. Να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις δύο θεατρικές παραδόσεις και να συνειδητοποιήσουν τον πανανθρώπινο χαρακτήρα του θεάτρου.</p>		<p>Δημιουργία συλλογής με βιντεοσκοπημένα θεατρικά δρώμενα στη νοηματική γλώσσα. Η συλλογή περιλαμβάνει και γραπτή περίληψη του κάθε έργου στην ελληνική γλώσσα, που γράφουν, επιμελούνται, εικονογραφούν και εκδίδουν οι μαθητές. (Νοηματική, Ελληνικά, Εικαστικά, Θέατρο, Πληροφορική)</p> <p>Απόδοση από τους μαθητές επιλεγμένων έργων της Ελληνικής λαϊκής μυθοπλασίας στη νοηματική γλώσσα. (Ελληνικά, Αρχαία, Θέατρο, Κοινωνική Αγωγή, Πληροφορική)</p> <p>Θεατρικά δρώμενα στη νοηματική με ιστορίες που φτιάχνουν οι μαθητές. Οι μαθητές γράφουν, επιμελούνται γλωσσικά και εικαστικά και εκδίδουν «Πρόγραμμα θεατρικών ιστοριών στη νοηματική γλώσσα». Το «Πρόγραμμα» περιλαμβάνει σύντομη απόδοση των ιστοριών τους και τα ονόματα των συντελεστών της παράστασης. Οι μαθητές αναπαριστούν στη νοηματική επιλεγμένα ελληνικά λαϊκά δρώμενα. (Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Πληροφορική)</p> <p>Οι μαθητές εκδίδουν σύντομο δίγλωσσο «Λαογραφικό Λεξικό» με δική τους εικονογράφιση. (Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Πληροφορική)</p>
<p>Να κατανοήσουν ότι τα δημοτικά τραγούδια αποτελούν λογοτεχνικά κείμενα στα οποία αποτυπώνεται ένας πλήρης κόσμος με τον πολιτισμό, την ιστορία, τις αξίες και την κοινωνικοπολιτική του οργάνωση. Να αντιληφθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ύφους του δημοτικού τραγουδιού. Να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την άγραφη ποιητική παράδοση της ελληνικής κοινότητας των κωφών. Να αντιληφθούν ότι η παράδοση αυτή συνδέεται με τον πολιτιστικό πλούτο της κοινότητας των κωφών, τις αξίες και την κοινοτική δομή της. Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά αυτών των δημιουργιών : το ύφος, τη γλώσσα, τη ρίμα, την</p>	<p>Δημοτικό τραγούδι</p> <p>Ποιητική παράδοση στην Ελληνική Νοηματική γλώσσα</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Δίωρα Εργαστήρια για τη βιωματική προσέγγιση των δημοτικών τραγουδιών. Οι μαθητές επιλέγουν και επεξεργάζονται δημοτικά ποιήματα ποικίλης θεματολογίας. Αναπαριστούν τα ποιήματα σε θεατρική μορφή, που περιλαμβάνει χορό, κίνηση, ρυθμική, αναπαράσταση και ποιητική απόδοση των τραγουδιών στη νοηματική γλώσσα. (Ελληνικά, Νοηματική, Φυσική Αγωγή, Εικαστικά)</p> <p>Συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες της κοινότητας των κωφών. Καταγραφή και επεξεργασία λογοτεχνικών δημιουργιών των ενηλίκων κωφών. (Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά)</p> <p>Συζήτηση για την ιστορία της δημιουργίας των παραδοσιακών τραγουδιών και τις συνθήκες της εποχής τους. Επιλογή δημοτικών τραγουδιών από συλλογές και κατάταξή τους ανάλογα με το θέμα τους. Διερεύνηση του τρόπου παράδοσης των τραγουδιών από γενιά σε γενιά. (Ελληνικά, Νοηματική, Ιστορία, Εικαστικά)</p> <p>Ερευνητική ομαδική εργασία με θέμα «Η ποιητική</p>

<p>ποιοτικότητα κλπ</p>		<p>δημιουργία στην ελληνική νοηματική γλώσσα: ομοιότητες και διαφορές από την ποίηση της ελληνικής γλώσσας».</p> <p>Ενδεικτικά θέματα διερεύνησης:</p> <p>α. Πώς συγκεντρώνουμε υλικό νοηματικής ποίησης;</p> <p>β. Ποια είναι η θεματολογία της ελληνικής νοηματικής ποίησης;</p> <p>γ. Πότε, από ποιους και πώς σχεδιάζονται και απαγγέλλονται τα ποιήματα της ελληνικής νοηματικής;</p> <p>Έκδοση της εργασίας (Ελληνικά, Νοηματική, Ιστορία, Τοπική ιστορία, πληροφορική)</p> <p>Δίωρο βιωματικό εργαστήριο με τίτλο: «Ποιητικές δοκιμές στη νοηματική γλώσσα».</p> <p>Παρουσίαση των δημιουργιών στην τάξη.</p> <p>Απόδοση στην ελληνική με συζήτηση για τις δυσχέρειες και τις δυνατότητες του εγχειρήματος.</p> <p>Δίωρο βιωματικό εργαστήριο με τίτλο «Ποιητικές δοκιμές σε δίστιχα, στην ελληνική»: Παιχνίδι, συζήτηση σε μικρές ομάδες, αυτοσχεδιασμοί, καταγραφή, παρουσίαση, βιντεοσκόπηση. (Ελληνικά, Νοηματική, Θέατρο, Τεχνολογία)</p>
<p>Να συνειδητοποιήσουν την περιπλοκότητα των σχέσεων που αναπτύσσονται στο εσωτερικό του οικογενειακού θεσμού (ρόλοι, αξίες, πρότυπα, σχέσεις αγάπης, αμοιβαιότητας, εξουσίας κλπ.), έτσι όπως καταγράφονται στα λογοτεχνικά κείμενα.</p>	<p>Οικογενειακές σχέσεις</p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p>Εργασία για το οικογενειακό δέντρο από μια άλλη ματιά:</p> <p>τα οικογενειακά δέντρα που έχουν και κωφά μέλη ανάμεσά τους.</p> <p>Πώς κρατιέται η συνεκτικότητα σ' αυτά τα δέντρα;</p> <p>Πώς περιγράφουν τα βιώματα από την εμπειρία αυτή, τα μέλη των οικογενειών αυτών;</p> <p>Πώς την περιγράφουν οι κωφοί και πώς οι ακούοντες;</p> <p>Πώς τα παιδιά, ακούοντα ή κωφά;</p> <p>Πώς οι γονείς και πώς τα αδέρφια, ακούοντες ή κωφοί;;</p> <p>(Ελληνικά, Νοηματική, Οικιακή Οικονομία, Κοινωνική και Πολιτική αγωγή, Εικαστικά).</p> <p>Γνωριμία με σχετικά λογοτεχνικά και κινηματογραφικά έργα από την κοινότητα των κωφών.</p> <p>Επεξεργασία του υλικού με βάση τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών. Δημιουργία αρχείου με υλικό βιντεοσκοπημένο από τους μαθητές.</p> <p>Γνωριμία με έργα που έγιναν από ακούοντες με θέμα τη ζωή των κωφών. Συζήτηση και κριτική διατύπωση απόψεων από τους μαθητές.</p> <p>Εργαστήριο δημιουργικής γραφής με τίτλο «Αφήγηση της ιστορίας της οικογένειάς μου» (Ελληνικά, Νοηματική, Οικιακή Οικονομία, Κοινωνική και Πολιτική αγωγή, Εικαστικά).</p>

<p>Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε βασικά ζητήματα της ατομικής και κοινωνικής ζωής, να καλλιεργηθεί η ιστορική συνείδησή τους, να προαχθεί η ενεργητική αξιοποίηση της ιστορικής γνώσης, να διευρυνθούν τα όρια της προσωπικής εμπειρίας.</p> <p>Να κατανοήσουν το χαρακτήρα της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας και γλώσσας (στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις).</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν τη διαφορά ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστοριογραφική αφήγηση.</p> <p>Να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα του παρελθόντος μεταπλάθονται σε λογοτεχνικό έργο.</p> <p>Να αντιληφθούν την εμβληματική σημασία ορισμένων λογοτεχνικών έργων (π.χ. <i>Θούριος</i>, <i>Ύμνος στην ελευθερία</i>) ως «τόπων» καθοριστικών για την εθνική μας ταυτότητα και αυτογνωσία.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν πώς η εθνική ταυτότητα επηρεάζει τις ιδιαίτερες πολιτισμικές ταυτότητες των ανθρώπων και ιδιαίτερα των κωφών.</p>	<p><i>Από την εθνική μας παλιγγενεσία Παραμονές του Μεγάλου αγώνα Αγώνες Ακριτών- Κλεφτών Το '40- Η Κατοχή- Η αντίσταση Η δοκιμασία της Κύπρου Οι νέοι στον Αγώνα για την ελευθερία</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Εργασία με θέμα τη συλλογή πληροφοριών για τη συμμετοχή των κωφών σε πρόσφατα γεγονότα της ιστορίας μας και την καταγραφή του υλικού αυτού στην Ελληνική γλώσσα (Ελληνικά, Τεχνολογία, Πληροφορική, Ιστορία, Τοπική Ιστορία)</i></p> <p><i>Θεατρική παρουσίαση στη νοηματική γλώσσα έργου, που αναφέρεται σε κάποια περίοδο της ιστορίας μας. (Ελληνικά, Νοηματική, Κοινωνική και Πολιτική αγωγή, Εικαστικά).</i></p> <p><i>Παρακολούθηση υποτιτλισμένων ταινιών που αναφέρονται σε ιστορικά περιστατικά καταγεγραμμένα στη λογοτεχνία μας. Οι μαθητές συζητούν, σχολιάζουν και αναπλάθουν τις ιστορίες στη νοηματική (Ελληνικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Επεξεργάζονται διεξοδικά και μεταφράζουν στη νοηματική τραγούδια και ποιήματα εμπνευσμένα από την εθνική και κοινωνική μας ιστορία :</i></p> <p><i>Θούριος Ύμνος στην ελευθερία Ποιήματα για το Πολυτεχνείο Ποιήματα από τον αγώνα της Κύπρου Παρουσιάζουν τις δημιουργίες τους σε σχολικές παραστάσεις (Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές εργάζονται σε μικρές ομάδες και φιλοτεχνούν « ποιητικές δοκιμές» στη νοηματική με θέματα από πρόσφατα ιστορικά γεγονότα στον κόσμο. Παρουσιάζουν και βιντεοσκοπούν τα έργα τους. Τα αποδίδουν στην ελληνική γλώσσα, επιδιώκοντας να εκφραστούν με «ποιητικούς τρόπους». Επιμελούνται και τυπώνουν τα έργα τους. (Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p>
---	---	---

<p>Να κατανοήσουν το χαρακτήρα της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας. Να αντιληφθούν ότι το λογοτεχνικό κείμενο δεν είναι μόνο φορέας αισθητικής αξίας αλλά αποτελεί και ντοκουμέντο ανθρωπολογικής ή εθνογραφικής σημασίας στο οποίο καταγράφονται και διαφυλάσσονται κώδικες συμπεριφοράς, βιώματα και εμπειρίες που τείνουν να εκλείψουν από τη σύγχρονη ζωή. Να γνωρίσουν οι μαθητές πτυχές από την ζωή των κωφών παλιότερα Και να τις επεξεργαστούν συγκριτικά με τη σημερινή πραγματικότητα.</p>	<p><i>Παλαιότερες μορφές ζωής Η παλιά ζωή</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Συνάντηση με ηλικιωμένους κωφούς και συζήτηση.</i> <i>Οι μαθητές κρατούν σημειώσεις και βιντεοσκοπούν τη συνάντηση.</i> <i>Επεξεργάζονται την κασέτα και διορθώνουν / συμπληρώνουν τις σημειώσεις τους.</i> <i>Συγκριτική μελέτη για το 'τότε και το τώρα' της ζωής των κωφών.</i> <i>Γραπτή εργασία με σχετικό θέμα.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές φτιάχνουν έντυπο γλωσσάρι με έννοιες που έμαθαν από την συνάντησή τους με τους κωφούς (σωματείο, κοινότητα, μητρική νοηματική, επικοινωνία κλπ.).</i> <i>Επιλέγουν επίσης φράσεις από τις αφηγήσεις των ηλικιωμένων κωφών που τους έχουν εντυπωσιάσει.</i> <i>Τις μεταφράζουν στην ελληνική με ιδιαίτερη φροντίδα ώστε και να αποδοθεί το περιεχόμενο και να είναι καλογραμμένες.</i> <i>Επιμελούνται γραφιστικά τις φράσεις και φτιάχνουν ένα τετρασέλιδο, που το στέλνουν στους κωφούς ομιλητές με ένα ευχαριστήριο γράμμα.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p>
<p>Να γνωρίσουν τα βασικά μοτίβα της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας (διάθεση φυγής και περιπλάνησης, μετάθεση μέσα στο χώρο, ανεσπιότητα, επικοινωνία με άλλους κόσμους). Να συνειδητοποιήσουν ότι ζούμε σε έναν κόσμο ριζικά πλουραλιστικό και να αντιληφθούν ότι η κατανόηση του εαυτού μας περνά μέσα από τη γνωριμία και τη διαρκή σύγκριση με άλλα συστήματα αξιών, εθίμων, νοοτροπιών. Να προβληματιστούν/ ευαισθητοποιηθούν στη διαπολιτισμική διάσταση της λογοτεχνίας. Να κατανοήσουν ότι το ταξίδι παρέχει τη δυνατότητα να διευρύνουμε την εμπειρία μας γνωρίζοντας άλλους τόπους και άλλους πολιτισμούς.</p>	<p><i>Γνωριμία με τον τόπο μας και άλλους τόπους Ταξιδιωτικά</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Συλλογή, μελέτη και καταγραφή στην ελληνική γλώσσα ηθών και εθίμων από τους τόπους καταγωγής των μαθητών.</i> <i>(Ελληνικά, Γεωγραφία, Τοπική Ιστορία, Τεχνολογία)</i></p> <p><i>Συλλογή, μελέτη και καταγραφή στην Ελληνική γλώσσα εθίμων από την ελληνική κοινότητα των Κωφών.</i> <i>(Νοηματική, Ελληνικά, Τοπική Ιστορία)</i></p> <p><i>Πολιτισμικές αξίες της κοινότητας των κωφών: διερεύνηση μέσα από επαφές με την κοινότητα των κωφών, με βιντεοκασέτες και έντυπες πηγές. Γραπτές εργασίες με σχετικά θέματα.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή)</i></p> <p><i>Συλλογή ταξιδιωτικών πληροφοριών (από κωφούς ταξιδευτές) και γραπτή απόδοσή τους στα ελληνικά. Λογοτεχνική και εικαστική επιμέλεια των πληροφοριών και έκδοσή τους.</i> <i>(Γεωγραφία, Ελληνικά, Πληροφορική)</i></p> <p><i>Δίγλωσσο λεξικό ορολογίας για τόπους, ταξίδια, γλώσσες, ανθρώπους και πολιτισμούς.</i> <i>(Ελληνικά, Πληροφορική, Γεωγραφία, Ιστορία,</i></p>

		<p><i>Ανθρωπογεωγραφία)</i></p> <p><i>Δίωρο ποιητικής και εικαστικής δημιουργίας στην ελληνική ή τη νοηματική με θέμα «Το ταξίδι που ονειρεύομαι».</i></p> <p><i>(Ελληνικά, Νοηματική, Θέατρο, Γεωγραφία, Εικαστικά, Τεχνολογία)</i></p>
<p>Να κατανοήσουν ότι βιώματα όπως αυτά της αποδημίας, της μετανάστευσης, της εξορίας, της ξενιτιάς κλπ. συνδέονται πάντα με συγκεκριμένες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.</p> <p>Να αναπτύξουν θετική αντίληψη και στάση για τη σύγχρονη πολυπολιτισμική και πολυεθνική κοινωνία.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν στο ζήτημα της μετανάστευσης και να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στον Άλλο, στον πρόσφυγα, στο μετανάστη.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι η ελληνική λογοτεχνία παρέχει μια ποικιλία οπτικών γωνιών απέναντι στον ξένο: αν παλαιότερα η ιστορική συγκυρία αναδείκνυε τον Έλληνα ως ξενιτεμένο, μακριά από την πατρίδα του, σήμερα η λογοτεχνία προσπαθεί να καταγράψει τι σημαίνει να υποδέχεται ο Έλληνας τον ξένο στη δική του πατρίδα.</p>	<p><i>Η αποδημία</i> <i>Ο καημός της ξενιτιάς</i> <i>Ο ελληνισμός έξω απ' τα σύνορα</i> <i>Τα Μικρασιατικά,</i> <i>Οι πρόσφυγες</i></p>	<p>Οι δραστηριότητες των ΔΕΠΠΣ παραμένουν οι ίδιες και προηγείται η πιο κάτω δραστηριότητα:</p> <p><i>Συζήτηση στην τάξη (στην νοηματική) των εννοιών:</i> <i>αποδημία,</i> <i>ξενιτιά,</i> <i>πρόσφυγας,</i> <i>μετανάστης,</i> <i>μετανάστευση,</i> <i>εκπατρίζομαι.</i></p> <p><i>Οι μαθητές δραματοποιούν τις έννοιες και τις παρουσιάζουν με θεατρικό και εικαστικό τρόπο σε εκδήλωση του σχολείου.</i></p> <p><i>Αποδίδουν γραπτώς στην ελληνική τα σενάρια που δραματοποίησαν.</i></p> <p><i>Επιδίδκουν το κατάλληλο λεξιλόγιο, ύφος και δομή.</i> <i>Επιμελούνται και εκδίδουν τα κείμενά τους.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Δίωρο βιωματικό εργαστήρι σε θέματα πολυπολιτισμικότητας και αλληλοαποδοχής: κάθε μαθητής παρουσιάζει την πόλη/χωριό της καταγωγής του.</i></p> <p><i>Αφιερώνεται περισσότερος χρόνος στους μαθητές που έχουν μεταναστεύσει από την περιοχή χώρα της καταγωγής τους.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν ένα φιλμ, με υπότιτλους, στη νοηματική.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, , Τεχνολογία, Θέατρο, Πληροφορική).</i></p>
<p>Να ευαισθητοποιηθούν στην οδύνη των άλλων ανθρώπων.</p> <p>Να καλλιεργήσουν διάθεση αισιόδοξης αντιμετώπισης των ποικίλων προβλημάτων που προκύπτουν στη διάρκεια της ζωής.</p> <p>Να κατανοήσουν το γεγονός ότι η λογοτεχνική γλώσσα αποκαλύπτει ορισμένες θεμελιώδεις υπαρξιακές διαθέσεις του ανθρώπου, όπως τον</p>	<p><i>Η βιοπάλη</i> <i>Το αγωνιστικό πνεύμα του ατόμου</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Γίνεται παράλληλος διαγωνισμός με πρωταγωνιστή ένα/μία νεαρή κωφή που κερδίζει την αυτονομία και την ισοτιμία της στη ζωή.</i></p> <p><i>Τα βραβευμένα διηγήματα εκδίδονται από τους μαθητές σε δίγλωσση έκδοση (βιβλιάρaki και κασέτα στη νοηματική)</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Τεχνολογία, Πληροφορική)</i></p> <p><i>Εργαστήρι θεωρίας και πρακτικής για τη Λογοτεχνία.</i> <i>Ενδεικτικοί προβληματισμοί:</i> <i>α. Τι είναι λογοτεχνία;</i></p>

<p>τρόπο να βρίσκεται και να αισθάνεται μέσα στον κόσμο, να βιώνει τη σχέση με τους άλλους, να εξερευνά τον εαυτό του, να ανοίγεται σε ποικίλα βιώματα κλπ.</p>		<p><i>β. Γιατί οι άνθρωποι γράφουν και διαβάζουν λογοτεχνία;</i> <i>γ. Πέντε (5) λόγοι που με ελκύουν στη λογοτεχνία.</i> <i>Οι μαθητές εργάζονται σε μικρές ομάδες και παρουσιάζουν με δημιουργικό τρόπο ιδέες, σκέψεις, βιώματα, παραδείγματα και προτάσεις, που απαντούν στα παραπάνω ερωτήματα.</i> <i>Βιντεοσκοπούν τις παρουσιάσεις και με βάση αυτό το υλικό εκδίδουν ένα «Τετράδιο Θεωρίας της Λογοτεχνίας».</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Τεχνολογία, Πληροφορική)</i></p>
<p>Να αναπτύξουν δεξιότητες για ενεργητική συμβολή στην αντιμετώπιση σύγχρονων διεθνών κοινωνικών προβλημάτων (φτώχεια, βία, ρατσισμός, μετανάστευση κλπ.). Να κατανοήσουν τους τρόπους με τους οποίους ο λογοτεχνικός λόγος αναδεικνύει τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής. Να αντιληφθούν ότι η λογοτεχνία αποτελεί ένα προνομιακό μέσο για την αναπαράσταση της κοινωνικής πραγματικότητας.</p>	<p><i>Προβλήματα της σύγχρονης ζωής</i></p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν ίδιες όπως στα ΑΠΣ. Όπου γίνεται λόγος σε αφήγηση των μαθητών, αυτή γίνεται στην ΕΝΓ.</p> <p><i>Συλλογή και ανάγνωση λογοτεχνικών έργων κωφών, που αναφέρονται στους αγώνες τους για ζωή ισότιμη και χωρίς περιορισμούς.</i> <i>Βιωματική αναπαράσταση επιλεγμένων αποσπασμάτων στη νοηματική.</i> <i>Κριτική επεξεργασία των έργων αυτών με βάση θεωρητικές πληροφορίες για αυτό το είδος της Λογοτεχνίας.</i> <i>(Ελληνικά, Νοηματική, Αγγλικά, Πληροφορική, Εικαστικά, Θέατρο, Τεχνολογία).</i></p>

ΤΑΞΗ Γ΄

Οι δραστηριότητες με πλάγια γράμματα προτείνονται ως διαθεματικές και ανταποκρίνονται στις προτεινόμενες διαθεματικές έννοιες της 3ης στήλης του πίνακα του αντίστοιχου ΔΕΠΠΣ.

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<p>Οι στόχοι παραμένουν γενικά ίδιοι όπως στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p> <p>Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε:</p>	<p>Παραμένουν ίδιες με τις θεματικές ενότητες των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης.</p>	<p>Οι ενδεικτικές δραστηριότητες παραμένουν γενικά ίδιες όπως στα ΑΠΣ με κάποιες διαφοροποιήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κωφών παιδιών.</p>

<p>Να κατανοήσουν την εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών και Σχολών σε σχέση με το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία προσεγγίζει τα μεγάλα ζητήματα της ανθρώπινης κατάστασης με μια ποικιλία καλλιτεχνικών τρόπων και μέσων, σε συνάρτηση πάντα με την εποχή και το δημιουργό.</p> <p>Να γνωρίσουν βασικά τεχνοτροπικά μοτίβα της προφορικής λαϊκής ποίησης (π.χ. στερεότυπους στίχους, επαναλαμβανόμενες συντακτικές δομές κλπ.).</p> <p>Να κατανοήσουν ότι το δημοτικό τραγούδι αποτελεί βασικό φορέα παραδοσιακών αξιών και μορφών ζωής που σχετίζονται με την κοινωνία της υπαίθρου και να εμβαθύνουν στις αξίες και στις δομές αυτής της κοινωνίας.</p>	<p><i>Δίνονται εισαγωγικά στοιχεία και αντιπροσωπευτικά έργα σύμφωνα με την ιστορική εξέλιξη της λογοτεχνίας μας από τον 9ο αιώνα μ.Χ. ως σήμερα. Επίσης ανθολογούνται κείμενα από την ξένη λογοτεχνία. Από τα δημοτικά μας τραγούδια</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Κατάρτιση δίγλωσσου λεξιλογίου σε CD με λεξιλόγιο από τα δημοτικά τραγούδια(Βυζάντιο, Ακρίτες, Ο Διγενής Ακρίτας, Τα Μαρμαρένια Αλώνια, Ο Ρήγας, Η πεντάμορφη, Η κόρη κλπ.).</i> (Ελληνικά, Ιστορία, Πληροφορική)</p> <p><i>Αναζήτηση και συλλογή διαφόρων παραδόσεων, ιστοριών, ανεκδότων κλπ μέσα στην κοινότητα των Κωφών σχετικά με την ίδρυση, την ιστορία και τη λειτουργία της.</i> <i>Ταξινόμηση του υλικού (π.χ. σε ιστορικού, επαγγελματικού, κωμικού, σκωπτικού, πολιτισμικού κλπ. περιεχομένου).</i> (Ελληνικά, Ιστορία, πληροφορική)</p> <p><i>Εξέταση του εθίμου των μοιρολογιών διαχρονικά από την αρχαία γραμματεία (Ιλιάδα) έως σήμερα (Μάνη). Συζήτηση για το αν το έθιμο αυτό υπάρχει στην κοινότητα των κωφών.</i> (Ελληνικά, Νοηματική, Τεχνολογία, Ιστορία, πληροφορική).</p> <p><i>Αντιπαραβολή ερωτικών ποιημάτων από τη δημοτική παράδοση με αντίστοιχα από τη σύγχρονη ερωτική ποίηση.</i> <i>Συγκεντρώνουν επίσης λογοτεχνικό υλικό με ερωτικό περιεχόμενο στην ελληνική νοηματική γλώσσα, την αρχαία ελληνική και την αγγλική γλώσσα.</i> <i>Επισήμανση διαφορών και ομοιοτήτων με παραδείγματα.</i> <i>Παρουσίαση ποιημάτων σε ανοιχτή εκδήλωση.</i> (Ελληνικά, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</p>
<p>Η Λόγια παραγωγή (1000-1600)</p>		
<p>Να κατανοήσουν τη σημασία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.</p> <p>Να γνωρίσουν ορισμένα μείζονα έργα όπως αυτά της κρητικής αναγέννησης, που θεμελίωσαν τη νεότερη ελληνική γραμματεία και επηρέασαν την εξέλιξή της.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι το θέατρο ως λογοτεχνικό είδος που είναι διαμορφώνει όλη την Κρητική λογοτεχνία και τις συνθήκες που ευλόγησαν τη γέννησή του.</p>	<p><i>Κρητική λογοτεχνία</i></p>	<p>Προστίθενται οι πιο κάτω δραστηριότητες:</p> <p><i>Δραματοποίηση ορισμένων σκηνών του «Ερωτόκριτου» και της «Θυσίας του Αβραάμ».</i> (Θρησκευτικά, Ιστορία, Θέατρο, Εικαστικά, Ελληνικά)</p> <p><i>Οι μαθητές εντοπίζουν τις διαφορές ή ομοιότητες που παρουσιάζουν ο «Ερωτόκριτος», «Η Θυσία του Αβραάμ», «Ερωφίλη».</i> <i>Καταγράφουν με συγκεκριμένα παραδείγματα τα συμπεράσματά τους.</i> <i>Ερμηνεύουν ομοιότητες και διαφορές.</i> <i>Εντάσσουν τα έργα στο ιστορικό τους πλαίσιο αναφέροντας συγκεκριμένα παραδείγματα.</i> <i>Παρουσιάζουν ένα από τα παραπάνω έργα της κρητικής λογοτεχνίας σε διασκευή κατάλληλη για τη σημερινή εποχή.</i> (Ελληνικά, νοηματική, θέατρο, τεχνολογία, Ιστορία, πληροφορική).</p>

		<p>Περιγραφή και παρακολούθηση των σταδίων ανεβάσματος ενός θεατρικού έργου από το Θέατρο Κωφών. (Νοηματική, Ελληνικά, Τεχνολογία)</p> <p>Ερευνούν την ιστορία της δημιουργίας του Θεάτρου των κωφών. Συζητούν με μεγαλύτερους συμμαθητές τους για τη σημασία του Θεάτρου Κωφών στην ζωή της κοινότητας των κωφών. Παίρνουν πληροφορίες για τα θεατρικά έργα που έχουν δημιουργηθεί από τους κωφούς καθώς και για τα μεταφρασμένα/διασκευασμένα έργα που έχουν παιχτεί από το θέατρο κωφών. (Νοηματική, Ελληνικά, Τεχνολογία, τοπική Ιστορία, νοηματική, Πληροφορική)</p>
Ο 19ος αιώνας ως το 1880		
<p>Να κατανοήσουν την αξία των απομνημονευμάτων ως ιστορικής πηγής που βοηθά στην κατανόηση των γεγονότων της Επανάστασης του '21 και τη σημασία τους ως λογοτεχνικού είδους. Να συνειδητοποιήσουν την εσωτερική σχέση λογοτεχνίας-ιστορίας.</p>	<p>α. Απομνημονεύματα</p>	<p>Διαφοροποιούνται ως εξής οι δραστηριότητες:</p> <p>Οι μαθητές διαβάζουν σιωπηρά έργα εμπνευσμένα από τον Αγώνα του Εικοσιένα. Στη συνέχεια συζητούν τα έργα σε μικρές ομάδες και τα παρουσιάζουν δραματοποιημένα σε μορφή μονολόγου στην ΕΝΓ. Διερευνούν στη συνέχεια και διατυπώνουν συμπεράσματα για την αλληλεπίδραση μεταξύ των ιστορικών γεγονότων και της λογοτεχνίας. (Ελληνικά, νοηματική, Ιστορία).</p> <p>Επίσκεψη σε κατάλληλο για το θέμα Μουσείο ή αρχείο</p> <p>Οι μαθητές σε μικρές ομάδες ή ατομικά φτιάχνουν την φανταστική ιστορία ενός κωφού στην εποχή της τουρκοκρατίας. Αφηγούνται την ιστορία στην τάξη και τη βιντεοσκοπούν. Μεταγράφουν την ιστορία από το βίντεο στην ελληνική. Προσαρμόζουν το κείμενο στη δομή και το ύφος των απομνημονευμάτων. Επιμελούνται το κείμενο και το εκδίδουν. (Ελληνικά, νοηματική, εικαστικά, τεχνολογία, Ιστορία, πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές σε μικρές ομάδες ή ατομικά φτιάχνουν την φανταστική ιστορία ενός κωφού στην εποχή της κατοχής. Αφηγούνται την ιστορία στην τάξη και τη βιντεοσκοπούν. Καταγράφουν την ιστορία από το βίντεο στην</p>

		<p>ελληνική.</p> <p>Προσαρμόζουν το κείμενο στη δομή και το ύφος των απομνημονευμάτων.</p> <p>Επιμελούνται το κείμενο και το εκδίδουν.</p> <p>Μοιράζονται την κασέτα και το κείμενο σε εκδήλωση της κοινότητας των κωφών και παίρνουν ανατροφοδότηση.</p> <p>(Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</p> <p>Αναζήτηση απομνημονευμάτων ή αυτοβιογραφιών στην κοινότητα των κωφών στην ελληνική και ξένη λογοτεχνία (μπορεί να είναι και άλλων ατόμων που ανήκουν σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες).</p> <p>Οι μαθητές συγκεντρώνουν, μελετούν και συγκρίνουν τα έργα.</p> <p>Ερευνούν πώς συνδέεται η ζωή με τη λογοτεχνία σ' αυτές και διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους γραπτώς.</p> <p>(Ελληνικά, Ιστορία, Εικαστικά, Πληροφορική)</p> <p>Βιντεοσκόπηση κωφών ηλικιωμένων που μοιράζονται με τους μαθητές τις αναμνήσεις τους.</p> <p>Οι μαθητές κατατάσσουν το υλικό χρονολογικά και το συνδέουν με γεγονότα της ιστορίας της εποχής εκείνης.</p> <p>Επεξεργάζονται το υλικό κατά μικρές ομάδες: κρατούν σημειώσεις και φτιάχνουν σύντομες αποδόσεις των αφηγήσεων στην ελληνική γλώσσα. Εκδίδουν τις μαρτυρίες των κωφών σε CD με σύντομους υπότιτλους στα ελληνικά.</p> <p>Παρουσιάζουν το έργο τους σε μεγάλη ανοιχτή εκδήλωση.</p> <p>(Ιστορία, Ελληνικά, Τεχνολογία, Πληροφορική)</p>
<p>Να κατανοήσουν τους όρους και τα κριτήρια συγκρότησης μιας λογοτεχνικής σχολής, ενός κινήματος ή ρεύματος.</p> <p>Να ενημερωθούν, μέσα από επιλεγμένα κείμενα, για τα επιτεύγματα των παλαιότερων περιόδων της λογοτεχνίας μας.</p>	<p>β. Η επανησιακή Σχολή</p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν ίδιες. Αφαιρείται μόνο η δραστηριότητα που αναφέρεται στην ακρόαση μουσικών έργων.</p>

<p>Να γνωρίσουν τα κεντρικά μοτίβα της ρομαντικής μυθολογίας: ηρωική έξαρση, πριμοδότηση της φαντασίας και του συναισθήματος, λυρική διάθεση φυγής, μελαγχολία.</p>	<p>γ. <i>Οι Φαναριώτες και η Ρομαντική Σχολή των Αθηνών</i></p>	<p><i>Συζήτηση γύρω από τις συνδηλώσεις της έννοιας "ρομαντικός" στην εποχή μας.</i></p> <p><i>Συγκέντρωση εποπτικού ή κειμενικού υλικού με σύγχρονες εκδηλώσεις ρομαντικής διάθεσης / συμπεριφοράς.</i></p> <p><i>Οι μαθητές αναπαριστούν θεατρικά παραδείγματα που δείχνουν την ιστορική πορεία μέσα από την οποία ένα επαναστατικό ρεύμα σκέψης βαθμιαία απονευρώνεται από τη ζωντανία του και συρρικνώνεται σε εκφραστικά κλισέ.</i></p> <p><i>(Ελληνικά, Ιστορία, Αισθητική αγωγή).</i></p>
<p>Να μελετήσουν ενδεικτικά έργα, δημιουργούς και θέματα της Νέας Αθηναϊκής Σχολής.</p> <p>Να ενημερωθούν για την εξέλιξη και για τα χαρακτηριστικά του διηγήματος ως ιδιαίτερου λογοτεχνικού είδους.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι η ηθογραφία αποτελεί ιδιαίτερη αφηγηματική μέθοδο που έχει σκοπό την εξιδανικευμένη παρουσίαση της υπαίθριας ζωής και τη φωτογραφική αποτύπωση προσώπων και επεισοδίων της ζωής στο χωριό.</p>	<p><i>Η νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880-1922)</i></p>	<p>Προστίθεται η πιο κάτω δραστηριότητα:</p> <p><i>Καταγραφή των χαρακτηριστικών των παραδόσεων και των εθίμων μέσα στην κοινότητα των κωφών της Αθήνας.</i></p> <p><i>Σύγκριση με έθιμα και τις παραδόσεις των σωματείων των κωφών των επαρχιακών πόλεων της Ελλάδας.</i></p> <p><i>(Ελληνικά, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Ιστορία, Πληροφορική).</i></p>
<p><i>Η νεότερη λογοτεχνία</i></p>		
<p>Να γνωρίσουν την κομβική σημασία της δεκαετίας του τριάντα για την αναζωπύρωση των νέων εκφραστικών τρόπων στην ποίηση και γενικά για την ανανέωση της λογοτεχνίας μας.</p> <p>Να ενημερωθούν για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πρώτης και της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς στην ποίηση και στην πεζογραφία σε συνάρτηση πάντα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν και να αναπτύξουν δεξιότητες για ενεργητική συμβολή στην αντιμετώπιση σύγχρονων διεθνών κοινωνικών προβλημάτων (φτώχεια, βία, ρατσισμός, πόλεμοι, μετανάστευση, κλπ.).</p>	<p><i>α. Η περίοδος από το 1922 έως το 1945</i></p> <p><i>β. Μεταπολεμική και σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία</i></p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν ίδιες, αλλά αφαιρείται η δραστηριότητα που αναφέρεται στην ακρόαση δίσκων.</p> <p><i>Οργανώνονται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, με βάση τα βιώματα των μαθητών από την ανάγνωση λογοτεχνικών έργων.</i></p> <p><i>Τα έργα των μαθητών αποτελούν αφετηρία για ποικίλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες.</i></p> <p><i>Οι μαθητές επίσης ενθαρρύνονται να επεξεργαστούν περισσότερο τα έργα τους, να τα επιμεληθούν και να τα εκδώσουν .</i></p> <p><i>(Ελληνικά, Νοηματική, Κοινωνική και Αγωγή, Εικαστικά, θέατρο, Πληροφορική)</i></p> <p><i>Οι μαθητές μελετούν επιλεγμένα κείμενα που αναφέρονται σε κοινωνικά θέματα.</i></p> <p><i>Διακρίνουν αυτά που έχουν λογοτεχνικό χαρακτήρα από τα υπόλοιπα.</i></p> <p><i>Παρατηρούν τα στοιχεία που προσδίδουν λογοτεχνικό χαρακτήρα στα κείμενα αυτά.</i></p> <p><i>Αναφέρουν παραδείγματα λογοτεχνικών στοιχείων από τα παραπάνω κείμενα ως προς τους παρακάτω τομείς:</i></p>

<p>Να συνειδητοποιήσουν τη διαφορά ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστοριογραφική αφήγηση.</p>		<p>α. λεξιλόγιο β. ύφος γ. δομή δ. περιεχόμενο ε. συναισθήματα που προκαλούνται στον αναγνώστη. (Ελληνικά, νοηματική, τεχνολογία, πληροφορική).</p>
<p>Να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία είναι μια παγκόσμια γλώσσα με επίκεντρο τον άνθρωπο Να συνειδητοποιήσουν την ισοτιμία των έργων του παγκόσμιου πολιτισμού. Να κατανοήσουν το χαρακτήρα της ελληνικής, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας πολιτισμικής ταυτότητας. Να αναγνωρίσουν την πολλαπλότητα των τρόπων λογοτεχνικής αναπαράστασης και να συνειδητοποιήσουν τη δημιουργική επικοινωνία ανάμεσα στις λογοτεχνικές διαφορετικών χωρών.</p>	<p><i>Ξένη λογοτεχνία</i></p>	<p>Οι δραστηριότητες παραμένουν ίδιες. Αφαιρούνται οι δύο τελευταίες δραστηριότητες των ΑΠΣ και προστίθενται οι πιο κάτω:</p> <p><i>Μελέτη ελληνικών διηγημάτων, στα οποία υπάρχουν κωφοί ήρωες που παίζουν πρωτεύοντα, δευτερεύοντα ρόλο ή απλώς αναφέρονται.</i> <i>Καταγραφή των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ήρωες αυτοί στα διηγήματα.</i> <i>Καταγραφή των παρατηρήσεων των μαθητών για τα εξής θέματα:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. πώς προβάλλονται οι κωφοί μέσα από τα κείμενα 2. ποιες είναι οι κοινωνικοπολιτικές, ιστορικές συνθήκες. 3. συζητούν επίσης για τον πιθανό αντίκτυπο των διηγημάτων αυτών στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία. <p>(Ελληνικά, Νοηματική, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Πληροφορική)</p> <p><i>Αναζήτηση κωφών λογοτεχνών και έργων τους.</i> <i>Συνάντηση και συζήτηση μ' αυτούς.</i> <i>Μελέτη των έργων τους.</i> <i>Εκδήλωση αφιερωμένη στο έργο τους.</i> <i>Οι μαθητές γράφουν μικρά ποιήματα / μικρές ιστορίες με αφορμή τα έργα των κωφών δημιουργών.</i> <i>Τα διορθώνουν, τα επιμελούνται εικαστικά, τα τυπώνουν και τα στέλνουν στους κωφούς λογοτέχνες με επιστολή που γράφουν.</i> (Ελληνικά, Νοηματική, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Εικαστικά, Πληροφορική)</p>

1. Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας (συμπεριλαμβάνονται και τα αντίστοιχα των ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης)

ΘΕΜΑΤΑ

- *Αγαπημένοι αφηγητές/παραμυθάδες στην κοινότητα των κωφών και τα μυστικά της τέχνης τους.*
- *Μαγικές αφηγήσεις στην ελληνική νοηματική.*
- *Λογοτεχνία και εικαστικά.*
- *Επιτόπια έρευνα των μαθητών στην κοινότητα των κωφών, με σκοπό να συγκεντρώσουν μύθους και παραδόσεις της.*
- *Έρευνα και συλλογή θεατρικών δρώμενων στη νοηματική (από σχολεία, σωματεία, ιδιώτες κλπ).*

- Πώς μεταφέρουμε τις παραδόσεις από μια πολιτισμική κοινότητα σε μια άλλη; Πώς μεταφέρουμε μύθους από παραδοσιακές ελληνικές κοινότητες στην νοηματική γλώσσα;
- Τα οικογενειακά δέντρα και η σημασία τους για τα μέλη τους. Οι οικογενειακές παραδόσεις και αξίες. Κωφοί που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ακούοντες και κωφοί που μεγαλώνουν σε οικογένειες με κωφούς.
- Τα εθνολογικά και λαογραφικά μουσεία της πόλης μας / της περιοχής μας/ διάσημα εθνολογικά μουσεία στον κόσμο.
- Δημιουργία «Βιβλιοθήκης με παραμύθια» στην τάξη και έκδοση ενός Καταλόγου Παραμυθιών από τους μαθητές.
- Περιήγηση στον κόσμο του Παναγιώτη Ζωγράφου: οι μαθητές συλλέγουν υλικό και πληροφορίες για να γνωρίσουν βαθύτερα το έργο του και στη συνέχεια οργανώνουν δραστηριότητες με βάση το υλικό αυτό: Φτιάχνουν γιγαντοαφίσες με κάθε πίνακα και τις περιγράφουν στη νοηματική σε εκδήλωση του σχολείου. Οι μαθητές διαχωρίζουν την καθαρά ιστορική αξία των έργων αυτών από την συμβολική-ποιητική αλλά και από την αισθητική. Με το υλικό αυτό οι μαθητές φτιάχνουν ένα βίντεο στη νοηματική γλώσσα.
- Οι «προσωπικές» ιστορίες των ανθρώπων μέσα στις «μεγάλες» εθνικές / πολιτικές ιστορίες. Η «προσωπική» και «κοινωνική» ιστορία των κωφών.
- «Ο Οδυσσέας και η παρέα του ταξιδεύουν στην Ελλάδα και τον κόσμο»: Οι μαθητές συγκεντρώνουν πληροφορίες και φτιάχνουν μια ιστορία για μια παρέα κωφών που ταξιδεύουν για να γνωρίσουν τον πλανήτη. Τι θα μάθουν από αυτήν την Οδύσσεια;
- Η μετανάστευση στην εποχή μας: Οι μαθητές αδελφοποιούνται με ένα σχολείο με μαθητές μετανάστες και κάνουν ένα θεατρικό από κοινού, με βάση τις διαφορετικές και κοινές εμπειρίες.
- Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέες κωφές γυναίκες σήμερα. Οι μαθητές παίρνουν συνεντεύξεις και φτιάχνουν ένα μικρό ντοκιμαντέρ με το θέμα αυτό.
- Επιλέγουν αποσπάσματα από βιντεοσκοπημένο υλικό νοηματικής, που κρίνουν ότι έχουν αισθητική αξία και τα μεταφράζουν στην ελληνική. Επιμελούνται τα κείμενα αυτά και τα εκδίδουν.
- Από τις Αρχές του Διαφωτισμού στον καταστατικό χάρτη της UNESCO για τα δικαιώματα των παιδιών: Οι μαθητές συγκεντρώνουν υλικό από τους αγώνες για τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των ανθρώπων κατά τους τελευταίους αιώνες.
- Συλλογή κειμένων από την κοινότητα των κωφών. Μελετούν τη φιλοσοφία, τα μηνύματα και αιτήματα που περιέχουν. Διερευνούν ποια από τα αιτήματα έχουν πραγματοποιηθεί και ποια όχι. Φτιάχνουν καλλιτεχνικές αφίσες με τα υλικά αυτά και οργανώνουν έκθεση στο σχολείο. Οργανώνουν συζητήσεις για τα θέματα αυτά.
- Η Ηθογραφία και ο Ρεαλισμός στην ελληνική λογοτεχνία και τέχνη. Οι μαθητές μελετούν το θέμα διεξοδικά μέσα από την ανάγνωση σχετικών κειμένων, τη δραματοποίηση, την απόδοση στην ελληνική νοηματική, τη σύγκριση και αντιπαραβολή με άλλες μορφές τέχνης (ζωγραφική, θέατρο και κινηματογράφος).
- Ερευνούν το υλικό, κάνουν συγκρίσεις και εξάγουν τα συμπεράσματά τους, τα οποία καταγράφουν σε γραπτή εργασία. Την εργασία αυτή παρουσιάζουν σε άλλες τάξεις του σχολείου.
- Ο εθνικός μας ποιητής. Οι μαθητές μελετούν διεξοδικά τη ζωή και το έργο του. Επιλέγουν έργα / αποσπάσματα, τα οποία αποδίδουν λογοτεχνικά στην ελληνική νοηματική γλώσσα. Παρουσιάζουν τις εργασίες τους σε διασχολική εκδήλωση και σε σωματεία των Κωφών.
- Παραδοσιακή και νεωτερική ποίηση: Επιλέγουν έργα και τα μελετούν συγκριτικά. Ερευνούν τις συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκαν τα έργα αυτά. Εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά κάθε ενός κατά κατηγορία. Αποδίδουν τα έργα με ποιητικό τρόπο στη νοηματική γλώσσα.
- Εικονογράφηση λογοτεχνικών έργων.
- Οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του ταξιδιού από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας.
- Δραματοποίηση μυθιστορήματος.
- Η θάλασσα στη ζωή μας.

2. Διδακτική μεθοδολογία

Ισχύουν οι αντίστοιχες οδηγίες των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Προστίθεται η δυνατότητα να αξιοποιήσει ο εκπαιδευτικός την ευαισθητοποίηση και εξοικείωση των μαθητών με την λογοτεχνική/ποιητική δημιουργία της μητρικής τους γλώσσας.

Παρατίθενται στη συνέχεια κάποιες πληροφορίες σχετικά με την λογοτεχνική παράδοση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας και την σημασία της στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας:

Η σχετικά νεαρή Ελληνική Κοινότητα των Κωφών δεν έχει ερευνήσει, καταγράψει και εκδώσει ακόμη έργα από την άγραφη (και ανώνυμη) λογοτεχνική της παράδοση. Ωστόσο η άγραφη αυτή πολιτισμική παράδοση είναι αναπόσπαστο μέρος της κοινοτικής ζωής των κωφών και οι μαθητές έχουν συχνά την ευκαιρία να έχουν επαφή μ' αυτόν τον πολιτισμικό θησαυρό. Το μάθημα της ελληνικής λογοτεχνίας μπορεί να αποτελέσει πολιτισμική, πολιτιστική και αισθητική «γέφυρα» μεταξύ της ποητικής/ λογοτεχνικής δημιουργίας στη νεοελληνική γλώσσα και αυτής στην ελληνική νοηματική. Η ιστορία και η θεωρία της λογοτεχνίας δοσμένη με κατάλληλο τρόπο υποστηρίζει τους μαθητές να κατανοήσουν και να συνειδητοποιήσουν βαθύτερα ζητήματα της λογοτεχνικής δημιουργίας, πέρα από τη γλώσσα. Κατανοούν επίσης καλύτερα πώς η ιδιαιτερότητα κάθε γλώσσας ορίζει το χαρακτήρα της λογοτεχνικής της παραγωγής.

Σημαντική παράμετρος στο μάθημα της λογοτεχνίας είναι η ενεργοποίηση των μαθητών, όχι μόνο ως αναγνωστών, αλλά και ως δημιουργών λογοτεχνικών έργων. Οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής είναι πολύτιμο εργαλείο που αφυπνίζει τις καλλιτεχνικές ευαισθησίες και δυνατότητες των μαθητών στο γραπτό λόγο, αλλά και τον νοηματικό λόγο.

Οι ευκαιρίες για πρωτότυπες αφηγήσεις, ποιήματα και θεατρικά δρώμενα στη νοηματική γλώσσα, ελευθερώνει την ποιητική πτυχή των εκφραστικών δυνατοτήτων τους και τους ενθαρρύνει να δοκιμάσουν τα ποιητικά φτερά τους και στη νεοελληνική γλώσσα. Οι δραστηριότητες αυτές είναι απαραίτητο να έχουν βιωματικό, παιχνιδώδη χαρακτήρα και να αποτελούν λειτουργικό κομμάτι της σχολικής διαδικασίας, για να μην δημιουργηθεί στους μαθητές ή αίσθηση ότι η «λογοτεχνία» είναι «κάτι μακρινό, που αφορά λογοτέχνες, που είναι προικισμένοι, ενήλικες και ακούοντες». Στις «δραστηριότητες δημιουργικής γραφής» πρέπει να διασφαλίζεται ατμόσφαιρα ενθάρρυνσης και «ποιητικής ελευθερίας». Ταυτόχρονα όμως πρέπει να δίνονται με δομημένο τρόπο πληροφορίες, όρια και νύξεις για το ποιητικό και λογοτεχνικό 'ήθος', που είναι κοινό για όλες τις γλώσσες.

Η ενασχόληση με την ανάγνωση και την λογοτεχνική γραφή εξοικειώνουν τους μαθητές με την μεταφορική και συμβολική λειτουργία της γλώσσας. Δίνουν επίσης τη δυνατότητα να δοκιμάσουν οι μαθητές με βαθειά βιωματικό τρόπο τη δύναμη της γλώσσας.

Σημαντικό είναι οι δημιουργίες των μαθητών να παρουσιάζονται στην τάξη για να βελτιώνονται μέσα από την ανατροφοδότηση. Πολύτιμη διαδικασία δημιουργικού γραμματισμού είναι και η έκδοση των έργων των μαθητών. Η έκδοση αποτελεί την ολοκλήρωση μιας δημιουργικής πορείας από την αρχική ιδέα έως το τελικό έργο. Στο ενδιάμεσο παρεμβάλλονται η πρώτη καταγραφή, οι αλληπάλληλες αναθεωρήσεις μέσα από γόνιμες ατομικές και ομαδικές διαδικασίες και η διαμόρφωση του τελικού κειμένου.

Η παρουσίαση των δημιουργιών των μαθητών αποτελεί την ολοκλήρωση της έκδοσης. Η παρουσίαση, σε στενότερο ή ευρύτερο κύκλο, δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να έχουν την εμπειρία της επικοινωνίας μέσα από τη γραφή και να συνειδητοποιήσουν το κέρδος και την ευθύνη του εγχειρήματος.

Πολύ μεγάλη αξία έχουν επίσης όλες οι λογοτεχνικές δραστηριότητες στην τάξη:

Η ανάγνωση έργων στην ελληνική,
 η παρακολούθηση έργων στη νοηματική,
 η απόδοσή τους με οποιονδήποτε ποιητικό τρόπο ή με τη συνδρομή άλλων τεχνών,
 η μεταφορά από τη μια γλώσσα στην άλλη,
 η αναζήτηση παράλληλων έργων, λογοτεχνικών ή σε άλλες τέχνες
 η δημιουργική συζήτηση που φωτίζει και πλουτίζει το λογοτεχνικό βίωμα,
 και όποια άλλη δημιουργική δραστηριότητα μπορεί να ξεπηδήσει αυθόρμητα στην τάξη και μπορεί να συντελέσει στην προσέγγιση των διδακτικών στόχων.

3. Διδακτικά βιβλία και υλικά:

Επιπλέον των προτεινομένων βιβλίων και υλικών για τη γενική εκπαίδευση προτείνονται:

1. «Ανθολόγιο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας για κωφούς και βαρήκοους μαθητές».

Το βιβλίο αυτό θα χρησιμεύει και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Στα περιεχόμενα του Ανθολογίου περιλαμβάνονται κείμενα από την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία, που χαρακτηρίζονται για το ουμανιστικό περιεχόμενό τους και είναι εμπνευσμένα από την «επική» και την «καθημερινή» ιστορία του ανθρώπου στον εξανθρωπισμό του. Μερικά από τα κείμενα αυτά αναφέρονται στη διαχρονική πορεία των ανθρώπινων κοινωνιών προς την ισονομία, την ισοπολιτεία, την ατομική και κοινωνική απελευθέρωση, την υπέρβαση των στερεοτύπων και του ρατσισμού, την αλληλεγγύη και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Το ανθολόγιο περιλαμβάνει επίσης κείμενα, που αποτελούν απόδοση από την νοηματική στην νεοελληνική έργων της λογοτεχνικής παράδοσης των κωφών. Τα έργα αυτά μπορεί να είναι και από την ελληνική και από τη διεθνή κοινότητα των κωφών.

Βασικά κριτήρια στην επιλογή των κειμένων αυτών είναι η αυθεντικότητα και η αισθητική αρτιότητα.

2. Βιβλίο δημιουργικής γραφής και έκφρασης.

που περιλαμβάνει πληροφορίες, υποστηρικτικό υλικό, δραστηριότητες και ασκήσεις για υποστήριξη των δεξιοτήτων των μαθητών στη δημιουργική γραφή.

Και τα δύο βιβλία συνοδεύονται από CD με μετάφραση στη νοηματική και με βιβλίο του δασκάλου.

Οι προδιαγραφές των υλικών αυτών είναι αυτές των βιβλίων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, (αναφέρονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο).

4. Αξιολόγηση

Ισχύουν οι αρχές των ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ προσαρμοσμένες για τους κωφούς μαθητές (Δες στη σελίδα...)

2.8 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ)

Ο σκοπός της διδασκαλίας των δύο κλάδων του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών (Αρχαία κείμενα από μετάφραση και Αρχαία από πρωτότυπο) δεν διαφοροποιείται από αυτόν της γενικής εκπαίδευσης. Το ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο των μαθημάτων αυτών ανταποκρίνεται στην ανάγκη -και δικαίωμα- των κωφών μαθητών να έχουν πρόσβαση στην αρχαιοελληνική πολιτιστική κληρονομιά και στις δεξιότητες που καλλιεργεί η κλασσική παιδεία: ενεργή συνείδηση της διαχρονικότητας των ανθρωπιστικών αξιών, κατανόηση των διαχρονικών δεσμών που συνδέουν τις ανθρώπινες κοινότητες, αίσθηση του μέτρου, επίγνωση των ανθρώπινων ορίων, συνείδηση των δυνατοτήτων του ανθρώπου, καλλιέργεια του συλλογικού πνεύματος, ενεργοποίηση του αισθήματος της προσωπικής ευθύνης, επίγνωση της μοναδικής αξίας της ανθρώπινης ύπαρξης, καλαισθησία, ικανότητα συλλογισμών και ολοκληρωμένων εσωτερικών διεργασιών για τη σφαιρική κατανόηση του κόσμου. Με την επιδίωξη να υπηρετηθούν ουσιαστικές εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών μαθητών, οι προτεινόμενες δραστηριότητες του μαθήματος, έχουν επικεντρωθεί κυρίως σ' αυτές που επιδιώκουν τους παραπάνω στόχους.

Στην κατάρτιση του Αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος έχει ληφθεί υπ' όψιν το γεγονός ότι η ελληνική δεν είναι η πρώτη γλώσσα των μαθητών. Οι δυσχέρειες στην ελληνική γλώσσα έκαναν απαραίτητες και ορισμένες τροποποιήσεις στην επιλογή της διδακτέας ύλης, ώστε τα κείμενα, πρωτότυπα και από μετάφραση, να είναι βατά από τους μαθητές. Σημαντικό υποστηρικτικό ρόλο στην προσβασιμότητα των κειμένων αυτών παίζει και η χρήση της νοηματικής γλώσσας, όταν χρειάζεται.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ (από μετάφραση)

Αρχές και διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος

Οι γενικοί και ειδικοί σκοποί του μαθήματος είναι κοινοί με αυτούς της γενικής εκπαίδευσης. Ο προσανατολισμός του μαθήματος εμπεριέχει αρχαιογνωστικούς, γλωσσικούς και λογοτεχνικούς στόχους και το κυρίαρχο μέλημα, όπως άλλωστε και στο αντίστοιχο ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, είναι η συνθετική οργάνωση των παραπάνω επιμέρους στοιχείων σε ενιαίο παιδευτικό εργαλείο.

Για λόγους γλωσσικούς απαιτείται προσοχή στην επιλογή των μεταφρασμένων κειμένων, που προτείνονται για διδασκαλία από μετάφραση. Τα επιλεγόμενα κείμενα πρέπει να είναι σχετικά σύντομα και σημασιολογικά αυτοτελή κατά το δυνατόν.

Το περιεχόμενο του μαθήματος απαιτεί βιωματική προσέγγιση και ο καταλληλότερος τρόπος για να την επιτύχουμε είναι τα διαθεματικά σχέδια εργασίας. Για το λόγο αυτό, όλες οι διδακτικές ενότητες οργανώνονται μέσα από, μικρής ή μεγαλύτερης διάρκειας, διαθεματικά σχέδια εργασίας. Τα σχέδια εργασίας πραγματοποιούνται με μαθητικές ομάδες, μικρότερες ή μεγαλύτερες. Ο σχεδιασμός προβλέπει τη συμβολή πολλών γνωστικών αντικειμένων: Νοηματική Γλώσσα, Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, Ιστορία, Φυσικές Επιστήμες, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική κλπ., κατά περίπτωση. Ο διεπιστημονικός αυτός σχεδιασμός, απαιτεί και τη συγκρότηση ομάδων εκπαιδευτικών που υποστηρίζουν πολύπλευρα την ολοκλήρωση των σχεδίων εργασίας. Τέτοιου είδους δραστηριότητες ενισχύουν στην πράξη τις συλλογικές και συνεργατικές διαδικασίες και συντελούν στην πραγμάτωση των αξιών και στην απόκτηση των δεξιοτήτων, που αποτελούν τους στόχους του μαθήματος.

Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, διαθεματικά σχέδια εργασίας

* Οι δραστηριότητες σε πλαγιογραφία είναι διαθεματικές

ΤΑΞΗ Α΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές δραστηριότητες *
Ομηρικά έπη Ι. Οδύσσεια		
<p>Με τη διδασκαλία της Οδύσσειας επιδιώκεται οι μαθητές:</p> <p>Να κατανοήσουν την Οδύσσεια ως ποιητική γεωγραφία και ως άνθρωπο - γεωγραφικό έπος, να γνωρίσουν και να κατανοήσουν με αφορμή το νόστο την περιπέτεια ενός αρχετυπικού έλληνα, ενός ήρωα που επιβιώνει, επειδή διαθέτει ευφυΐα και τόλμη.</p>	<p>Ανθολόγιο που περιλαμβάνει: περιλήψεις, αναδιηγήσεις, αναγνώσεις και αναλυτική επεξεργασία ορισμένων ραψωδιών).</p> <p>Θέματα: Νόστος, ύβρις, ανθρωπομορφισμός των θεών, κοινωνική και πολιτική οργάνωση, αξίες</p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p>Αναζητούν πληροφορίες για τον Όμηρο και οργανώνουν έκθεση με εικαστικές δημιουργίες τους, εμπνευσμένες από απεικονίσεις του ποιητή. Συνθέτουν μια θεατρική σκιαγράφιση του ποιητή και της εποχής του και την παρουσιάζουν στην έκθεση.</p> <p>Γράφουν ένα άρθρο για το έργο του ποιητή και το δημοσιεύουν στη σχολική εφημερίδα. (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Νοηματική, Θέατρο, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον «ομηρικό κόσμο» από την τέχνη, από τη λογοτεχνική παράδοση, από την ιστορία και από σημερινά καλλιτεχνικά έργα (π.χ. κινηματογραφικές ταινίες), εμπνευσμένα από τον ομηρικό κόσμο.</p> <p>Κάθε μαθητής παρουσιάζει τις πληροφορίες του και εκθέτει τα συμπεράσματά του από το υλικό που συγκέντρωσε. Καταγράφουν και συγκρίνουν κατά ομάδες τα υλικά αυτά και διατυπώνουν σχόλια και συμπεράσματα.</p> <p>Συζητούν διεξοδικά το πόσο ποικίλες απόψεις έχουν διατυπωθεί για τον ποιητή και το έργο του. Διατυπώνουν</p>

		<p>απόψεις και υποθέσεις για να ερμηνεύσουν αυτές τις διαφοροποιήσεις.</p> <p>Συνθέτουν ομαδικά ένα μεγάλο πανώ, στο οποίο «ενσωματώνουν» με εικαστικό τρόπο τις ποικίλες πληροφορίες, που έχουν συλλέξει για τον «Ομηρικό κόσμο». Εκθέτουν το πανώ σε συνάντηση των τάξεων του σχολείου και το παρουσιάζουν. Απαντούν σε ερωτήσεις και σχόλια των συμμαθητών τους. (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Αρχαία από πρωτότυπο, Ιστορία, Νοηματική, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Το έπος: Μελετούν λεξικά και άλλες πηγές για να κατανοήσουν την έννοια. Καταγράφουν επικά έργα και επικούς ποιητές από την παγκόσμια λογοτεχνική παράδοση. (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Αρχαία από πρωτότυπο, Ιστορία, Πληροφορική).</p> <p>Προεκτείνουν την αναγνωστική εμπειρία τους, με αξιοποίηση των ερωτήσεων των παράλληλων κειμένων και πληροφοριών, που αντλούν από το διαδίκτυο και από προγράμματα πολυμέσων για θέματα σχετικά με την Οδύσσεια.</p> <p><i>Πραγματικό/ ρεαλιστικό/ ποιητικό/ φανταστικό:</i> Οι μαθητές συζητούν τις έννοιες και αναζητούν παραδείγματα από την εμπειρία τους και από το έπος. (Ιστορία, Λογοτεχνία, Αρχαία από πρωτότυπο, Θέατρο, Τεχνολογία, Εικαστικά).</p>
--	--	--

<p>Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το μύθο στην ποιητική μετάπλασή του και την πλοκή του, όπως δίνεται στα βασικά του στοιχεία στο προοίμιο, ως ποιητικό παρελθόν και ποιητικό παρόν (αναζήτηση, νόστος, α' και β' αγορά των θεών, εγκιβωτισμένη αφήγηση των περιπετειών του Οδυσσέα και των συντρόφων του - απόλογοι-, μνηστηροφονία), να χαρούν το παραμυθικό και φανταστικό ταξίδι του νόστου και τα στοιχεία που το χαρακτηρίζουν, να διερευνήσουν τη δομή της <i>Οδύσσειας</i>, ώστε να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις</p>	<p>Πολιτική οργάνωση, αξίες και στάση ζωής, ηρωικό στοιχείο, αφηγηματικές τεχνικές, ομοιότητες και διαφορές των επών. (Συνολικά 39 διδακτικές ώρες: Σεπτέμβριος - Φεβρουάριος)</p>	<p>Συζητούν το θέμα: «Ο ανθρωπομορφισμός των θεών» με αφορμή από τα άλλα γνωστικά αντικείμενα (Ιστορία: Η θρησκεία των αρχαίων ελλήνων, πολυθεία και μονοθεϊσμός, Λογοτεχνία: αξιοποίηση συμβόλων στη σύγχρονη Λογοτεχνία, Αισθητική Αγωγή: εικαστικές απεικονίσεις).</p> <p>Εργάζονται εικαστικά πάνω στο Δωδεκάθεο και παρουσιάζουν τα έργα τους στο σχολείο. Μελετούν διεξοδικά τους «χαρακτήρες» και τις «ιδιότητες» του κάθε θεού, καταγράφουν τα σύμβολά τους και πληροφορίες για τη λατρεία τους. Επεξεργάζονται και αποδίδουν λογοτεχνικά, θεατρικά και εικαστικά το συμβολικό νόημα της κάθε θεότητας. (Ιστορία, Λογοτεχνία, Αρχαία από πρωτότυπο, Θέατρο, Τεχνολογία, Εικαστικά).</p> <p>Αξιοποιούν πληροφορίες της Γεωγραφίας, της Τοπικής Ιστορίας, της Φυσικής Αγωγής, της Οικιακής Οικονομίας, κ.ά. για τη διερεύνηση θεμάτων, που αναφέρονται στο έπος, όπως: τοπωνύμια, μουσικοχορευτικοί και αθλητικοί αγώνες (π.χ. στη Σχερία), διατροφή των αρχαίων κλπ. Αντιπαραβάλλουν τις πληροφορίες αυτές με αντίστοιχες από τη σημερινή πραγματικότητα και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές. (Γεωγραφία, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Φυσική Αγωγή και Αισθητική Αγωγή).</p>
--	--	--

<p>αφηγηματικές τεχνικές (ευθύς λόγος, διάλογος, μονόλογος, εγκιβωτισμός), την οπτική γωνία του αφηγητή (αφήγηση σε α' ή γ' πρόσωπο), τη λειτουργία του χρόνου ως προς την τάξη (αναδρομή, προοικονομία) και ως προς τη διάρκεια (διαστολή και συστολή του χρόνου) και τους εκφραστικούς τρόπους (περιγραφή / περιγραφική τεχνική, επαναλήψεις, επική ειρωνεία, άστοχα ερωτήματα, παρομοίωση, στοιχεία προφορικής σύνθεσης και διάδοσης του έπους: τυπικές φράσεις και σκηνές, τυπικοί στίχοι, τυπικά επίθετα) και να αξιολογήσουν, στο βαθμό που είναι δυνατόν, το λειτουργικό τους ρόλο, να κατανοήσουν τον ανθρωποκεντρικό και ανθρωπιστικό χαρακτήρα της <i>Οδύσσειας</i>, να αναγνωρίσουν, να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τη δράση και τη συμπεριφορά των κυριότερων, τουλάχιστον, προσώπων όχι για να αναζητήσουν πρότυπα συμπεριφοράς, αλλά για να εμβαθύνουν τη γνώση τους για τον άνθρωπο, να διαπιστώσουν ότι στην <i>Οδύσεια</i> λειτουργεί το σχήμα <i>ύβρις</i> (μνηστήρες - Οδυσσέας), <i>νέμεσις</i> (μνηστηροφονία), <i>τίσις</i> και ότι η δράση συντελείται σε τρία επίπεδα: Όλυμπος (θεοί), γη (θεοί-άνθρωποι), Άδης (νεκροί-Οδυσσέας), να</p>		<p><i>Εργάζονται στο θέμα: «Ολυμπιάδες σε τόπο και χρόνο» με υποθέματα:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Οι Ολυμπιάδες και η μέτρηση του χρόνου. -Μουσικές και ποιητικές Ολυμπιάδες. -Ολυμπιάδες και εικαστικές απεικονίσεις. <p><i>Μεταφράζουν και αποδίδουν ποιητικά και ρυθμικά στη νοηματική γλώσσα τους Ολυμπιακούς Ύμνους. (Ιστορία, Μουσική, Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</i></p> <p><i>Δραματοποιούν επεισόδια από ενότητες που προσφέρονται, σχεδιάζουν στο χάρτη το ταξίδι του Οδυσσέα και ζωγραφίζουν διάφορα θέματα.</i></p> <p><i>Στις δραματοποιήσεις εντοπίζουν και αξιοποιούν θεατρικά τις τεχνικές του μονολόγου και του διαλόγου: Παρουσιάζουν επεισόδια α) με αφήγηση από τους μαθητές και β) με πολυπρόσωπα δρώμενα.</i></p> <p><i>Χρησιμοποιούν με διακριτό τρόπο τον ευθύ και πλάγιο λόγο στις αφηγήσεις τους.</i></p> <p><i>Οι μαθητές προσεγγίζουν επίσης άλλες αφηγηματικές τεχνικές που χρησιμοποιεί ο ποιητής, όπως τον εγκιβωτισμό, την οπτική γωνία του αφηγητή (αφήγηση σε α' ή γ' πρόσωπο), τη λειτουργία του χρόνου ως προς την τάξη (αναδρομή, προοικονομία) και ως προς τη διάρκεια (διαστολή και συστολή του χρόνου) και τους εκφραστικούς τρόπους (περιγραφή / περιγραφική τεχνική, επαναλήψεις, επική ειρωνεία, άστοχα ερωτήματα, παρομοίωση, στοιχεία προφορικής σύνθεσης και διάδοσης του έπους: τυπικές φράσεις και σκηνές, τυπικούς στίχους, τυπικά επίθετα).</i></p> <p><i>Προσπαθούν με την υποστήριξη εποπτικού υλικού (κινηματογραφικά έργα, απεικονίσεις) να κατανοήσουν και να εφαρμόσουν στις θεατρικές αναπαραστάσεις τους, στο βαθμό που είναι δυνατόν, τις παραπάνω αφηγηματικές τεχνικές. Συζητούν πάνω στις τεχνικές αυτές με σκοπό να προσδιορίσουν το λειτουργικό τους ρόλο, με βάση την δική τους προσπάθεια να αποδώσουν το έργο.</i></p> <p><i>Αντιπαραβάλλουν αντίστοιχα παραδείγματα από την νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία καθώς και παραδείγματα από τη νοηματική γλώσσα.</i></p> <p><i>(Ιστορία, Μουσική, Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</i></p> <p><i>Μελετούν τα πρόσωπα της Οδύσσειας από το σχολικό και άλλα κείμενα. Γράφουν κατά ομάδες τα «πορτραίτα» και τη βιογραφία κάθε ενός.</i></p> <p><i>Αναλαμβάνουν και υποδύονται σε θεατρικούς μονόλογους ή δρώμενα χαρακτηριστικά στιγμιότυπα από τη ζωή των Ομηρικών ηρώων.</i></p> <p><i>Σκιαγραφούν τους χαρακτήρες τους με βάση στοιχεία του κειμένου, συγκρίνουν τη στάση και τη δράση τους μ' αυτές των συγχρόνων ανθρώπων.</i></p> <p><i>Διερευνούν την επίπτωση των αξιών και των κοινωνικών συνθηκών στις τότε και τις τωρινές στάσεις των ανθρώπων.</i></p> <p><i>Απεικονίζουν εικαστικά τα πρόσωπα αυτά και προσπαθούν να τα συγκρίνουν με ήρωες άλλων έργων.</i></p> <p><i>(Λογοτεχνία, Εικαστικά, Θέατρο, Ελληνικά, Αρχαία από πρωτότυπο).</i></p>
---	--	--

<p>κατανοήσουν τον πολιτισμό της Οδύσσειας «κόσμος»: αξίες, στάσεις, δράση, ήθη και έθιμα, κοινωνική και πολιτική οργάνωση, θεσμοί, υλικός πολιτισμός, κ.ά.</p>		<p>Οι μαθητές βρίσκουν ανάλογα παραδείγματα (ύβρις-νέμεσις) από την αρχαία ελληνική ή σύγχρονη γραμματεία. <i>Δραματοποιούν στη νοηματική τα παραδείγματα.</i> <i>Καταρτίζουν σχετικό λεξιλόγιο και γράφουν ομαδικά μια δική τους ιστορία, παρατηρώντας τη σημερινή πραγματικότητα.</i> <i>(Ιστορία, Μουσική, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή).</i> <i>Κάνουν ατομικές εργασίες για τους θεούς και με βάση αυτές, συνθέτουν ένα θεατρικό έργο, στο οποίο εντάσσουν το δωδεκάθεο, τις μικρότερες θεότητες, τους ημίθεους, τους ήρωες, τους βασιλείς και τους «θνητούς». Σχεδιάζουν σύμβολα και ενδύματα για το κάθε πρόσωπο με βάση το χαρακτήρα και το ρόλο του στον Ολυμπο, στη Γη και στον Άδη.</i> <i>(Ιστορία, Μουσική, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</i></p> <p><i>Εργάζονται με τη μέθοδο σχεδίων εργασίας στο θέμα:</i> <i>Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Οδύσσειας, με κειμενικά στοιχεία από την Οδύσσεια, από τον κλασικό πολιτισμό και από νεότερα κείμενα και με αξιοποίηση πληροφοριών από το διαδίκτυο</i> <i>(Λογοτεχνία, Ιστορία, Πληροφορική, Φυσική Αγωγή).</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν από το ομηρικό κείμενο στοιχεία για ήθη και έθιμα και τα συνδέουν με αντίστοιχα της εποχής μας.</i> <i>(Λογοτεχνία, Θρησκευτικά, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ελληνικά, Ιστορία, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p><i>Συζητούν το θέμα: «Κοινωνική και πολιτική οργάνωση του ομηρικού κόσμου»</i> <i>(Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Λογοτεχνία, Ιστορία).</i></p> <p><i>Συζητούν το θέμα: «Ο υλικός πολιτισμός του ομηρικού κόσμου» (όπλα, οικιακά σκεύη, ενδυμασία, εδέσματα) και τα συγκρίνουν με αντίστοιχα σημερινά.</i> <i>(Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Αισθητική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία).</i></p>
Ηροδότου Ιστορίες		
<p><i>Με τη διδασκαλία του Ηροδότου επιδιώκεται οι μαθητές:</i> να κατανοήσουν το χώρο στον οποίο συμβαίνουν τα γεγονότα και</p>	<p>Ανθολόγιο που περιλαμβάνει: περιληπτικές αναδιηγήσεις από όλα τα βιβλία,</p>	<p>Οι μαθητές: Μελετούν θέματα που αναφέρονται στη σημασία του ελληνικού πνεύματος και στην «ελληνική ελευθερία», όπως αυτά που παρουσιάζονται στον Ηρόδοτο.</p>

<p>το χρόνο κατά τον οποίο εξελίσσονται –με δεδομένη και την ιδιαιτερότητα της δομής / σύνθεσης του έργου, να ανιχνεύσουν τους πυρήνες του έργου, δηλαδή να διερευνήσουν τις αντιλήψεις που προκύπτουν από το έργο σχετικά με τα ανθρώπινα, όπως είναι η ιστορική εξέλιξη, η θέση των θεών στη ζωή των ανθρώπων, η έννοια της <i>ύβρεως</i> (Α 29-33, 86-88, 141-144), και τους τρόπους με τους οποίους αυτές οι αντιλήψεις δημιουργούν συνοχή στο έργο,</p> <p>να κατανοήσουν την ιστοριογραφική αντίληψη του Ηροδότου, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύει το ιστορικό γεγονός της σύγκρουσης ανάμεσα στους Έλληνες και τους Πέρσες, και να εκτιμήσουν τόσο την πρώτη απόπειρα καταγραφής οικουμενικής ιστορίας και τον ανθρωποκεντρικό της χαρακτήρα, όσο και τη σύνδεση της πολεμικής σύγκρουσης (Ζ102-120, Η196-208) με την αντιπαράθεση του ασιατικού με τον ελληνικό κόσμο και λόγο: πολιτική–</p>	<p>αναλυτική επεξεργασία ορισμένων κεφαλαίων ή ενοτήτων. Θέματα: τα περσικά, ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας, η θέση των θεών, η οπτική γωνία του ιστορικού, η αποδοχή της ετερότητας, το πλήθος των γεωγραφικών και εθνογραφικών στοιχείων, οι αφηγηματικές τεχνικές, η δομή και η σύνθεση του έργου. (Συνολικά 20 διδακτικές ώρες από το Μάρτιο ως το τέλος του σχολικού έτους)</p>	<p>Αναζητούν χάρτες παλιότερους και σημερινούς και συνθέτουν ένα πανώ με το χάρτη του ιστορικού χώρου της ιστορίας του Ηροδότου. Στο χάρτη τοποθετούν, επισημαίνουν με διαφορετικά χρώματα και καταγράφουν τα ονόματα των λαών, των περιοχών, των πόλεων, των ποταμών κλπ, όπως αναφέρονται στον Ηρόδοτο. Καταγράφουν στο χάρτη πληροφορίες για τις γλώσσες, τις θρησκείες και τα πολιτεύματα των λαών την εποχή του Ηροδότου. Φιλοτεχνούν επίσης ένα αντίστοιχο πανώ με τον σημερινό χάρτη της περιοχής αυτής και συμπληρώνουν το χάρτη με τις αντίστοιχες πληροφορίες για τις γλώσσες που μιλιούνται στην περιοχή, τις θρησκείες, τα πολιτεύματα, κ.λ.π. Αντιπαραβάλλουν τους δύο χάρτες και συζητούν θέματα όπως:</p> <p>η ιστορική εξέλιξη οι συνέπειες της ιστορικής εξέλιξης, η αξία των ιστορικών πηγών και η αξιοπιστία τους. (Ιστορία, Γεωγραφία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική, Νοηματική, Ελληνικά).</p> <p>Κάνουν έρευνα σε πηγές και γράφουν τη βιογραφία του Ηροδότου. Συγκεντρώνουν και καταγράφουν τις απόψεις του Ηροδότου για τη ζωή. Συζητούν γι' αυτές και ξεχωρίζουν όσες θεωρούν ότι μπορεί να ισχύουν και στην εποχή μας. Εντοπίζουν τις αλλαγές που παρατηρούνται στις απόψεις των ανθρώπων, ανάλογα με την εποχή και τις συνθήκες και δίνουν ερμηνείες. Αναζητούν και μοιράζονται στην ομάδα ανάλογα παραδείγματα από τη δική τους εμπειρία. Καταγράφουν τα συμπεράσματά τους. (Ιστορία, Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</p> <p>Συγκεντρώνουν υλικό από διάφορες πηγές και φτιάχνουν χάρτες με την εξελισσόμενη πορεία των περσικών πολέμων. Φτιάχνουν αφίσες με τον οπλισμό και την ενδυμασία των αντιπάλων καθώς και τα ονόματα των ηγετών. Με βάση το κείμενο του Ηροδότου παρουσιάζουν μια δραματοποιημένη απόδοση της σύγκρουσης μεταξύ Ελλήνων και Περσών, στην οποία συμπεριλαμβάνουν σκηνές που αναφέρονται στις αφορμές και τις αιτίες της, στην εξέλιξή της και στις συνέπειες. Συγκροτούν ένα ετεροχρονισμένο «Συμβούλιο των Εθνών του ΟΗΕ» που συζητάει με σκοπό να παύσουν οι εχθροπραξίες. Εκδίδουν ένα «ψήφισμα». (Ιστορία, Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</p> <p>Συζητούν τη στάση του Ηροδότου ως ιστορικού των περσικών πολέμων. Διατυπώνουν υποθέσεις για πιθανές δυσκολίες και διλημματα που αντιμετώπισε (π.χ. στη συλλογή και διασταύρωση των πληροφοριών, στην διαμόρφωση «αντικειμενικής» στάσης κ.λ.π.) και εξετάζουν τις λύσεις που έδωσε. Διατυπώνουν κριτικές απόψεις για το έργο του. (Ιστορία, Λογοτεχνία, Μαθηματικά, Τεχνολογία, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή, Γεωγραφία).</p>
---	--	--

<p>πολιτειακή, πολιτιστική - ιδεολογική σύγκρουση (Γ 80-83, Ε 49-51, 55-61, Η 8-11, 101-105), να αντιληφθούν τη θέση των εθνογραφικών και γεωγραφικών παρεκβάσεων στο ιστορικό έργο του Ηροδότου (Β 17-27, . 5-13, 31 και 36 κ.ά.) και να προσεγγίσουν μέσω αυτών των παρεκβάσεων τον κόσμο της Ανατολής, όπως τον διαγράφει ο ιστορικός και, παράλληλα, να προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν τη στάση του Ηροδότου απέναντί του, να εκτιμήσουν την αφηγηματική τέχνη του Ηροδότου, να κατανοήσουν τη σχέση του αφηγηματικού με τον πραγματολογικό / ιστορικό λόγο, να αναζητήσουν τους αρμούς που δένουν τα δύο αυτά στοιχεία και να αντιληφθούν τη λογοτεχνική αξία του έργου, να μελετήσουν τη γλώσσα του Ηροδότου με αναφορές στο πρωτότυπο, να διερευνήσουν και να κατανοήσουν τη σύνθεση του έργου, η οποία εμπεριέχει πολλαπλότητα και ενότητα.</p>		<p><i>Διαχωρίζουν τα αφηγηματικά από τα αμιγώς ιστορικά αποσπάσματα στο έργο του. Διαχωρίζουν επίσης τα ιστορικά από τα μυθικά στοιχεία στα κείμενά του, βρίσκοντας συγκεκριμένα παραδείγματα.</i></p> <p><i>Συζητούν για τις έννοιες φήμη, παράδοση, μύθος, θρύλος, υπόθεση, ιστορικό ανέκδοτο, εικασία, γεγονός, απόδειξη, τεκμήριο, προκατάληψη, αντικειμενικότητα. Δίνουν παραδείγματα και διατυπώνουν «ορισμούς».</i></p> <p><i>Συζητούν τις διαφορές μεταξύ ιστορίας και λογοτεχνίας.</i></p> <p><i>Οργανώνουν διαλογική αντιπαράθεση σε δύο ομάδες με θέμα «Ιστορία ή Λογοτεχνία».</i></p> <p><i>Με βάση την αντιπαράθεση αυτή ορίζουν τις διαφορετικές λειτουργίες κάθε μιας.</i></p> <p><i>(Ιστορία, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Αισθητική Αγωγή).</i></p> <p><i>Σχολιάζουν τον οικονομικό παράγοντα στην Ιστορία του Ηροδότου. Συγκεντρώνουν πληροφορίες για την επίδραση του οικονομικού παράγοντα σήμερα στον ίδιο γεωγραφικό χώρο.</i></p> <p><i>Επισημαίνουν διαφορές και ομοιότητες και καταγράφουν τα συμπεράσματά τους.</i></p> <p><i>(Ιστορία, Ελληνικά, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Αναζητούν παραδείγματα Αλαζονείας της Δύναμης από την αρχαιότητα έως σήμερα (π.χ. Αθηναίοι-Συρακούσιοι, Ναπολέον, Χίτλερ, Σαντάμ- Μπους) και μοιράζονται ρόλους σε δραματοποιημένες αποδόσεις των παραδειγμάτων.</i></p> <p><i>Ερευνούν τις προφάσεις και τις πραγματικές αιτίες των συγκρούσεων που συνδέονται με τις παραπάνω περιπτώσεις. Καταγράφουν τις συνέπειες των πολεμικών συγκρούσεων.</i></p> <p><i>(Ιστορία, Γεωγραφία, Λογοτεχνία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές κάνουν κατά ομάδες το πορτραίτο των Περσών βασιλέων Κροίσου, Κύρου και Ξέρξη και ύστερα γραπτή εργασία για το χαρακτήρα κάθε ενός.</i></p> <p><i>Ακολουθεί συζήτηση με στόχο να βγουν συμπεράσματα για τους ανθρώπινους χαρακτήρες και το πώς διαμορφώνονται.</i></p> <p><i>Κάνουν σύγκριση ύστερα:</i></p> <p><i>α. των χαρακτήρων και</i></p> <p><i>β. της συμπεριφοράς των Ελλήνων στρατηγών.</i></p> <p><i>(Ιστορία, Λογοτεχνία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Συζητούν το θέμα: «Η εθνολογία στον Ηρόδοτο» και το συνδέουν με σχετικά προγράμματα πολυμέσων. Αξιοποιούν το διαδίκτυο για πληροφορίες σχετικές με τους τόπους και τους λαούς της ηροδότειας ιστορίας και αναζητούν επιβιώσεις ή αλλαγές (δηλαδή γίνεται σύγκριση με τους σύγχρονους τόπους και λαούς στα αντίστοιχα μέρη).</i></p> <p><i>Διατυπώνουν με βάση την προηγούμενη εργασία αναλυτικό ορισμό της εθνολογίας. Βρίσκουν ομοιότητες και διαφορές με την Ιστορία, την Κοινωνική Ανθρωπολογία και άλλες συγγενείς επιστήμες.</i></p> <p><i>Συζητούν και προσδιορίζουν σημερινά ζητήματα που αφορούν την εθνολογία.</i></p> <p><i>(Γεωγραφία, Πληροφορική, Ιστορία).</i></p>
--	--	--

		<p>Συζητούν κατά ομάδες και συνθέτουν μια δραματοποιημένη ιστορία για τη ζωή μια κωφής στην Ηροδότεια εποχή. Σύμφωνα με τις υποθέσεις που κάνουν, αναπαριστούν τον τρόπο της ζωής της, τις ασχολίες της, τις δυσκολίες και τα όνειρά της. (Ελληνικά, Νοηματική γλώσσα, Εικαστικά).</p> <p>Καταγράφουν αφηγήσεις απλών σημερινών ανθρώπων για διάφορα θέματα της καθημερινής ζωής και κάνουν σύγκριση με τον κόσμο του Ηροδότου.</p>
--	--	---

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

1. Όμηρος

- Η φιλοξενία του Οδυσσέα στο νησί των Φαιάκων.
- Οι αθλητικοί αγώνες ως «παιδιά».
- Η ζωή και το έργο του Ομήρου
- Χαρτογράφηση του ομηρικού κόσμου
- Ποιητικό-φανταστικό-μυθικό ταξίδι μέσα στον πραγματικό κόσμο: Βιοματικά εργαστήρια με αφορμή το ποιητικό σύμπαν της Οδύσσειας
- Ο υλικός πολιτισμός της Οδύσσειας
- Οι κινηματογραφικές Οδύσσειες
- Οδύσσειες σε καρτούνς
- Έκθεση βιβλίου σχετικά με την Οδύσσεια
- Η Οδύσσεια στη νοηματική γλώσσα
- Ο κόσμος του Ομήρου συναντά την εποχή της πληροφορικής
- Η τέχνη της ποίησης (Με ποιους τρόπους εκφράζονται οι ποιητές;)
- Ο κόσμος των θεών
- Οι ομηρικοί ήρωες
- Η Πηνελόπη
- Θεές, βασίλισσες και κοινές θνητές στην Οδύσσεια.
- Ο «νόστος»

2. Ηρόδοτος

- Γεωγραφικά στοιχεία στις Ιστορίες του Ηροδότου
- Λαοί και πολιτισμοί στις Ιστορίες του Ηροδότου
- Η ζωή και το έργο του πατέρα της ιστορίας (CD στη νοηματική)
- Οι περσικοί πόλεμοι (θεατρική παράσταση στην νοηματική)

ΤΑΞΗ Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
--------	-----------------------------------	----------------------------

	χρόνος)	
Ομηρικά έπη II. Ιλιάδα		
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται:</p> <p>να γνωρίσουν το μύθο και να κατανοήσουν την πλοκή του, να διαπιστώσουν και να κατανοήσουν πώς ο ποιητής μεταπλάθει τον επικό-τρωικό μύθο σε επικό ποίημα με κέντρο την «μήνιν» του Αχιλλέα στα κρίσιμα σημεία της (κορύφωση, εξελικτική πορεία / κατάληξη και συνέπειες για τους Αχαιοούς και τους Τρώες) και, ως αφητηρία και δικαίωση της, τη «βουλή» του Δία (Διός δ' ετελείετο βουλή) και με βασικά θέματα τον 'πόλεμο' (συλλογική μάχη, μονομαχία, αριστεία, επώνυμες ανδροκτασίες) και την 'ομιλία' (εταιρική, συζυγική), μέσα από κειμενικά δείγματα χαρακτηριστικά για την εξέλιξη της πλοκής του μύθου, να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη δράση και τη συμπεριφορά των κυριότερων ηρώων της <i>Ιλιάδας</i> τόσο σε σχέση με την εξέλιξη της πλοκής, όσο και στο πλαίσιο των αρχετυπικών ανθρώπινων σχέσεων, όχι ως προτύπων ανθρώπινης συμπεριφοράς, δηλαδή να κατανοήσουν ότι πίσω από τη δράση και τη συμπεριφορά του Αχιλλέα, του Πατρόκλου, του Αγαμέμνονα, του Διομήδη, του Οδυσσέα κ.ά., υπάρχουν η φιλία, ο θυμός, η φιλαρχία, το αίσθημα τιμής, η γενναιότητα, η πανουργία κτλ., να</p>	<p>Ανθολόγιο που περιλαμβάνει: περιλήψεις, αναδιηγήσεις, αναγνώσεις και αναλυτική επεξεργασία ορισμένων ραψωδιών.</p> <p>Θέματα: μήνις Αχιλλέα, ηρωικό – πολεμικό, ηρωικό - αντιπολεμικό στοιχείο, αξίες (φιλία, οικογένεια, γενιά, τιμή του ήρωα), αφηγηματικές τεχνικές, εκφραστικά μέσα, ομοιότητες και διαφορές των επών (Συνολικά 30 διδακτικές ώρες από Σεπτέμβριο έως 15 Φεβρουαρίου).</p>	<p>Οι μαθητές:</p> <p><i>Μελετούν, κατανοούν και οργανώνουν την πλοκή της Ιλιάδας: Φτιάχνουν περιλήψεις, χάρτες, πίνακες, χρονολογικούς χάρτες και τους τοποθετούν στην τάξη. Κάνουν διορθώσεις και συμπληρώσεις, με τις καινούργιες πληροφορίες που συγκεντρώνουν σε κάθε καινούργιο μάθημα.</i></p> <p><i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Φτιάχνουν την αλυσίδα των γεγονότων της Ιλιάδας στη χρονική τους αλληλουχία, χρησιμοποιώντας εικόνες, ζωγραφιές ή κείμενα και την αναρτούν στην τάξη. Παρατηρούν και διακρίνουν τη «φυσική» και την «ποιητική» ροή του χρόνου.</i></p> <p><i>Τοποθετούν τις δράσεις στον γεωγραφικό χώρο. Συζητούν για το «γεωγραφικό» και τον «ποιητικό» χώρο του έργου.</i></p> <p><i>(Αρχαία από Πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Αναζητούν στο μάθημα της Ιστορίας τον ιστορικό πυρήνα της ποιητικής υπόθεσης.</i></p> <p><i>Οργανώνουν κατά ομάδες δύο παρουσιάσεις με σλάντς:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Η Τροία του Σλήμαν (συγκεντρώνουν υλικό με τα σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα).</i> <i>2. Η Τροία της ποίησης (συγκεντρώνουν εικαστικό και λογοτεχνικό υλικό με βάση την Ιλιάδα).</i> <p><i>Συζητούν και φτιάχνουν δύο λίστες με χαρακτηριστικά του ποιητικού και του ιστορικού τύπου.</i></p> <p><i>Αναζητούν και παρουσιάζουν ανάλογα παραδείγματα από το μάθημα της λογοτεχνίας και των εικαστικών.</i></p> <p><i>Αναζητούν σε βιντεοσκοπημένο υλικό της νοηματικής γλώσσας ανάλογα παραδείγματα.</i></p> <p><i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Αναζητούν τους επικούς ήρωες στο αρχαίο δράμα, π.χ. Αίας, Αγαμέμνων, Τρωάδες, κ.ά., στη σύγχρονη Λογοτεχνία, ελληνική και ξένη, π.χ. Ελένη του Σεφέρη και Αγαμέμνων και Ελένη του Ρίτσου κ.ά., και σχολιάζουν την επίδραση των Ομηρικών Επών στην Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, στη Νέα Ελληνική και Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία και τις Καλές Τέχνες από την αρχαιότητα έως σήμερα.</i></p> <p><i>Αξιοποιούν προγράμματα πολυμέσων για θέματα σχετικά με την Ιλιάδα.</i></p> <p><i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Συζητούν τον τρόπο παρουσίασης των ομηρικών θεμάτων από τον κινηματογράφο και οργανώνουν το δικό τους παιχνίδι ρόλων, με αφορμή ενότητες που διδάσκονται ή σκηνές που τους εντυπωσιάζουν και τους εμπνέουν. Επιλέγουν θέματα όπως η «μήνις» του Αχιλλέα, η στάση των θεών, σκηνές του</i></p>

<p>γνωρίσουν και να κατανοήσουν τον κόσμο-πολιτισμό της <i>Ιλιάδας</i>, δηλαδή την πολιτική / στρατιωτική οργάνωση των Αχαιών, τις αξίες που εκφράζουν αυτόν τον πολιτισμό, τα ήθη, τα έθιμα, τους θεσμούς και τον υλικό πολιτισμό (αντικείμενα, κατασκευές κ.ά.), καθώς όλα στοιχειοθετούν την επική αληθοφάνεια, να διαπιστώσουν –στο βαθμό που αυτό είναι δυνατόν- τις ομοιότητες και διαφορές <i>Ιλιάδας</i> – <i>Οδύσσειας</i>, αφού γίνεται διδασκαλία και των δύο επών: ενός ηρωικού-πολεμικού και ενός ηρωικού – μεταπολεμικού έπους.</p>		<p>πολέμου και χαρακτηριστικές «ομιλίες». <i>Φτιάχνουν σκηνικά κατάλληλα και παραθέτουν γραπτές πληροφορίες παράλληλα με τη θεατρική ροή.</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Φτιάχνουν πορτραίτα των ηρώων της Ιλιάδας, χρησιμοποιώντας πηγές λογοτεχνικές και εικαστικές:</i> <i>Για κάθε ήρωα/ηρωίδα γίνεται μια αφίσα στην τάξη με όλες τις πληροφορίες και τις κρίσεις των μαθητών για το χαρακτήρα, τη συμπεριφορά, τα χαρίσματα κ.λ.π.</i> <i>Οι μαθητές συμπληρώνουν, διορθώνουν τα «πορτραίτα» στην εξέλιξη της ιστορίας.</i> <i>Προσθέτουν σύμβολα, λεπτομέρειες, «μασκώτ» και τους δίνουν το νοηματικό όνομά τους.</i> <i>Περιγράφουν και αιτιολογούν κάθε καινούργιο χαρακτηρισμό που προσθέτουν.</i> <i>Συζητούν για την έννοια «ήρωας». Δίνουν παραδείγματα. Την συνδέουν με φυσικά και ψυχικά χαρακτηριστικά. Ερευνούν τη σχέση της με το φύλο, την τάξη, τις συνθήκες της εποχής.</i> <i>Τοποθετούν την έννοια «ήρωας» μέσα στον Ομηρικό ποιητικό κόσμο,</i> <i>στις αντίστοιχες ιστορικές περιόδους,</i> <i>σε άλλες περιόδους της ελληνικής και παγκόσμιας ιστορίας, στη σημερινή πραγματικότητα.</i> <i>Εντοπίζουν κυριολεκτικές και μεταφορικές σημασίες της λέξης και φτιάχνουν ανάλογα παραδείγματα.</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Καταγράφουν στοιχεία από τον υλικό πολιτισμό της Ιλιάδας και ιδιαίτερα τα μέταλλα ως υλικό των όπλων και των σκευών, π.χ. σίδηρος, χρυσός, ορείχαλκος κλπ.</i> <i>Συγκρίνουν τον υλικό πολιτισμό της Ιλιάδας με τον αντίστοιχο κλασικό και σύγχρονο.</i> <i>Διερευνούν τις επιστήμες, που συνέβαλαν στη σύγχρονη εξέλιξη.</i> <i>(Ιστορία, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Πληροφορική, Μαθηματικά, Φυσική).</i></p> <p>Συνδέουν την <i>Ιλιάδα</i> με την αρχαιολογική έρευνα: επισκέπτονται μουσεία και σε σχετικούς με το έπος αρχαιολογικούς χώρους.</p> <p><i>Εργάζονται στο θέμα: «Τα ταφικά έθιμα».</i> <i>Αναζητούν επιβιώσεις του έπους στο λαϊκό πολιτισμό, π.χ. μοιρολόγια, ταφικά έθιμα, εκδηλώσεις πένθους.</i> <i>(Λογοτεχνία, Θρησκευτικά, Αισθητική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία).</i></p> <p><i>Καταγράφουν αξίες που διαχέονται στην Ιλιάδα ως στάσεις και πράξεις και κάνουν σύντομες εργασίες γι' αυτές. Τις σχολιάζουν συγκριτικά με σύγχρονες επιβιώσεις τους στο νεοελληνικό πολιτισμό.</i></p>
---	--	---

		<p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Συσχετίζουν και συγκρίνουν τα δύο έπη, την Οδύσσεια και την Ιλιάδα, σε θέματα περιεχομένου και αφηγηματικής τεχνικής. Κάνουν μια παρουσίαση που περιλαμβάνει ομιλία στη νοηματική και παρουσίαση των ομοιοτήτων και διαφορών με θεατρική παρουσίαση των σχετικών αποσπασμάτων/χαρακτηριστικών.</p> <p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p>
Αρχαία Ελλάδα: Ο τόπος και οι άνθρωποι		
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά περιοχών και τόπων με τους οποίους δέθηκε η ζωή των Ελλήνων στην αρχαιότητα, να διαπιστώσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι στην αρχαιότητα απαντούσαν στα καθημερινά προβλήματα, να γνωρίσουν τις στάσεις, τις νοοτροπίες και τις συμπεριφορές που υιοθετούσαν στην κάθε περίπτωση και να τα συγκρίνουν με σύγχρονες εμπειρίες, να ανιχνεύσουν και να ερμηνεύσουν τις διαφορές στην αντιμετώπιση και στη βίωση των ποικίλων καθημερινών θεμάτων και να σχολιάσουν τη διαφοροποιημένη έκφραση μέσα από συγκεκριμένα κείμενα, να διαπιστώσουν, όσο είναι δυνατόν, ομοιότητες και διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ εποχών, γραμματειακών ειδών και συγγραφέων μέσα στο πλαίσιο ενός κοινού θέματος, να γνωρίσουν στάσεις ζωής, νοοτροπίες,</p>	<p>Ανθολόγιο που περιλαμβάνει κείμενα που αναφέρονται στους κυριότερους τόπους της αρχαίας Ελλάδας, στο δημόσιο και ιδιωτικό βίο των αρχαίων Ελλήνων, στον τρόπο βίωσης των καθημερινών θεμάτων και στην ενασχόληση των αρχαίων με την επιστήμη και την τεχνολογία. (Συνολικά (;) διδακτικές ώρες από 16 Φεβρουαρίου ως το τέλος του διδακτικού έτους).</p>	<p>Οι μαθητές: Συγκεντρώνουν από διάφορες περιοχές υλικό (γεωγραφικό, γεωλογικό, αρχαιολογικό, ιστορικό). Στη συνέχεια αναζητούν τις αρχαίες πόλεις και περιοχές και τις ταυτίζουν με τις σημερινές.</p> <p>Ονοματίζουν τις πόλεις και τις περιοχές στην ελληνική νοηματική γλώσσα. Συζητούν για τα χαρακτηριστικά και την διαδικασία της ονοματοθεσίας των τόπων στη νοηματική και την ελληνική. Βρίσκουν ομοιότητες και διαφορές και αναφέρουν παραδείγματα. Εντοπίζουν τις αλλαγές στις ονομασίες των τόπων, των πόλεων και των κατοίκων μέσα στην ιστορική εξέλιξη. Συζητούν και διερευνούν τις αιτίες. Διατυπώνουν συμπεράσματα. Φτιάχνουν έναν «Χάρτη του 2030» στον οποίον τοποθετούν πόλεις, περιοχές, κράτη, πολιτείες, κ.λ.π., με τα ονόματα που φαντάζονται ότι θα έχουν τότε. (Ιστορία, Αρχαία από πρωτότυπο, Λογοτεχνία, Ελληνικά, Γεωγραφία, Εικαστικά, Πληροφορική).</p> <p>Συμμετέχουν, κατά ομάδες, σε εργασίες που αφορούν διάφορα θέματα της καθημερινής ζωής, π.χ. συνήθειες, φαγητά, ενδυμασίες, παιχνίδια κλπ. σε συγκεκριμένους αρχαίους τόπους και τα συγκρίνουν με τα σημερινά. (Γεωγραφία, Πληροφορική, Οικιακή Οικονομία, Ελληνικά Λογοτεχνία).</p> <p>Καταγράφουν και σχολιάζουν αρχαία και σύγχρονα επαγγέλματα, συγκεντρώνουν τα σχετικά λεξιλόγια στην αρχαία και νέα ελληνική, στην αγγλική και στη νοηματική. (Λογοτεχνία, Οικιακή Οικονομία, Γεωγραφία, Ιστορία, Ελληνικά, Ξένες Γλώσσες).</p> <p>Συνδέουν τόπους με πρόσωπα μέσα από το μύθο (π.χ. Σπάρτη – Λυκούργος), κατασκευάζουν καταλόγους και τους εμπλουτίζουν με σύγχρονους δημιουργούς και πνευματικούς ανθρώπους από τους συγκεκριμένους τόπους.</p> <p>Φτιάχνουν έναν μεγάλο χάρτη με τους ιστορικούς τόπους της αρχαίας Ελλάδας. Σημειώνουν τα μέρη που έχουν επισκεφτεί. Βάζουν δικό τους</p>

<p>τρόπους συμπεριφοράς και να τις συγκρίνουν με αντίστοιχες σύγχρονες εμπειρίες, να διαπιστώσουν κοινά θέματα επιστήμης και τεχνολογίας στην αρχαιότητα και τη σύγχρονη εποχή.</p>		<p>υλικό , φωτογραφίες και άλλες πληροφορίες στον κάθε τόπο που έχουν επισκεφτεί.</p> <p><i>Καλούν έναν ενήλικα κωφό που ταξιδεύει συχνά να τους μιλήσει για τις εμπειρίες του στους ιστορικούς τόπους της αρχαίας Ελλάδας.</i></p> <p><i>Ορίζουν τους επόμενους ταξιδιωτικούς στόχους τους.</i> (Γεωγραφία, Πληροφορική, Οικιακή Οικονομία, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία).</p> <p><i>Συζητούν τις τεχνικές γνώσεις των αρχαίων και τις συγκρίνουν με τις σημερινές.</i></p> <p><i>Κάνουν εργασία στο μάθημα της τεχνολογίας.</i></p> <p><i>Στην εργασία ο κάθε μαθητής ερευνά την σχέση της τεχνικής με τις επιστημονικές γνώσεις και γράφει ένα μικρό σχετικό κείμενο. Οι εργασίες των μαθητών εκτίθενται στο σχολείο σε ειδική ημέρα εκδηλώσεων.</i> (Γεωγραφία, Μαθηματικά, Φυσική, Τεχνολογία, Πληροφορική, Οικιακή Οικονομία, Λογοτεχνία, Ιστορία).</p> <p><i>Εργάζονται σε θέματα τοπικής όπως: οι ασχολίες των ανθρώπων στον τόπο μου και η οικονομική τους δραστηριότητα, τα ήθη και έθιμα του τόπου μου (γιορτές, εκδηλώσεις, κ.ά.), το λιμάνι του τόπου μου ή η λίμνη ως βιότοπος κ.ά.</i> (Ιστορία, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Γεωγραφία, Ιστορία, Οικιακή Οικονομία, Θρησκευτικά).</p> <p><i>Αναζητούν πληροφορίες από την αρχαία γραμματεία για απόψεις της εποχής ως προς τους κωφούς και τη θέση τους στην κοινωνία.</i></p> <p><i>Συζητούν και διατυπώνουν απόψεις.</i></p> <p><i>Ετοιμάζουν μια ομαδική γραπτή εργασία και την δημοσιεύουν στην εφημερίδα του σχολείου.</i> (Ιστορία, Λογοτεχνία, Τεχνολογία, Γεωγραφία, Ιστορία, Οικιακή Οικονομία).</p>
---	--	---

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

1. Θέματα από την Ιλιάδα

- Η πολεμική τέχνη στην ομηρική εποχή.
- Ο ποιητικός χάρτης της Ιλιάδας- ο αρχαιολογικός/ιστορικός χάρτης του Ιλίου.
- «Σενάριο» της Ιλιάδας για θεατρική παράσταση στη νοηματική.
- Εκδηλώσεις με προβολή ταινιών/σκηνών εμπνευσμένων από την Ιλιάδα. Οι μαθητές προετοιμάζουν και «υποτιτλίζουν» ζωντανά στη νοηματική. Ακολουθούν συζητήσεις για την «ποιητική» γλώσσα του κινηματογράφου, για την απόδοση ενός έργου σε άλλη γλώσσα /σε άλλο καλλιτεχνικό μέσο, σε άλλη εποχή κλπ.
- Οι ήρωες της Ιλιάδας.
- Οι «ήρωες» της καθημερινής ζωής στην Ιλιάδα.

2. Θέματα από το «Άνθρωποι και τόποι»

- **Χάρτες της Ελλάδας τότε και τώρα.**
- **Τρίγλωσσο λεξικό ονομάτων ιστορικών τόπων και ανθρώπων (στην αρχαιοελληνική γλώσσα, τη νεοελληνική, τη νοηματική) σε μορφή έντυπη και ηλεκτρονική.**
- **Έκθεση δημιουργιών των μαθητών που αναπαριστούν / αναφέρονται στις τεχνολογικές γνώσεις και κατασκευές των αρχαίων Ελλήνων.**
- **Η ζωή των κωφών στην αρχαία Ελλάδα.**
- **Δραστηριότητα με τίτλο : Δείπνο στην αρχαία Ελλάδα.**

ΤΑΞΗ Γ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Δραματική ποίηση		
<p><i>Με τη διδασκαλία της δραματικής ποίησης, γενικότερα, επιδιώκεται οι μαθητές:</i></p> <p>να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της ελληνικής σκέψης και λογοτεχνίας και παράλληλα να συνειδητοποιήσουν τη διαχρονική αξία των κειμένων της,</p> <p>να συνειδητοποιήσουν ότι «η τραγωδία είναι παιδί της δημοκρατίας»,</p> <p>να έχουν τη δυνατότητα, με μια ‘θεατρική ανάγνωση’ του κειμένου, να κατανοήσουν: τις διαφορές της δραματικής ποίησης από τα άλλα είδη του λόγου, τις ιδιαιτερότητες του θεατρικού έργου, τις δυνατότητες διαφορετικών σκηνικών ερμηνειών και παραστάσεων του ίδιου έργου.</p>	<p><i>Τραγωδία, κωμωδία</i></p> <p>Η σχέση της δραματικής ποίησης με τη δημοκρατία και τους πολιτικούς θεσμούς, η αγωγή του γέλιου και η ανάδειξη της καθημερινής «ανεπίσημης» ζωής του αρχαίου Έλληνα πλάι στη δημόσια εικόνα του.</p>	<p><i>Δημιουργία φακέλου από τους μαθητές με ενημερωτικό υλικό για την αναβίωση του αρχαίου δράματος σήμερα (π.χ. θέατρα και παραστάσεις, ποικιλότητα σκηνικών εκδοχών, ενδυματολογία, φεστιβάλ κ.ά.).</i></p> <p><i>Παρακολούθηση και σχολιασμός πρότυπων θεατρικών παραστάσεων αρχαίου δράματος από βίντεο (στις δραστηριότητες συμμετέχει διερμηνέας νοηματικής).</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Ομαδικές εργασίες με αξιοποίηση εκπαιδευτικού λογισμικού και άλλου εκπαιδευτικού υλικού (cd-rom: Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων, βιντεοταινία για το Αρχαίο ελληνικό θέατρο του Π.Ι.).</i></p> <p><i>Οργάνωση μαθητικών θεατρικών παραστάσεων με ομαδικές εργασίες για σκηνικά, χορικά, μουσική κτλ. στη νοηματική.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Επισκέψεις σε αρχαία θέατρα με ξενάγηση και διδασκαλία στη νοηματική, για την τοποθεσία, την ηχητική, τα μέρη θεάτρου, την σκηνική λειτουργία.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p>

<p><i>Ειδικότερα, με τη διδασκαλία της τραγωδίας επιδιώκεται οι μαθητές:</i></p> <p>να κατανοήσουν, διερευνώντας το μύθο, τις καταστάσεις, το στοχασμό, το ήθος και το λόγο, και να αξιολογήσουν την προσπάθεια των ηρώων να καταλάβουν ποια είναι η θέση τους μέσα στον κόσμο και πώς μπορούν να την αλλάξουν με τη δράση τους, καθώς και ποια είναι η σχέση τους με τους θεούς να συνειδητοποιήσουν πού οφείλεται το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η τραγωδία, έξω από τα όρια τύπου, χρόνου, μόρφωσης</p>	<p>Ευριπίδη Ελένη</p> <p>Διαφορετική εκδοχή του σχετικού με την Ελένη μύθου, ματαιότητα του πολέμου, επινοητικότητα με την οποία ο άνθρωπος ξεπερνά τα εμπόδια.</p>	<p><i>Διαθεματικές εργασίες με θέμα: Η Ελένη του μύθου και οι εκδοχές της στην αρχαία και τη σύγχρονη γραμματεία και τέχνη (π.χ. Ελένη του Ομήρου και του Ευριπίδη, Ελένης παλινωδία του Στησίχορου, Ελένης Εγκώμιον του Γοργία, Ελένη του Σεφέρη και Ελένη του Ρίτσου)</i> (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Εικαστικά).</p> <p><i>Χρήση του διαδικτύου για συγκέντρωση πληροφοριών σχετικών με κοινούς θεματικούς τόπους στην τραγωδία, στις έμμετρες μεσαιωνικές μυθιστορίες, στα δημοτικά τραγούδια, στα παραμύθια.</i> (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Εικαστικά, Πληροφορική)</p> <p><i>Συγκέντρωση ενημερωτικού υλικού και διοργάνωση συζητήσεων μέσα στην τάξη για διαχρονικά θέματα, όπως η ενοχή και η μοίρα στην αρχαιότητα και σήμερα. Οι μαθητές παρουσιάζουν με θεατρικό τρόπο σχετικά βιώματά τους.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Δραματοποιούν ιστορίες και περιστατικά που αναφέρονται στο κάλλος.</i> <i>Παρατηρούν και αναπαριστούν πώς το κάλλος επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων.</i> <i>Παίζουν την ιστορία της Ελένης απ' αυτή τη σκοπιά.</i> <i>Παίζουν την ιστορία από τη σκοπιά των αγοριών και από τη σκοπιά των κοριτσιών της τάξης.</i></p> <p><i>Δίνουν παραδείγματα από την εμπειρία τους, τη λογοτεχνία και την ιστορία, όπου η «καθημερινή πλευρά» της ζωής των ανθρώπων διαλέγεται με την «επίσημη» ιστορία.</i> <i>Φτιάχνουν ένα σατιρικό, κωμικό ή δραματικό δρώμενο με στιγμιότυπα, όπου οι ιστορικές δραστηριότητες ενός διάσημου ιστορικού προσώπου της αρχαιότητας συμβαδίζουν/δεν συμβαδίζουν με τις στιγμές της καθημερινότητάς του.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Συζητούν για την εμπλοκή του θείου στα ανθρώπινα.</i> <i>Συγκεντρώνουν «προσευχές» από διάφορους πολιτισμούς και τις μεταφράζουν στη νοηματική.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Πληροφορική).</p> <p><i>Παρακολούθηση της θεατρικής παράστασης «Ελένη» (φεστιβάλ ή χρησιμοποίηση των πολυμέσων.)</i> <i>Οι μαθητές οργανώνουν τη συμμετοχή διεργασιών νοηματικής και διαπραγματεύονται μαζί του την διαδικασία και τις ανάγκες τους στη διεργασία.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Νοηματική γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Πληροφορική).</p>
---	--	--

<p><i>Με τη διδασκαλία της κωμωδίας επιδιώκεται οι μαθητές:</i></p> <p>να συλλάβουν ή και να δημιουργήσουν μια κωμική κατάσταση με τη συνειδητή 'αγωγή του γέλιου', να αντιληφθούν και να χαρούν την ευτράπελη διάθεση των κειμένων, τα ευρήματα της παιχνιδιάρικης φαντασίας, της έντεχνης παρωδίας και του λεκτικού χιούμορ, το οποίο ασκεί, ωστόσο, καυστική κριτική στους θεσμούς της εποχής, να διαπιστώσουν ότι οι άνθρωποι χαρακτήρες του Αριστοφάνη, η ατομικότητα και η ζωντάνια τους, η διάθεσή τους να απολαύσουν τη ζωή όπως είναι, θυμίζον χαρακτηριστικές 'φιγούρες' του νεοελληνικού κόσμου, να κατανοήσουν ότι η αριστοφανική κωμωδία με την πολυφωνία, τη διακωμώδηση γνωστών προσώπων της αθηναϊκής κοινωνίας, το θόρυβο που δημιουργεί στη σκηνή, τα τολμηρά λογοπαίγνια και υπονοούμενα επιβιώνει σε σύγχρονα λαϊκά δρώμενα και θεατρικά είδη, να αντιληφθούν την ιδιαιτερότητα του λαϊκού λόγου, που αντιτίθεται στον λόγο της εξουσίας και προβάλλει την πολιτική και κοινωνική επικαιρότητα μελετώντας (όσο το επιτρέπει η μετάφραση) τη γλώσσα της κωμωδίας.</p>	<p>Αριστοφάνη Όρνιθες</p> <p>.Δαφυγή των ανθρώπων από τις δυσκολίες του κόσμου στο βασίλειο του παραμυθιού, ίδρυση της πόλης των πουλιών μεταξύ ουρανού και γης, μεταξύ θεών και ανθρώπων (Νεφελοκοκκυγία)</p> <p>Συνολικά 30 διδακτ. ώρες μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου (τραγωδία ή κωμωδία κατ' επιλογήν των διδασκόντων).</p>	<p><i>Επίσκεψη σε θεατρικά μουσεία για ενημέρωση πάνω σε σημαντικές παραστάσεις αρχαίας κωμωδίας (π.χ. Όρνιθες Θεάτρου Τέχνης κ.ά.).</i></p> <p><i>Δημιουργία φακέλου με υλικό από τον τύπο, από φωτογραφικές εκθέσεις, από σκηνογραφίες, από γελοιογραφίες, κ.ά., για τον κοινωνικό-σατιρικό χαρακτήρα της κωμωδίας και διοργάνωση συζήτησης με θέμα τη φύση της κωμωδίας ως θεάματος ψυχαγωγικού και διδακτικού.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Αναζητούν αντίστοιχες παραστάσεις από το θέατρο των κωφών στην Ελλάδα ή άλλες χώρες.</i></p> <p><i>Οργανώνουν τις δικές τους παραστάσεις στη νοηματική με ενότητες από τη θεματολογία της κλασσικής αρχαιοελληνικής κωμωδίας.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Καταγράφουν τη θεματολογία της αρχαίας κωμωδίας. Ερευνούν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα τα χαρακτηριστικά του κωμικού στοιχείου στην αρχαία κωμωδία.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Επιλέγουν παραδείγματα από το χιούμορ, που τους αρέσει περισσότερο: αγαπημένες τους κωμωδίες ή ανέκδοτα στην νοηματική ή στην ελληνική, κόμικς, ταινίες και σειρές από την τηλεόραση ή σε βίντεο, αστεία και πλάκες αυθόρμητες της καθημερινής ζωής, κ.λ.π. και τα παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους.</i></p> <p><i>Οι παρουσιάσεις περιλαμβάνουν στοιχεία για την ταυτότητα του κάθε χιουμοριστικού δημιουργήματος (η/οι δημιουργός/οί, χρονολόγηση, θεματολογία και περιγραφή του κωμικού στοιχείου).</i></p> <p><i>Το υλικό παρουσιάζεται σε εκδήλωση του σχολείου με τίτλο «Κωμικό πανόραμα».</i></p> <p><i>Οι μαθητές κατά ομάδες κάνουν παρουσίαση των έργων.</i> (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Το σχολείο οργανώνει «διαγωνισμό γέλιου». Οι μαθητές βιντεοσκοπούν και επεξεργάζονται το υλικό με βάση τα ερωτήματα:</i></p> <p><i>α. ποιο είναι το νόημα του κωμικού;</i></p> <p><i>β. με ποιους τρόπους καθορίζει τις προσωπικές σχέσεις και την κοινοτική ζωή;</i></p> <p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Οι μαθητές συζητούν για τη σημασία των όρων κωμωδία, σάτιρα, αστείο, πλάκα, φάρσα, πείραγμα, παραδοσιακά κωμικά δρώμενα, διακωμώδηση, ειρωνία, σαρκασμός γελοιογραφία, κόμικ, επιθεώρηση, κ.λ.π.</i></p> <p><i>Συγκεντρώνουν από διάφορες πηγές σχετικό υλικό.</i></p>
--	--	--

	<p>Κατατάσσουν το υλικό κατά κατηγορίες στη «γωνιά του χιούμορ» στη βιβλιοθήκη. (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές ενθαρρύνονται να φέρνουν συνέχεια «ζωντανό» χιουμοριστικό υλικό από το σπίτι, από τις παρέες τους, από τον κινηματογράφο ή την τηλεόραση, από περιοδικά ή βιβλία. Ενθαρρύνονται ιδιαίτερα να φέρνουν στην τάξη τα ανέκδοτα και αστεία που μαθαίνουν στην Κοινότητα των Κωφών.</p> <p>Επίσης την ώρα του μαθήματος, μεταξύ των μαθημάτων, στα μικροδιαλείμματα και στα διαλείμματα στην αυλή διαμορφώνεται κλίμα που εμπνέει και υποστηρίζει την αυθόρμητη και δημιουργική εκδήλωση της φυσικής κωμικής «φλέβας» των μαθητών. Όταν είναι δυνατόν το υλικό αυτό βιντεοσκοπείται και πλουτίζει «τη γωνιά του χιούμορ» στη βιβλιοθήκη. (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές συζητούν και επιχειρηματολογούν για το ρόλο της κωμωδίας και του χιούμορ στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Οργανώνουν έκθεση γελοιογραφίας και κατατάσσουν τις γελοιογραφίες, ανάλογα με τη θεματολογία τους. Καταγράφουν πιθανές κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, στις οποίες θα μπορούσε να είχε συμβάλει η γελοιογραφία. (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Συζητούν για τις διαφορετικές στάσεις των ανθρώπων και των ομάδων ως προς το νόημα του «αστείου». Φέρνουν παραδείγματα από την εμπειρία τους, σε σχέση με τα αστεία στην ελληνική και τα αστεία στη νοηματική. Τεκμηριώνουν και αιτιολογούν το φαινόμενο. (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Συζητούν για τη διαχρονικότητα της αρχαιοελληνικής κωμωδίας. Εντοπίζουν και καταγράφουν παράγοντες που συντελούν σ' αυτό. Αναζητούν παρόμοια παραδείγματα σε άλλες δημιουργίες και δημιουργούς, που αντέχουν στο χρόνο και μπορούν να χαρακτηριστούν κλασσικά (Θερβάντες, Σαίξπηρ, Μολιέρος, Σαρλώ). Επιλέγουν και δραματοποιούν στη νοηματική χαρακτηριστικά αποσπάσματα από αυτούς. (Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Γλωσσικές ασκήσεις / παιχνίδια μέσα στην τάξη για την κατανόηση της ιδιαίτερης γλώσσας και του ύφους της κωμωδίας και συσχετισμοί με σύγχρονα κωμικά στοιχεία (λεκτικό χιούμορ, σάτιρα της καθημερινότητας, αστεϊσμοί, παιχνίδια με τη σύνθεση των ονομάτων στην ελληνική και τη νοηματική).</p>
--	---

		<p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Εργασίες και δραστηριότητες με θέμα:</i></p> <p>α. την ειρηνική συνύπαρξη όλων των όντων της φύσης, όπως υποβάλλεται μέσα από τη συνύπαρξη των πουλιών με τους θεούς και τους ανθρώπους και</p> <p>β. με το θέμα της ουτοπίας (καταφυγή σε φανταστικούς κόσμους).</p> <p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p>
Φιλοσοφικά κείμενα		
<p><i>Με τη διδασκαλία του Ανθολογίου φιλοσοφικών κειμένων επιδιώκεται οι μαθητές:</i></p> <p>να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για την ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης και να προβληματιστούν γύρω από τα ζητήματα που αυτή έθεσε σε σχέση με τον κόσμο και τον άνθρωπο, να βοηθηθούν μέσα από τη γνωριμία τους με το φιλοσοφικό λόγο στην κατανόηση του αρχαίου ελληνικού κόσμου, αλλά και την επίδραση που άσκησε στη νεότερη εποχή,</p>	<p>Ανθολόγιο φιλοσοφικών κειμένων</p> <p>Ανθολόγιο αρχαίων ελληνικών φιλοσοφικών κειμένων, τα οποία θα αντληθούν από τους Προσωκρατικούς Φιλοσόφους, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και τους φιλοσόφους της ύστερης ελληνικής αρχαιότητας. Τα κείμενα θα προάγουν τη θεμελίωση ενός σύγχρονου προβληματισμού γύρω από θέματα ηθικής, κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας</p> <p>Συνολικά (;) διδ. ώρες από την 1η Μαρτίου κ.ε.</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν στο εγχειρίδιο και σε λεξικά τον ορισμό και το περιεχόμενο του όρου «φιλοσοφία». Αναζητούν επίσης εικαστικό υλικό σχετικό με τον όρο.</p> <p>Αναφέρουν και καταγράφουν ερωτήματα που απασχολούν και απασχόλησαν τη φιλοσοφία.</p> <p>Ζωγραφίζουν και γράφουν τις σκέψεις τους για τη φιλοσοφία. Συγκεντρώνουν και εκθέτουν τα παραπάνω υλικά στην «Φιλοσοφική γωνιά» της βιβλιοθήκης.</p> <p>Γράφουν ένα σύντομο κείμενο για τους προσωπικούς τους στόχους από το μάθημα.</p> <p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Οργανώνεται «εργαστήρι γνωριμίας με τους προσωκρατικούς φιλοσόφους». Οι μαθητές συγκεντρώνουν, μελετούν και συζητούν πληροφορίες για τους φιλοσόφους, για το έργο τους και τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής που έζησαν.</p> <p>Οργανώνουν συζητήσεις σε μικρές ομάδες με θέμα τα ερωτήματα στα οποία προσπάθησαν να δώσουν απάντηση οι προσωκρατικοί.</p> <p>Διατυπώνουν στη νοηματική και σε γραπτά ελληνικά τις απαντήσεις που έδωσαν οι φιλόσοφοι. Τι απαντήσεις δίνουν τώρα οι ίδιες/ίδιοι σ' αυτά τα ερωτήματα;</p> <p>Πώς τεκμηριώνουν τις απαντήσεις τους;</p> <p>Πώς ερμηνεύουν τις απαντήσεις των προσωκρατικών;</p> <p>Το εργαστήρι κλείνει με ανακεφαλαίωση που κάνει κάθε μέλος της ομάδας και με την συλλογική ανακεφαλαίωση, την οποία βιντεοσκοπούν.</p> <p>Αποδίδουν ύστερα τη βιντεοσκοπημένη ανακεφαλαίωση στην ελληνική γλώσσα.</p> <p>(Αρχαία από πρωτότυπο, Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Οργάνωση «φιλοσοφικού εργαστηρίου» με θέμα τον Σωκράτη και τον Πλάτωνα.</p> <p>Οι μαθητές μελετούν σχετικό υλικό και παρουσιάζουν τη βιογραφία και το έργο τους στη νοηματική.</p> <p>Ερευνούν και συγκεντρώνουν τις βασικές φιλοσοφικές απόψεις του Σωκράτη και του Πλάτωνα και τις καταγράφουν</p>

<p>να μάθουν να οργανώνουν λογικά τη σκέψη τους και να χρησιμοποιούν τεκμηριωμένα και λογικά επιχειρήματα για τη θεμελίωσή της να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα και τη διαλεκτικότητα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης.</p>		<p>στην ελληνική. <i>Συζητούν για τη διαχρονική επίδραση των ιδεών τους και τη σημασία του έργου τους στην εποχή μας.</i> <i>Οργανώνουν «αντιπαραθετικές συζητήσεις» σχετικά:</i> <i>α. με τη στάση του Σωκράτη στο δικαστήριο,</i> <i>β. με τις απόψεις του Πλάτωνα για την οργάνωση της ευνομούμενης πολιτείας και</i> <i>γ. με το απόσπασμα του «Κρατύλου» που αναφέρεται στους κωφούς</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές φτιάχνουν ύστερα από μελέτη των πηγών ένα φυλλάδιο για τον Αριστοτέλη.</i> <i>Το φυλλάδιο συνοδεύεται από cd στη νοηματική.</i> <i>Στο αφιέρωμα αυτό καταγράφονται οι σπουδαιότερες απόψεις που διατύπωσε ο Αριστοτέλης.</i> <i>Οι μαθητές ερευνούν και προσπαθούν να δώσουν απάντηση στην τεράστια απήχηση της αριστοτελικής σκέψης μέχρι σήμερα. Διατυπώνουν υποθέσεις και τις συζητούν.</i> <i>Ερευνούν τη σημασία της έννοιας «Λογική» στον Αριστοτέλη, σε επόμενες εποχές και φιλοσοφικά ρεύματα και στην εποχή μας.</i> <i>Μελετούν διεξοδικά και διατυπώνουν στη νοηματική τις δημοφιλείς απόψεις του Αριστοτέλη σχετικά με τη Λογική.</i> <i>Πειραματίζονται στην εφαρμογή τους.</i> <i>Διατυπώνουν συμπεράσματα.</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Αναζητούν στις σημερινές επιστήμες απαντήσεις σε θέματα που απασχόλησαν τους φιλοσόφους, χρησιμοποιώντας λεξικά, βιβλία, το διαδίκτυο και άλλες πηγές.</i> <i>Καταγράφουν περιληπτικά τις πληροφορίες που βρίσκουν.</i> <i>Φτιάχνουν πανώ στο οποίο καταγράφουν τα ερωτήματα και τις απαντήσεις διαχρονικά, συμπληρώνοντας τόπους, πολιτισμούς και φιλοσόφους /επιστήμονες.</i> <i>Δραματοποιούν ζητήματα « αιχμής» της φιλοσοφικής σκέψης με σενάρια από τη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία ή με βάση τις δικές τους σκέψεις.</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Σύνθεση εποπτικών πινάκων με χρήση Η/Υ για τις περιόδους της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας (πρώιμη, κλασική και ύστερη) και τους αντιπροσωπευτικότερους φιλοσόφους</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οργάνωση συζητήσεων φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας με θέμα τη σύγκριση και αξιολόγηση των ποικίλων κοσμολογικών, ηθικών και πολιτικών θέσεων των αρχαίων φιλοσόφων.</i> <i>(Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</i></p>
---	--	--

		<p><i>Επισήμανση των κεντρικών θέσεων των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων για τον κόσμο, τον άνθρωπο και τον πολιτισμό και συσχετισμοί με σύγχρονους προβληματισμούς.</i></p> <p><i>Οι μαθητές προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν το λεξιλόγιο και το ύφος της φιλοσοφικής σκέψης στο γραπτό τους.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p><i>Οι μαθητές κάνουν ανασκόπηση της εργασίας στο μάθημα. Ελέγχουν αν προσέγγισαν τον ατομικό στόχο που είχαν ορίσει για το μάθημα. Καταγράφουν το 'κέρδος' τους από το μάθημα, αν υπάρχει.</i> (Αρχαία από πρωτότυπο, Ελληνικά, Λογοτεχνία, Ιστορία, Εικαστικά, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p>
--	--	---

1. Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

Ευριπίδου Ελένη

- Γυναικεία πρόσωπα σε πρωταγωνιστικό ρόλο, από την αρχαιότητα έως σήμερα.
- Συζυγική πίστη και τιμή στην ελληνική κοινωνία.
- Ο ξενιτεμός των Ελλήνων διαχρονικά.
- Εκούσια και ακούσια μετανάστευση: Διαχρονική τάση των ανθρώπων να εγκαταλείπουν τον τόπο τους, όταν οι κοινωνικές συνθήκες το επιβάλλουν.

Αριστοφάνους όρνιθες

- Άνθρωπος και φύση. Συμβίωση των ανθρώπων με τα πουλιά. Είδη πουλιών.
- Η κωμική παράδοση της ελληνικής κοινότητας των κωφών.
- Κωμικά δρώμενα στην ελληνική νοηματική.
- Ανέκδοτα από την κοινότητα των κωφών.

Φιλοσοφικά κείμενα

- Η αλληλεπίδραση φιλοσοφικού στοχασμού και ιστορικοπολιτικών γεγονότων.
- Έκφραση του φιλοσοφικού λόγου με λογικά και πειστικά επιχειρήματα.
- Στενή σύνδεση φιλοσοφίας και επιστήμης στην Αρχαία Ελλάδα.
- Συγγένεια κάποιων κλάδων της φιλοσοφίας, όπως η Οντολογία και η Ηθική, με τα Θρησκευτικά.

1. Διδακτική Μεθοδολογία

Ισχύουν οι αρχές των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στ εξής σημεία:

- Υποστηρικτική χρήση της νοηματικής γλώσσας
- Βιωματικός προσέγγιση των ενοτήτων
- Προγραμματισμένες δραστηριότητες για την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης
- Προσεκτικά σχεδιασμένες δραστηριότητες για την καλλιέργεια της ποιητικής και συμβολικής σκέψης
- Έμφαση σε δραστηριότητες με χαρακτήρα παιγνιώδη, ψυχαγωγικό και ενθάρρυνση της αίσθησης του χιούμορ
- Διατίθεται αρκετός χρόνος και υποστηρικτική ατμόσφαιρα για την εξοικείωση με το φιλοσοφικό στοχασμό, με απλή και λιτή προσέγγιση.

2. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση στο πλαίσιο του μαθήματος αποβλέπει στην εκτίμηση του βαθμού κατανόησης του κειμένου, επικοινωνίας του μαθητή με αυτό και εξοικειώσής του, τόσο με τον κόσμο και τον πολιτισμό που προβάλλουν, όσο και με τον τρόπο που χρησιμοποιείται, κατά περίπτωση, για την ανάδειξη των στοιχείων που χαρακτηρίζουν αυτό τον κόσμο και συνθέτουν αυτό τον πολιτισμό.

Επομένως, χρησιμοποιούνται ερωτήσεις σύντομης ή εκτενέστερης απάντησης, όταν ελέγχεται πληροφοριακό υλικό. *Οι ερωτήσεις αφορούν το γραμματειακό είδος, το περιεχόμενο του κειμένου, τη δομή του κειμένου, χαρακτηρισμούς προσώπων, συγκέντρωση και αξιολόγηση στοιχείων του πολιτισμού, κ.ά. (βλ. διάταγμα).*

3. Απαιτούμενο διδακτικό Υλικό

- Βιβλίο του μαθητή : το βιβλίο συνοδεύεται από CD –ROM με μετάφραση επιλεγμένων κειμένων στη νοηματική γλώσσα
- Βιβλίο καθηγητή
- Βιβλία αναφοράς : Γραμματική και Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής για σχολική χρήση, Συνοπτική Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας.
- *Συμπληρωματικό διδακτικό υλικό :CD-ROM, χάρτες, βιντεοταινίες, φωτογραφικό υλικό.*

4. Προδιαγραφές βιβλίων και λοιπού διδακτικού υλικού

Ισχύουν οι προδιαγραφές των βιβλίων της γενικής εκπαίδευσης με την προσθήκη: τα βιβλία συνοδεύονται από CD-Rom με μετάφραση στη νοηματική

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ (από πρωτότυπο)

Αρχές και διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος

Καθώς οι γενικοί και επί μέρους στόχοι του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας από πρωτότυπο παραμένουν κοινοί με αυτούς της γενικής εκπαίδευσης, για την αποτελεσματικότερη πραγμάτωσή τους απαιτούνται διαφοροποιήσεις στην προσέγγιση, τη μεθοδολογία και την οργάνωση της ύλης, που απορρέουν από τις ιδιαίτερες γλωσσικές και εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών μαθητών. Στο σχεδιασμό του προγράμματος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας έχουν ληφθεί υπ' όψιν οι εξής παράμετροι:

A. Οι δυσχέρειες των μαθητών στην εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας: δεδομένου ότι η πλήρης εμπέδωση των φωνολογικών και μορφοσυντακτικών δομών της ΝΕ, αποτελεί για την πλειοψηφία των μαθητών ανολοκλήρωτο ακόμη στόχο και στη βαθμίδα αυτή, η εισαγωγή και γνωριμία τους με την αρχαία οργανώνεται με τρόπο που δε θα «αποπροσανατολίζει», αλλά θα λειτουργεί υποστηρικτικά προς την γλωσσική εξέλιξή τους. Η γνωριμία τους με την πρωτότυπη μορφή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας πρέπει να υποστηρίζει τον γραμματισμό των μαθητών: προσεγγίζουν ένα επί πλέον γλωσσικό σύστημα στην πρωτότυπη μορφή του, το οποίο χαρακτηρίζεται από ενδιαφέρουσες γλωσσολογικά ομοιότητες αλλά και διαφορές από την δεύτερη γλώσσα τους, την νεοελληνική. Για την διδασκαλία της αρχαίας στην πρωτότυπη μορφή της απαιτείται προσεκτικός σχεδιασμός για την κατάλληλη αξιοποίηση των τριών διαφορετικών τυπολογικά γλωσσικών συστημάτων, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα γλωσσικής σύγχυσης και μεικτών (pidgin) γλωσσικών τύπων, που παρατηρούνται σε πλημμελώς σχεδιασμένα δίγλωσσα προγράμματα. Ποια γλωσσικά συστήματα λοιπόν θα εμπλακούν στη διδασκαλία των αρχαίων από πρωτότυπο;

Στο δίγλωσσο πρόγραμμα των κωφών, η διδασκαλία των αρχαίων μπορεί να γίνει με τους εξής τρόπους:

1. Διδασκαλία της αρχαίας με υποστήριξη και αναφορά προς τη νεοελληνική (η νοηματική δεν εμπλέκεται).
2. Διδασκαλία της αρχαίας με υποστήριξη και αναφορά προς την νοηματική (η νεοελληνική δεν εμπλέκεται).
3. Διδασκαλία της αρχαίας με υποστήριξη και αναφορά και προς την νεοελληνική και προς την νοηματική.
4. Διδασκαλία της αρχαίας αυτοτελώς (χωρίς εμπλοκή ούτε της νεοελληνικής ούτε της νοηματικής).
5. Διδασκαλία της αρχαίας με επιλεκτική εφαρμογή και των τεσσάρων προηγούμενων πρακτικών. Ο τελευταίος τρόπος φαίνεται ότι εξασφαλίζει τις περισσότερες δυνατότητες.

Παρατίθενται μερικά παραδείγματα:

- Στην δια 'ζώσης' επεξεργασία της αρχαίας (από πρωτότυπο) και σε όλες τις δραστηριότητες που περιλαμβάνουν άμεση ζωντανή επικοινωνία, χρησιμοποιείται η νοηματική και η γραπτή νεοελληνική, ενώ στις γραπτές δραστηριότητες χρησιμοποιείται η γραπτή νεοελληνική.
- Σε άλλες δραστηριότητες μπορούν να αξιοποιούνται και τα τρία γλωσσικά συστήματα, για να καλλιεργούνται οι μεταγλωσσικές ικανότητες των μαθητών σε υψηλότερο, κριτικό επίπεδο. Παραδείγματος χάριν σε διδακτικές ενότητες, που αφορούν σε ειδικές μορφολογικές και συντακτικές δομές, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η διαγλωσσική συγκριτική μελέτη. Τέτοιες ενότητες είναι μορφολογικά φαινόμενα (π.χ. συγκριτική διερεύνηση των καταληκτικών επιθημάτων των ουσιαστικών ή των ρημάτων των τριών γλωσσικών συστημάτων), συντακτικές δομές (π.χ. η εκφορά του άμεσου και έμμεσου αντικειμένου ή η αλληλουχία των όρων της πρότασης στα τρία γλωσσικά συστήματα), η σημασιολογία (π.χ. η χρήση της κυριολεξίας- μεταφοράς στα τρία γλωσσικά συστήματα) ή ζητήματα πραγματολογίας (όπως π.χ. οι επικοινωνιακοί κανόνες της χρήσης των τριών γλωσσών).

Β. Είναι απαραίτητο, επίσης, οι μαθητές να παρατηρούν και να εμπεδώνουν τα κοινά στοιχεία της νεοελληνικής και της αρχαίας αλλά και να κατανοούν πλήρως τη σαφώς διακεκριμένη τυπολογία τους.

Οι μαθητές πρέπει να διαμορφώσουν με σαφήνεια και σφαιρικότητα δύο διακεκριμένα γνωστικά πλαίσια, ένα για την αρχαία και άλλο ένα για τη νεοελληνική γλώσσα, όπου αντίστοιχα θα κάνουν τις ανάλογες αναγωγές των πληροφοριών. Αυτό είναι ένα κρίσιμο σημείο, για να αποφύγουμε τη γλωσσική σύγχυση μεταξύ των τύπων της αρχαίας και της νεοελληνικής. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να συνυπολογίζει το γεγονός ότι ο κωφός δεν κατέχει τις δομές της νεοελληνικής ως φυσικός ομιλητής της, αλλά τις κατακτά σταδιακά με συστηματική και επίπονη μελέτη.

Γ. Για να εξασφαλισθεί η συνολικότητα, η ολότητα σαν προσέγγιση των δύο γλωσσικών συστημάτων, η διδασκαλία της φωνολογίας, της μορφολογίας και του συντακτικού εντάσσεται οπωσδήποτε λειτουργικά μέσα στα ευρύτερα πλαίσια: α) το ιστορικό-διαχρονικό, β) το σημασιολογικό-πραγματολογικό, γ) το μεταγλωσσικό, δ) το γνωστικό, ε) το αρχαιογνωστικό και στ) το πολιτισμικό. Η ένταξη των αμιγώς γλωσσικών ενοτήτων μέσα στο ευρύτερο γνωστικό και λειτουργικό πλαίσιο τους, εξασφαλίζεται με την ανάλογη δόμηση των διδακτικών ενοτήτων. Όπου είναι εφικτό ακολουθείται μια ιστορική, διαχρονική διάταξη της ύλης. Για τα μεταφρασμένα κείμενα της αρχαίας γραμματείας επιλέγεται κατά προσέγγιση η ύλη των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, με περικοπές μερικών ενοτήτων, που κρίνονται λιγότερο ουσιώδεις ως προς την εννοιολογική, σημασιολογική και δομική πληρότητά τους.

Δ. Η διαθεματική προσέγγιση αποτελεί το βασικό τρόπο οργάνωσης των διδακτικών ενοτήτων των αρχαίων

Ε. Οι στόχοι και οι δραστηριότητες του μαθήματος έχουν σχεδιαστεί με τρόπο που υποστηρίζει τον ουσιαστικό και δημιουργικό γραμματισμό των μαθητών: οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν τη διαχρονική εμβέλεια και ζωτικότητα των γραπτών μνημείων και της γραφής. Έχοντας, επιπλέον, τη δυνατότητα να «διαλεχθούν» με την γραπτή αυτή πολιτισμική παράδοση στη μητρική τους γλώσσα, τη νοηματική, αποκτούν ισχυρό εσωτερικό κίνητρο να ανοιχτούν και να αρχίσουν αλληλοδραστικές σχέσεις μ' έναν ουμανιστικό πολιτισμό, που φέρνει το μήνυμά του έως εμάς με τη «σιωπή» των γραπτών δημιουργιών του.

ΣΤ. Το μάθημα της αρχαιοελληνικής γλώσσας και γραμματείας κρίνεται ότι προσφέρεται εξαιρετικά στην καλλιέργεια των ερευνητικών, κριτικών και δημιουργικών δεξιοτήτων των μαθητών και ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων υπηρετεί κυρίως αυτούς τους στόχους. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι ενδεικτικές και οι *****

Ζ. Η ύλη δεν διατάσσεται κατά τάξεις.

Η. Το μάθημα κρίνεται ως μάθημα επιλογής.

**ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ
(πρωτότυπο)**

2 Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες, διαθεματικά σχέδια εργασίας

α. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα (από το πρωτότυπο)

ΤΑΞΗ Α΄, Β΄ και Γ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Οι μαθητές επιδιώκεται: να αντιληφθούν τη διαχρονική συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, να εξοικειωθούν με στοιχεία της δομής και της εκφραστικής ιδιαιτερότητας του αρχαίου λόγου, να γνωρίσουν μερικά από τα βασικά στοιχεία της αρχαίας ελληνικής	Η διαχρονική διάσταση της ελληνικής γλώσσας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα <i>Βασικά στοιχεία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας:</i> Γράμματα, φωνήεντα, σύμφωνα, δίφθογοι, τόνοι, πνεύματα, στίξη <i>Ειδικά μορφολογικά χαρακτηριστικά της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και η λειτουργία τους στο λόγο:</i> Δοτική, απαρέμφατο, μετοχή, αύξηση, αναδιπλασιασμός	Παραμένουν οι ίδιοι όπως στα ΑΠΣ, με τις αναγκαίες τροποποιήσεις για τους κωφούς μαθητές.
Στόχοι	Θεματικές ενότητες	Ενδεικτικές δραστηριότητες
Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία φωνολογίας και της γραφής.	Φωνολογία Στοιχεία Φωνολογίας Η γραφή	<i>Οι μαθητές φτιάχνουν έναν πίνακα με την αλφάβητο της αρχαίας, από κείμενα της αρχαίας σε σημερινές εκδόσεις.</i> <i>Κάνουν την ίδια εργασία από χειρόγραφα της αρχαίας καθώς και της βυζαντινής γραμματείας. Μελετούν τη μετάβαση από τη μεγαλογράμματο στη μικρογράμματο γραφή.</i> <i>Κατά τη διάρκεια του έτους συγκεντρώνουν αλφαβήτους από διάφορες γλώσσες στη σύγχρονη μορφή τους και τις παλιότερες μορφές τους. Στη διάρκεια της έρευνας αυτής οι μαθητές επεξεργάζονται κατά ομάδες ερωτήματα όπως:</i> <i>α. Η αρχή και η εξέλιξη των προγραφικών συμβόλων έως τη γραφή.</i> <i>β. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των αλφαβήτων</i> <i>γ. Η σχέση μεταξύ γραφημάτων και φωνημάτων. (Ιστορία, Πληροφορική, Τεχνολογία, Εικαστικά).</i> <i>Συλλέγουν πληροφορίες και υλικά για τα στοιχεία της</i>

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τους φθόγγους και τα γράμματα.</p>	<p>Οι φθόγγοι-τα γράμματα</p>	<p>γραφής κατά την εποχή της παραδοσιακής τυπογραφίας και τα συγκρίνουν με τους γραφικούς χαρακτήρες της ηλεκτρονικής τυπογραφίας. Καταγράφουν χαρακτηριστικά (γραμματοσειρές, πάχος, πλαγιογραφία κλπ) και πειραματίζονται με τη χρήση αυτών των στοιχείων, γράφοντας και τυπώνοντας κείμενα (δικά τους και άλλων). Διερευνούν πώς αντιμετωπίζει η ηλεκτρονική τυπογραφία γλώσσες που χρησιμοποιούν άλλα αλφάβητα πέρα από το ελληνικό και το λατινικό. (Ιστορία, Γλώσσα, Πληροφορική, Τεχνολογία, Εικαστικά).</p> <p>Συγκεντρώνουν τα στοιχεία των συστημάτων καταγραφής των νοηματικών γλωσσών και διερευνούν τις σχέσεις μεταξύ των φωνολογικών στοιχείων της νοηματικής και των συμβόλων τους.</p> <p>Εκδίδουν ένα έντυπο για τη 'γραφή και τις αλφαβήτους' με τις πληροφορίες που έχουν συλλέξει για τα παραπάνω θέματα. (Ιστορία, Νοηματική, Γλώσσα, Πληροφορική, Εικαστικά, Τεχνολογία).</p> <p>Οι μαθητές διερευνούν φωνολογικά τους φθόγγους της αρχαίας:</p> <p>Παρουσιάζουν ως θεατρικά δρώμενα σύντομους διαλόγους ή σύντομες αφηγήσεις από την αρχαία. Διερευνούν και διατυπώνουν υποθέσεις σχετικά με την «προφορά» (οι κωφοί προσλαμβάνουν στοιχεία της προφοράς με οπτικό τρόπο), τον επιτονισμό καθώς τις περιγλωσσικές και εξωγλωσσικές στρατηγικές της αρχαιοελληνικής, χρησιμοποιώντας ως πηγές την τέχνη της εποχής αλλά και σημερινή βιβλιογραφία. Αποδίδουν επίσης τους διαλόγους και τις φράσεις στην ελληνική νοηματική.</p> <p>Σχεδιάζουν κατάλληλα σκηνικά για τα δρώμενα, χρησιμοποιώντας σχετικό βιβλιογραφικό υλικό. (τοιχογραφίες, αγγειογραφίες, απεικονίσεις ενδύμασias, σκευών κ.λ.π.). Συζητούν και διατυπώνουν υποθέσεις για την «ετικέτα» της επικοινωνίας της εποχής εκείνης. (Ιστορία, Νοηματική, Ελληνική Γλώσσα, Εικαστικά, Τεχνολογία).</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τα ψηφία και τους φθόγγους.</p>	<p>Ψηφία -φθόγγοι Σύμφωνα, φωνήεντα</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες από ειδική βιβλιογραφία για τα φωνολογικά χαρακτηριστικά των φωνηέντων και των συμφώνων και δοκιμάζουν την κατά το δυνατόν ορθή παραγωγή τους μέσα σε λέξεις.</p> <p>Φτιάχνουν τον τοπογραφικό χάρτη της άρθρωσης του κάθε φθόγγου, σ' έναν χάρτη ανθρωπολογίας, που απεικονίζει λεπτομερώς τα φωνητικά όργανα των ομιλούμενων γλωσσών. Γράφουν στο χάρτη τα επιστημονικά ονόματα των φωνητικών οργάνων των ομιλούμενων γλωσσών (πχ υπερώα, επιγλωττίς, γλώττ(σσ)α κ.λ.π.). Συζητούν τη μορφολογία και την ιστορία αυτών των</p>

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να διερευνήσουν τα είδη των συμφώνων.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να διερευνήσουν τα είδη των φωνηέντων.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να διερευνήσουν τους φωνολογικούς κανόνες στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική, αλλά και να προσεγγίσουν φωνολογικά φαινόμενα (π.χ. αφομοίωση, συναίρεση) στη νεοελληνική και αρχαία.</p>	<p>Είδη συμφώνων</p> <p>Είδη φωνηέντων Συλλαβές</p> <p>Φωνολογικοί κανόνες</p>	<p>λέξεων. Αποδίδουν τις λέξεις αυτές στη νοηματική. Σημειώνουν σε έναν λεπτομερή χάρτη της ανθρωπολογίας τα όργανα εκφοράς των νοηματικών γλωσσών με την ονομασία τους στην νεοελληνική και την αρχαία: χέρι – χειρ, αντίχειρας – αντίχειρ, δείκτης – δείκτης, κεφάλι – κεφαλή, φρύδια – όφρυες κλπ. (Γλώσσα, Νοηματική, Βιολογία, Ανθρωπολογία, Φυσική).</p> <p>Διερευνούν τη φωνολογία των συμφώνων κατά κατηγορία: ηχηρά-άηχα, χειλικά, οδοντικά, ψιλά, δασέα κ.λ.π. και τα τοποθετούν στο φωνολογικό χάρτη. Ασκοούνται στην ορθή φωνολογική παραγωγή τους. (Γλώσσα, Νοηματική, Βιολογία, Ανθρωπολογία, Φυσική).</p> <p>Οι μαθητές εργάζονται με αφορμή τα μακρά και βραχεία φωνήεντα καθώς και τις διφθόγγους πάνω στο θέμα «διάρκεια των φωνημάτων».</p> <p>Οι μαθητές επεξεργάζονται μια ενότητα με θέμα «Οι γλώσσες έχουν φωνολογικούς κανόνες».</p> <p>Παρατηρούν τον τρόπο που οργανώνονται οι συλλαβές στην αρχαία και τη νεοελληνική και καταγράφουν όλους τους πιθανούς συνδυασμούς, που μπορούν να υποθέσουν.</p> <p>Αναζητούν σε κείμενα να επαληθεύσουν τις υποθέσεις τους και διατυπώνουν γραπτώς τα συμπεράσματά τους, π.χ. «Τα σύμφωνα πηγαίνουν μαζί με τα φωνήεντα».</p> <p>Ερευνούν και καταγράφουν φωνολογικούς κανόνες της ελληνικής νοηματικής. Φωτογραφίζουν χειρομορφές και τις κατατάσσουν σε δύο ομάδες: αυτές που έχουν φωνολογική αξία στη νοηματική και αυτές που δεν έχουν. Καταγράφουν σε βίντεο αποδεκτούς και μη αποδεκτούς φωνολογικούς (χειρημικούς) συνδυασμούς στην ελληνική νοηματική και εξάγουν συμπεράσματα για τους φωνολογικούς κανόνες της νοηματικής. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Καταρτίζουν ένα Λεξικό με την ορολογία της φωνολογίας της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής και της Ελληνικής Νοηματικής (φθόγγος, φωνήεν, δίφθογγος, δίψηφο, χειρομορφή κλπ.)</p> <p>Στα λήμματα του λεξικού καταχωρούν τα παραδείγματα που συναντούν στην πορεία των μαθημάτων τους. Διαμορφώνουν εξελικτικά ορισμούς για τον κάθε όρο της φωνολογίας.</p> <p>Εντοπίζουν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των τριών γλωσσικών συστημάτων στον τομέα της φωνολογίας.</p> <p>Διαμορφώνουν σταδιακά ένα κείμενο για το περιεχόμενο της φωνολογίας κάθε γλωσσικού συστήματος από τα παραπάνω.</p> <p>Εξετάζουν και κάνουν παρατηρήσεις για τον τρόπο με τον οποίο η διαφορετική τροπικότητα (οπτική και ηχητική) καθορίζει τα φωνολογικά χαρακτηριστικά κάθε συστήματος.</p>
--	--	---

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τη σημασία των τόνων και των πνευμάτων.</p>	<p>Φωνολογικά φαινόμενα</p>	<p>Επισημαίνουν επίσης τις διαφορές μεταξύ φωνημάτων και γραφημάτων. (Νεοελληνική, Νοηματική, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Προσεγγίζουν φωνολογικά φαινόμενα, όπως η αφομοίωση και η συναίρεση κ.λ.π. σε συγκεκριμένα παραδείγματα και φτιάχνουν λίστες με τα παραδείγματα που συναντούν, χωριστά για την αρχαία και χωριστά για τη νεοελληνική. Εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. (Νεοελληνική, Πληροφορική).</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν τα σημεία στίξης.</p>	<p>Η γραφή στην αρχαιότητα – στην αρχαία Ελλάδα:</p> <p>Οι τόνοι – τα πνεύματα</p> <p>Τόνοι και επιτονισμός</p>	<p>Γράφουν ένα σύντομο ιστορικό της «Ιστορίας των τόνων και των πνευμάτων στην διαχρονική ελληνική» και το αναπαριστούν στη νοηματική. Παρουσιάζουν το δρώμενο αυτό σε άλλες τάξεις ή σχολεία. Συζητούν για την πρακτική σημασία του τονισμού στην ομιλούμενη γλώσσα και φτιάχνουν μία λίστα με «λέξεις-παγίδες στην επικοινωνία» (Αθήνα-Αθηνά κλπ) Ερευνούν τα γραφήματα των τόνων και των πνευμάτων και φτιάχνουν μια ηλεκτρονική αφίσα, που περιλαμβάνει τα γραφήματα αυτά, με ηλεκτρονικά και χειρόγραφα στοιχεία. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική)</p> <p>Συζήτηση και συλλογική εργασία που παρουσιάζεται στην τάξη στη νοηματική γλώσσα : Πώς μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες τονισμού- επιτονισμού από ένα γραπτό κείμενο; Οι μαθητές δίνουν παραδείγματα. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τα βασικά στοιχεία μορφολογίας της αρχαίας.</p>	<p>Η στίξη</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν, σε κείμενο και γραμματικές διαφόρων γλωσσών, σημεία στίξης και φτιάχνουν αφίσες με το υλικό αυτό τοποθετημένο συγκριτικά. Οι αφίσες περιλαμβάνουν ορισμούς, που διαμορφώνουν οι μαθητές για τα σύμβολα αυτά. Ερευνούν την παρουσία των σημείων στίξης σε εκδόσεις αρχαίων κειμένων από τη σχολική βιβλιοθήκη. (Νεοελληνική, Νοηματική, Αγγλικά, Πληροφορική).</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τις έννοιες του μορφήματος και της λέξης στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική.</p>	<p>Μορφολογία</p> <p>Μορφήματα και λέξεις</p>	<p>Οι μαθητές συμπληρώνουν κατά ομάδες και ατομικά γραπτές ασκήσεις μορφολογίας, ανατρέχοντας στη σχολική γραμματική και το συντακτικό της αρχαίας καθώς και στο «Ανθολόγιο των Αρχαίων Ελληνικών».</p> <p>Αναλύουν τις έννοιες του μορφήματος και της λέξης με παραδείγματα και συγκριτική μελέτη μεταξύ των τριών γλωσσικών συστημάτων και συγκεντρώνουν σε χωριστούς φακέλους λέξεις και μορφήματα διαφόρων κατηγοριών. (Νεοελληνική, Νοηματική, Εικαστικά, Πληροφορική)</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τη χρήση λεξικών της αρχαίας.</p>	<p>Το λεξιλόγιο-Λεξικά-Λεξικογράφηση</p>	<p>Επισκέπτονται κάποια επιστημονική βιβλιοθήκη και ξεφυλλίζουν διάφορα είδη λεξικών της αρχαίας. Παρατηρούν και καταγράφουν τα είδη των πληροφοριών που περιλαμβάνουν τα λεξικά και προσπαθούν να βρουν τον τρόπο που χρησιμοποιούνται.</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται</p>		

<p>να εξοικειωθούν με τον τρόπο δημιουργίας του λεξικού.</p>	<p>Το λεξιλόγιο και η δημιουργία του Λεξικά της αρχαίας</p>	<p>(Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν τις δάνειες λέξεις της αρχαίας στη νεοελληνική και σε ξένες γλώσσες.</p>	<p>Δάνειες λέξεις</p>	<p>Οι μαθητές φτιάχνουν σταδιακά ηλεκτρονικά λεξικά-θησαυρούς με λέξεις: α) της αρχαίας, που έχουν επιβιώσει στη νεοελληνική, περιγράφοντας τους διαφορετικούς τρόπους, μορφολογικούς και λειτουργικούς, με τους οποίους συναντώνται (στη νεοελληνική) β) της αρχαίας, που χρησιμοποιούνται σε ξένες γλώσσες και γ) ριζικών μορφημάτων που χρησιμοποιούνται στη νεοελληνική και σε ξένες γλώσσες. Χρησιμοποιούνται επίσης ασκήσεις που περιλαμβάνονται στις αντίστοιχες ενότητες των γλωσσικών μαθημάτων στα ΑΠΣ</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με το σχηματισμό λέξεων μέσα από το μηχανισμό της παραγωγής των λέξεων.</p>	<p>Παραγωγή</p>	<p>(Όπως στα ΑΠΣ)</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τις κλιτικές καταλήξεις της αρχαίας.-</p>	<p>Παραγωγή</p>	<p>(Όπως στα ΑΠΣ)</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τις παραγωγικές καταλήξεις της αρχαίας.-</p>	<p>Κλιτικές καταλήξεις</p>	<p>Γίνεται ερευνητική εργασία με συγκέντρωση και αρχειοθέτηση των κλιτικών καταλήξεων που συναντούν οι μαθητές στα πρωτότυπα κείμενα. Για την κάθε μια διαμορφώνεται ένα σύντομο κείμενο με πληροφορίες για τη χρήση της, τη σημασία της κλπ (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική)</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με την έννοια της σύνθεσης στην αρχαία.-</p>	<p>Άλλες παραγωγικές καταλήξεις</p>	<p>Γίνεται η αντίστοιχη εργασία με την παραπάνω και για τις παραγωγικές καταλήξεις που συναντούν στα πρωτότυπα κείμενα της αρχαίας.</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίζουν τα κύρια και τα κοινά ονόματα.</p>	<p>Άλλες παραγωγικές καταλήξεις</p>	<p>Γίνεται η αντίστοιχη εργασία με την παραπάνω και για τις παραγωγικές καταλήξεις που συναντούν στα πρωτότυπα κείμενα της αρχαίας.</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τη σημασία της κλίσης στην αρχαία και στη νεοελληνική.</p>	<p>Σύνθεση</p>	<p>Όπως παραπάνω, καθώς και οι αντίστοιχες δραστηριότητες των ΑΠΣ</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τα μέρη του λόγου στην αρχαία και στη νεοελληνική.</p>	<p>Κύρια και κοινά ονόματα</p>	<p>Οι μαθητές φτιάχνουν «Ονοματολόγιο ανθρώπων και τόπων» (Νεοελληνική, Ιστορία, Νοηματική, Πληροφορική) Όπως στα ΑΠΣ</p>
<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τα μέρη του λόγου στην αρχαία και στη νεοελληνική.</p>	<p>Η κλίση</p>	<p>Ερευνούν το θέμα «κλίση» και φτιάχνουν λίστες με</p>

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν το γένος στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τον αριθμό του ονόματος στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίζουν τη χρήση του άρθρου στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν βασικές πληροφορίες για τα ουσιαστικά της αρχαίας.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν βασικές πληροφορίες για τα επίθετα της αρχαίας.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τα ονοματικά σύνολα της αρχαίας.</p>	<p>Μέρη του λόγου</p> <p>Γένος</p> <p>Αριθμός</p> <p>Οριστικό και αόριστο άρθρο.</p>	<p><i>κλινόμενες και άκλιτες λέξεις που περιέχονται στο Ανθολόγιο των αρχαίων.</i></p> <p><i>Συλλέγουν από το Ανθολόγιο κλιτικές καταλήξεις και με βάση τη σημασιολογία και τη μορφολογία τους, τις κατατάσσουν σε κατηγορίες:</i></p> <p><i>α. καταλήξεις ονομάτων - ρημάτων,</i> <i>β. αρσενικών- θηλυκών-ουδετέρων,</i> <i>γ. ενικού- πλυθυντικού κ.λ.π.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν φακέλους για τα μέρη του λόγου και καταχωρούν ανάλογα τις λέξεις, που συναντούν στα μαθήματα.</i></p> <p><i>Για κάθε φάκελο φτιάχνουν ένα κείμενο που περιγράφει τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και τη συντακτική και σημασιολογική λειτουργία του είδους που περιέχει (π.χ. ρήματα είναι οι λέξεις που ...)</i></p> <p><i>Αναλύουν τις κλινόμενες λέξεις που συναντούν στην αρχαία και καταρτίζουν σταδιακά ένα ηλεκτρονικό corpus:</i></p> <p><i>α) ριζικών και</i> <i>β) κλιτικών μορφημάτων της αρχαίας.</i></p> <p><i>Αντιπαραβάλλουν κλιτικά μορφήματα της αρχαίας και της νέας ελληνικής και γράφουν τις παρατηρήσεις τους. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Κατατάσσουν τα κύρια και κοινά ονόματα που συναντούν στα μαθήματα των αρχαίων κατά γένη. Αντιπαραβάλλουν το φυσικό με το γραμματικό γένος και συζητούν τις παρατηρήσεις τους.</i></p> <p><i>Ερευνούν αν τα ονόματα της αρχαίας που συναντούν διατηρούν ή τροποποιούν το γένος τους στη νεοελληνική.</i></p> <p><i>Μελετούν το ζήτημα «γένος» στη γραμματική της νοηματικής γλώσσας και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους.</i></p> <p><i>Μαθαίνουν την κλίση των πρωτόκλιτων και δευτερόκλιτων ουσιαστικών (Νεοελληνική, Φυσικές επιστήμες, Νοηματική, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Μελετούν συγκριτικά τους αριθμούς του ονόματος στην αρχαία, τη νέα ελληνική και τη νοηματική. Παρατηρούν και καταγράφουν τρόπους γραμματικής αρίθμησης: ενικός, δυϊκός, πλυθυντικός.</i></p> <p><i>Μελετούν και παρουσιάζουν στην τάξη τους ****</i></p> <p><i>Μαθαίνουν τις κατηγορίες των αριθμητικών επιθέτων της αρχαίας.</i></p> <p><i>Αντιπαραβάλλουν τα τρία γλωσσικά συστήματα στο θέμα αυτό και καταγράφουν τα συμπεράσματά τους. (Νεοελληνική, Μαθηματικά, Νοηματική, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Εργασία με θέμα ομοιότητες και διαφορές μεταξύ αρχαίας, νεοελληνικής και νοηματικής στη δήλωση των άρθρων (με ορισμένα μορφήματα ή με άλλους τρόπους).</i></p> <p><i>Επεξεργασία του θέματος «κοινή σημασιολογία –</i></p>
--	--	---

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά και τη χρήση των αντωνυμιών στην αρχαία, νέα και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να διευκινήσουν την κλίση και τα είδη των ρημάτων στην αρχαία.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να διερευνήσουν τα παρεπόμενα του ρήματος σε πολύ βασικό επίπεδο στην αρχαία, νεοελληνική και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να εξοικειωθούν με τις άκλιτες λέξεις της αρχαίας και νεοελληνικής.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται, αφού εξοικειθούν με τη συντακτική δομή της αρχαίας να τη συγκρίνουν με εκείνες της νεοελληνικής και νοηματικής.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται</p>	<p>Τα ουσιαστικά</p> <p>Τα επίθετα</p> <p>Ονοματικά σύνολα-συμφωνία όρων στα ονοματικά σύνολα</p> <p>Αντωνυμίες: Μορφολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά Το γραμματικό/συντακτικό «πρόσωπο»: Δείξη, αναφορά, ευθύς και πλάγιος λόγος.</p> <p>Κλίση του ρήματος Ρήματα: Ενεργητικά, μέσα και παθητικά Ενεργητικά: μεταβατικά και αμετάβατα (δίπτωτα και μονόπτωτα)</p> <p>Τα παρεπόμενα του ρήματος Πρόσωπο και αριθμός Η γραμμή του χρόνου Οι εγκλίσεις και η λειτουργία τους Το απαρέμφατο</p> <p>Οι άκλιτες λέξεις Επιρρήματα</p>	<p>διαφορετικές δομές μεταξύ των γλωσσών» (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Συνθετική εργασία με θέμα: «Βασικές πληροφορίες για τα ουσιαστικά της αρχαίας: α. Μορφολογία (κλίση, γένος, πτώσεις), β. Η σύνταξη και γ. Η σημασιολογία» Η εργασία δομείται σταδιακά. Οι μαθητές χρησιμοποιούν ως πηγές τα πρωτότυπα κείμενα, τη γραμματική, το συντακτικό της αρχαίας, της νέας και της νοηματικής καθώς και άλλες διαθέσιμες πηγές. Η εργασία εκδίδεται από τους μαθητές στην νεοελληνική και τη νοηματική. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Εργασία όπως η ανωτέρω για τα επίθετα (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν λίστα με τα ονοματικά σύνολα που συναντούν (αλφαβητική, με βάση το ουσιαστικό) και επιμελούνται την μετάφρασή τους στη νεοελληνική</p> <p>Οι μαθητές φτιάχνουν προτάσεις με τις αντωνυμίες. Φτιάχνουν ένα δίγλωσσο βίντεο/CD (στην νοηματική και τη νεοελληνική) με θέμα τις αντωνυμίες και τη χρήση τους στην αρχαία και τη νοηματική.</p> <p>Κάνουν προσομοίωση ποσοτικής έρευνας σχετικά με τη συχνότητα χρήσης των αντωνυμιών κατά κατηγορία και καταγράφουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους σύμφωνα με το πρότυπο σύνθεσης τέτοιων εργασιών (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Μελετούν την κλίση και τα είδη των ρημάτων σταδιακά ανατρέχοντας στις κατάλληλες πηγές. Αναλαμβάνουν εργασίες για τα ρήματα, αντίστοιχες με τις ανωτέρω για τα άλλα μέρη του λόγου.</p> <p>Φτιάχνουν «τρίπτυχες» αφίσες, μία για κάθε γλώσσα (αρχαία, νεοελληνική, νοηματική) με τις βασικές πληροφορίες για τα παρεπόμενα των ρημάτων και κάνουν αντιπαραβολή μεταξύ των τριών. Εντοπίζουν κοινές και διαφορετικές κλιτικές καταλήξεις διαφόρων ρηματικών τύπων μεταξύ νέας και αρχαίας ελληνικής. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Συγκρίνουν τις λίστες των άκλιτων της αρχαίας με αυτή των άκλιτων της νεοελληνικής. Καταρτίζουν σταδιακά ερμηνευτικό λεξικό των άκλιτων λέξεων της αρχαίας κατά ομάδες. (Νοηματική, Τεχνολογία, Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές πραγματοποιούν τις σχετικές δραστηριότητες που αναφέρονται στα ΑΠΣ με κάποιες προσαρμογές: Μελετούν διεξοδικά τη συντακτική δομή όλων των</p>
---	---	---

<p>να αποκτήσουν τις βασικές δεξιότητες για άντληση σημασιολογικών πληροφοριών ενός κειμένου.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν τις βασικές στρατηγικές και γνώσεις για τη μετάφραση ιδιαίτερα απλών κειμένων της αρχαίας.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν τις διαφορές ανάμεσα στη μετάφραση και τη διερμηνεία στην ΕΝΓ.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν (ίσως και να αγαπήσουν) τον πλούτο της αρχαιοελληνικής γραμματείας.</p>	<p>Προθέσεις Σύνδεσμοι Επιφωνήματα Μόρια</p> <p>Σύνταξη</p> <p>Η ακολουθία των όρων της πρότασης.</p> <p>Σημασιολογία Το νόημα των κειμένων</p> <p>Μετάφραση- απόδοση-νόημα</p>	<p>φράσεων, προτάσεων, περιόδων, μικροκειμένων και κειμένων του «Ανθολογίου» τους.</p> <p>Μελετούν συγκριτικά συντακτικές δομές μεταξύ της νέας και της αρχαίας ελληνικής.</p> <p>Αναπαριστούν τα δομικά χαρακτηριστικά με παιχνίδια προσωποποίησης των συντακτικών ρόλων (με κατάλληλη τοποθέτηση των όρων της πρότασης σε γραμμή ακολουθίας στο χώρο). Παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσικών συστημάτων ως προς τη σειρά των όρων της πρότασης.</p> <p>Καταρτίζουν σταδιακά πίνακες και σχεδιαγράμματα, που δείχνουν με παραστατικό τρόπο τις βασικές συντακτικές δομές που συναντούν στα αρχαία.</p> <p>Ενδεικτικά θέματα των σχεδιαγραμμάτων:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Συντακτικές δομές σε επίπεδο φράσης 2. Συντακτικές δομές σε επίπεδο πρότασης 3. Δομές περιόδων 4. Είδη προτάσεων ως προς τη δομή και το περιεχόμενο 5. Πρόταση και περίοδος 6. Παράγραφος και κείμενο <p>(Νεοελληνική, Νοηματική, Τεχνολογία, Εικαστικά Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές κατά υπο-ομάδες επεξεργάζονται σύντομο και εύληπτο υλικό από την αρχαία και αναζητούν σημασιολογικές, γραμματικές και γραμματολογικές πληροφορίες από τις διαθέσιμες πηγές για να αποκρυπτογραφήσουν το νόημά του.</p> <p>Συνδυάζουν κριτικά τις πληροφορίες αυτές και διατυπώνουν στη νοηματική ή τη νεοελληνική τις ερμηνευτικές τους προτάσεις για το κείμενο.</p> <p>Διασταυρώνουν τις προτάσεις, συζητούν και συνθέτουν την τελική ερμηνευτική εκδοχή.</p> <p>(Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Οργανώνονται «εργαστήρια μετάφρασης αρχαίων» με τον απαραίτητο τεχνικό και βιβλιογραφικό εξοπλισμό.</p> <p>Οι μαθητές ενημερώνονται από επαγγελματίες για την διαδικασία της μετάφρασης και τη διαφορά της από τη διερμηνεία.</p> <p>Ενημερώνονται για τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της μετάφρασης κειμένων από γλώσσες που δεν μιλιούνται πλέον.</p> <p>Παρακολουθούν και περιγράφουν κριτικά βιντεοσκοπημένο υλικό διερμηνείας μεταξύ ελληνικής και νοηματικής και αντιστρόφως.</p> <p>Καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους και φτιάχνουν με τα συμπεράσματά τους ένα κείμενο με τίτλο «Δυσκολίες στη μετάφραση των αρχαίων ελληνικών».</p> <p>Στο κείμενο συμπεριλαμβάνουν τις δικές τους μεταφράσεις, εξηγώντας τις μεταφραστικές τους επιλογές και στρατηγικές.</p>
---	---	---

<p>Οι μαθητές επιδιώκεται να συγκρίνουν τη νεοελληνική, την αρχαιοελληνική γραμματεία και την άγραφη πολιτισμική παράδοση της Κοινότητας των Κωφών.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν τις βασικές στρατηγικές και γνώσεις για τη μετάφραση ιδιαίτερα απλών και σύντομων αποσπασμάτων (ή γραμμών) της της αρχαίας γραμματείας στη νεοελληνική και νοηματική.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να μάθουν τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά. ενός έργου.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες για την κλασική αρχαιοελληνική λογοτεχνία.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται</p>	<p>Η αρχαιοελληνική γραμματεία</p> <p>Γραμματειακά είδη</p> <p>Μετάφραση της λογοτεχνίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της</p>	<p><i>Ελέγχουν τις μεταφραστικές τους απόπειρες διασταυρώνοντας την απόδοση του μηνύματος μεταξύ των τριών γλωσσικών συστημάτων.</i></p> <p><i>Δοκιμάζουν την αντίστροφη μετάφραση (προς την αρχαία)</i> <i>Δοκιμάζουν μετάφραση:</i> <i>κατά προσέγγιση</i> <i>ελεύθερη</i> <i>πιστή</i> <i>κυριολεκτική</i> <i>και συζητούν γι' αυτό.</i> <i>Δοκιμάζουν τρόπους προσέγγισης του υλικού της αρχαίας, χρησιμοποιώντας την εμπειρία τους ως δίγλωσσα άτομα, που κινούνται μεταξύ νεοελληνικής και νοηματικής.</i></p> <p><i>Εφαρμόζουν τις περικειμενικές και εξωκειμενικές γνώσεις τους, ώστε να προσεγγίζουν τα κείμενα όσο το δυνατόν περισσότερο σφαιρικά και λειτουργικά. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική)</i></p> <p><i>Φτιάχνουν προδευτικά έναν «Θησαυρό Αρχαιοελληνικής Γραμματείας», με βάση τα κείμενα, που υπάρχουν στα σχολικά βιβλία των αρχαίων, αλλά και άλλα κείμενα που συναντούν στη σχολική βιβλιοθήκη, σε δημόσιες /πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, και σε σχετικούς ηλεκτρονικούς τόπους.</i> <i>Στον οδηγό κατατάσσουν τα έργα που κάθε φορά προσεγγίζουν, με βάση τα γραμματολογικά τους χαρακτηριστικά και την χρονολόγησή τους.</i></p> <p><i>Αναλαμβάνουν κατά ομάδες να παρουσιάσουν στην τάξη ένα γραμματειακό είδος και ένα ή δύο αντιπροσωπευτικά έργα απ' αυτό.</i></p> <p><i>Συζητούν τη λειτουργία κάθε γραμματολογικού είδους στην εποχή του και διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους σε γραπτό κείμενο.</i></p> <p><i>Κάνουν συγκριτική μελέτη της αρχαιοελληνικής και της νεοελληνικής γραμματείας αναζητώντας αναλογίες, ομοιότητες και διαφορές.</i></p> <p><i>Καλούν έναν Κωφό μελετητή της λογοτεχνίας και συζητούν για την άγραφη πολιτισμική παράδοση της Ελληνικής Κοινότητας των Κωφών.</i> <i>Από τη βιντεοσκοπημένη ομιλία και τη συζήτηση, φτιάχνουν μια γραπτή εργασία με θέμα «Από την ανώνυμη στην επώνυμη λογοτεχνία» (Νεοελληνική, Νοηματική, Ιστορία, Εικαστικά, Πληροφορική).</i></p> <p><i>Οι μαθητές οργανώνουν «λογοτεχνικά εργαστήρια μετάφρασης», για να διερευνήσουν τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά και στοιχεία σε σύντομες προτάσεις της αρχαίας γραμματείας.</i> <i>Με βάση τις γνώσεις τους (από τη νεοελληνική γλώσσα</i></p>
--	--	---

<p>να προσεγγίσουν πολιτισμικά και ιστορικά την αρχαιοελληνική γραμματεία.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να μάθουν τους τρόπους αξιοποίησης των ιστορικών πηγών, για την άντληση πληροφοριών για διάφορα θέματα.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να αξιολογήσουν την προσφορά της αρχαιοελληνικής γραμματείας στον παγκόσμιο πολιτισμό.</p> <p>Οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν τα σημαντικότερα είδη και έργα της αρχαιοελληνικής</p>	<p>Λογοτεχνικά χαρακτηριστικά κειμένων</p> <p>Καλλιτεχνικές δραστηριότητες</p> <p>Πολιτισμική και ιστορική προσέγγιση της αρχαιοελληνικής γραμματείας</p>	<p>και λογοτεχνία, καθώς και τη νοηματική) για τις διαφορές μεταξύ έντεχνου και καθημερινού λόγου, Μεταφράζουν επίσης σύντομα αποσπάσματα όπως την απάντηση του Δημαράτου στον Ξέρξη, τα προοίμια του Εκαταίου, επιγράμματα από τον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη, κ.λ.π. Η μετάφραση γίνεται στη νεοελληνική και στη νοηματική (Νεοελληνική, Νοηματική, Ιστορία. Εικαστικά, Πληροφορική).</p> <p>Ερευνούν τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά σε ενδεικτικά κείμενα που μελετούν, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεταφρασμένα αποσπάσματα από την αρχαία, • αποσπάσματα από την νεοελληνική λογοτεχνία, • και βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα ποιητικής νοηματικής. <p>Εργάζονται με επίβλεψη κατά ομάδες και συνθέτουν ένα γραπτό κείμενο που περιλαμβάνει τα συμπεράσματά τους ως προς το ερώτημα «Ποια γνωρίσματα κάνουν ένα έργο λογοτεχνικό;» Κάθε ομάδα παρουσιάζει το κείμενό της στην τάξη. (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Οι μαθητές συμμετέχουν σε δραστηριότητες, που οργανώνει το σχολείο, όπως «Εβδομάδα Γνωριμίας με την Κλασική Τέχνη» και αναλαμβάνουν την ενότητα «Κλασική αρχαιοελληνική λογοτεχνία». Συνεργάζονται με τις άλλες ομάδες που έχουν αναλάβει τις υπόλοιπες δραστηριότητες και αναλαμβάνουν την παρουσίαση ομιλιών στη νοηματική με θέματα «Επική ποίηση», «Λυρική ποίηση», «Οι τραγικοί ποιητές» και «Το έργο του Αριστοφάνη» (Νεοελληνική, Νοηματική, Πληροφορική).</p> <p>Οι εργασίες στην τάξη συνδέονται με βιωματικές επισκέψεις σε Μουσεία και αρχαιολογικούς/ιστορικούς τόπους. Εκεί με προγραμματισμένο τρόπο συγκεντρώνουν υλικό και φτιάχνουν σταδιακά ένα βίντεο με τίτλο «Οδηγός αρχαιογνωσίας» στη νοηματική. Ο οδηγός περιλαμβάνει τα προσωπικά τους βιώματα από τις επισκέψεις και πληροφορίες για τους χώρους και την ιστορία τους. Το βίντεο συνοδεύεται από φυλλάδιο των μαθητών, στο οποίο έχουν καταγράψει στην ελληνική τα σημαντικότερα αποσπάσματα του βίντεο. (Νεοελληνική, Νοηματική, Ιστορία. Εικαστικά, Πληροφορική).</p> <p>Σε διαθεματικές δραστηριότητες στο μάθημα της αρχαίας ιστορίας οργανώνονται εργαστήρια για την μελέτη, τη μετάφραση και τον σχολιασμό ιστορικών πηγών.</p>
---	---	---

2. Οι έφηβοι στην αρχαιότητα και την εποχή μας
3. Οι κωφοί στην ελληνική αρχαιότητα
4. Δραματοποίηση Αισώπειων μύθων
5. Δραματοποίηση κειμένων από το «Ανθολόγιο»
6. Συλλογή και επεξεργασία αλφαβήτων και συστημάτων γραφής από την αρχαιότητα έως σήμερα. Παρουσίαση στη νοηματική (σε βίντεο)
7. Δραματοποίηση της ιστορίας της γραφής στη νοηματική
8. «Χαρτογράφηση» της φωνολογίας των ομιλούμενων γλωσσών
9. Λεξικό των λεξικών της αρχαίας ελληνικής
10. Συλλογή, καταγραφή και έκδοση παραγωγικών και κλιτικών μορφημάτων
11. Βιντεοσκοπημένη απόδοση αρχαιοελληνικών φράσεων και μικροκειμένων στη νοηματική
12. Βιβλίο –Οδηγός για μεταφραστές και διερμηνείς
13. Σύνταξη Οδηγού αρχαιοελληνικής γραμματείας
14. Ποιητική απόδοση στη νοηματική αποσπασμάτων από τη λυρική ποίηση
15. Δραματοποίηση αποσπασμάτων από τη λυρική ποίηση
16. Δραματοποίηση αρχαιοελληνικών μύθων (κοσμογονία, ήρωες, θεοί, ημίθεοι)
17. Λεξικό λέξεων της αρχαίας που δανείσθηκε η σύγχρονη διεθνής επιστημονική κοινότητα
18. Δίγλωσσο λεξικό (αρχαιοελληνικό –νοηματικό) αθλητικών όρων
19. Δίγλωσσο λεξικό (αρχαιοελληνικό – νοηματικό) μυθικών, λογοτεχνικών και ιστορικών προσώπων από την αρχαιότητα
20. Τρίγλωσσο λεξικό Ορολογίας της αρχαίας γραμματείας

1. Διδακτικές προσεγγίσεις

Η αποτελεσματική διδασκαλία προϋποθέτει συνολική, ευέλικτη και πολυεπίπεδη προσέγγιση των διδακτικών αντικειμένων. Σε κάθε διδακτική ενότητα πρέπει να συνδέονται λειτουργικά το φωνολογικό, μορφολογικό και το σημασιολογικό με το λειτουργικό επίπεδο του λόγου και να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο και συνεκτικό πλαίσιο. Το ευρύτερο αυτό πλαίσιο εννοιοδοτείται και αποκτά ουσιαστικό περιεχόμενο για τους μαθητές, όταν προσλαμβάνεται με βιωματικό και διαθεματικό τρόπο.

Η διαδικασία του μαθήματος μπορεί να περιλαμβάνει:

- Ανάγνωση (σιωπηρή, ατομική ή ομαδική από βιβλίο ή από τον πίνακα, σε διαφάνεια κ.λ.π.)
- Σχολιασμό, διατύπωση υποθέσεων για το κείμενο (εποχή, προέλευση, περιεχόμενο κ.λ.π.)
- Αναζήτηση και αξιοποίηση πληροφοριών για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτηματικά:
- Αναζήτηση γραμματολογικών, λεξιλογικών, μορφοσυντακτικών και σημασιολογικών πληροφοριών.
- Επεξεργασία του κειμένου με βάση τις παραπάνω πληροφορίες.
- Απόδοση του νοήματος του κειμένου στη νοηματική.
- Ασκήσεις λεξιλογικές: Σύνθεση, ανάλυση συνθέτων, ομόρριζες λέξεις, αντίθετες, συνώνυμες κ.λ.π.
- Ασκήσεις έκφρασης -δομής: σχηματισμός –συμπλήρωση προτάσεων και περιόδων.
- Σχολιασμός, διατύπωση ερωτημάτων σημασιολογικού περιεχομένου και συγγραφή σύντομων εργασιών ατομικών ή ομαδικών.
- Γραπτή μετάφραση στη νεοελληνική.

Από τις παραπάνω δραστηριότητες επιλέγονται εναλλακτικά οι καταλληλότερες για κάθε ενότητα

2. Παράδειγμα διδασκαλίας διδακτικής ενότητας

A. *Επεξεργασία επιγραφής από πινακίδα της Κνωσσού (14^{ος} αι. π.χ.)*
 «ΠΑΣΙ ΘΕΟΙΣ ΜΕΛΙ' ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΙΣ»

1. Εισαγωγή

Παρουσίαση σχετικού πλούσιου φωτογραφικού υλικού για τις πινακίδες της Κνωσσού σε γραμμική γραφή Β και επεξεργασία πληροφοριών για τη γραμμική Β. Σύνδεση των πληροφοριών με προηγούμενα μαθήματα σχετικά με τη γραφή στους αρχαίους πολιτισμούς

2. Ασκήσεις φωνολογίας και γραφής

Αντιγραφή της επιγραφής στην αυθεντική της μορφή, στη μεγαλογράμματο αττική, στη μικρογράμματο, σε γραφή με το χέρι, καλλιγραφικά, με εικαστικό τρόπο, σε πήλινη πινακίδα, σε πήλινο πυθάρι, με χρώματα, στον υπολογιστή. Τα έργα των μαθητών τοποθετούνται σε περίοπτη θέση και γίνονται σχόλια για τις λύσεις που έδωσαν στην προσπάθεια καταγραφής της πινακίδας.

Οι μαθητές «αναγιγνώσκουν» (αφιερώνεται λίγος χρόνος στη ετυμολόγηση και τη σημασία της λέξης αναγιγνώσκω) την επιγραφή με διάφορους τρόπους (την εκφωνούν, την διαβάζουν σιωπηρά, την δακτυλοσυσλλαβίζουν, την αποδίδουν στη νοηματική).

Συζητούν τις δυσκολίες που συναντούν: Πού υπάρχουν τόνοι; Πού υπάρχει στίξη; Γιατί; Χρησιμοποιούν λεξικά και άλλες πηγές και προτείνουν την κατάλληλη ανάγνωση –εκφορά.

3. Επεξεργασία λεξιλογίου

ΑΜΦΟΡΕΥΣ: είδος αγγείου με δύο λαβές. Αναζητούν την απόδοση της λέξης στη νεοελληνική ΠΑΣΙ: σε όλους. Μορφολογική επεξεργασία. Πώς χρησιμοποιούμε τον τύπο αυτούσιο σήμερα;

ΕΙΣ: τι σχέση έχει με το ουδείς, ουδέν;

ΘΕΟΣ: να το κλίνουμε. Να βρούμε σύνθετα και παράγωγα στη νεοελληνική. Να πιθανολογηθεί η ετοιμολογία της λέξης.

ΜΕΛΙ: Οι μαθητές αναζητούν κάθε είδους πληροφορίες για τη λέξη και τη χρήση.

Παρατηρούν και επισημαίνουν τις διαφορές στην κλίση μεταξύ αρχαίας και νέας ελληνικής

4. Μορφολογία – σύνταξη και περιεχόμενο

Οι μαθητές κατά ζεύγη ή μεγαλύτερες ομάδες αναζητούν τη συντακτική δομή της επιγραφής, συνδυάζοντας τις μορφολογικές, συντακτικές και πραγματολογικές πληροφορίες που διαθέτουν, με υποθέσεις που σχηματίζουν, προσπαθώντας να αποκρυπτογραφήσουν το περιεχόμενο. Εργάζονται όλοι μαζί για να προχωρήσουν στην κατανόηση της δομής με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, αν χρειαστεί.

5. Περιεχόμενο - Σημασιολογία

Συζητούνται θέματα όπως: Ποιοι έγραψαν το κείμενο αυτό; Γιατί;

Μελέτη του νοήματος της λέξης ΘΕΟΣ τότε και τώρα, το περιεχόμενο της προσφοράς στους θεούς τότε και τώρα κλπ

6. Δημιουργικές εργασίες

Θεατρικά δρώμενα με τα ίδια/παρόμοια θέματα.

Συντάσσουν επιγραφές με άλλα υλικά προσφορών σε συγκεκριμένες θεότητες.

Οι μαθητές γράφουν κατά ομάδες σύντομες γραπτές εργασίες σχετικά με την επιγραφή. Οι γραπτές εργασίες με το σχετικό εικαστικό υλικό που δημιουργούν στην τάξη, διορθώνονται, γίνεται επιμέλεια και εκδίδονται σε ισάριθμα με τον αριθμό των μαθητών αντίτυπα.

4. Διδακτικό Υλικό - προδιαγραφές

Εκτός από τα διδακτικά βιβλία για τους ακούοντες μαθητές, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν προαιρετικά, αν οι ανάγκες και οι δυνατότητες της τάξης το επιτρέπουν, θεωρείται επιβεβλημένη η δημιουργία των εξής βιβλίων:

α. «Ανθολόγιο Αρχαιοελληνικής γλώσσας για κωφούς μαθητές». Το ανθολόγιο χρησιμοποιείται και για τις τρεις τάξεις του γυμνασίου και περιλαμβάνει το εξής υλικό:

A. Πρωτότυπο υλικό στη διδασκαλία των αρχαίων:

α. Μεμονωμένες λέξεις και φράσεις, που έχουν επιβιώσει στην καθημερινή νεοελληνική και στη λόγια παράδοση.

β. Φράσεις ή αποσπάσματα που περιέχουν λέξεις που έχουν επιβιώσει και στη νεοελληνική.

γ. Φράσεις από αρχαία κείμενα.

δ. Αποσπάσματα από αρχαία κείμενα αυθεντικά στα οποία οι μαθητές αποκτούν πρόσβαση σταδιακά.

ε. Μικρά αυτοτελή κείμενα από την αρχαία γραμματεία.

2. Κάθε διδακτική ενότητα (λέξη, φράση, κείμενο) συνοδεύεται από ιδιαίτερα πλούσιο και προσεκτικά σχεδιασμένο πληροφοριακό υλικό: πληροφορίες και επεξηγήσεις για τη γραμματική, το συντακτικό, το λεξιλόγιο, τη σημασιολογία και το λειτουργικό πλαίσιο του χωρίου. Δίνονται επίσης πληροφορίες αισθητικές, υφολογικές και γραμματολογικές.

3. Το «Ανθολόγιο» περιλαμβάνει επίμετρο με πίνακες χάρτες, λεξιλόγιο, λεξιλόγιο ορολογίας, λεξιλόγιο κυρίων ονομάτων και βιβλιογραφία.

4. Στο Ανθολόγιο συμπεριλαμβάνεται και εκτενής οδηγός για τον εκπαιδευτικό.

Το Ανθολόγιο επίσης είναι τρίγλωσσο: οι περικειμενικές πληροφορίες δίνονται στην νεοελληνική, ενώ όλο το υλικό αποδίδεται στη νοηματική (σε μορφή CD). Συνοδεύεται επίσης από βιβλίο του εκπαιδευτικού, καθώς και από βιβλίο του μαθητή

B. Αντίστοιχο βιβλίο του μαθητή.

Τα παραπάνω διδακτικά βιβλία τηρούν τις προδιαγραφές των αντίστοιχων της γενικής εκπαίδευσης

5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση γίνεται όπως αναφέρεται στα ΑΠΣ με τις απαραίτητες προσαρμογές.

Στις εξετάσεις και σε άλλους τρόπους αξιολόγησης χρησιμοποιείται η γραπτή ελληνική γλώσσα. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και η νοηματική.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

1. Σκοπός της Διδασκαλίας των Εικαστικών στους Κωφούς Μαθητές

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας των Εικαστικών στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο είναι να γνωρίσει ο κωφός μαθητής τις Εικαστικές Τέχνες, να εμβαθύνει σ' αυτές και να τις απολαύσει μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων, αλλά και μέσα από τη γνώση και την κατανόηση του φαινομένου της τέχνης, ώστε να καλλιεργηθεί ως δημιουργός και ως φιλότεχνος θεατής.

Ειδικότερα με το μάθημα των Εικαστικών επιδιώκεται να καλλιεργηθεί:

Η δημιουργικότητα του κωφού μαθητή, η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου, η συμμετοχή του στις εικαστικές τέχνες.

Η γνώση και η χρήση των υλικών, των μέσων, των εργαλείων και των πηγών σε ποικίλες εικαστικές μορφές (μορφές που συμπεριλαμβάνουν βασικά σύμβολα της πολιτιστικής ταυτότητας, της οικουμενικής και παράλληλα της τοπικής κοινότητας κωφών).

Η συνειδητοποίηση εκ μέρους των κωφών παιδιών και εν δυνάμει μελλοντικών ενηλίκων κωφών ότι η καλλιτεχνική δημιουργία λειτουργεί ως δίοδος κατανόησης και έκφρασης της κοινότητας, συνηγορώντας στην ανάπτυξη πολιτισμικής ταυτότητας.

Η κατανόηση της πολιτιστικής διάστασης και η συμβολή των τεχνών στον πολιτισμό διαχρονικά και συγχρονικά.

Η κατανόηση της δυνατότητας θετικής συμβολής των τεχνών στην ενδυνάμωση της ταυτότητας των μελών της κοινότητας των κωφών.

Η ευαίσθητη ανταπόκριση, η κατανόηση, η κριτική προσέγγιση και η ανάλυση του εικαστικού έργου αλλά και του φαινομένου της Τέχνης γενικότερα.

Η γνωριμία των ανά τον κόσμο συλλογικών ή ατομικών εικαστικών εκφράσεων κωφών καλλιτεχνών.

Η καλλιέργεια καλλιτεχνικής έμπνευσης ούτως ώστε τα κωφά παιδιά να δημιουργούν έργα τέχνης με πρόθεση να εκφράσουν την εμπειρία της Κώφωσης μέσω οπτικής Τέχνης.

Τα πλεονεκτήματα της διδασκαλίας των εικαστικών σε κωφά παιδιά έχουν σθεναρά υποστηριχθεί. Οι δουλειές των κωφών ζωγράφων, γλυπτών, και αρχιτεκτόνων επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι πολλοί κωφοί είναι αληθινά προικισμένοι και συναγωνίζονται άνετα με άλλους του τομέα τους. Αυτό μπορεί να βασίζεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί επέδειξαν επιμονή και προσήλωση στην ανάπτυξη των ταλέντων τους, παρά στην ύπαρξη ενός υποστηρικτικού και ενθαρρυντικού εκπαιδευτικού συστήματος. Ένα αναλυτικό πρόγραμμα που εστιάζεται στην διδασκαλία των εικαστικών μπορεί κάλλιστα να ανοίξει πολύ περισσότερους ορίζοντες σε πολύ περισσότερα κωφά παιδιά.

Τα κωφά παιδιά μπορούν να είναι το ίδιο δημιουργικά και το ίδιο εκφραστικά στην τέχνη όπως και τα ακούοντα παιδιά εάν τους δοθεί η ευκαιρία να αναπτύξουν το δυναμικό τους. Τα κωφά παιδιά έχουν υψηλή αντίληψη των οπτικών τεχνών και εκφράζουν δίψα για μάθηση.

Στην τέχνη, μπορούν να βρεθούν κλειδιά αξιολόγησης της αντιληπτικής ικανότητας του παιδιού ως προς τον εαυτό του και ως προς τους άλλους. Επιπρόσθετα, οι τεχνικές του σχεδίου δύνανται να αποτιμήσουν και να αναπτύξουν τις γνωστικές λειτουργίες -ανακαλώντας διαδοχικά, αναπαραστικές και συνθετικές έννοιες και συλλαμβάνοντας και αναπαριστώντας χωρικές σχέσεις. Η διδασκαλία των εικαστικών τεχνών δύναται να παίξει κρίσιμο ρόλο στην νοητική, αντιληπτική και συναισθηματική ανάπτυξη των κωφών μαθητών.

Ως κεντρικός άξονας του μαθήματος ορίζεται μία πρώτη αισθητική, εικαστική προσέγγιση της ταυτότητάς τους ως κωφά παιδιά, χρησιμοποιώντας μορφολογικά πλαστικά στοιχεία με πρόθεση την έκφραση εγγενών πολιτισμικών ή φυσικών εμπειριών.

2. Άξονες, Γενικοί Στόχοι, Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης

Ο ρόλος της τέχνης στα αναλυτικά προγράμματα για κωφά παιδιά έχει υποτιμηθεί. Το δυναμικό για εξαιρετικές επιδόσεις και ατομική ανάπτυξη υπάρχει χωρίς να αντλείται. Βάσει των δεδομένων,

πιθανολογείται τόση ποικιλία στο περιεχόμενο και στην φιλοσοφία της διδακτικής της τέχνης, όσα και τα σχολεία των κωφών. Οι δάσκαλοι βρίσκονται σε συνεχή αναζήτηση τρόπων δημιουργίας ενός θετικού, γόνιμου και πλήρους ερεθισμάτων μαθησιακού περιβάλλοντος. Η τέχνη δύναται, πράγματι, να παρέχει τρόπους πραγμάτωσης αυτού του στόχου. Ως βασικοί στόχοι της καλλιτεχνικής αγωγής για κωφούς μαθητές προτείνονται:

- α) Η ενδυνάμωση της οπτικής αντίληψης
- β) Η ανάπτυξη προ-καλλιτεχνικών δεξιοτήτων
- γ) Η διεύρυνση της φαντασίας
- δ) Η ανάπτυξη ατομικής έκφρασης και πειραματισμού
- ε) Η ανάπτυξη της ανεξαρτησίας

Το σχολείο χρησιμοποιεί τις οπτικές και παραστατικές τέχνες «ως ένα ζωτικής σημασίας μέσον κατανόησης όλων των θεματικών αντικειμένων στον κόσμο του κωφού μαθητή».

Γενικός απώτερος στόχος είναι η περαιτέρω ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων των μαθητών και η πραγμάτωση εικονοπλαστικών ομαδικών-συνεργατικών και ατομικών εργασιών σε θέματα που σχετίζονται με την κώφωση.

Ειδικότερα επιδιώκεται:

1. Η επίδραση στην αναγνώριση και ανάπτυξη της ίδιας της Νοηματικής Γλώσσας. Αυτή καθαυτή η γλώσσα παρουσιάζεται ως μία «παλλόμενη νέα μορφή τέχνης, μία οπτική ποίηση». Η αισθητική αξία της γλώσσας αναγνωρίζεται από τους κωφούς μαθητές με σκοπό την ενθάρρυνση ενός ήπιου συναπτανήματος της ρηματικής (γλωσσικής, λεκτικής) και της οπτικής εκφραστικής γλώσσας. Η αποδοχή της ως γλώσσας πλούσιας σε εκφραστικές και οπτικο-αισθητικές αξίες θα βοηθήσει στην ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας των κωφών μαθητών.

2. Η ανάπτυξη στόχων και δυνατοτήτων (πλεονεκτημάτων), που επικεντρώνονται στη λέξη «εαυτός», συμπεριλαμβάνοντας την αυτο-κατανόηση, αυτο-εξέλιξη, αυτο-γνώσια, αυτο-εκτίμηση, αυτο-εξερεύνηση, αυτο-αποδοχή, αυτο-υπόληψη, αυτο-εμπιστοσύνη και αυτο-έκφραση.

3. Η χρήση των αισθήσεων, η οπτική αντίληψη. Στον τομέα αυτό δίδεται σημαντική έμφαση όσον αφορά στα κωφά παιδιά. Δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση της έννοιας του ρυθμού και στην ανάπτυξη της ψυχογλωσσωματικής συνείδησης. Οι οπτικές τέχνες μπορούν να θεωρηθούν ως πρωτεύοντα δημιουργικά μέσα για την ενδυνάμωση της γλωσσικής ανάπτυξης. Στο βαθμό που η καλλιτεχνική εμπειρία επιτρέπει στα κωφά παιδιά τη συμμετοχή τους σε φαντασιακές δράσεις, και που ενδεχομένως τις ενισχύει ή τις προεκτείνει, μπορεί να παρέχει ευκαιρίες για αφηρημένη σκέψη, όπως και να ενισχύσει ή να επιβάλλει γλωσσικά πρότυπα.

4. Η αύξηση της εστίασης σε οπτικές εμπειρίες, οπτικά ερεθίσματα, και οπτικούς μετασχηματισμούς των πληροφοριών, σε μία προσπάθεια να μεγιστοποιηθεί το δυναμικό του συστήματος επεξεργασίας των οπτικά δομημένων πληροφοριών.

5. Η άμεση προσέγγιση με τη διαμεσολάβηση της οπτικής σκέψης που δίδει έμφαση στη διαδικασία, παρά στο αποτέλεσμα.

6. Η συνεργασία στην επίλυση προβλημάτων, η ενδυνάμωση των σχέσεων ανάμεσα σε κωφούς και βαρήκοους συμμαθητές, και η κοινωνική αλληλεπίδραση.

7. Η ενσωμάτωση χωρίς τη διαμεσολάβηση της προφορικής γλώσσας όταν κωφά παιδιά εργάζονται από κοινού με ακούοντα παιδιά.

8. Η βελτίωση των επικοινωνιακών τους δεξιοτήτων.

9. Η διοχέτευση συγκινήσεων σε εποικοδομητικές οδούς και η επικοινωνία μέσω μη ρηματικών διαύλων.

10. Η προσέγγιση της λογοτεχνίας και άλλων μορφών τέχνης.

11. Η λειτουργία της εικαστικής τέχνης ως μέσου διδασκαλίας άλλων μαθημάτων (ιστορία, ανάγνωση, κοινωνιολογία) αλλά και ως δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου.

12. Ο θετικός προσανατολισμός των κωφών μαθητών προς τις καλές τέχνες ως δυνατότητα επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

13. Η μετάδοση της αυθεντικής καλλιτεχνικής κληρονομιάς των κωφών ως μέσο αυτοεπιβεβαίωσης των κωφών παιδιών και των δυνατοτήτων τους.

II. ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Αξονες Γνωστικού Περιεχομένου	Γενικοί Στόχοι (Γνώσεις, Δεξιότητες, Στάσεις και Αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις Έννοιες Διαθεματικής Προσέγγισης
<p>Εξοικείωση με σύνθετα υλικά, σύνθετα μέσα. Σύνθετες τεχνικές. Νέες τεχνολογίες. Νέες τεχνολογίες και κώφωση.</p> <p>Μορφολογικά πλαστικά στοιχεία. Μορφοπλαστικά στοιχεία καλλιτεχνικών δράσεων με πρόθεση την έκφραση εγγενών πολιτισμικών ή φυσικών εμπειριών λόγω κώφωσης.</p> <p>Θεματική προσέγγιση, περιεχόμενο, νόημα. Βιωματική προσέγγιση. Αισθητική προσέγγιση. Αισθητική προσέγγιση της νοηματικής γλώσσας. Η Νοηματική γλώσσα ως μορφή τέχνης. Τεχνοτροπίες. Μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών. Οπτικές τέχνες. Άλλες τέχνες και αλληλεπίδρασή τους με τις εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες. Ιστορία τέχνης και πολιτισμού. Θεωρία τέχνης. Εισαγωγή στη φιλοσοφία της αισθητικής. Ιστορία της τέχνης των κωφών. Εικαστικά κινήματα κωφών Έργα τέχνης. Διαθεματική προσέγγιση έργων τέχνης. Έργα τέχνης βασισμένα στην εμπειρία της κώφωσης. Καλλιτέχνες.</p>	<p>Επιδιώκεται ο μαθητής:</p> <p>Να βελτιώνει συνεχώς την ικανότητά του στη χρήση μέσων και τεχνικών. Να αντιλαμβάνεται και να χρησιμοποιεί τα μορφικά στοιχεία. Να αντιλαμβάνεται και να χρησιμοποιεί τα πολιτιστικά στοιχεία της κοινότητας των κωφών. Να χρησιμοποιεί σύμβολα, για να εκφράσει ιδέες, συναισθήματα και αξίες.</p> <p>Να κατανοεί τις αισθητικές, τις ιστορικές και τις κοινωνικές παραμέτρους της τέχνης. Να κατανοεί τις ιστορικές και τις κοινωνικές παραμέτρους που ενέπνευσαν έργα που εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης.</p> <p>Να αναπτύσσει οπτικές και αντιληπτικές ικανότητες για το χώρο, το χώρο νοηματισμού, τη δομή, την κίνηση, τα χρώματα και το φως μέσα στα έργα τέχνης.</p> <p>Να κατανοεί την επίδραση διαφόρων πολιτιστικών στοιχείων και να χρησιμοποιεί τέτοια στοιχεία στα έργα του. Να κατανοεί τη συμβολή των πολιτιστικών και ψυχογλωσσικών στοιχείων της κοινότητας των κωφών στη δημιουργία έργων τέχνης κωφών και τ' ανάπαλιν. Να αξιολογεί την κοινωνική και την πολιτιστική ευθύνη των κωφών καλλιτεχνών. Να χρησιμοποιεί γνώσεις από την ιστορία των κωφών και στοιχεία από έργα τέχνης κωφών στο δικό του έργο.</p> <p>Να βελτιώνει τα έργα του επηρεασμένος από επισκέψεις σε εκθέσεις και μουσεία. Να εξοικειωθεί με τις γκαλερί και τις πινακοθήκες. Να γνωρίσει με άμεσο τρόπο καλλιτεχνικά δρώμενα κωφών.</p> <p>Να αναλύει, να κρίνει και να συγκρίνει διαφορετικές τεχνοτροπίες έργων τέχνης αλλά και παιδικών έργων. Να κατανοεί την εφαρμογή αυτών των τεχνοτροπιών στα έργα που εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης.</p> <p>Να συνδέει την τέχνη με το περιεχόμενο άλλων μαθημάτων.</p> <p>Να αντιλαμβάνεται το ρόλο της καλαισθησίας στα αντικείμενα και στο δομημένο περιβάλλον.</p> <p>Να κατανοεί τη διαφορά των Καλών Τεχνών από τα προϊόντα των εφαρμοσμένων τεχνών.</p> <p>Να επινοεί ποικίλες εναλλακτικές αισθητικές και τεχνικές λύσεις σ' ένα καλλιτεχνικό πρόβλημα.</p> <p>Να αναγνωρίζει τις ικανότητες που απαιτούνται για τα διάφορα καλλιτεχνικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα των εφαρμοσμένων τεχνών.</p> <p>Να χρησιμοποιεί την κατάλληλη ορολογία για έργα δύο και τριών διαστάσεων.</p> <p>Να μνηθεί στις αξίες των οπτικών τεχνών.</p> <p>Να αναπτύσσει σειρές από έργα με κοινό θέμα και προβληματισμό.</p>	<p>Ύλη, Κενό, Χρώμα, Απόχρωση, Μορφή, Φόρμα, Δομή, Σχήμα, Σημείο, Γραμμή, Αξονες, Επίπεδο, Κίνηση, Δυναμική, Ένταση, Τονικότητα, Όγκος, Πλαστικότητα, Φως, Σκιά, Υφή, Χώρος, Νοηματικός χώρος, Βάθος, Σύνθεση, Ισορροπία, Ρυθμός, Οργάνωση, Παρατηρητικότητα, Οπτική αντίληψη, Εικαστική σκέψη, Σύγκριση, Ανάλυση, Εικόνα, Ιδέα, Δημιουργία, Φαντασία, Πολιτισμός, Μνήμη, Πολιτιστική ταυτότητα, Αυτοπεποίθηση, Ταύτιση, Παράδοση, Κληρονομιά, Χρόνος, Χωρόχρονος, Μεταβολή, Εξέλιξη, Πρωτοτυπία, Καινοτομία, Πρωτοπορεία, Έμπνευση, Υπέρβαση, Πειραματισμός, Εξερεύνηση, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Εξάρτηση, Κώδικας, Μήνυμα, Ενθάρρυνση, Σύμβολο, Σημαίνον-Σημαινόμενο Ομοιότητα- Διαφορά, Διαπολιτισμικότητα,</p>

Κωφοί καλλιτέχνες. Εισαγωγή στις αρχές αισθητικής και κριτικής ανάλυσης. Αισθητική και κριτική ανάλυση έργων. Αισθητική και κριτική ανάλυση έργων εμπνευσμένων από την εμπειρία της κώφωσης.	Να εκθέτει τα έργα του και να οργανώνει εκθέσεις. Να οργανώνει εκθέσεις με θεματικό άξονα που θα άπτεται της εμπειρίας της κώφωσης. Να αναγνωρίζει την αξία της τέχνης ως σημαντικής και απαραίτητης ανθρώπινης εμπειρίας. Να κάνει την τέχνη αδιάσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής του στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και στην κοινότητα των κωφών.	Ενδυνάμωση, Ύψος, Αισθητική.
--	---	------------------------------

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α΄ Τάξη Γυμνασίου

Σκοπός:

Επανάληψη, ανάλυση και εμπάθунση σε όλες τις προηγούμενες γνώσεις.
Πληροφορίες για τις τρεις κατηγορίες της καλλιτεχνικής απεικόνισης, τη ζωγραφική, τη χαρακτική και τη γλυπτική.
Κανόνες προοπτικής.
Βασικές έννοιες της τέχνης. Προσωπική πλήρωση, προσωπική απόκριση και έκφραση.
Γνωριμία με κωφούς καλλιτέχνες, επίγνωση της καλλιτεχνικής κληρονομιάς κωφών καλλιτεχνών.

Άσκηση:

- A) Ασκήσεις στο χρώμα και στην υφή, στις εκφραστικές δυνατότητες με διάφορες τεχνικές: τόνο, λάμψη, καθαρότητα του χρώματος, τεχνικές, υλικά, χειροτεχνήματα.
B) Ασκήσεις αποχρώσεων σε ζωγραφική ενότητα με θεματικό περιεχόμενο «τα μάτια».
Γ) Προβολή διαφανειών έργων που εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης. Συζήτηση, ανάλυση των έργων.
Δ) Ομαδική τοιχογραφία βασισμένη στις εμπειρίες τους ως κωφά παιδιά.
E) Ερευνητική εργασία με θέμα τη βιογραφία ενός κωφού καλλιτέχνη.

Θέματα:

Απεικόνιση συνθέσεων ή μεμονωμένων αντικειμένων, φυσικών ή κατασκευασμένων, σχεδίαση αρχιτεκτονικών στοιχείων.
Κατασκευή μαριονέτας και θεατρικής μάσκας.
Εικαστική δράση με μαριονέτες που νοηματοποιούν.
Θέατρο σκιών χειρομορφών νοηματικής γλώσσας.
Μπατίκ με περιγράμματα παλάμης.
Προβολή διαφανειών έργων που εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης.
Επίσκεψη κωφού εικαστικού στην τάξη.

Β΄ Τάξη Γυμνασίου

Σκοπός:

Διεύρυνση των γνώσεων σχετικά με τις τρεις κατηγορίες εικαστικής αναπαράστασης. Λεπτομερής παρατήρηση των πραγμάτων και απόδοση της εικόνας τους με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.
Τεχνικό σχέδιο.

Άσκηση:

- A) Απόδοση χώρου, όγκου, υφής.
B) Μοντάζ φωτογραφιών.
Γ) Φωτογράφιση στιγμιότυπων από την κοινότητα κωφών.

Δ) Διακοσμητικά μοτίβα, σύνθεση τυπογραφικών στοιχείων, σύνθεση γραμμάτων δακτυλικού αλφάβητου.

Ε) Ασπρόμαυρη σύνθεση με παλάμες.

ΣΤ) Οι κωφοί μαθητές δημιουργούν νοηματική ποίηση εμπνευσμένοι από έργα τέχνης. Τα ποιήματά τους βιντεοσκοποούνται και οι βιντεοταινίες προβάλλονται στην τάξη.

Θέματα:

Σύνθεση αντικειμένων, «νεκρή φύση».

Σχεδίαση φυσικών και τεχνητών αντικειμένων.

Σχεδίαση διαφόρων καννάβων και διακοσμητικών μοτίβων.

Αποτύπωμα σώματος που νοηματίζει.

Γ΄ Τάξη Γυμνασίου

Σκοπός:

Αναλογικό σχέδιο, γραμμικό σχέδιο.

Αντίληψη των προβλημάτων της αναπαράστασης.

Νέες τεχνολογίες και σύγχρονη τέχνη.

Άσκηση:

Α) Άσκηση προοπτικής.

Β) Διακοσμητικά μοτίβα.

Γ) Μελέτη αναλογιών και κίνησης ανθρώπινου σώματος από ανδρείκελο και φιγούρα.

Δ) Επίσκεψη στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Εργασίες σε ομάδες 2-3 παιδιών που παράγουν ολιγόλεπτα εικαστικά βίντεο εναλλακτικής αισθητικής προσέγγισης.

Ε) Ερευνητική εργασία με θέμα τη σφαιρική ανάλυση έργου που εκφράζει την εμπειρία της κώφωσης.

Θέματα:

Σχέδιο από μοντέλο.

Σχεδιασμός αντικειμένου με ένα σημείο φυγής.

Διακοσμητική φρίζα με μοτίβο από το φυτικό και ζωικό κόσμο.

Διακοσμητική φρίζα με μοτίβο από μορφοπλαστικά στοιχεία της νοηματικής γλώσσας.

Κοστούμια και μακέτα σκηνογραφίας για εικαστικό happening στην ελληνική νοηματική γλώσσα.

Αποτύπωμα παλάμης με διαφορετικές τεχνοτροπίες (κυβισμός, εξπρεσσιονισμός, πουαντιγισμός), σύνδεση με εικαστικά κινήματα και έργα κωφών καλλιτεχνών.

Επίσκεψη στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.

Ομαδική έκθεση.

Παράδειγμα Διαθεματικού Σχεδίου Εργασίας (Project)*

(Το παράδειγμα έχει σχεδιαστεί για το Δημοτικό, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί με προσαρμογές και στο Γυμνάσιο).

Παράδειγμα διαθεματικού σχεδίου εργασίας (project) με άξονα την Αισθητική Αγωγή στο Δημοτικό με τίτλο «Πηλός». Η επιλογή του πηλού ως κεντρικού αντικειμένου έχει ως επιδίωξη:

α) Για τους εκπαιδευτικούς: να αποκτήσουν διδακτική ικανότητα στην πηλοπλαστική και ικανότητα στη διαθεματική μεθοδολογία.

β) Για τους μαθητές: να γνωρίσουν αυτό το υλικό και κατάλληλες τεχνικές, να συνδέσουν τον πηλό με την αρχαία ελληνική, βυζαντινή και σύγχρονη τέχνη, να γνωρίσουν το επάγγελμα του κεραμίστα, να αναπτύξουν διάφορες ιδέες χρησιμοποιώντας τον πηλό.

Διαθεματικά συνδέεται με τα άλλα αντικείμενα ως εξής :

α) Στην ελληνική γλώσσα γίνεται γλωσσική επεξεργασία κειμένων με θέμα τον πηλό.

β) Στην ιστορία γίνεται σύνδεση, επεξεργασία και ταξινόμηση των κεραμικών όλων των περιόδων που εξετάζονται (Μινωική, Μυκηναϊκή κτλ.).

γ) Πραγματοποιείται οργανωμένη και προετοιμασμένη επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής.

δ) Στην αισθητική αγωγή, τα παιδιά δημιουργούν μία χειρομορφή από ψυχρό πηλό.

ε) Στη νοηματική γλώσσα, οι μαθητές μαθαίνουν τα νοήματα των λέξεων και των όρων και πειραματίζονται ως γλωσσοπλάστες σε μία λεξικολογική και παράλληλα θεατρική απόδοση της δημιουργικής διαδικασίας της κεραμικής τέχνης. Αναλύουν τα δομικά στοιχεία των νοημάτων που χρησιμοποιούνται στην ειδικότητα του κεραμίστα.

Παράδειγμα Διαθεματικού Σχεδίου Εργασίας (Project)

Παράδειγμα διαθεματικού σχεδίου εργασίας (project) με άξονα την Αισθητική Αγωγή στο Γυμνάσιο με τίτλο «Κίνηση». Η επιλογή της κίνησης ως κεντρικού αντικείμενου έχει ως επιδίωξη:

α) Για τους εκπαιδευτικούς: να αποκτήσουν διδακτική εμπειρία στην αισθητική της κίνησης –με αφετηρία τα κινηματικά στοιχεία της νοηματικής γλώσσας- και ικανότητα στη διαθεματική μεθοδολογία.

β) Για τους κωφούς μαθητές: να γνωρίσουν αυτό το εξέχον στοιχείο της φυσικής τους γλώσσας και να συνδέσουν την κίνηση με την τέχνη, τη γυμναστική, την πληροφορική.

Διαθεματικά συνδέεται με τα άλλα αντικείμενα ως εξής :

α) Στην νεοελληνική γλώσσα οργανώνεται συζήτηση για την επιχειρηματολογία, τις ερωτήσεις, τη συλλογή πληροφοριών, την κινητικότητα της σκέψης.

β) Στην ιστορία γίνεται σύνδεση, επεξεργασία και ταξινόμηση διακοσμητικών μοτίβων όλων των ιστορικών περιόδων που περικλείουν ρυθμικές επαναλήψεις.

γ) Στην φυσική αγωγή ασκούνται στη ρυθμική κίνηση.

δ) Στην αισθητική αγωγή, τα παιδιά εκπονούν συνθετική εργασία γύρω από την αισθητική διάσταση της κίνησης και της έκφρασης, με μέσο το ανθρώπινο σώμα. Επίσης, διδάσκονται την έννοια του ρυθμού.

ε) Στη νοηματική γλώσσα, οι μαθητές μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να αναλύουν την κίνηση ως δομικό στοιχείο των νοημάτων που χρησιμοποιούν.

στ) Στη θεατρική αγωγή δραματοποιούν εκφραστικές κινήσεις με άξονα την επανάληψη σε δρώμενο παντομίμας.

Εργαστήρια Εικαστικών για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο

Το μάθημα της Εικαστικής Αγωγής πρέπει να γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο με κατάλληλη υποδομή για τη χρήση ποικίλων υλικών, αποθηκευτικό χώρο, βιβλιοθήκη, δυνατότητα προβολών, συσκότισης και πρόσβασης σε συστήματα πληροφορικής. Όταν δεν υπάρχει μόνιμο εργαστήριο, δημιουργούμε συνθήκες εργαστηρίου στις κοινές με τα άλλα μαθήματα αίθουσες μεταφέροντας, στο μέτρο του δυνατού, τα απαραίτητα υλικά και μέσα.

Το εργαστήριο Εικαστικών πρέπει να έχει ως ελάχιστες προϋποθέσεις:

Ευρυχωρία, καλό φωτισμό, παροχή νερού με κατάλληλη αποχέτευση, σωστό αερισμό του χώρου, υποστηρικτικά τεχνολογικά βοηθήματα κωφών.

Ράφια, ντουλάπια και ιδιαίτερο αποθηκευτικό χώρο για τη φύλαξη έργων, υλικών και εργαλείων.

Τα απαραίτητα μέσα, για να εξυπηρετούνται οι πολλαπλές ανάγκες εργασίας των παιδιών, όπως μεγάλοι πάγκοι για εργασία ατομική ή κατά ομάδες, καβαλέτα, επίπεδες επιφάνειες έκθεσης έργων.

Δυνατότητες προβολής (προβολέα σλάιτς, οθόνη, κουρτίνες συσκότισης και άλλα) τηλεόραση, βίντεο, υπολογιστή και εκτυπωτή.

Υλικά και εργαλεία ανάλογα με την ηλικία των παιδιών.

Βιβλιοθήκη, αρχείο εποπτικού υλικού και βιντεοθήκη.

Πλήρη ειδικό εξοπλισμό για διάφορα είδη εικαστικών τεχνών με συνθετότερες δυνατότητες και μεγαλύτερες απαιτήσεις. Δημιουργούνται επιμέρους εργαστήρια - γωνιές για τα αντικείμενα που προτείνει το πρόγραμμα σπουδών.

Προτεινόμενο Διδακτικό Υλικό για το Μάθημα των Εικαστικών Όλων των Βαθμίδων

Βιβλία μαθητή:

Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου.
Στα βιβλία χρησιμοποιούνται στοιχεία της κοινότητας των κωφών.

Τετράδια εργασιών και ασκήσεων:

Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου.
Στα τετράδια χρησιμοποιούνται στοιχεία της κοινότητας των κωφών. Στις ασκήσεις ενσωματώνονται εικονοπλαστικά σύμβολα της πολιτιστικής ταυτότητας των κωφών.

Βιβλία εκπαιδευτικών:

Ένα βιβλίο καθηγητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου.

Εποπτικό υλικό:

Μία σειρά 30-50 διαφανειών που θα συνοδεύει το βιβλίο του καθηγητή.

Μία σειρά 30-50 διαφανειών με έργα τέχνης που να εκφράζουν την εμπειρία της κώφωσης.

Μία βιντεοκασέτα διάρκειας 1 ώρας που θα συνοδεύει το βιβλίο του καθηγητή στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική με υπότιτλους .

Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Δημοτικό.

Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Γυμνάσιο.

Μία σειρά από 10 αφίσες με έργα τέχνης κωφών και με επεξηγηματικές πληροφορίες για όλες τις βαθμίδες.

Ένα CD - ROM (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Γυμνάσιο στην ελληνική νοηματική γλώσσα και στην ελληνική γλώσσα με υπότιτλους.

Ένα CD - ROM στην ελληνική νοηματική γλώσσα (διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό) για το Γυμνάσιο με εικαστικές δράσεις που να εκφράζουν τα πολιτιστικά στοιχεία της κοινότητας κωφών.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Διδακτέα ύλη: Τα κωφά παιδιά μπορούν να διδάσκονται το αναλυτικό της ιστορίας που έχει σχεδιαστεί για τα ακούοντα παιδιά που φοιτούν στα γενικά σχολεία αν τηρηθούν δύο βασικές προϋποθέσεις:

- α. Αν έχουν εκπαιδευτεί δίγλωσσα και κατά την άφιξή τους στο γυμνάσιο έχουν ήδη μια σταθερή πρώτη γλώσσα, τη νοηματική, και
 β. Αν ληφθούν σοβαρά υπόψη οι ακόλουθες μεθοδολογικές εισηγήσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος:

Μεθοδολογία: Πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη υπόψη ότι τα κωφά παιδιά πρέπει να εκπαιδεύονται δίγλωσσα και γλώσσα της διδασκαλίας είναι η πρώτη, η φυσική γλώσσα των κωφών παιδιών, δηλαδή η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, ως αυτοδύναμη και αυθόρμητη γλώσσα με τη δική της γραμματική και συντακτική δομή, ενώ δεύτερη γλώσσα είναι η ελληνική κυρίως στη γραπτή της μορφή. Οι σημειώσεις στον πίνακα ή τα φύλλα εργασίας ή στις διαφάνειες θα δίνονται βέβαια στη δεύτερη γλώσσα, γραπτώς.

Λόγω των ιδιομορφιών της διγλωσσίας των κωφών, προκύπτει έντονη ανάγκη για δημιουργία λεξικού με λεξιλόγιο και ορολογία για το μάθημα της ιστορίας στην ΕΝΓ, ώστε να χρησιμοποιούνται κοινά νοήματα απ' όλα τα κωφά παιδιά και τους διδάσκοντες πανελληνίως.

Για τη διδασκαλία της Ιστορίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι είναι πολύ σημαντική η χρήση διάφορων διδακτικών μέσων για τη διδασκαλία του μαθήματος. Ειδικότερα, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι κωφοί δεν έχουν ακουστικές παραστάσεις από το περιβάλλον τους, χρησιμοποιούν κυρίως το οπτικό κανάλι επικοινωνίας. Ως εκ τούτου, πρέπει να χρησιμοποιούνται όλα τα δυνατά εποπτικά μέσα: χάρτες, πίνακες, διασκόπια, αφίσες, ταινίες κλπ.

Ιδιαίτερα χρήσιμη για τη διδασκαλία της Ιστορίας στα κωφά παιδιά είναι και η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και ιδιαίτερα του βίντεο και του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Πολύ χρήσιμη είναι και η προβολή βιντεοταινιών με ιστορικό περιεχόμενο κατά τη διάρκεια του μαθήματος (πάντοτε βέβαια με υποτίτλους). Επίσης σημαντική είναι και η χρήση ιστοσελίδων από το διαδίκτυο, τόσο κατά τη διάρκεια του μαθήματος από το διδάσκοντα και τους μαθητές, καθώς και με ανάθεση στους μαθητές της ανεύρεσης και εξερεύνησης των ιστοσελίδων αυτών στο σπίτι. Τα κωφά παιδιά μπορούν να βοηθηθούν από τη χρήση ψηφιακών δίσκων με ιστορικό περιεχόμενο που κυκλοφορούν στην αγορά, καθώς και από τη δημιουργία τέτοιων δίσκων από τους διδάσκοντες ή αρμόδιους φορείς. Ακόμα η χρησιμοποίηση λογισμικών προγραμμάτων, όπως παιχνιδιών περιπέτειας (π.χ. γραφικές παραστάσεις) ή προγραμμάτων που ασχολούνται με την ιστορική γραμμή του χρόνου (π.χ. Ταξιδιώτης στο χρόνο).

Ιδιαίτερα βοηθητική για τη διδασκαλία της Ιστορίας είναι η παραγωγή φύλλων εργασίας από τον διδάσκοντα για την ενθάρρυνση της ενεργητικής μάθησης των μαθητών, καθώς και ο χωρισμός τους σε ομάδες για αλληλεπίδραση και καλύτερη εμπέδωση του μαθήματος.

Ακόμα, επειδή τα κωφά παιδιά έχουν περιορισμένες εμπειρίες (εξαιτίας της περιορισμένης ανατροφοδότησης από το περιβάλλον τους) πρέπει να τους δίνεται κάθε ευκαιρία για εξοικείωση με τα ιστορικά γεγονότα μέσω επισκέψεών τους σε διάφορα ιστορικά μνημεία (π.χ. Παρθενώνας, ανάκτορο της Κνωσού, αρχαίες εκκλησίες), σε μουσεία (π.χ. Αρχαιολογικό μουσείο, Κυκλαδικό μουσείο, μουσείο Φυσικής Ιστορίας). Πολύ σημαντικό μέσο για την εμπέδωση των ιστορικών γεγονότων και την εξοικείωση των μαθητών με τα θέματα που καλύπτει το μάθημα της ιστορίας θα μπορούσε να αποτελέσει και η δραματοποίηση κάποιων ιστορικών γεγονότων.

Τους μαθητές επίσης μπορεί να τους βοηθήσει και η χρήση και η παρουσίαση διάφορων ιστορικών πηγών και η συζήτηση και επεξεργασία τους με τον διδάσκοντα στην ΕΝΓ.

Ενδεικτικά κεφάλαια και δραστηριότητες:

α. Η εποχή του χαλκού στην Ελλάδα (Μινωικός πολιτισμός) - Α΄ Γυμνασίου

Διοργάνωση εκπαιδευτικής εκδρομής στην Κρήτη για γνωριμία των μαθητών με το Μινωικό πολιτισμό. Επίσκεψη στα ανάκτορα της Κνωσού και στο αρχαιολογικό μουσείο του Ηρακλείου. Ξενάγηση στην ΕΝΓ. Συμπλήρωση σχετικού φύλλου εργασίας ή τετραδίου εργασίας (που θα ετοιμαστεί από τον εκπαιδευτικό ή που παρέχεται από το μουσείο) κατά την επίσκεψή τους στους χώρους αυτούς.

β. Τα αρχαϊκά χρόνια (το κράτος της Αθήνας και το κράτος της Σπάρτης) - Α΄ Γυμνασίου

Ανάθεση εργασίας στους κωφούς μαθητές. Χωρισμός τους σε δύο ομάδες. Ανάθεση παρουσίασης με δραματικό τρόπο του τρόπου ζωής των αρχαίων Αθηναίων και Σπαρτιατών. Εκπρόσωποι των δύο ομάδων θα ντυθούν με ρούχα της εποχής και θα συζητήσουν στην ΕΝΓ για

τον τρόπο ζωής τους, προσπαθώντας να παρουσιάσουν τα υπέρ και τα κατά. Θα προηγηθεί η προετοιμασία της εργασίας μέσα στις ομάδες.

γ. Η εποχή του Ιουστινιανού – Β΄ Γυμνασίου

Προβολή υποτιπλισμένης βιντεοταινίας (αφού προηγηθεί η διδασκαλία στην τάξη) με θέμα «Ιουστινιανός- μια ιστορική διαδρομή σαν ψηφιδωτό» με θέμα τη ζωή και έργο του Ιουστινιανού. Συζήτηση μετά την προβολή της βιντεοταινίας στην ΕΝΓ και ανάθεση εργασιών.

δ. Τα Γράμματα, οι Επιστήμες και η Τέχνη από το 15^ο αιώνα ως τις αρχές του 17^{ου} αιώνα- Γ΄ Γυμνασίου

Γνωριμία με τα έργα του κάθε αναγεννησιακού καλλιτέχνη μέσα από τη μελέτη των έργων του σε κατάλληλα βιβλία. Επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του σχολείου και φυλλομέτρηση των βιβλίων της ιστορίας της τέχνης. Προβολή έργων των καλλιτεχνών σε μορφή σλάιντς. Συζήτηση με τους μαθητές στην ΕΝΓ της τεχνικής, των έργων και της συμβολής του κάθε καλλιτέχνη.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των μαθητών είναι δυνατόν να γίνεται με διάφορους τρόπους, π.χ.:

α. με τον καθιερωμένο τρόπο αξιολόγησης (π.χ. γραπτές εργασίες, διαγωνίσματα), αλλά και
β. με εναλλακτικούς τρόπους, πχ με παρουσίαση εργασιών στην ΕΝΓ.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η πρώτη γλώσσα των κωφών παιδιών είναι η ΕΝΓ και δεύτερη γλώσσα η γραπτή μορφή της ομιλουμένης. Σημειωτέων ότι αξιολογούνται πάντα οι γνωστικές ικανότητες στο συγκεκριμένο μάθημα και όχι οι γλωσσικές τους ικανότητες.

**ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ**

2. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Για τους κωφούς, όπως για κάθε ανθρώπινη κοινότητα, η ιστορική συνείδηση είναι πολύτιμο εφόδιο: αναπτύσσει αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση, καλλιεργεί κοινοτικούς δεσμούς και αξίες και σφυρηλατεί διακοινοτική συνείδηση και ανθρώπινη στάση ζωής. Ιδιαίτερα για τις «μικρές» και «αφανείς» κοινότητες, όπως είναι η κοινότητα των κωφών, η γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού τους αποτελεί παιδευτικό εργαλείο μεγάλης αξίας. Μέσα από τη «δική τους ιστορία» οι μαθητές κατανοούν και προσεγγίζουν βαθύτερα και την ιστορία της ευρύτερης κοινότητας, της ελληνικής. Μ' αυτόν τον τρόπο το σχολείο συμβάλλει στο χτίσιμο της *συμμετοχικής κοινωνίας* που επιδιώκουμε.

2. Η ιστορία των κωφών

Πηγές για την ιστορία των κωφών υπάρχουν λιγοστές: σκόρπιες, 'τυχαίες' και περιορισμένες αναφορές, μέσα από τις οποίες 'διαβάζονται' οι αντιλήψεις της εκάστοτε εποχής για τους κωφούς. Στη νεότερη ιστορία και γραμματεία οι αναφορές πυκνώνουν: είναι οι απόψεις και οι διηγήσεις των εκπαιδευτικών των κωφών, που μιλούν για τους κωφούς μαθητές τους. Μαρτυρίες από τους ίδιους τους κωφούς μόνο πρόσφατα εμφανίζονται. Έτσι είναι σχεδόν αδύνατο πια να αποκτήσουμε αυθεντικές και αξιόπιστες πηγές για την ιστορία των κωφών όπως οι ίδιοι την είχαν βιώσει. Εδώ και μερικές δεκαετίες οι κωφοί σε όλες στις χώρες έχουν συνειδητοποιήσει πόσο σημαντικό είναι να μελετούν, να μοιράζονται και να διαφυλάττουν την ιστορία τους, την «ιστορία της καθημερινότητας» και την ιστορία της κοινότητάς τους. Οι παραδόσεις, οι μύθοι και οι αφηγήσεις των ελλήνων κωφών «φέρουν» και μεταφέρουν από γενιά σε γενιά την ιστορική παράδοση της ελληνικής κοινότητας των κωφών. Εκφράζουν επίσης μια ολοκληρωμένη και ενιαία σύλληψη του ελλαδικού ιστορικού χρόνου και τόπου: αποτελούν μια αφαιρετική εκδοχή της εθνικής μας ιστορίας όπως την έχουν βιώσει οι έλληνες κωφοί.

Η προφορική ιστορική παράδοση της κοινότητας των κωφών (εδώ ο όρος «προφορική» έχει το νόημα ότι δεν ήταν μέχρι τώρα καταγεγραμμένη) περνούσε από γενιά σε γενιά με τη ζωντανή επικοινωνία στη νοηματική γλώσσα. Εδώ και δυο δεκαετίες με τη χρήση του βίντεο οι ιστορίες απέκτησαν και τρόπο καταγραφής. Οι βιντεοσκοπημένες ιστορίες αποτελούν αξιόλογες ιστορικές πηγές.

3. Η έρευνα της ιστορίας της ελληνικής κοινότητας .

Η έρευνα της ιστορίας των Ελλήνων κωφών είναι περιορισμένη. Πληροφορίες και ερευνητικά δεδομένα προέρχονται από ερευνητικές εργασίες που δεν είχαν ως κύριο ερευνητικό στόχο την ιστορία των κωφών, αλλά άλλα ζητήματα αιχμής του κινήματος των κωφών. Στοιχεία που μαρτυρούν την ύπαρξη άτυπης κοινότητας κωφών στην Ελλάδα αναφέρονται στις αρχές του 10^{ου} αιώνα. Ο πόλος μαζί με τον οποίον γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η κοινότητα των κωφών ήταν τα πρώτα εκπαιδευτικά ιδρύματα για κωφούς. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε και σε άλλες εθνικές κοινότητες κωφών. Είναι χαρακτηριστικό ότι για τους κωφούς τα σχολεία που φοίτησαν είναι κεντρικό σημείο αυτοπροσδιορισμού, σημαντικότερο από το άλλα στοιχεία της ταυτότητάς τους. Για το λόγο αυτό στο παρόν αναλυτικό πρόγραμμα η ιστορία της εκπαίδευσης αποτελεί κεντρικό θέμα.

4. Θεματικό περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος.

Η απουσία ερευνητικών δεδομένων προσδιόρισε τη θεματολογία και τη μεθοδολογία του αναλυτικού αυτού προγράμματος. Η αρχική ιδέα βασίσθηκε στην ενότητα «τοπική ιστορία» των ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης, με τις απαραίτητες διαφοροποιήσεις, εφόσον οι κωφοί αποτελούν μια ομάδα του ελληνικού πληθυσμού, συγκροτημένη σε τοπικές κοινότητες στα αστικά κέντρα κυρίως. Ωστόσο σε όλες τις βαθμίδες καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η μελέτη του θέματος να αρχίζει από το άμεσο περιβάλλον των μαθητών δηλαδή το σχολείο τους και στη συνέχεια να προσανατολίζεται προς την τοπική κοινότητα των κωφών. Το περιεχόμενο του προγράμματος βεβαίως δεν περιορίζεται στην τοπική κοινότητα των κωφών, αλλά μελετά την πορεία της κοινότητας των κωφών σ' όλη την Ελλάδα. Επιπλέον ένα σημαντικό μέρος αφιερώνεται στην ιστορία των κωφών στη βιομηχανική δύση, όπου εμφανίσθηκαν δυναμικές κοινότητες κωφών από τις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης.

Στις χώρες αυτές αναπτύχθηκαν επιτυχημένα εκπαιδευτικά προγράμματα για κωφούς μαθητές, στην κατάρτιση και υλοποίηση των οποίων έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο και κωφοί εκπαιδευτικοί, αλλά και ολόκληρο το πολιτισμικό δυναμικό των κοινοτήτων των κωφών.

5. Πηγές για την κατάρτιση του αναλυτικού προγράμματος της ιστορίας των κωφών.

Σε πολλά από τα παραπάνω προγράμματα διδάσκεται η ιστορία των κωφών. Η σχετική βιβλιογραφία υπήρξε εξαιρετικά χρήσιμη και προκάλεσε γόνιμες σκέψεις για την κατάρτιση του παρόντος προγράμματος. Ιδιαίτερα θέλουμε να αναφερθούμε στον «Οδηγό αναλυτικών προγραμμάτων για θέματα που αφορούν τους κωφούς μαθητές», ... Kental (Deaf studies curriculum guide, M. Miller-Nomeland and Sara Gillespie. Pre-College Programmes, Gallaudet university, Wasington D.C., 1993). Το πρόγραμμα αυτό έχει χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε πολλά σχολεία των κωφών και με βάση τις αξιολογήσεις αναθεωρείται συνεχώς. Επειδή η θεματολογία του δεν ανταποκρίνεται στις συνθήκες της ελληνικής κοινότητας των κωφών, ούτε στη δομή και τη φιλοσοφία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, θεωρήσαμε ότι δεν είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για το ελληνικό πρόγραμμα. Επιδιώξαμε όμως να τηρήσουμε τις βασικές αρχές του προγράμματος αυτού: το σεβασμό στην κοινότητα και την ιστορία των κωφών και την επικοινωνιακή και μαθητοκεντρική διδακτική προσέγγιση, όπως άλλωστε ορίζεται και στα ΑΠΣ της δικής μας γενικής εκπαίδευσης.

Στη σύνταξη του προγράμματος αξιοποιήθηκε η υπάρχουσα διδακτική εμπειρία από την ελληνική εκπαίδευση των κωφών. Ιδιαίτερα χρησιμοποιήθηκε η εμπειρία από ενότητες για την ιστορία των κωφών που έχουν διδαχθεί σε άλλα γνωστικά αντικείμενα (λογοτεχνία, γλώσσα) ή σε πολιτιστικές και διαθεματικές δραστηριότητες των σχολείων κωφών της Αγίας Παρασκευής, της Αργυρούπολης και των Αμπελοκήπων.

6. Οδηγίες για το ωρολόγιο πρόγραμμα

Το παρόν πρόγραμμα βασίζεται και συμπορεύεται με την ελληνική ιστορία της γενικής εκπαίδευσης. Τα ειδικά θέματα της κοινότητας των κωφών εντάσσονται στο συνολικό ιστορικό πλαίσιο, του ελληνικού αλλά και του ευρύτερου ιστορικού χώρου. Για το λόγο αυτό παρόλο που «Η ιστορία της κοινότητας των κωφών» αποτελεί αυτοτελές διδακτικό αντικείμενο, το ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας του ορίζεται σε συνάρτηση με το μάθημα της γενικής ιστορίας. Ενδείκνυται οι διδακτικές ενότητες της ιστορίας των κωφών να κατανέμονται στα συναφή κεφάλαια της γενικής ιστορίας. Για το λόγο αυτό η ύλη του γυμνασίου κατά τάξη οργανώθηκε όπως η γενική ιστορία:

Προϊστορία-Αρχαιότητα: στην Α΄ τάξη

Μεσαιωνική ιστορία στη: Β΄ τάξη και

Νεότερη και σύγχρονη ιστορία: στη Γ΄ τάξη.

Τα θέματα της ιστορίας των κωφών είναι προτιμότερο να διδάσκονται στην ανακεφαλαίωση της σχετικής ενότητας της γενικής ιστορίας. Παραδείγματος χάριν, το κεφάλαιο για τις απαρχές της εκπαίδευσης των κωφών είναι σκόπιμο να διδαχθεί στην ανακεφαλαίωση της ενότητας του Διαφωτισμού.

Η ύλη του δημοτικού συνδέεται λιγότερο με την γενική ιστορία και είναι σκόπιμο να διδάσκεται ανεξάρτητα.

Οπωσδήποτε το πρόγραμμα εισάγεται ως πιλοτικό στα σχολεία των κωφών και ο τρόπος διδασκαλίας των προτεινομένων διδακτικών ενοτήτων καθώς και οι ενδεικτικές δραστηριότητες μπορεί να προσαρμοσθούν από τους εκπαιδευτικούς στις υπάρχουσες ανάγκες και δυνατότητες.

7. Αρχές, μεθοδολογία, στρατηγικές, υλικά

Ο βασικός τρόπος προσέγγισης του διδακτικού αυτού αντικείμενου είναι *βιωματικός* και *διερευνητικός*. Οι δραστηριότητες αποσκοπούν στην συνειδητοποίηση των μαθητών ως *υποκειμένων* της ιστορίας (P. Freire, 1972, Kannappelle, 1989). Οι μαθητές ενθαρρύνονται να αποκτήσουν την ικανότητα να διακρίνουν το ιστορικό γίνεσθαι μέσα στην καθημερινότητα. Να αποκτήσουν τη δεξιότητα να χρησιμοποιούν βασικά γνωστικά και ερευνητικά εργαλεία της ιστορίας, με απλό και αποτελεσματικό τρόπο. Να διακρίνουν σχέσεις, αλληλεπιδράσεις, αιτίες και συνέπειες. Ο βιωματικός χαρακτήρας του μαθήματος διευκολύνει την απόκτηση τέτοιων

δεξιοτήτων, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και για την καλή επίδοση στο μάθημα της γενικής ιστορίας, στο οποίο οι επιδόσεις των κωφών μαθητών δεν είναι κατά τις έρευνες ιδιαίτερα ικανοποιητικές.

Βασική πηγή ανατοφοδότησης για τη διδασκαλία του μαθήματος είναι η κοινότητα των κωφών. Πολλές από τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται έρχονται από την επιστημονική γνώση και εμπειρία για την «προφορική ιστορία» (βιβλιογραφία). Είναι σημαντικό οι μαθητές να αποκτήσουν την ικανότητα να βρίσκουν και χρησιμοποιούν τις πηγές από την κοινότητα για καλύτερη κατανόηση των θεμάτων που μελετούν.

Πολλές δραστηριότητες χρησιμοποιούν τέτοιο υλικό πολύ συχνά και συνιστάται οι μαθητές να αποκτούν άνεση στην συγκέντρωση και μελέτη του. Είναι χρήσιμο να γνωρίζουν από ποιους, πώς και με ποιους στόχους θα παίρνουν συνεντεύξεις ή θα κάνουν αυθόρμητες συζητήσεις, τις οποίες θα βιντεοσκοπούν. Είναι απαραίτητο επίσης να αναζητούν και να χρησιμοποιούν με αποτελεσματικότητα υπάρχουσες πηγές, γραπτές ή βιντεοσκοπημένες. Αποκτούν έτσι ιστορικό κριτήριο, ενδιαφέρον και συνείδηση κοινοτική και εθνική.

Το συνολικό γνωστικό κέρδος είναι προφανές και συνδέεται άμεσα με τους στόχους της εκπαίδευσης των κωφών.

Γλώσσα διδασκαλίας είναι η νοηματική και η γραπτή ελληνική και κρίνεται σκόπιμο το μάθημα να διδάσκεται από εκπαιδευτικό που συνδέεται με την κοινότητα των κωφών.

Η διδασκαλία του μαθήματος αρχίζει στην τετάρτη τάξη του δημοτικού.

8. Διδακτικό υλικό και εξοπλισμός

- Διδακτικό εγχειρίδιο για το μαθητή δίγλωσσο (σε CD και βιβλίο) για την ιστορία και τον πολιτισμό των κωφών.
- Φυλλάδιο με οδηγίες για το δάσκαλο.
- Τετράδιο εργασιών του μαθητή.
- Κάμερα, υπολογιστής, σύστημα προβολής Power Point.

Ιστορία της κοινότητας των κωφών για το Γυμνάσιο	
Τάξη Α'	
Στόχοι	Ενδεικτικές δραστηριότητες

Η αρχή του ανθρώπινου πολιτισμού. Η ιστορία

Η προϊστορία. Επικοινωνία και συνεργασία. Οι πρώτες γλώσσες των ανθρώπων.

<p>Να εμβαθύνουν στην κατανόηση του περιεχομένου της ιστορίας</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα σχετικά με την ιστορία των κωφών</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν τη διαχρονικότητα και τη συνέχεια της ανθρώπινης ιστορίας</p>	<p>Οι μαθητές συγκεντρώνουν πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο και το λεξιλόγιο της Ιστορίας. Διασαφηνίζουν τις διαφορετικές σημασίες που έχει η λέξη ΙΣΤΟΡΙΑ στην καθημερινή και στην επιστημονική της χρήση.</p> <p>Μελετούν επίσης βασικές έννοιες του μαθήματος της ιστορίας: προϊστορία-πρωτοϊστορία-ιστορία, ιστορικές πηγές, ιστορικά πρόσωπα, ιστορικά γεγονότα, αιτίες-αποτελέσματα, ιστορικές συνθήκες, ιστορική εξέλιξη, τοπική ιστορία, κοινοτική ιστορία, ιστορία του πολιτισμού, ιστορικός χρόνος, συστήματα χρονολόγησης</p> <p>Φτιάχνουν ένα δίγλωσσο λεξικό με τις έννοιες αυτές.</p> <p>Ερευνούν αν τα σχολικά βιβλία τους, -της Ιστορίας ή άλλων μαθημάτων- αναφέρονται στην ιστορία των κωφών. Συζητούν, επισημαίνουν την απουσία σχετικών αναφορών.</p> <p>Εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα. Προσπαθούν να ερμηνεύσουν την απουσία πληροφοριών για τους κωφούς.</p> <p>Μελετούν τις ενότητες του βιβλίου της ιστορίας για να βρουν σε ποιες θα ταίριαζε να μπουν πληροφορίες για την ιστορία των κωφών:</p> <ul style="list-style-type: none"> * σε ενότητες για την οικονομική ζωή; * σε ενότητες που αναφέρονται σε πολεμικές συγκρούσεις; * σε κεφάλαια για την τέχνη, τον πολιτισμό ή την εκπαίδευση; * στις ενότητες που αναφέρονται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων; * σε ενότητες που αναφέρονται στην επιστήμη και την τεχνολογία; <p>Τεκμηριώνουν τις υποθέσεις τους.</p> <p>Συζητούν τα ερωτήματα: «Ποιες από τις δραστηριότητες των ανθρώπων μπορεί να έχουν ιδιαίτερη σημασία για το παρόν και για το μέλλον, ατομικό και συλλογικό;»</p> <p>«Ποιες από τις δικές μας δραστηριότητες μπορεί να έχουν ιδιαίτερη σημασία για το παρόν και για το μέλλον;»</p> <p>Γράφουν μια λίστα με δραστηριότητες και γεγονότα που κρίνουν ότι δεν έχουν ιστορική αξία και άλλη μία με δραστηριότητες και γεγονότα που εκτιμούν ότι έχουν ιστορική σημασία.</p> <p>Διαβάζουν και μελετούν κείμενα που αναφέρονται στο περιεχόμενο της ιστορίας.</p> <p>Παρουσιάζουν τις απόψεις αυτές με δραματοποιημένο τρόπο στη νοηματική γλώσσα.</p> <p>(ελληνικά, νοηματική, εικαστικά, μαθηματικά, τεχνολογία, πληροφορική)</p>
--	---

<p>Να ευαισθητοποιηθούν με βιωματικό τρόπο σχετικά με τις πρώτες προσπάθειες των ανθρώπων να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν.</p> <p>Να προσεγγίσουν βιωματικά σχετικούς μύθους και να προσπαθήσουν να τους ερμηνεύσουν</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν υλικό που αναφέρεται στην αυγή του ανθρώπινου πολιτισμού. <i>Επιλέγουν και συζητούν διεξοδικά τις πληροφορίες που αναφέρονται στις προσπάθειες των ανθρώπων για συνεργασία και επικοινωνία. Επιλέγουν χαρακτηριστικά θέματα και τα αναπαριστούν με δρώμενα.</i></p> <p><i>Αναζητούν υλικό και πληροφορίες για τη δημιουργία των γλωσσών. Μελετούν κείμενα που αναφέρονται στην υπόθεση ότι οι πρώτες ανθρώπινες γλώσσες ήταν οι νοηματικές. Συζητούν την υπόθεση και διατυπώνουν τις δικές τους απόψεις με επιχειρήματα.</i></p> <p><i>Συζητούν και εντοπίζουν τις διαφορές μεταξύ γλώσσας και εξωγλωσσικής επικοινωνίας. Μελετούν εικαστικές απεικονίσεις για την προϊστορία και αναπαριστούν συζητήσεις των προϊστορικών ανθρώπων. Συζητούν και καταγράφουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που είχε για τους προϊστορικούς ανθρώπους η επικοινωνία :</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. με τις νοηματικές και 2. με τις ομιλούμενες γλώσσες <p><i>Διερευνούν το ερώτημα «Γιατί οι άνθρωποι επέλεξαν τις ομιλούμενες γλώσσες;» Διατυπώνουν συμπεράσματα και τα αιτιολογούν.</i></p> <p><i>Συζητούν την ιστορία της «Βαβέλ». Σχεδιάζουν κατά ομάδες και αναπαριστούν διαφορετικές εκδοχές του μύθου. Βγάζουν συμπεράσματα για το νόημα του μύθου και τα αιτιολογούν. (ελληνικά, νοηματική, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>
--	--

Μύθοι, παραδόσεις και πληροφορίες για την ζωή των κωφών στην προχριστιανική αρχαιότητα	
<p>Να μελετήσουν κριτικά μύθους, ιστορίες και παραδόσεις που αναφέρονται στους κωφούς</p>	<p>Συγκεντρώνουν μύθους και παραδόσεις από γραπτές και βιντεοσκοπημένες πηγές της κοινότητας των κωφών. Τις μελετούν και τις αναπαριστούν θεατρικά. Παρατηρούν τους χαρακτήρες και ερμηνεύουν το συμβολισμό τους. Διασκευάζουν τις ιστορίες και τις παρουσιάζουν στη νοηματική.</p>
<p>Να μελετήσουν τις παλαιότερες ιστορικές και λογοτεχνικές αναφορές για τους κωφούς</p>	<p>Επιλέγουν κλασσικές ιστορίες από τον Ομηρο, τον Αίσωπο και το Λουκιανό και τις δραματοποιούν αντικαθιστώντας ακούοντες με κωφούς ήρωες Μελετούν τη λέξη «Κωφός», όπως παρουσιάζεται στην αρχαιοελληνική γραμματεία</p>
<p>Να γνωρίσουν και να μελετήσουν απόψεις της κλασσικής Ελλάδας για τους κωφούς</p>	<p>Συζητούν το γεγονός ότι στην ιστορία και τη γραμματεία υπάρχουν λίγες αναφορές για τη ζωή των κωφών. Προτείνουν πιθανές αιτίες για το γεγονός αυτό.</p>
	<p>Διαβάζουν και συζητούν τα αποσπάσματα από τους Έλληνες κλασσικούς που αναφέρονται στους κωφούς. Μεταφράζουν στην νεοελληνική και στη νοηματική το απόσπασμα από το έργο του Πλάτωνα «Κρατύλος» που αναφέρεται στους κωφούς. Το παρουσιάζουν στο σχολείο δραματοποιημένο. Συζητούν το θέμα με τους μαθητές των άλλων τάξεων.</p>
	<p>Γράφουν μια ιστορία για τη ζωή ενός κωφού παιδιού στην αρχαία Αθήνα. Δραματοποιούν την ιστορία και την παρουσιάζουν στο σχολείο. Γράφουν μια ιστορία για τη ζωή ενός κωφού παιδιού στην αρχαία Σπάρτη. Δραματοποιούν την ιστορία και την παρουσιάζουν στο σχολείο. Φτιάχνουν ένα «δρώμενο φαντασίας»: οι ήρωες των δύο προηγούμενων ιστοριών ταξιδεύουν στο χρόνο και επισκέπτονται το σχολείο τους: αναπαριστούν μια αυθόρμητη συζήτησή τους με τους «επισκέπτες» από την κλασσική Ελλάδα.</p>
	<p>Μελετούν τον πολιτικό θεσμό της δημοκρατίας στην αρχαία Αθήνα. Οργανώνουν με άλλες τάξεις αναπαράσταση της συζήτησης ενός θέματος στην «Εκκλησία του Δήμου» (στη νοηματική γλώσσα). Επιλέγουν να συζητήσουν ένα θέμα σχετικό με τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα των κατοίκων της Αθήνας. Μοιράζονται ρόλους αγορητών. Ψηφίζουν και καταγράφουν το ψήφισμα σε πάπυρο και σε κασέτα στη νοηματική.</p>
	<p>Μελετούν τον «Υπέρ του Αδυνάτου» λόγο του Λυσία. Βάζουν στη θέση του Αδυνάτου έναν κωφό κατηγορούμενο και αναπαριστούν θεατρικά την απολογία του στη νοηματική γλώσσα.</p>
	<p>Συζητούν τις απόψεις του Αριστοτέλη για τους κωφούς. Γράφουν «Ένα γράμμα προς τον Αριστοτέλη», όπου διατυπώνουν τις δικές τους απόψεις τους για το ίδιο θέμα χρησιμοποιώντας επιχειρήματα.</p>
	<p>(ελληνικά, νοηματική, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</p>

Οι κωφοί στην ελληνιστική, ρωμαϊκή και πρωτοχριστιανική εποχή

<p>Να κατανοήσουν τις ιστορικές συνθήκες των περιόδων αυτών και να ερευνήσουν τις πιθανές συνέπειες στη ζωή των κωφών</p> <p>Να παρατηρήσουν ομοιότητες και διαφορές στην αντιμετώπιση των κωφών από πολιτισμό σε πολιτισμό</p>	<p><i>Οι μαθητές ζωγραφίζουν το «χάρτη του κόσμου» α)της ελληνιστικής και β)της ρωμαϊκής εποχής και παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές</i></p> <p><i>Παρατηρούν στο χάρτη τα ελληνιστικά κέντρα και σημειώνουν τα σπουδαιότερα. Επιλέγουν ένα από αυτά και φτιάχνουν μια φανταστική ιστορία με ήρωες μια μικρή παρέα κωφών της εποχής εκείνης: πώς συναντήθηκαν; ποια είναι η καταγωγή τους; πώς επικοινωνούν μεταξύ τους και με τους ακούοντες; ποια είναι τα νοηματικά τους ονόματα; πώς ζουν; ποια είναι τα όνειρά τους; Οι μαθητές υποδύονται τα πρόσωπα της ιστορίας και παρουσιάζουν ένα δρώμενο με βάση αυτά που μαθαίνουν στα αντίστοιχα κεφάλαια της γενικής ιστορίας.</i></p> <p><i>Μελετούν από την Αγία Γραφή την ιστορία της θεραπείας του κωφού από τον Ιησού. Δραματοποιούν έναν φανταστικό διάλογο του κωφού με τον Ιησού. Αναζητούν πληροφορίες για το Σωματείο των κωφών με το όνομα «Εφαθθά». Σκιαγραφούν τον κωφό της Αγίας Γραφής και τον αντιπαραβάλλουν με τα μέλη των σωματείων των κωφών στην εποχή μας. Καταγράφουν τις σκέψεις τους.</i></p> <p><i>Οι μαθητές προσπαθούν να φανταστούν και να περιγράψουν τον τρόπο ζωής των κωφών στην αρχαία Ρώμη. Μελετούν στην ιστορία τον τρόπο ζωής των Ρωμαίων, τις ιδέες τους, το δίκαιο και την καθημερινή ζωή. Παίρνουν μια φανταστική συνέντευξη από έναν κωφό κάτοικο της αρχαίας Ρώμης και καταγράφουν τις ερωτήσεις τους και τις απαντήσεις του. Ζωγραφίζουν το «πορτραίτο» του και του δίνουν λατινικό και νοηματικό όνομα. Γράφουν σε ποια κοινωνική τάξη ανήκε και ποιες ήταν οι ασχολίες του. Ζωγραφίζουν και τα μέλη της οικογένειάς του. Γράφουν τα ονόματά τους στα λατινικά. Γράφουν τις ηλικίες τους με λατινικούς αριθμούς. Διατυπώνουν υποθέσεις για τον τρόπο επικοινωνίας σ' αυτήν την οικογένεια. Προσδιορίζουν τον αιώνα, χρονολογούν με το ρωμαϊκό τρόπο και προσδιορίζουν την μορφή του πολιτεύματος κατά την περίοδο εκείνη (δημοκρατία ή μοναρχία) Αποδίδουν το λατινικό αλφάβητο στο ελληνικό δακτυλικό αλφάβητο.</i></p> <p><i>(ελληνικά, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>
<p>ΤΑΞΗ Β΄</p>	

Οι κωφοί το μεσαίωνα (στη Δύση και το Βυζάντιο)	
<p>Να ερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίον οι συνθήκες της ζωής και οι αντιλήψεις των ανθρώπων του Μεσαίωνα επέδρασαν στη ζωή των κωφών,</p> <p>στην Βυζαντινή Ανατολή</p>	<p><i>Οι μαθητές φιλοτεχνούν έναν ιστορικό χάρτη του μεσαιωνικού κόσμου.</i></p> <p><i>Συμπεριλαμβάνουν στο χάρτη τον Ανατολικό και τον Δυτικό κόσμο. Συγκεντρώνουν απεικονίσεις και εικαστικό υλικό της εποχής και φτιάχνουν ένα άλμπουμ. Μετατρέπουν σε αφίσες κάποιες εικόνες από το υλικό αυτό και τις αναρτούν στην τάξη.</i></p> <p><i>Ζωγραφίζουν κατά ομάδες σκηνές από την καθημερινή ζωή των μεσαιωνικών ανθρώπων.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν έναν χρονολογικό πίνακα με τα σημαντικότερα γεγονότα της εποχής.</i></p> <p><i>Αναπαριστούν το δείπνο μιας οικογένειας με κωφό μέλος στην Κωνσταντινούπολη. Συζητούν τους τρόπους επικοινωνίας σ' αυτήν την οικογένεια.</i></p> <p><i>Καταγράφουν τα θέματα που συζητούν και τις συνήθειές τους.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια λίστα με τις απόψεις και τα πιστεύω των βυζαντινών, βγάζοντας συμπεράσματα από τα ιστορικά γεγονότα της εποχής.</i></p> <p><i>Μελετούν πηγές για τις απόψεις/στάσεις των Βυζαντινών προς τους κωφούς.</i></p> <p><i>Φτιάχνουν μια ιστορία με μια παρέα κωφών που ζουν στην Κωνσταντινούπολη. Τους δίνουν βαπτιστικά και νοηματικά ονόματα. Ορίζουν στο χάρτη την πόλη και την επαρχία της καταγωγής καθενός.</i></p> <p><i>Αναπαριστούν σκηνές από τη ζωή τους: δικές τους συναντήσεις και συζητήσεις, συνδιαλλαγές τους με άλλους κατοίκους της πόλης.</i></p> <p><i>Αναπαριστούν στιγμές από την βυζαντινή ιστορία και τον τρόπο που τις ζει η παρέα των κωφών:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Συγκρούσεις στον Ιππόδρομο- η «στάση του νίκαια» • Μια πυρκαγιά στην πόλη • Ένας απ' αυτούς έχει αναλάβει να φτιάξει κάποια από τα ψηφιδωτά στην καινούργια εκκλησία της Αγίας Σοφίας και περιγράφει στους φίλους του το έργο. • Πληροφορούνται για μια πολιορκία της πόλης <p><i>Μελετούν πηγές για τις απόψεις/στάσεις των Βυζαντινών προς τους κωφούς.</i></p> <p><i>Οι μαθητές μελετούν κείμενα της εποχής που αναφέρονται στην «χριστιανική φιλανθρωπία». Συζητούν και διατυπώνουν τις σκέψεις τους.</i></p> <p><i>(Γλώσσα, Μελέτη περιβάλλοντος, Λογοτεχνία, Θέατρο, Θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</i></p>

<p>και στην καθολική Δύση</p>	<p>Οι μαθητές μελετούν πηγές για τη ζωή των ανθρώπων στη μεσαιωνική Ευρώπη. Γράφουν μια φανταστική ιστορία για μια ομάδα διασκεδαστών (πχ ένα τσίρκο, ή μια ομάδα μίμων ή ταχυδακτυλουργών) που περιδιαβαίνουν ιστορικές μεσαιωνικές πόλεις της Δύσης. Η ομάδα αποτελείται από κωφούς και ακούοντες καλλιτέχνες που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς. Μεταδίδουν την τέχνη τους από γενιά σε γενιά και συνεχίζουν την παράδοση αυτή περιδιαβαίνοντας την Ευρώπη μέσα στους μεσαιωνικούς αιώνες.</p> <p>Οι μαθητές αναπαριστούν σκηνές από τις παραστάσεις τους αλλά και τις περιπέτειες που ζουν στα ταξίδια τους στις χώρες και το χρόνο:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συναπάντηματα με τα γερμανικά φύλα • Παράσταση στην αυλή του Καρλομάγνου • Επιδημίες και λιμούς • Επίσκεψη στο Βατικανό • Φιλοξενία και παραστάσεις σε φεουδαρχικούς πύργους • Περιοδεία στην αραβοκρατούμενη Ισπανία και γνωριμία με τον αραβικό πολιτισμό • Συναπάντημα με τους Σταυροφόρους • Συντροφιά με τους Σταυροφόρους στην Κωνσταντινούπολη και συμμετοχή στην Άλωση της το 2004 • Συνάντηση με μια συντροφιά γελωτοποιών του Βυζαντινού παλατιού δυο αιώνες αργότερα. Ζουν την Άλωση του 1453 και φεύγουν μαζί με τους βυζαντινούς συναδέλφους τους για τη Βενετία. • Η απόπειρα του Σουλτάνου να καταλάβει τη Βιέννη <p>Οι μαθητές σχολιάζουν και ζουν τα γεγονότα αυτά 'με τα μάτια των κωφών' Φτιάχνουν τα σκηνικά και τα κουστούμια της κάθε παράστασης με βάση γραπτές και εικαστικές πηγές της εποχής.</p> <p>(ελληνικά, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</p>
-------------------------------	--

Οι κωφοί στην Αναγέννηση (1400-1600)	
<p>Να κατανοήσουν το περιεχόμενο της Αναγέννησης και την πολιτισμική της σημασία</p> <p>Να κατανοήσουν την επίδρασή της στην απελευθέρωση των μεσαιωνικών ανθρώπων</p> <p>Να συνδέσουν την Αναγέννηση με τις πρώτες απόπειρες της εκπαίδευσης των κωφών</p> <p>Να μελετήσουν τα επιτεύγματα της εποχής της Αναγέννησης</p>	<p>Οι μαθητές μελετούν την ιστορία της Αναγέννησης και φτιάχνουν ένα πανώ – κολλάζ, στο οποίο ενσωματώνουν εικαστικό και πληροφοριακό υλικό από την εποχή.</p> <p>Βλέπουν σχετικές ακουστικές βιντοεταινίες με διερμηνέα.</p> <p>Φτιάχνουν μια δική τους βιντοεταινία για την Αναγέννηση στη νοηματική γλώσσα.</p> <p>Φτιάχνουν έναν χάρτη με τα κέντρα της Αναγέννησης.</p> <p>Επισκέπτονται σχετικούς δικτυακούς τόπους.</p> <p>Φτιάχνουν ένα δρώμενο με έναν κωφό που διηγείται την εμπειρία του από τη ζωή του στην αναγεννησιακή Φλωρεντία. Οι μαθητές παίρνουν «συνέντευξη» και τον ρωτούν για τις καινούργιες ιδέες των ανθρώπων της εποχής του σε και αν αυτές επηρεάζουν τη δική του ζωή.</p> <p>Μελετούν αναζητώντας πληροφορίες για τα μοναστήρια των Βενεδικτίνων μοναχών και το σύστημα της επικοινωνίας τους.</p> <p>Αναζητούν τις συνθήκες που δημιούργησαν αυτό το σύστημα επικοινωνίας.</p> <p>Καταγράφουν το πιθανό περιεχόμενο του λεξιλογίου τους και κάνουν μια φανταστική απόδοσή του στο νοηματικό σύστημα του μοναχικού τάγματος.</p> <p>Μελετούν πηγές και φτιάχνουν τις βιογραφίες :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Του El Mudo 2. Του Pablo Bonet 3. Τα Pedro Ponce de Leon <p>Αναπαριστούν τον τρόπο διδασκαλίας του Pedro Ponce de Leon. Παίρνουν «συνέντευξη» από έναν κωφό μαθητή του.</p> <p>Αναπαριστούν τον τρόπο διδασκαλίας του Pablo Bonet. Παίρνουν «συνέντευξη» από έναν κωφό μαθητή του.</p> <p>Γράφουν και σκηνοθετούν μια «Επίσκεψη στο τυπογραφείο του Γουτεμβέργιου». Αναπαριστούν τη συνάντησή τους με έναν κωφό που είναι βοηθός του. Συζητούν μαζί του λεπτομέρειες για την καινούργια ανακάλυψη. Κάνουν προβλέψεις για το ρόλο που μπορεί να παίξει η τυπογραφία στην ιστορία των κωφών.</p> <p>Αντιπαραβάλλουν τις προβλέψεις τους με τις πραγματικές εξελίξεις και διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους γραπτώς.</p> <p>Καλούν έναν κωφό επαγγελματία στο χώρο των εκδόσεων να τους μιλήσει για την ιστορία των κωφών τυπογράφων στην Ελλάδα.</p> <p>Συζητούν για τα θρησκευτικά μεταρρυθμιστικά κινήματα της εποχής. Κάνουν μια ανασκόπηση στον τρόπο που ο χριστιανισμός και τα χριστιανικά δόγματα αντιμετώπισαν τους κωφούς.</p> <p>Συζητούν για το περιεχόμενο και τις συνέπειες της χριστιανικής φιλανθρωπίας κατά την νεότερη και τη σύγχρονη ιστορία</p> <p>Μελετούν τα υπερπόντια ταξίδια της εποχής και συζητούν αν και πώς επηρέασαν τη ζωή των κωφών.</p> <p>Φτιάχνουν λεπτομερείς χάρτες των ανακαλύψεων.</p> <p>Μελετούν πηγές για την ιστορία των ινδιάνων και το νοηματικό σύστημα επικοινωνίας που χρησιμοποιούσαν.</p> <p>Συνοψίζουν τα ιστορικά γεγονότα του 15^{ου}, 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα με χάρτες και χρονολογικούς πίνακες. Συνδέουν με τους προηγούμενους και τους επόμενους αιώνες.</p> <p>(ελληνικά, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</p>

Γ' ΤΑΞΗ

Οι κωφοί στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία

Οι μαθητές μελετούν τη γενική ιστορία και φτιάχνουν έναν χρονολογικό πίνακα με τα σημαντικότερα γεγονότα του 17^{ου} έως και τον 21^ο αιώνα.

Συζητούν για την επίδρασή τους στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Μελετούν, συζητούν και καταγράφουν τις συνθήκες της νεότερης ιστορίας, που θεωρούν ότι επηρέασαν ευνοϊκά τη ζωή των κωφών. Αναφέρουν παραδείγματα.

Φτιάχνουν λίστες με τα θέματα που απασχολούσαν τους ανθρώπους στην πορεία των αιώνων αυτών. Εντοπίζουν ποια από τα θέματα αυτά εξακολουθούν να απασχολούν τους ανθρώπους τον 21^ο αιώνα. Διερευνούν τα θέματα που απασχολούσαν τους κωφούς παλιότερα έως σήμερα, ερευνώντας σχετικές πηγές.

Σχεδιάζουν χάρτες του ευρωπαϊκού χώρου, όπως διαμορφωνόταν σε κάθε φάση.

Με βάση την ιστορία χρωματίζουν τις «ισχυρές» περιοχές του κόσμου σε κάθε περίοδο. Τοποθετούν στο χάρτη τα παλιά και τα αναπτυσσόμενα αστικά κέντρα κάθε εποχής.

Μελετούν τις διαδικασίες ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων και τις συνθήκες της ζωής σ' αυτές κατά την νεότερη και σύγχρονη ιστορία.

Συλλέγουν εικόνες της εποχής, τις επεξεργάζονται εικαστικά και οργανώνουν έκθεση, που περιλαμβάνει ποικίλα εκθέματα για την εποχή.

Φτιάχνουν πανώ (με ζωγραφική, σχέδια, σλόγκαν κλπ):

1. Για την εποχή του Διαφωτισμού
2. Για τη Γαλλική επανάσταση και τις παράλληλες κινήσεις στην Ευρώπη
3. Για τα κινήματα του 20^{ου} αιώνα

Συγκεντρώνουν μικρές φράσεις από τις διακηρύξεις και τα άλλα κείμενα για τα παραπάνω κινήματα. Τις γράφουν ηλεκτρονικά και τις αναρτούν στην τάξη. Συζητούν πάνω σ' αυτές και τσεκάρουν όσες θεωρούν ότι επηρέασαν τη ζωή των κωφών. Αιτιολογούν τις απόψεις τους

Αναπαριστούν θεατρικά φανταστικές συνομιλίες κωφών σε κάποιες από τις παραπάνω εποχές. Καταγράφουν τη θεματολογία και τα χαρακτηριστικά της γλώσσας που χρησιμοποιούν.

Παρακολουθούν με διερμηνέα ταινίες που αναφέρονται στην περίοδο.

Φτιάχνουν ένα θεατρικό έργο με ήρωες μια οικογένεια κωφών στην βιομηχανική Αγγλία.

Διασκευάζουν και παρουσιάζουν θεατρικά τους «Άθλιους» του Ουγκώ ορίζοντας ως κωφό ένα ακούον κεντρικό πρόσωπο του έργου

Συγκεντρώνουν αφίσες και κασέτες από τα κινήματα του 20^{ου} αιώνα

Φτιάχνουν μια φανταστική « Διακήρυξη των δικαιωμάτων των κωφών» την εποχή του Διαφωτισμού ή της γαλλικής επανάστασης

Βρίσκουν κείμενα από την παγκόσμια ομοσπονδία των κωφών που αναφέρονται σε κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα των κωφών

(ελληνικά, νοηματική, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)

Η εκπαίδευση των κωφών από τον 17^ο έως τον 20^ο αιώνα

<p>Να μελετήσουν διεξοδικά και να κατανοήσουν την πρόοδο που σημειώθηκε κατά τους αιώνες αυτούς στη ζωή και την εκπαίδευση των κωφών</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν πληροφορίες για τα πρώτα βήματα στην εκπαίδευση των κωφών και τα πρώτα σχολεία κωφών στον κόσμο. Ερευνούν τις προσπάθειες των προδρόμων: μελετούν βιβλία για τη ζωή και τη δράση του Pedro Ponce de Leon και συζητούν για την εποχή του. Σημειώνουν τις περιοχές στις οποίες, σύμφωνα με στοιχεία, εμφανίζονται οι πρώτες προσπάθειες εκπαίδευσης των κωφών . Καταγράφουν τα πνευματικά κινήματα της νεότερης ιστορίας που ενθάρρυναν την γνώση, την εκπαίδευση και την πνευματική ελευθερία Βρίσκουν πληροφορίες για την εκπαίδευση των κωφών στην Αγγλία και τη Γαλλία τον 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνα. Βρίσκουν γκραβούρες της εποχής και κάνουν πόστερ για την τάξη τους Ψάχνουν σε εγκυκλοπαίδειες το ονόματα και τις βιογραφίες των πρωτοπόρων της εκπαίδευσης των κωφών και φιλοτεχνούν αφίσες που τις αναρτούν στην τάξη. Διαβάζουν τη βιογραφία του Abbe de L' Erpee και την μεταφράζουν στην ελληνική νοηματική γλώσσα Διαβάζουν τη βιογραφία του Sam Heinicke και την μεταφράζουν στην ελληνική νοηματική γλώσσα</p>
<p>Να μελετήσουν τη ζωή και το έργο των πρωτοπόρων της εκπαίδευσης των κωφών</p>	<p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν οι πρώτοι παιδαγωγοί των κωφών Συζητούν γι αυτές. Φτιάχνουν μικρές ιστορίες για τη ζωή των πρώτων εγγράμματων κωφών στην ιστορία. Συζητούν το ερώτημα «Γιατί χρειάστηκε να περιμένουν τόσο πολύ οι κωφοί για να βελτιώσουν τη ζωή τους;» Απαντούν στην ερώτηση με βάση τις γνώσεις τους από τη γενική ιστορία και γράφουν ένα κείμενο για το θέμα.</p>
<p>Να γνωρίσουν τους σημαντικούς σταθμούς στην ιστορία της εκπαίδευσης των κωφών</p>	<p>Παρατηρούν σε χάρτες της εποχής τον ελλαδικό χώρο και με βάση την γενική ελληνική ιστορία της περιόδου φτιάχνουν μια σύντομη αφήγηση για τη ζωή ενός κωφού την εποχή της τουρκοκρατίας. Δραματοποιούν την ιστορία και την παρουσιάζουν στη γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου Βλέπουν βιντεοκασέτες για το εκπαιδευτικό ίδρυμα Gallaudet. Φτιάχνουν ένα άλμπουμ με πληροφορίες και φωτογραφίες για το σχολείο και τον ιδρυτή του. Συγκεντρώνουν πληροφορίες για τους προβληματισμούς του 19^{ου} αιώνα σχετικά με την νοηματική. Καταγράφουν πληροφορίες για το Συνέδριο του Μιλάνου. Αναπαριστούν θεατρικά ομιλίες που παρουσιάστηκαν σ' αυτό. Οργανώνουν μια αντιπαραθετική συζήτηση για την απόφαση του συνεδρίου. Καταγράφουν τις συνέπειες της απόφασης αυτής.</p>
	<p>Συγκεντρώνουν συστηματικά πληροφορίες για την εκπαίδευση των κωφών στον 20^ο αιώνα στην Ελλάδα και στον κόσμο από σχετικά βιβλία και περιοδικά. Φτιάχνουν σχετικούς πίνακες και γραφήματα και παρουσιάζουν μια ομιλία στη νοηματική γλώσσα Οργανώνουν μια εβδομάδα για την εκπαίδευση. Εκθέτουν υλικά, κάνουν εργαστήρια με καλεσμένους συμμαθητές από την Ελλάδα και άλλες χώρες και συζητήσεις με καλεσμένους, ειδικούς της εκπαίδευσης. Επεξεργάζονται τα συμπεράσματά τους και εκδίδουν ένα έντυπο για την εκπαίδευση των κωφών.</p>
	<p>(ελληνικά, νοηματική, λογοτεχνία, θέατρο, θρησκευτικά, εικαστικά, τεχνολογία)</p>

Η ανάπτυξη των κοινοτήτων των κωφών

<p>Να κατανοήσουν την έννοια της κοινότητας των κωφών</p> <p>Να αντιληφθούν τον τρόπο και τους λόγους της δημιουργίας των κοινοτήτων των κωφών</p>	<p>Οι μαθητές με βάση τα προηγούμενα μαθήματα της γενικής ιστορίας φτιάχνουν έναν χάρτη των μεγάλων πόλεων του κόσμου που δημιουργήθηκαν μετά τη βιομηχανική επανάσταση</p> <p>Οργανώνουν μια συζήτηση με θέμα: «Για ποιους λόγους οι κωφοί του 19^{ου} αιώνα πχ βρίσκονταν συχνά μαζί σε μια μεγάλη πόλη, πχ το Λονδίνο;» Γράφουν τα συμπεράσματά τους σε μια αφίσα και την αναρτούν στην τάξη.</p> <p>Αναλαμβάνουν να παίξουν ένα θεατρικό στο οποίο υποδύονται ρόλους κωφών σε μια συνάντησή τους την εποχή εκείνη. Καταγράφουν τα θέματα που μπορεί να συζητούσαν.</p> <p>Προσπαθούν να αποδώσουν στη γαλλική νοηματική του 19^{ου} αιώνα έννοιες όπως ΚΩΦΟΣ, ΘΕΟΣ, ΔΙΚΑΙΩΜΑ, ΔΟΥΛΕΙΑ, ΦΙΛΙΑ, ΑΓΑΠΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ. Προσπαθούν να κάνουν το ίδιο με την αγγλική ή την αμερικάνικη νοηματική γλώσσα</p> <p>(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>
--	---

<p>Να γνωρίσουν περισσότερο την ιστορία των κοινοτήτων των κωφών στον κόσμο</p> <p>καθώς και την ελληνική κοινότητα των κωφών</p>	<p>Μελετούν υλικό σχετικά με τις κοινότητες των κωφών στην εποχή μας, σε διάφορες χώρες.</p> <p>Μελετούν υλικό που έχουν συλλέξει σε προηγούμενες τάξεις για να φτιάξουν ένα κείμενο για την ιστορία των κοινοτήτων των κωφών</p> <p>Καταγράφουν τα θέματα που απασχολούν τις κοινότητες των κωφών και τα αντίστοιχα αιτήματά τους.</p> <p>Μελετούν πηγές και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τη δομή και τη λειτουργία των κοινοτήτων των κωφών:</p> <p>Ποιοι είναι μέλη της κοινότητας;</p> <p>Ποια στοιχεία ενώνουν τα μέλη των κοινοτήτων;</p> <p>Ποιες είναι οι οργανώσεις τους;</p> <p>Ποιες είναι οι δραστηριότητές τους;</p> <p>Ποια θέματα τους απασχολούν και ποια είναι τα αντίστοιχα αιτήματά τους;</p> <p>Συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα της κοινότητας των κωφών και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους.</p> <p>Στέλνουν επιστολή στην ομοσπονδία των κωφών και ζητούν το ετήσιο πρόγραμμα των δραστηριοτήτων της. Συζητούν πάνω σ' αυτό. Κατατάσσουν τις δραστηριότητες σε κατηγορίες ως προς το περιεχόμενό τους.</p> <p>Παίρνουν συνέντευξη από τον πρόεδρο ή κάποιο μέλος της Ομοσπονδίας Κωφών Ελλάδος και καταγράφουν τα σπουδαιότερα σημεία. Επιμελούνται το κείμενο και το δημοσιεύουν στο έντυπο της κοινότητας των κωφών.</p> <p>Φτιάχνουν λίστες με τις τοπικές, εθνικές και διεθνείς οργανώσεις των κωφών. Βρίσκουν τις διευθύνσεις τους και τα ονόματα των προέδρων τους.</p> <p>Γράφουν επιστολές στις παραπάνω οργανώσεις ζητώντας πληροφορίες για τον τρόπο που δημιουργήθηκαν και για τη δράση τους. Οι απαντήσεις χρησιμοποιούνται για μεγαλύτερη επεξεργασία του θέματος</p> <p>Καλούν κάποιους από τους ηγέτες των οργανώσεων να επισκεφθούν το σχολείο και να μιλήσουν στους μαθητές.</p> <p>Βρίσκουν σε ποιες οργανώσεις κωφών ανήκουν οι κωφοί που είναι στο σχολείο τους.</p> <p>(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>
---	--

Η ιστορία της νοηματικής γλώσσας

<p>Να κατανοήσουν την αξία της νοηματικής γλώσσας</p>	<p><i>Οι μαθητές συγκεντρώνουν βιντεοκασέτες, λεξικά, αλφάβητα, αφίσες, κλπ από διάφορες νοηματικές γλώσσες και τις μελετούν.</i></p>
<p>Να γνωρίσουν τις προσπάθειες για την αναγνώρισή της</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν απόψεις των κωφών για τη νοηματική γλώσσα (γραπτές) και τις κάνουν αφίσες για την τάξη τους. Καλούν τους συγγραφείς για να συζητήσουν.</i></p>
<p>Να κατανοήσουν τη σημασία της επιστημονικής έρευνας για την επίλυση ζητημάτων που αφορούν τις ανάγκες και τα αιτήματα των ανθρώπων</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν επίσης βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα για το ίδιο θέμα, τα μελετούν και τα συζητούν.</i> <i>Εκθέτουν το υλικό αυτό σε ειδική εκδήλωση του σχολείου, στην οποία γίνεται συζήτηση για τη σημασία που έχει η νοηματική γλώσσα.</i> <i>Καταγράφουν τα συμπεράσματά τους</i> <i>Φτιάχνουν μια βιντεοκασέτα με θέμα «Η αξία της νοηματικής» και την προβάλλουν στις άλλες τάξεις του σχολείου.</i></p>
<p>Να κατανοήσουν τη σημασία της εφαρμογής των επιστημονικών γνώσεων</p>	<p><i>Μελετούν κασέτες και βιβλία που αναφέρονται στην πρώτη επιστημονική έρευνα της νοηματικής γλώσσας.</i> <i>Μελετούν πηγές για την πρώτη έρευνα της νοηματικής γλώσσας και κάνουν μια παρουσίαση για τη ζωή και το έργο του W. Stockoe.</i> <i>Καταγράφουν τα βασικά σημεία της έρευνάς του.</i> <i>Μελετούν και καταγράφουν τα αποτελέσματα της έρευνας του Stockoe.</i> <i>Κάνουν ένα θεατρικό δρώμενο για τις πρώτες αντιδράσεις από την επιστημονική έρευνα της νοηματικής γλώσσας των ΗΠΑ.</i></p>
<p>Να γνωρίσουν τη σημασία της αναγνώρισης της νοηματικής γλώσσας στη ζωή των κωφών</p>	<p><i>Μελετούν σε γραπτές πηγές της ιστορίας των κωφών θέματα σχετικά με τις έρευνες των νοηματικών γλωσσών. Ενδεικτικά ερωτήματα: «Ποιοι ήταν οι συνεχιστές των ερευνών του Stockoe; Σε ποιες χώρες; Ποιες οι κοινωνικές και εκπαιδευτικές συνέπειες;»</i> <i>Καταγράφουν τα αποτελέσματα που είχαν οι έρευνες της νοηματικής στη ζωή των κωφών. Γράφουν χρονολογικούς πίνακες για τα αποτελέσματα αυτά σε διάφορες χώρες.</i> <i>Ενδεικτικά θέματα:</i> <i>Α. Πότε αναγνωρίστηκε η νοηματική ως επίσημη γλώσσα των κωφών σε διάφορες χώρες, σε ποιες χώρες δεν αναγνωρίστηκε ακόμη, πότε αναγνωρίστηκε στην Ελλάδα κλπ.</i> <i>Β. Πότε και πώς άρχισε η αξιοποίηση της νοηματικής γλώσσας στην εκπαίδευση των κωφών, σε ποιες χώρες, με ποιους τρόπους, ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζονται, ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της αλλαγής σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα από διάφορες χώρες κλπ</i> <i>Γ. Πότε αναγνωρίστηκε νομικά το δικαίωμα των κωφών στη διερμηνεία και στη χρήση διερμηνέως νοηματικής γλώσσας</i> <i>Δ. Πότε εφαρμόστηκε το δικαίωμα των κωφών για ισότιμη πρόσβαση στην ενημέρωση και πώς, πότε καθιερώθηκαν δελτία ειδήσεων στην νοηματική γλώσσα, πότε άρχισε να εφαρμόζεται ο υποτιτλισμός των τηλεοπτικών προγραμμάτων κλπ</i></p>
<p>Να γνωρίσουν τις προσπάθειες για την αναγνώριση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας</p>	<p><i>Συζητούν τα αποτελέσματα της έρευνας των νοηματικών γλωσσών στην εκπαίδευση των κωφών.</i> <i>Μελετούν διεξοδικά πληροφορίες για την εφαρμογή δίγλωσσων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση των κωφών.</i> <i>Φτιάχνουν έναν χάρτη με τα δίγλωσσα εκπαιδευτικά προγράμματα και σχολεία για κωφούς που λειτουργούν στον κόσμο.</i></p>
<p>Να γνωρίσουν τις προσπάθειες για την αναγνώριση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας</p>	<p><i>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για την έρευνα και την αναγνώριση της νοηματικής γλώσσας στην Ελλάδα.</i> <i>Καλούν ερευνητές της ελληνικής νοηματικής γλώσσα και συζητούν μαζί τους θέματα που τους ενδιαφέρουν.</i> <i>Μελετούν βιντεοσκοπημένο υλικό από τα πρώτα δελτία ειδήσεων στην ελληνική νοηματική γλώσσα έως τις σημερινές εκπομπές. Καταγράφουν τη θεματολογία και τα γεγονότα που παρουσιάστηκαν στα δελτία σε χρονολογική σειρά. (Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</i></p>

Τέχνες και πολιτισμός των κωφών	
<p>Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην κουλτούρα των κωφών</p>	<p>Οι μαθητές αναζητούν σε λεξικά και άλλες πηγές πληροφορίες για να ορίσουν την έννοια της κουλτούρας και δίνουν έναν ορισμό της κουλτούρας αποδεκτό από όλους τους μαθητές. Συζητούν την έννοια πολιτισμός και τη συγκρίνουν με την έννοια της κουλτούρας. Συζητούν τα βασικά στοιχεία που είναι κοινά στους ανθρώπους με διάφορες κουλτούρες</p> <p>Παρατηρούν τις διαφορετικές κουλτούρες μέσα στην Κοινότητα των κωφών και καλούν στην τάξη κωφούς από διαφορετικές εθνικές ή φυλετικές ομάδες να μιλήσουν για την κουλτούρα τους.</p> <p>Οργανώνουν ένα πολυπολιτισμικό πανηγύρι με παιχνίδια, φαγητό, ενδυμασία και χειροτεχνίες από διαφορετικές κουλτούρες</p> <p>Παρατηρούν, μελετούν και προσδιορίζουν τις γλώσσες που μιλιούνται από διαφορετικές οικογένειες κωφών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα Συζητούν τις ομοιότητες και διαφορές στην οικογενειακή ζωή ατόμων από διαφορετικές κουλτούρες. Κάθε μαθητής γράφει και ζωγραφίζει ένα βιβλίο για την πολιτισμική κληρονομιά της οικογένειάς του και βρίσκει πληροφορίες από γονείς και παππούδες. Οι μαθητές γράφουν ομαδικά ένα σενάριο για την πολιτισμική ποικιλομορφία</p> <p>Οργανώνουν μια Ημέρα Πολιτισμικής ευαισθητοποίησης για να συζητήσουν την Κουλτούρα των Κωφών. Συζητούν για τους αποτελεσματικούς τρόπους αλληλεπίδρασης ατόμων από διαφορετικές Κουλτούρες.</p> <p>(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>
<p>Να αναγνωρίσουν την καλλιτεχνική δημιουργία των Κωφών Καλλιτεχνών</p>	<p>Αναζητούν Κωφούς Καλλιτέχνες (παλαιότερους και σύγχρονους) και περιγράφουν την ποικιλομορφία στην καλλιτεχνική τους δημιουργία (ζωγραφική, γλυπτική, φωτογραφία, σκάλισμα στο ξύλο, αγγειοπλαστική, τέχνη, θέατρο κλπ) Περιγράφουν τα χαρακτηριστικά που έχει προσδώσει στο καλλιτεχνικό τους έργο η εμπειρία τους ως κωφών ή ως μέλη οικογενειών με κωφά μέλη. Πχ η τέχνη που εκφράζει την εμπειρία ενός ακούοντα καλλιτέχνη ως παιδί κωφών γονέων ή ενός κωφού καλλιτέχνη με θέματα που σχετίζονται ή δεν σχετίζονται με την κώφωση. Αναπτύσσουν καλλιτεχνικές δεξιότητες, δημιουργώντας τέχνη από την εμπειρία τους ως κωφοί</p> <p>(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p> <p>Οργανώνουν μια σχολική γιορτή σε συνεργασία με μέλη της κοινότητας των κωφών. Οργανώνουν έναν διαγωνισμό με ιστορίες, ποιήματα και ανέκδοτα στη νοηματική και καλούν μέλη της κοινότητας να συμμετέχουν. (Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>

Η τεχνολογική ανάπτυξη

Οι μαθητές αξιοποιούν το μάθημα της τεχνολογίας για να μελετήσουν διεξοδικά τη χρήση της τεχνολογίας από τους κωφούς και ιδιαίτερα της υποστηρικτικής τεχνολογίας.

Οργανώνουν μια συζήτηση και καταγράφουν τα ωφέλη των κωφών από την τεχνολογία.

Παρατηρούν τη χρήση της τεχνολογίας και ύστερα από συζήτηση καταγράφουν πιθανές σκέψεις και αμφιβολίες για την επίδραση της τεχνολογίας στη ζωή των κωφών.

Εργάζονται ομαδικά πάνω σε κρίσιμα θέματα της τεχνολογίας:

Πώς θα βελτιώσουμε τη δυνατότητα πρόσβασης στην χρήσιμη τεχνολογία; πώς θα αναπτύξουμε την απαραίτητη τεχνογνωσία;

Πώς θα μειώσουμε το κόστος; Ποιες πηγές υπάρχουν; πώς θα αποκτήσουμε πρόσβαση σ' αυτές;

Πώς θα κάνουμε την τεχνολογία κατάλληλη για τις ανάγκες μας;

Πώς θα εξασφαλίσουμε φιλική, οικολογική και χωρίς ρίσκο τεχνολογία;

(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)

Η εκπαίδευση των κωφών στην Ελλάδα

Μελετούν την ελληνική ιστορία του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα και καταγράφουν τα σημαντικότερα γεγονότα. Συζητούν κατά ομάδες αν και πώς αυτά τα γεγονότα έχουν επηρεάσει τη ζωή των κωφών.

Αναζητούν γραπτές πηγές για την ιστορία των κωφών στην Ελλάδα τον 20^ο αιώνα

Το σχολείο οργανώνει μια συνάντηση με καλεσμένους από την κοινότητα των κωφών, που δίνουν πληροφορίες στους μαθητές για τις αλλαγές που έζησαν οι κωφοί τους δύο τελευταίους αιώνες και ιδιαίτερα μετά το 1960.

Οι μαθητές κρατούν σημειώσεις και συζητούν απορίες και σκέψεις τους.

Βιντεοσκοπούν τη συνάντηση και τη συζήτηση.

Με βάση αυτό το υλικό φτιάχνουν ένα πανώ-κολλάζ με τα σημαντικότερα γεγονότα της ελληνικής κοινότητας των κωφών τα τελευταία 100 χρόνια.

Αναζητούν φωτογραφίες και πληροφορίες για το πρώτο σχολείο κωφών στην Ελλάδα.

Κάνουν εργασία για την πρωτοπόρο παιδαγωγό κ. Βαρυτιμίδου.

Μελετούν στην ελληνική ιστορία τις συνθήκες της περιόδου μετά την Μικρασιατική καταστροφή.

Συζητούν τη συγκυρία της ίδρυσης του πρώτου σχολείου κωφών με την εγκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων στην Ελλάδα.

Συνθέτουν και παρουσιάζουν ένα θεατρικό δρώμενο με πρωταγωνιστές μαθητές του πρώτου σχολείου κωφών

Μελετούν την ελληνική ιστορία της περιόδου μετά την μικρασιατική καταστροφή έως τη δεκαετία του '60.

Φτιάχνουν έναν χρονολογικό πίνακα με τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου και τον αναρτούν στην τάξη. Φτιάχνουν έναν χρονολογικό χάρτη με τα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας την αντίστοιχη εποχή.

Μελετούν και συγκεντρώνουν πληροφορίες για την εκπαίδευση των κωφών αυτήν την περίοδο.

Καταγράφουν τα σημαντικότερα γεγονότα με τις χρονολογίες τους

Ενημερώνουν με τα στοιχεία αυτά τον χρονολογικό πίνακα της ιστορίας της περιόδου.

(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)

Οι μαθητές συγκεντρώνουν πληροφοριακό υλικό για τις σχολικές μονάδες κωφών στην Ελλάδα και τον κόσμο. Χρησιμοποιούν επίσης τις σχετικές εργασίες που είχαν κάνει σε προηγούμενες τάξεις οι ίδιοι ή άλλοι συμμαθητές τους.

Επεξεργάζονται και ενοποιούν τις πληροφορίες. Παρατηρούν τις πιθανές αλλαγές που έγιναν στο μεταξύ. Εντοπίζουν κενά και διευκρινίζουν πιθανές απορίες. Φτιάχνουν κατά ομάδες:

1. Πίνακα με γραφήματα των σχολικών μονάδων κατά βαθμίδα και κατηγορία (ειδικά, σχολεία, σχολεία-οικοτροφεία, ειδικές τάξεις)
2. Χάρτη της Ελλάδας με σχολικές και άλλες μονάδες που αφορούν τους κωφούς
3. Ένα πληροφοριακό φυλλάδιο για την εκπαίδευση των κωφών στην Ελλάδα

Οι μαθητές σχεδιάζουν και πραγματοποιούν μια μικρή «έρευνα» για την εκπαίδευση των κωφών. Φτιάχνουν ένα γραπτό ερωτηματολόγιο σχετικά με κάποιο θέμα που κρίνουν σημαντικό και το στέλνουν σε όλα τα σχολεία των κωφών για συμπλήρωση. Συγκεντρώνουν και επεξεργάζονται τις απαντήσεις. Βγάζουν τα συμπεράσματά τους.

Καλούν εκπροσώπους των μαθητικών κοινοτήτων από τα σχολεία που συμμετείχαν στην έρευνα για να παρουσιάσουν τα συμπεράσματα.

Καλούν στη συνάντηση εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας, της εκπαίδευσης, των κωφών, των γονέων, του υπουργείου κλπ

Μετά τη συνάντηση συζητούν κατά ομάδες και φτιάχνουν ένα κείμενο με τις απόψεις τους για την εκπαίδευση που το στέλνουν σε άτομα και φορείς που έχουν σχέση με την εκπαίδευσή τους.

(νοηματική, ελληνικά, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)

Ο παγκόσμιος χάρτης της εκπαίδευσης των κωφών	
	<p>Οι μαθητές συγκεντρώνουν και συμπληρώνουν πληροφορίες για την πορεία της εκπαίδευσης των κωφών κατά τον 20^ο αιώνα. Μελετούν φυλλάδια και βιντεοκασέτες από σχολεία κωφών σε άλλες χώρες. Εντοπίζουν και καταγράφουν ομοιότητες και διαφορές σε σχέση με την ελληνική εκπαίδευση των κωφών Σχεδιάζουν την καθιέρωση τακτικών επαφών με σχολεία κωφών άλλων χωρών. Συζητούν τις δυνατότητες που έχουν:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. με παραδοσιακή αλληλογραφία σε κοινή γραπτή γλώσσα 2. με, ηλεκτρονική αλληλογραφία 3. με κινητή τηλεφωνία 4. με βιντεοκασέτες στη νοηματική 5. με DVD (στη νοηματική) 6. με οπτική τηλεδιάσκεψη 7. με ταξίδια <p>Εφαρμόζουν τους τρόπους αυτούς στην επικοινωνία τους με τα σχολεία και εντοπίζουν τις ιδιαίτερες δυνατότητες και πλεονεκτήματα αλλά και τις δυσκολίες που έχει το κάθε ένα. Γράφουν τα συμπεράσματά τους. Φτιάχνουν έναν «Οδηγό Επικοινωνιακής τεχνολογίας» στη νοηματική και τον στέλνουν σε άλλα σχολεία. Συζητούν πώς η εξέλιξη της τεχνολογίας επηρέασε την ιστορία των κωφών και ιδιαίτερα της εκπαίδευσής τους.</p> <p>Εγκαινιάζουν σχέσεις «Αδελφοποίησης» με κάποιο σχολείο και οργανώνουν αμοιβαία φιλοξενία στις χώρες τους. Συγκεντρώνουν πληροφορίες για τη ζωή των κωφών αποφοίτων των σχολείων παλιότερα: τι έκαναν μετά το σχολείο; πόσοι πήγαιναν στο πανεπιστήμιο; έβρισκαν δουλειά; τι δουλειές έκαναν; τι δικαιώματα είχαν; πώς ήταν οι ζωές τους; Συγκεντρώνουν στοιχεία για τη ζωή των σημερινών αποφοίτων και τα αντιπαραβάλλουν με τα παλιότερα. Διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους</p> <p>Συγκεντρώνουν πληροφορίες για τα ζητήματα αιχμής της εκπαίδευσης των κωφών στην Ελλάδα και τον κόσμο και οργανώνουν μια έκθεση με σχετικά υλικά, παρουσιάσεις, ομιλίες και συζητήσεις</p> <p>(Νοηματική, ελληνικά, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>
Οι νέες δυνατότητες, τα διλήμματα και οι προοπτικές για τον 21^ο αιώνα	

<p>Να μελετήσουν τις τωρινές ιστορικές εξελίξεις</p> <p>και τις συνέπειές τους στη ζωή των κωφών</p> <p>Να γνωρίσουν τις σημερινές ανάγκες των κωφών</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι οι άνθρωποι ορίζουμε την ιστορία μας</p>	<p>Μελετούν τα ζητήματα που οι διεθνείς οργανισμοί ορίζουν ως σημεία- κλειδιά για το μέλλον (ειρήνη και συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων, φροντίδα για το περιβάλλον, περιορισμός της κατανάλωσης, ισότητα ευκαιριών για όλους τους ανθρώπους, λογική χρήση της τεχνολογίας, μείωση του χάσματος μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών)</p> <p>Ορίζουν με ποιον ακριβώς τρόπο αυτά τα ζητήματα αφορούν και τους κωφούς. Δίνουν παραδείγματα.</p> <p>Βρίσκουν στο διαδίκτυο κείμενα από την ελληνική και την παγκόσμια ομοσπονδία κωφών, που αναφέρονται στους στόχους τους.</p> <p>Επιμελούνται τους στόχους εικαστικά και φτιάχνουν αφίσες που τις μοιράζουν στη γειτονιά και σε επίσημους φορείς.</p> <p>Επεξεργάζονται κατά ομάδες το παραπάνω υλικό από τις οργανώσεις των κωφών μαζί με άλλες πηγές που συγκεντρώνουν και καταγράφουν τα ζωτικά ζητήματα που απασχολούν τους κωφούς.</p> <p>Κατηγοριοποιούν τα θέματα σε τομείς. Ενδεικτική κατάταξη:</p> <p>Εκπαίδευση Εργασία Συμμετοχική κοινωνία</p> <p>Πλήρης αποδοχή και υποστήριξη στα ατομικά δικαιώματα (γλώσσα, ταυτότητα, κουλτούρα, πλήρης πρόσβαση στην πληροφορία και την ενημέρωση, δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού)</p> <p>Ερευνούν κάθε τομέα χωριστά και με βάση τις πηγές καταγράφουν τα σημερινά προβλήματα και τις δυσκολίες. Συζητούν και ορίζουν τα επόμενα βήματα.</p> <p>Φτιάχνουν έναν χάρτη για τους στόχους των επόμενων χρόνων. Εντοπίζουν τις πιθανές δυσκολίες για την πραγματοποίηση των στόχων.</p> <p>Καλούν από την κοινότητα των κωφών έμπειρα μέλη σε κάθε τομέα πχ: έμπειρους κωφούς συνδικαλιστές, κωφούς που έχουν εργασθεί αποτελεσματικά σε θέματα κοινωνικών δικαιωμάτων, εμπυχωτές, κωφούς που εργάζονται αποτελεσματικά στην ενημέρωση για υποστηρικτική χρήση τεχνολογίας, πρωτοπόρους στον τομέα της εκπαίδευσης κλπ και συζητούν μαζί τους.</p> <p>Συζητούν μαζί τους για τις προοπτικές. Εντοπίζουν κρίσιμα ζητήματα όπως:</p> <p>η συμμετοχική εκπαίδευση τα γλωσσικά δικαιώματα των 'μικρών' ομάδων τα κοχλιακά εμφυτεύματα η γενετική τεχνολογία η πρόσβαση στην κοινωνία της πληροφορίας η συμμετοχική κοινωνία</p> <p>Οργανώνουν βιωματικά εργαστήρια για τα παραπάνω θέματα.</p> <p>Εργάζονται εικαστικά, θεατρικά και λογοτεχνικά με αφορμή τα θέματα αυτά.</p> <p>Διατυπώνουν σκέψεις και προτάσεις. Ορίζουν και καταγράφουν τις θέσεις τους.</p> <p>Οργανώνουν έκθεση ανοιχτή στο κοινό.</p> <p>Φτιάχνουν ένα κείμενο με τίτλο «Ο κόσμος το 2020. Δέκα προτάσεις για να είμαστε περισσότερο ώριμοι ». Καταγράφουν δικούς τους στόχους, που θα συμβάλλουν στο καλύτερο μέλλον.</p> <p>(Νοηματική, τεχνολογία, εικαστικά, θέατρο, κοινωνική και πολιτική αγωγή)</p>
---	---

2.10 ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο σκοπός της διδασκαλίας των Φυσικών Επιστημών εντάσσεται στους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης. Για την αρμονική ένταξη του ατόμου στην κοινωνία είναι αναγκαία η διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, για την ανάπτυξη της οποίας απαιτείται ανεξάρτητη σκέψη, αγάπη για εργασία, ανάπτυξη κριτικού πνεύματος, ικανότητα επικοινωνίας και συνεργασίας με άλλα άτομα ή ομάδες. Ακόμα είναι αναγκαία η απόκτηση αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης, η καλλιέργεια δεξιοτήτων, η ικανότητα χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών και η εισαγωγή στον επιστημονικό τρόπο σκέψης.

Η απόκτηση βασικών γνώσεων, μεθόδων και τεχνικών αφ' ενός θα συμβάλλουν στην κατανόηση των φυσικών, χημικών, βιολογικών, γεωγραφικών και γεωλογικών φαινομένων και στην ανάδειξη της σημασίας τους στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου – περιβάλλοντος και αφ' ετέρου δίνουν σε κάθε άνθρωπο τη δυνατότητα της δια βίου ανανέωσης και αξιοποίησης των γνώσεων και δεξιοτήτων. Έτσι μπορεί να αναπτύξει την ικανότητα να αντιμετωπίζει λογικά καταστάσεις, να επιλύει κοινωνικά προβλήματα, να αναβαθμίζει την ποιότητα της ζωής και να διαχειρίζεται σωστά το περιβάλλον, αφού θα έχει αποκτήσει την κριτική ικανότητα επιλογής των εφαρμογών εκείνων που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής με τις λιγότερες αρνητικές συνέπειες.

Για την κατάκτηση αυτών των δεξιοτήτων έχουν ορισθεί στόχοι, θεματικές ενότητες και ενδεικτικές δραστηριότητες στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών στα ΑΠΣ της γενικής εκπαίδευσης. Οι ίδιοι στόχοι θα πρέπει να διέπουν και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών των Κωφών μαθητών. Οι κωφοί μαθητές έχουν τις ίδιες δυνατότητες και ικανότητες με τους ακούοντες μαθητές και γι' αυτό πρέπει να έχουν και τις ίδιες ευκαιρίες στην μάθηση. Φυσικά, αναφερόμαστε σε αμιγώς κωφούς ή βαρήκοους μαθητές χωρίς άλλα ψυχοσωματικά ή νοητικά προβλήματα. Επίσης θεωρούμε απαραίτητη προϋπόθεση ότι οι μαθητές αυτοί έχουν παρακολουθήσει κανονικά τα γλωσσικά μαθήματα και έχουν μια γλωσσική ανάπτυξη αντίστοιχη με αυτή των ακούοντων μαθητών (γραπτό κυρίως και λιγότερο προφορικό λόγο). Έτσι στα πλαίσια αυτά των ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση για όλες τις βαθμίδες υποστηρίζουμε ότι δεν θα πρέπει σε τίποτα να παρεκκλίνουμε από τα σχολικά βιβλία και τους εκπαιδευτικούς στόχους του εκάστοτε αναλυτικού προγράμματος γενικής εκπαίδευσης που ισχύει για όλα τα σχολεία. Για την παροχή όμως ίσων με τους ακούοντες μαθητές ευκαιριών στους κωφούς μαθητές πρέπει να ακολουθηθούν τρόποι διδασκαλίας που θα τους επιτρέπουν την καλύτερη δυνατή προσέγγιση στη γνώση.

Αρχικά θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι για να επικοινωνεί και να συνεργάζεται ο δάσκαλος με τους κωφούς μαθητές όσο το δυνατόν πιο εποικοδομητικά, θα πρέπει να γνωρίζει και να χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα, που είναι η μητρική γλώσσα των κωφών. Είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει πολύ καλά τη νοηματική γλώσσα ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή επικοινωνία αφού, όπως είναι γνωστό σύμφωνα με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους, ο δάσκαλος δεν πρέπει να είναι η «αυθεντία της τάξης» αλλά να λειτουργεί ως υποστηρικτής της γνωστικής διαδικασίας. Πρέπει να αξιολογεί τις προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών για το θέμα που θέλει να διδάξει και στη συνέχεια με την καθοδήγησή του να προχωρούν οι μαθητές στην κατανόηση και εμπέδωση της γνώσης. Επομένως για να μπορεί να καθοδηγήσει σωστά τους μαθητές θα πρέπει να γνωρίζει τη νοηματική, ώστε να επικοινωνεί με τους μαθητές αφ' ενός αλλά και να αντιλαμβάνεται τις συζητήσεις και διεργασίες στις ομάδες μεταξύ των μαθητών αφ' ετέρου.

Θα πρέπει επίσης να δοθεί βαρύτητα στη συνεργασία των μαθητών. Στην τάξη ή στο εργαστήριο να τους ανατίθενται εργασίες ή πειράματα στα οποία να μπορούν δουλεύουν σε ομάδες δύο – τριών ατόμων. Έτσι ασκούνται σε δεξιότητες που απαιτούν ικανότητα συνεργασίας και επικοινωνίας, κάτι το οποίο είναι ιδιαίτερης σημασίας ειδικά για τους κωφούς μαθητές που μεγαλώνουν σε περιβάλλον ακούοντων (αποτελούν το 90-95% του συνόλου των κωφών μαθητών) και έχουν λίγες ευκαιρίες επικοινωνίας, πληροφόρησης και ανταλλαγής εμπειριών.

Επειδή σε μια σχολική τάξη το γνωστικό επίπεδο των μαθητών συνήθως παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις, είναι χρήσιμο να χωρίζονται οι μαθητές της τάξης σε ομάδες μαθητών με παρόμοιο επίπεδο και να τους δίνονται εργασίες, ανάλογες του επιπέδου τους, με στόχο την σταδιακή κατάκτηση του επιθυμητού με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών επιπέδου. Παράλληλα είναι σκόπιμο οι μαθητές σε άλλες περιστάσεις να μοιράζονται σε μικρότερες ομάδες όχι σύμφωνα με το κοινό γνωστικό επίπεδο, αλλά με τρόπο που ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση και την αλληλοδιδασκτική μεταξύ των μαθητών.

Θα πρέπει οι εκπαιδευτικές διαδικασίες να εισάγουν σταδιακά τους μαθητές από το πιο εύκολο, το πολύ απλό, στο πιο δύσκολο και πιο σύνθετο. Αυτό είναι ιδιαίτερα απαραίτητο όταν πρόκειται για αφηρημένες έννοιες. Επιπλέον οι δραστηριότητες που θα αναλαμβάνουν οι μαθητές θα πρέπει να είναι κατάλληλα σχεδιασμένες έτσι ώστε αφ' ενός να τα «καταφέρνουν» για να ικανοποιείται και να ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους και αφ' ετέρου να κατακτούν το καινούργιο στοιχείο, το πιο δύσκολο, που με την κατάλληλη βοήθεια του δασκάλου θα τους ανεβάσει στο επόμενο σκαλοπάτι.

Θα ήταν χρήσιμο σε αυτό το σημείο να παρουσιάσουμε ένα παράδειγμα:

Έστω λοιπόν ότι θέλουμε να διδάξουμε την έννοια της πυκνότητας. Θα πρέπει πρώτα οι μαθητές να γνωρίζουν πώς γίνεται η μέτρηση της μάζας και του όγκου. Εξηγείται αρχικά στους μαθητές η έννοια της πυκνότητας: «Η ποσότητα της ύλης (μάζα) που περιέχει η μονάδα του όγκου π.χ. 1 κυβικό εκατοστό ενός σώματος». Στο εργαστήριο οι μαθητές μετράνε τη μάζα ενός κυβικού εκατοστού σωμάτων από διαφορετικά υλικά. Επισημαίνεται στους μαθητές ότι οι μετρήσεις αντιστοιχούν στις πυκνότητες. Πραγματοποιούν τις απαραίτητες μετρήσεις οι μαθητές και καταγράφουν τα αποτελέσματα των μετρήσεών τους. Στη συνέχεια για τον υπολογισμό της πυκνότητας και την εισαγωγή του τύπου, δίνεται στους μαθητές σαν άσκηση ένα σώμα με όγκο διαφορετικό από τη μονάδα του όγκου και τους ζητείται να βρουν τη μάζα, τον όγκο και την πυκνότητα. Σύμφωνα με τις εμπειρίες τους οι μαθητές θα βρουν τη μάζα και τον όγκο.

Τώρα για τον υπολογισμό της πυκνότητας θα πρέπει να βοηθηθούν από τον εκπαιδευτικό να σκεφτούν όπως σε ένα πρόβλημα αριθμητικής στο οποίο δίνεται η τιμή (μάζα) των πολλών μονάδων (όγκου) και ζητείται η τιμή της μιας (διαίρεση). Αφού σκεφτούν και κατανοήσουν ότι πρέπει να πραγματοποιηθεί διαίρεση της μάζας δια του όγκου και αφού την υπολογίσουν, στη συνέχεια θα πρέπει να τους ζητηθεί να αντικαταστήσουν την έκφραση: πυκνότητα ίσον με μάζα δια όγκο, με τα σύμβολά τους, που τους δίνονται, και να καταλήξουν στον τύπο. Έτσι ο υπολογισμός της πυκνότητας και ο τύπος διδάσκεται κατά βάση με τη συμμετοχή των μαθητών.

Για κάθε μάθημα θα πρέπει να δίνεται το αντίστοιχο λεξιλόγιο με τις λέξεις που είναι στόχος να μάθουν οι μαθητές να κατανοούν αλλά και να γράφουν. Στο λεξιλόγιο αυτό μπορεί να υπάρχουν λέξεις απλές, καθημερινές, όπως άνεμος, χιόνι κ.α. αλλά και λέξεις ορολογίας όπως βαρύτητα, σειсмоγράφος κ.α. Οι λέξεις αυτές συναντώνται στην πορεία του μαθήματος και θα πρέπει να αποδίδονται και στη νοηματική γλώσσα και γραπτώς. Επίσης πρέπει να δίνονται στους μαθητές φύλλα εργασίας στα οποία θα γίνεται χρήση και εμπέδωση των λέξεων αυτών και ακόμα θα πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να εκφραστούν στον γραπτό λόγο.

Σημαντικό είναι επίσης να δίνονται στους μαθητές εικόνες ή φωτογραφίες κατάλληλα επιλεγμένες για τους διδακτικούς σκοπούς του μαθήματος μέσα από τις οποίες θα μπορεί να τους ζητηθεί σαν εργασία να κάνουν μετρήσεις, συγκρίσεις, παρατηρήσεις και να εξαγάγουν συμπεράσματα. Προτείνεται λοιπόν να υπάρχει ένα αρχείο εικόνων – φωτογραφιών, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα ο εκπαιδευτικός να συμπληρώνει με οποιαδήποτε άλλη εικόνα θεωρεί απαραίτητη.

Επίσης θα πρέπει ο διδάσκων να γνωρίζει ότι απευθύνεται κυρίως στο οπτικό κανάλι επικοινωνίας των μαθητών οπότε για την καλύτερη κατανόηση των διαφόρων εννοιών καλό είναι να χρησιμοποιήσει και εποπτικά μέσα όπως χάρτες, διαφάνειες, προπλάσματα, CD – Rom 's, και video στα οποία θα δίνονται οι πληροφορίες στη νοηματική γλώσσα ή ακόμα και films με υπότιτλους και ταυτόχρονη διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.

Επιπροσθέτως είναι γνωστό ότι η διεξαγωγή πειραμάτων στις Φυσικές Επιστήμες είναι εξαιρετικά απαραίτητη αφού είναι μια σχεδιασμένη αναπαράσταση των φυσικών φαινομένων. Είναι εύλογο να προσθέσουμε ότι η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα επιτακτική όσον αφορά τους κωφούς μαθητές. Προς αυτήν την κατεύθυνση όμως απαιτείται η ύπαρξη εργαστηρίων με κατάλληλο και επαρκή εξοπλισμό ώστε να εξασφαλισθεί η εκτέλεση πειραμάτων από μικρές ομάδες μαθητών,

δυο – τριών ατόμων. Φυσικά το πείραμα δεν είναι πάντα εφικτό, είτε γιατί τα απαιτούμενα υλικά είναι εξαιρετικά ακριβά είτε γιατί κάποια πειράματα είναι επικίνδυνα. Σ' αυτές τις περιπτώσεις το πείραμα μπορεί να αντικατασταθεί με εξομίωση πειράματος σε υπολογιστή ή με παρουσίαση video, που προϋποθέτει κατάλληλο λογισμικό και οπτικό υλικό στη νοηματική γλώσσα.

Τα βιβλία θα πρέπει να δίνουν το νόημα κυρίως με σχέδια και εικόνες. Ο γραπτός λόγος που θα χρησιμοποιείται θα πρέπει να είναι απλός και κατανοητός, προσεγγμένος έτσι ώστε σταδιακά, από το δημοτικό μέχρι και το λύκειο, να εισάγει το μαθητή από την απλούστερη στη συνθετότερη διατύπωση που χρησιμοποιείται από τις θετικές επιστήμες. Δεν θα πρέπει γενικά να ξεχνάμε ότι στις Φυσικές Επιστήμες και στα Μαθηματικά ο κύριος στόχος μας είναι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων τέτοιων που να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής του ατόμου (αντιμετώπιση πρακτικών προβλημάτων, φροντίδα υγείας, σεβασμός στο περιβάλλον κ.τ.λ.). Ο εκπαιδευτικός λοιπόν οφείλει να σκέφτεται ότι για να πετύχει τους στόχους αυτούς ο μαθητής πρέπει να κατανοεί όσο το δυνατόν καλύτερα τις έννοιες των διδακτικών εννοιών.

Μια επίσης σπουδαία διδακτική τεχνική είναι η δραματοποίηση, όπου είναι δυνατόν να συμβεί. Έτσι π.χ. μπορεί να εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιδρούν δυο χημικές ενώσεις αν αυτές παριστάνονται από δύο ζευγάρια μαθητών πιασμένα χέρι – χέρι τα οποία συγκρουόμενα αφήνουν τα χέρια (σπάει ο δεσμός) και αλλάζουν ταίρι (καινούργιος δεσμός).

Επίσης πολύ σημαντικό είναι να προωθείται η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με βιωματικό τρόπο όπως π.χ. με επισκέψεις σε μουσεία φυσικών επιστημών, τεχνολογικά κ.λ.π. Φυσικά πριν την επίσκεψη είναι απαραίτητο να γίνεται από τον εκπαιδευτικό εξέταση της καταλληλότητας των εκθεμάτων. Αν δηλαδή προσφέρονται για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος. Στη συνέχεια θα πρέπει να αφιερώνεται πριν την επίσκεψη χρόνος μέσα στην τάξη προκειμένου να ενημερωθούν οι μαθητές για το τι πρόκειται να δουν και να κατανοήσουν τις καινούργιες έννοιες και τις αντίστοιχες ορολογίες. Καλό είναι επίσης να τους δοθεί φύλλο εργασίας το οποίο θα συμπληρώσουν κατά την επίσκεψη τους στο μουσείο. Η ξενάγηση θα πρέπει να γίνεται στη νοηματική γλώσσα.

Εδώ μπορούμε να προσθέσουμε και ένα δεύτερο παράδειγμα βιωματικής μάθησης:

Έστω ότι πρόκειται να διδαχθεί η έννοια της μέσης θερμοκρασίας ημερήσιας και μηνιαίας καθώς και η αποτύπωση τους σε γραφική παράσταση. Δίνονται φύλλα εργασίας στα οποία οι μαθητές θα καταγράφουν τις θερμοκρασίες π.χ. στην αίθουσα διδασκαλίας (ελάχιστη – μέγιστη) για ένα μήνα, καθημερινά. Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού θα υπολογίσουν την μέση ημερήσια και την μέση μηνιαία θερμοκρασία και θα κάνουν την γραφική παράσταση. Απαιτείται προσοχή στον τρόπο σύνταξης των φύλλων εργασίας, γι αυτό καλό είναι να υπάρχει ένας σχετικός οδηγός για τον εκπαιδευτικό.

Όσον αφορά τα μαθηματικά θα πρέπει να υπάρξει μια στροφή από την στείρα απομνημόνευση στην κατανόηση βασικών μαθηματικών εννοιών. Επίσης επειδή και πάλι απευθυνόμαστε στο οπτικό κανάλι των μαθητών, θα πρέπει όπου είναι δυνατόν να κάνουμε χρήση γεωμετρικών οργάνων και κατασκευών. Όπως και στις φυσικές επιστήμες έτσι και στα μαθηματικά η ακρίβεια στη χρήση της γλώσσας των μαθηματικών και η ανάλυση και επεξήγησή της είναι απαραίτητη, όπως επίσης η χρήση μαθηματικών παιχνιδιών, μαθηματικού λογισμικού για τους υπολογιστές και video με διερμηνεία στην νοηματική γλώσσα.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ο κυριότερος στόχος στη διδασκαλία των μαθηματικών αλλά και των φυσικών επιστημών είναι να βρίσκουμε και να παρέχουμε στους μαθητές εκείνα τα υλικά και εκείνες τις δραστηριότητες που θα τους είναι όσο το δυνατόν πιο προσιτά και τα οποία θα πρέπει να μην είναι προφορικά αλλά να δίνουν ερεθίσματα και να διεγείρουν το ενδιαφέρον τους ώστε να επιζητούν όλο και περισσότερο την γνώση.

Η πορεία του κάθε μαθήματος μπορεί να αξιολογείται από τον εκπαιδευτικό μέσα από κατάλληλα tests και εκπαιδευτικά παιχνίδια ή δραστηριότητες. Ο εκπαιδευτικός γενικά γνωρίζοντας τη σημασία του κοινωνικού έργου που επιτελεί και χρησιμοποιώντας την εμπειρία, την φαντασία, την εφευρετικότητα και την αγάπη για τη δουλειά του έχει τη δυνατότητα, το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να συμπληρώσει και να επεκτείνει όλα τα παραπάνω προτεινόμενα προς επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης.

Για την εφαρμογή όμως οποιασδήποτε διδακτικής τεχνικής είναι απαραίτητη στο ξεκίνημα κάθε μαθήματος να αναπτύσσεται η κατάλληλη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών τμήματος ώστε μέσα από την γνωριμία και την από κοινού θέσπιση κανόνων που θα πρέπει όλη η ομάδα να σέβεται και να τηρεί (π.χ. αλληλοσεβασμός, αλληλοβοήθεια, εργατικότητα, προσοχή κ.α.), θα προχωρήσει στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των διδακτικών τεχνικών.

Προτεινόμενη υλικοτεχνική υποδομή

7. Βιβλία βοηθητικά για τους μαθητές.
8. Βιβλία βοηθητικά για τους δασκάλους.
9. Δημιουργία video με διερμηνεία στη νοηματική.
10. Δημιουργία Cd – Rom με ορολογία της φυσικής στην νοηματική.
11. Αίθουσα με τις εξής προδιαγραφές:
  - A) Πάγκους εργασίας για τους μαθητές, 4 ατόμων, που να φέρουν στη μέση υποδοχή για τα υλικά και επικλινή επιφάνεια για τοποθέτηση πινάκων, ετικετών κ.τ.λ.
  - B) Καρέκλες ρυθμιζόμενου ύψους και περιστρεφόμενες, που θα διευκολύνουν την συνεχή οπτική επαφή των μαθητών μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό.
  - Γ) Πίνακας ο οποίος να φέρει δύο πλαϊνά αυλάκια μέσα στα οποία θα ξετυλίγεται οθόνη λευκή για προβολές
  - Δ) Μικρή βιβλιοθήκη
  - Ε) Τουλάχιστον δύο ηλεκτρονικούς υπολογιστές
  - ΣΤ) Βιντεοπροβολέας που να συνδέεται με τον υπολογιστή
  - Z) Τηλεόραση και video
  - H) Ντουλάπι για διάφορα μικρό – υλικά αναλώσιμα και μη και για την φύλαξη των video και cd - rom
12. Δυνατότητα παραγωγής έγχρωμων φωτοτυπιών.

Γενικές παρατηρήσεις στα μαθηματικά των ΑΠΣ για την κατηγορία «Προβλήματα Ακοής»

Εισαγωγή

Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι μεταβλητές όπως το φύλο, ο βαθμός ακουστικής απώλειας και ο τύπος της εκπαιδευτικής δομής δεν έχουν θετική συσχέτιση με τη χαμηλή απόδοση των κωφών παιδιών στα μαθηματικά. Αντιθέτως, οι περισσότερες έρευνες και μελέτες επισημαίνουν ότι η γλωσσική ανάπτυξη αποτελεί τον πυρήνα των δυσκολιών που έχουν τα κωφά παιδιά στο μάθημα των μαθηματικών (Wood, et al, 1986; Gregory, 1998).

- Γιατί είναι σημαντικό για τους μαθητές με προβλήματα ακοής να σχηματίζουν και να αναπτύσσουν, όσο γίνεται πιο ολοκληρωμένα, τις έννοιες των μαθηματικών;
- Ποιες είναι οι γλωσσικές δυσκολίες που επηρεάζουν αρνητικά την απόδοση των κωφών παιδιών στα μαθηματικά;
- Ποιες παραμέτρους πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο εκπαιδευτικός προκειμένου να βοηθήσει με έναν ολιστικό τρόπο το κωφό μαθητή του στα μαθηματικά;
- Μπορούμε να εφαρμόσουμε κάποια μεθοδολογία, ώστε να ενισχύονται οι μηχανισμοί αντίληψης των κωφών παιδιών μέσω επιπέδων κατανόησης στα μαθηματικά;

Γιατί μαθηματικά;

Έρευνες και μελέτες, έχουν δείξει ότι η ανάπτυξη και δόμηση μαθηματικών εννοιών ευνοεί την ανάπτυξη ικανοτήτων. Επισημαίνονται οι εξής πέντε περιοχές ανάπτυξης βασικών ικανοτήτων:

- α) οπτικές ικανότητες, όπου σύμφωνα με αυτές οι μαθητές θα μπορούν να χτίσουν έναν αντιληπτικό χάρτη (conceptual map) του «περιβάλλειν» και «περιβάλλεσθαι»
- β) λεκτικές ικανότητες (λεξιλόγιο, ορισμοί, διατύπωση)

γ) σχεδιαστικές ικανότητες (χαρτογράφηση του χώρου μέσω σχεδίων ή διαγραμμάτων)

δ) λογικές ικανότητες (ανάλυση και σύνθεση) και

ε) εφαρμοσμένες ικανότητες (πρακτικές εφαρμογές στην καθημερινή ζωή) (Hoffer, 1981).

Παράλληλα, ο Sherard (1981) επισημαίνει ότι η κατανόηση και δόμηση μαθηματικών εννοιών, ιδιαίτερα εκείνων της γεωμετρίας, αποτελεί βασικό εφόδιο για τους εξής λόγους:

α) στο καθημερινό μας λεξιλόγιο περιέχονται πολλοί μαθηματικοί όροι όπως για παράδειγμα, παράλληλες ή κάθετες γραμμές, ευθείες, τετραγωνικό ή κυκλικό οικοδόμημα, εκφράσεις όπως «στρίψε δεξιά ή αριστερά σε αυτή τη γωνία», ή περιγραφές αντικειμένων όπως «το τραπέζι είναι ορθογώνιο ή τετράγωνο» ή «τα πλακάκια του πατώματος είναι τετράγωνα» κ.α.

β) στην ανάγνωση χαρτών χρησιμοποιούνται αρκετοί μαθηματικοί όροι και σύμβολα όπως τελείες για αναγνώριση πόλεων, καμπύλες ή γραμμές για αναπαράσταση δρόμων, ευθύγραμμα τμήματα για αναπαράσταση πολιτικών συνόρων κ.α. και

γ) διευκολύνει την ανάπτυξη διαστηματικής αντίληψης/κατανόησης του χώρου (spatial apprehension), πράγμα πολύ χρήσιμο για τους κωφούς αφού η νοηματική γλώσσα χαρακτηρίζεται ως οπτικο-χωρικά οργανωμένη γλώσσα (visually-spatially-organised language) (Gregory, 1998).

Τα παραπάνω δικαιολογούν τη σπουδαιότητα της κατανόησης και καλλιέργειας βασικών μαθηματικών εννοιών, μια και η «τοπολογία» της νοηματικής γλώσσας φαίνεται να έχει συγγένεια με την «τοπολογία» των μαθηματικών, αφού η πρώτη, μεταφέρει πληροφορίες σχετικά με μέγεθος, τοποθεσία, χωρικές διαστάσεις και αιτιακές σχέσεις, πράγματα που είναι εντελώς οικεία στη δεύτερη.

Γλωσσικές δυσκολίες

Αναφέρουμε επιγραμματικά τις δυσκολίες και τις ελλείψεις που εμφανίζονται στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών:

- Εμφανίζεται έλλειψη στις προμαθηματικές έννοιες. Οι ακούοντες λαμβάνουν μια απειρία ακουστικών μηνυμάτων της καθημερινότητας όπου συνεχώς διαχέονται φράσεις που ενέχουν μαθηματικές έννοιες (όπως επισημάνθηκε και παραπάνω), ενώ οι κωφοί όχι.
- Υπάρχει δυσκολία κατανόησης συνδέσμων και άλλων λειτουργικών λέξεων, η οποία μεταφερόμενη στη γλώσσα των μαθηματικών σημαίνει δυσκολία κατανόησης λογικών σχέσεων της πραγματικότητας (π.χ. εάν.....τότε, τότε και μόνο τότε, άρα, κλπ).
- Δεν έχει αποδοθεί ακόμη αποτελεσματικά όλη η μαθηματική συμβολογραφία στη νοηματική γλώσσα, με αποτέλεσμα να υπάρχει αρκετός αυτοσχεδιασμός στην απόδοσή τους και οι κωφοί πέραν του γεγονότος ότι πολύ πιθανά να μην έχουν κατανοήσει τη συγκεκριμένη μαθηματική έννοια, να μην μπορούν να επικοινωνήσουν και μεταξύ τους σε σχετικά ζητήματα μαθηματικών.
- Το φαινόμενο των ομόηχων λέξεων όταν αυτές αναγνωρίζονται με τη χειλεανάγνωση π.χ. (έξι-έκτη, ένα-εννιά-ενώ, κ.α.)
- Το φαινόμενο των λέξεων που έχουν διάφορα νοήματα. Για παράδειγμα, οξύ, βάση, διαφορά, τετράγωνο, κύβος κλπ.;,;,,;
- Μαθηματικοί τύποι και φόρμουλες που πιθανά αποτελούν «ακατανόητα σχήματα» για τα κωφά παιδιά

Δυσκολίες σε σύνθετες λειτουργίες

- Της σύγκρισης (comparison)
- Της διατήρησης της ύλης και του ποσού (conservation)
- Της διάταξης (seriation)

Μια ολιστική θεώρηση

Τα βασικά χαρακτηριστικά της απόκτησης μαθηματικών δομών, που αποτελούν άξονες προσανατολισμού για οποιαδήποτε εκπαιδευτική παρέμβαση στο χώρο των παιδιών με προβλήματα ακοής θα έπρεπε να επισημαίνονται και να υπερτονίζονται τόσο για την αναγκαιότητα διαφοροποίησης του αναλυτικού προγράμματος, όσο και για την αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής παρέμβασης και τη διαδικασία της αξιολόγησης.

Οι ιδιαιτερότητες και η φύση των δυσκολιών, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω για τη σύνθεση των μαθηματικών εννοιών συνδέονται άμεσα με γλωσσικά, πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία.

Συνεπώς ένας εκπαιδευτικός θα πρέπει να θεωρεί ότι η καλλιέργεια της μαθηματικής αντίληψης στα κωφά παιδιά είναι πολυδιάστατη και εξαρτάται από τους εξής παράγοντες:

6. Ενεργητική συμμετοχή του κωφού παιδιού (καλή όραση, εστιασμένη προσοχή κλπ)
7. Αρτιότητα της νοηματικής του εκπαιδευτικού
8. Ο βαθμός της γλωσσικής δυσκολίας.
9. Η προϋπάρχουσα γνώση του κωφού παιδιού (τα ήδη υπάρχοντα γνωστικά δομήματά του).
10. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα παραπάνω σημεία δεν είναι μονοσήμαντα ορισμένα. Συνθέτουν όμως ένα πλαίσιο αναφοράς (perceptual context), το οποίο εξαρτάται από τους παραπάνω παράγοντες. Είναι απαραίτητο δε να βελτιώνονται και να καλλιεργούνται συστηματικά και οι έξι παραπάνω παράγοντες, προκειμένου να έχουμε τις σωστές αναπαραστάσεις των μαθηματικών εννοιών στα κωφά παιδιά. Αν η συνισταμένη είναι η ολοκληρωμένη σύνθεση (σύλληψη και κατανόηση;) μιας μαθηματικής έννοιας, τότε τα παραπάνω έξι «στοιχεία» μπορούν να (θεωρηθούν) ονομαστούν ως συνιστώσες, για ένα τέτοιο γνωστικό αποτέλεσμα.

Επίπεδα κατανόησης

Έχοντας υπόψη τις συνιστώσες της γνωστικής δομής για το σχηματισμό μιας μαθηματικής έννοιας, ο διδάσκων/ουσα, μπορεί συνεχώς να συνδέει το μάθημα των μαθηματικών με άλλα μαθήματα όπως της φυσικής αγωγής, της οδικής συμπεριφοράς, των εικαστικών, με πράγματα δηλαδή που συνδέονται άμεσα με την καθημερινότητα των κωφών παιδιών για να μην φαίνεται το μάθημα των μαθηματικών ασύνδετο και άσχετο με τη ζωή και δεν κινεί το ενδιαφέρον (πολυθεματική προσέγγιση).

Θα συνιστούσαμε στον εκπαιδευτικό να χρησιμοποιεί κάποια γενικότερη μεθοδολογία ως προς τη διδασκαλία των μαθηματικών και να προσπαθεί να διακρίνει τα επίπεδα κατανόησης των κωφών παιδιών. Ειδικότερα, αν οι γλωσσικές δυσκολίες που εμφανίζονται στα μαθηματικά μπορούσαν να επισημανθούν και να ταξινομηθούν σε κάποια επίπεδα κατανόησης (χωρίς να σημαίνει ότι αυτά τα επίπεδα δεν αλλάζουν ή δεν αλληλοκαλύπτονται), τότε ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να οργανώσει το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΕΠ) του κωφού παιδιού, εστιάζοντας στα αδύνατα σημεία και θέτοντάς τα ως βραχυπρόθεσμους στόχους. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει μια διάκριση επιπέδων κατανόησης θα μπορούσε να είναι η εξής (van Hiele, 1984; Pegg, 1985):

Επίπεδο 0 – Αναγνώριση: Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής/τρια χρησιμοποιεί τυπικό μαθηματικό λεξιλόγιο χωρίς να κατανοεί τις έννοιες εις βάθος.

Επίπεδο 1 – Ανάλυση: Ο μαθητής/τρια ερευνά και ανακαλύπτει τις ιδιότητες ενός σχήματος (με τη χρήση οποιουδήποτε γεωμετρικού οργάνου) ή τις ιδιότητες μιας μαθηματικής έκφρασης. Η κάθε μία ιδιότητα εμφανίζεται ως ξεχωριστή «αλήθεια» και συνήθως δεν παρατηρείται συσχέτισή τους.

Επίπεδο 2 – Διάταξη: Ο μαθητής/τρια μέσω λογικών βημάτων συνδέει τις ιδιότητες των σχημάτων ή των μαθηματικών προτάσεων που έχει ανακαλύψει ο ίδιος, δίνοντας κάποιες εξηγήσεις. Θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να ζητά κάθε φορά από το παιδί το «γιατί» και το «πώς» για να μπορέσει να καταλάβει τον τρόπο που έχει συνθέσει το κωφό παιδί το αντιληπτικό του πλαίσιο για τη συγκεκριμένη μαθηματική έννοια.

Επίπεδο 3 - Συμπερασματική Λογική: Αρχίζει και γίνεται περισσότερο σαφές στο μαθητή/τρια ο λόγος ύπαρξης και χρήσης αξιωμάτων και θεωρημάτων στα μαθηματικά. Για παράδειγμα, η χρήση κατάλληλου κριτηρίου ισότητας τριγώνου προκειμένου να αποδειχθούν ότι δύο τρίγωνα είναι ίσα.

Επίπεδο 4 - Μαθηματική Λογική: Το επίπεδο αυτό αφορά στην ανάλυση και σύνθεση λογικών προτάσεων και σχέσεων. Στο επίπεδο αυτό στοιχεία της μαθηματικής ανάλυσης κάνουν την εμφάνισή τους καθώς και οι εσωτερικές συνδέσεις μεταξύ τομέων στα μαθηματικά, όπως η Αναλυτική γεωμετρία με την Ευκλείδεια γεωμετρία.

Κάθε επίπεδο κατανόησης μπορεί να αναλυθεί σε πολλαπλά αναπτυξιακά επίπεδα (Owen, 1987). Όταν ο εκπαιδευτικός θέλει να διδάξει την αθροιστική ιδιότητα στους φυσικούς αριθμούς μπορεί να ακολουθήσει την ανάλυση έργου (task analysis) για να το πετύχει.

Για παράδειγμα:

Άθροισμα χρησιμοποιώντας τους πρώτους 5 αριθμούς
 Σωστή χρήση και κατανόηση των συμβόλων της άθροισης και της ισότητας
 Άθροισμα των πέντε πρώτων φυσικών αριθμών σε κατακόρυφη διάταξη
 Άθροισμα των πέντε πρώτων φυσικών αριθμών σε οριζόντια διάταξη
 Άθροισμα της επόμενης πεντάδας αριθμών (από 5 έως και το 10) κλπ

Έχοντας καθορίσει κάποια γενικά επίπεδα κατανόησης ο δάσκαλος/α, θα μπορεί να επέμβει και να βοηθήσει ουσιαστικότερα τους μαθητές και ειδικότερα εκείνους που έχουν σοβαρά προβλήματα ακοής. Παρόλα αυτά, πολλές φορές η κατανόηση από μέρος των παιδιών δεν ακολουθεί μια αυστηρή διατακτική ακολουθία. Αντιθέτως, παρουσιάζει συχνά παλινδρομήσεις από το ένα επίπεδο κατανόησης στο άλλο, πράγμα που έκανε πολλούς ερευνητές να ασκήσουν μία κριτική στην αυστηρή διάκριση που φαίνεται να έχουν τα επίπεδα κατανόησης στο μοντέλο του van Hiele (Kay, 1987· Battista, 1992· Siegler, 1995). Για αυτό το λόγο πολλοί ερευνητές – ανάμεσα και ο van Hiele - τονίζουν τη χρησιμότητα του διαλόγου μέσα στην τάξη ως μέσο για τη διαλεύκανση εννοιών και επιπέδων κατανόησης.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες για τα μαθηματικά Δημοτικού

Αριθμοί και Πράξεις

Χρήση πραγματικών αντικειμένων (πχ κέρματα, φρούτα, μπαλίτσες, κάρτες, ξυλομπογιές, βώλοι κλπ) για την έννοια του συνόλου και την απαρίθμηση στοιχείων.

Καρτέλες, αριθμητήρια, ξυλάκια διαφορετικού μήκους για να πειραματιστούν τα παιδιά με την ταξινόμηση κατά αύξουσα και φθίνουσα σειρά, βαράκια διαφορετικού βάρους για να συσχετίζουν το αυξανόμενο βάρος με την αύξηση των αριθμών και αντιστρόφως

Με τα παραπάνω μπορεί ο κωφός μαθητής να προσεγγίσει τις έννοιες της πρόσθεσης και αφαίρεσης. Με τον πολλαπλασιασμό μπορεί για παράδειγμα να χρησιμοποιήσει την κίνηση.

Πηγαίνει 3 φορές και τοποθετεί σε μια συγκεκριμένη θέση 2 πράγματα κάθε φορά. Γίνεται προσπάθεια της απόδοσης της λέξης φορές (3 φορές το 2) και διαχωρισμό της από την εννοιολογική της διάσταση στην καθημερινότητα.

Γεωμετρία

Πολλές λέξεις στη γεωμετρία είναι σύνθετες και κατά συνέπεια μπορούν να αποδοθούν νοηματικά σχετικά εύκολα, ανάλογα με το περιεχόμενό τους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε:

ισοσκελές (ίσα σκέλη) τρίγωνο,

υποτείνουσα (υπό + τείνω, πλευρά απέναντι από την ορθή),

σκαληνό (λοξό, πλευρές άνισες),

ρητός αριθμός (αυτός που μπορεί να ειπωθεί),

άρρητος (αυτός που δεν μπορεί να ειπωθεί),

μιγαδικός (αυτός που αποτελείται από δύο διαφορετικά σύνολα αριθμών) κλπ

Θετικοί και αρνητικοί αριθμοί

Για να εξοικειωθούν τα κωφά παιδιά με τους θετικούς και αρνητικούς αριθμούς χρειάζεται παράλληλα να τα προσεγγίσουν τα θέματα αυτά βιωματικά μέσα από διάφορα παιχνίδια αλλά και με συμμετοχή ολόκληρου του σώματός τους. Για παράδειγμα βήματα μπροστά από μια γραμμή που θα ορίζεται ως γραμμή αναφοράς θα σημαίνει πρόσθεση, βήματα πίσω θα σημαίνει αφαίρεση. Ο αριθμός των βημάτων θα εκφράζει τον αριθμό αυτό καθαυτό. Όταν με το τέλος της πράξης θα βρίσκονται μπροστά από τη γραμμή αναφοράς, αυτό θα σημαίνει ότι το πρόσημο του αριθμού (αποτελέσματος) θα είναι θετικό και ο αριθμός των βημάτων θα ταυτίζεται με την απόλυτη τιμή του αριθμού κ.ο.κ.

Επισήμανση στην κατανόηση και απόδοση της μαθηματικής ορολογίας

Συνιστάται μια πιο ελκυστική παρουσίαση των μαθηματικών όρων με τη χρήση έγχρωμων κωδικοποιημένων σελίδων, έτσι ώστε με το ίδιο χρώμα να συνδέονται έννοιες, σύμβολα, λεξιλόγιο και ενδεικτικές δραστηριότητες. (βλ. Owen, 1987, σελ.115).

Επίσης, για να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι γλωσσικές δυσκολίες και οι ελλείψεις που εμφανίζονται στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών (ειδικά με την κατανόηση των λογικών συνδέσμων) σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών θα μπορούσε γίνει ο παρακάτω συνδυασμός κατά την εκπαιδευτική διαδικασία:

- Ο διδάσκων/ουσα αποδίδει νοηματικά μια μαθηματική σχέση και οι κωφοί μαθητές την αποδίδουν γραπτά και την εξηγούν.
- Ο διδάσκων/ουσα αποδίδει γραπτά μια μαθηματική σχέση και οι κωφοί μαθητές την αποδίδουν νοηματικά και την εξηγούν.
- Ο διδάσκων/ουσα περιγράφει μια μαθηματική σχέση (έννοια) εξηγώντας την και οι κωφοί μαθητές την ονοματίζουν (δίνουν την αντίστοιχη μαθηματική ορολογία ή σύνολο ορολογιών) και την αποδίδουν νοηματικά.

Τα παραπάνω αποτελούν φάσεις μιας κυκλικής διαδικασίας και περιλαμβάνουν όλους τους δυνατούς συνδυασμούς για τη διδασκαλία μιας μαθηματικής έννοιας. Με τον τρόπο αυτό μπορεί ο διδάσκων/ουσα να κατανοήσει μέχρι ποιο βαθμό τα κωφά παιδιά έχουν αντιληφθεί μια συγκεκριμένη μαθηματική έννοια και να διαμορφώσει κατάλληλα το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα

Σύμφωνα με έρευνες που καταγράφονται στο “The Curriculum and the hearing impaired students. Theoretical and Practical Considerations, 1987) η διαδικασία τού project θεωρείται πολύ βοηθητική ιδιαίτερα για τα κωφά παιδιά, γιατί συνδυάζει και συσχετίζει άμεσα τη θεωρία με την εφαρμογή. Επίσης θεωρείται πολύ χρήσιμη η εντατική ενασχόληση και άσκηση με τις μαθηματικές έννοιες καθώς και η ενασχόλησή τους με υπολογιστικά προγράμματα (Owen, 1987, σελ.102)

Συνοψίζοντας

Θεωρούμε ότι τα επίπεδα κατανόησης αποτελούν ένα καλό εργαλείο πρώτης αξιολόγησης στη χαρτογράφηση της μαθηματικής αντίληψης των κωφών μαθητών. Επίσης είναι καλό να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός ότι δεν είναι απλή υπόθεση το να καταλάβει ένα κωφό παιδί μαθηματικά όταν εξαρτάται από παράγοντες όπως η προσοχή, η όραση, η κίνηση, η στάση, οι γλωσσικές δυσκολίες, η προϋπάρχουσα γνώση και οι συνθήκες (έχουν αναφερθεί και παραπάνω διεξοδικότερα).

Η εκπαιδευτική έρευνα δεν είναι τόσο εκτενής στον πληθυσμό των κωφών μαθητών όσον αφορά τους τρόπους προσέγγισης και τις στρατηγικές που εφαρμόζουν προκειμένου να αναγνωρίσουν και να κατακτήσουν κάποια μαθηματική έννοια. Κατά συνέπεια η παρέμβαση από το εκπαιδευτικό προσωπικό γίνεται καθαρά εμπειρικά χωρίς να έχει κάποια επιστημονική βάση. Το μοντέλο των επιπέδων κατανόησης μπορεί να λειτουργήσει ως αξιόπιστο εργαλείο -χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως είναι πανάκεια για τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην εκπαίδευση-, λαμβάνοντας τον κάθε μαθητή ως ξεχωριστή πραγματικότητα και προσαρμόζοντας πάνω στις ανάγκες του ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα υποστήριξης και παρέμβασης.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο πληθυσμός των κωφών παιδιών, όπως κάθε πληθυσμός, είναι ανομοιογενής και οι ανάγκες τους ποικίλες. Επομένως ο ρόλος του εκπαιδευτικού των κωφών παιδιών είναι σύνθετος, καθώς ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της πορείας της διδασκαλίας κάθε μαθήματος απαιτεί να ληφθούν υπόψη και να συνυπολογιστούν πολλοί παράγοντες, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους είναι οι ακόλουθοι:

Οι ιδιαίτερες ατομικές εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε του μαθητή, που ορίζονται και υλοποιούνται με το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του κάθε μαθητή.

- Το περιεχόμενο και οι στόχοι του μαθήματος, οι οποίοι παραμένουν κατά βάση κοινοί με αυτούς της γενικής εκπαίδευσης.
- Η διαθεματικότητα, που αποτελεί βασική διδακτική προσέγγιση για όλα τα γνωστικά αντικείμενα.
- Οι γενικές συνθήκες που επικρατούν στην τάξη, όπως ο αριθμός και η σύνθεση της σχολικής τάξης, η διαθεσιμότητα εποπτικού υλικού, η εξειδίκευση των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση του κωφού παιδιού κλπ.

Παράλληλα με τους παραπάνω παράγοντες πρέπει να συνυπολογισθούν οι παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές της Φιλοσοφίας της Διγλωσσίας, σύμφωνα με την οποία έχει σχεδιαστεί το Αναλυτικό Πρόγραμμα, αλλά και κάποιες γενικότερες οδηγίες, που ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών παιδιών. Ο εκπαιδευτικός είναι καλό να ακολουθήσει αυτές τις αρχές και οδηγίες, προκειμένου να διευκολύνει το διδακτικό του έργο και να ενισχύσει τη μαθησιακή εξέλιξη του κωφού παιδιού:

A. Διδακτικές αρχές που βασίζονται στη Δίγλωσση Εκπαιδευτική Προσέγγιση για Κωφούς μαθητές

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της Διγλωσσίας, η γλώσσα της διδασκαλίας και της επικοινωνίας είναι η ΕΝΓ, η οποία αποτελεί τη βάση για την απόκτηση της δεύτερης γλώσσας, της Ελληνικής, κυρίως στη γραπτή μορφή της. Ειδικότερα:

- Η εισαγωγή σε κάθε μαθησιακή δραστηριότητα και σε οποιοδήποτε διδακτικό αντικείμενο γίνεται κατ' αρχήν μέσα από τη νοηματική γλώσσα. Για παράδειγμα η συζήτηση με τους μαθητές για τα περιστατικά και τα γεγονότα της καθημερινής ζωής και της επικαιρότητας στην ΕΝΓ δημιουργεί κλίμα ενδιαφέροντος και συνοχής και αφυπνίζει το ενδιαφέρον για τις μαθησιακές διαδικασίες. Αν δεν αναπτυχθεί θετικό και επικοινωνιακό κλίμα στην τάξη, οποιαδήποτε εκπαιδευτική διαδικασία είναι αδύνατη.
- Η κατανόηση και εμπέδωση των εννοιών αποτελεί το βασικό στόχο σε όλα τα μαθήματα. Η κατάκτηση των νέων εννοιών και η εξοικείωση του παιδιού με την ειδική ορολογία που χρησιμοποιείται σε κάθε μάθημα γίνεται κατά βάση μέσα από την ΕΝΓ και το γραπτό λόγο. Κάθε καινούργια έννοια, ορολογία καθώς και το λεξιλόγιο συζητούνται στην ΕΝΓ, και παράλληλα υποστηρίζεται με γράψιμο, έντυπα καθώς και εποπτικά υλικά.
- Οι οδηγίες των γραπτών ασκήσεων και των άλλων δραστηριοτήτων εξηγούνται στην ΕΝΓ. Σταδιακά βεβαίως οι μαθητές ενθαρρύνονται να κατανοούν τις γραπτές οδηγίες χωρίς υποστήριξη από τη μητρική τους γλώσσα. Αυτή η μετάβαση πρέπει να γίνεται με πολύ συστηματικό τρόπο και με προσοχή ώστε να μην θυσιαστεί η γνωστική προς όφελος μιας επιφανειακής 'γλωσσικής' προόδου.
- Ο έλεγχος κατανόησης του περιεχομένου του νέου μαθήματος γίνεται με κριτική συζήτηση και ανακεφαλαιωτικές συζητήσεις στη νοηματική και με γραπτές ασκήσεις και εργασίες στην ελληνική.
- Η αξιολόγηση των μαθητών γίνεται στην Ε.Ν.Γ (ερωτήσεις, αναδιήγηση) ή μέσα από το γραπτό λόγο. Σε κάθε περίπτωση λαμβάνεται υπόψη πως ο κύριος στόχος είναι να αξιολογηθεί αν τα παιδιά έχουν κατακτήσει τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες στο συγκεκριμένο μάθημα και επομένως και τις αντίστοιχες γλωσσικές δεξιότητες (αντιληπτικές και εκφραστικές). Συμβαίνει όμως

συχνά, όπως σε πολλά δίγλωσσα παιδιά, το γλωσσικό επίπεδο της δεύτερης γλώσσας τους να μην είναι επαρκές για την κατανόηση και διατύπωση πολύπλοκων εννοιών και σχέσεων. Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να γίνει διεξοδικός έλεγχος της κατανόησης και εμπέδωσης στην μητρική γλώσσα (την νοηματική, στην περίπτωση των κωφών παιδιών).

B. Προσαρμογές στο μαθησιακό περιβάλλον.

Με κριτήριο τις γενικές εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών μαθητών, ο εκπαιδευτικός συνιστάται να κάνει τις απαραίτητες προσαρμογές στο μαθησιακό περιβάλλον έτσι ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε αυτό (RNID, 2001). Ειδικότερα:

3. Όσον αφορά στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος της σχολικής τάξης:

- Το περιβάλλον της τάξης πρέπει να είναι διαμορφωμένο ακουστικά με τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολύνει την ακουστική πρόσληψη των πληροφοριών για όσα παιδιά μπορούν να αξιοποιήσουν τις ακουστικές πληροφορίες (χοντρές κουρτίνες, χαλί/πλαστικό δάπεδο, κάλυψη σκληρών επιφανειών με μαλακό υλικό).
- Η θέση του μαθητή πρέπει να του επιτρέπει την οπτική επαφή με τον εκπαιδευτικό και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης. Για το λόγο αυτό η διάταξη πρέπει να είναι ημικυκλική.
- Χρειάζεται κατάλληλος και επαρκής φωτισμός της τάξης για να διευκολύνεται ην οπτική επαφή του μαθητή με τον εκπαιδευτικό και τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.
- Η προτεινόμενη θέση του εκπαιδευτικού είναι κοντά και απέναντι από τους μαθητές, ώστε το στόμα του και ο χώρος που νοηματίζει να είναι ορατός στα παιδιά.

4. Όσον αφορά στη διδασκαλία των μαθημάτων:

- Ο προφορικός λόγος του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι καθαρός και ο ρυθμός του κανονικός, αλλά, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, γίνονται επαναλήψεις και αφιερώνεται ο απαιτούμενος χρόνος για την ακουστική πρόσληψη των πληροφοριών.
- Είναι απαραίτητο να παρουσιάζουμε κάθε έναν που μιλάει/νοηματίζει στην τάξη, λέγοντας το όνομά του στην ελληνική ή τη νοηματική ή δείχνοντάς τον.
- Οι ερωτήσεις, οι απαντήσεις και τα σχόλια των μαθητών επαναλαμβάνονται από τον εκπαιδευτικό για να αποφύγουμε τον κίνδυνο να χαθεί κάποια πληροφορία από κάποιον μαθητή, που θα χάσει έτσι το 'νήμα' της διαδικασίας.
- Η παρουσίαση ιστοριών, γεγονότων, νέων εμπειριών, προβλημάτων γίνεται με παραστατικό τρόπο (έκφραση προσώπου, κίνηση και κάθε είδους κατάλληλα εξωγλωσσικά στοιχεία) είτε χρησιμοποιούμε την ελληνική είτε τη νοηματική στη διδασκαλία.
- Η νέα γνώση συνδέεται με τις προηγούμενες εμπειρίες των παιδιών και συνοδεύεται με πλούσιο εποπτικό και διδακτικό υλικό, με σκοπό οι μαθητές να κατανοήσουν τις νέες έννοιες.
- Η ενεργοποίηση της προηγούμενης γνώσης ή η κατανόηση της καινούργιας γνώσης ενισχύεται με τη χρήση οπτικού υλικού, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που απαιτείται υπέρβαση στο χώρο και στο χρόνο από το εδώ και το τώρα στο αλλού και στο άλλοτε.
- Δίνονται ευκαιρίες για την απόκτηση εμπειριών μέσα από επισκέψεις σε διάφορους χώρους, μουσεία και εκδρομές. Επομένως, η πρόσληψη πληροφοριών, όπου αυτό είναι δυνατόν, γίνεται με άμεση παρατήρηση των αντικειμένων, χώρων, φαινομένων κ.λ.π. Όπου είναι εφικτό, η διδασκαλία ξεκινάει στο άμεσο περιβάλλον, και στη συνέχεια επεκτείνεται, ενισχύεται και εμπλουτίζεται μέσα από το γραπτό κείμενο. Εναλλακτικά, μπορεί να ξεκινήσει από το γραπτό κείμενο και να εμπλουτιστεί ή να επεκταθεί μέσα από την επαφή του παιδιού με το άμεσο περιβάλλον. Η απόκτηση και η εμπέδωση της γνώσης ενισχύεται μέσα από τη βιωματική προσέγγιση.
- Τα φυλλάδια εργασίας καθώς και όλες οι σημειώσεις που δίνονται στους μαθητές πρέπει να είναι δακτυλογραφημένα με σαφή και κατανοητή γλώσσα, με υπογραμμισμένες τις λέξεις-κλειδιά και με οπτικές πληροφορίες που βοηθούν την κατανόησή ή συμπλήρωσή τους
- Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση και εμπέδωση των εννοιών, γιατί οποιαδήποτε παράλειψη δημιουργεί γνωστικά κενά. Συγκεκριμενοποιούνται και διασαφηνίζονται βασικές έννοιες

μέσα από οπτικές πληροφορίες, με την ΕΝΓ και το γραπτό λόγο, όταν η άμεση πραγματικότητα δεν προσφέρεται γι' αυτό ή είναι απρόσιτη. Γίνεται επίσης έλεγχος, για να εντοπισθούν έννοιες που δεν έχουν κατανοηθεί. Σ' αυτήν την περίπτωση η ανατροφοδότηση μέσω της ΕΝΓ είναι απαραίτητη.

- Είναι σκόπιμο καινούργιες πληροφορίες και γνώσεις να μην εισάγονται ξεκομμένες αλλά να συνδέονται με τα γνωστικά πλαίσια που έχουν είδη κατακτήσει οι μαθητές. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι πολλές από τις πληροφορίες, έννοιες και σχέσεις που παρουσιάζει, πολλοί κωφοί μαθητές τις αντιμετωπίζουν γνωστικά για πρώτη φορά. Για παράδειγμα όταν διδάσκουμε την υπεριώδη ακτινοβολία δεν πρέπει να θεωρούμε δεδομένη την στοιχειώδη, τουλάχιστον, γνωστική υποδομή που έχουν οι ακούοντες μαθητές για το θέμα αυτό από προηγούμενα ακούσματα, διαβάσματα και συζητήσεις. Για τους κωφούς μαθητές είναι πολύ πιθανόν, ιδίως στις μικρές ηλικίες και πριν αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας στην ελληνική νοηματική γλώσσα, να αντιμετωπίζουν το θέμα της υπεριώδους ακτινοβολίας που εισάγει ο εκπαιδευτικός, για πρώτη φορά.
- Η χρήση οπτικών βοηθημάτων, όπως εικόνων, του πίνακα, των σχεδιαγραμμάτων, διαφανειών, πειραμάτων, αντικειμένων, βιβλίων, χαρτών είναι σημαντική για την κατάκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.
- Τα οπτικά βοηθήματα που έχουν κάποια γενική χρήση στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη, όπως κάποιες οδηγίες σχετικά με την επίλυση προβλημάτων ή μία λίστα λεξιλογίου ή ο εννοιολογικός χάρτης, γράφονται στον πίνακα και αναρτώνται σε εμφανές σημείο της τάξης. (Με τον ίδιο τρόπο οι επαναλαμβανόμενες ακουστικές πληροφορίες στην τάξη, ανακαλούν το σχετικό γνωστικό υπόβαθρο των ακουόντων μαθητών).
- Η προσεκτική παρατήρηση των οπτικών βοηθημάτων και η ανάλυση των στοιχείων που τις αποτελούν βοηθάει στη νοερή αναπαράσταση των γεγονότων και στην κατανόηση των σχέσεων ενός προβλήματος.
- Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει και εξηγεί τη χρήση των οπτικών βοηθημάτων και σταδιακά ενθαρρύνει τα παιδιά να τα χρησιμοποιήσουν. Ειδικότερα, τα παιδιά παροτρύνονται να παρατηρούν τις εικόνες, να ανατρέχουν στα κείμενα και να διατυπώνουν τυχόν απορίες, εντυπώσεις, υποθέσεις, συγκρίσεις και να συζητούν πάνω στο περιεχόμενό τους. Επίσης, κάθε θέμα (κείμενο, ιστορία, γεγονός) πρέπει να συνοδεύεται από εικόνες ή σχεδιαγράμματα, τα οποία εξυπηρετούν συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους. Τέλος, δίνεται ο απαιτούμενος χρόνος, ώστε να μπορέσει ο μαθητής να αξιοποιήσει κατάλληλα τα οπτικά βοηθήματα.
- Η σύγχρονη τεχνολογία αξιοποιείται ως μέσο για την επίτευξη των διδακτικών στόχων και ιδιαίτερα η τηλεόραση, το επιδασκόπιο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής. Ειδικά, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δίνει πολλαπλές δυνατότητες για την αναζήτηση πληροφοριών και την καλλιέργεια πολλών δεξιοτήτων μέσα από τη χρήση του κατάλληλου λογισμικού και του διαδικτύου. Επίσης, η χρήση του βίντεο είναι ιδιαίτερα σημαντική μέσα από την προβολή υποτιπλισμένων βιντεοταινιών με περιεχόμενο που εντάσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος ή την προβολή βιντεοταινιών πρόσφατων και παλιότερων δραστηριοτήτων των παιδιών (εκδρομή, επίσκεψη), που συνδέονται με το μάθημα.
- Οι διδακτικές ενέργειες για την επίτευξη των στόχων, συζητούνται με τους μαθητές, καταγράφονται στον πίνακα δραστηριοτήτων και αναρτώνται σε εμφανές σημείο της τάξης. Διαγράφονται από τους μαθητές οι δραστηριότητες που έχουν ολοκληρωθεί.
- Ανάλογα με τη σύνθεση της τάξης, δημιουργούνται συνθήκες που ευνοούν την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών μέσα από τη συνεργατική μάθηση σε μικρές ομάδες των 3-4 μαθητών.
- Καλλιεργείται η αυτενέργεια των μαθητών με σκοπό να φτάνουν μόνοι τους στην ανακάλυψη, στην απάντηση ερωτημάτων και την επίλυση πρακτικών θεμάτων. Οι μαθητές αλληλεπιδρούν με πληροφορίες, υλικά, καταστάσεις, σχέσεις, φαινόμενα και γεγονότα, θέτουν στόχους και με την διακριτική αλλά προγραμματισμένη υποστήριξη από τον εκπαιδευτικό αποκτούν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων.
- Οι δραστηριότητες των διδακτικών στόχων μπορεί να διαφοροποιηθούν ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε μαθητή.
- Δίνεται ευκαιρία για δραματοποίηση με ιδιαίτερη έμφαση στους πρότυπους ρόλους προσώπων πραγματικών, μυθικών, ιστορικών και χαρακτήρων.

- Σε κάθε μάθημα χρησιμοποιείται ένα λεξιλόγιο με την ειδική ορολογία του συγκεκριμένου μαθήματος (π.χ. μαθηματικοί, φυσικοί, γεωγραφικοί, ιστορικοί κλπ. όροι), το οποίο πρέπει να είναι κοινό για όλα τα σχολεία, ώστε να υπάρχει ένα κοινά αποδεκτό λεξιλόγιο μεταξύ όλων των κωφών παιδιών και των εκπαιδευτικών. Η διαδικασία της καθιέρωσης λεξιλογίου επιστημονικής ορολογίας στην ελληνική νοηματική γλώσσα είναι ένα σημαντικό ζήτημα της εκπαίδευσης των κωφών και χρειάζεται να γίνεται με επιστημονικό και σύμφωνα με τους κανόνες της γλωσσολογίας τρόπο.

15. Ανάπτυξη της γλώσσας μέσα από τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα. (Δες τις γενικές οδηγίες για τα άλλα γνωστικά αντικείμενα).

Έχει επιβεβαιωθεί από την έρευνα ότι η εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα. Η γνωστική κατάκτηση οποιουδήποτε θέματος από οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο ακολουθεί κατά κανόνα τα εξής βήματα:

- Εισαγωγή, παρουσίαση πλαισίου
- Διατύπωση ερωτήματος, υπόθεσης κλπ
- Συγκέντρωση δεδομένων
- Επεξεργασία δεδομένων (με σύνθετες γνωστικές και επικοινωνιακές διαδικασίες)
- Διατύπωση συμπερασμάτων, λύσης κλπ
- Αιτιολόγηση, τεκμηρίωση, εφαρμογή
- Τελικό συμπέρασμα

Κατά την πορεία αυτή ενεργοποιείται συνεχώς το σύστημα «Σκέψη-γλώσσα-χρήση-επικοινωνία-ανατροφοδότηση». Γλωσσικές λειτουργίες που παρατηρούνται:

Ανάγνωση, γραφή, ομιλία (πρόσληψη-εκφορά), διάλογος, μονόλογος

Αν η διδασκαλία των μη γλωσσικών μαθημάτων ακολουθεί τη λειτουργική και επικοινωνιακή μέθοδο, προκύπτουν και εξαιρετικά γλωσσικά κέρδη. Ωστόσο οι εκπαιδευτικοί των μαθημάτων που δεν ονομάζονται γλωσσικά αντιμετωπίζουν συνήθως πολλά διλήμματα:

Πόσο 'παρεμβατική' ή 'γλωσσοκεντρική' θα είναι η στάση τους; ποιος ακριβώς είναι ο ρόλος τους; Τι γίνεται όταν οι μαθητές δεν γνωρίζουν τη γλώσσα; (το λεξιλόγιο, τη δομή ή τη λειτουργία της;

Η εμπειρία από την εκπαίδευση των κωφών επιβεβαιώνει το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων, ιδιαίτερα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, διακατέχονται από άγχος για τη γλωσσική επίδοση των κωφών μαθητών τους και αντιμετωπίζουν το ζήτημα με μια γκάμα στρατηγικών που στο ένα άκρο της βλέπουμε το να μετατρέπουν όλα τα μαθήματα (τα μαθηματικά, τη βιολογία κλπ) σε γλωσσικά. Στο άλλο άκρο είναι η στάση που λέει ότι: «Εγώ είμαι φυσικός, δεν θα ασχοληθώ με την δουλειά των φιλολόγων. Αν αυτοί είχαν κάνει σωστά τη δουλειά τους οι μαθητές θα μπορούσαν να διατυπώσουν σωστά τις έννοιες και τα προβλήματα της φυσικής και των μαθηματικών ή της κοινωνιολογίας».

Αυτός ο προβληματισμός απασχολεί έντονα τους εκπαιδευτικούς των κωφών. Ποια θα ήταν η αποτελεσματική στρατηγική σ' αυτό το θέμα;

Όλοι οι εκπαιδευτικοί άσχετα από το αντικείμενό μας 'διδάσκουμε' γλώσσα και επικοινωνία εφόσον λειτουργούμε με τη γλώσσα.

Και όλοι μπορούμε να είμαστε χρήσιμοι στη γλωσσική ανάπτυξη του κωφού παιδιού. Αναφέρονται στη συνέχεια κάποιοι αποτελεσματικοί τρόποι:

- Είναι χρήσιμο να εμβαθύνουμε τις γνώσεις μας για τη γλωσσική ανάπτυξη του κωφού παιδιού, πράγμα που βοηθάει να αποφεύγουμε λαθεμένες στρατηγικές. Για παράδειγμα πρέπει να είμαστε ενήμεροι για τη σχέση γλωσσικής και γνωστικής ανάπτυξης. Συχνά κάνουμε το λάθος να πιστεύουμε ότι αν διδάξουμε στο μαθητή μια λέξη, αν εξηγήσουμε τον ορισμό, αν δώσουμε παραδείγματα κλπ κερδήθηκε και η κατανόηση, η εμπέδωση της έννοιας από τον μαθητή. Η διαδικασία όμως είναι πιο σύνθετη και χρειάζεται να επιστρατευθούν περισσότερο σύνθετες στρατηγικές για να φτάσει ο μαθητής στην κατάκτηση της έννοιας και του γλωσσικού της συμβόλου συνακόλουθα.
- Είναι πολύ αποτελεσματικό να αποτελούμε οι ίδιοι αποτελεσματικό, πρότυπο γλωσσικό μοντέλο για τους μαθητές μας. Να χρησιμοποιούμε τη γλώσσα, νοηματική, ομιλούμενη ή

γραπτή, με τρόπο ώστε το γνωστικό μας αντικείμενο να γίνεται εύληπτο, ελκυστικό στους μαθητές και να αφυπνίζει το ενδιαφέρον και την ευφυΐα τους.

- γ. Να ενθαρρύνουμε τους μαθητές μας να χρησιμοποιούν με δημιουργικό τρόπο τη γλώσσα. Να αξιοποιούμε την ελκυστικότητα των γνωστικών αντικειμένων ως δέλεαρ για την καλλιέργεια των γλωσσικών δεξιοτήτων τους με τρόπο αυθόρμητο και λειτουργικό. Π.χ. ο ενθουσιασμός των μαθητών στη διερεύνηση ενός φυσικού φαινομένου, οι απόψεις που διατυπώνουν, οι αμφισβητήσεις, οι αντίλογοι, η αναζήτηση και η μελέτη πηγών κλπ. μπορεί να λειτουργήσουν ως ισχυρά κίνητρα για την καλλιέργεια της γλώσσας. Η αποτελεσματικότητα είναι μεγαλύτερη καθώς αυτό γίνεται αυθόρμητα χωρίς το άγχος που συνοδεύει τα γλωσσικά μαθήματα, ιδιαίτερα όταν η γλώσσα θεωρείται «δύσκολη» από τους μαθητές, όπως στην περίπτωση των ελληνικών για τους κωφούς μαθητές.
- δ. Σε μερικές περιπτώσεις χρειάζεται να γίνεται παρέμβαση, όταν το λεξιλόγιο, η σύνταξη, η μορφολογία ή η σημασιολογία δεν είναι επικοινωνιακά αποτελεσματική για το μάθημα. Ο αποτελεσματικός τρόπος παρέμβασης πρέπει να βασίζεται στις αρχές της επικοινωνίας: Παρεμβαίνουμε με λειτουργικό τρόπο, δηλαδή δεν κάνουμε μάθημα αλλά εξηγούμε, διορθώνουμε διακριτικά δίνοντας τον σωστό τρόπο στο μαθητή, όπως όταν μιλάμε με τα παιδιά μας. Δεν τους κάνουμε μάθημα, αλλά τους δείχνουμε το δρόμο για να είναι αποτελεσματική η επικοινωνία.
- ε. Δίνουμε συστηματικά την ευκαιρία και την ενθάρρυνση στους μαθητές να μιλάνε και κυρίως να γράφουν δημιουργικές εργασίες.

Βιβλιογραφία

- Akamatsu, C.T. (1988). Summarising stories: The role of instruction in text structure in learning to write. *American Annals of the Deaf*, 133, 294-302.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bure, M. και Bonder, F. (2000). *The Royal Institute for the Deaf "H.D. Gyt"- A Few Years beyond the Threshold towards Bilingual Education*. Sydney: ICED.
- Carney, E. A., και Moeller, M. P. (1998). Treatment efficacy: Hearing loss in children. *Journal of Speech, language and Hearing Research*, 41, 561-584.
- Dobson, L. (1989). Connections in Learning to Write and Read: A Study of Children's Development through Kindergarten and First Grade. Στο Mason, J.M. (Εκδ.). *Reading and Writing Connections*. Boston: Allyn and Bacon.
- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ(ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ) Αρ. Φύλλου 303 13\4\03
- Fitzgerald, J. (1989). Enhancing two related thought processes: Revision in writing. *The Reading Teacher*, 42, 124-129.
- Gaustad, M. (2000). Morphographic analysis as a word identification strategy for deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*,5, 60-80.
- Graves, M. και Prenn, M. (1986). Costs and benefits of various methods of teaching vocabulary. *Journal of Reading*, 29, 596-602.
- Gregory, S. (1995). Bilingualism and the Education of Deaf Children. Στο Knight, P. και Swanwick, R. (Εκδ.). *Bilingualism and the Education of Deaf Children: Advances in Practice*. Leeds: The University of Leeds.
- Griffith, R.L. και Ripich, D.N. (1988). Story structure recall in hearing-impaired learning-disabled and non-disabled children. *American Annals of the Deaf*, 133, 43-50.
- Hansen, B. (1989). *Trends in the Progress toward Bilingual Education of Deaf Children in Denmark*. Copenhagen, DK: Center for Total Communication.
- Harrison, M. F. (1994) Preparing the Individualized Family Service Plan. Στο Roush, J. και Matkin, N.D. (Εκδ.). *Infants and Toddlers with Hearing Loss. Family Centered Assessment and Intervention* (σελ. 113-132). York Press, Baltimore MD.
- Holt, J. (1993). Stanford Achievement Test – 8th edition: Reading comprehension subgroup results. *American Annals of the Deaf*, 138, 172-175.
- Klass, C. S. (1996). *Home Visiting. Promoting Healthy Parent and Child development*. Paul Brookes Publishing Co., Baltimore, Maryland.
- Kyle, J.G. και Allsop, L. (1982). Communicating with young deaf people. *Teacher of the deaf*, 6, 89-95.
- Λαμπροπούλου, Β. (1993). Η Εξέταση της γραπτής γλώσσας των κωφών μαθητών. *Γλώσσα*, 30, 40-50.

- Λαμπροπούλου, Β. (1999). Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκόνων. Εκπαιδευτικά Πακέτα Επιμόρφωσης. Πανεπιστήμιο Πατρών: Πάτρα.
- Λαμπροπούλου, Β. (2001). *Πολιτισμικές και Εκπαιδευτικές Ανάγκες του Κωφού Παιδιού*. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πανεπιστήμιων Πατρών: Πάτρα.
- Mandler, J.M. and Johnson, N.S. (1977). Remembrance of things parsed: Story structure and recall. *Cognitive Psychology* 9, 111-151.
- Meadow-Orlans, K. (1994). Stress, support and deafness: Perceptions of infants' mothers and fathers. *Journal of Early Intervention*, 18, 91-102.
- Meadow-Orlans, K., Mertens, D., και Sass-Lehrer, M. (2003). *Parents and their deaf children: The early years*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Moeller, M., Osberger, M., McConkey, A., και Eccarius, M. (1981). Some language skills of the students in the residential school for the deaf. *Journal of the American Deafness and Rehabilitation Association* 14, 83-111.
- Moeller, M.P. (2000). Early Intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*, 106(3), E43.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Norden, K., Tvingstedt, A-L. και Heiling, K. (1989). *A Longitudinal Study of Deaf Children*. Occasional paper. Lund University, Department of Education Research: Malmo, Sweden.
- Ogden, P.W. (1998). *The Silent Garden: Raising your Deaf Child*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- Padden, C., και Humphries, T. (1988). *Deaf in America: Voices from a culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Padden, C.A. (1996). Early Bilingual Lives of Deaf Children. Στο Parasnis, I. (Εκδ.). *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*. New York: Cambridge.
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη: Τι και γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Paul, P. (1988). *Literacy & Deafness: The development of reading, writing and literate thought*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Paul, P. και Gustafon, G. (1991). Hearing-impaired students' comprehension of high-frequency multimeaning words. *Remedial and Special Education*, 12 (4), 52-62.
- Paul, P. και Quigley, S. (1994). *Language and Deafness*. San Diego, CA: College-Hill Press.
- Pearson, P.D. και Spiro, R.J. (1982). Towards a Theory of Reading Comprehension Instruction. In K.G. Butler and G.P. Walach (Eds.). *Language Disorders and Learning Disabilities*. Rockville, MD: Aspen.
- Perfetti, C. και Sandak, R. (2002). Reading optimally builds on spoken language: Implications for deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 32-50.

Quigley, S.P. και Power, D. (1972). *The Development of Syntactic Structures in the Language of Deaf Children*. Urbana, IL: Institute for Research of Exceptional Children.

RNID (2001). *Promoting access to the curriculum*. London

Rottenberg, C.I. και Searfoss, L.W. (1992). Becoming literate in a preschool class: Literacy development of hearing-impaired children. *Journal of Reading Behaviour*, 24, 463-479.

Sass-Lehrer, M., (2003). Programs and services. Στο B. Bodner-Johnson & M. Sass-Lehrer (Εκδ.), *The Young Deaf and Hard of Hearing Child. A Family-Centered Approach to Early Intervention* (σελ. 153-180). Paul Brookes Publishing Co., Baltimore, Maryland.

Schirmer, B.R. (2000). *Language & Literacy Development in Children who are Deaf*. Boston: Allyn and Bacon.

Shanahan, T. (1980). The impact of writing instruction on learning to write. *Reading World*, 19, 357-368.

Shein, J. (1989). *At Home Among Strangers*. Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Stahl, S. (1986). Three principles of effective vocabulary instruction. *Journal of Reading*, 29, 662-668.

Svartholm, K. (1994). Second Language Learning in the Deaf. Στο Ahlgren, I. και Hyltenstam, K. (Εκδ.). *Bilingualism in Deaf Education: Proceedings of the International Conference on Bilingualism in Deaf Education. International Studies on Sign Language and Communication of the Deaf*. Vol. 27. Hamburg: Signum Press.

Swanwick, R. (1995). Deaf Children's Strategies for Learning English-How do They Do It? Στο Knight, P. και Swanwick, R. (Εκδ.). *Bilingualism and the Education of Deaf Children: Advances in Practice*. Leeds: The University of Leeds.

Tierney, R.J. και Pearson, P.D. (1983). Towards a composing model of reading. *Language Arts* 60, 568-580.

Winton P. J., και Bailey D. B., (1994). Becoming family Centered. Strategies for Self-Examination. Στο Roush, J. και Matkin, N.D. (Εκδ.). *Infants and Toddlers with Hearing Loss. Family Centered Assessment and Intervention* (pp 23-39). York Press, Baltimore MD.

Wolk, S και Allen, T.E. (1984). A 5-year follow-up of reading comprehension achievement of hearing-impaired students in special education programs. *The Journal of Special Educational Research*, 18, 161-176.

Yoshinaga-Itano, C., (2003). From screening to early identification and intervention: Discovering predictors to successful outcomes for children with significant hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8(11), 11-30.